

Tacitus, Cornelius

CORNELII TACITI

LIBRI QUI SUPERSUNT

QUARTUM RECOGNOVIT

CAROLUS HALM

TOMUS POSTERIOR

HISTORIAS ET LIBROS MINORES CONTINENS

EDITIO STEREOTYPA

MCMXI

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI

CORNELII TACITI HISTORIARUM

LIBER I.

1. Initium mihi operis Servius Galba iterum Titus Vinus
consules erunt. nam post conditam urbem octingentos et
viginti prioris aevi annos multi auctores rettulerunt, dum res
populi Romani memorabantur pari eloquentia ac libertate:
postquam bellatum apud Actium atque omnem potentiam ad 5
unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere;
simul veritas pluribus modis infracta, primum inscitia rei
publicae ut alienae, mox libidine adsentandi aut rursus odio
adversus dominantes: ita neutris cura posteritatis inter infen-
sos vel obnoxios. sed ambitionem scriptoris facile averse- 10
ris, obtrectatio et livor pronis auribus accipiuntur; quippe
adulationi foedum crimen servitutis, malignitati falsa species
libertatis inest. mihi Galba Otho Vitellius nec beneficio nec
iniuria cogniti. dignitatem nostram a Vespasiano inchoatam,
a Tito auctam, a Domitiano longius provectam non abnuerim: 15
sed incorruptam fidem professis neque amore quisquam et
sine odio dicendus est. quod si vita suppeditet, principatum
divi Nervae et imperium Traiani, uberiores securioremque
materiam, senectuti seposui, rara temporum felicitate, ubi
sentire quae velis et quae sentias dicere licet. 20

2. Opus adgredior opimum casibus, atrox proeliis, dis-
cors seditionibus, ipsa etiam pace saevum. quattuor princi-

1, 1 Vinus] Iunius *dett.* | 2 [post cond. urbem] *Herm.*
Müller mus. rhen. 21,408 | 9 inter fensos | 10 averseris *Piche-*
na: aduerseris | 16 nec cum amore *Muretus* | 2, 1 opimum] opi-
bus [horridum *Ernesti*, rapidum *Madvig*] | 2 etiam in paco
Ritter | saeuom

pes ferro interempti: trina bella civilia, plura externa ac plerumque permixta: prosperae in Oriente, adversae in Occidente res: turbatum Illyricum, Galliae nutantes, perdomita Britannia et statim ommissa: coortae in nos Sarmatarum ac Sueborum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus, mota etiam prope Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. iam vero Italia novis cladibus vel post longam saeculorum seriem repetitis afflicta. hausta aut obruta fecundissima Campaniae ora, urbs incendiis vastata, consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio civium manibus incensa. pollutae caerimoniae, magna adulteria: plenum exiliis mare, infecti caedibus scopuli. atrocius in urbe saevitum: nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine et ob virtutes certissimum exitium. nec minus praemia delatorum invisa quam scelera, cum alii sacerdotia et consulatus ut spolia adepti, procurationes alii et interiorum potentiam, agerent verterent cuncta odio et terrore. corrupti in dominos servi, in patros nos liberti; et quibus deerat inimicus, per amicos oppressi.

3. Non tamen adeo virtutum sterile saeculum, ut non et bona exempla prodiderit. comitatae profugos liberos matres, secutae maritos in exilia coniuges: propinqui audentes, constantes generi, contumax etiam adversus tormenta servorum fides; supremas clarorum virorum necessitates, ipsa necessitas fortiter tolerata et laudatis antiquorum mortibus pares exitus. praeter multiplices rerum humanarum casus caelo teraque prodigia et fulminum monitus et futurorum praesagia, laeta tristitia, ambigua manifesta; nec enim umquam atrocioribus populi Romani cladibus magisque iustis indiciis adpro-

2, 4 prospere In orientem adversae in occidentes. returbatum | 6 ommissa *Lipsius*: missa | coortae *Lips.* cohorte | 7 etiam prope *Med. corr. et Wölfflin: coll. H. 3,46*: etiam prope etiam *Med. 1 m.* | 10 hausta aut obruta *Wölfflin*: haustae et obrutae urbes | 3, 1 ut non (*corr. ex nec*) et (*et in ras.*) | 3 audientes, *em. Lipsius* | constates | 5 necessitates f. toleratae (*del. ipsa necessitas*) *Ernesti*, necessitates ipsa necessitate f. toleratae *Madvig*, necessitates, ipsa necis necessitas f. t. C. *Meiser*, an ipsa necis (*sc. necessitas*) f. t. ? | 6 pare *add. s s. l.* (*par Wurm*) | 9 tristitia | 10 magisque iustis *Rhenanus*: magis vetustis | vindictis *Meiser*

batum est non esse curae deis securitatem nostram, esse ultionem.

4. Ceterum antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status urbis, quae mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit, ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam causaeque noscantur. finis Neronis ut laetus primo gaudentium impetu fuerat, ita varios motus animorum non modo in urbe apud patres aut populum aut urbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciverat, evulgato imperii arcano, posse principem alibi quam Romae fieri. sed patres laeti, usurpata statim libertate licentius ut erga principem novum et absentem; primores equitum proximi gaudio patrum; pars populi integra et magnis domibus adnexa, clientes libertique damnatorum et exulum in spem erecti: plebs sordida et circo ac theatri sueta, simul deterrimi servorum, aut qui adesis bonis per dedecus Neronis alebantur, maesti et rumorum avidi. 5 10 15

5. Miles urbanus longo Caesarum sacramento inbutus et ad destituendum Neronem arte magis et impulsu quam suo ingenio traductus, postquam neque dari donativum sub nomine Galbae promissum neque magnis meritis ac praemiis eundem in pace quem in bello locum praeventamque gratiam intellegit apud principem a legionibus factum, pronus ad novas res scelere insuper Nymphidii Sabini praefecti imperium sibi molientis agitur. et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus, set quamvis capite defectionis ablato manebat plerisque militum conscientia, nec deerant sermones senium atque avaritiam Galbae increpantium. laudata olim et militari fama celebrata severitas eius angebat aspernantes veterem disciplinam atque ita quattuordecim annis a Nerone ad-suefactos, ut haud minus vitia principum amarent quam olim virtutes verebantur. accessit Galbae vox pro re publica honesta, ipsi anceps, legi a se militem, non emi; nec enim ad hanc formam cetera erant. 5 10

4, 10 usurpatâ s. libertatē | 12 integrâ | 5, 8 agitatus Jo. Fr. Gron. | 9 set Rhenanus: et | 15 reverebantur Pichena

✓ 6. Invalidum senem Titus Vinus et Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignavissimus, odio flagitiorum oneratum contemptu inertiae destruebant. tardum Galbae iter et cruentum, interfectis Cingonio Varrone consule designato et Petronio Turpiliano consulari: ille ut Nymphidi socius, hic ut dux Neronis, inauditi atque indefensi tamquam innocentes perierant. introitus in urbem trucidatis tot milibus inermium militum infaustus omine atque ipsis etiam qui occiderant formidolosus. inducta legione Hispana, remanente ea, quam e classe Nero conscripserat, plena urbs exercitu insolito; multi ad hoc numeri e Germania ac Britannia et Illyrico, quos idem Nero electos praemissosque ad claustra Caspiarum et bellum, quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis coeptis revocaverat: ingens novis rebus materia, ut non in unum aliquem prono favore, ita audenti parata.

7. Forte congruerat ut Clodii Macri et Fonteii Capitonis caedes nuntiarentur. Macrum in Africa haud dubie turbantem Trebonius Garutianus procurator iussu Galbae, Capitonem in Germania, cum similia coeptaret, Cornelius Aquinus et Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. fuere qui crederent Capitonem ut avaritia et libidine foedum ac maculosum, ita cogitatione rerum novarum abstinuisse, sed a legatis bellum suadentibus, postquam inpellere nequiverint, crimen ac dolum ultro compositum, et Galbam mobilitate ingenii, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. ceterum utraque caedes sinistre accepta, et invisio semel principi seu bene seu male facta parem invidiam adferebant. venalia cuncta, praepotentes liberti, servorum manus subitis avidae et tamquam apud senem festinantes, eademque novae aulae mala, aequae gravia, non aequae excusata. ipsa aetas Galbae inrisui ac fastidioso erat adsuetis iuventae Neronis et imperatores forma ac decore corporis, ut est mos vulgi, comparantibus.

6, 3 onerabant *Lipsius* | 4 cingonio varrone | 8 homine | 9 legiones | 15 audienti | 7, 13 parem invidiam *Bezenberger*: praeminuit iam

8. Et hic quidem Romae, tamquam in tanta multitudine, habitus animorum fuit. e provinciis Hispaniae praeerat Cluvius Rufus, vir facundus et pacis artibus, bellis inexpertus. Galliae super memoriam Vindicis obligatae recenti dono Romanae civitatis et in posterum tributii levamento. proximae 5 tamen Germanicis exercitibus Galliarum civitates non eodem honore habitae, quaedam etiam finibus ademptis pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, solliciti et irati, superbia recentis victoriae et metu tamquam alias partes fovissent. tarde a Nerone desciverant, nec statim pro Galba Verginius. an imperare noluisse dubium: delatum ei a milite imperium conveniebat. Fonteium Capitonem occisum etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. dux deerat, abducto Verginio per simulationem amicitiae; quem 15 non remitti atque etiam reum esse tamquam suum crimen accipiebant.

9. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senecta ac debilitate pedum invalidum, sine constantia, sine auctoritate: ne quieto quidem milite regimen; adeo furentes infirmitate retinentis ultro accendebantur. inferioris Germaniae legiones diutius sine consulari fuere, donec missu 5 Galbae A. Vitellius aderat, censoris Vitellii ac ter consulis filius: id satis videbatur. in Britannico exercitu nihil irarum. non sane aliae legiones per omnes civilium bellorum motus innocentius egerunt, seu quia procul et Oceano divisae, seu crebris expeditionibus doctae hostem potius odisse. quies 10 et Illyrico, quamquam excitae a Nerone legiones, dum in Italia cunctatur, Verginium legationibus adissent: sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluherrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. 15

10. Oriens adhuc inmotus. Suriam et quattuor legiones

8, 2 fuit] fit | 3 et praeclarus pacis *Ritter* | belli *al.* | 4 dono *Puteolanus*: domino *in rasura* | 6 germanis, *em. Agricola* | 8 germani | 10 inflati *Heinsius* | metus | 9, 12 cunctatur *Glassen*: cunctantur

obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis adversisque iuxta
 famosus. insignes amicitias iuvenis ambitiose coluerat; mox
 attritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudii iracun-
 5 dia, in secretum Asiae sepositus tam prope ab exule fuit
 quam postea a principe. luxuria industria, comitate adro-
 gantia, malis bonisque artibus mixtus: nimiae voluptates, cum
 vacaret; quotiens *se* expedierat, magnae virtutes: palam lau-
 dares, secreta male audiebant: sed apud subiectos, apud pro-
 10 ximos, apud collegas variis inlecebris potens, et cui expedi-
 tius fuerit tradere imperium quam obtinere. bellum Iudaei-
 cum Flavius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tri-
 bus legionibus administrabat. nec Vespasiano adversus Gal-
 bam votum aut animus: quippe Titum filium ad venerationem
 15 cultumque eius miserat, ut suo loco memorabimus. occulta
 fati et ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberis-
 que eius imperium post fortunam credidimus.

11. Aegyptum copiasque, quibus coërceretur, iam inde
 a divo Augusto equites Romani obtinent loco regum: ita vi-
 sum expedire, provinciam aditu difficilem, annonae fecun-
 dam, superstitione ac lascivia discordem et mobilem, insciam
 5 legum, ignaram magistratuum, domui retinere. regebat tum
 Tiberius Alexander, eiusdem nationis. Africa ac legio in
 ea interfecto Clodio Macro contenta qualicumque principe
 post experimentum domini minoris. duae Mauritianae, Rae-
 tia, Noricum, Thraecia et quae aliae procuratoribus cohi-
 10 bentur, ut cuique exercitui vicinae, ita in favorem aut odium
 contactu valentiorum agebantur. inermes provinciae atque
 ipsa in primis Italia, cuicumque servitio exposita, in pretium
 belli cessurae erant. hic fuit rerum Romanarum status, cum
 Servius Galba iterum Titus Vinius consules inchoavere annum
 15 sibi ultimum, rei publicae prope supremum.

12. Paucis post kalendas Ianuarias diebus Pompei Pro-

10, 5 repositus, *em. Acidalius* | 8 *se add. Ritter, cf. Madvigii Adv. II pag. 559 not. 1* | 10 et] *set Madvig* | 16 fati *vi et idem* | 11, 1 coërcetur *Ernesti* | 3 difficile | 5 domui *Ricklefs:* domi | 6 legio *Lipsius:* legiones (legio agens *Heinisch*) | 13 ces-
 sura

pinqui procuratoris a Belgica litterae adferuntur, superioris Germaniae legiones rupta sacramenti reverentia imperatorem alium flagitare et senatui ac populo Romano arbitrium eligendi permittere, quo seditio mollius acciperetur. maturavit ea res consilium Galbae, iam pridem de adoptione secum et cum proximis agitantis. non sane crebrior tota civitate sermo per illos menses fuerat, primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam aetate Galbae. paucis iudicium aut rei publicae amor: multi stulta spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in Titi Vini odium, qui in dies quanto potentior, eodem actu invisior erat. quippe hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipsa Galbae facilitas intendebat, cum apud infirmum et credulum minore metu et maiore praemio peccaretur.

13. Potentia principatus divisa in Titum Vinium consulem et Cornelium Laconem praetorii praefectum; nec minor gratia Icelo Galbae liberto, quem anulis donatum equestri nomine Marcianum vocitabant. hi discordes et rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone, Laco atque Icelus consensu non tam unum aliquem fovebant quam alium. neque erat Galbae ignota Othonis ac Titi Vini amicitia; et rumoribus nihil silentio transmittentium, quia Vinius vidua filia, caelebs Otho, gener ac socer destinabantur. credo et rei publicae curam subisse, frustra a Nerone translatae, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriose, adulescentiam petulantur egerat, gratus Neroni aemulatione luxus. eoque Poppaeam Sabinam, principale scortum, ut apud conscium libidinum deposuerat, donec Octaviam uxorem amoliretur. mox suspectum in eadem Poppaea in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit.

12, 2 a] e *Heraeus* | 4 arbitrio 1 m. | 10 militis tulta | 11 ambitiosis *Agricola*: ambitionis | 12 etiam Titi Vini odio *Acidalius* | 13 auctu *Jac. Lectius* | 13, 2 et om. | 4 r. in minoribus *Muretus* | 7 consensu | 10 caeleps | 14 Poppaeam *Acidalius*: iam poppe (add. a m. 2 sup. e.)

Otho comiter administrata provincia primus in partes transgressus nec segnis et, donec bellum fuit, inter praesentes
 20 splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam acrius in dies rapiebat, faventibus plerisque militum, prona in eum aula Neronis ut similem.

14. Sed Galba post nuntios Germanicae seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quonam exercituum vis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperii transigit; adhibi-
 5 toque super Vinium ac Laconem Mario Celso consule designato ac Ducenio Gemino praefecto urbis, pauca praefatus de sua senectute, Pisonem Licinianum arcessi iubet, seu propria electione sive, ut quidam crediderunt, Lacone instante, cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia;
 10 sed callide ut ignotum fovebat, et prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso et Scribonia genitus, nobilis utrimque, vultu habituque moris antiqui, ex aestimatione recta severus, deterius interpretantibus tristior habebatur: ea pars morum eius, quo suspectior sollicitis,
 15 adoptanti placebat.

15. Igitur Galba, adprehensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur: 'si te privatus lege curiata apud pontifices, ut moris est, adoptarem, et mihi egregium erat Gnaei Pompei et M. Crassi subolem in penates meos adsciscere, et
 5 tibi insigne Sulpiciae ac Lutatiae decora nobilitati tuae adiecisse: nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum praeclara indoles tua et amor patriae impulit, ut principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis
 10 filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes

18, 19 nec segnis, donec bellum fuit, et *Acidalius*, nec, donec b. fuit, segnis et *Heraeus* | 21 indie (*corr. m. 2 indies*) | 14, 3 erumperet et *Ritter* | 7 accersiri, *em. Jo. Fr. Gronovius, nisi malis* accersi | 8 instigante *Nipperdey* | 12 ex aestimatione *Wurm*: et extimatione (et aestimatione *Beroaldus*) | 15, 3 Gnaei *Freinsheim*: nunc | 5 gentis Sulpiciae *Ernesti*, Sulpicia ac Lutatia decora *Freinsheim*

suos, postremo Tiberium Neronem privignum in proximo sibi fastigio conlocavit. sed Augustus in domo successorem quaesivit, ego in re publica, non quia propinquos aut socios belli non habeam, sed neque ipse imperium ambitione accepi, et iudicii mei documentum sit non meae tantum necessitudi-¹⁵ nes, quas tibi postposui, sed et tuae. est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. ea aetas tua, quae cupiditates adolescentiae iam effugerit, ea vita, in qua nihil praeteritum excusandum habeas. fortunam adhuc tantum adversam tulisti: secundae res acrioribus sti-²⁰ mulis animos explorant, quia miseriae tolerantur, felicitate corrumpimur. fidem, libertatem, amicitiam, praecipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis, sed alii per obsequium imminuent: inrumpet adulatio, blanditiae et pessimum veri adfectus venenum, sua cuique utilitas. etiam si²⁵ ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, ceteri libentius cum fortuna nostra quam nobiscum; nam suadere principi quod oporteat multi laboris, adsentatio erga quemcumque principem sine adfectu peragitur.'

16. 'Si immensum imperii corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram a quo res publica inciperet: nunc eo necessitatis iam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit quam bonum successor-⁵ rem, nec tua plus iuventa quam bonum principem. sub Tiberio et Gaio et Claudio unius familiae quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit quod eligi coepimus; et finita Iuliorum Claudiorumque domo optimum quemque adoptio inveniet. nam generari et nasci e principibus fortuitum, nec ultra aestimatur: adoptandi iudicium integrum, et si velis eligere,¹⁰ consensu monstratur. sit ante oculos Nero, quem longa Caesarum serie tumentem non Vindex cum inermi provincia aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervi-

15, 15 sint *Rhenanus* | 16 est | et | 22 praecipuā 1 m. | 24 et add. I. *Freudenberg* | 25 etiam si nos: etiam (etenim *Heinsius*, set iam *Ritter*) idem vitium infra 2, 32, 19 | 16, 4 posset, em. *Rhenanus* | 6 *Claudiis Hertz*, Claudio ac Nerone *Ritter coll. H.* 2, 76, 13 | 7 elegi cepimus | 9 aestimatur *Beroaldus*: extimatur

cibus publicis depulerunt; neque erat adhuc damnati princi-
 15 pis exemplum. nos bello et ab aestimantibus adsciti cum
 invidia quamvis egregii erimus. ne tamen territus fueris, si
 duae legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt:
 ne ipse quidem ad securas res accessi, et audita adoptione
 desinam videri senex, quod nunc mihi unum obicitur. Nero
 20 a pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi provi-
 dendum est, ne etiam a bonis desideretur. monere diutius
 neque temporis huius, et impletum est omne consilium, si te
 bene elegi. utilissimus idem ac brevissimus bonarum mala-
 rumque rerum dilectus est, cogitare quid aut volueris sub
 25 alio principe aut nolueris; neque enim hic, ut gentibus quae
 regnantur, certa dominorum domus et ceteri servi, sed im-
 peraturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati pos-
 sunt nec totam libertatem.' et Galba quidem haec ac talia,
 tamquam principem faceret, ceteri tamquam cum facto lo-
 30 quebantur.

17. Pisonem ferunt statim intuentibus et mox coniectis
 in eum omnium oculis nullum turbati aut exsultantis animi
 motum prodidisse. sermo erga patrem imperatoremque re-
 verens, de se moderatus; nihil in vultu habituque mutatum,
 5 quasi imperare posset magis quam vellet. consultatum inde,
 pro rostris an in senatu an in castris adoptio nuncuparetur.
 iri in castra placuit: honorificum id militibus fore, quorum
 favorem ut largitione et ambitu male adquiri, ita per bonas
 artes haud spernendum. circumsteterat interim Palatium pu-
 10 blica expectatio, magni secreti inpatiens; et male coërcitam
 famam suppressantes augebant.

18. Quartum idus Ianuarias, foedum imbribus diem, toni-
 trua et fulgura et caelestes minae ultra solitum turbaverant.
 observatum id antiquitus comitiis dirimendis non terruit Gal-
 bam quo minus in castra pergeret, contemptorem talium ut
 5 fortuitorum; seu quae fato manent, quamvis significata, non
 vitantur. apud frequentem militum contionem imperatoria

16, 23 idem] bonarum idem | 25 ut in gentibus *ed. princ.* |
 18, 4 contemptore | 5 signi facta

brevitate adoptari a se Pisonem exemplo divi Augusti et more militari, quo vir virum legeret, pronuntiat. ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, ultro adseverat quartam et duoet-
 vicensimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non ultra ¹⁰
 verba ac voces errasse et brevi in officio fore. nec ullum orationi aut lenocinium addit aut pretium. tribuni tamen centurionesque et proximi militum grata auditu respondent: per ceteros maestitia ac silentium, tamquam usurpatam etiam in pace donativi necessitatem bello perdidissent. constat po- ¹⁵
 tuisse conciliari animos quantulacumque parci senis liberalitate: nocuit antiquus rigor et nimia severitas, cui iam pares non sumus.

19. Inde apud senatum non comptior Galbae, non longior quam apud militem sermo: Pisonis comis oratio. et patrum favor aderat: multi voluntate, effusius qui noluerant, medii ac plurimi obvio obsequio, privatas spes agitantes sine publica cura. nec aliud sequenti quadriduo, quod medium ⁵
 inter adoptionem et caedem fuit, dictum a Pisone in publico factumve. crebrioribus in dies Germanicae defectionis nuntiis et facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova, cum tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, num et Piso proficisce- ¹⁰
 retur, maiore praetextu, illi auctoritatem senatus, hic dignationem Caesaris laturus. placebat et Laconem praetorii praefectum simul mitti: is consilio intercessit. legati quoque (nam senatus electionem Galbae permiserat) foeda inconstantia nominati, excusati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, ¹⁵
 ut quemque metus vel spes inpulerat.

20. Proxima pecuniae cura; et cuncta scrutantibus iustissimum visum est inde repeti, ubi inopiae causa erat. his et viciens miliens sestertium donationibus Nero effuderat: appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quem-

18, 7 exemplo — more *Ferrettus*: more — exemplo | 9 duo-
 deicensimam (de *in ras.*) *em. Pichena* | 13 audito | 19, 4 medii
Freinsheim: medie | 7 in die *cf. 1,23* | 11 praetexto *Wölfflin* |
 ille | 13 his | 15 excusatis *1 m.* | 20, 3 milies *Lambinus*: mille

5 que eorum relicta. at illis vix decumae super portiones
 erant, isdem erga aliena sumptibus quibus sua prodegerant,
 cum rapacissimo cuique ac perditissimo non agri aut faenus,
 sed sola instrumenta vitiorum manerent. exactioni triginta
 equites Romani praepositi, novum officii genus et ambitu ac
 10 numero onerosum: ubique hasta et sector, et inquieta urbs
 actionibus. ac tamen grande gaudium, quod tam pauperes
 forent quibus donasset Nero quam quibus abstulisset. exau-
 ctorati per eos dies tribuni, e praetorio Antonius Taurus et
 Antonius Naso, ex urbanis cohortibus Aemilius Pacensis e,
 15 vigilibus Iulius Fronto. nec remedium in ceteros fuit, sed me-
 tus initium, tamquam per artem et formidine singuli pelle-
 rentur, omnibus suspectis.

21. Interea Othonem, cui compositis rebus nulla spes,
 omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant, luxu-
 ria etiam principi onerosa, inopia vix privato toleranda, in
 Galbam ira, in Pisonem invidia; fingeat et metum, quo magis
 5 concupisceret: praegravem se Neroni fuisse, nec Lusitaniam
 rursus et alterius exilii honorem expectandum. suspectum
 semper invisumque dominantibus qui proximus destinaretur.
 nocuisse id sibi apud senem principem, magis nociturum
 apud iuvenem ingenio trucem et longo exilio efferatum: oc-
 10 cidi Othonem posse. proinde agendum audendumque, dum
 Galbae auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. oppor-
 tunos magnis conatibus transitus rerum, nec cunctatione opus,
 ubi perniciosior sit quies quam temeritas. mortem omnibus
 ex natura aequalem oblivione apud posteros vel gloria di-
 15 stingui; ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat,
 acrioris viri esse merito perire.

22. Non erat Othonis mollis et corpori similis animus,

20, 5 illi | 8 exactionis 1 m. (exactionibus C. Völker *Symb. philol. Bonn.* 453) | quinquaginta malebat Lamb. ex Suet. Galba 15 | 11 auctionibus al. | 12 donassent | 15 e vigilibus Meiser: euigililis (aut euigilius) s deleta (euigiliis al. an e vigilum sc. cohortibus?) | nec id rem. Acidalius | 16 formidinem, em. Heraeus | 21, 4 galba | 8 nocuisset | 9 [occidi O. posse] Ritter et Urlichs | 10 audiendumque | 22, 1 Othoni Pichena

et intimi libertorum servorumque, corruptius quam in privata domo habiti, aulam Neronis et luxus, adulteria, matrimonia ceterasque regnorum libidines avido talium, si auderet, ut sua ostentantes, quiescenti ut aliena exprobrabant, urgentibus etiam mathematicis, dum novos motus et clarum Othoni annum observatione siderum adfirmant, genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra et vetabitur semper et retinebitur. multos secreta Poppaeae mathematicos, pessimum principalis matrimonii instrumentum, habuerant: e quibus Ptolemaeus Othoni in Hispania comes, cum superfuturum eum Neroni promississet, postquam ex eventu fides, coniectura iam et rumore senium Galbae et iuventam Othonis computantium persuaserat fore ut in imperium adscisceretur. sed Otho tamquam peritia et monitu factorum praedicta accipiebat, cupidine ingenii humani libentius obscura credendi. nec deerat Ptolemaeus, iam et sceleris instinator, ad quod facillime ab eius modi voto transitur.

23. Sed sceleris cogitatio incertum an repens: studia militum iam pridem spe successionis aut paratu facinoris adfectaverat, in itinere, in agmine, in stationibus vetustissimum quemque militum nomine vocans ac memoria Neroniani comitatus contubernales appellando; alios agnoscere, quosdam requirere et pecunia aut gratia iuvare, inserendo saepius querellas et ambiguos de Galba sermones quaeque alia turbamenta vulgi. labores itinerum, inopia commeatuum, durtitia imperii atrocius accipiebantur, cum Campaniae lacus et Achaiae urbes classibus adire soliti Pyrenaeum et Alpes et inmensa viarum spatia aegre sub armis eniterentur.

24. Flagrantibus iam militum animis velut faces addiderat Maevius Pudens, e proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio aut pecuniae indigum et in novas cupiditates praecipitem adliciendo eo paulatim progressus est, ut per speciem convivii, quotiens Galba apud Othonem epula-

22, 3 adultera *Lipsius* | [matrimonia] *Ritter et Urlichs* | 8 spernantibus | 11 ptolom̃s, item c. 23 in. | 11 Hispaniam *Acidalius*, provincia *Urlichs* | 17 credendi *Pichena*: credi | 23, 3 itinere et agmine *coni.* *Nipperdey* | 8 inopia

retur, cohorti excubias agenti viritim centenos nummos divideret; quam velut publicam largitionem Otho secretioribus apud singulos praemiis intendebat, adeo animosus corruptor, ut Cocceio Proculo speculatori, de parte finium cum vicino
 10 ambigenti, universum vicini agrum sua pecunia emptum dono dederit, per socordiam praefecti, quem nota pariter et occulta fallebant.

25. Sed tum e libertis Onomastum futuro sceleri praefecit, a quo Barbium Proculum tesserarium speculatorum et Veturium optionem eorundem perductos, postquam vario sermone callidos audacesque cognovit, pretio et promissis
 5 rat, data pecunia ad pertemptandos plurium animos. suscipere duo manipulares imperium populi Romani transferendum, et transtulerunt. in conscientiam facinoris pauci adsciti: suspensos ceterorum animos diversis artibus stimulant, primores militum per beneficia Nymphidi ut suspectos, vulgus
 10 et ceteros ira et desperatione dilati totiens donativi. erant quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiae accenderet: in commune omnes metu mutandae militiae terrebantur.

26. Infecit ea tabes legionum quoque et auxiliorum motas iam mentes, postquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, ut postero iduum *Ian.* die redeuntem a cena Othonem rapturi fuerint, ni incerta noctis
 5 et tota urbe sparsa militum castra nec facilem inter temulentos consensum timuissent, non rei publicae cura, quam foedare principis sui sanguine sobrii parabant, sed ne per tenebras, ut quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatu esset, ignorantibus plerisque, pro Othone destinaretur.
 10 multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa: quaedam apud Galbae aures praefectus Laco elusit, igna-

25, 10 [et ceteros] *Hertz* | 12 in communi, *em. Rhenanus* | 26, 1 legionariorum *Ritter* | 4 Jan. *add. Pichena* | die *Wölfflin*: dierum (*lectio incerta est, v. Meiser J. f. class. Phil. 1882 p 137; cf. de loco etiam Mommsen in Hermiae I, 433*) | emulentos | 10 erumpentibus | 11 galba

rus militarium animorum consiliiue quamvis egregiū, quod non ipse adferret, inimicus et adversus peritos pervicax.

27. Octavo decimo kalendas Februarias sacrificanti pro aede Apollinis Galbae haruspex Umbricius tristitia exta et instantes insidias ac domesticum hostem praedicat, audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque ut laetum e contrario et suis cogitationibus prosperum interpretante. nec multo post libertus Onomastus nuntiat exspectari eum ab architecto et redemptoribus, quae significatio coeuntium iam militum et paratae coniurationis convenerat. Otho, causam digressus requirentibus, cum emi sibi praedia vetustate suspecta eoque prius exploranda finxisset, innixus liberto per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad miliarium aureum sub aedem Saturni pergit. ibi tres et viginti speculatores consalutatū imperatorem ac paucitate salutantium trepidum et sellae festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt; totidem ferme milites in itinere adgregantur, alii conscientia, plerique miraculo, pars clamore et gaudiis, pars silentio, animum ex eventu sumpturi.

28. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius castra et, si contra tenderet, exitium metuens, praeiuit plerisque suspicionem conscientiae; anteposuerunt ceteri quoque tribuni centurionesque praesentia dubiis et honestis, isque habitus animorum fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures velent, omnes paterentur.

29. Ignarus interim Galba et sacris intentus fatigabat alieni iam imperii deos, cum adfertur rumor rapi in castra incertum quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur, simul ex tota urbe, ut quisque obuius fuerat, alii formidine augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. igitur consultantibus placuit pertemptari animum cohortis, quae in Palatio stationem agebat, nec per ipsum

27, 2 tristitia | 4 adsisterat | 11 sub eadem | 16 gaudiis
Faërnus: gladiis (gaudio *Pichena*, et gladiis *posuit Urlichs*
post mucronibus v. 14) | 29, 3 quem] q;

Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediis servabatur. Piso pro gradibus domus vocatos in hunc modum ad-
 10 locutus est: 'sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, et sive optandum hoc nomen sive timendum erat, Caesar adscitus sum, quo domus nostrae aut rei publicae fato, in vestra manu positum est, non quia meo nomine tristioremi casum paveam, ut qui adversas res expertus cum maxime
 15 discam ne secundas quidem minus discriminis habere: patris et senatus et ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est aut, quod aequè apud bonos miserum est, occidere. solacium proximi motus habebamus incruentam urbem et res sine discordia translatae: provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset.'

30. 'Nihil adrogabo mihi nobilitatis aut modestiae; neque enim relatu virtutum in comparatione Othonis opus est. vitia, quibus solis gloriatur, evertere imperium, etiam cum amicum imperatoris ageret. habitune et incessu an illo muliebri ornatu mereretur imperium? falluntur quibus luxuria specie liberalitatis inponit: perdere iste sciet, donare nesciet. stupra nunc et comissiones et feminarum coetus volvit animo: haec principatus praemia putat, quorum libido ac voluptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes omnes;
 10 nemo enim umquam imperium flagitio quaesitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani, me Galba consentientibus vobis Caesarem dixit. si res publica et senatus et populus vacua nomina sunt, vestra, commilitones, interest, ne imperatorem pessimi faciant. legionum seditio
 15 adversus duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque inlaesa ad hunc diem mansit. et Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. minus triginta transfugae et desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium adsignabunt? admittitis exemplum et quie-

29, 12 re. p. | fatu, *em Puteolanus* | 14 res corr. *ex rem* (adversa rerum *Walther*) | 15 discam *Freinsheim*: dicam | 30, 2 in comparationem *Eussner* | 5 meretur *Acidalius* | 6 specie *Rhenanus*: speciē | 7 comessiones, *sed* 2,76 cōmissionibus | 9 dedecus *Puteolanus*: decus | 13 vana nomina *al.*

scendo commune crimen facitis? transcendet haec licentia in ²⁰ provincias, et ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. nec est plus, quod pro caede principis quam quod innocentibus datur, sed perinde a nobis donativum ob fidem quam ab aliis pro facinore accipietis.’

31. Dilapsis speculatoribus cetera cohors non aspernata contionantem, ut turbidis rebus evenit, forte magis et nullo adhuc consilio rapit signa, *quam* quod postea creditum est, insidiis et simulatione. missus et Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsania in porticu tendentes; praeceptum ⁵ Amulio Sereno et Domitio Sabino primipilaribus, ut Germanicos milites e Libertatis atrio accerserent. legioni classicae diffidebatur, infestae ob caedem commilitonum, quos primo statim introitu trucidaverat Galba. pergunt etiam in castra praetorianorum tribuni Cetrius Severus, Subrius Dexter, ¹⁰ Pompeius Longinus, si incipiens adhuc et necdum adulta seditio melioribus consiliis flecteretur. tribunorum Subrium et Cetrium adorti milites minis, Longinum manibus coërcent exarmanisque, quia non ordine militiae, sed e Galbae amicis, fidus principi suo et desciscentibus suspectior erat. legio ¹⁵ classica nihil cunctata praetorianis adiungitur; Illyrici exercitus electi Celsum infestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutavere, invalidis adhuc corporibus et placatis animis, quod eos a Nerone Alexandriam praemissos atque inde reversos longa navigatione aegros impensiore cura Galba re- ²⁰ fovebat.

32. Universa iam plebs Palatium implebat, mixtis servi-

30, 20 transcendet *al.* | 23 perinde *Rhenanus*: proinde | donatio, *sed* 1, 5 donatiuū | 31, 2 evenit forte *Pichena*: euentior te | nullo *Freinsheim*: nonnullo | 3 rapit signa *C. Meiser*: par signas (parat signa *al.*) | *quamadd. Heinsius* | 4 missus.. tendentes *transposuit Acidalius* post accerserent | 8 diffidebat, *em. Acidalius* | 11 et *del. Nipperdey* | 12 [tribunorum] *idem, at cf. Wurm in Ann. phil. v. 71, 456* | 13 longinus | 14 militiae pro- vectus, *sed Nipperdey* | 15 principis | [suo] *Ernesti* | 17 Celsum infestis] festum incestis (*Celsum ingentis al.*) | 20 rever- sos *Döderlein*: rursus | 32, 1 implebat *Acidalius*

tiis et dissono clamore caedem Othonis et coniuratorum exitium poscentium, ut si in circo aut theatro ludicrum aliquod postularent: neque illis iudicium aut veritas, quippe eodem
 5 die diversa pari certamine postulaturis, sed tradito more quemcunque principem adulandi licentia adclamationum et studiis inanibus.

Interim Galbam duae sententiae distinebant: Titus Vinius manendum intra domum, opponenda servitia, firmandos adiutus, non eundum ad iratos censebat: daret malorum paenitentiae, daret bonorum consensui spatium: scelera impetu,
 10 bona consilia mora valescere, denique eundi ultro, si ratio sit, eandem mox facultatem, regressus, si paeniteat, in aliena potestate.

33. Festinandum ceteris videbatur, antequam cresceret invalida adhuc coniuratio paucorum: trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros inlatus, cunctatione nunc et segnitia terentium tempus imitari principem discat.
 5 non exspectandum ut compositis castris forum invadat et prospectante Galba Capitolium adeat, dum egregius imperator cum fortibus amicis ianua ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. et praeclarum in servis auxilium, si consensus tantae multitudinis et, quae plurimum valet,
 10 prima indignatio relanguescat. perinde intuta quae indecora; vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini: id Othoni invidiosius et ipsis honestum. repugnantem huic sententiae Vinius Laco minaciter invasit, stimulante Icelo privati odii pertinacia in publicum exitium.

34. Nec diutius Galba cunctatus speciosiora suadentibus accessit. praemissus tamen in castra Piso, ut iuvenis magno nomine, recenti favore et infensus Tito Vinio, seu quia erat seu quia irati ita volebant; et facilius de odio creditur. vix-

32, 2 exitium *idem*: exilium | 3 aut theatro *nos*: atheatro (ac th. *al.*) | 12 ultro spiratio | regressum *Ritter*, at est regressus *genetivus*, scil. facultatem | 33, 5 non: num *Jac. Gronovius*, an *Freinsheim* | 8 obsidione n. toleraturos | 9 consensū | valeat *Ritter* | 10 indignatio relanguescat *nos*: indignatione languescat (i. elanguescat *Jac. Gronovius*) | perinde *Nipperdey*: proinde

dum egresso Pisone occisum in castris Othonem vagus pri- 5
mum et incertus rumor: mox, ut in magnis mendaciis, inter-
fuisse se quidam et vidisse adfirmabant, credula fama inter
gaudentes et incuriosos. multi arbitrabantur compositum au-
ctumque rumorem mixtis iam Othonianis, qui ad evocandum
Galbam laeta falso vulgaverint. 10

35. Tum vero non populus tantum et inperita plebs in
plausus et inmodica studia, sed equitum plerique ac senato-
rum, posito metu incauti, refractis Palatii foribus ruere in-
tus ac se Galbae ostentare, praereptam sibi ultionem queren-
tes, ignavissimus quisque et, ut res docuit, in periculo non 5
ausurus, nimii verbis, linguae feroces; nemo scire et omnes
adfirmare, donec inopia veri et consensu errantium victus
sumpto thorace Galba inruenti turbae, neque aetate neque
corpore sistens, sella levaretur. obvius in Palatio Iulius At-
ticus speculator, cruentum gladium ostentans, occisum a se 10
Othonem exclamavit; et Galba 'commilito', inquit, 'quis ius-
sit?' insigni animo ad coercendam militarem licentiam, mi-
nantibus intrepidus, adversus blandientes incorruptus.

36. Haud dubiae iam in castris omnium mentes tantusque
ardor, ut non contenti agmine et corporibus in suggestu, in
quo paulo ante aurea Galbae statua fuerat, medium inter
signa Othonem vexillis circumdarent. nec tribunis aut cen-
turionibus adeundi locus: gregarius miles caveri insuper prae- 5
positos iubebat. strepere cuncta clamoribus et tumultu et
exhortatione mutua, non tamquam in populo ac plebe, variis
segni adulatione vocibus, sed ut quemque adfluentium mili-
tum adspexerant, prensare manibus, complecti armis, con-
locare iuxta, praeire sacramentum, modo imperatorem mili- 10
tibus, modo milites imperatori commendare. nec deerat Otho
protendens manus adorare vulgus, iacere oscula et omnia
serviliter pro dominatione. postquam universa classicorum
legio sacramentum eius accepit, fidens viribus, et quos ad-

34, 8 multa | arbitrantur *Urlichs* | 35, 6 lingua *Georges* |
ferocis, *em. Lipsius* | 9 corpore resistens *Faërmus* | 36, 9 pres-
sare, *cf. ad XIV, 10* | armis] artius *Muretus* | 12 uolgus

15 huc singulos exstimulaverat, accendendos in commune ratus pro vallo castrorum ita coepit.

37. 'Quis ad vos processerim, commilitones, dicere non possum, quia nec privatum me vocare sustineo princeps a vobis nominatus, nec principem alio imperante. vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur, imperato-
 5 rem populi Romani in castris an hostem habeatis. auditisne, ut poena mea et supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est neque perire nos neque salvos esse nisi una posse; et cuius lenitatis est Galba, iam fortasse promisit, ut qui nullo exposcente tot milia innocentissimorum militum tru-
 10 cidaverit. horror animum subit, quotiens recorder feralem introitum et hanc solam Galbae victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. his auspiciis urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit nisi occisi Obultronii Sabini et Cornelii
 15 Marcelli in Hispania, Betui Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidi in castris? quae usquam provincia, quae castra sunt nisi cruenta et maculata aut, ut ipse praedicat, emendata et correcta? nam quae alii scelera, hic remedia vocat, dum falsis nominibus severitatem pro saevitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia et contumelias vestras disciplinam appellat. septem a Neronis fine menses sunt, et iam plus rapuit Icelus quam quod Polycliti et Vatinius et Tigellini perdiderunt. minore avaritia ac licentia grassatus
 20 esset T. Vinus, si ipse imperasset: nunc et subiectos nos habuit tamquam suos et viles ut alienos. una illa domus sufficit donativo, quod vobis numquam datur et cotidie exprobratur.'

87, 16 Cilonis *Ritter* | 18 quae in castris *repetita lectione versus praecedentis* | 23 quod *del. Acidalius* | 24 Tigellini *Jo. Fr. Gronovius*: egialii (Elii [*immo* Helii] *Lipsius*, Egnatii *Bezenberger*) | perdiderunt *Ritter*: perierunt (sibi pepererunt *Heinsius*, corripuerunt *Weissenborn*, interceperunt *Urlichs*, appetierunt *Andresen*, quam quo [ob quod *Madvig*] perierunt *Haase*) | 26 exprobratur

38. 'Ac ne qua saltem in successore Galbae spes esset, accersivit ab exilio quem tristitia et avaritia sui simillimum iudicabat. vidistis, commilitones, notabili tempestate etiam deos infaustam adoptionem aversantes. idem senatus, idem populi Romani animus est: vestra virtus exspectatur, apud 5 quos omne honestis consiliis robur et sine quibus quamvis egregia invalida sunt. non ad bellum vos nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet: cum vos adspexerit, cum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, 10 quis mihi plurimum inputet. nullus cunctationis locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.' aperiri deinde armamentarium iussit. rapta statim arma, sine more et ordine militiae, ut praetorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur: miscentur auxiliariis galeis scutisque, 15 nullo tribunorum centurionumve adhortante, sibi quisque dux et instigator; et praecipuum pessimorum incitamentum, quod boni maerebant.

39. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis et vocibus in urbem usque resonantibus, egressum interim Galbam et foro adpropinquantem adsecutus erat; iam Marius Celsus haud laeta rettulerat, cum alii in Palatium rediret, alii Capitolium peteret, plerique rostra occupanda censerent, 5 plures tantum sententiis aliorum contra dicerent, utque evenit in consiliis infelicibus, optima viderentur quorum tempus effugerat. agitasse Laco ignaro Galba de occidendo Tito Vinnio dicitur, sive ut poena eius animos militum mulceret, seu conscius Othonis credebat, ad postremum vel odio. haesi- 10 tationem attulit tempus ac locus, quia initio caedis orto difficilis modus; et turbavere consilium trepidi nuntii ac proximorum diffugia, languentibus omnium studiis, qui primo alacres fidem atque animum ostentaverant.

38, 2 accersivit nos: accersit | 4 aduersantes, *em. Agricola* | 11 cunctationi *al.* | 11 aperire, *em. Muretus* | 39, 4 rediret *Nipperdey*: redire (redire . . petere *al.*) | 7 quorum] morum | 10 postremum *Rhenanus*: posterum | 14 ostentauerint

40. Agebatur huc illuc Galba vario turbae fluctuantis impulsu, completis undique basilicis ac templis, lugubri prospectu. neque populi aut plebis ulla vox, sed attoniti vultus et conversae ad omnia aures; non tumultus, non quies, quale
 5 magni metus et magnae irae silentium est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur; ire praecipites et occupare pericula iubet. igitur milites Romani, quasi Vologesum aut Pacorum avito Arsacidarum solio depulsuri ac non imperatorem suum inermem et senem trucidare pergerent, disiecta plebe,
 10 proculcato senatu, truces armis, rapidi equis forum inrum-punt. nec illos Capitolii adspectus et imminentium templorum religio et priores et futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius ultor est quisquis successit.

41. Viso comminus armatorum agmine vexillarius comitatae Galbam, cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbae imaginem solo adflixit: eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi
 5 forum, dstricta adversus dubitantes tela. iuxta Curtii lacum trepidatione ferentium Galba proiectus e sella ac pro-volutus est. extremam eius vocem, ut cuique odium aut admiratio fuit, varie prodidere. alii suppliciter interrogasse, quid mali meruisset, et paucos dies exsolvendo donativo de-
 10 precatum: plures obtulisse ultro percussoribus iugulum: age-rent ac ferirent, si ita e re publica videretur. non interfuit occidentium quid diceret. de percussore non satis constat: quidam Terentium evocatum, alii Laecanium; crebrior fama tradidit Camurium quintae decumae legionis militem inpresso
 15 gladio iugulum eius hausisse. ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) foede laniavere; pleraque vulnera feritate et saevitia trunco iam corpori adiecta.

42. Titum inde Vinium invasere, de quo et ipso ambi-gitur, consumpserintne vocem eius instans metus, an proclama-verit non esse ab Othone mandatum ut occideretur. quod seu finxit formidine seu conscientiam coniurationis confessus

40, 2 prospectu | 6 plebe (plebes *Ritter*) | 10 rapidis *al.* | 41, 2 galbae | adilium | 8 prodere | 9 et *addidi* | 10 hoc agerent *Mure-tus coll. Suet. Galb. 20* | 11. e *om.* | 42, 4 conscientia, *em. Acidalius*

est, huc potius eius vita famaue inclinat, ut conscius sce-
 ris fuerit, cuius causa erat. ante aedem divi Iulii iacuit primo
 ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in
 utrumque latus transverberatus.

43. Insignem illa die virum Sempronium Densum aetas
 nostra vidit. centurio is praetoriae cohortis, a Galba custo-
 diae Pisonis additus, stricto pugione occurrens armatis et sce-
 lus exprobrans ac modo manu modo voce vertendo in se per-
 cussoribus quamquam vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso
 in aedem Vestae pervasit, exceptusque misericordia publici
 servi et contubernio eius abditus non religione nec caerimo-
 niis, sed latebra imminens exitium differebat, cum advenere
 missu Othonis nominatim in caedem eius ardentis Sulpi-
 cius Florus e Britannicis cohortibus, nuper a Galba civitate
 donatus, et Statius Murcus speculator, a quibus protractus
 Piso in foribus templi trucidatus est.

44. Nullam caedem Otho maiore laetitia exceperat, nul-
 lum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur, seu
 tum primum levata omni sollicitudine mens vacare gaudio
 coeperat, seu recordatio maiestatis in Galba, amicitiae in
 Tito Vinio quamvis inmitem animum imagine tristi confude-
 rat: Pisonis ut inimici et aemuli caede laetari ius fasque cre-
 debat. praefixa contis capita gestabantur inter signa co-
 hortium iuxta aquilam legionis, certatim ostentantibus cruen-
 tas manus qui occiderant, qui interfuerant, qui vere qui falso
 ut pulchrum et memorabile facinus iactabant. plures quam
 centum viginti libellos praemium exposcentium ob aliquam
 notabilem illa die operam Vitellius postea invenit, omnes-
 que conquiri et interfici iussit, non honore Galbae, sed tra-
 dito principibus more munimentum ad praesens, in posterum
 ultionem.

15

42, 7 ictus *Meiser* | Caro *Rhenanus*: cario | in *om. Jo. Fr. Gronovius* | 43, 2 agalbae custodiae apisonis | 9 ardentis *Hein-
 sius*: ardentis | 12 est *addidi* (trucidatur *al.*) | 44, 5 confuderat,
 Pisonis *distinguit Joh. Müller, Beiträge z. Kritik I, 23* | 9 quiue
 vere | 13 honori *Nipperdey* | 14 munim. in posterum, ad prae-
 sens u. *Muretus*

45. Alium crederes senatum, alium populum: ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum praecurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum; quantoque magis falsa erant quae fiebant, tanto
 5 plura facere. nec aspernabatur singulos Otho, avidum et minacem militum animum voce voltuque temperans. Marium Celsum, consulem designatum et Galbae usque in extremas res amicum fidumque, *ad* supplicium expostulabant, industriae eius innocentiaeque quasi malis artibus infensi. cae-
 10 dis et praedarum initium et optimo cuique perniciem quaeri apparebat, sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus: iubere iam poterat. ita simulatione irae vinciri iussum et maiores poenas daturum adfirmans praesenti exitio subtraxit.

46. Omnia deinde arbitrio militum acta: praetorii praefectos sibi ipsi legere, Plotium Firmum e manipularibus quondam, tum vigilibus praepositum et incolumi adhuc Galba partes Othonis secutum; adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis suspectus consilia eius fovisse. urbi Flavianum Sabinum praefecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem curam obtinuerat, plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. flagitatum ut vacationes praestari centurionibus solitae remitterentur; namque gregarius miles ut tributum annuum pendebat. quarta pars manipuli sparsa per
 10 commeatus aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolveret, neque modum oneris quisquam neque genus quaestus pensi habebat: per latrocinia et raptus aut servilibus ministeriis militare otium redimebant. tum locupletissimus quisque miles labore ac saevitia fatigari, donec vacationem emeret. ubi sumptibus exhaustus socordia insuper elanguerat, inops pro locuplete et iners pro strenuo in manipulum redibat, ac rursus alius atque alius, eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditiones et discordias et ad extre-

45, 7 celso consulem signatum | 8 ad om. | 13 *expectabatur* aut iubens et adfirmans aut iussum . . adfirmans subtraxit *sine* et' *Madvig ad Cic. de finn. p. 805 ed. II.* | 46, 5 suspecta | 10 manipuli sparsa *Pichena*: manipulis pars

num bella civilia ruebant. sed Otho ne vulgi largitione cen-²⁰
 turionum animos averteret, fiscum suum vacationes annuas
 exsoluturum promisit, rem haud dubie utilem et a bonis po-
 stea principibus perpetuitate disciplinae firmatam. Laco prae-
 fectus, tamquam in insulam seponeretur, ab evocato, quem
 ad caedem eius Otho praemiseraat, confossus; in Marcianum²⁵
 Icelum ut in libertum palam animadversum.

47. Exacto per scelera die novissimum malorum fuit lae-
 titia. vocat senatum praetor urbanus, certant adulationibus
 ceteri magistratus, adcurrunt patres: decernitur Othoni tri-
 bunicia potestas et nomen Augusti et omnes principum honores,
 adnitentibus cunctis abolere convicia ac probra, quae prom-⁵
 miscue iacta haesisse animo eius nemo sensit; omisisset offen-
 sas an distulisset, brevitate imperii in incerto fuit. Otho
 cruento adhuc foro per stragem iacentium in Capitolium at-
 que inde in Palatium vectus concedi corpora sepulturae cre-
 marique permisit. Pisonem Verania uxor ac frater Scribo-¹⁰
 nianus, Titum Vinium Crispina filia composuere, quaesitis
 redemptisque capitibus, quae venalia interfectores serva-
 verant.

48. Piso unum et tricensimum aetatis annum explebat,
 fama meliore quam fortuna. fratres eius Magnum Claudius,
 Crassum Nero interfecerant: ipse diu exul, quadriduo Caes-
 sar, properata adoptione ad hoc tantum maiori fratri praela-
 tus est, ut prior occideretur. Titus Vinius quinquaginta se-⁵
 ptem annos variis moribus egit. pater illi praetoria familia,
 maternus avus e proscriptis. prima militia infamis: legatum
 Calvisium Sabinum habuerat, cuius uxor mala cupidine vi-
 sendi situm castrorum, per noctem militari habitu ingressa,
 cum vigilias et cetera militiae munia eadem lascivia temptas-¹⁰

46, 20 in bella *Heinsius* | 21 averteret *Jac. Gronovius*: auer-
 teret et | 23 profectus *Joh. Müller* | 24 seponeretur amotus
Nipperdey, sep. ablegatus *Heraeus* | 26 libertinum *Ernesti* |
 47, 2 uacat | 6 omisisse tot fensas | 10 frs (frater eius *Ritter*) |
 48, 3 exui | 9 ritum *Ritter* | 10 temptasset *Puteolanus*: tempe-
 rasset (temerasset *Rhenanus*, pertemptasset *Sedlmayer*, *Wiener*
Studien II, 153)

set, in ipsis principiis stuprum ausa est: criminis huius reus Titus Vinius arguebatur. igitur iussu Gai Caesaris oneratus catenis, mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum inoffenso legioni post praeturam praepositus probatusque
 15 servili deinceps probro respersus est, tamquam scyphum aureum in convivio Claudii furatus, et Claudius postera die soli omnium Vinio fictilibus ministrari iussit. sed Vinius pro consule Galliam Narbonensem severe integreque rexit; mox Galbae amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, prom-
 20 ptus et, prout animum intendisset, pravus aut industrius, eadem vi. testamentum Titi Vini magnitudine opum inritum, Pisonis supremam voluntatem paupertas firmavit.

49. Galbae corpus diu neglectum et licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatum dispensator Argius e primoribus servis humili sepultura in privatis eius hortis contextit. caput per lixas calonesque confixum laceratumque ante Patrobii tumulum (libertus is Neronis punitus a Galba fuerat)
 5 postera demum die repertum et cremato iam corpori admixtum est. hunc exitum habuit Servius Galba, tribus et septuaginta annis quinque principes prospera fortuna emensus et alieno imperio felicior quam suo. vetus in familia nobilitas,
 10 magnae opes: ipsi medium ingenium, magis extra vitia quam cum virtutibus. famae nec incuriosus nec venditor; pecuniae alienae non adpetens, suae parcus, publicae avarus; amicorum libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens, si mali forent, usque ad culpam ignarus.
 15 sed claritas natalium et metus temporum obtentui, ut, quod segnitia erat, sapientia vocaretur. dum vigeat aetas, militari laude apud Germanias floruit. pro consule Africam moderate, iam senior citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit, maior privato visus, dum privatus fuit, et omnium consensu capax
 20 imperii, nisi imperasset.

48, 11 est *Ritter*: et (est et *Nipperdey*) | 12 agebatur *Wurm* | 17 pro consule *nos*: proconsulatu (proconsul *Muretus*) | 19 callidus | 20 ignavus aut *Nipperdey* | 22 supraema | 49, 1 licentia tenebrarum *posuit Döderlein post* vexatum | 2 primoribus *Faërus*: prioribus | 10 magnis extra | 14 ignavus *Acidalius*

50. Trepidam urbem ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores paventem novus insuper de Vitellio nuntius exterruit, ante caedem Galbae suppressus, ut tantum superioris Germaniae exercitus descivisse crederetur. tum duos omnium mortalium inprudicia ignavia 5 luxuria deterrimos velut ad perdendum imperium fataliter electos non senatus modo et eques, quis aliqua pars et cura rei publicae, sed vulgus quoque palam maerere. nec iam recentia saevae pacis exempla, sed repetita bellorum civilium memoria captam totiens suis exercitibus urbem, vastitatem Italiae, direptiones provinciarum, Pharsaliam Philippos et Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladum nomina, loquebantur. prope eversum orbem, etiam cum de principatu inter bonos certaretur, sed mansisse Gaio Iulio, mansisse Caesare Augusto victore imperium; mansuram fuisse sub 15 Pompeio Brutoque rem publicam: nunc pro Othone an pro Vitellio in templa ituros? utrasque inpias preces, utraque detestanda vota inter duos, quorum bello solum id scires, deteriore fore qui vicisset. erant qui Vespasianum et arma Orientis augurarentur, et ut potior utroque Vespasianus, ita 20 bellum aliud atque alias clades horrebant. et ambigua de Vespasiano fama, solusque omnium ante se principum in melius mutatus est.

51. Nunc initia causasque motus Vitelliani expediam. caeso cum omnibus copiis Iulio Vindice ferox praeda gloriaque exercitus, ut cui sine labore ac periculo ditissimi belli victoria evenisset, expeditionem et aciem, praemia quam stipendia malebat. diu infructuosam et asperam militiam 5 leraverant ingenio loci caelique et severitate disciplinae, quam in pace inexorabilem discordiae civium resolvunt, paratis utrimque corruptoribus et perfidia impunita. viri, arma, equi ad usum et ad decus supererant. sed ante bellum centurias tantum suas turmasque noverant; exercitus finibus pro- 10

50, 4 exercitus *Ritter*: exercitūs (exercitum *al.*) | 11 pars aliam (Pharsaliam ac Mutinam, Philippos et Per. *Bonnet*) | 17 templo | 22 principum Imelius mutus | 51, 4 expeditionum feracium praemia *Bezzenger* | 9 dedecus

vinciarum discernebantur: tum adversus Vindicem contractae legiones, seque et Gallias expertae, quaerere rursum arma novasque discordias; nec socios, ut olim, sed hostes et victos vocabant. nec deerat pars Galliarum, quae Rhenum
 15 accolit, easdem partes secuta ac tum acerrima instigatrix adversum Galbianos; hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant. igitur Sequanis Aedisque ac deinde, prout opulentia civitatibus erat, infensi expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserant animo, super avaritiam et adrogantiam, praecipua validiorum vitia, contumacia
 20 Gallorum inritati, qui remissam sibi a Galba quartam tributorum partem et publice donatos in ignominiam exercitus iactabant. accessit callide vulgatum, temere creditum, decumari legiones et proptissimum quemque centurionum dimitti. undique atroces nuntii, sinistra ex urba fama; infensa
 25 Lugdunensis colonia et pertinaci pro Nerone fide fecunda rumoribus; sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris, odio metu et, ubi vires suas respexerant, securitate.

52. Sub ipsas superioris anni kalendas Decembres Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus hiberna legionum cum cura adierat: redditus plerisque ordines, remissa ignominia, adlevatae notae, plura ambitione, quaedam iudicio, in
 5 quibus sordes et avaritiam Fonteii Capitonis adimendis adsignandisve militiae ordinibus integre mutaverat. nec consularis legati mensura, sed in maius omnia accipiebantur. et ut Vitellius apud severos humilis, ita comitatem bonitatemque faventes vocabant, quod sine modo, sine iudicio donaret sua,
 10 largiretur aliena; simul aviditate imperi dandi ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur. multi in utroque exercitu sicut modesti quietique, ita mali et strenui. sed profusa cupidine et

51, 11 confractae, *em. Rhenanus* | 12 rursus 1 *m. rursus corr.* | 14 qua herenum | 19 hauserant *Haase Z. f. A. W. 1836 p. 678: hauserunt* | 26 facunda | 52, 1 ipsa | 5 sordes *Acidalius: sorde* | in adimendis *Ritter, [adimendis .. ordinibus]* *Nipperdey* | 7 ut *add. Rhenanus* | 10 imperi dandi *Nipperdey: imperandi (impetrandi Agricola)*

insigni temeritate legati legionum Alienus Caecina et Fabius Valens; e quibus Valens infensus Galbae, tamquam detectam a se Verginii cunctationem, oppressa Capitonis consilia in-
 grate tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum osten-
 tans: ipsum celebri ubique fama, nullam in Flacco Hordeonio
 moram; adfore Britanniam, secutura Germanorum auxilia:
 male fidas provincias, precarium seni imperium et brevi trans-
 iturum: panderet modo sinum et venienti Fortunae occurre-
 ret. merito dubitasse Verginium equestri familia, ignoto pa-
 tre, inparem, si recepisset imperium, tutum, si recusasset:
 Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Caesaris
 et inponere iam pridem imperatoris dignationem et auferre
 privati securitatem. quatiebatur his segne ingenium, ut con-
 cupisceret magis quam ut speraret.

53. At in superiore Germania Caecina, decorus iuventa,
 corpore ingens, animi inmodicus, scito sermone, erecto in-
 cessu, studia militum inlexerat. hunc iuvenem Galba, quae-
 storem in Baetica inpigre in partes suas transgressum, le-
 gioni praeposuit: mox compertum publicam pecuniam aver-
 tisse ut peculatorem flagitari iussit. id Caecina aegre passus
 miscere cuncta et privata vulnera rei publicae malis operire
 statuit. nec deerant in exercitu semina discordiae, quod et
 bello adversus Vindicem universus adfuerat, nec nisi occiso
 Nerone translatus in Galbam atque in eo ipso sacramento
 vexillis inferioris Germaniae praeventus erat. et Treveri ac
 Lingones, quasque alias civitates atrocibus edictis aut damno
 finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miscen-
 tur: unde seditiosa colloquia et inter paganos corruptior mi-
 les; et in Verginium favor cuiusque alii profuturus.

54. Miserat civitas Lingonum vetere instituto dona le-
 gionibus dextras, hospitii insigne. legati eorum in squalo-
 rem maestitiamque compositi per principia per contubernia
 modo suas iniurias, modo vicinarum civitatum praemia, et

52, 13 et bius | 16 obtentans | 17 nulla | 22 titum | 53, 1
 decorus *Baiter*: decori (*pro decor*); | 2 scito *Lipsius*: cito | 3 [iu-
 venem] *Nipperdey* | 6 id *add. Heinsius* | 10 galba | 11 inferi-
 oribus 1 *m.* | 54, 4 modo *Insuas*

5 ubi pronis militum auribus accipiebantur, ipsius exercitus pericula et contumelias conquerentes accendebant animos. nec procul seditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire legatos, utque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. inde atrox rumor, adfirmantibus plerisque inter-
 10 fectos, ac ni sibi ipsi consulerent, fore ut acerrimi militum et praesentia conquesti per tenebras et incitiam ceterorum occiderentur. obstringuntur inter se tacito foedere legiones, adsciscitur auxiliorum miles, primo suspectus, tamquam circumdatis cohortibus alisque impetus in legiones pararetur,
 15 mox eadem acrius volvens, faciliore inter malos consensu ad bellum quam in pace ad concordiam.

55. Inferioris tamen Germaniae legiones sollemni kalendarum Ianuariarum sacramento pro Galba adactae, multa cunctatione et raris primorum ordinum vocibus, ceteri silentio proximi cuiusque audaciam exspectantes, insita mortali-
 5 bus natura, propere sequi quae piget inchoare. sed ipsis legionibus inerat diversitas animorum: primani quintanique turbidi adeo, ut quidam saxa in Galbae imagines iecerint: quinta decuma ac sexta decuma legiones nihil ultra fremitum et minas ausae initium erumpendi circumspectabant. at in
 10 superiore exercitu quarta et duetvicensima legiones, isdem hibernis tendentes, ipso kalendarum Ianuariarum die dirumpunt imagines Galbae, quarta legio promptius, duetvicensima cunctanter, mox consensu. ac ne reverentiam imperii exuere viderentur, senatus populiue Romani oblitterata iam
 15 nomina sacramento advocabant, nullo legatorum tribunorumve pro Galba nitente, quibusdam, ut in tumultu, notabilius turbantibus. non tamen quisquam in modum contionis aut suggestu locutus; neque enim erat adhuc cui imputaretur.

56. Spectator flagitii Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios,

54, 10 ni sibi nos: nisi cf. *Ann.* 1,48 | 14 legione | 55, 4 insito con. *Lipsius*, at cf. 2,20 | 5 piget (fort. piguit) | 11 dirumpunt (diruunt vel diripiunt *Acidalius*, derumpunt *Ritter*) | 12 promptus | 15 sacramenta | 18 e suggestu *Heinsius*, pro s. *Heracius*, de s. nos

non cohortari bonos ausus, sed⁴ segnis, pavidus et socordia innocens. quattuor centuriones duetvicensimae legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus,⁵ Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbae imagines, impetu militum abrepti vinctique. nec cuiquam ultra fides aut memoria prioris sacramenti, sed quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere.

Nocte, quae kalendas Ianuarias secuta est, in coloniam¹⁰ Agrippinensem aquilifer quartae legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam et duetvicensimam legiones proiectis Galbae imaginibus in senatus ac populi Romani verba iurasse. id sacramentum inane visum: occupari nutantem fortunam et offerri principem placuit. missi a Vitellio ad legiones le-¹⁵ gatosque, qui descivisse a Galba superiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum adversus desciscentes aut, si concordia et pax placeat, faciendum imperatorem: et minore discrimine sumi principem quam quaeri.

57. Proxima legionis primae hiberna erant et promptissimus e legatis Fabius Valens. is die proximo coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis auxiliariorumque ingressus imperatorem Vitellium consalutavit. secutae ingenti certamine eiusdem provinciae legiones; et superior exerci-⁵ tus, speciosis senatus populiue Romani nominibus relictis, tertium nonas Ianuarias Vitellio accessit: scires illum priore biduo non penes rem publicam fuisse. ardorem exercituum Agrippinenses, Treveri, Lingones aequabant, auxilia equos, arma pecuniam offerentes, ut quisque corpore opibus inge-¹⁰ nio validus. nec principes modo coloniarum aut castrorum, quibus praesentia ex affluenti et parta victoria magnae spes, sed manipuli quoque et gregarius miles viatica sua et balteos phalerasque, insignia armorum argento decora, loco pecuniae tradebant, instinctu et impetu et avaritia.¹⁵

58. Igitur laudata militum alacritate Vitellius ministeria

56, 4 nocens Jo. Fr. Gronovius | 7 abrepti | 9 Inde | 57, 3 agrippiniensem | gressus | 7 tertio ed. Spir. | 9 agrippinenses | 11 validis | 13 phalerasque | 15 vel (an aut?) avaritia Wölfflin, cf. tamen 1, 63, 5.

principatus per libertos agi solita in equites Romanos disponit, vacationes centurionibus ex fisco numerat, saevitiam militum plerosque ad poenam exposcentium saepius adprobat, raro simulatione vinculorum frustratur. Pompeius Pro-
 5 pinquus procurator Belgicae statim interfectus; Iulium Burdonem Germanicae classis praefectum astu subtrahit. exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset. grata erat memoria Ca-
 10 pitonis, et apud saevientes occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licebat: ita in custodia habitus et post victoriam demum, sedatis iam militum odiis, dimissus est. interim ut piaculum obicitur centurio Crispinus. is sanguine Capitonis
 15 se cruentaverat eoque et postulantibus manifestior et puni-
 enti vilior fuit.

59. Iulius deinde Civilis periculo exemptus, praepotens inter Batavos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. et erant in civitate Lingonum octo Batavorum cohortes, quartae decumae legionis auxilia, tum discordia temporum a le-
 5 gione digressae, prout inclinassent, grande momentum sociae aut adversae. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium centuriones, de quibus supra rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, gravissimo inter desciscentes. accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicae provinciae legatus, quem
 10 mox Vitellius generum adscivit, et Iunius Blaesus, Lugdunensis Galliae rector, cum Italica legione et ala Tauriana Lugduni tendentibus. nec in Raeticis copiis mora, quo minus statim adiungerentur: ne in Britannia quidem dubitatum.

60. Praeerat Trebellius Maximus, per avaritiam ac sor-
 10 des contemptus exercitui in visusque. accendebat odium eius Roscius Caelius legatus vicensimae legionis, olim discors, sed occasione civilium armorum atrocius proruperat.

58, 5 raro *Fr. Jacob*: paro (p et r litterae in scriptura Longobardica simillimae sunt) | 6 bellicae | burdunem | 11 in custodiam abditus *Wurm* | 12 sedatis *Döderlein*: statis (stratis *al.* statis *tuetur Jacob ut participium verbi* sistere | 13 is *add. Haase* | se *add. Jac. Gronovius* | 60, 1 trebellinus | sorde (sordem *Baiter*)

Trebellius seditionem et confusum ordinem disciplinae Cae-
lio, spoliatas et inopes legiones Caelius Trebellio obiectabat,
cum interim foedis legatorum certaminibus modestia exerci-
tus corrupta eoque discordiae ventum, ut auxiliarium quoque
militum conviciis proturbatus et adgregantibus se Caelio co-
hortibus alisque desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. 10
quies provinciae quamquam remoto consulari mansit: rexere
legati legionum, pares iure, Caelius audendo potentior.

61. Adiuncto Britannico exercitu ingens viribus opibus-
que Vitellius duos duces, duo itinera bello destinavit: Fa-
bius Valens adlicere vel, si abnuerent, vastare Gallias et
Cottianis Alpibus Italiam inrumpere, Caecina propiore trans-
itu Poeninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exerci- 5
tus electi cum aquila quintae legionis et cohortibus alisque,
ad quadraginta milia armatorum data; triginta milia Caecina
e superiore Germania ducebat, quorum robur legio una-
etvicesima fuit. addita utrique Germanorum auxilia, e qui-
bus Vitellius suas quoque copias supplevit, tota mole belli 10
secuturus.

62. Mira inter exercitum imperatoremque diversitas: in-
stare miles, arma poscere, dum Galliae trepident, dum
Hispaniae cunctentur: non obstore hiemem neque ignavae
pacis moras: invadendam Italiam, occupandam urbem; nihil
in discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis 5
quam consulto opus esset. torpebat Vitellius et fortunam
principatus inertis luxu ac prodigiis epulis praesumebat, me-
dio diei temulentus et sagina gravis, cum tamen ardor et vis
militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator
et strenuis vel ignavis spem metumve adderet. instructi in- 10
tentique signum profectionis exposcunt, nomine Germanici
Vitellio statim addito: Caesarem se appellari etiam victor

60, 7 fēdus | 12 audiendo | 61, 3 abnuerint, *em. Rhenanus* |
4 italia | 5 Poeninis *Rhenanus*: paennis | 8 una *Lipsius*: una
prima (unetvicesima *Nipperdey*) | 62, 1 mira inter] mirante |
5 uilibus festinatiusne | 6 fortuna | 7 inerti | 10 metumque
sed q deleta, ut con. Al. Ruperti | 11 nom | 12 addito 1 m. ad-
ditu *corr.* (nomen . . additum *al.*)

prohibuit. laetum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipso profectionis die aquila leni meatu,
 15 prout agmen incederet, velut dux viae praevolavit, longumque per spatium is gaudentium militum clamor, ea quies interritae alitis fuit, ut haud dubium magnae et prosperae rei omen acciperetur.

63. Et Treveros quidem ut socios securi adiere: Divoduri (Mediomatricorum id oppidum est) quamquam omni comitate exceptos subitus pavor terruit, raptis repente armis ad caedem innoxiae civitatis, non ob praedam aut spo-
 5 liandi cupidine, sed furore et rabie et causis incertis eoque difficilioribus remediis, donec precibus ducis mitigati ab excidio civitatis temperavere; caesa tamen ad quattuor milia hominum. isque terror Gallias invasit, ut venienti mox agmini universae civitates cum magistratibus et precibus
 10 occurrerent, stratis per vias feminis puerisque, quaeque alia placamenta hostilis irae non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.

64. Nuntium de caede Galbae et imperio Othonis Fabius Valens in civitate Leucorum accepit. nec militum animus in gaudium aut formidine permotus: bellum volvebat. Gallis cunctatio exempta est: in Othonem ac Vitellium odium par,
 5 ex Vitellio et metus. proxima Lingonum civitas erat, fida partibus. benigne excepti modestia certavere, sed brevis laetitia fuit cohortium intemperie, quas a legione quarta decuma, ut supra memoravimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. iurgia primum, mox rixa inter Batavos
 10 et legionarios, dum his aut illis studia militum adgregantur, prope in proelium exarsere, ni Valens animadversione paucorum oblitos iam Batavos imperii admonuisset. frustra adversus Aeduos quaesita belli causa: iussi pecuniam atque

62, 14 leni *Pichena*: leui | 18 nomen | 63, 3 raptisae (e *deleta*) repente | 5 cupidinē et | rabie | et] eunt *vel* iere *Heraeus* | 7 ad] a | 9 et principibus *Wex* | 12 tendebant *Muretus*, temptabantur *Acidalius* | 64, 2 leuchrorum | 3 formidinem *al.* | volvebant *Graevius* | 4 est, nos: et (etenim *Nipperdey*) | 7 quatuordecim | 9 rixae *O. Güthling* | 10 is | 11 animaduersionē

Arma deferre gratuitos insuper commeatus praebuere. quod Aedui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. sed legio Italica et ala Tauriana abductae: cohortem duodevicensimam Lugduni, solitis sibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicae legionis, quamquam bene de partibus meritis, nullo apud Vitellium honore fuit: secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum et, quo incautior deciperetur, palam laudatum.

65. Veterem inter Lugdunenses et Viennenses discordiam proximum bellum accenderat. multae in vicem clades, crebrius infestiusque, quam ut tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. et Galba reditus Lugdunensium occasione irae in fiscum verterat; multus contra in Viennenses honor: unde aemulatio et invidia et uno amne discretis conexum odium. igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum et in eversionem Viennensium impellere, obsessam ab illis coloniam suam, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in praesidium Galbae referendo. et ubi causas odiorum praetenderant, magnitudinem praedae ostendebant, nec iam secreta exhortatio, sed publicae preces: irent ultores, excinderent sedem Gallici belli: cuncta illic externa et hostilia: se coloniam Romanam et partem exercitus et prosperarum adversarumque rerum socios; si fortuna contra daret, iratis ne relinquerentur.

66. His et pluribus in eundem modum perpulerant, ut ne legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur, cum haud ignari discriminis sui Viennenses, velamenta et infulas praeferentes, ubi agmen incesserat, arma genua vestigia prensando flexere militum animos; addidit Valens trecenos singulis militibus sestertios. tum vetustas dignitasque coloniae valuit et verba Fabi salutem incolumitatemque Viennensium commendantis aequis

64, 14 deferret (deferrent *Jacob*) | 16¹ Tauriana nos: tauriana cf. 1,59 | 16 XVIII (tertiam decimam *Mommsen*, v. *Nipperdey ad Ann.* 3,41) | 65, 1 et Vienn. om. Viennensesque *Puteolanus* | 11 magnitudine | 15 contraderet (contra caderet *Jacob*) | 66, 2 ne *J. Fr. Gronovius*: nec | posset | 7 uetusta | 8 uiensium

auribus accepta; publice tamen armis multati, privatis et
 10 promiscuis copiis iuvare militem. sed fama constans fuit ipsum
 Valentem magna pecunia emptum. is diu sordidus, repente
 dives mutationem fortunae male tegebat, accensis egestate
 longa cupidinibus inmoderatus et inopi iuventa senex pro-
 digus. lento deinde agmine per fines Allobrogum ac Vocon-
 15 tiorum ductus exercitus, ipsa itinerum spatia et stativorum
 mutationes venditante duce, foedis pactionibus adversus
 possessores agrorum et magistratus civitatum, adeo minaciter,
 ut Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admoverit,
 donec pecunia mitigaretur. quotiens pecuniae materia dees-
 20 set, stupris et adulteriis exorabatur. sic ad Alpes perventum.

67. Plus praedae ac sanguinis per Caecinam haustum. inri-
 taverant turbidum ingenium Helvetii, Gallica gens olim armis
 virisque, mox memoria nominis clara, de caede Galbae
 ignari et Vitellii imperium abnuentes. initium bello fuit
 5 avaritia ac festinatio unaetvicensimae legionis; rapuerant
 pecuniam missam in stipendium castelli, quod olim Helvetii
 suis militibus ac stipendiis tuebantur. aegre id passi Helvetii,
 interceptis epistulis, quae nomine Germanici exercitus ad
 Pannonicas legiones ferebantur, centurionem et quosdam
 10 militum in custodia retinebant. Caecina belli avidus proximam
 quamque culpam, antequam paeniteret, ultum ibat: mota
 propere castra, vastati agri, direptus longa pace in modum
 municipii exstructus locus, amoeno salubrium aquarum usu
 frequens; missi ad Raetica auxilia nuntii, ut versos in legio-
 15 nem Helvetios a tergo adgrederentur.

68. Illi ante discrimen feroces, in pericula pavidī, quam-
 quam primo tumultu Claudium Severum ducem legerant, non
 arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere.
 exitiosum adversus veteranos proelium, intuta obsidio dila-
 5 psis vetustate moenibus; hinc Caecina cum valido exercitu,
 inde Raeticae alae cohortesque et ipsorum Raetorum iuven-
 tus, sueta armis et more militiae exercita. undique populatio

66, 9 saxuribus (mox auribus *Meiser*) | 14 uocantiorum |
 67, 1 per Caecinam haustum *Meiser*: p̄ caecina hausit | 68, 7
 Romanae more mil. *Heinsius*, more nostrae mil. *Sirker*

et caedes: ipsi medio vagi, abiectis armis, magna pars saucii aut palantes, in montem Vocetium perfugere. ac statim inmissa cohorte Thraecum depulsi et consecrantibus Germanis Raetisque per silvas atque in ipsis latebris trucidati. multa hominum milia caesa, multa sub corona venundata. cumque dirutis omnibus Aventicum gentis caput iusto agmine peteretur, missi qui dederent civitatem, et deditio accepta. in Iulium Alpinum e principibus ut concitorem belli Caecina animadvertit: ceteros veniae vel saevitiae Vitellii reliquit.

69. Haud facile dictu est, legati Helvetiorum minus placabilem imperatorem an militem invenerint. civitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. ne Vitellius quidem verbis ac minis temperabat, cum Claudius Cossus, unus ex legatis, notae facundiae, sed dicendi artem apta trepidatione occultans atque eo validior, militis animum mitigavit. ut est mos, vulgus mutabile subitis et tam pronum in misericordiam, quam immodicum saevitia fuerat: effusis lacrimis et meliora constantius postulando inpunitatem salutemque civitati inpetravere.

70. Caecina paucos in Helvetiis moratus dies, dum sententiae Vitellii certior fieret, simul transitum Alpium parans, laetum ex Italia nuntium accipit alam Silianam circa Padum agentem sacramento Vitellii accessisse. pro consule Vitellium Siliani in Africa habuerant; mox a Nerone, ut in Aegyptum praemitterentur, exciti et ob bellum Vindicis revo-

68, 8 in medio *Puteolanus* | 14 dederunt | 16 animā aduertit | 69, 2 *verba* [placa]bilem — incertum (c. 75, 10), item inopia (c. 86, 13) usque ad Cyprum (II, 2, 7) nunc in *Med. desunt*, bifolio deperdito; ad hanc partem lectiones duorum *Florentinorum* (ab) ex *Med. descriptorum*, priusquam illud bifolium periisset, repetiimus; aliorum librorum lectiones signo al. indicavimus | civitatis] novitatis a b | 4 et minis b, minis ac verbis al. ut est *H. 3, 24* | 5 *cosutianus* unus e b | 7 mos vulgus ab (mos vulgo al. ut est vulgus *Weissenborn*, mox ut est vulgus *Heraeus*) | mutabilem . . immodicus *Freinsheim* | 8 misericordia a b | saevitiae *Heinsius* | effusi *ed. princ.* | 9 molliora *Lipsius* | 70, 3 et 5 silanam et silani, *em. Bipontini* | 6 prouocati a b

cati ac tum in Italia manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti robur adventantium legionum et famam Germanici exercitus attollebant, transiere in partes
 10 et ut donum aliquod novo principi firmissima transpadanae regionis municipia, Mediolanum ac Novariam et Eporediam et Vercellas, adiungere. id Caecinae per ipsos compertum. et quia praesidio alae unius latissima Italiae pars defendi nequibat, praemissis Gallorum Lusitanorumque et Britanno-
 15 rum cohortibus et Germanorum vexillis cum ala Petriana, ipse paulum cunctatus est, num Raeticis iugis in Noricum flecteret adversus Petronium Urbicum procuratorem, qui concitis auxiliis et interruptis fluminum pontibus fidus Othoni putabatur. sed metu, ne amitteret praemissas iam cohortes alasque, simul
 20 reputans plus gloriae retenta Italia, et ubicumque certatum foret, Noricos in cetera victoriae praemia cessuros, Poenino itinere subsignanum militem et grave legionum agmen hibernis adhuc Alpibus transduxit.

71. Otho interim contra spem omnium non deliciis neque desidia torpescere: dilatae voluptates, dissimulata luxuria et cuncta ad decorem imperii composita, eoque plus formidinis adferebant falsae virtutes et vitia reditura. Marius
 5 Celsus consulem designatum, per speciem vinculorum saevitiae militum subtractum, acciri in Capitolium iubet; clementiae titulus e viro claro et partibus invisio petebatur. Celsus constanter servatae erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro imputavit. nec Otho quasi ignosceret, sed
 10 ne hostem metueret, conciliationes adhibens, statim inter intimos amicos habuit et mox bello inter duces delegit, man-

70, 9 transire *ab* | 10 domum *ab* | 11 epopediam *ab* | 15 cum alpe triaria, *em. Savilius ex H. 4, 49, sed scribens Petrina, cf. Henzen, Jahrb. des rheinl. V. f. Alterthumsfr. 13, 73 et 80* | 16 num Puteolanus: ut *ab*, unde *al.* | 17 Urbicum Freinsheim: urbi *ab* *cf. XI, 35* | 19 simula *ab*, simul ac *al.* | 21 certa *a b* | 22 [legionum] Nipperdey | 71, 10 ne hostem metueret conciliationes *nos*: ne hostes metueret conciliationis (consiliationis *b*) *ab* (ne hostem metueret, consiliatorem Meiser, deos testes mutuae reconciliationis Heraeus; *sententia est*: ne Celsus sibi hostis metuendus esset, conciliandi rationes adhibens)

sitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides integra et infelix. laeta primoribus civitatis, celebrata in vulgus Celsi salus ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus, cui irascebantur.

72. Par inde exultatio disparibus causis consecuta inpetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, foeda pueritia, impudica senecta, praefecturam vigilum et praetorii et alia praemia virtutum, quia velocius erat, vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde avaritiam, virilia scelera, exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quaedam ignaro ausus, ac postremo eiusdem desertor ac proditor: unde non alium pertinacius ad poenam flagitaverunt, diverso adfectu, quibus odium Neronis inerat et quibus desiderium. apud Galbam Titi Vinii potentia defensus, praetextentis servatam ab eo filiam. haud dubie servaverat, non clementia, quippe tot interfectis, sed effugium in futurum, quia pessimus quisque diffidentia praesentium mutationem pavens adversus publicum odium privatam gratiam praeparat: unde nulla innocentiae cura, sed vices impunitatis. eo infensior populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti Titi Vinii invidia, concurrere ex tota urbe in Palatium ac fora, et ubi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi seditiosis vocibus strepere, donec Tigellinus accepto apud Sinuessanas aquas supremas necessitatis nuntio inter stupra concubinarum et oscula et deformes moras sectis novacula faucibus infamem vitam foedavit etiam exitu sero et inhonesto.

73. Per idem tempus expostulata ad supplicium Calvia Crispinilla variis frustrationibus et adversa dissimulantis principis fama periculo exempta est. magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populo Romano haud obscure molita, totius postea civitatis gratiam obtinuit, consulari matrimonio

71, 13 primoribus *Rhenanus*: pro moribus | 72, 2 ophonius, *em. Lipsius* | 5 mox crudelitatem *Wölfflin* | et virilia *al.* | 8 flagitauere *al.* | 10 defensus est *Nipp.* | 11 et haud *al.* | 17 in palatium et (ex *Heraeus*) tota urbe *ab* | 18 et *b* | seditionibus *ab* | 19 obstrepere *al.* | 73, 1 Calvia *Lipsius*: galuia | 5 et famem *Ritter*

subnixa et apud Galbam Othonem Vitellium inlaesa, mox potens pecunia et orbitate, quae bonis malisque temporibus iuxta valent.

74. Crebrae interim et muliebribus blandimentis infectae ab Othone ad Vitellium epistolae offerebant pecuniam et gratiam et quemcumque quietis locum prodigae vitae legis-
set. paria Vitellius ostentabat, primo mollius, stulta utrim-
5 que et indecora simulatione, mox quasi rixantes stupra ac flagitia in vicem obiectavere, neuter falso. Otho, revocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad utrumque Ger-
manicum exercitum et ad legionem Italicam easque, quae Lugduni agebant, copias specie senatus misit. legati apud
10 Vitellium remansere, promptius quam ut retenti viderentur; praetoriani, quos per simulationem officii legatis Otho adiunxerat, remissi, antequam legionibus miscerentur. addidit epistulas Fabius Valens nomine Germanici exercitus ad praetorias et urbanas cohortes, de viribus partium magnificas et
15 concordiam offerentes; increpabat ultro, quod tanto ante traditum Vitellio imperium ad Othonem vertissent.

75. Ita promissis simul ac minis temptabantur, ut bello impares, in pace nihil amissuri; neque ideo praetorianorum fides mutata. sed insidiatores ab Othone in Germaniam, a Vitellio in urbem missi. utrisque frustra fuit, Vitellianis in-
5 pune, per tantam hominum multitudinem mutua ignorantia fallentibus: Othoniani novitate vultus, omnibus in vicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi servarentur. et stetit domus
10 utraque, sub Othone incertum an metu: Vitellius victor clementiae gloriam tulit.

74, 2 epulae *ab* ¹ | offerebantur, *em. Rhenanus* | 3 quaecumque *ab* | e quietis *Madvig* | 5 et flag. *b et al.* | 7 rursus alios ad *al.* | 8 quas *ab* ¹ | 12 addit epulas *a* | 15 increpat *b* | tanto *om. a* | 75, 1 tendebatur *a* | 2 ita pace (*om. in*) *Acidalius* | admis-
suri *ab* | 3 sed et *Heraeus* | 7 gnaris *Rhenanus*: ignaris | tu-
tanium *ab*, *em. Rhenanus* (Salvium Titianum *Ritter*) | 9 inco-
lumis *ab* | 10 an metu] *hic redit Mediceus*

76. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Delmatiae ac Pannoniae et Moesiae legiones. idem ex Hispania adlatum laudatusque per edictum Cluvius Rufus: set statim cognitum est conversam ad Vitellium Hispaniam. ne Aquitania quidem, quamquam ab Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. nusquam fides aut amor: metu ac necessitate huc illuc mutabantur. eadem formido provinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos et validiores. longinquae provinciae et quidquid armorum mari dirimitur penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine urbis ac praetexto senatus, et occupaverat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Suriae legiones Mucianus sacramento Othonis adegere; simul Aegyptus omnesque versae in Orientem provinciae nomine eius tenebantur. idem Africae obsequium, initio Karthagine orto. neque exspectata Vipstani Aproniani proconsulis auctoritate Crescens Neronis libertus (nam et hi malis temporibus partem se rei publicae faciunt) epulum plebi ob laetitiam recentis imperii obtulerat, et populus pleraque sine modo festinavit. Karthaginem ceterae civitates secutae.

77. Sic distractis exercitibus ac provinciis Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat, Otho ut in multa pace munia imperii obibat, quaedam ex dignitate rei publicae, pleraque contra decus ex praesenti usu properando. consul cum Titiano fratre in kalendas Martias ipse; proximos menses Verginio destinat ut aliquod exercitui Germanico delenimentum; iungitur Verginio Pompeius Vopiscus praetexto veteris amicitiae; plerique Vienneis honoris datum interpretabantur. ceteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbae mansere, Caelio ac Flavio Sabinis in Iulias, Arrio Antonino et Mario Celso in Septem-

76, 4 set *Ritter*: et | 10 manebat | 15 uersa | tenebatur | 16 orto neque .. auctoritate: Crescens *Heraeus* | 17 Vipstani *Chr. A. Rupertus*: uipsani | 77, 10 coelio ac flavio sauinis | 11 in Kal. Iulias *Ritter* | antonio, *em. Lipsius*

bres, quorum honoribus ne Vitellius quidem victor interces-
 sit. sed Otho pontificatus auguratusque honoratis iam senibus
 cumulum dignitatis addidit, aut recens ab exilio reversos
 15 nobiles adolescentulos avitis ac paternis sacerdotiis in sola-
 cium recoluit. redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso, Saevino
 P*** senatorius locus. repetundarum criminibus sub Claudio
 ac Nerone ceciderant: placuit ignoscentibus verso nomine,
 quod avaritia fuerat, videri maiestatem, cuius tum odio etiam
 20 bonae leges peribant.

78. Eadem largitione civitatum quoque ac provinciarum
 animos adgressus Hispalensibus et Emeritensibus familiarum
 adiectiones, Lingonibus universis civitatem Romanam; pro-
 vinciae Baeticae Maurorum civitates dono dedit; nova iura
 5 Cappadociae, nova Africae, ostentui magis quam mansura.
 inter quae necessitate praesentium rerum et instantibus curis
 excusata ne tum quidem inmemor amorum statuas Poppaeae
 per senatus consultum reposuit; creditus est etiam de cele-
 branda Neronis memoria agitavisse spe vulgum adliciendi.
 10 et fuere qui imagines Neronis proponerent: atque etiam
 Othoni quibusdam diebus populus et miles, tamquam nobili-
 tatem ac decus adstruerent, Neroni Othoni adclamavit. ipse
 in suspensio tenuit, vetandi metu vel agnoscendi pudore.

79. Conversis ad civile bellum animis externa sine cura
 habebantur. eo audentius Rhoxolani, Sarmatica gens, priore
 hieme caesis duabus cohortibus, magna spe [ad] Moesiam
 intruperant, novem milia equitum, ex ferocia et successu
 5 praedae magis quam pugnae intenta. igitur vagos et incurio-
 sos tertia legio adiunctis auxiliis repente invasit. apud Roma-
 nos omnia proelio apta: Sarmatae dispersi cupidine prae-

77, 12 honoribus *Haase*: honoris (honori *al.*) | 16 Scae-
 uino *al.* | 17 P***] promptius *partim ex corr. v. Meiser J. f.*
class. Phil. 1882 p. 135 (Pontio *al.* Pomptino Brotier, Porcio
Haase) | 78, 2 Hispalensibus *Faërnus*: hispaniensibus | 3 Lu-
 sonibus *vel* Illurconibus *con.* *Lipsius*, Lanciensibus *Heraeus* |
 5 ostentai (ostenta *al.*, ostentata *Ernesti*) | 9 vulgus *Ritter* | 12
 acclamavere *idem* | 79, 2 rhoxolanis, *em. Beroaldus* | 3 ad] elati
Heraeus, fort. acti, ante novem *Acidalius posuit* | 7 sarmata-
 cup. pr. aut *Acidalius*: aut cupidine praedae (ante c. pr. *Meutzner*)

dae aut graves onere sarcinarum et lubrico itinerum adempta equorum pernecitate velut vincti caedebantur. namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum: ubi per turmas advenire, vix ulla acies obstiterit. sed tum umido die et soluto gelu neque conti neque gladii, quos praelongos utraque manu regunt, usui, lapsantibus equis et catafractarum pondere. id principibus et nobilissimo cuique tegimen, ferreis lamminis aut praeduro corio consertum, ut adversus ictus inpenetrabile, ita impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum; simul altitudine et mollitia nivis hauriebantur. Romanus miles facilis lorica et missili pilo aut lanceis adsultans, ubi res posceret, levi gladio inermem Sarmatam (neque enim scuto defendi mos est) comminus fodiebat, donec pauci, qui proelio superfuerant, paludibus abderentur. ibi saevitia hiemis aut vulnerum absumpti. postquam id Romae compertum, M. Aponius Moesiam obtinens triumphali statua, Fulvus Aurelius et Iulianus Tettius ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur, laeto Othone et gloriam in se trahente, tamquam et ipse felix bello et suis ducibus suisque exercitibus rem publicam auxisset.

80. Parvo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio prope urbi excidio fuit. septumam decumam cohortem ex colonia Ostiensi in urbem acciri Otho iusserat; armandae eius cura Vario Crispino tribuno e praetorianis data. is quo magis vacuus quietis castris iussa exsequeretur, vehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario iubet. tempus in suspicionem, causa in crimen, adfectatio quietis in tumultum evaluit, et visa inter temulentos arma cupidinem sui movere. fremit miles et tribunos centurionesque prodicionis arguit, tamquam familiae senatorum ad perniciem Othonis armarentur, pars ignari et vino graves, pessimus quisque in occasionem praedarum, vulgus, ut mos est,

79, 17 inpenetrabile 1 m. | 23 hiemis aut Car. Schneider: hic mīa (hiemis et Nipperdey, hiemis ac vi Heraeus) | 25 Fulvus Borghesi: Fulvius | Tettius Ritter (v. 2, 85): et titius | 80, 7 spicionem, item 81, 6 | 9 et centurionesque 1 m.

cuiuscumque motus novi cupidum; et obsequia meliorum nox abstulerat. resistantem seditioni tribunum et severissimos
 15 centurionum obtruncant; rapta arma, nudati gladii; insidentes equis urbem ac Palatium petunt.

81. Erat Othoni celebre convivium primoribus feminis virisque; qui trepidi, fortuitusne militum furor an dolus imperatoris, manere ac deprehendi an fugere et dispergi periculosius foret, modo constantiam simulare, modo formidine detegi, simul Othonis vultum intueri; utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur.
 5 sed haud secus discrimine senatus quam suo territus et praefectos praetorii ad mitigandas militum iras statim miserat et abire propere omnes e convivio iussit. tum vero passim
 10 magistratus proiectis insignibus, vitata comitum et servorum frequentia, senes feminaeque per tenebras diversa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta et ut cuique humillimus cliens, incertas latebras petivere.

82. Militum impetus ne foribus quidem Palati coërcitus, quo minus convivium inrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes, vulnerato Iulio Martiale tribuno et Vitellio Saturnino praefecto legionis, dum ruentibus obsistunt. undi-
 5 que arma et minae, modo in centuriones tribunosque, modo in senatum universum, lymphatis caeco pavore animis, et quia neminem unum destinare irae poterant, licentiam in omnes poscentibus, donec Otho contra decus imperii toro insistens precibus et lacrimis aegre cohibuit, redieruntque
 10 in castra invisi neque innocentes. postera die velut capta urbe clausae domus, rarus per vias populus, maesta plebs; deiecti in terram militum vultus ac plus tristitiae quam paenitentiae. manipulatim adlocuti sunt Licinius Proculus et Plotius Firmus praefecti, ex suo quisque ingenio mitius aut
 15 horridius. finis sermonis in eo, ut quina milia nummum singulis militibus numerarentur: tum Otho ingredi castra ausus. atque illum tribuni centurionesque circumstant,

80, 13 cuiusque *Rhenanus* | cupidus | 14 seditionē | 82, 4 legionis] alae *Ritter*, at v. *Heraeus* | 13 Proculus *Rhenanus*: et proculus

abiectionis militum insignibus otium et salutem flagitantes. sensit invidiam miles et compositus in obsequium auctores seditionis ad supplicium ultro postulabat.

20

83. Otho, quamquam turbidis rebus et diversis militum animis, cum optimus quisque remedium praesentis licentiae posceret, vulgus et plures seditionibus et ambitioso imperio laeti per turbas et raptus facilius ad civile bellum impellerentur, simul reputans non posse principatum scelere quae-
situm subita modestia et prisca gravitate retineri, sed discrimine urbis et periculo senatus anxius, postremo ita disseruit: 'neque ut adfectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones, neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregie supersunt), sed veni postulatus a vobis temperamentum vestrae fortitudinis et erga me modum caritatis. tumultus proximi initium non cupiditate vel odio, quae multos exercitus in discordiam egere, ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum: nimia pietas vestra acrius quam considerate excitavit; nam saepe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. imus ad bellum. num omnes nuntios palam audiri, omnia consilia cunctis praesentibus tractari ratio rerum aut occasionum velocitas patitur? tam nescire quaedam milites quam scire oportet: ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinae habet, ut multa etiam centuriones tribunosque tantum iuberi expediat. si, cur iubeantur, quaerere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit. an et illic nocte intempesta rapiantur arma? unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet, imperatoris sui tentorium inrumpet?'

84. 'Vos quidem istud pro me: sed in discursu ac tenebris et rerum omnium confusione pateferi occasio etiam

82, 20 postulauit (postulavit *Weissenborn*) | 83, 12 cupiditate (cupidine *al.*) *cf. infra ad I, 84, 26* | 13 egre | 14 periculorum ortum *Ernesti* | 15 considerate *Walther*: considerat (consideratius *al.*) *cf. Agr. 4* | 19 patietur *Ulrichs* | 22 si cur *Agricola*: sic ubi (si ubi *al.*) | 23 intercidet *Heinsius* | 26 tribunis

adversus me potest. si Vitellio et satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes inprecen-
 5 tur, quid aliud quam seditionem et discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur, hinc confusi pedites equitesque in exitium ruamus. parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sciscitando res militares continentur, et fortissimus in ipso discrimine exercitus est,
 10 qui ante discrimen quietissimus. vobis arma et animus sit: mihi consilium et virtutis vestrae regimen relinquit. paucorum culpa fuit, duorum poena erit: ceteri abolete memoriam foedissimae noctis. nec illas adversus senatum voces ullus usquam exercitus audiat. caput imperii et decora
 15 omnium provinciarum ad poenam vocare non hercule illi, quos cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. ulline Italiae alumni et Romana vere iuventus ad sanguinem et caedem depoposcerint ordinem, cuius splendore et gloria sordes et obscuritatem Vitellianarum partium praestringimus?
 20 nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet, senatus nobiscum est: sic fit ut hinc res publica, inde hostes rei publicae constiterint. quid? vos pulcherrimam hanc urbem domibus et tectis et congestu lapidum stare creditis? muta ista et inanima interciderere ac
 25 reparari promisca sunt: aeternitas rerum et pax gentium et mea cum vestra salus incolumitate senatus firmatur. hunc auspicato a parente et conditore urbis nostrae institutum et a regibus usque ad principes continuum et inmortalem, sicut a maioribus accepimus, sic posteris tradamus; nam ut ex
 30 vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.'

85. Et oratio apta ad perstringendos mulcendosque militum animos et severitatis modus (neque enim in plures quam in duos animadverti iusserat) grate accepta compositique ad praesens qui coërceri non poterant. non tamen quies urbi

84, 6 nec centurio | 18 depoposcerit, *em. Jac. Gronovius* | 19 perstringimus, *em. Jo. Fr. Gronovius* | 22 inde] in | 24 multa | inanima *Lipsius*: inania | 25 an promiscumst? | 26 incolumite | 27 conditores | 29 amatoribus | 85, 1 apta ad perstringendos *Meiser*: p ad pstringendos | 4 potuerant *Acidalius* | urbi *Rhenanus*: urbis *cf. 3, 66, 12*

redierat: strepitus telorum et facies belli, [et] militibus ut 5
 nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos occulto
 habitu, et maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes
 aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat: Vitellianos
 quoque milites venisse in urbem ad studia partium noscenda
 plerique credebant: unde plena omnia suspicionum et vix 10
 secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis
 in publico, ut quemque nuntium fama adtulisset, animum
 vultumque conversis, ne diffidere dubiis ac parum gaudere
 prosperis viderentur. coacto vero in curiam senatu arduus 15
 rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta
 libertas; et privato Othoni nuper atque eadem dicenti nota
 adulatio. igitur versare sententias et huc atque illuc tor-
 quere, hostem et parricidam Vitellium vocantes, providen-
 tissimus quisque vulgaribus conviciis, quidam vera probra
 iacere, in clamore tamen et ubi plurimae voces, aut tumultu 20
 verborum sibi ipsi obstrepentes.

86. Prædigia insuper terrebant diversis auctoribus vul-
 gata: in vestibulo Capitoli omittas habenas bigae, cui Victo-
 ria institerat, erupisse cella Iunonis maiorem humana spe-
 ciem, statuam divi Iulii in insula Tiberini amnis sereno et
 immoto die ab occidente in orientem conversam, prolocutum 5
 in Etruria bovem, insolitos animalium partus, et plura alia
 rudibus saeculis etiam in pace observata, quae nunc tantum
 in metu audiuntur. sed praecipuus et cum praesenti exitio
 etiam futuri pavor subita inundatione Tiberis, qui inmenso
 auctu proruto ponte sublicio ac strage obstantis molis refu- 10
 sus, non modo iacentia et plana urbis loca, sed secunda eius
 modi casuum implevit: rapti e publico plerique, plures in
 tabernis et cubilibus intercepti. fames in vulgus inopia quae-
 stus et penuria alimentorum. corrupta stagnantibus aquis

85, 5 et *del.* Döderlein | 8 aliquas | 12 in palatio Classen |
 ut] uim | animo vultuque Muretus | 13 conversi Heraeus | ac]
 aut Ursinus | 14 arduū | 16 dicenti Lipsius: dicendi (timent
 Classen) | 86, 2 uigae | 3 specie | 10 proruto J. Fr. Gronovius:
 prorupto (*idem vitium* 12, 43. 15, 40) | 11 adiacentia Ritter |
 13 et] ex | inopia] cf. ad 69, 2

16 insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. utque primum vacuus a periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionem Othoni campus Martius et via Flaminia iter belli esset obstructum, a fortuitis vel naturalibus causis in prodigium et omen imminantium cladum vertebatur.

87. Otho lustrata urbe et expensis belli consiliis, quando Poeninae Cottiaeque Alpes et ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus clauderentur, Narbonensem Galliam adgredi statuit classe valida et partibus fida, quod reliquos
5 caesorum ad pontem Mulvium et saevitia Galbae in custodia habitos in numeros legionis composuerat, facta et ceteris spe honoratoris in posterum militiae. addidit classi urbanas cohortes et plerosque e praetorianis, viris et robur exercitus atque ipsis ducibus consilium et custodes. summa expeditionis Antonio Novello, Suedio Clementi primipilaribus,
10 Aemilio Pacensi, cui ademptum a Galba tribunatum reddiderat, permissa. curam navium Moschus libertus retinebat ad observandam honestiorum fidem [immutatus]. peditum equitumque copiis Suetonius Paulinus, Marius Celsus, Annius
15 Gallus rectores destinati, sed plurima fides Licinio Proculo praetorii praefecto. is urbanae militiae impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paulini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, pravius et callidus bonos et modestos anteibat.

88. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arcta custodia neque obscura, nullum ob crimen, sed vetusto nomine et propinquitate Galbae monstratus. multos e magistratibus, magnam consularium partem
5 Otho non participes aut ministros bello, sed comitum specie

86, 15 utque *b* corr. ut qui *ab* | 16 quod *b* corr. quidem *ab* | 87, 1 belli *Rhenanus*: bello | 2 penninae, *em. Puteolanus* | Cottianaeque *Ritter* | 5 caesarum *a* | Mulvium *Bekker*: miluium | custodiam *ab* | 7 spe *Jo. Fr. Gronovius*: spes | honoratae *ab* | 8 et *Lipsius*: ut | 10 suelio *ab*, *v. I. R. Neap. 2314* | 11 emulio | 12 Moschus *Orelli*: oschus *ab* | 13 [immutatus] *Muretus*, imitatus vel inuitatus *al.* (impositus *Ernesti*, minister datus *Heraeus*, alii alia coniecerunt) | ceteris peditum *Nipperdey* | 88, 2 equitantem *a*

secum expediri iubet, in quis et Lucium Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec ut imperatoris fratrem nec ut hostis. igitur motae urbis curae; nullus ordo metu aut periculo vacuus. primores senatus aetate invalidi et longa pace desides, segnis et oblita bellorum nobilitas, ignarus militiae eques, 10 quanto magis occultare et abdere pavorem nitebantur, manifestius pavidum. nec deerant e contrario qui ambitione stolidi conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conviviorum et irritamenta libidinum ut instrumentum belli mercarentur. sapientibus quietis et rei publicae 15 cura; levissimus quisque et futuri improvidus spe vana tumens; multi afflictis fide in pace anxii, turbatis rebus alacres et per incerta tutissimi.

89. Sed vulgus et magnitudine nimia communium curarum expers populus sentire paulatim belli mala, conversa in militum usum omni pecunia, intentis alimentorum pretiis, quae motu Vindicis haud perinde plebem attriverant, securam urbe et provinciali bello, quod inter legiones Galliasque 5 velut externum fuit. nam ex quo divus Augustus res Caesarum composuit, procul et in unius sollicitudinem aut decus populus Romanus bellaverat; sub Tiberio et Gaio tantum pacis adversa ad rem publicam pertinuerunt; Scriboniani contra Claudium incepta simul audita et coercita; Nero nuntiis magis et 10 rumoribus quam armis depulsus: tum legiones classesque et, quod raro alias, praetorianus urbanusque miles in aciem deducti, Oriens Occidensque et quidquid utrumque virium est attergo, si ducibus aliis bellatum foret, longo bello materia. fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemque nondum condito- 15

88, 6 expedire, *em. Faërnus* (se secum expedire *Ritter*) | et b: ut a | 8 mota u. cura *al.* | 9 inualida *ab* | 10 bellorum b in *marg. om.* a | 14 instrumenta *al.* | 17 multis afflictis fides *ab* | anxii *Nolte*: ac si *ab*, ac *al.* | 89, 1 magn. imperii nimia *Heracius* | 4 proinde *ab* | 7 in *om.* a, in unius b in *rasura* | 9 in (*immo ad*) rem p. pertinuerunt *Oberlin alii*que: r. p. pertinuerunt *ab*, rei p. pertinuerunt *al.* (*pertinuerunt Lipsius*, res p. pertinuerat *Pichena*, rem p. perdidit *Ernesti*, rem p. perculere *Nipperdey*) | 10 inepta *ab*¹.

rum ancilium adferrent: aspernatus est omnem cunctationem ut Neroni quoque exitiosam; et Caecina iam Alpes transgressus exstimulabat.

90. Pridie idus Martias commendata patribus re publica reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum conversas revocatis ab exilio concessit, iustissimum donum et in speciem magnificum, sed festinata iam pridem exactione usu
 5 sterile. mox vocata contione maiestatem urbis et consensum populi ac senatus pro se attollens, adversum Vitellianas partes modeste disseruit, inscitiam potius legionum quam audaciam increpans, nulla Vitellii mentione, sive ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens contumeliis in Vitellium
 10 abstinuit, quando, ut in consiliis militiae Suetonio Paulino et Mario Celso, ita in rebus urbanis Galeri Trachali ingenio Othonem uti credebatur; et erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori usu celebre et ad implendas populi aures latum et sonans. clamor vocesque vulgi ex more
 15 adulandi nimiae et falsae: quasi dictatorem Caesarem aut imperatorem Augustum prosequerentur, ita studiis votisque certabant, nec metu aut amore, sed ex libidine servitii, ut in familiis, privata cuique stimulatio et vile iam decus publicum. profectus Otho quietem urbis curasque imperii Salvio
 20 Titiano fratri permisit.

89, 16 ancilium] ancilium scutum uel arma caelestia *ab*,
sed in b haec glossa punctata | 90, 5 sterile *Lipsius*: sterili |
 12 Othonem *Acidaliō suspectum probante Wölfflino Philol.* 26,
 119 | 13 et *om. ab* | 18 simulatio *ab* | 20 tatiano *b*

CORNELII TACITI HISTORIARUM

·LIBER II.

1. Struebat iam fortuna in diversa parte terrarum initia causasque imperio, quod varia sorte laetum rei publicae aut atrox, ipsis principibus prosperum vel exitio fuit. Titus Vespasianus, e Iudaea incolumi adhuc Galba missus a patre, causam profectionis officium erga principem et maturam petendis honoribus iuventam ferebat, sed vulgus fingendi avidum disperserat accitum in adoptionem. materia sermonibus senium et orbitas principis et intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. augebat famam ipsius Titi ingenium quantaecumque fortunae capax, decor oris cum 10 quadam maiestate, prosperae Vespasiani res, praesaga responsa, et inclinatis ad credendum animis loco ominum etiam fortuita. ubi Corinthi, Achaiae urbe, certos nuntios accepit de interitu Galbae et aderant qui arma Vitellii bellumque adfirmarent, anxius animo paucis amicorum adhibitis cuncta 15 utrimque perlustrat: si pergeret in urbem, nullam officii gratiam in alterius honorem suscepti, ac se Vitellio sive Othoni obsidem fore: sin rediret, offensam haud dubiam victoris, set incerta adhuc victoria et concedente in partes patre

1, 2 varia sorte *Lipsius*: uarie ortum *ab* | 3 uel *ab*: aut *al.* | 8 [et] *Heraeus* | 10 decor oris *Rhenanus*: decoris | 11 praesagia, responsa *Jo. Fr. Gronovius coll. H. 1, 10, 16* | 12 omnium *ab* | 13 fortuita *Grotius*: fortuna | [Achaiae urbe] *Fr. Jacob* | 15 animi *Heinsius* | 19 set *Rhenanus*: et | incertam adhuc uictoris *ab*, incertam a. uictoriam *al.*

20 filium excusatum. sin Vespasianus rem publicam susciperet, obliviscendum offensarum de bello agitantibus.

2. His ac talibus inter spem metumque iactatum spes vicit. fuerunt qui accensum desiderio Berenices reginae vertisse iter crederent; neque abhorrebat a Berenice iuvenilis animus, sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. 5 laetam voluptatibus adulescentiam egit, suo quam patris imperio moderatio. igitur oram Achaiae et Asiae ac laeva maris praevectus, Rhodum et Cyprum insulas, inde Suriam audentioribus spatiis petebat. atque illum cupido incessit adeundi visendique templum Paphiae Veneris, inclutum per 10 indigenas advenasque. haud fuerit longum initia religionis, templi ritum, formam deae (neque enim alibi sic habetur) paucis dissérere.

3. Conditorem templi regem Aëriam vetus memoria, quidam ipsius deae nomen id perhibent. fama recentior tradit a Cinyra sacratum templum deamque ipsam conceptam mari huc adpulsam; sed scientiam artemque haruspicum accitam 5 et Cilicem Tamiram intulisse, atque ita pactum, ut familiae utriusque posteri caerimoniis praesiderent. mox, ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant scientia hospites cessere: tantum Cinyrades sacerdos consulitur. hostiae, ut quisque vovit, sed mares 10 deliguntur: certissima fides haedorum fibris. sanguinem arae obfundere vetitum: precibus et igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus quamquam in aperto madescunt. simulacrum deae non effigie humana, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metae modo exsurgens, set ratio in obscuro.

4. Titus spectata opulentia donisque regum quaeque alia laetum antiquitatibus Graecorum genus incertae vetustati adfingit, de navigatione primum consulit. postquam pandi viam et mare prosperum accepit, de se per ambages inter-

2, 1 spem et metumque a | 2 fuere al. | 6 modestior al. | 7 insulas] hic redit Med. | 11 ritum Dureau de Lamalle: situm | 3, 1 Aëriam Rhenanus: uerian; (Aërian Jac. Gronovius) | 5 et cilicen, em. Rhenanus (e Cilicia Puteolanus) | 7 ipsā 1 m. (ipsi Ritter) | 8 intulerat, em. Puteolanus | 14 meta | set Wurm: et 4, 4 perambales

rogat caesis compluribus hostiis. Sostratus (sacerdoti id 5
nomen erat) ubi laeta et congruentia exta magnisque con-
sultis adnuere deam videt, pauca in praesens et solita re-
spondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad
patrem pervectus suspensis provinciarum et exercituum
mentibus ingens rerum fiducia accessit. 10

Profligaverat bellum Iudaeicum Vespasianus, obpugna-
tione Hierosolymorum reliqua, duro magis et arduo opere
ob ingenium montis et pervicaciam superstitionis, quam quo
satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset.
tres, ut supra memoravimus, ipsi Vespasiano legiones erant, 15
exercitae bello: quattuor Mucianus obtinebat in pace, sed
aemulatio et proximi exercitus gloria depulerat segnitiam,
quantumque illis roboris discrimina et labor, tantum his
vigoris addiderat integra quies et inexperti belli amor.
auxilia utrique cohortium alarumque et classes regesque ac 20
nomen dispari fama celebre.

5. Vespasianus acer militiae anteire agmen, locum
castris capere, noctu diuque consilio ac, si res posceret,
manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habituque vix a
gregario milite discrepans; prorsus, si avaritia abesset, anti-
quis ducibus par. Mucianum e contrario magnificentia et opes 5
et cuncta privatum modum supergressa extollebant; aptior
sermone, dispositu provisuque civilium rerum peritus: egre-
gium principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis
solae virtutes miscerentur. ceterum hic Suriae, ille Iudaeae
praepositus, vicinis provinciarum administrationibus invidia 10
discordes, exitu demum Neronis positus odiis in medium
consuluerunt, primum per amicos, dein praecipua concordiae
fides Titus prava certamina communi utilitate aboleverat,
natura atque arte compositus adliciendis etiam Muciani
moribus. tribuni centurionesque et vulgus militum industria 15

4, 5 sacerdoti *Heinsius*: sacerdotis *corr. ex sacerdotii, ut Pichena quoque in Med. legit* | 19 amor *Orelli*: labor (favor *Jacob*, inexpertus belli ardor *Rhenanus*, inexpertum bellum *Nipperdey*) *cf. 2, 37 s. f.* | 5, 11 exitū

licentia, per virtutes per voluptates, ut cuique ingenium, adsciscebantur.

6. Antequam Titus adventaret, sacramentum Othonis acceperat uterque exercitus, pernicipibus, ut adsolet, nuntiis et tarda mole civilis belli, quod longa concordia quietus Oriens tunc primum parabat. namque olim validissima inter
 5 se civium arma in Italia Galliave viribus Occidentis coepta; et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est civile bellum, haud prosperi exitus fuerant; auditique saepius in Suria Iudaeaeque Caesares quam inspecti. nulla seditio legionum, tantum adversus Parthos minae,
 10 vario eventu; et proximo civili bello turbatis aliis inconcussa ibi pax, dein fides erga Galbam. mox, ut Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire vulgatum est, ne penes ceteros imperii praemia, penes ipsos tantum servitii necessitas esset, fremere miles et vires suas circumspicere.
 15 septem legiones statim et cum ingentibus auxiliis Suria Iudaeaeque; inde continua Aegyptus duaeque legiones, hinc Cappadocia Pontusque et quidquid castrorum Armeniis praetenditur. Asia et ceterae provinciae nec virorum inopes et pecunia opulentae. quantum insularum mari cingitur, [et]
 20 parando interim bello secundum tutumque ipsum mare.

7. Non fallebat duces impetus militum, sed bellantibus aliis placuit expectari. bello civili victores victosque numquam solida fide coalescere, nec referre, Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. rebus secundis etiam egregios
 5 duces inolescere: discordiam his, ignaviam, luxuriam; et suismet vitiis alterum bello, alterum victoria periturum. igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusque nuper, ceteri olim mixtis consiliis, optimus quisque amore rei publicae, multos dulcedo praedarum stimulabat,

6, 2 pernicipibus *Jacob* (coll. *H. 3, 40* pernicipibus nuntiis): precibus (praecipitibus *Beroaldus*) | 8 aditque | 10 vano eventu *Acidalius* | 19 pecuniae, *em. Ritter* | [et] *Acidalius* | 20 belli 1 m. | 7, 2 bello civili *Heinisch*: bellū cū In (bellorum civilium *Ritter*, belli civilis *Nipperdey quondam*) | 3 solidā 1 m. | 5 luxurię

alios ambiguae domi res: ita boni malique causis diversis, ¹⁰
studio pari, bellum omnes cupiebant.

8. Sub idem tempus Achaia atque Asia falso exterritae,
velut Nero adventaret, vario super exitu eius rumore eoque
pluribus vivere eum fingentibus credentibusque. ceterorum
casus conatusque in contextu operis dicemus: tunc servus e
Ponto sive, ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharae et ⁵
cantus peritus, unde illi super similitudinem oris pronior ad
fallendum fides, adiunctis desertoribus, quos inopia vagos
ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur; ac vi tem-
pestatum Cythnum insulam detrusus et militum quosdam ex
Oriente commeantium adscivit vel abnuentes interfici iussit, ¹⁰
et spoliatis negotiatoribus mancipiorum valentissimum quem-
que armavit. centurionemque Sisennam, dextras, concordiae
insignia, Suriaci exercitus nomine ad praetorianos ferentem,
variis artibus adgressus est, donec Sisenna clam relicta in-
sula trepidus et vim metuens aufugeret. inde late terror: ¹⁵
multi ad celebritatem nominis erecti rerum novarum cupidine
et odio praesentium. gliscentem in dies famam fors discussit.

9. Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Aspre-
nati regendas Galba permiserat. datae e classe Misenensi
duae triremes ad prosequendum, cum quibus Cythnum insu-
lam tenuit: nec defuere qui trierarchos nomine Neronis ac-
cirent. is in maestitiam compositus et fidem suorum quon- ⁵
dam militum invocans, ut eum in Suria aut Aegypto siste-
rent, orabat. trierarchi, nutantes seu dolo, adloquendos sibi
milites et paratis omnium animis reversuros firmaverunt. sed
Asprenati cuncta ex fide nuntiata, cuius cohortatione expu-
gnata navis et interfectus quisquis ille erat. caput, insigne ¹⁰
oculis comaque et torvitate vultus, in Asiam atque inde Ro-
mam pervectum est.

10. In civitate discordi et ob crebras principum muta-
tiones inter libertatem ac licentiam incerta parvae quoque

8, 6 pronior *Heinsius*: propior (promptior *Freinsheim*) | 16
celebritem | erecti *Weissenborn*: erectis | 9, 3 Cythnum *Lip-*
sius: scithinum | 7 trierarchis (trierarchi seu *Ernesti*) | 9 aspre-
natis | 10 quisque | caput *Wurm*: corpus | 10, 1 ob] hoc

res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia potentia ingenio inter claros magis quam inter bonos, Annium
 5 Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationem
 factitaverat, ad cognitionem senatus vocabat; nam recenti Galbae principatu censuerant patres, ut accusatorum
 causae noscerentur. id senatus consultum varie iactatum et,
 prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum,
 10 retinebatur adhuc terrori. set propria vi Crispus incubuerat
 delatorem fratris sui pervertere, traxeratque magnam senatus
 partem, ut indefensum et inauditum dedi ad exitum postularent.
 contra apud alios nihil aequae reo proderat quam nimia potentia
 accusatoris: dari tempus, edi crimina, quamvis
 15 vis invisum ac nocentem more tamen audiendum censebant.
 et valere primo dilataque in paucos dies cognitio: mox
 damnatus est Faustus, nequaquam eo adsensu civitatis, quem
 pessimis moribus meruerat: quippe ipsum Crispum easdem
 accusationes cum praemio exercuisse meminerant, nec poena
 20 criminis, sed ultor displicebat.

11. Laeta interim Othoni principia belli, motis ad imperium
 eius e Delmatia Pannoniaque exercitibus. fuere quatuor
 legiones, e quibus bina milia praemissa; ipsae modicis
 intervallis sequebantur, septuma a Galba conscripta, veteranae
 5 undecuma ac tertia decuma et praecipui fama quartadecumani,
 rebellione Britanniae compressa. addiderat gloriam Nero
 eligendo ut potissimos, unde longa illis erga Neronem fides
 et erecta in Othonem studia. sed quo plus virium ac roboris,
 e fiducia tarditas inerat. agmen legionum alae cohortesque
 10 praeveniebant; et ex ipsa urbe haud spernenda manus,
 quinque praetoriae cohortes et equitum vexilla cum legione
 prima, ac deforme insuper auxilium, duo milia gladiatorum,
 sed per civilia arma etiam severis ducibus usurpatum. his
 copiis rector additus Annius Gallus, cum Vestricio
 15 Spurinna ad occupandas Padi ripas praemissus, quoniam

10, 6 cognitionem | recenti *Nipperdey*: recens | 7 principatū | 10 retinebat, *em. Puteolanus* | ad hunc (ne in ras.) | terrori set nos: terroris et (terrori: et *Acidalius*, retinebat a. terrores. et *Madvig*) | 11, 9 roboris

prima consiliorum frustra ceciderant, transgresso iam Alpes Caecina, quem sisti intra Gallias posse speraverat. ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora cum ceteris praetoriis cohortibus, veterani e praetorio, classicorum ingens numerus. nec illi segne aut corruptum luxu iter, sed ²⁰ lorica ferrea usus est et ante signa pedes ire, horridus, in-comptus famaeque dissimilis.

12. Blandiebatur coeptis fortuna, possessa per mare et naves maiore Italiae parte penitus usque ad initium maritimarum Alpium, quibus temptandis adgrediendaeque provinciae Narbonensi Suedium Clementem, Antonium Novellum, Aemilium Pacensem duces dederat. sed Pacensis per licen- ⁵ tiam militum victus, Antonio Novello nulla auctoritas: Suedius Clemens ambitioso imperio regebat, ut adversus modestiam disciplinae corruptus, ita proeliorum avidus. non Italia adiri nec loca sedesque patriae videbantur: tamquam externa litora et urbes hostium urere, vastare, rapere eo ¹⁰ atrocius, quod nihil usquam provisum adversum metus. pleni agri, apertae domus; occursantes domini iuxta coniuges et liberos securitate pacis et belli malo circumveniebantur. maritimas tum Alpes tenebat procurator Marius Maturus. is concita gente (nec deest iuventus) arcere provinciae finibus ¹⁵ Othonianos intendit: sed primo impetu caesi disiectique montani, ut quibus temere collectis, non castra, non ducem noscitantibus, neque in victoria decus esset neque in fuga flagitium.

13. Irritatus eo proelio Othonis miles vertit iras in municipium Albintimilium. quippe in acie nihil praedae, inopes agrestes et vilia arma; nec capi poterant, pernix genus et gnari locorum: sed calamitatibus insontium expleta avaritia.

11, 21 est *om. al.* (usus iit ante *Ruperti*) | et *om. Nipperdey* | pedes ire *Madvig*: pedestre *cf. Agr. 35 extr.* | 12, 2 naves *Rhenanus*: naues et | maiore orae *It. Madvig* | 5 legēs | *Freinsheim* | 6 [Novello] et [Clemens] *Ritter* | 7 immoderatis *Döderlein*, at *v. Lex. Tacit. s. v. adversus* | 8 corruptius | 21 pacis belli *Acidalius* | 13,2 Albintimilium *Puteolanus*: *ase et militum*

5 auxit invidiam praeclaro exemplo femina Ligus, quae filio abdito, cum simul pecuniam occultari milites credidissent eoque per cruciatus interrogarent, ubi filium occuleret, uterum ostendens latere respondit, nec ullis deinde terroribus aut morte constantiam vocis egregiae mutavit.

14. Inminere provinciae Narbonensi, in verba Vitellii adactae, classem Othonis trepidi nuntii Fabio Valenti attulere; aderant legati coloniarum auxilium orantes. duas Tun-
 5 grorum cohortes, quattuor equitum turmas, universam Treverorum alam cum Iulio Classico praefecto misit, e quibus pars in colonia Foroiuliensi retenta, ne omnibus copiis in
 10 terrestre iter versis vacuo mari classis adceleraret. duodecim equitum turmae et lecti e cohortibus adversus hostem iere, quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, et quingenti Pannonii, nondum sub signis. nec mora proelio est, acie ita instructa, ut pars classicorum mixtis pa-
 15 ganis in colles mari propinquos exsurgeret, quantum inter colles ac litus aequi loci praetorianus miles expleret, in ipso mari ut adnexa classis et pugnae parata conversa et minaci fronte praetenderetur: Vitelliani, quibus minor peditum vis,
 20 in equite robur, Alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treverorum turmae obtulere se hosti incaute, cum exciperet contra veteranus miles, simul a latere saxis urgueret apta ad iaciendum etiam paganorum
 manus, qui sparsi inter milites, strenui ignavique, in victoria idem audebant. additus percussis terror invecta in terga pugnantium classe: ita undique clausi deletaeque omnes copiae forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus.

15. Nec Vitelliani quamquam victi quievire: accitis auxiliis securum hostem ac successu rerum socordius agentem invadunt. caesi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud

13, 5 ausit | 8 ibi (hic *Agricola*) latere *Ernesti* | 14, 2
 tā e | 4 universa mire uirorum | 10 quingentis | 11 est
 patūed (proelio Othonianis, sed *Urlichs*, proelio; sed ab Otho-
 rori *sNipperdey*) | acies *Ruperti*, et (*pro* sed) acies *Fr. Tho-*
 rores. praetorianus et urbanus *Nipp. coll. H. 1,87* | 24 obtenui

navis, donec sidente paulatim metu, occupato iuxta colle
defensi, mox inrupere. atrox ibi caedes, et Tungrarum co- 5
hortium praefecti sustentata diu acie telis obruuntur. ne Otho-
nianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improvide se-
cutos conversi equites circumvenerunt. ac velut pactis in-
dutiis, ne hinc classis, inde eques subitam formidinem infer-
rent, Vitelliani retro Antipolim Narbonensis Galliae munici- 10
pium, Othoniani Albigaunum interioris Liguria revertere.

16. Corsicam ac Sardiniam ceterasque proximi maris
insulas fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. sed
Corsicam prope adflixit Decumi Pacarii procuratoris temerita-
tas, tanta mole belli nihil in summam profutura, ipsi exitiosa.
namque Othonis odio iuvare Vitellium Corsorum viribus sta- 5
tuit, inani auxilio, etiam si provenisset. vocatis principibus
insulae consilium aperit, et contra dicere ausos, Claudium
Pyrrhicum trierarchum Liburnicarum ibi navium, Quintium
Certum equitem Romanum, interfici iubet: quorum morte ex-
territi qui aderant, simul ignara et alieni metus socia impe- 10
ratorum turba in verba Vitellii iuravere. sed ubi dilectum
agere Pacarius et inconditos homines fatigare militiae mune-
ribus coepit, laborem insolitum perosi infirmitatem suam
reputabant: insulam esse quam incoherent, et longe Germa-
niam viresque legionum; direptos vastatosque classe etiam 15
quos cohortes alaeque protegerent. et aversi repente animi,
nec tamen aperta vi: aptum tempus insidiis legere. digres-
sis qui Pacarium frequentabant, nudus et auxilii inops bali-
neis interficitur; trucidati et comites. capita ut hostium ipsi
interfectores ad Othonem tulere; neque eos aut Otho prae- 20
mio adfecit aut puniit Vitellius, in multa conluvie rerum ma-
ioribus flagitiis permixtos.

17. Aperuerat iam Italiam bellum, quod transmiserat, ut

15, 5 Tungricarum *Ritter* | 9 ne] nec | 16, 4 summam
Rhenanus: summa | profectura *Freinsheim*, ut est *A* 13, 38 |
8 pyrricum | 10 ignava *Sirker* | imperatorum | 16 animis
nec tamen a. vi aptum *Urlichs* | 18 in balineis *Heinsius* | 21
puniit *al.* | 17, 1 italia, *em.* *Rhenanus* | bellum quod *Haase et*
alii: bellumque

supra memoravimus, ala Siliana, nullo apud quemquam Othonis favore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne servitium fregerat faciles occupantibus et melioribus incuriosos. florentissimum Italiae latus, quantum inter Padum
 5 Alpesque camporum et urbium, armis Vitellii (namque et praemissae a Caecina cohortes advenerant) tenebatur. capta Pannoniorum cohors apud Cremonam; intercepti centum equites ac mille classici inter Placentiam Ticinumque. quo successu Vitellianus miles non iam flumine aut ripis arcebatur;
 10 inritabat quin etiam Batavos transrhenanosque Padus ipse, quem repente contra Placentiam transgressi raptis quibusdam exploratoribus ita ceteros terruere, ut adesse omnem Caecinae exercitum trepidi ac falsi nuntiarent.

18. Certum erat Spurrinae (is enim Placentiam optinebat) necdum venisse Caecinam et, si propinquaret, coercere intra munimenta militem nec tris praetorias cohortes et mille vexillarios cum paucis equitibus veterano exercitui obicere:
 5 sed indomitus miles et belli ignarus correptis signis vexillisque ruere et retinendi duci tela intentare, spretis centurionibus tribunisque: quin prodi Othonem et accitum Caecinam clamitabant. fit temeritatis alienae comes Spurrinna, primo coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset
 10 consiliis, si seditio mitesceret.

19. Postquam in conspectu Padus et nox adpetebat, valari castra placuit. is labor urbano militi insolitus contundit animos. tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Caecina patentibus campis tam paucas cohortes circumfudisset.
 5 iamque totis castris modesti sermones, et inserentibus se centurionibus tribunisque laudari providentia ducis, quod coloniam virium et opum validam robur ac sedem bello legis-

17, 4 meliorum *Grossetius* | 18, 7 tribunisque providentiam ducis laudari. *tria postrema verba delevit Murcius praecepta ex c. 19, 7; cf. Madvig. Op. acad. II, 217* | quin prodi *Bekker*: qui pro (quin proditum *Ritter*) | 19, 1 e conspectu (*vel* in conspectu) *Heraeus*, in conspectu hostis *Glassen* | 2 contudit *al.* | 7 providentiā, *em. Jo. Fr. Gronovius* (laudare providentiam *al.*)

set. ipse postremo Spurinna, non tam culpam exprobrans quam rationem ostendens, relictis exploratoribus ceteros Placentiam reduxit minus turbidos et imperia accipientes. solidati muri, propugnacula addita, auctae turres, provisa parataque non arma modo, sed obsequium et parendi amor, quod solum illis partibus defuit, cum virtutis haud paeniteret.

20. At Caecina, velut relicta post Alpes saevitia ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. ornatum ipsius municipia et coloniae in superbiam trahebant, quod versicolori sagulo, bracas [barbarum tegmen] indutus togatos adloqueretur. uxoremque eius Saloninam, quod quamquam in nullius iniuriam insignis equo ostroque veheretur, tamquam laesi gravabantur, insita mortalibus natura recentem aliorum felicitatem acribus oculis introspicere modumque fortunae a nullis magis exigere, quam quos in aequo viderunt. Caecina Padum transgressus, temptata Othonianorum fide per conloquium et promissa, isdem petitus, postquam pax et concordia speciosis et inritis nominibus iactata sunt, consilia curasque in oppugnationem Placentiae magno terrore vertit, gnarus, ut initia belli provenissent, famam in cetera fore.

21. Sed primus dies impetu magis quam veterani exercitus artibus transactus: aperti incautique muros subiere, cibo vinoque praegraves. in eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagravit, sive ab oppugnatoribus incensum, dum faces et glandes et missilem ignem in obsessos iaculantur, sive ab obsessis, dum retorta ingerunt. municipale vulgus, pronum ad suspiciones, fraude inlata ignis alimenta credidit a quibusdam ex vicinis coloniis invidia et aemulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret. quocumque casu accidit, dum atrociora metuebantur,

19, 10 rationem *Nipperdey*: ratione | 20, 3 versicoloris | 4 [barb. tegmen] *Ritter*, b. tegmen *Walther* | 5 uxoremque *Haase*: uxorem aū (u. autem *Jac. Gronovius*, u. quoque *al.*) | quod *add. Glassen* | 6 insigni *Puteolanus* | 9 inequos (in aequo sibi *Jacob*) | 14 fama | 21, 3 ciuos | 5 flandes | 6 retorta ingerunt *Jac. Gronovius*: reportans gerunt (regerunt *Puteolanus*, retro transgerunt *Heracius*) | 8 ex nos: et | 9 invidia et *Muretus*: invidiae

in levi habitum, reddita securitate, tamquam nihil gravius pati potuissent, maerebant. ceterum multo suorum cruore pulsus Caecina, et nox parandis operibus absumpta. Vitelliani pluteos cratesque et vineas subfodiendis muris protegendisque
 15 obpugnatoribus, Othoniani sudes et immensas lapidum ac plumbi aerisque moles perfringendis *operibus* obruendisque hostibus expediunt. utrimque pudor, utrimque gloria et diversae exhortationes hinc legionum et Germanici exercitus robur, inde urbanae militiae et praetoriarum cohortium decus
 20 attollentium; illi 'ut segnem et desidem et circo ac theatri corruptum militem; hi peregrinum et externum increpabant. simul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantesve uberioribus inter se probris quam laudibus stimulabantur.

22. Vixdum orto die plena propugnatoribus moenia, fulgentes armis virisque campi: densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut aevo fluxu comminus adgredi. ingerunt
 5 desuper Othoniani pila librato magis et certo ictu adversus temere subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci et more patrio nudis corporibus super umeros scuta quatientium. legionarius pluteis et cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas: contra praetoriani dispositos ad id
 10 ipsum molares ingenti pondere ac fragore provolvunt. pars subeuntium obruti, pars confixi et exsanguis aut laceri: cum augeret stragem trepidatio eoque acrius e moenibus vulnerarentur, redire infracta partium fama. et Caecina pudore coeptae temere obpugnationis, ne inrisus ac vanus isdem
 15 castris adsideret, traiecto rursus Pado Cremonam petere intendit. tradidere sese abeunti Turullius Cerialis cum compluribus classicis et Iulius Briganticus cum paucis equitum, hic praefectus alae in Batavis genitus, ille primipila-

21, 13 adsumpta, *em. Muretus* | 16 operibus *addidi*, vineis *add. Classen* | 17 *fort. gloriae diversae* | 22, 2 campis | legionariorum *Ritter*, at *v. Heraeus* | 5 iactu *Th. Kiessling* | 7 legionariū | 9 praetorianis | 13 redire | caecina fama pudore *1 m.* | 17 briganticus

ris et Caecinae haud alienus, quod ordines in Germania duxerat.

20

23. Spurrina comperto itinere hostium defensam Placentiam, quaeque acta et quid Caecina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiae ducebat, diffusus paucitati cohortium, ne longius obsidium et vim Germanici exercitus parum tolerarent. ubi 5 pulsum Caecinam pergere Cremonam accepit, aegre coërcitam legionem et pugnandi ardore usque ad seditionem progressam Bedriaci sistit. inter Veronam Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus infestusque.

10

Isdem diebus a Marcio Macro haud procul Cremona prospere pugnatum; namque promptus animi Marcius transvectos navibus gladiatores in adversam Padi ripam repente effudit. turbata ibi Vitellianorum auxilia, et ceteris Cremonam fugientibus caesi qui restiterant: sed repressus vincen- 15 tium impetus, ne novis subsidiis firmati hostes fortunam proelii mutarent. suspectum id Othonianis fuit, omnia ducum facta prave aestimantibus. certatim, ut quisque animo ignavus, procax ore, Annium Gallum et Suetonium Paulinum et Marium Celsum — nam eos quoque Otho praefecerat — variis 20 criminibus incessebant. acerrima seditionum ac discordiae incitamenta, interfectores Galbae, scelere et metu vacordes miscere cuncta, modo palam turbidis vocibus, modo occultis ad Othonem litteris; qui humillimo cuique credulus, bonos metuens trepidabat, rebus prosperis incertus et inter 25 adversa melior. igitur Titianum fratrem accitum bello praeposuit.

24. Interea Paulini et Celsi ductu res egregie gestae. angebant Caecinam nequiquam omnia coepta et senescens exercitus sui fama. pulsus Placentia, caesis nuper auxiliis,

23, 4 paucitati *corr. 1 m. ex paucitate* | 6 pulsu | 12 promptius | 15 resisterant sed reprehensis | 17 ducum *Freinsheim*: quocum (suorum *Döderlein*) | 20 iam *Nolte* | quoque: copius *Urichs*, [nam . . praefecerat] *Ritter* | 21 incessebant *Agricola*: incessebant | 24, 1 Celsi] consilii | egregiae

etiam per concursum exploratorum, crebra magis quam digna
 5 memoratu proelia, inferior, propinquante Fabio Valente, ne
 omne belli decus illuc concederet, recipere gloriam avi-
 dius quam consultius properabat. ad duodecimum a Cre-
 mona (locus Castorum vocatur) ferocissimos auxiliarium in-
 10 longius iussi et irritato proelio sponte refugi festinationem
 sequentium elicere, donec insidiae coererentur. proditum id
 Othonianis ducibus, et curam peditum Paulinus, equitum Cel-
 sus sumpsere. tertiae decumae legionis vexillum, quattuor
 auxiliorum cohortes et quingenti equites in sinistro locantur;
 15 aggerem viae tres praetoriae cohortes altis ordinibus obti-
 nuere; dextra fronte prima legio incessit cum duabus auxi-
 liaribus cohortibus et quingentis equitibus: super hos ex
 praetorio auxiliisque mille equites, cumulus prosperis aut
 subsidium laborantibus, ducebantur.

25. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vi-
 tellianis, Celsus doli prudens repressit suos: Vitelliani te-
 mere exsurgentes cedente sensim Celso longius secuti ul-
 tro in insidias praecipitantur; nam a lateribus cohortes, le-
 5 gionum adversa frons, et subito discursu terga cinxe-
 rat eques. signum pugnae non statim a Suetonio Paulino
 pediti datum: cunctator natura et cui cauta potius consilia
 cum ratione quam prospera ex casu placerent, compleri fos-
 sas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis cito incipi
 10 victoriam ratus, ubi provisum foret, ne vincerentur. ea cun-
 ctatione spatium Vitellianis datum in vineas nexu traducum
 impeditas refugiendi; et modica silva adhaerebat, unde rur-
 sus ausi promptissimos praetorianorum equitum interfe-
 cere. vulneratur rex Epiphanes, impigre pro Othone pu-
 15 gnam ciens.

26. Tum Othonianus pedes erupit; protrita hostium acie

24, 8 Castorum *Alciatus*: castrorum | 10 iussit, *em. Rhen.* |
 festinatione | 11 coacercentur, *em. Rhenanus* | 16 auxiliariis
Mercerus: vexillaribus | 17 ex *Bach*: et | 25, 3 cedunt. e | 6
 eques *Ritter*: equites (cinxerant equites *al.*) | 13 ausi prorum-
 pere *Ritter* | 26, 1 acies *idem*

versi in fugam etiam qui subveniebant; nam Caecina non simul cohortes, sed singulas acciverat, quae res in proelio trepidationem auxit, cum dispersos nec usquam validos pavor fugientium abriperet. orta et in castris seditio, quod non universi ducerentur: vinctus praefectus castrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret, cum fratrem eius, Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. ceterum ea ubique formido fuit apud fugientes occurrentes, in acie pro vallo, ut deleri cum universo exercitu Caecinam potuisse, ni Suetonius Paulinus receptui cecinisset, utrisque in partibus percrebruerit. timuisse se Paulinus ferebat tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens e castris fessos adgrederetur et percussis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus adverso rumore fuit.

27. Haud perinde id damnum Vitellianos in metum compulit quam ad modestiam composuit: nec solum apud Caecinam, qui culpam in militem conferebat, seditioni magis quam proelio paratum: Fabii quoque Valentis copiae (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemptu et recipiendi decoris cupidine reverentius et aequalius duci parebant. gravis alioquin seditio exarserat, quam altiore initio (neque enim rerum a Caecina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. cohortes Batavorum, quas bello Neronis a quarta decuma legione digressas, cum Britanniam peterent, audito Vitellii motu in civitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbe agebant, ut cuiusque legionis tentoria accessissent, coercitos a se quartadecumanos, ablatam Neroni Italiam atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. contumeliosum id militibus, acerbum duci; corrupta iurgiis aut rixis disciplina; ad postremum Valens e petulantia etiam perfidiam suspectabat.

28. Igitur nuntio adlato pulsam Treverorum alam Tun-

26, 12 percrebruit, *em. Beroaldus* | 15 periculosus | 27, 12 ut cuius | 16 aut] ac *Nipp.* | 28, 1 ireuironum

grosque a classe Othonis et Narbonensem Galliam circum-
 iri, simul cura socios tuendi et militari astu cohortes tur-
 bidas ac, si una forent, praevalidas dispergendi, partem Ba-
 5 tavorum ire in subsidium iubet. quod ubi auditum vulgatum-
 que, maerere socii, fremere legiones. orbari se fortissimo-
 rum virorum auxilio; veteres illos et tot bellorum victores,
 postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si
 provincia urbe et salute imperii potior sit, omnes illuc se-
 10 querentur; sin victoriae [sanitas, sustentaculum] columen
 in Italia verteretur, non abrumpendos ut corpori validissi-
 mos artus.

29. Haec ferociter iactando, postquam inmissis lictori-
 bus Valens coërcere seditionem coeptabat, ipsum invadunt,
 saxa iaciunt, fugientem secuntur. spolia Galliarum et Vien-
 nensium aurum, pretia laborum suorum, occultari clami-
 5 tantes, direptis sarcinis tabernacula ducis ipsamque humum
 pilis et lanceis rimabantur; nam Valens servili veste apud
 decurionem equitum tegebatur. tum Alfenus Varus prae-
 fectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit con-
 silium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubae
 10 sono, quo miles ad belli munia cietur. igitur torpere cuncti,
 circumspectare inter se attoniti et id ipsum, quod nemo re-
 geret, paventes, silentio, patientia, postremo precibus ac
 lacrimis veniam quaerebant. ut vero deformis et flens et
 praeter spem incolumis Valens processit, gaudium misera-
 15 tio favor: versi in laetitiam, ut est vulgus utroque inmodi-
 cum, laudantes gratantesque circumdatum aquilis signisque
 in tribunal ferunt. ille utili moderatione non supplicium cu-
 iusquam poposcit, ac ne dissimulans suspectior foret, pau-
 cos incusavit, gnarus civilibus bellis plus militibus quam du-
 20 cibus licere.

30. Munientibus castra apud Ticinum de adversa Cae-
 cinae pugna adlatum, et prope renovata seditio, tamquam

28, 10 [sanitas sustent.] *Nipperdey*, sanitas partiumque
 columen *Heraeus* | 11 ut: suo *Heinsius* | 29, 4 pretia *Classen*:
 et pretia | occultari *nos*: occultare | 5 tabernaculum *Nipperdey*
 | 7 alfenius | 9 circuire *margo*

fraude et cunctationibus Valentis proelio defuissent: nolle requiem, non expectare ducem, anteire signa, urgere signiferos; rapido agmine Caecinae iunguntur. inprospera Valentis fama apud exercitum Caecinae erat: expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebantur, simul in suam excusationem et adventantium robur per adulationem attollentes, ne ut victi et ignavi despectarentur. et quamquam plus virium, prope duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Caecinam inclinabant, super benignitatem animi, qua promptior habebatur, etiam vigore aetatis, proceritate corporis et quodam inani favore. hinc aemulatio ducibus: Caecina ut foedum ac maculosum, ille ut tumidum ac vanum irridebant. sed condito odio eandem utilitatem fovere, crebris epistulis sine respectu veniae probra Othoni obiectantes, cum duces partium Othonis quamvis uberrima conviciorum in Vitellium materia abstinerent.

31. Sane ante utriusque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam meruere, minus Vitellii ignavae voluptates quam Othonis flagrantissimae libidines timebantur: addiderat huic terrorem atque odium caedes Galbae, contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius ventre et gula sibi inhonestus, Otho luxu saevitia audacia rei publicae exitiosior ducebatur.

Coniunctis Caecinae ac Valentis copiis nulla ultra penes Vitellianos mora quin totis viribus certarent: Otho consultavit, trahi bellum an fortunam experiri placeret.

32. Tunc Suetonius Paulinus dignum fama sua ratus, qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, festinationem hostibus, moram ipsis utilem disseruit: exercitum Vitellii universum advenisse, nec multum virium a tergo, quoniam Galliae tumeant et deserere Rheni ripam inrupturis tam infestis nationibus non conducatur; Britannicum militem hoste et mari destineri:

80, 12 habebantur | 81, 3 fragrantissime | 6 inhonestus
P. Victorius et Pichena: inhostus (*sic item 15, 25 inhosta*) |
 82, 7 destineri

Hispanias armis non ita redundare; provinciam Narbonensem
 incursu classis et adverso proelio contremuisse; clausam Al-
 10 pibus et nullo maris subsidio transpadanam Italiam atque
 ipso transitu exercitus vastam; non frumentum usquam exer-
 citui, nec exercitum sine copiis retineri posse: iam Germa-
 nos, quod genus militum apud hostis atrocissimum sit, tracto
 in aestatem bello, fluxis corporibus, mutationem soli caeli-
 15 que haud toleraturos. multa bella impetu valida per taedia et
 moras evanuisse. contra ipsis omnia opulenta et fida, Pan-
 noniam Moesiam Delmatiam Orientem cum integris exerciti-
 bus, Italiam et caput rerum urbem senatumque et populum,
 numquam obscura nomina, etiam si aliquando obumbrentur;
 20 publicas privatasque opes et immensam pecuniam, inter ci-
 viles discordias ferro validiorem; corpora militum aut Italiae
 sueta aut aestibus; obiacere flumen Padum, tutas viris muris-
 que urbes, e quibus nullam hosti cessuram Placentiae defen-
 sione exploratum: proinde duceret bellum. paucis diebus
 25 quartam decumam legionem, magna ipsam fama, cum Moe-
 sicis copiis adfore: tum rursus deliberaturum et, si proelium
 placuisset, auctis viribus certaturos.

33. Accedebat sententiae Paulini Marius Celsus; idem
 placere Annio Gallo, paucos ante dies lapsu equi adflicto,
 missi qui consilium eius sciscitarentur rettulerant. Otho pro-
 nus ad decertandum; frater eius Titianus et praefectus prae-
 5 torii Proculus, imperitia properantes, fortunam et deos et
 numen Othonis adesse consiliis, adfore conatibus testaban-
 tur, neu quis obviam ire sententiae auderet, in adulationem
 concesserant. postquam pugnari placitum, interesse pugnae
 imperatorem an seponi melius foret dubitavere. Paulino et
 10 Celso iam non adversantibus, ne principem obiectare peri-
 culis viderentur, idem illi deterioris consilii auctores perpu-
 lere, ut Brixellum concederet ac dubiis proeliorum exemptus

82, 19 etiamsi] etiam (etsi al.) cf. ad H. 1, 15 | 23 cen-
 suram | defensionē | 25 magnam ipsam famam sine cum | moe-
 saicis (moesiaticis Lipsius) cf. H. 2, 44. 85. 86 etc. | Moes. cum
 copiis Ritter | 33, 7 ne quis Jo. Müller | audiret

summae rerum et imperii se ipsum reservaret. is primus dies Othonianas partēs adflixit; namque et cum ipso praetoriarum cohortium et speculatorum equitumque valida manus discessit, et remanentium fractus animus, quando suspecti duces et Otho, cui uni apud militem fides, dum et ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat.

34. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris, ut in civili bello, transfugiis; et exploratores cura diversa sciscitandi sua non occultabant. quieti intentique Caecina ac Valens, quando hostis imprudentia rueret, quod loco sapientiae est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes adversus obpositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. naves pari inter se spatio, validis utrimque trabibus conexae, adversum in flumen dirigebantur, iactis super ancoris, quae firmitatem pontis continerent, sed ancorarum funes non extenti fluitabant, ut augescente flumine inoffensus ordo navium attolleretur. claudebat pontem inposita turris et in extremam navem educta, unde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripa turrim struxerant saxaque et faces iaculabantur.

35. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores navibus molientes, Germani nando perlabebantur. ac forte plures transgressos completis Liburnicis per promptissimos gladiatorum Macer adgreditur: sed neque ea constantia gladiatoribus ad proelia quae militibus, nec perinde nutantes navibus quam stabili gradu e ripa vulnera derigebant. et cum variis trepidantium inclinationibus mixti remiges propugnatoresque turbarentur, desilire in vada ultro Germani, retentare puppes, scandere foros aut comminus mergere: quae cuncta in oculis utriusque exercitus quanto laetiora Vitellia-

33, 13 summam | imperiis 1 m. | 16 suspectu | 17 et] et ut | 18 in om. | 34, 5 aliena | 9 insuper A. Gerber | firmitate | 10 extensi (-ti corr.) fluuitabant | 35, 2 molientes transitum Ritter | perlabebantur nos: praelabebantur | 5 proinde | 6 stabiles Nipperdey | et tum

nis, tanto acrius Othoniani causam auctoremque cladis detestabantur.

36. Et proelium quidem, abruptis quae supererant navibus, fuga diremptum: Macer *ad* exitium poscebatur, iamque vulneratum eminus lancea strictis gladiis invaserant, cum intercurso tribunorum centurionumque protegitur. nec
 5 multo post Vestricius Spurinna iussu Othonis, relicto Placentiae modico praesidio, cum cohortibus subvenit. dein Flavium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copiis misit, quibus Macer praefuerat, laeto milite ad mutationem ducum et ducibus ob crebras seditiones tam infestam militiam aspernantibus.

37. Invenio apud quosdam auctores, pavore belli seu fastidio utriusque principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine vel ipsi in medium consultarent, vel senatui
 5 permetterent legere imperatorem, atque eo duces Othonianos spatium ac moras suasisse, praecipua spe Paulini, quod vetustissimus consularium et militia clarus gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. ego ut concesserim apud paucos tacito voto quietem pro discordia, bonum
 10 et innocentem principem pro pessimis ac flagitiosissimis expetitur, ita neque Paulinum, qua prudentia fuit, sperasse corruptissimo saeculo tantam vulgi moderationem reor, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent, neque aut exercitus linguis moribusque dissonos in
 15 hunc consensum potuisse coalescere, aut legatos ac duces magna ex parte luxus egestatis scelerum sibi conscios nisi pollutum obstrictumque meritis suis principem passuros.

38. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiae cupido cum imperii magnitudine adolevit erupitque; nam rebus modicis aequalitas facile habebatur. sed ubi subacto orbe et aëmulis urbibus regibusve excisis securas opes con-

36, 1 abruptis (abreptis *Jo. Fr. Gronovius*) | 2 *ad om.* | 8 milite et ad (et milite *ad Döderlein*, post et *add. Sirker* mitigato, *Heracius* modestiore) | 37, 6 praecipua spe *Bipontini*: praecipuas | 7 consiliarium, *em. Rhenanus* | 38, 4 excissis *Heracius*

cupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certa-
mina exarsere. modo turbulenti tribuni, modo consules prae-
validi, et in urbe ac foro temptamenta civilium bellorum;
mox e plebe infima C. Marius et nobilium saevissimus L.
Sulla victam armis libertatem in dominationem verterunt.
post quos Cn. Pompeius occultior, non melior, et nunquam
postea nisi de principatu quaesitum. non discessere ab ar-
mis in Pharsalia ac Philippis civium legiones, nedum Otho-
nis ac Vitellii exercitus sponte posituri bellum fuerint: eadem
illos deum ira, eadem hominum rabies, eadem scelerum
causae in discordiam egere. quod singulis velut ictibus
transacta sunt bella, ignavia principum factum est. sed me
veterum novorumque morum reputatio longius tulit: nunc ad
rerum ordinem redeo.

39. Profecto Brixellum Othone honor imperii penes Ti-
tanium fratrem, vis ac potestas penes Proculum praefectum;
Celsus et Paulinus, cum prudentia eorum nemo uteretur,
inani nomine ducum alienae culpa praetendebantur; tribuni
centurionesque ambigui, quod spreto melioribus deterrimi
valebant; miles alacer, qui tamen iussa ducum interpretari
quam exequi mallet. promoveri ad quartum a Bedriaco ca-
stra placuit, adeo imperite, ut quamquam verno tempore
anni et tot circum annibus penuria aquae fatigarentur. ibi
de proelio dubitatum, Othone per litteras flagitante ut matu-
rarent, militibus ut imperator pugnae adesset poscentibus:
plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. nec
perinde diiudicari potest, quid optimum factu fuerit, quam
pessimum fuisse quod factum est.

40. Non ut ad pugnam sed ad bellandum profecti con-
fluentes Padi et Aduae fluminum, sedecim inde milium spa-
tio distantes, petebant. Celso et Paulino abnuentibus militem
itinere fessum, sarcinis gravem obicere hosti, non omissuro,

38, 5 partes | 10 quo gn. | 14 eadem] caedem | 18 redeo
Heraeus: uenio corr. e ueniu | 39, 9 manibus | 13 proinde |
quid *Rhenanus*: quod | factum | 40, 1 debellandum *Grotius*,
[2 *Adduae Puteolanus*, [Padi et Aduae] *Nipperdey*, cf. *Heraei*
adnot. | 4 omissuro *Micyllus*: amissuro

5 quo minus expeditus et vix quattuor milia passuum progressus aut incompósitos in agmine aut dispersos et vallum molientes adgrederetur, Titianus et Proculus, ubi consiliis vincerentur, ad ius imperii transibant. aderat sane citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducum segnitia rem in discrimen mitti iubebat, aeger mora et
10 spei inpatiens.

41. Eodem die ad Caecinam operi pontis intentum duo praetoriarum cohortium tribuni, conloquium eius postulant, venerant: audire condiciones ac reddere parabat, cum praecipites exploratores adesse hostem nuntiavere. interrump-
5 ptus tribunorum sermo, eoque incertum fuit, insidias an prodicionem vel aliquod honestum consilium coeptaverint. Caecina dimissis tribunis reiectus in castra datum iussu Fabii Valentis pugnae signum et militem in armis invenit. dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere; et
10 mirum dictu, a paucioribus Othonianis quo minus in vallum impingerentur, Italicae legionis virtute deterriti sunt: ea strictis mucronibus redire pulsos et pugnam resumere coëgit. disposita Vitellianarum legionum acies sine trepidatione: etenim quamquam vicino hoste adspectus armorum densis ar-
15 bustis prohibebatur. apud Othonianos pavidi duces, miles ducibus infensus, mixta vehicula et lixae, et praeruptis utrimque fossis via quieto quoque agmini angusta. circum- sistere alii signa sua, quaerere alii; incertus undique clamor adcurrentium, vocitantium: ut cuique audacia vel formido,
20 in primam postremamve aciem prorumpabant aut relabebantur.

42. Attonitas subito terrore mentes falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui descivisse a Vitellio exercitum ementirentur. is rumor ab exploratoribus Vitellii dispersus,

41,3 venerant *Haase*: uenerunt | 5 i. vel prodicionem an al. *Herm. Schütz* | 11 ea strictis *Rhenanus*: et astrictis | 13 acies *Lipsius*: arte | 19 vocitantium *Pichena*: clamantium 1 m., uocantium (sic) corr. manu vetere (vocantium *Jo. Fr. Gronovius*, volitantium *Walther*, alii alia) cf. *Meiser Jahrb. f. class. Phil.* 1882 p. 138 | 20 relebeantur, em. *Victorius*

an in ipsa Othonis parte seu dolo seu forte surrexerit, parum compertum. omisso pugnae ardore Othoniani ultro salutavere; et hostili murmure excepti, plerisque suorum ignaris quae causa salutandi, metum proditionis fecere. tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore et numero praestantior: Othoniani, quamquam dispersi, pauciores, fessi, proelium tamen acriter sumpserunt. et per locos arboribus ac vineis impeditos non una pugnae facies: comminus eminus, catervis et cuneis concurrebant. in aggere viae conlato gradu corporibus et umbraculis niti, omisso pilorum iactu gladiis et securibus galeas loricasque perrumpere: noscentes inter se, ceteris conspicui in eventum totius belli certabant.

43. Forte inter Padum viamque patenti campo duae legiones congressae sunt, pro Vitellio unaetvicissima, cui cognomen Rapaci, vetere gloria insignis, e parte Othonis prima Adiutrix, non ante in aciem deducta, sed ferox et novi decoris avida. primani stratis unaetvicissimanorum principum aquilam abstulere; quo dolore accensa legio et impulit rursus primanos, interfecto Orfidio Benigno legato, et plurima signa vexillaque ex hostibus rapuit. a parte alia propulsa quintanorum impetu tertia decuma legio, circumventi plurimum adcursum quartadecumani. et ducibus Othonis iam pridem profugis Caecina ac Valens subsidiis suos firmabant. accessit recens auxilium, Varus Alfenus cum Batavis, fusa gladiatorum manu, quam navibus transvectam obpositae cohortes in ipso flumine trucidaverant: ita victores latus hostium invecti.

44. Et media acie perrupta fugere passim Othoniani, Bedriacum petentes. immensum id spatium, obstructae strage corporum viae, quo plus caedis fuit; neque enim civilibus bellis capti in praedam vertuntur. Suetonius Paulinus et Licinius Proculus diversis itineribus castra vitare. Vedum Aquilam tertiae decumae legionis legatum irae militum inconsultus pavor obtulit. multo adhuc die vallum ingressus

42, 5 omisse | 6 et] set *Ritter* | 13 gladiis 1 m. | 43, 5 unae et vicissimanorum | 12 Varus *Rhenanus*: uarenus | 13 obpositae

clamore seditiosorum et fugacium circumstrepitur; non probris, non manibus abstinere; desertorem proditoremque in
 10 crepant, nullo proprio crimine eius, sed more vulgi suum quisque flagitium aliis obiectantes. Titianum et Celsum nox iuvit, dispositis iam excubiis compressisque militibus, quos Annius Gallus consilio precibus auctoritate flexerat, ne super cladem adversae pugnae suismet ipsi caedibus saevi-
 15 rent: sive finis bello venisset seu resumere arma mallent, unicum victis in consensu levamentum. ceteris fractus animus: praetorianus miles non virtute se, sed proditione victum fremebat: ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, rapta legionis aquila; superesse cum
 20 ipso Othone militum quod trans Padum fuerit, venire Moesicas legiones, magnam exercitus partem Bedriaci remansisse: hos certe nondum victos et, si ita ferret, honestius in acie perituros. his cogitationibus truces aut pavidum extrema desperatione ad iram saepius quam in formidinem stimula-
 25 bantur.

45. At Vitellianus exercitus ad quintum a Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eadem die obpugnationem castrorum; simul voluntaria deditio sperabatur: sed expeditis et tantum ad proelium egressis munimentum fuere arma
 5 et victoria. postera die haud ambigua Othoniani exercitus voluntate et qui ferociore fuerant ad paenitentiam inclinantibus missa legatio; nec apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. legati paulisper retenti: ea res haesitationem attulit ignaris adhuc an impetrassent.
 10 mox remissa legatione patuit vallum. tum victi victoresque in lacrimas effusi, sortem civilium armorum misera laetitia detestantes; isdem tentoriis alii fratrum, alii propinquorum vulnera fovebant: spes et praemia in ambiguo, certa funera et luctus, nec quisquam adeo mali expers, ut non aliquam
 15 mortem maereret. requisitum Orfidii legati corpus honore solito crematur; paucos necessarii ipsorum sepe vivere, ceterum vulgus super humum relictum.

44, 18 incruenta | 45, 5 exercitu | 7 legatione capud, *em.*
Pichena | 11 misera] mixta *Schöntag*

46. Opperiebatur Otho nuntium pugnae nequaquam trepidus et consilii certus. maesta primum fama, dein profugie proelio perditas res patefaciunt. non expectavit militum ardor vocem imperatoris; bonum haberet animum iuebant: superesse adhuc novas vires, et ipsos extrema passuros ausurosque. neque erat adulatio: ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam et instinctu flagrabant. qui procul adstiterant, tendere manus, et proximi prensare genua, promptissimo Plotio Firmo. is praetorii praefectus identidem orabat, ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret: maiore animo tolerari adversa quam relinqui; fortes et strenuos etiam contra fortunam insistere spei, timidos et ignavos ad desperationem formidine propere. quas inter voces ut flexerat vultum aut induraverat Otho, clamor et gemitus. nec praetoriani tantum, proprius 15 Othonis miles, sed praemissi e Moesia eandem obstinationem adventantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas nuntiabant, ut nemo dubitet potuisse renovari bellum atrox, lugubre, incertum victis et victoribus.

47. Ipse aversus a consiliis belli 'hunc' inquit 'animum, hanc virtutem vestram ultra periculis obicere nimis grande vitae meae pretium puto. quanto plus spei ostenditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. experti in vicem sumus ego ac fortuna. nec tempus computaveritis: difficilius 5 est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum. civile bellum a Vitellio coepit, et ut de principatu certaremus armis, initium illinc fuit: ne plus quam semel certemus, penes me exemplum erit; hinc Othonem posteritas aestimet. fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis: mihi non ultione neque 10 solaciis opus est. alii diutius imperium tenuerint: nemo tam fortiter reliquerit. an ego tantum Romanae pubis, tot egregios exercitus sterni rursus et rei publicae eripi patiar? eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis, sed este superstites. nec diu moremur, ego incolumitatem ve- 15

46, 7 fraglabant | 8 manus, set *Walther* | 47, 6 civili | 8 illinc *Rhenanus*: illic | 13 streni

stram, vos constantiam meam. plura de extremis loqui pars ignaviae est. praecipuum destinationis meae documentum habete, quod de nemine queror; nam incusare deos vel homines eius est, qui vivere velit.’

48. Talia locutus, ut cuique aetas aut dignitas, comiter appellatos, irent propere neu remanendo iram victoris asperarent, iuvenes auctoritate, senes precibus movebat, placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lacrimas
 5 coërcens. dari naves ac vehicula abeuntibus iubet; libellos epistulasque studio erga se aut in Vitellium contumeliis insignes abolet; pecunias distribuit parce nec ut periturus. mox Salvium Cocceianum, fratris filium, prima iuventa, trepidum et maerentem ultro solatus est, laudando pietatem
 10 eius, castigando formidinem: an Vitellium tam inmitis animi fore, ut pro incolumi tota domo ne hanc quidem sibi gratiam redderet? mereri se festinato exitu clementiam victoris; non enim ultima desperatione, sed poscente proelium exercitu remisisse rei publicae novissimum casum. satis sibi nomi-
 15 nis, satis posteris suis nobilitatis quaesitum. post Iulios Claudios Servios se primum in familiam novam imperium intulisse: proinde erecto animo capesseret vitam, neu patrum sibi Othonem fuisse aut oblivisceretur umquam aut nimium meminisset.

49. Post quae dimotis omnibus paulum requievit. atque illum supremas iam curas animo volutantem repens tumultus avertit, nuntiata consternatione ac licentia militum; namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissima in Verginium
 5 vi, quem clausa domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus vacavit abeuntium adloquiis, donec omnes inviolati digrederentur. vesperrascente die sitim haustu gelidae aquae sedavit. tum adlatis pugionibus *duobus*, cum utrumque pertemptasset, alterum capiti subdidit. et explorato iam pro-
 10 fectos amicos, noctem quietam, utque adfirmatur, non insomnem egit: luce prima in ferrum pectore incubuit. ad ge-

48, 7 nec ut] ne cui | 9 pietate | 13 exercitū | 49, 2 voluntatem | 3 advertit *Heinsius* | 8 duobus *om.*

nitum morientis ingressi liberti servique et Plotius Firmus praetorii praefectus unum vulnus invenerē. funus maturatum; ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. tulere corpus praetoriae cohortes cum laudibus et lacrimis, vulnus manusque eius exosculantes. quidam militum iuxta rogam interfecere se, non noxa neque ob metum, sed aemulatione decoris et caritate principis. ac postea promisce Bedriaci, Placentiae aliisque in castris celebratum id genus mortis. Othoni sepulchrum exstructum est modicum et mansurum. hunc vitae finem habuit septimo et tricensimo aetatis anno.

50. Origo illi e municipio Ferentino, pater consularis, avus praetorius; maternum genus inpar nec tamen indecorum. pueritia ac iuventa, qualem monstravimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantumdem apud posteros meruit bonae famae quantum malae. ut conquirere fabulosa et fictis oblectare legentium animos procul gravitate coepti operis crediderim, ita vulgatis traditisque demere fidem non ausim. die, quo Bedriaci certabatur, avem invisitata specie apud Regium Lepidum celebri luco condisse incolae memorant, nec deinde coetu hominum aut circumvolitantium alitum territam pulsamve, donec Otho se ipse interficeret; tum ablatam ex oculis: et tempora reputantibus initium finemque miraculi cum Othonis exitu competisse.

51. In funere eius novata luctu ac dolore militum seditio, nec erat qui coerceret. ad Verginium versi, modo ut reciperet imperium, nunc ut legatione apud Caecinam ac Valentemungeretur, minitantes orabant: Verginius per aversam domus partem furtim digressus inrumpentes frustratus est. earum quae Brixelli egerant cohortium preces Rubrius Gallus tulit, et venia statim impetrata, concedentibus ad victorem per Flavium Sabinum iis copiis, quibus praefuerat.

52. Posito ubique bello magna pars senatus extremum

49, 19 celebrarum | 50, 1 ferentio, *em. Puteolanus* | 7 gravitatem cepti, *fort. gravitate incepti* | 10 neque inde *Petersen* | 12 ablata | 51, 4 aduersam | 5 digressus inrumpente | 7 ueniam (veniam.. impetrat *Wurm*)

discrimen adiit, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinae relictā. illuc adverso de proelio adlatum: sed milites ut falsum rumorem aspernantes, quod infensum Othoni senatum
 5 arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitumque trahere in deterius; conviciis postremo ac probris causam et initium caedis quaerebant, cum alius insuper metus senatoribus instaret, ne praevalidis iam Vitellii partibus cunctanter excepisse victoriam crederentur. ita trepidi et utrimque
 10 anxii coeunt, nemo privatim expedito consilio, inter multos societate culpaē tutior. onerabat paventium curas ordo Mutinensis arma et pecuniam offerendo, appellabatque patres conscriptos intempestivo honore.

53. Notabile iurgium fuit, quo Licinius Caecina Marcel-
 lum Eprium ut ambigua disserentem invasit. nec ceteri sententiam aperiebant: sed invisum memoria delationum expositumque ad invidiam Marcelli nomen inritaverat Caecinam, ut
 5 novus adhuc et in senatum nuper adscitus magnis inimicitiiis claresceret. moderatione meliorum dirempti. et rediere omnes Bononiam, rursus consiliaturi; simul medio temporis plures nuntii sperabantur. Bononiae, divisīs per itinera qui recentissimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis li-
 10 bertus causam digressus habere se suprema eius mandata respondit; ipsum viventem quidem relictum, sed sola posteritatis cura et abruptis vitae blandimentis. hinc admiratio et plura interrogandi pudor, atque omnium animi in Vitellium inclinavere.

54. Intererat consiliis frater eius L. Vitellius seque iam adulantibus offerebat, cum repente Coenus libertus Neronis atroci mendacio universos perculit, adfirmans superventu quartae decumae legionis, iunctis a Brixello viribus, caesos
 5 victores; versam partium fortunam. causā fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quae neglegebantur, laetiore nuntio revalerent. et Coenus quidem raptim in urbem vectus paucos

52, 8 instraret | 13 intempesti | 53, 1 iurgium *Bekker*: virgenium | 2 ianuās nec ceteris sententiās | 9 Imbertus | 54, 3 superuentū | 7 raptim in *Jac. Gronovius*: rapidum (rapide in *al.*) cf. *H.* 4, 50, 3

post dies iussu Vitellii poenas luit: senatorum periculum auctum credentibus Othonianis militibus vera esse quae adferebantur. intendebat formidinem, quod publici consilii facie 10 discessum Mutina desertaeque partes forent. nec ultra in commune congressi sibi quisque consulere, donec missae a Fabio Valente epistolae demerent metum. et mors Othonis quo laudabilior, eo velocius audita.

55. At Romae nihil trepidationis; Cerales ludi ex more spectabantur. ut cecidisse Othonem et a Flavio Sabino praefecto urbis quod erat in urbe militum sacramento Vitellii adactum certi auctores in theatrum adtulerunt, Vitellio plausere; populus cum lauru ac floribus Galbae imagines 5 circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis iuxta lacum Curti, quem locum Galba moriens sanguine infecerat. in senatu cuncta longis aliorum principatibus composita statim decernuntur; additae erga Germanicum exercitum laudes gratesque et missa legatio, quae gaudio fungeretur. re- 10 citatae Fabii Valentis epistolae ad consules scriptae haud immoderate: gratior Caecinae modestia fuit, quod non scripsisset.

56. Ceterum Italia gravius atque atrocius quam bello afflictabatur. dispersi per municipia et colonias Vitelliani spoliare, rapere, vi et stupris polluere: in omne fas nefasque avidi aut venales non sacro, non profano abstinebant. et fuere qui inimicos suos specie militum interficerent. ipsique mili- 5 tes regionum gnari refertos agros, dites dominos in praedam aut, si repugnatum foret, ad exitium destinabant, obnoxiiis ducibus et prohibere non ausis. minus avaritiae in Caecina, plus ambitionis: Valens ob lucra et quaestus infamis eoque alienae etiam culpae dissimulator. iam pridem 10 adtritris Italiae rebus tanta peditum equitumque vis damnaeque et iniuriae aegre tolerabantur.

55, 1 cereales *al. cf. 15, 74* | 2 cecidisse *Petersen: cecidisse (excessisse Stangl)* | 3 sacramento *Rhenanus: in sacramento* | 4 adtulerant *Haase* | 9 exercitus, *em. Ritter* | 12 immoderate
56, 1 atrocius victoria quam *Haase* | 8 et] vel *W'urw*, aut *Ritter* | 11 tanta *Acidalius: tantum*

57. Interim Vitellius victoriae suae nescius ut ad integrum bellum reliquas Germanici exercitus vires trahebat. pauci veterum militum in hibernis relictī, festinatis per Gallias dilectibus, ut remanentium legionum nomina supplerentur. cura ripae Hordeonio Flacco permissa; ipse e Britannico exercitu delecta octo milia sibi adiunxit. et paucorum dierum iter progressus prosperas apud Bedriacum res ac morte Othonis concidisse bellum accepit: vocata contione virtutem militum laudibus cumulat. postulante exercitu, ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem conspexit; dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur, honoravitque Asiaticum anulis, foedum mancipium et malis artibus ambitiosum.

58. Isdem diebus accessisse partibus utramque Mauretania, interfecto procuratore Albino, nuntii venere. Luceius Albinus a Nerone Mauretaniae Caesariensi praepositus, addita per Galbam Tingitanae provinciae administratione, haud spernendis viribus agebat. decem novem cohortes, quinque alae, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia et raptus apta bello manus. caeso Galba in Othonem pronus nec Africa contentus Hispaniae angusto freto diremptae iminebat. inde Cluvio Rufo metus, et decumam legionem propinquare litori ut transmissurus iussit; praemissi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. neque arduum fuit, magna per provincias Germanici exercitus fama; spargebatur insuper, spreto procuratoris vocabulo Albinum insigne regis et Iubae nomen usurpare.

59. Ita mutatis animis Asinius Pollio alae praefectus, e fidissimis Albino, et Festus ac Scipio cohortium praefecti opprimuntur: ipse Albinus dum e Tingitana provincia Caesariensem Mauretania petiit, in adpulsu litoris trucidatus; uxor eius cum se percussoribus obtulisset, simul interfecta est,

57, 4 nomina] numeri *Acidalius* | 6 exercitu *add. Heraeus* | 10 inhonesta | 12 conuii | oneravitque, *em. Puteolanus* (ornavitque *al.*) | 58, 4 tangitanae | 5 d. et novem *Bach* (XVIII *al.*) | 7 Othonem *Rhenanus*: othone | 59, 4 mauretianam | petiit in nos: petiti | trucidatur *al.*

nihil eorum quae fierent Vitellio anquirente: brevi auditu quamvis magna transibat, impar curis gravioribus.

Exercitum itinere terrestri pergere iubet: ipse Arare flumine devehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus, donec Iunius Blaesus Lugudunensis Galliae rector, genere illustri, largus animo et par opibus, circumdaret principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis velaret. praesto fuere Luguduni victricium victarumque partium duces. Valentem et Caecinam pro contione laudatos curuli suae circumposuit. mox universum exercitum occurrere infanti filio iubet, perlatumque et paludamento opertum sinu retinens Germanicum appellavit cinxitque cunctis fortunae principalis insignibus. nimius honos inter secunda rebus adversis in solacium cessit.

60. Tum interfecti sunt centuriones promptissimi Othonianorum, unde praecipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus; simul ceterae legiones contactu et adversus Germanicos milites invidia bellum meditabantur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum tristi mora squalidos tenuit, donec auditi necessariis magis defensionibus quam honestis uterentur. prodicionem ultro inputabant, spatium longi ante proelium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen ac pleraque fortuita fraudi suae adsignantes. et Vitellius credidit de perfidia et fidem absolvit. Salvius Titianus Othonis frater nullum discrimen adiit, pietate et ignavia excusatus. Mario Celso consulatus servatur: sed creditum fama obiectumque mox in senatu Caecilio Simplici, quod eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi, voluisset: restitit Vitellius deditque postea consulatum Simplici innoxium et inemptum. Trachalum adversus criminantes Galeria uxor Vitellii protexit.

61. Inter magnorum virorum discrimina, pudendum dictu,

59, 6 breue auditu ui quamvis | 20 non cessit *Ritter*, *Classen* nec ante rebus *add.* | 60, 1 interfecti sunt *Ritter*: interfectis | 2 illycos | 3 et *bis* | 8 permixtu | 12 famae *Freinsheim* | 13 honore

Mariccus quidam, e plebe Boiorum, inserere sese fortunae et provocare arma Romana simulatione numinum ausus est. iamque adsertor Galliarum et deus (nam id sibi *nomen* indiderat) concitis octo milibus hominum proximos Aeduorum pagos trahebat, cum gravissima civitas electa iuventute, adiectis a Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. captus in eo proelio Mariccus ac mox feris obiectus quia non laniabatur, stolidum vulgus inviolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est.

62. Nec ultra in defectores aut bona cuiusquam saevitum: rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, testamenta aut lex intestatis: prorsus, si luxuriae temperaret, avaritiam non timeres. epularum foeda et inexplibilis libido: ex urbe atque Italia inritamenta gulae gestabantur, strepentibus ab utroque mari itineribus; exhausti conviviorum apparatus principes civitatum; vastabantur ipsae civitates; degenerabat a labore ac virtute miles adsuetudine voluptatum et contemptu ducis. praemisit in urbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Caesaris non reciperet, cum de potestate nihil detraheret. pulsi Italia mathematici; cautum severe, ne equites Romani ludo et harena polluerentur. priores id principes pecunia et saepius vi perpulerant, ac pleraque municipia et coloniae aemulabantur corruptissimum quemque adulescentium pretio inlicere.

63. Sed Vitellius adventu fratris et inrepentibus dominationis magistris superbior et atrocior occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone retulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat: id ei Plancius Varus praetura functus, ex intimis Dolabellae amicis, apud Flavium Sabinum praefectum urbis obiecit, tamquam rupta custodia ducem se victis partibus ostentasset; addidit temptatam cohortem, quae Ostiae ageret; nec ullis tantorum criminum probationibus in paenitentiam versus seeram veniam post scelus quaerebat. cunctantem super tanta

61, 4 *nomen add. Andresen* (*nomen pro nam Beroaldus*) | 5 haeduorum | 62, 1 defectores] vitam *Nipperdey* | 12 et] aut *Ritter* | 63, 8 temptata | 10 supertentare

re Flaviū Sabinū Triaria L. Vitellii uxor, ultra feminam ferox, terruit, ne e periculo principis famam clementiae adfectaret. Sabinus suoapte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facillē mutatu et in alieno discrimine sibi pavens, ne adlevasse videretur, impulit ruentem.

15

64. Igitur Vitellius metu et odio, quod Petroniam uxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistulas vitata Flaminiae viae celebritate devertere Interamnium atque ibi interfici iussit. longum interfectori visum: in itinere ac taberna proiectum humi iugulavit, magna cum invidia novi principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. et Triariae licentiam modestum e proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris uxor non inmixta tristibus; et pari probitate mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris: dixisse quin etiam ad primas filii sui epistulas ferebatur, non Germanicum a se, sed Vitellium genitum. nec ullis postea fortunae inlecebris aut ambitu civitatis in gaudium evicta domus suae tantum adversa sensit.

10

65. Digressum a Luguduno Vitellium Cluvius Rufus adsequitur omīssa Hispania, laetitiam et gratulationem vultu ferens, animo anxius et petītum se criminationibus gnarus. Hilarius Caesaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellii et Othonis principatu propriam ipse potentiam et possessionem Hispaniarum temptasset, eoque diplomatibus nullum principem praescripsisset; et interpretabatur quaedam ex orationibus eius contumeliosa in Vitellium et pro se ipso popularia. auctoritas Cluvii praevaluit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius iuberet. Cluvius comitatu principis adiectus, non adempta Hispania, quam rexit absens exemplo L. Arruntii. hunc Tiberius Caesar ob metum, Vitellius Cluvium nulla formidine retinebat. non idem Trebellio Maximo honos: profu-

10

63, 12 ne e nos: e (ne al.) | 64, 3 Interamnā Puteolanus, cf. H. 3, 61 | 8 inmixta Jo. Fr. Gronovius: inmix | 65, 1 ligunduno | Cluvius Ritter: m. cluvius | 7 et add. Ernesti | ex orationibus Rhenanus: exortationibus | 8 eius ut c. Nipperdey | 11 Arruntii: hunc Weissenborn: arruntium (Arruntii. eum Pichena, Arruntii. Arruntium Ritter) | 13 nondidem

gerat Britannia ob iracundiam militum; missus est in locum
 15 eius Vettius Bolanus e praesentibus.

66. Angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam
 fractus animus. sparsae per Italiam et victoribus permixtae
 hostilia loquebantur, praecipua quartadecumanorum ferocia,
 qui se victos abnuebant: quippe Bedriacensi acie vexilla-
 5 riis tantum pulsas vires legionis non adfuisse. remitti eos
 in Britanniam, unde a Nerone exciti erant, placuit atque in-
 terim Batavorum cohortes una tendere ob veterem adver-
 sus quartadecumanos discordiam. nec diu in tantis arma-
 torum odiis quies fuit: Augustae Taurinorum, dum opificem
 10 quendam Batavus ut fraudatorem insectatur, legionarius ut
 hospitem tuetur, sui cuique commilitones aggregati a con-
 vicis ad caedem transiere. et proelium atrox exarsisset, ni
 duae praetoriae cohortes causam quartadecumanorum secu-
 tae his fiduciam et metum Batavis fecissent: quos Vitellius
 15 agmini suo iungi ut fidos, legionem Graia Alpibus traductam
 eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent; namque et
 Viennenses timebantur. nocte, qua proficiscebatur legio, re-
 lictis passim ignibus pars Taurinae coloniae ambusta, quod
 damnum, ut pleraque belli mala, maioribus aliarum urbium
 20 cladibus obliteratum. quartadecumani postquam Alpibus de-
 gressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam fere-
 bant: consensu meliorum compressi et legio in Britanniam
 transvecta.

67. Proximus Vitellio e praetoriis cohortibus metus erat.
 separati primum, deinde addito honestae missionis lenimento,
 arma ad tribunos suos deferebant, donec motum a Vespas-
 5iano bellum crebresceret: tum resumpta militia robur Fla-
 5 vianarum partium fuere. prima classicorum legio in Hispa-
 niam missa, ut pace et otio mitesceret, undecima ac septima
 suis hibernis redditae, tertiadecumani struere amphitheatra
 iussi; nam Caecina Cremonae, Valens Bononiae spectaculum
 gladiatorum edere parabant, numquam ita ad curas intento
 10 Vitellio, ut voluptatum oblivisceretur.

66, 9 augusta | 12 atrox arsisset | 17 proficiscebantur | 20
 digressi, *em. Pichena* | 67, 8 iussit, *em. Rhenanus* | ualen

68. Et *victas* quidem partes modeste distraxerat: apud victores orta seditio, ludicro initio, *ni* numerus caesorum invidiam Vitellio auxisset. discubuerat Vitellius Ticini adhibito ad epulas Verginio. legati tribunique ex moribus imperatorum severitatem aemulantur vel tempestivis conviviis gaudent; proinde miles intentus aut licenter agit. apud Vitellium omnia indisposita, temulenta, pervigiliis ac bacchanalibus quam disciplinae. et castris propiora. igitur duobus militibus, altero legionis quintae, altero e Gallis auxiliaribus, per lasciviam ad certamen luctandi accensis, postquam legionarius proci-
derat, insultante Gallo et iis qui ad spectandum convenerant in studia diductis, erupere legionarii in perniciem auxiliorum ac duae cohortes interfectae. remedium tumultus fuit alius tumultus. pulvis procul et arma adspiciebantur: conclamatum repente quartam decumam legionem verso itinere ad proelium venire; sed erant agminis coactores: adgniti dempsere sollicitudinem. interim Verginii servus forte obvi-
us ut percussor Vitellii insimulatur: et ruebat ad convivium miles, mortem Verginii exposcens. ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones pavidus, de innocentia eius dubitavit: aegre tamen cohibiti qui exitium consularis et quondam ducis sui flagitabant. nec quemquam saepius quam Verginium omnis seditio infestavit: manebat admiratio viri et fama, set oderant ut fastiditi.

69. Postero die Vitellius senatus legatione, quam ibi operiri iusserat, audita transgressus in castra ultro pietatem militum conlaudavit, frementibus auxiliis tantum impunitatis atque adrogantiae legionariis accessisse. Batavorum cohortes, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissae, principium interno simul externoque bello parantibus fati-
s. reddita civitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus et prima statim defectione inter inania belli adsumptus. ceterum ut largitionibus adfectae iam imperii opes sufficerent, amputari

68, 1 *victas add. Haase* | 2 *ni om.* | 3 *Vitellio Döderlein:*
bello | 5 *seueritate* | *perinde al.* | 11 *spectandu conuenerant corr. ex spectaculum uenerant* | 12 *deductis* | *perniciē* |
69, 5 *audirent* | 8 *inter initia b. Acidalius* | 9 *tam*

10 legionum auxiliorumque numeros iubet velitis supplementis;
et promiscuae missiones offerebantur. exitiabile id rei publi-
cae, ingratum militi, cui eadem munia inter paucos pericu-
laque ac labor crebrius redibant: et vires luxu corrumpen-
bantur, contra veterem disciplinam et instituta maiorum, apud
15 quos virtute quam pecunia res Romana melius stetit.

70. Inde Vitellius Cremonam flexit et spectato munere
Caecinae insistere Bedriacensibus campis ac vestigia recentis
victoriae lustrare oculis concupivit, foedum atque atrox spe-
ctaculum. intra quadragesimum pugnae diem lacera corpora,
5 trunci artus, putres virorum equorumque formae, infecta
tabo humus, protritit arboribus ac frugibus dira vastitas. nec
minus inhumana pars viae, quam Cremonenses lauru rosa-
que constraverant, extructis altaribus caesisque victimis re-
gium in morem; quae laeta in praesens mox perniciem ipsis
10 fecere. aderant Valens et Caecina, monstrabantque pugnae
locos: hinc inrupisse legionum agmen, hinc equites coortos,
inde circumfusae auxiliorum manus: iam tribuni praefectique,
sua quisque facta extollentes, falsa vera aut maiora vero
miscebant. vulgus quoque militum clamore et gaudio defle-
15 ctere via, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum,
strues corporum intueri mirari; et erant quos varia
sors rerum lacrimaeque et misericordia subiret. at non Vi-
tellius flexit oculos nec tot milia insepultorum civium exhor-
ruit: laetus ultro et tam propinquae sortis ignarus instaura-
20 bat sacrum dis loci.

71. Exim Bononiae a Fabio Valente gladiatorum specta-
culum editur, advecto ex urbe cultu. quantoque magis pro-
pinquabat, tanto corruptius iter inmixtis histrionibus et spa-
donum gregibus et cetero Neronianae aulae ingenio; nam-
5 que et Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, se-
ctari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus
quisque, sed luxu et saginae mancipatus emptusque. ut Va-
lenti et Caecinae vacuos honoris menses aperiret, coartati

70, 7 rosaque *Döderlein*: rosasque (rosisque *al.*) | 10 ad-
erat | 15 aggeres *Nipperdey*, stragem *Classen* | 17 fors | 71, 7
luxui *Ritter*; luxu *est dativus*

aliorum consulatus, dissimulatus Marci Macri tamquam Othonianarum partium ducis; et Valerium Marinum destinatum 10 a Galba consulem distulit, nulla offensa, sed mitem et iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus principi ut adversus Neronem ausus et Verginii exstimulator, sed alias protulit causas; actaeque insuper Vitellio gratiae consuetudine servitii. 15

72. Non ultra paucos dies quamquam acribus initiis coeptum mendacium valuit. extiterat quidam Scribonianum se Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Histria occultatum, quod illic clientelae et agri veterum Cras- 5 sorum ac nominis favor manebat. igitur deterrimo quoque in argumentum fabulae adsumpto vulgus credulum et quidam militum, errore veri seu turbarum studio, certatim adgre- bantur, cum pertractus ad Vitellium interrogatusque, quisnam mortalium esset. postquam nulla dictis fides et a domino 10 noscebatur condicione fugitivus, nomine Geta, sumptum de eo supplicium in servilem modum.

73. Vix credibile memoratu est, quantum superbiae so- cordiaeque Vitellio adoleverit, postquam speculatores e Su- ria Iudaeaeque adactum in verba eius Orientem nuntiavere. nam etsi vagis adhuc et incertis auctoribus erat tamen in ore 5 famaue Vespasianus ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur: tum ipse exercitusque, ut nullo aemulo, saevitia libidine raptu in externos mores proruperant.

74. At Vespasianus bellum armaque et procul vel iuxta sitas vires circumspectabat. miles ipsi adeo paratus, ut prae- euntem sacramentum et fausta Vitellio omnia precantem per silentium audierint; Muciani animus nec Vespasiano alienus et in Titum pronior; praefectus Aegypti Ti. Alexander con- 5 silia sociaverat; tertiam legionem, quod e Suria in Moesiam transisset, suam numerabat; ceterae Illyrici legiones secutu- rae sperabantur; namque omnis exercitus flammaverat adro-

71, 9 ma marci matri | 13 vim ausus *Urlichs* | 72, 9 fort. esset et | 73, 7 proruperunt *Nipperdey* | 74, 3 omīa, i.e. omnia, ut paulo post v. 8 omīs, sed 78, 5 item omīa = omina, ut hic conī. *Lipsius* | 5 Ti. add. *Ursinus* | C e *Lipsius*: de

gantia venientium a Vitellio militum, quod truces corpore,
 10 horridi sermone ceteros ut inpaes inridebant. sed in tanta
 mole belli plerumque cunctatio; et Vespasianus modo in
 spem erectus, aliquando adversa reputabat: quis ille dies fo-
 ret, quo sexaginta aetatis annos et duos filios iuvenes bello
 permetteret? esse privatis cogitationibus progressum, esse
 15 *regressum*, et prout velint, plus minusve sumi ex fortuna: im-
 perium cupientibus nihil medium inter summa aut praecipitia.

75. Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur,
 notum viro militari: suas legiones civili bello inexpertas,
 Vitellii victrices, et apud victos plus querimoniarum quam
 virium. fluxam per discordias militum fidem et periculum ex
 5 singulis: quid enim profuturas cohortes alasque, si unus al-
 terve praesenti facinore paratum ex diverso praemium pe-
 tat? sic Scribonianum sub Claudio interfectum, sic percus-
 sorem eius Volaginium e gregario ad summa militiae pro-
 vectum: facilius universos inpelli quam singulos vitari.

76. His pavoribus nutantem et alii legati amicieque firma-
 bant et Mucianus, post multos secretosque sermones iam et
 coram ita locutus: 'omnes, qui magnarum rerum consilia
 suscipiunt, aestimare debent, an quod inchoaturi rei publicae
 5 utile, ipsis gloriosum, an promptum effectu aut certe non
 arduum sit; simul ipse qui suadet considerandus est, ad-
 iciatne consilio periculum suum, et, si fortuna coeptis adfue-
 rit, cui summum decus adquiratur. ego te, Vespasiane, ad
 imperium voco, quam salutare rei publicae, quam tibi magnifi-
 10 cum, iuxta deos in tua manu positum est. nec speciem adu-
 lantis expaveris: a contumelia quam a laude propius fuerit
 post Vitellium eligi. non adversus divi Augusti acerrimam
 mentem nec adversus cautissimam Tiberii senectutem, ne
 contra Gai quidem aut Claudii vel Neronis fundatam longo

74,10 sed iniant amole | 14 esse regressum *add. Heraeus*,
 et regressum *add. Weissenborn* | 75, 5 alterque, *em. Wurm* |
 6 facinora | 76, 3 coronam (iam et amicis coram *malebat*
Freinsheim) | 4 inchoatur *al.*, inchoaturi sunt *Ritter* | 5 an
Classen: aut (ac *Pluygers*, *om. Nipperdey*) | effectū aut non
 certe non | 9 quam (*post voco*) *Jo. Müller*: tanquam (*tam al.*)

imperio domum exurgimus; cessisti etiam Galbae imagini- 15
 bus: torpere ultra et polluendam perdendamque rem publi-
 cam relinquere sopor et ignavia videretur, etiam si tibi quam
 inhonesta, tam tuta servitus esset. abiit iam et transvectum
 est tempus, quo posses videri concupisse: confugiendum est
 ad imperium. an excidit trucidatus Corbulo? splendidior 20
 origine quam nos sumus, fateor, sed et Nero nobilitate na-
 talium Vitellium anteibat. satis clarus est apud timentem
 quisquis timetur. et posse ab exercitu principem fieri sibi
 ipse Vitellius documento, nullis stipendiis, nulla militari fama,
 Galbae odio provectus. ne Othonem quidem ducis arte aut 25
 exercitus vi, sed praepropera ipsius desperatione victum,
 iam desiderabilem et magnum principem fecit, cum interim
 spargit legiones, exarmat cohortes, nova cotidie bello se-
 mina ministrat. si quid ardoris ac ferociae miles habuit, po-
 pinis et comissionibus et principis imitatione deteritur: tibi 30
 e Iudaea et Suria et Aegypto novem legiones integrae, nulla
 acie exhaustae, non discordia corruptae, sed firmatus usu
 miles et belli domitor externi: classium alarum cohortium
 robora et fidissimi reges et tua ante omnis experientia.'

77. 'Nobis nihil ultra adrogabo, quam ne post Valentem
 et Caecinam numeremur: ne tamen Mucianum socium spre-
 veris, quia aemulum non experiris. me Vitellio antepono, te
 mihi. tuae domui triumphale nomen, duo iuvenes, capax iam
 imperii alter et primis militiae annis apud Germanicos quo- 5
 que exercitus clarus. absurdum fuerit non cedere imperio
 ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. cete-
 rum inter nos non idem prosperarum adversarumque rerum
 ordo erit: nam si vincimus, honorem, quem dederis, habebo:
 discrimen ac pericula ex aequo patiemur. immo, ut melius 10
 est, tu hos exercitus rege, mihi bellum et proeliorum incerta
 trade. acriore hodie disciplina victi quam victores agunt.

76, 16 torpore | 20 splendidior *corr. e* splendiori | 26 exerci-
 tus vi *Rhenanus*: exercitus sui | 30 comissionibus | 34 ante
 omnia *Ruperti* | 77, 1 ne postulantem *1 m.* | 10 partiemur *Pu-*
teolanus | 11 tu hos *Puteolanus*: tuos (tu ex tuto *Heraeus*, tu
 tutus *Nipperdey*)

hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium et contumacia hebescent. aperiet et recludet
 15 contacta et tumescentia victricium partium vulnera bellum ipsum; nec mihi maior in tua vigilantia parsimonia sapientia fiducia est quam in Vitellii torpore inscitia saevitia. sed meliorem in bello causam quam in pace habemus; nam qui deliberant, desciverunt.'

78. Post Muciani orationem ceteri audentius circum-
 sistere, hortari, responsa vatum et siderum motus referre. nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox rerum domi-
 nus Seleucum quendam mathematicum rectorem et praescium
 5 palam habuerit. recursabant animo vetera omina: cupressus arbor in agris eius conspicua altitudine repente prociderat ac postera die eodem vestigio resurgens procera et latior virebat. grande id prosperumque consensu haruspicum et summa claritudo iuveni admodum Vespasiano promissa, sed
 10 primo triumphalia et consulatus et Iudaeicae victoriae decus inpluisse fidem ominis videbantur: ut haec adeptus est, portendi sibi imperium credebat. est Iudaeam inter Suriamque Carmelus: ita vocant montem deumque. nec simulacrum deo aut templum — sic tradidere maiores —: ara tantum et reve-
 15 rentia. illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas versaret animo, Basilides sacerdos inspectis identidem extis 'quidquid est' inquit, 'Vespasiane, quod paras, seu domum extruere seu prolatare agros sive ampliare servitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum.' has am-
 20 bages et statim exceperat fama et tunc aperiebat; nec quicquam magis in ore vulgi. crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicuntur. haud dubia destinatione discessere Mucianus Antiochiam, Vespasianus Caesaream: illa Suriae, hoc Iudaeae caput est.

79. Initium ferendi ad Vespasianum imperii Alexandriae

77, 14 contumaciam *al.* | habescunt | 78, 5 omina *Rhenanus*: omnia | 7 laetior *Triller*; *Suet. Vesp.* 5 habet: arbor. .viridior ac firmior resurrexit | 11 hominis | uidebatur | 12 est] et | 14 ara. .reuerentia *Rhenanus*: aram. .reuerentiam | 24 hoc: haec *al.*

coeptum, festinante Tiberio Alexandro, qui kalendis Iuliis sacramento eius legiones adegit. isque primus principatus dies in posterum celebratus, quamvis Iudaeicus exercitus quinto nonas Iulias apud ipsum iurasset, eo ardore, ut ne Titus 5 quidem filius expectaretur, Suria remeans et consiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta non parata contione, non coniunctis legionibus.

80. Dum quaeritur tempus locus quodque in re tali difficillimum est, prima vox, dum animo spes timor, ratio casus obversantur, egressum cubiculo Vespasianum pauci milites, solito adsistentes ordine ut legatum salutaturi, imperatorem salutavere: tum ceteri adcurrere, Caesarem et Augustum et 5 omnia principatus vocabula cumulare. mens a metu ad fortunam transierat: in ipso nihil tumidum, adrogans aut in rebus novis novum fuit. ut primum tantae altitudinis obsusam oculis caliginem disiecit, militariter locutus laeta omnia et affluentia excepit; namque id ipsum opperiens Mucianus alacrem militem in verba Vespasiani adegit. tum Antiochen- 10 sium theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes et in adulationem effusos adloquitur, satis decorus etiam Graeca facundia, omniumque quae diceret atque ageret arte quadam ostentator. nihil aequae provinciam exercitum- 15 que accendit quam quod adseverabat Mucianus, statuisset Vitellium, ut Germanicas legiones in Suriam ad militiam opulentam quietamque transferret, contra Suriacis legionibus Germanica hiberna caelo ac laboribus dura mutarentur; quippe et provinciales sueto militum contubernio gaudebant, plerique 20 necessitudinibus et propinquitatibus mixti, et militibus vetustate stipendiorum nota et familiaria castra in modum penatium diligebantur.

81. Ante idus Iulias Suria omnis in eodem sacramento fuit. accessere cum regno Sohaemus haud spernendis viribus, Antiochus vetustis opibus ingens et inservientium regum di-

79, 4 V. (quintum *Ritter*) | 5 iulii | 8 cognitione | 80, 4 adsistent, *em. Pichena* | 8 altitudinis *Triller*: multitudinis (mutationis *Jo. Fr. Gronovius*, amplitudinis *Kiessling*) | 12 illi, *fort. illic* | 19 hiberno, *em. Rhenanus* | 81, 1 iulj

tissimus. mox per occultos suorum nuntios excitus ab urbe
 5 Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri navigatione propera-
 verat. nec minore animo regina Berenice partes iuvabat,
 florens aetate formaque et seni quoque Vespasiano magnifi-
 centia munerum grata. quidquid provinciarum adluitur mari
 10 Asia atque Achaia tenus, quantumque introrsus in Pontum
 et Armenios patescit, iuravere; sed inermes legati regebant,
 nondum additis Cappadociae legionibus. consilium de summa
 rerum Beryti habitum. illuc Mucianus cum legatis tribunisque
 et splendidissimo quoque centurionum ac militum venit, et e
 Iudaeico exercitu lecta decora: tantum simul peditum equi-
 15 tumque et aemulantium inter se regum paratus speciem for-
 tulae principalis effecerant.

82. Prima belli cura agere dilectus, revocare veteranos;
 destinantur validae civitates exercendis armorum officinis;
 apud Antiochenses aurum argentumque signatur, eaque cun-
 cta per idoneos ministros suis quidque locis festinabantur.
 5 ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo
 incitare saepius quam coërcere, vitia magis amicorum
 quam virtutes dissimulans. multos praefecturis et procura-
 tionibus, plerosque senatorii ordinis honore percoluit, egre-
 gios viros et mox summa adeptos; quibusdam fortuna pro
 10 virtutibus fuit. donativum militi neque Mucianus prima con-
 tione nisi modice ostenderat, ne Vespasianus quidem plus ci-
 vili bello obtulit quam alii in pace, egregie firmus adversus
 militarem largitionem eoque exercitu meliore. missi ad Par-
 thum Armeniumque legati, provisumque, ne versis ad civile
 15 bellum legionibus terga nudarentur. Titum instare Iudaeae,
 Vespasianum obtinere claustra Aegypti placuit: sufficere vi-
 debantur adversus Vitellium pars copiarum et dux Mucianus
 et Vespasiani nomen ac nihil arduum fatis. ad omnes exer-
 citus legatosque scriptae epistolae praeceptumque, ut prae-
 20 torianos Vitellio infensos reciperae militiae praemio in-
 vitarent.

81, 4 exercitus | 82, 4 quidque *Heraeus*: quoque (quaeque
margo, quodque *Ritter*) | 11 ac ne *Ritter*

83. Mucianus cum expedita manu, socium magis imperii quam ministrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires sibi et maiora credi de absentibus; sed legio sexta et tredecim vexillariorum milia ingenti agmine sequebantur. classem e Ponto Byzantium adigi iusserrat, ambiguus consilii, num omissa Moesia Dyrrachium pedite atque equite, simul longis navibus versum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaia Asiaque, quas inermes exponi Vitellio, ni praesidiis firmarentur; atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiae protegeret, si [sibi] Brundisium Tarentumque et Calabriae Lucaniaeque litora infestis classibus peterentur.

84. Igitur navium militum armorum paratu strepere provinciae, sed nihil aequae fatigabat quam pecuniarum conquistio: eos esse belli civilis nervos dictitans Mucianus non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, et locupletissimus quisque in praedam correpti. quae gravia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata etiam in pace mansere, ipso Vespasiano inter initia imperii ad optinendas iniquitates haud perinde obstinante, donec indulgentia fortunae et pravis magistris didicit aususque est. propriis quoque opibus Mucianus bellum iuvit, largus privatim, quo avidius de re publica sumeret. ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti, rarissimus quisque eandem in recipiendo licentiam habuerunt.

85. Adcelerata interim Vespasiani coepta Illyrici exercitus studio transgressi in partes: tertia legio exemplum ceteris Moesiae legionibus praebuit; octava erat ac septima Claudiana, inbutae favore Othonis, quamvis proelio non interfuissent. Aquileiam progressae, proturbatis qui de Othone nuntiabant laceratisque vexillis nomen Vitellii praeferentibus, rapta postremo pecunia et inter se divisa, hostiliter egerant.

83, 11 sibi *del. Weissenborn*, simul *Rhenanus* | 12 Inlitora | 84, 9 *perin in fine versus* | 10 dicit | 11 quo *Muretus*: quod | 12 pecuniam | 85, 2 studio. transgressa *Agricola*

unde metus et ex metu consilium, posse imputari Vespasiano quae apud Vitellium excusanda erant. ita tres Moesicae legiones per epistulas adliciebant Pannonicum exercitum aut abnuenti vim parabant. in eo motu Aponius Saturninus Moesiae rector pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tettium Iulianum septimae legionis legatum ob simultates, quibus causam partium praetendebat. Iulianus comperto discrimine et gnaris locorum adscitis per avia Moesiae ultra montem Haemum profugit; nec deinde civili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens et ex nuntiis cunctabundus aut properans.

86. At in Pannonia tertia decuma legio ac septima Galbiana, dolorem iramque Bedriacensis pugnae retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, vi praecipua Primi Antonii. is legibus nocens et tempore Neronis falsi damnatus inter alia belli mala senatorium ordinem recipaverat. praepositus a Galba septimae legioni scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens; a quo neglectus in nullo Othoniani belli usu fuit. labantibus Vitellii rebus Vespasianum secutus grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, serendae in alios invidiae artifex, discordiis et seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. iuncti inde Moesici ac Pannonici exercitus Delmaticum militem traxere, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. Tampius Flavianus Pannoniam, Pompeius Silvanus Delmatiam tenebant, divites senes; sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vicens aetate, claris natalibus. prima iuventa quaestus cupidine senatorium ordinem exuerat; idem pro Galba dux coloniae suae, eaque opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus acerrimam bello facem praetulit: non tam praemiis periculorum quam ipsis periculis laetus pro certis et olim partis nova ambigua ancipitia malebat. igitur movere et quaterere, quidquid usquam aegrum foret, adgrediuntur. scriptae in Britanniam ad quar-

85, 10 alliciebant | 14 causās | 17 ad] a | 86, 5 bellum (bellorum *Döderlein*) | 14 Tampius *Faërnus*: titus amplius | 17 quaestus *Grotius*: quietis

tadecumanos, in Hispaniam ad primanos epistulae, quod utraque legio pro Othone, adversa Vitellio fuerat; sparguntur 25 per Gallias litterae; momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam desciscentibus, ceteris fortunam secuturis.

87. Dum haec per provincias a Vespasiano ducibusque partium geruntur, Vitellius contemptior in dies segniorque, ad omnis municipiorum villarumque amoenitates resistens, gravi urbem agmine petebat. sexaginta milia armatorum sequebantur, licentia corrupta; calorum numerus amplior, procacissimis etiam inter servos lixarum ingeniis; tot legatorum amicorumque comitatus inhabilis ad parendum, etiam si summa modestia regeretur. onerabant multitudinem obvii ex urbe senatores equitesque, quidam metu, multi per adulatorem, ceteri ac paulatim omnes, ne aliis proficiscentibus ipsi remanerent. adgregabantur e plebe flagitiosa per obsequia 10 Vitellio cogniti, scurrae, histriones, aurigae, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. nec coloniae modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores arvae maturis iam frugibus ut hostile solum vastabantur. 15

88. Multae et atroces inter se militum caedes, post seditionem Ticini coeptam manente legionum auxiliorumque discordia; ubi adversus paganos certandum foret, consensu. sed plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut gladiatoriam saginam 5 dividebat; et effusa plebes totis se castris miscuerat. incuriosos milites — vernacula utebantur urbanitate — quidam spoliavere, abscisis furtim balteis an accincti forent rogitantes. non tulit ludibrium insolens contumeliarum animus: inermem populum gladiis invasere. caesus inter alios pater militis, cum filium comitaretur; deinde adgnitus et vulgata caede temperatum ab innoxiiis. in urbe tamen trepidatum praecurrentibus passim militibus; forum maxime petebant, cupidine visendi locum, in quo Galba iacuisset. nec minus saevum 10

87, 8 regetur | 88, 3 certando (1 m.) fore | 7 ut rebantur *Lipsius* | 9 contumeliarum *Ritter*: contumeliā (-liae *corr. m. 2*), *cf. supra ad 84, 12* | 14 scaevum

15 spectaculum erant ipsi, tergis ferarum et ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per inscitiam parum vitarent, aut ubi lubrico viae vel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus et ferrum transirent. quin et tribuni praefectique cum terrore et armatorum catervis volitabant.

89. Ipse Vitellius a ponte Mulvio insigni equo, paludatus accinctusque, senatum et populum ante se agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta praetexta et composito agmine incessit.
 5 quattuor legionum aquilae per frontem totidemque circa e legionibus aliis vexilla, mox duodecim alarum signa et post peditum ordines eques; dein quattuor et triginta cohortes, ut nomina gentium aut species armorum forent, discretas. ante aquilas praefecti castrorum tribunique et primi centurionum
 10 candida veste, ceteri iuxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes; et militum phalerae torquesque splendebant: decora facies et non Vitellio principe dignus exercitus. sic Capitolium ingressus atque ibi matrem complexus Augustae nomine honoravit.

90. Postera die tamquam apud alterius civitatis senatum populumque magnificam orationem de semet ipso prompsit, industriam temperantiamque suam laudibus adtollens, consociis flagitiorum ipsis qui aderant omnique Italia, per quam
 5 somno et luxu pudendus incesserat. vulgus tamen vacuum curis et sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum clamore et vocibus adstrepebat; abnuentique nomen Augusti expressere ut adsumeret, tam frustra quam recusaverat.

91. Apud civitatem cuncta interpretantem funesti ominis loco acceptum est, quod maximum pontificatum adeptus Vitellius de caerimoniis publicis XV kalendas Augustas edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensiue cladi-
 5 bus: adeo omnis humani divinique iuris experts, pari libertorum, amicorum socordia, velut inter temulentos agebat.

89, 1 mului | 9 aquilas *Lipsius*: aquila | 90, 4 ipsius *Ritter* | 6 solas *Acidalius* | 91, 1 omīs | 3 quintum decimum *Ritter* | Augustas] ag

sed comitia consulum cum candidatis civiliter celebrans omnem infimae plebis rumorem in theatro ut spectator, in circo ut fautor adfectavit: quae grata sane et popularia, si a virtutibus proficiscerentur, memoria vitae prioris indecora 10 et vilia accipiebantur. ventitabat in senatum, etiam cum parvis de rebus patres consulerentur. ac forte Priscus Helvidius praetor designatus contra studium eius censuerat. commotus primo Vitellius, non tamen ultra quam tribunos plebis in auxilium spretae potestatis advocavit; mox mitigantibus ami- 15 cis, qui altiore iracundiam eius verebantur, nihil novi accidisse respondit, quod duo senatores in re publica dissentirent; solitum se etiam Thraseae contra dicere. inrisere plerique inpudentiam aemulationis; aliis id ipsum placebat, quod neminem ex praepotentibus, sed Thraseam ad exemplar ve- 20 rae gloriae legisset.

92. Praeposuerat praetorianis Publilium Sabinum a praefectura cohortis, Iulium Priscum tum centurionem: Priscus Valentis, Sabinus. Caecinae gratia pollebant; inter discordes Vitellio nihil auctoritatis. munia imperii Caecina ac Valens obibant, olim anxii odiis, quae bello et castris male dissimulata 5 pravitas amicorum et secundagignendis inimiciis civitas auxerat, dum ambitu comitatu et inmensis salutantium agminibus contendunt comparanturque, variis in hunc aut illum Vitellii inclinationibus; nec umquam satis fida potentia, ubi nimia est: simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempesti- 10 vis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. nec eo segnius invaserant domos hortos opesque imperii, cum flebilis et egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriae Galba reddiderat, nulla principis misericordia iuvarentur. gratum primoribus civitatis etiam plebs adprobavit, quod re- 15 versis ab exilio iura libertorum concessisset, quamquam id omni modo servilia ingenia corrumpabant, abditis pecuniis per occultos aut ambituosos sinus, et quidam in domum Caesaris transgressi atque ipsis dominis potentiores.

91, 12 consularentur | 92, 1 Publilium nos: P. cf. ad H. 3, 36 | a Mercerus: ad (ab Ritter) | 2 tum centurionem Lipsius: dum centurio ē

93. Sed miles, plenis castris et redundante multitudine, in porticibus aut delubris et urbe tota vagus, non principia noscere, non servare vigilias neque labore firmari: per inlecebras urbis et inhonesta dictu corpus otio, animum libidinibus imminuebant. postremo, ne salutis quidem cura, infamibus Vaticanis locis magna pars tetendit, unde crebrae in vulgus mortes; et adiacente Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora fluminis aviditas et aestus inpatientia labefecit. insuper confusus pravitae vel ambitu ordo militariae: sedecim praetoriae, quattuor urbanae cohortes scribebantur, quis singula milia inessent. plus in eo dilectu Valens audebat, tamquam ipsum Caecinam periculo exemisset. sane adventu eius partes convaluerant, et sinistrum lenti itineris rumorem prospero proelio verterat. omnisque inferioris Germaniae miles Valentem adsectabatur, unde primum creditur Caecinae fides fluitasse.

94. Ceterum non ita ducibus indulisit Vitellius, ut non plus militi liceret. sibi quisque militiam sumpserat: quamvis indignus, si ita maluerat, urbanae militiae adscriberetur; rursus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus permissum. nec deerant qui vellent, fessi morbis et intemperiem caeli incusantes; robora tamen legionibus alisque subtracta, convulsum castrorum decus, viginti milibus e toto exercitu permixtis magis quam electis.

Contionante Vitellio postulatur ad supplicium Asiaticus et Flavius et Rufinus duces Galliarum, quod pro Vindice bellassent. nec coercerebat eius modi voces Vitellius: super insitam inertis animi ignaviam conscius sibi instare donativum et deesse pecuniam omnia alia militi largiebatur. liberti principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iussi: ipse sola perdendi cura stabula aurigis extruere, cir-

93, 5 postremo (ne s. q. cura) *distinxit Heraeus* | 7 gaorumque | 8 aviditate, *em. Puteolanus* | 9 confusus insuper *A. Gerber* | 94, 3 maluerit *1 m.* | 4 alares | 12 inertis *Pichena*: morte (*om. Heraeus*, marcenti *Orelli coll. H. 3, 36*, socordi *Helmreich*)

cum gladiatorum ferarumque spectaculis opplere, tamquam in summa abundantia pecuniae inludere.

95. Quin et natalem Vitellii diem Caecina ac Valens editis tota urbe vcatid gladiatoribus celebravere, ingenti paratu et ante illum diem insolito. laetum foedissimo cuique apud bonos invidiae fuit, quod exstructis in campo Martio aris inferias Neroni fecisset. caesae publice victimae crema-⁵ taeque; facem Augustales subdidere, quod sacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Caesar Tiberius Iuliae genti sacravit. nondum quartus a victoria mensis, et libertus Vitellii Asiaticus Polyclitos Patrobios et vetera odiorum nomina aequabat. nemo in illa aula probitate aut industria certavit: unum¹⁰ ad potentiam iter, prodigis epulis et sumptu ganeaeque satiare inexpleriles Vitellii libidines. ipse abunde ratus, si praesentibus frueretur, nec in longius consultans, noviens miliens sestertium paucissimis mensibus intervertisse creditur sagina. at misera civitas, eodem anno Othonem, Vitellium passa,¹⁵ inter Vinios Fabios Icelos Asiaticos varia et pudenda sorte agebat, donec succedere Mucianus et Marcellus et magis alii homines quam alii mores.

96. Prima Vitellio tertiae legionis defectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistulis, antequam is quoque Vespasiani partibus adgregaretur; sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re subita, perscripserat, et amici adulantes mollius interpretabantur: unius legionis eam seditionem,⁵ ceteris exercitibus constare fidem. in hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, praetorianos nuper exauctoratos insectatus, a quibus falsos rumores dispergi, nec ullum civilis belli metum adseverabat, suppresso Vespasiani nomine et vagis per urbem militibus, qui sermones populi coërcerent. id praecipuum alimentum famae erat.

94, 17 abundantiae | 95, 5 neronis 1 m. | fecisset *Lipsius*: lecisset | 6 subdere, *em. Rhenanus* | [quod. .sacravit] *Nipperdey et Ritter* | 7 statio (Titios T. Tatio *Heraeus probabiliter*) | gentis 1 m. | 11 ganeaeque *Palmerius*: galane aque | 14 crederetur | sagina. at *E. Mehler* (*Mnemos. IV, 151*): magna et | 15 Vitelliumque *al. at v. J. Müller l. c. 1, 8* | 96, 5 mollius. *Rhenanus*: nullius | 7 exaucto rato

97. Auxilia tamen e Germania Britanniaque et Hispaniis excivit, segniter et necessitatem dissimulans. perinde legati provinciaeque cunctabantur, Hordeonius Flaccus suspectis iam Batavis anxius proprio bello, Vettius Bolanus numquam
 5 satis quietam Britannia, et uterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari: trium legionum legati, pares iure et prosperis Vitellii rebus certaturi ad obsequium, adversam eius fortunam ex aequo detrectabant. in Africa legio cohortesque delectae a Clodio Macro, mox a
 10 Galba dimissae, rursus iussu Vitellii militiam cepere; simul cetera iuventus dabat inpigre nomina. quippe integrum illic ac favorabilem proconsulatum Vitellius, famosum invisumque Vespasianus egerat: proinde socii de imperio utriusque coniectabant, sed experimentum contra fuit.

98. Ac primo Valerius Festus legatus studia provinciarum cum fide iuvit; mox nutabat, palam epistulis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fovens et haec illave defensurus, prout invaluisse. deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani per Raetiam et Gallias militum et centurionum quidam ad Vitellium missi necantur: plures sefellere, fide amicorum aut suomet astu occultati. ita Vitellii paratus noscebantur, Vespasiani consiliorum pleraque ignota, primum socordia Vitellii, dein Pannonicae Alpes praesidiis in-
 10 sessae nuntios retinebant. mare quoque etesiarum flatu in Orientem navigantibus secundum, inde adversum erat.

99. Tandem inruptione hostium atrocibus undique nuntiis exterritus Caecinam ac Valentem expediri ad bellum iubet. praemissus Caecina, Valentem e gravi corporis morbo tum primum adsurgentem infirmitas tardabat. longe alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitus species: non vigor corporibus, non ardor animis; lentum et rarum agmen, fluxa arma, segnes equi; inpatiens solis pulveris tempestatum, quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad

97, 13 perinde *Rhenanus* | 98, 7 suo mestatu, *em. Agri-
cola* | 10 etesiarum *Rhenanus*: etesi flabra aquilonis arum |
 99, 1 tandem de *Freudenberg* | 2 expedire *Acidalius*

discordias promptior. accedebat huc Caecinae ambitio vetus, torpor recens, nimia fortunae indulgentia soluti in luxum, seu 10 perfidiam meditantī infringere exercitus virtutem inter artes erat. credidere plerique Flavii Sabini consiliis concussam Caecinae mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo: rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum invidiaeque erga Fabium Valentem admonebatur, ut inpar 15 apud Vitellium gratiam viresque apud novum principem pararet.

100. Caecina e complexu Vitellii multo cum honore digressus partem equitum ad occupandam Cremonam praemisit. mox vexilla primae, quartae, quintaedecimae, sextaedecimae legionum, dein quinta et duoetvicensima secutae; postremo agmine unaetvicensima Rapax et prima Italica in- 5 cessere cum vexillariis trium Britannicarum legionum et electis auxiliis. profecto Caecina scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductaverat, ut in itinere opperiretur: sic sibi cum Caecina convenisse. qui praesens eoque validior mutatum id consilium sinxit, ut ingruenti bello tota mole 10 occurreretur. ita adcelerare legiones, Cremonam, pars Hostiliam petere iussae: ipse Ravennam devertit praetexto classem adloquendi; mox Patavi secretum componendae prodictioni quaesitum. namque Lucilius Bassus post praefecturam alae Ravennati simul ac Misenensi classibus a Vitellio 15 praepositus, quod non statim praefecturam praetorii adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia ulciscabatur. nec sciri potest traxeritne Caecinam, an, quod evenit inter malos [ut et similes sint], eadem illos pravitas inpulerit.

99, 11 meditantī *Rhenanus*: meditatio (meditato *Jac. Gronovius*) | 100, 3 primae . . sextae decimae *Ferletus* (*sic add. et ante XVI, quod Nipperdey abiecit*): in quattuor decum *XVI Med.* 'Omnia haec numeris praescripta erant, lineolis, ut solet, superductis. Inde ex I ortum est in IV male explicata quattuor, ex XV vel potius XU natum decum' *Nipperdey* | 10 mutatum *Haase*: ramutatum, sed r deleta (immutatum *al.*) | 13 patui | prodictionis, *em. Rhenanus* | 14 Bassus *idem*: blaessus | praefectura | 19 [ut et sim. sint] *Wurm*, ut et consiliis similes sint *Ulrichs*

101. Scriptores temporum, qui potente rerum Flavia
domo monimenta belli huiusce composuerunt, curam pacis
et amorem rei publicae, corruptas in adulationem causas,
tradidere: nobis super insitam levitatem et prodito Galba vi-
5 lem mox fidem aemulatione etiam invidiaque, ne ab aliis apud
Vitellium anteirentur, pervertisse ipsi Vitellium videntur.
Caecina legiones adsecutus centurionum militumque animos
obstinatos pro Vitellio variis artibus subruebat: Basso eadem
molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem
10 classe ob memoriam recentis pro Othone militiae.

101, 2 Caecinae curam *Ritter* | 6 anteiretur pervertisse
ipsum (*om.* Vitellium) uidetur *al.* | ipsi *Classen*: ipsum

---

CORNELII TACITI HISTORIARUM

LIBER III.

1. Meliore fato fideque partium Flavianarum duces consilia belli tractabant. Poetovionem in hiberna tertiae decumae legionis convenerant. illic agitavere, placeretne obstrui Pannoniae Alpes, donec a tergo vires universae consurgerent, an ire comminus et certare pro Italia constantius foret. 5 quibus opperiri auxilia et trahere bellum videbatur, Germanicarum legionum vim famamque extollebant, et advenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robor: ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, et quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. sed in- 10 sessis interim Alpibus venturum cum copiis Orientis Mucianum; superesse Vespasiano mare, classes, studia provinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. ita salubri mora novas vires adfore, ex praesentibus nihil perituum.

2. Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosam disseruit. plus socordiae quam fiduciae accessisse victoribus; neque enim in procinctu et castris habitos: per omnia Italiae municipia desides, tantum hospitibus metuendos, quanto ferocius antea 5 egerint, tanto cupidius insolitas voluptates hausisse. circo

1, 4 Pannonicas *Ruperti*, ut est *H.* 2, 98 | 8 mox] modo *Wölfflin* | 12 classem *Wurm* | 13 per quae *Nipperdey* | 14 ex *Urlichs*: et | 2, 1 conciator (conciator *Orelli*, ut 4, 28. *H.* 1, 68. 4, 58 et 68) | 5 antea *Nipperdey*: ante se (ante *Lallemand*)

quoque ac theatris et amoenitate urbis emollitos aut valetudinibus fessos: sed addito spatio rediturum et his robur meditatione belli; nec procul Germaniam, unde vires; Britanniam freto dirimi, iuxta Gallias Hispaniasque, utrimque viros, equos, tributa ipsamque Italiam et opes urbis; ac si inferre arma ultro velint, duas classes vacuumque Illyricum mare. quid tum claustra montium profutura? quid tractum in aestatem aliam bellum? unde interim pecuniam et com-
 15 meatus? quin potius eo ipso uterentur, quod Pannonicae legiones deceptae magis quam victae resurgere in ultionem properent, Moesici exercitus integras vires attulerint. si numerus militum potius quam legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum; et profuisse disciplinae ipsum pudorem: equites vero ne tum quidem victos, sed quamquam rebus adversis disiectam Vitellii aciem. 'duae tunc Pannonicae ac Moesicae alae perrupere hostem: nunc sedecim alarum coniuncta signa pulsu sonituque et nube ipsa operient ac superfundent oblitos proeliorum equites equosque. nisi quis
 20 retinet, idem suasor auctorque consilii ero. vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete: mihi expeditae cohortes sufficient. iam reseratam Italiam, impulsas Vitellii res audietis. iuvabit sequi et vestigiis vincentis insistere.'

3. Haec ac talia flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur (etenim se centuriones et quidam militum consilio miscuerant), ita effudit, ut cautos quoque ac providos permoveret, vulgus et ceteri unum virum ducemque, spreta aliorum segnitia, laudibus ferrent. hanc sui famam ea statim contione commoverat, qua recitatis Vespasiani epistulis non ut plerique incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretatione, prout conduxisset: aperte descendisse in causam videbatur, eoque gravior militibus erat culpa vel gloriae
 5 socius.

4. Proxima Cornelii Fusci procuratoris auctoritas. is

2, 25 actorque *Jacob*, at cf. *Cic. off. 3, 109* huius deditio-
 nis Postumius suasor et auctor fuit | 27 reseratam Italiam *Pichena*: reserata militiam (reseratam militi viam *Döderlein*) | 8,
 4 ceteri | 7 interpretatione, *em. Acidalius*

quoque inclementer in Vitellium invehi solitus nihil spei sibi inter adversa reliquerat. Tampus Flavianus, natura ac senecta cunctantior, suspiciones militum inritabat, tamquam adfinitatis cum Vitellio meminisset; idemque, quod coeptante 5 legionum motu profugus, dein sponte remeaverat, perfidiae locum quaesisse credebatur. nam Flavianum, omissa Pannonia ingressum Italiam et discrimini exemptum, rerum novarum cupido legati nomen resumere et misceri civilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industria Fla- 10 viani egebat, sed ut consulare nomen surgentibus cum maxime partibus honesta specie praetenderetur.

5. Ceterum ut transmittere in Italiam *bellum* inpune et usui foret, scriptum Aponio Saturnino, cum exercitu Moesico celeraret. ac ne inermes provinciae barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazugum, penes quos civitatis regimen, in commilitium adsciti. plebem quoque et vim equitum, qua 5 sola valent, offerebant: remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur aut maiore ex diverso mercede ius fasque exuerent. trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueborum, quis vetus obsequium erga Romanos et gens fidei quam iussorum patientior. opposita in latus auxilia, infesta 10 Raetia, cui Porcius Septiminus procurator erat, incorruptae erga Vitellium fidei. igitur Sextilius Felix cum ala Auriana et octo cohortibus ac Noricorum iuventute ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Raetos Noricosque interfluit, missus. nec his aut illis proelium temptantibus, fortuna partium 15 alibi transacta.

4, 4 cunctantior nos: cunctatior (cunctator *Lipsius*) cf. *var. lect. ad H. 3, 50, 15* | 5 idque | 12 honestas | 5, 1 bellum *add. Acidalius* (coll. *H. 2, 17*), militem *Ritter* | inpunē | 2 aponio satiū, *post quae verba sequitur* (c. 7, 11) reuirescere . . ut inimici (9, 22), *deinde* ninocū exercitum moesico (5, 2); *verum ordinem Pichena restituit* | 3 ac ne . . exponerentur *transposuit Acidalius ante* opposita in l. v. 10 | 4 principis | lazygum *Oberlin*; 12, 29 sq. *Med. habet* iazigibus et iaziges | 8 trauntur in parte | 10 quam iussorum *Joh. Scheffer Misc. Observv. VIII, 293*: commissior (commissi *Muretus*) cf. *Heraeum* | opposita *Rhenanus*: posita (Noricum in latus auxilio *Nipperdey*) | 14 Aeni *Rhenanus*: rheni (*Eni Ritter*)

6. Antonio vexillarios e cohortibus et partem equitum ad invadendam Italiam rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo et prosperae in Armenia res addiderant. idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus; unde infami gratia primum pilum adepto laeta ad praesens male parta mox in perniciem vertere. sed Primus ac Varus occupata Aquileia per proxima quaeque et Opitergii et Altini laetis animis accipiuntur. relictum Altini praesidium adversus classis Raven-
 10 natis conatus, nondum defectione eius audita. inde Patavium et Ateste partibus adiungere. illic cognitum tris Vitellianas cohortes et alam, cui Sebosianae nomen, ad Forum Alieni ponte iuncto consedissee. placuit occasio invadendi incuriosos; nam id quoque nuntiabatur. luce prima inermos pleros-
 15 que oppressere. praedictum, ut paucis interfectis ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent. et fuere qui se statim dederent: plures abrupto ponte instanti hosti viam abstulerunt.

7. Vulgata victoria, post principia belli secundum Flavianos data legiones septima Galbiana, tertia decuma Gemina cum Vedio Aquila legato Patavium alacres veniunt. ibi pauci dies ad requiem sumpti, et Minucius Iustus praefectus castro-
 5 rum legionis septimae, quia adductius quam civili bello imperitabat, subtractus militum irae ad Vespasianum missus est. desiderata diu res interpretatione gloriaque in maius accipitur, postquam Galbae imagines discordia temporum subversas in omnibus municipiis recoli iussit Antonius, de-

6, 3 ei *Lipsius*: et | 6 parata ([male parta *Prammer*]) | 7 uarius | 8 per *add. Baiter*, prox. quaeque trahunt *Heraeus*, p. q. vi obtinent *Haase* | 9 alpini | 10 conatus *supplevit Heinisch*, coepta *Weissenborn*, nisi malis motum | 11 Ateste *Beroaldus*: aceste | 12 et *om.* (alamque *Ritter*) | sebonianae, *em. Nipperdey* | 15 oppresse | 17 abstulerant *Heraeus olim* | 7, 1 principia, i. e. postrincipia, ut similiter c. 8 p̄tres pro post res (Principia belli s. Flavianos data. Vulgata victoria legiones *Nipperdey*) | 2 data *Rhenanus*: datae | 3 Vedio *Rhenanus*: uideo | 4 municipius | 7 gloriaeque, *em. Jac. Gronovius* | in *om.* | 9 municipis

corum pro causa ratus, si placere Galbae principatus et par-
tes revirescere crederentur. 10

8. Quaesitum inde, quae sedes bello legeretur. Verona
potior visa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem,
qua praevalabant: simul coloniam copiis validam auferre Vi-
tellio in rem famamque videbatur. possessa ipso transitu Vi-
cetia; quod per se parvum (etenim modicae municipio vires) 5
magni momenti locum obtinuit reputantibus illic Caecinam
genitum et patriam hostium duci ereptam. in Veronensibus
pretium fuit: exemplo opibusque partes iuvare; et interie-
ctus exercitus Raetiam Iuliasque Alpes, [ac] ne pervium
illa Germanicis exercitibus foret, obsaeperat. quae ignara 10
Vespasiano aut vetita: quippe Aquileiae sisti bellum exspe-
ctarique Mucianum iubebat, adiciebatque imperio consilium,
quando Aegyptus, claustra annonae, vectigalia opulentissi-
marum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum
egestate stipendii frumentique ad deditionem subigi. eadem 15
Mucianus crebris epistulis monebat, incruentam et sine luctu
victoriam et alia huiusce modi praetexendo, sed gloriae avi-
dus atque omne belli decus sibi retinens. ceterum ex distan-
tibus terrarum spatiis consilia post res adferebantur.

9. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium
inrupit; temptatisque levi proelio animis ex aequo discessum.
mox Caecina inter Hostiliam, vicum Veronensium, et palu-
des Tartari fluminis castra permuniit, tutus loco, cum terga
flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quod si adfuisset 5
fides, aut opprimi universis Vitellianorum viribus duae legio-
nes, nondum coniuncto Moesico exercitu, potuere, aut retro
actae deserta Italia turpem fugam conscivissent. sed Caecina
per varias moras prima hostibus prodidit tempora belli, dum
quos armis pellere promptum erat, epistulis increpat, donec 10
per nuntios pacta perfidiae firmaret. interim Aponius Satur-
ninus cum legione septima Claudiana advenit. legioni tribu-

8, 5 parvum *scripsi*: parum | 8 intertectus | 9 praetiam
(iter per Raetiam *Heraeus*) | ac *del. Lipsius*, ac Noricum
Weissenborn | 13 [Aegyptus] *Ritter* | 9, 3 hostiam | 4 cartari

nus Vipstanus Messalla praeerat, claris maioribus, egregius ipse et qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. has ad
 15 copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistulas Caecina, temeritatem victa arma tractantium incusans. simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellii modica et vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia: nihil prorsus, quod aut corrumpere hostem aut terreret. Flavianarum partium duces ommissa
 20 prioris fortunae defensione pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de exitu securi, in Vitellium ut inimici praesumpsere, facta tribunis centurionibusque retinendi quae Vitellius indulsisset spe; atque ipsum Caecinam non obscure
 25 ad transitionem hortabantur. recitatae pro contione epistolae addidere fiduciam, quod submitte Caecina, velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim tamquam insultantes Vitellio scripsissent.

10. Adventu deinde duarum legionum, e quibus tertiam Dillius Aponianus, octavam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires et militari vallo Veronam circumdare placuit. forte Galbianaee legioni in adversa fronte valli opus cesserat, et
 5 visi procul sociorum equites vanam formidinem ut hostes fecere. rapiuntur arma metu proditionis. ira militum in Tampilium Flavianum incubuit, nullo criminis argumento, sed iam pridem invisus turbine quodam ad exitium poscebatur: propinquum Vitellii, proditorem Othonis, interceptorem donativi
 10 clamitabant. nec defensionis locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacera veste, pectus atque ora singultu quatiens. id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pavor conscientiam argueret. obturbabatur militum vocibus Aponius, cum loqui coeptaret;

9, 13 Vipstanus *Chr. Ad. Rupertus*: uipsanius (*item infra c. 18 et 25*) | 17 retractantium *Acidalius* | ante simul duae litterae erasae | 22 exitu *Lipsius*: exercitu | rescribere *Freinsheim* | 26 submitte | 27 contempti, *em. Puteolanus* | 10, 2 aponianus, *em. Rhenanus ex c. 11* | 5 visi in (*visi non procul Rüter*) | 6 arma metu *Faërnus*: armā et ut (*arma et metu Nipperdey*) | T. ampium, *v. ad H. 2, 86* | 14 obturbatur *Orelli*

fremitu et clamore ceteros aspernantur. uni Antonio apertae 15
 militum aures; namque et facundia aderat mulcendique vul-
 gum artes et auctoritas. ubi crudescere seditio et a conviciis
 ac probris ad tela et manus transibant, inici catenas Flaviano
 iubet. sensit ludibrium miles, disiectisque qui tribunal tue-
 bantur extrema vis parabatur. opposuit sinum Antonius stricto 20
 ferro, aut militum se manibus aut suis morituum obtestans,
 ut quemque notum et aliquo militari decore insignem adspe-
 xerat, ad ferendam opem nomine ciens. mox conversus ad
 signa et bellorum deos, hostium potius exercitibus illum fu-
 rorem, illam discordiam inicerent orabat, donec fatisceret 25
 seditio et extremo iam die sua quisque in tentoria dilaberentur.
 profectus eadem nocte Flavianus obviis Vespasiani litte-
 ris discrimini exemptus est.

11. Legiones velut tæbe infectae Aponium Saturninum
 Moesici exercitus legatum eo atrocius adgrediuntur, quod
 non, ut prius, labore et opere fessae, sed medio diei exar-
 serant, vulgatis epistulis, quas Saturninus ad Vitellium scri-
 psisse credebatur. ut olim virtutis modestiaeque, tunc pro- 5
 cacitatis et petulantiae certamen erat, ne minus violenter
 Aponium quam Flavianum ad supplicium deposcerent. quippe
 Moesicae legiones adiutam a se Pannonicorum ultionem re-
 ferentes, et Pannonici, velut absolverentur aliorum seditione,
 iterare culpam gaudebant. in hortos, in quibus devertebatur 10
 Saturninus, pergunt. nec tam Primus et Aponianus et Mes-
 salla, quamquam omni modo nisi, eripuerunt Saturninum, quam
 obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium forte
 balnearum fornacibus abditus. mox omissis lictoribus Pata-
 vium concessit. digressu consularium uni Antonio vis ac 15
 potestas in utrumque exercitum fuit, cedentibus collegis et
 obversis militum studiis. nec deerant qui crederent utramque
 seditionem fraude Antonii coeptam, ut solus bello frueretur.

12. Ne in Vitellii quidem partibus quietae mentes: exi-
 tiosiore discordia non suspicionibus vulgi, sed perfidia ducum

10, 16 vulgus *Ritter* | 22 aspexerat auferendam | 25 fa-
 tiscere | 28 discriminis | 11, 6 uolenter | 10 hortus | 17 militi-
 bus (militaribus *Pichena*, an militis?)

turbabantur. Lucilius Bassus classis Ravennatis praefectus ambiguos militum animos, quod magna pars Delmatae Pannonique erant, quae provinciae Vespasiano tenebantur, partibus eius adgregaverat. nox proditio electa, ut ceteris ignaris soli in principia defectores coirent. Bassus pudore seu metu, quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. trierarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt; et paucis
 10 resistentium obtruncatis ceterum vulgus rerum novarum studio in Vespasianum inclinabat. tum progressus Lucilius auctorem se palam praebet. classis Cornelium Fuscum praefectum sibi destinat, qui propere adcurrit. Bassus honorata custodia Liburnicis navibus Atriam pervectus a praefecto alae Viven-
 15 nio Rufino, praesidium illic agitante, vincitur, sed exsoluta statim vincula interventu Hormi Caesaris liberti; is quoque inter duces habebatur.

13. At Caecina, defectione classis vulgata, primores centurionum et paucos militum, ceteris per militiae munia dispersis, secretum castrorum adfectans in principia vocat. ibi Vespasiani virtutem viresque partium extollit: transfugisse
 5 classem, in arto commeatum, adversas Gallias Hispaniasque, nihil in urbe fidum; atque omnia de Vitellio in deterius. mox incipientibus qui conscii aderant, ceteros re nova attonitos in verba Vespasiani adigit; simul Vitellii imagines de-
 reptae et missi qui Antonio nuntiarent. sed ubi totis castris
 10 in fama proditio, recurrens in principia miles praescriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellii effigies adspexit, vastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt. huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, ut sine proelio, sine vulnere vinctas manus et capta traderent arma? quas enim ex diverso
 15 legiones? nempe victas; et abesse unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecumanosque, quos tamen isdem illis campis fuderint straverintque. ut tot armatorum milia,

12, 8 trierarchus | 10 obūbratis (obturbatis *L. Schiller*) | 12 tuscum | 13,2 munia *Ritter*: munera | 3 secretum *Agricola*: secretorum (secreta *al.*) | 4 transfugisset (et transfugisse *G. Clemm de breviloqu. Tac. p. 71*) | 12 recidissee *Heinsius* | 17 tot *add. Ritter*; ut... darentur *transposuit Haase post arma v. 14* | milia LX *Weissenborn*

velut grex venalium, exuli Antonio donum darentur? octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. id Basso, id Caecinae visum, postquam domos hortos opes principi ²⁰ abstulerint, etiam auferre militem. integros incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos reposcentibus aut prospera aut adversa?

14. Haec singuli, haec universi, ut quemque dolor inpulerat, vociferantes, initio a quinta legione orto, repositis Vitellii imaginibus vincla Caecinae iniciunt; Fabium Fabulum quintae legionis legatum et Cassium Longum praefectum castrorum duces deligunt; forte oblatos trium Liburnicarum ⁵ milites, ignaros et insontes, trucidant; relictis castris, abrupto ponte Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus primae Italicae et unietvicensimae Rapaci iungerentur, quas Caecina ad obtinendam Cremonam cum parte equitum praemiseraat. ¹⁰

15. Ubi haec comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostium exercitus adgredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium et iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab urbe adceleraturumque cognita Caecinae proditione coniectabat; ⁵ et fidus Vitellio Fabius nec militiae ignarus. simul ingens Germanorum vis per Raetiam timebatur. ex Britannia Galliae et Hispania auxilia Vitellius acciverat, inmensam belli molem, ni Antonius id ipsum metuens festinato proelio victoriam praecepisset. universo cum exercitu secundis a Ve- ¹⁰ rona castris Bedriacum venit. postero die legionibus ad munendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum

13, ²⁰ principis | 21 etiam auferre militem *nos*: etiam militibus principem auferre litem (e. militem principi, militibus principem auferre *Heraeus*, e. militem, militibus principem auferre *Nipperdey* et *similiter alii*; *probabilius Ferretus* e. milites auferre; *videtur enim, postquam militem in litem truncatum est, ex interpolatione militibus principem adiectum esse* | 14, 1 inpulerant *1 m.* (dolor ira inpulerant *Ritter*) | 8 unetvicensimae *Nipperdey*, unaetvicensimae *Ritter* | 15, 7 ex *Agricola*: et (et ex *al.*) | 9 molem *Faërnus*: luem | 10 secundi

missae, ut specie parandarum copiarum civili praeda milites inbuerentur: ipse cum quattuor milibus equitum ad octavum
 15 a Bedriaco progressus, quo licentius popularentur. exploratores, ut mos est, longius cursabant.

16. Quinta ferme hora diei erat, cum citus eques adventare hostes, praegredi paucos, motum fremitumque late audiri nuntiavit. dum Antonius quidnam agendum consultat, aviditate navandae operae Arrius Varus cum promptissimis equitum
 5 prorupit inpulitque Vitellianos modica caede; nam plurimum adkursu versa fortuna, et acerrimus quisque sequentium fugae citissimus erat. nec sponte Antonii properatum, et fore quae acciderunt rebatur. hortatus suos ut magno animo capessere pugnam, diductis in latera turmis vacuum medio relinquit
 10 iter, quo Varum equitesque eius reciperet; iussae armari legiones: datum per agros signum ut, qua cuique proximum, omissa praeda proelio occurreret. pavidus interim Varus turbae suorum miscetur intulitque formidinem. pulsus cum sauciis integri suomet ipsi metu et angustis viarum conflictantur.
 15

17. Nullum in illa trepidatione Antonius constantis ducis aut fortis militis officium omisit. occursare paventibus, retinere cedentes, ubi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio manu voce insignis hosti, conspicuus suis. eo postremo
 5 ardoris proventus est, ut vexillarium fugientem hasta transverberaret; mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore haud plures quam centum equites restitere: iuvat locus, artiore illic via et fracto interfluentis rivi ponte, qui incerto alveo et praecipitibus ripis fugam impediabat. ea necessitas
 10 seu fortuna lapsas iam partes restituit. firmati inter se densis ordinibus excipiunt Vitellianos temere effusos, atque illi consternantur. Antonius instare percussis, sternere obvios, si-

15, 13 milites *nos*: miles (miles inbueretur *al.*) | 16 curabant *Haase*: curabant | 16, 7 citissimus *nos*: ultimus (celerimus *Nipperdey*, primus *Ernesti*) | 8 acciderunt *Madvig*: acciderant | 14 integrū suū et | 17, 2 fortis *Acidalius*: fortissimi | 3 aliquo | 7 resistere | 11 illi *Rhenanus*: illic | 12 periculi (periculis *corr.*)

mul ceteri, ut cuique ingenium, spoliare, capere, arma equosque abripere. et exciti prospero clamore, qui modo per agros fuga palabantur, victoriae se miscebant. 15

18. Ad quartum a Cremona lapidem fulsere legionum signa Rapacis atque Italicae, laeto inter initia equitum suorum proelio illuc usque provecta. sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obviam ire ultroque adgredi hostem tantum per spatium cursu et pugnando fessum. forte ducti haud perinde rebus prosperis ducem desideraverant atque in adversis deesse intellegebant. nutantem aciem victor equitatus incursat; et Vipstanus Messalla tribunus cum Moesicis auxiliariis adsequitur, quos multi e legionariis quamquam raptim ductos aequabant: ita mixtus pedes equesque rupere legionum agmen. et propinqua Cremonensium moenia quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. nec Antonius ultra institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps proelii fortuna, quamvis prospero fine, equites equosque adflicta-
verat. 15

19. Inumbrante vespera universum Flaviani exercitus robur advenit. utque cumulos super et recentia caede vestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam et victos in deditionem accipere aut expugnare deposcunt. haec in medio, pulchra dictu: illa sibi quisque, posse coloniam plano sitam impetu capi. idem audaciae per tenebras inrumpentibus et maiorem rapiendi licentiam. quod si lucem operiantur, iam pacem, iam preces, et pro labore ac vulneribus clementiam et gloriam, inania, laturos, sed opes Cremonensium in sinu praefectorum legatorumque fore. expugnatae urbis praedam ad militem, deditae ad duces pertinere. spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiusquam audiat, quatiunt arma, rupturi imperium, ni ducantur. 10

18, 3 provectas et | 6 ducti nos: uicti (acti *Freinsheim*, et vi tracti *Bernhardy*, profecti *Wölfflin*) | 8 uipsanus, v. ad c. 9 | 10 multi e *Dübner*: militiae | d. cursu aequabant *Nipperdey* | 19, 2 caedis *Pichena* | 6 in plano *Muretus*, ut est *H. 5, 23* castra in plano sita: cf. tamen *H. 3, 38* turrim vicino sitam et *H. 3, 48* | 13 quatiuntur

20. Tum Antonius inserens se manipulis, ubi adspectu et auctoritate silentium fecerat, non se decus neque pretium eripere tam bene meritis adfirmabat, sed divisa inter exercitum ducesque munia: militibus cupidinem pugnandi convenire, 5 duces providendo, consultando, cunctatione saepius quam temeritate prodesse. ut pro virili portione armis ac manu victoriam iuverit, ratione et consilio, propriis ducis artibus, profuturum; neque enim ambigua esse, quae occurrant, noctem et ignotae situm urbis, intus hostes et cuncta insidiis 10 opportuna. non si pateant portae, nisi explorato, nisi die intrandum. an obpugnationem inchoaturos adempto omni prospectu, quis aequus locus, quanta altitudo moenium, tormentisne et telis an operibus et vineis adgredienda urbs foret? mox conversus ad singulos, num secures dolabrasque et 15 cetera expugnandis urbibus secum attulissent, rogabat. et cum abnuerent, 'gladiisne' inquit 'et pilis perfringere ac subruere muros ullae manus possunt? si aggerem struere, si pluteis cratibusve protegi necesse fuerit, ut vulgus inprovidum inriti stabimus, altitudinem turrium et aliena munimenta 20 mirantes? quin potius mora noctis unius, advectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus?' simul lixas calonesque cum recentissimis equitum Bedriacum mittit, copias ceteraque usui adlaturos.

21. Id vero aegre tolerante milite prope seditionem ventum, cum progressi equites sub ipsa moenia vagos e Cremonensibus corripunt, quorum indicio noscitur sex Vitellianas legiones omnemque exercitum, qui Hostiliae egerat, eo 5 ipso die triginta milia passuum emensum, comperta suorum clade in proelium accingi ac iam adfore. is terror obstructas mentes consiliis ducis aperuit. sistere tertiam decumam legionem in ipso viae Postumiae aggere iubet, cui iuncta a laevo septima Galbiana patenti campo stetit, dein septima

20, 3 eriperet an bene | 7 iuverit, ita *Acidalius* | 8 occurrunt (1 m.) nocte | 13 vineis] *add. in: M* machinamenti genus ad expugnandos muros in modum turrium factum, *quam glossam Puteolanus sustulit* | 21, 8 In alacris (inde a laevo *Wurm*)

Claudiana, agresti fossa (ita locus erat) praemunita; dextro 10
octava per apertum limitem, mox tertia densis arbustis inter-
saepta. hic aquilarum signorumque ordo: milites mixti per
tenebras, ut fors tulerat; praetorianum vexillum proximum
tertiaris, cohortes auxiliorum in cornibus, latera ac terga
equite circumdata; Sido atque Italicus Suebi cum delectis 15
popularium primore in acie versabantur.

22. At Vitellianus exercitus, cui adquiescere Cremonae
et recipere cibo somnoque viribus confectum algore atque
inedia hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit,
indigus rectoris, inops consilii, tertia ferme noctis hora pa-
ratis iam dispositisque Flavianis inpingitur. ordinem agminis 5
disiecti per iram ac tenebras adseverare non ausim, quam-
quam alii tradiderint quartam Macedonicam dextrum suorum
cornu, quintam et quintam decumam cum vexillis nonae se-
cundaeque et vicensimae Britannicarum legionum mediam
aciem, sextadecumanos duoetvicensimanosque et primanos 10
laevum cornu complese. Rapaces atque Italici omnibus se
manipulis miscuerant; eques auxiliaque sibi ipsi locum le-
gere. proelium tota nocte varium, anceps, atrox, his, rur-
sus illis exitiabile. nihil animus aut manus, ne oculi quidem
provisu iuvabant. eadem utraque acie arma, crebris inter- 15
rogationibus notum pugnae signum, permixta vexilla, ut
quisque globus capta ex hostibus huc vel illuc raptabat. ur-
guebatur maxime septima legio, nuper a Galba conscripta.
occisi sex primorum ordinum centuriones, abrepta quaedam
signa: ipsam aquilam Atilius Verus primi pili centurio multa 20
cum hostium strage et ad extremum moriens servaverat.

23. Sustinuit labentem aciem Antonius accitis praeto-
rianis. qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem, dein pel-

21, 10 a dextro *Heraeus*, dextro cornu *Ritter* | 11 tertia
Pichena: tertia decima | 13 praetorianorum *Ritter* | 16 primore
Ritter: primori (prima *Wurm*) | 22, 4 hara | 7 dextrum *Faë-
nus*: dextro (dextroorsum cornu *Jacob*) | 11 cornū | 13 his
modo, rursus illis *Acidalius*, ut *H. 3, 83* | 18 ad gaba | 23, 1
labentem *al. at cf. Cic. p. Rab. Post. 43. or. Phil. II, 51* | 2.
excipere

luntur. namque Vitelliani tormenta in aggerem viae contulerant, ut tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primo
 5 et arbustis sine hostium noxa inlisa. magnitudine eximia quintae decumae legionis ballista ingentibus saxis hostilem aciem proruebat. lateque cladem intulisset, ni duo milites praeclarum facinus ausi, arreptis e strage scutis ignorati, vincula ac libramenta [tormentorum] abscidissent. statim con-
 10 fossi sunt eoque intercidere nomina: de facto haud ambigitur. neutro inclinaverat fortuna, donec adulta nocte luna surgens ostenderet acies falleretque. sed Flavianis aequior a tergo; hinc maiores equorum virorumque umbrae, et falso, ut in corpora, ictu tela hostium citra cadebant: Vitelliani adverso
 15 lumine conlucentes velut ex occulto iaculantibus incauti offerebantur.

24. Igitur Antonius, ubi noscere suos noscique poterat, alios pudore et probris, multos laude et hortatu, omnes spe promissisque accendens, cur resumpissent arma, Pannonicas legiones interrogabat: illos esse campos, in quibus
 5 abolere labem prioris ignominiae, ubi recipere gloriam possent. tum ad Moesicos conversus principes auctoresque belli ciebat: frustra minis et verbis provocatos Vitellianos, si manus eorum oculosque non tolerent. haec, ut quosque accesserat; plura ad tertianos, veterum recentiumque admo-
 10 nens, ut sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. mox infensius praetorianis 'vos' inquit, 'nisi vincitis, pagani, quis alius imperator, quae castra alia excipient? illic signa armaque vestra sunt, et mors victis; nam ignominiam consumpsistis.' undique clamor, et
 15 orientem solem (ita in Suria mos est) tertiani salutavere.

25. Vagus inde an consilio ducis subditus rumor, advenisse Mucianum, exercitus in vicem salutasse. gradum in-

23, 4 e vacuo *Heraeus* | disperso | 6 quintae *Lipsius*: quartae | 9 [tormentorum] *Nipperdey*, tormento *Ritter* | 14 iactu *Acidalius* | 24, 2 laudes *I m.* | 3 cur resumpissent *Lipsius*: currari sumpsissent (cur rursus sumpsissent *Ferretus*, curnam sumps. *Weissenborn*) | 7 frustra inisset | 11 infensius *Jo. Fr. Gronovius*: infensus | 14 ignominia | 25, 2 exercitūs

ferunt quasi recentibus auxiliis aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos nullo rectore suos quemque impetus vel pavor contraheret diduceretve. postquam impulsos sensit Antonius, denso agmine obturbabat. laxati ordines abrumpuntur, nec restitui quivere inpedientibus vehiculis tormentisque. per limitem viae sparguntur festinatione consecrandi victores. eo notabilior caedes fuit, quia filius patrem interfecit. rem nominaque auctore Vipstano Messalla tradam. Iulius Mansuetus ex Hispania, Rapaci legioni additus, inpubem filium domi liquerat. is mox adultus, inter septimanos a Galba conscriptus, oblatum forte patrem et vulnere stratum dum semianimem scrutatur, adgnitus adgnoscesque et exsanguem amplexus, voce flebili precabatur platos patris matres, neve se ut parricidam aversarentur: publicum id facinus; et unum militem quotam civilium armorum partem? simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. advertere proximi, deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum et questus et saevissimi belli exsecratio. nec eo segnius propinquos adfinis fratres trucidant spoliant: factum esse scelus loquuntur faciuntque.

26. Ut Cremonam venire, novum immensumque opus occurrit. Othoniano bello Germanicus miles moenibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat eaque munimenta rursus auxerat. quorum adspectu haesere victores, incertis ducibus quid iuberent. incipere obpugnationem fesso per diem noctemque exercitu arduum et nullo iuxta subsidio anceps: sin Bedriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor, et victoria ad inritum revolvebatur: munire castra, id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos et opus molientes subita eruptione turbarent. quae super cuncta terrebat ipsorum miles periculi quam morae patientior: quippe ingrata quae tuta, ex temeritate spes;

25, 5 diduceretve *Lipsius*: duceretue | impulsos *Bipontini*: pulsos (perculsos *Acidalius*) | 10 uipsano, v. ad c. 9 | 15 platos m. 1, placatos *corr. m. recentiore* | 21 trucidant *Jac. Gronovius*: trucidati (trucidatos *al.*) | 26, 6 fessos | 10 subite ruptione

omnisque caedes et vulnera et sanguis aviditate praedae pensabantur.

27. Huc inclinavit Antonius cingique vallum corona iussit. primo sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flavianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur; mox vallum portasque legionibus attribuit, ut discretus labor fortes igna-
 5 vosque distingueret atque ipsa contentione decoris accenderentur. proxima Bedriacensi viae tertiani septimanique sumpsere, dexteriora valli octava ac septima Claudiana; tertiadecumanos ad Brixianam portam impetus tulit. paulum inde morae, dum ex proximis agris ligones dolabras et alii falces
 10 scalasque convectant: tum elatis super capita scutis densa testudine succedunt. Romanae utrimque artes: pondera saxorum Vitelliani provolvunt, disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur, donec soluta compage scutorum exsanguis aut laceros prosternerent multa cum
 15 strage. incesserat cunctatio, ni duces fesso militi et velut inritas exhortationes abnuenti Cremonam monstrassent.

28. Hormine id ingenium, ut Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haud facile discreverim, nisi quod neque Antonius neque Hormus a fama vitae sua quamvis pessimo flagitio degeneravere. non iam
 5 sanguis neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum quaterentque portas, innixi umeris et super iteratam testudinem scandentes prensarent hostium tela brachiaque. integri cum sauciis, semineces cum expirantibus volvuntur, varia pereuntium forma et omni imagine mortium.

29. Acerrimum tertiae septimaeque legionum certamen; et dux Antonius cum delectis auxiliariis eodem incubuerat. obstinatos inter se cum sustinere Vitelliani nequirent et superiacta tela *de* testudine laberentur, ipsam postremo balli-
 5 stam in subeuntes propulere, quae ut ad praesens disiecit

27, 5 ipsi *Ritter* | 9 ex] et | ligones *Rhenanus*: legiones |
 12 fluitantemq; | 13 concitisque | compage 1 m. | 28, 1 traditā
 an potiora | 2 G. plinius | discreverit 1 m. | 7 integris | 29, 4
 de *addidi* | 5 disiecto bruitque

obruitque quos inciderat, ita pinnas ac summa valli ruina sua traxit; simul iuncta turris ictibus saxorum cessit, qua septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. primum inrupisse C. Volusium tertiae legionis militem inter omnes auctores constat. is in vallum egressus, 10 deturbatis qui restiterant, conspicuus manu ac voce capta castra conclamavit; ceteri trepidis iam Vitellianis seque e vallo praecipitantibus perrupere. completur caede quantum inter castra murosque vacui fuit.

30. Ac rursus nova laborum facies: ardua urbis moenia, saxeae turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles, frequens obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiae stato in eosdem dies mercatu congregata, quod defensoribus auxilium ob multitudinem, 5 obpugnantibus incitamentum ob praedam erat. rapi ignes Antonius inferrique amoenissimis extra urbem aedificiis iubet, si damno rerum suarum Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta et altitudinem moenium egressa fortissimo quoque militum complet; illi trabibus te- 10 gulisque et facibus propugnatores deturbant.

31. Iam legiones in testudinem glomerabantur, et alii tela saxaque incutiebant, cum languescere paulatim Vitellianorum animi. ut quis ordine anteibat, cedere fortunae, ne Cremona quoque excisa nulla ultra venia omnisque ira victoris non in vulgus inops, sed in tribunos centurionesque, 5 ubi pretium caedis erat, reverteretur. gregarius miles futuri socors et ignobilitate tutior perstabat: vagi per vias, in domibus abditi pacem ne tum quidem orabant, cum bellum posuissent. primores castrorum nomen atque imagines Vitellii amoliuntur; catenas Caecinae (nam etiam tunc vinctus erat) 10 exsolvunt orantque, ut causae suae deprecator adsistat. aspernantem tumentemque lacrimis fatigant, extremum malorum, tot fortissimi viri proditoris opem invocantes; mox vela-

29, 6 quis *Ernesti*, in quos *malebat Nipperdey* | 8 dolabrisque *Heinsius* | 11 resisterant | 30, 4 mercatus | 31, 3 ante ibant | 4 excissa *Heracius* | 6 verteretur *Muretus* | 8 potuissent *l m.*

menta et infulas pro muris ostentant. cum Antonius inhiberi
 15 tela iussisset, signa aquilasque extulere; maestum inermium
 agmen deiectis in terram oculis sequebatur. circumstiterant
 victores et primo ingerebant probra, intentabant ictus: mox,
 ut praeberi ora contumeliis et posita omni ferocia cuncta
 victi patiebantur, subit recordatio illos esse, qui nuper Be-
 20 driaci victoriae temperassent. sed ubi Caecina praetexta
 lictoribusque insignis, dimota turba, consul incessit, exarsere
 victores: superbiam saevitiamque (adeo invisae scelera sunt),
 etiam perfidiam obiectabant. obstitit Antonius datisque de-
 fensoribus ad Vespasianum dimisit.

32. Plebs interim Cremonensium inter armatos conflicta-
 batur; nec procul caede aberant, cum precibus ducum miti-
 gatus est miles. et vocatos ad contionem Antonius adloqui-
 tur, magnifice victores, victos clementer, de Cremona in
 5 neutrum. exercitus praeter insitam praedandi cupidinem ve-
 tere odio ad excidium Cremonensium incubuit. iuvisse par-
 tes Vitellianas Othonis quoque bello credebantur; mox tertia-
 decumanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut sunt
 procacia urbanae plebis ingenia, petulantibus iurgiis inluse-
 10 rant. auxit invidiam editum illic a Caecina gladiatorum spe-
 ctaculum eademque rursus belli sedes et praebiti in acie
 Vitellianis cibi, caesae quaedam feminae studio partium ad
 proelium progressae; tempus quoque mercatus ditem alioqui
 coloniam maiore opum specie complebat. ceteri duces in ob-
 15 scuro: Antonium fortuna famaue omnium oculis exposuerat.
 is balneas abluendo cruori propere petit. excepta vox est,
 cum teporem incusaret, statim futurum ut incalescerent: ver-
 nile dictum omnem invidiam in eum vertit, tamquam signum
 incendendae Cremonae dedisset, quae iam flagrabat.

33. Quadraginta armatorum milia inrupere, calorum
 lixarumque amplior numerus et in libidinem ac saevitiam cor-
 ruptior. non dignitas, non aetas protegebat, quo minus stu-
 pra caedibus, caedes stupris miscerentur. grandaevos senes,

31, 19 subiit *Nipperdey* | 32, 14 maiorem (maiorum *ul.*) |
 16 petiit *Nipperdey* | 17 inalescerent

exacta aetate feminas, viles ad praedam, in ludibrium trahebant: ubi adulta virgo aut quis forma conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium divulsus ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat. dum pecuniam vel gravia auro templorum dona sibi quisque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. quidam obvia aspernati verberibus tormentisque dominorum abdita scrutari, defossa eruere: faces in manibus, quas, ubi praedam egresserant, in vacuas domos et inania templa per lasciviam iaculabantur; utque exercitu vario linguis moribus, cui cives socii externi interessent, diversae cupidines et aliud cuique fas nec quicquam illicitum. 15 per quadriduum Cremona suffecit. cum omnia sacra profanaque in ignem considerent, solum Mefitis templum stetit ante moenia, loco seu numine defensum.

34. Hic exitus Cremonae anno ducentesimo octogesimo sexto a primordio sui. condita erat Ti. Sempronio P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Annibale, propugnaculum adversus Gallos trans Padum agentes et si qua alia vis per Alpes rueret. igitur numero colonorum, opportunitate 5 fluminum, ubere agri, adnexu conubiisque gentium adolevit floruitque; bellis externis intacta, civilibus infelix. Antonius pudore flagitii, crebrescente invidia, edixit ne quis Cremonensem captivum detineret. inritamque praedam militibus effecerat consensus Italiae, emptionem talium mancipiorum 10 aspernantis: occidi coepere; quod ubi enotuit, a propinquis adfinibusque occulte redemptabantur. mox rediit Cremonam reliquus populus: reposita fora templaque magnificentia municipum; et Vespasianus hortabatur.

35. Ceterum adsidere sepulchrae urbis ruinis noxia tabo humus haud diu permisit. ad tertium lapidem progressi va-

33, 10 obtruncabantur *Heinsius*, trucidabantur *Ernesti* | obuiā | 11 domorum (*immo domuum*) *Ursinus* | 14 inessent *Ernesti* | 17 ignem (*vel ignes coll. Verg. Aen. 2, 624. Stat. Theb. 3, 285*) *Heinsius*: igne | 34, 1 cremonā | 2 Ti. *Lipsius*: T. | P. nos: et (*contrario vitio abiit XI, 13 et Largo in P. largo* | 5 irrueret *al.* | 11 aspernantes | 13 munificentia *al. at cf. Heraeus* | 35, 1 adsideres *epuliae*

gos paventesque Vitellianos, sua quemque apud signa, componunt; et victae legiones, ne manente adhuc civili bello ambigue agerent, per Illyricum dispersae. in Britanniam inde et Hispanias nuntios famamque, in Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinium Montanum praefectum cohortis, quod hic Trevir, Calenus Aedius, uterque Vitelliani fuerant, ostentui misere. simul transitus Alpium praesidiis
 10 occupati, suspecta Germania, tamquam in auxilium Vitellii adcingeretur.

36. At Vitellius profecto Caecina, cum Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non adloquio exercitioque militem firmare, non in ore vulgi agere, sed umbraculis hortorum
 5 abditus, ut ignava animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque, praeterita instantia futura pari oblivione dimiserat. atque illum in nemore Aricino desidem et marcentem proditio Lucilii Bassi ac defectio classis Ravennatis perculit; nec multo post de Caecina adfertur mixtus gaudio dolor, et
 10 descivisse et ab exercitu vinctum. plus apud socordem animum laetitia quam cura valuit. multa cum exultatione in urbem reventus frequenti contione pietatem militum laudibus cumulat; Publium Sabinum praetorii praefectum ob amicitiam Caecinae vinciri iubet, substituto in locum eius Alfenio Varo.

37. Mox senatum composita in magnificentiam oratione adlocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. initium atrocis in Caecinam sententiae a L. Vitellio factum; dein ceteri composita indignatione, quod consul rem publicam, dux
 5 imperatorem, tantis opibus tot honoribus cumulatus amicum prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla in oratione cuiusquam erga Flavianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamque exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi et vitabundi circumibant,
 10 nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Caecinae supererat) magno cum inrisu tribuentis accipientisque

35, 4 ambiguae | 7 Alpinum *Puteolanus* | 36, 4 firmaret |
 5 suggerant 1 m. | 13 Publium *nos*: plibilium

eblandiretur. pridie kalendas Novembris Rosius Regulus iniit eioravitque. adnotabant periti numquam antea non abrogato magistratu neque lege lata alium subfectum; nam consul uno die et ante fuerat Caninius Rebilus C. Caesare dictatore, cum belli civilis praemia festinarentur. 15

38. Nota per eos dies Iunii Blaesi mors et famosa fuit, de qua sic accepimus. gravi corporis morbo aeger Vitellius Servilianis hortis turrim vicino sitam conlucere per noctem crebris luminibus animadvertit. sciscitanti causam apud Caecinam Tuscum epulari multos, praecipuum honore Iunium Blaesum nuntiatur; cetera in maius, de apparatu et solutis in lasciviam animis. nec defuere qui ipsum Tuscum et alios, sed criminosius Blaesum incusarent, quod aegro principe laetos dies ageret. ubi asperatum Vitellium et posse Blaesum perverti satis patuit iis, qui principum offensas acriter speculantur, datae L. Vitellio delationis partes. ille infensus Blaeso aemulatione prava, quod eum omni dedecore maculosum egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reserat, filium eius sinu complexus et genibus accidens. causam confusionis quaerenti, non se proprio metu nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris preces lacrimasque attulisse. frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicae legiones, tot provinciae virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat: in urbe ac sinu cavendum hostem, Iunios Antoniosque avos iactantem, qui se stirpe imperatoria comem ac magnificum militibus ostendet. versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumque neglegens fovet aemulum principis labores e convivio prospectantem. reddendam pro intempestiva laetitia maestam et funebrem noctem, qua sciat et sentiat vivere Vitellium et imperare et, si quid fato accidat, filium habere. 10 25

39. Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blaesi mors maturam perniciem, palam iussa atrocem invidiam fer-

37, 12 blandiretur, *em. Rhenanus* | 15 Rebilus *idem*: rebilus | 38, 3 in vicino *Muretus*, *v. ad H.* 3, 19 | 8 criminosiū | 24 reddenda | 25 imperaret

ret, placuit veneno grassari; addidit facinori fidem notabili gaudio, Blaesum visendo. quin et audita est saevissima Vitellii vox, qua se (ipsa enim verba referam) pavisse oculis spectata inimici morte iactavit. Blaeso super claritatem natalium et elegantiam morum fidei obstinatio fuit. integris quoque rebus a Caecina et primoribus partium iam Vitellium aspernantibus ambitus abnuere perseveravit. sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, parum effugerat, ne dignus crederetur.

40. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum spadonumque agmine segnius quam ad bellum incedens, proditam a Lucilio Basso Ravennatem classem pernicious nuntiis accepit. et si coeptum iter properasset, nutantem Caecinam praevenire aut ante discrimen pugnae adsequi legiones potuisset; nec deerant qui monerent, ut cum fidissimis per occultos tramites vitata Ravenna Hostiliam Cremonamve pergeret. aliis placebat accitis ex urbe praetoriis cohortibus valida manu perrumpere: ipse inutili cunctatione agendi tempora consultando consumpsit; mox utrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis nec providit.

41. Missis ad Vitellium litteris auxilium postulat. venere tres cohortes cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus neque ad penetrandum. sed Valens ne in tanto quidem discrimine infamia caruit, quo minus rapere illicitas voluptates adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur: aderant vis et pecunia et ruentis fortunae novissima libido. adventu demum peditum equitumque pravitas consilii patuit, quia nec vadere per hostes tam parva manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant; pudor tamen et praesentis ducis reverentia morabatur, haud diuturna vincla apud pavidos periculorum et dedecoris securos. eo metu cohortes Ariminum praemittit,

39, 3 crassari | notabili *Faërnus*: nobili | 4 L. Vitellii *Ritter* | 7 fides obstinata v. l. in marg. | 41, 10 reuerentiā 1 m. | 11 pavidos *Faërnus*: avidos | 12 eo metu et paucis . . comitantibus cohortes, in qua codicis lectione verba paucis . . comi-

alam tueri terga iubet: ipse paucis, quos adversa non mutaverant, comitantibus flexit in Umbriam atque inde Etruriam, ubi cognito pugnae Cremonensis eventu non ignavum¹⁵ et, si provenisset, atrox consilium iniit, ut arreptis navibus in quamcumque partem Narbonensis provinciae egressus Gallias et exercitus et Germaniae gentes novumque bellum cieret.

42. Digresso Valente trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuscus, admoto exercitu et missis per proxima litorum Liburnicis, terra marique circumvenit: occupantur plana Umbriae et qua Picens ager Hadria adluitur, omnisque Italia inter Vespasianum ac Vitellium Appennini iugis dividebatur.⁵ Fabius Valens e sinu Pisano segnitia maris aut adversante vento portum Herculis Monoeci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus Alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum cunctis circa hostilibus nondum exuerat. is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbo-¹⁰nensem temere ingrederetur, monendo terruit; simul ceterorum fides metu infracta.

43. Namque circumiectas civitates procurator Valerius Paulinus, strenuus militiae et Vespasiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat; concitisque omnibus, qui ex-auctorati a Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiuliensem coloniam, claustra maris, praesidio tuebatur, eo gravior⁵ auctor, quod Paulino patria Forum Iuli et honos apud praetorianos, quorum quondam tribunus fuerat, ipsique pagani favore municipali et futurae potentiae spe iuvare partes adnitebantur. quae ut paratu firma et aucta rumore apud varios Vitellianorum animos increbruiere, Fabius Valens cum quat-¹⁰tuor speculatoribus et tribus amicis, totidem centurionibus, ad naves regreditur; Maturo ceterisque remanere et in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. ceterum ut mare tutius Va-

tantibus ante flexit pertinere Acidalius intellexit, quibus in alienum locum translatis et post eo metu additum est | 41, 15 eventū | 42, 2 proximas 1 m. | 3 occupatur | 5 appenninis, em. Puteolanus | 12 infracta | 43, 1 valerios | 10 ut Jacob: ui (ubi al.) cf. infra ad 56, 4 | 12 Maturo Agricola: maturaee

lenti quam litora aut urbes, ita futuri ambiguus et magis quid
 13 vitaret quam cui fideret certus, adversa tempestate Stoecha-
 das Massiliensium insulas defertur. ibi eum missae a Paulino
 Liburnicae oppressere.

44. Capto Valente cuncta ad victoris opes conversa,
 initio per Hispaniam a prima Adiutrice legione orto, quae
 memoria Othonis infensa Vitellio decumam quoque ac
 sextam traxit. nec Galliae cunctabantur. at Britanniam in-
 5 clinatus erga Vespasianum favor, quod illic secundae legioni
 a Claudio praepositus et bello clarus egerat, non sine motu
 adiunxit ceterarum, in quibus plerique centuriones ac mi-
 lites a Vitellio provecti expertum iam principem anxii mu-
 tabant.

45. Ea discordia et crebris belli civilis rumoribus Bri-
 tanpi sustulere animos auctore Venutio, qui super insitam
 ferociam et Romani nominis odium propriis in Cartimanduum
 reginam stimulis accendebatur. Cartimandua Brigantibus im-
 5 peritabat, pollens nobilitate; et auxerat potentiam, postquam
 capto per dolum rege Carataco instruxisse triumphum Clau-
 dii Caesaris videbatur. inde opes et rerum secundarum
 luxus: spreto Venutio (is fuit maritus) armigerum eius Vello-
 catum in matrimonium regnumque accepit. concussa statim
 10 flagitio domus: pro marito studia civitatis, pro adultero libido
 reginae et saevitia. igitur Venutius accitis auxiliis, simul
 ipsorum Brigantum defectione in extremum discrimen Carti-
 manduam adduxit. tum petita a Romanis praesidia. et co-
 hortēs alaeque nostrae variis proeliis, exemere tamen peri-
 15 culo reginam; regnum Venutio, bellum nobis relictum.

46. Turbata per eosdem dies Germania, et socordia du-
 cum, seditione legionum, externa vi, perfidia sociali prope
 adflicta Romana res. id bellum cum causis et eventibus (et-
 enim longius provectum est) mox memorabimus. mota et
 5 Dacorum gens numquam fida, tunc sine metu, abducto e

43, 16 defertur *Ernesti*: adfertur | 44, 2 hispania adprima
 | 4 at *Nolte*: et | 5 inclinatus *H. Schütz*: inditus (vetus *Haase*,
 insitus *Ernesti*) | legionis 1 m. | 45, 2 Venutio *Bipontini*: ue-
 nusio et sic deinceps | 3 cartis manduam | 46, 3 romanas

Moesia exercitu. sed prima rerum quieti speculabantur: ubi flagrare Italiam bello, cuncta in vicem hostilia acceperere, expugnatis cohortium alarumque hibernis utraque Danuvii ripa potiebantur. iamque castra legionum excindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriae gnarus, ac ne externa moles utrimque ingrueret, si Dacus Germanusque diversi inrupissent. adfuit, ut saepe alias, fortuna populi Romani, quae Mucianum viresque Orientis illuc tulit, et quod Cremonae interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia (pro consule eam provinciam annuo imperio tenuerat) Moesiae praepositus est, additis copiis e Vitelliano exercitu, quem spargi per provincias et externo bello inligari pars consilii pacisque erat.

47. Nec ceterae nationes silebant. subita per Pontum arma barbarum mancipium, regiae quondam classis praefectus, moverat. is fuit Anicetus Polemonis libertus, praepotens olim, et postquam regnum in formam provinciae verterat, mutationis inpatiens. igitur Vitellii nomine adscitis gentibus, quae Pontum adcolunt, corrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, haud temnendae manus ductor, Trapezuntem vetusta fama civitatem, a Graecis in extremo Ponticae orae conditam, subitus inrupit. caesa ibi cohors, regium auxilium olim; mox donati civitate Romana signa armaque in nostrum modum, desidiam licentiamque Graecorum retinebant. classi quoque faces intulit, vacuo mari eludens, quia lectissimas Liburnicarum omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat: quin et barbari contemptim vagabantur, fabricatis repente navibus. camaras vocant artis lateribus latam alvum sine vinculo aeris aut ferri conexam; et tumido mari, prout fluctus attollitur, summa navium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. sic inter undas volvuntur, pari

46, 12 saepelias 1 m. | 16 copis | 47, 2 quodam 1 m. | 3 libertus prepotens libertus | 8 mama, sed f. *suprascr.* | 12 classi *Rhenanus*: classis | 13 lectissima | 14 contempti | 15 navibus (camaras vocant) artis lateribus, lata alvo .. connexa *Lipsius* | altis lateribus *Nipperdey*

utrimque prora et mutabili remigio, quando hinc vel illinc
 20 appellere indiscretum et innoxium est.

48. Advertit ea res Vespasiani animum, ut vexillarios e
 legionibus ducemque Viridium Geminum spectatae militiae
 deligeret. ille inconpositum et praedae cupidine vagum ho-
 stem adortus coëgit in naves; effectisque raptim Liburnicis
 5 adsequitur Anicetum in ostio fluminis Chobi, tutum sub Se-
 dochezorum regis auxilio, quem pecunia donisque ad socie-
 tatem perpulerat. ac primo rex minis armisque supplicem
 tueri: postquam merces prodicionis aut bellum ostendebatur,
 fluxa, ut est barbaris, fide pactus Aniceti exitium perfugas
 10 tradidit, belloque servili finis inpositus.

Laetum ea victoria Vespasianum, cunctis super vota flu-
 entibus, Cremonensis proelii nuntius in Aegypto adsequitur.
 eo properantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellii exer-
 citu urbem Italiamque externae opis indigam fame urgueret.
 15 namque et Africam, eodem latere sitam, terra marique inva-
 dere parabat, clausis annonae subsidiis inopiam ac discor-
 diam hosti facturus.

49. Dum hac totius orbis nutatione fortuna imperii trans-
 it, Primus Antonius nequaquam pari innocentia post Cre-
 monam agebat, satis factum bello ratus et cetera ex facili,
 seu felicitas in tali ingenio avaritiam superbiam ceteraque
 5 occulta mala patefecit. ut captam Italiam persultare, ut suas
 legiones colere; omnibus dictis factisque viam sibi ad poten-
 tiam struere. utque licentia militem inbueret, interfectorum
 centurionum ordines legionibus offerebat. eo suffragio turbi-
 dissimus quisque delecti; nec miles in arbitrio ducum, sed
 10 duces militari violentia trahebantur. quae seditiosa et cor-
 rumpendae disciplinae mox in praedam vertebat, nihil ad-
 ventantem Mucianum veritus, quod exitiosius erat quam Ve-
 spasianum sprevisse.

50. Ceterum propinqua hieme et umentibus Pado cam-

47, 20 appellare | 48, 5 Chobi Colerus: cohibi | 11 supra
 Wölfflin | 14 urbemque] Italiam ante urbem Ritter supplevit,
 post urbem Heraeus (urbem quoque al.) | 49, 1 dum ac | 6
 viam Lipsius: uim

pis expeditum agmen incedere. signa aquilaeque victricium legionum, milites vulneribus aut aetate graves, plerique etiam integri Veronae relictī: sufficere cohortes alaeque et e legionibus lecti profligato iam bello videbantur. undecuma legio 5 sese adiunxerat, initio cunctata, sed prosperis rebus anxia quod defuisset; sex milia Delmatarum, recens dilectus, comitabantur; ducebat Pompeius Silvanus consularis; vis consiliorum penes Annium Bassum legionis legatum. is Silvanum socordem bello et dies rerum verbis terentem specie obse- 10 qui regebat *et ad* omnia, quae agenda forent, quietā cum industria aderat. ad has copias e classicis Ravennatibus, legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti: classem Delmatae supplere. exercitus ducesque ad Fanum Fortunae iter sistunt, de summa rerum cunctantes, quod mo- 15 tas ex urbe praetorias cohortes audierant et teneri praesidiis Appenninum rebantur; et ipsos in regione bello attrita inopia et seditiosae militum voces terrebant, clavarium [donativi nomen est] flagitantium. nec pecuniam aut frumentum providerant, et festinatio atque aviditas praepediebant, dum 20 quae accipi poterant rapiuntur.

51. Celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus adversus fas nefasque inreverentiam fuisse, ut gregarius eques occisum a se proxima acie fratrem professus praemium a ducibus petierit. nec illis aut honorare eam caedem ius hominum aut ulcisci ratio belli permittebat. distulerant tamquam 5 maiora meritum, quam quae statim exsolverentur; nec quicquam ultra traditur. ceterum et prioribus civium bellis par scelus inciderat. nam proelio, quo apud Ianiculum adversus Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore se ipsum interfecit, ut Sisenna memorat: 10 tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis paenitentia fuit. sed haec aliaque ex vetere memoria petita,

50, 11 et ad omnia nos: omniaque (ad omniaque *Puteolanus*) | 15 cunctates | 17 regione *Faërnus*: legione | 18 [donativi nomen est] *Castalio* | 51, 5 distulerunt *Faërnus* | 6 quam quae *Puteolanus*: quamquā | 10 ipse *Ruperti* | 11 flagitii *al.*

quotiens res locusque exempla recti aut solacia mali poscet, haud absurde memorabimus.

52. Antonio ducibusque partium praemittere equites omnemque Umbriam explorari placuit, si qua Appennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas signaque et quidquid Veronae militum foret, Padumque et mare commeatibus compleri. 5 erant inter duces qui necterent moras: quippe nimius iam Antonius, et certiora ex Muciano sperabantur. namque Mucianus tam celeri victoria anxius, et ni praesens urbe peteretur, expertem se belli gloriaeque ratus, ad Primum et Varum media scriptitabat, instandum coeptis aut rursus cunctandi 10 utilitates edisserens atque ita compositus, ut ex eventu rerum adversa abnueret vel prospera agnosceret. Plotium Grimum, nuper a Vespasiano in senatorium ordinem adscitum ac legioni praepositum, ceterosque sibi fidos apertius monuit, hique omnes de festinatione Primi ac Vari sinistre et 15 Muciano volentia rescripsere. quibus epistulis Vespasiano missis effecerat, ut non pro spe Antonii consilia factaque eius aestimarentur.

53. Aegre id pati Antonius et culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus eviluissent pericula sua; nec sermonibus temperabat, inmodicus lingua et obsequii insolens. litteras ad Vespasianum composuit iactantius quam ad principem, nec sine occulta in Mucianum insectatione: se Pan- 5 nonicas legiones in arma egisse; suis stimulis excitos Moesiae duces, sua constantia perruptas Alpes, occupatam Italiam, intersaepta Germanorum Raetorumque auxilia. quod discordes dispersasque Vitellii legiones equestri procella, 10 mox peditum vi per diem noctemque fudisset, id pulcherrium et sui operis. casum Cremonae bello inputandum: maiore damno, plurium urbium excidiis veteres civium discordias rei publicae stetisse. non se nuntiis neque epistulis, sed manu et armis imperatori suo militare; neque officere gloriae 15 eorum, qui Daciam interim composuerint: illis Moesiae pacem,

52, 7 potiretur | 10 ex uentu | 12 adscitum *Ritter*: additum | 53, 3 linguae | 4 littera | 11 bellū 1 m. | 15 Daciam *Sirker*: asiam (alia *Ritter*) cf. c. 46

sibi salutem securitatemque Italiae cordi fuisse; suis exhortationibus Gallias Hispaniasque, validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conversas. sed cecidisse in inritum labores, si praemia periculorum soli adsequantur qui periculis non adfuerint. nec fefellere ea Mucianum; inde graves similitudines, quas Antonius simplicius, Mucianus callide eoque in-
 placabilius nutriebat.

54. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus nuntios cladis occultans stulta dissimulatione remedia potius malorum quam mala differebat. quippe confidenti consultantique supererant spes viresque: cum e contrario laeta omnia fingeret, falsis ingravescebat. mirum apud ipsum de bello silentium; prohibiti per civitatem sermones, eoque plures ac, si liceret, vere narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgaverant. nec duces hostium augendae famae deerant, captos Vitellii exploratores circumductosque, ut robora victoris exercitus noscerent, remittendo; quos omnis Vitellius secreto percontatus interfici iussit. notabili constantia centurio Iulius Agrestis post multos sermones, quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit, ut ad vires hostium spectandas quaeque apud Cremonam acta forent ipse mitteretur. nec exploratione occulta fallere Antonium temptavit, sed mandata imperatoris suumque animum professus, ut cuncta viseret postulat. missi qui locum proelii, Cremonae vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeavit abnuentique vera esse, quae adferret, atque ultro corruptum arguenti 'quando quidem' inquit 'magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitae aut mortis meae usus, dabo cui credas.' atque ita digressus voluntaria morte dicta firmavit. quidam iussu Vitellii interfectum, de fide constantiaque eadem tradidere.

55. Vitellius ut e somno excitus Iulium Priscum et Alfenum Varum cum quattuordecim praetoriis cohortibus et omnibus equitum alis obsidere Appenninum iubet; secuta e classicis legio. tot milia armatorum, lecta equis virisque, si

54, 5 ingravescebant (sc. mala) *Ernesti* | 18 adagrestis | 55, 2 tredecim malebat *Nipperdey coll. H. 2, 73, 3, 78.*

5 dux alius foret, inferendo quoque bello satis pollebant. ceterae cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datae: ipse nihil e solito luxu remittens et diffidentia properus festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat; foedera sociis, Latium externis dilargiri; his tributa dimittere, alios
 10 immunitatibus iuvare; denique nulla in posterum cura lace-
 rare imperium. sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum
 aderat, stultissimus quisque pecuniis mercabatur, apud sa-
 pientes cassa habebantur, quae neque dari neque accipi salva
 re publica poterant. tandem flagitante exercitu, qui Mevaniam
 15 insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambi-
 tionem, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi
 et infidis consiliis obnoxius.

56. Contionanti — prodigiosum dictu — tantum foedarum
 volucrum supervolitavit, ut nube atra diem obtenderent. ac-
 cessit dirum omen, profugus altaribus taurus disiecto sacri-
 ficii apparatu, longe, nec ut feriri hostias mos est, confossus.
 5 sed praecipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiae,
 improvidus consilii, quis ordo agminis, quae cura explorandi,
 quantus urgendo trahendove bello modus, alios rogitans et
 ad omnis nuntios vultu quoque et incessu trepidus, dein te-
 mulentus. postremo taedio castrorum et audita defectione
 10 Misenensis classis Romam revertit, recentissimum quodque
 vulnus pavens, summi discriminis incuriosus. nam cum trans-
 gredi Appenninum integro exercitus sui robore et fessos
 hieme atque inopia hostes adgredi in aperto foret, dum dis-
 pergit vires, acerrimum militem et usque in extrema obstina-
 15 tum trucidandum capiendumque tradidit, peritissimis centu-
 rionum dissentientibus et, si consulerentur, vera dicturis.
 arcuere eos intimi amicorum Vitellii, ita formati principis
 auribus, ut aspere quae utilia, nec quicquam nisi iucundum
 et laesurum acciperet.

55, 9 ternis | remittere *nescio quis* | 12 habet (hiabat
Jo. Fr. Gronovius) | 56, 4 ut *Fr. Schneider*: ui (ubi *al.*, cui
Schramm) | 6 consiliis | 8 denique *Heraeus* | 10 recentissim; (*1m.*)
 quoque | 11 summis | 13 dispergunt *Nipperdey* | 16 sentienti-
 bus *idem* malebat | 17 arcuere *Lipsius*: arguere | 18 aspera, *em.*
Bipontini | 19 acciperent *Faërnus*

57. Sed classem Misenensem (tantum civilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Faventinus centurio per ignominiam a Galba dimissus ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistulis pretium prodicionis ostentans. praeerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei constans neque strenuus in perfidia; et Apinius Tiro praetura functus ac tum forte Minturnis agens ducem se defectoribus obtulit. a quibus municipia coloniaeque impulsae, praecipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contra Capua Vitellio fida, municipalem aemulationem bellis civilibus miscebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit; data in auxilium urbana cohors et gladiatores, quibus Iulianus praeerat. ut conlata utrimque castra, haud magna cunctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupavere, moenibus situque magis quam ipsorum ingenio tutam.

58. Quae ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniae cum praefectis praetorii relicta L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus et quingentis equitibus ingruenti per Campaniam bello opposuit. ipse aeger animi studiis militum et clamoribus populi arma poscentis refovebatur, dum vulgus ignavum et nihil ultra verba ausurum falsa specie exercitum et legiones appellat. hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. superfluenta multitudine curam dilectus in consules partitur; servorum numerum et pondus argenti senatoribus indicit. equites Romani obtulere operam pecuniasque, etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. ea simulatio officii a metu profecta verterat in favorem; ac plerique haud perinde Vitellium quam casum locumque principatus miserabantur. nec deerat ipse vultu voce lacrimis miserericordiam elicere, largus promissis, et quae natura trepidantium est, inmodicus. quin et Caesarem se dici voluit, aspernatus antea, sed tunc superstitione nominis, et quia in

metu consilia prudentium et vulgi rumor iuxta audiuntur.
 20 ceterum ut omnia inconsulti impetus coepta initiis valida
 spatio languescunt, dilabi paulatim senatores equitesque,
 primo cunctanter et ubi ipse non aderat, mox contemptim et
 sine discrimine, donec Vitellius pudore inriti conatus quae
 non dabantur remisit.

59. Ut terrorem Italiae possessa Mevania ac velut rena-
 tum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Fla-
 vianas partes studium tam pavidus Vitellii discessus addidit.
 erectus Samnis Paelignusque et Marsi aemulatione, quod Cam-
 5 pania praevenisset, ut in novo obsequio ad cuncta belli mu-
 nia acres erant. sed foeda hieme per transitum Appennini
 conflictatus exercitus, et vix quieto agmine nives eluctanti-
 bus patuit, quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium
 retro fortuna vertisset, quae Flavianis ducibus non minus
 10 saepe quam ratio adfuit. obvium illic Petilium Cerialem ha-
 buere, agresti cultu et notitia locorum custodias Vitellii ela-
 psium. propinqua adfinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse
 inglorius militiae, eoque inter duces adsumptus est. Flavio
 quoque Sabino ac Domitiano patuisse effugium multi tradi-
 15 dere; et missi ab Antonio nuntii per varias fallendi artes
 penetrabant, locum ac praesidium monstrantes. Sabinus in-
 habilem labori et audaciae valetudinem causabatur: Domi-
 tiano aderat animus, sed custodes a Vitellio additi, quam-
 quam se socios fugae promitterent, tamquam insidiantes
 20 timebantur. atque ipse Vitellius respectu suarum necessitu-
 dinum nihil in Domitianum atrox parabat.

60. Duces partium ut Carsulas venire, paucos ad re-
 quem dies sumunt, donec aquilae signaque legionum adse-
 querentur. et locus ipse castrorum placebat, late prospectans,
 tuto copiarum adgestu, florentissimis pone tergum municipiis;
 5 simul conloquia cum Vitellianis decem milium spatio distan-
 tibus et proditio sperabatur. aegre id pati miles et victoriam
 malle quam pacem; ne suas quidem legiones opperiebantur,

58, 21 se senectores | 22 contemptim et sine *Pichena*: con-
 tempti mesti ne | 59, 4 aelignusque 1 m. (*non eligusque*) |
 13 flauiano | 20 respectu uarū

ut praedae quam periculis socias. vocatos ad contionem Antonius docuit esse adhuc Vitellio vires, ambiguas, si deliberarent, acres, si desperassent. initia bellorum civilium 10 fortunae permittenda: victoriam consiliis et ratione perfici. iam Misenensem classem et pulcherrimam Campaniae oram descivisse, nec plus e toto terrarum orbe reliquum Vitellio quam quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. satis gloriae proelio Cremonensi partum et exitio Cremonae nimium in- 15 vidiae: ne concupiscerent Romam capere potius quam servare. maiora illis praemia et multo maximum decus, si incolumitatem senatui populoque Romano sine sanguine quaessissent. his ac talibus mitigati animi.

61. Nec multo post legiones venere. et terrore famaue aucti exercitus Vitellianae cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere, donum victori et sibi in posterum gratiam, certabant. per eos cognitum est Interamnā proximis campis 5 praesidio quadringentorum equitum teneri. missus extemplo Varus cum expedita manu paucos repugnantium interfecit; plures abiectis armis veniam petivere. quidam in castra refugi cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium, quo amissi praesidii dedecus lenirent. 10 nec ulla apud Vitellianos flagitii poena, et praemiis defectorum versa fides ac reliquum perfidiae certamen. crebra transfugia tribunorum centurionumque; nam gregarius miles induerāt pro Vitellio, donec Priscus et Alfenus desertis castris ad Vitellium regressi pudore prodicionis cunctos exsolverent. 15

62. Isdem diebus Fabius Valens Urbini in custodia interficitur. caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam ultra spem foverent; nam pervasisse in Germanias Valentem et veteres illic novosque exercitus ciere credebant: visa caede in desperationem versi. et Flavianus exercitus immane quan- 5 tum aucto animo exitium Valentis ut finem belli accepit. natus erat Valens Anagninae equestri familia, procax moribus

60, 11 perfici *Lipsius*: profici | 12 capinae | 16 ne] nec | 17 maior | 61, 2 nuntiabant | 12 versa *Freinsheim*: uerba | 62. 6 aucto *add. Haase*, animo auctus *Acidalius*

neque absurdus ingenio, *ni* famam urbanitatis per lasciviam peteret. ludicro Iuvenalium sub Nerone velut ex necessitate,
 10 mox sponte mimos actitavit, scite magis quam probe. legatus legionis et fovit Verginium et infamavit; Fonteium Capitonem corruptum, seu quia corrumpere nequiverat, interfecit: Galbae proditor, Vitellio fidus et aliorum perfidia inlustratus.

63. Abrupta undique spe Vitellianus miles transiturus in partes, id quoque non sine decore, sed sub signis vexillis-
 que in subiectos Narniae campos descendere. Flavianus exercitus, ut ad proelium intentus ornatusque, densis circa
 5 viam ordinibus adstiterat. accepti in medium Vitelliani, et circumdatos Primus Antonius clementer adloquitur: pars Narniae, pars Interamnae subsistere iussi. relictæ simul e victricibus legiones, neque quiescentibus graves et adversus contumaciam validæ. non omisere per eos dies Primus ac
 10 Varus crebris nuntiis salutem et pecuniam et secreta Campaniae offerre Vitellio, si positis armis seque ac liberos suos Vespasiano permisisset. in eundem modum et Mucianus composuit epistulas; quibus plerumque fidere Vitellius ac de numero servorum, electione litorum loqui. tanta torpedo in-
 15 vaserat animum, ut, si principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse oblivisceretur.

64. At primores civitatis Flavium Sabinum praefectum urbis secretis sermonibus incitabant, victoriae famaеque partem capesseret: esse illi proprium militem cohortium urbanarum, nec defuturas vigilum cohortes, servitia ipsorum,
 5 fortunam partium, et omnia prona victoribus: ne Antonio Varoque de gloria concederet. paucas Vitellio cohortes et maestis undique nuntiis trepidas; populi mobilem animum et, si ducem se prae buisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore; ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem,
 10 adeo ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum,

62, 8 *ni* . . peteret nos: peteret (petere *al.*, cum . . peteret *coni. Nipperdey*) | 9 Iuvenalium *Lipsius*: iuvenum | 63, 2 idque *Acidalius* | 5 adstiterat | 7 substitere | 64, 10 ruentibus rebus *malebat Heraeus*

qui urbem occupasset: id Sabino convenire, ut imperium fratri reservaret, id Vespasiano, ut ceteri post Sabinum haberentur.

65. Haudquaquam erecto animo eas voces accipiebat, invalidus senectæ; sed erant qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam invidia et æmulatione fortunam fratris moraretur. namque Flavius Sabinus ætate prior privatis utriusque rebus auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat, et credebatur adfectam eius fidem parce iuvisse domo agrisque pignori acceptis; unde, quamquam manente in speciem concordia, offensarum operta metuebantur. melior interpretatio, mitem virum abhorrere a sanguine et caedibus, eoque crebris cum Vitellio sermonibus de pace ponendisque per condicionem armis agitare. sæpe domi congressi, postremo in aede Apollinis, ut fama fuit, pepigere. verba vocesque duos testes habebant, Cluvium Rufum et Silium Italicum: vultus procul visentibus notabantur, Vitellii proiectus et degener, Sabinus non insultans et miseranti propior. 10

66. Quod si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius, quam ipse cesserat, incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. ceterum ut quisque Vitellio fidus, ita pacem et condiciones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes et fidem in libidine victoris. nec tantam Vespasiano superbiam, ut privatum Vitellium pateretur, ne victos quidem laturos: ita periculum ex misericordia. ipsum sane senem et prosperis adversisque satiatum, sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? nunc pecuniam et familiam et beatos Campaniæ sinus promitti: set ubi imperium Vespasianus invaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exerciti- 15

64, 12 reseraret Jacob | 65, 2 senectæ] *sequitur in Med. seu ferebatur lecticula (c. 67, 9) . . in Capit. acciuit (69, 23); rectum ordinem Puteolanus restituit* | sed Haase: seu, cuius loco Puteolanus simul c. 67 ante ferebatur scripsit (erantque Ritter) | 3 innidiæ | 6 parce iuvisse scripsi: præiuvissse (parum iuvisse Bipontini, præes iuvisse Heinsius) | 10 ponensisque | condiciones Agricola | 15 Sabini Acidalius | proprior | 66, 6 lauros (laturo H. Tiedke, *Mus. rhen. vol. 34, 625 sq.*) | 10 promittis et

bus securitatem nisi extincto aemulatore redituram. Fabium illis Valentem, captivum et casibus dubiis reservatum, prae-
gravem fuisse, nedum Primus ac Fuscus et specimen partium
15 Mucianus ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant.
non a Caesare Pompeium, non ab Augusto Antonium incol-
lumes relictos, nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat,
Vitelli cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. quin, ut
censuram patris, ut tres consulatus, ut tot egregiae domus
20 honores deceret, desperatione saltem in audaciam accinge-
retur. perstare militem, superesse studia populi; denique
nihil atrocius eventurum, quam in quod sponte ruant. morien-
dum victis, moriendum deditis: id solum referre, novissimum
spiritum per ludibrium et contumelias effundant an per
25 virtutem.

67. Surdae ad fortia consilia Vitellio aures: obruebatur
animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis minus
placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. erat illi
et fessa aetate parens; quae tamen paucis ante diebus oppor-
5 tuna morte excidium domus praevenit, nihil principatu fili
adsecuta nisi luctum et bonam famam. XV kalendas Ianua-
rias audita defectione legionis cohortiumque, quae se Nar-
niae dediderant, pullo amictu Palatio degreditur, maesta cir-
cum familia; ferebatur lecticula parvulus filius velut in fune-
10 brem pompam: voces populi blandae et intempestivae, miles
minaci silentio.

68. Nec quisquam adeo rerum humanarum inmemor,
quem non commoveret illa facies, Romanum principem et
generis humani paulo ante dominum relicta fortunae suae
sede per populum, per urbem exire de imperio. nihil tale vi-
5 derant, nihil audierant. repentina vis dictatorem Caesarem
oppresserat, occultae Gaium insidiae, nox et ignotum rus

66, 12 aemulatore dituram (aemulo redituram *Rhenanus*,
aemulatu redituram *Lipsius*) | 13 captium et captis diebus |
19 ut res (et tres *Acidalius*) | 20 degeret | audacia | 22 ruat
Nipperdey | 67, 1 obruebantur | 3 coniugis | 4 [ante] *Joh. Müll-*
ler | 5 filia | 7 legiones | 9 famia | simul ferebatur *Puteolanus*,
cf. ad 65, 2

fugam Neronis absconderant, Piso et Galba tamquam in acie cecidere: in sua contione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca et praesenti maestitiae congruentia locutus, cedere se pacis et rei publicae causa — 10 retinerent tantum memoriam sui fratremque et coniugem et innoxiam liberorum aetatem miserarentur —, simul filium protendens, modo singulis modo universis commendans, postremo fletu praepediente adsistenti consuli (Caecilius Simplex erat) exsolutum a latere pugionem, velut ius necis 15 vitaeque civium, reddebat. aspernante consule, reclamantibus qui in contione adstiterant, ut in aede Concordiae positurus insignia imperii domumque fratris petiturus discessit. maior hinc clamor obsistentium penetibus privatis, in Palatium vocantium. interclusum aliud iter, idque solum, quo in 20 sacram viam pergeret, patebat: tum consilii inops in Palatium rediit.

69. Praevenerat rumor eiurari ab eo imperium, scripseratque Flavius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohererent. igitur tamquam omnis res publica in Vespasiani sinum cecidisset, primores senatus et plerique equestris ordinis omnisque miles urbanus et vigiles domum Flavii Sabini 5 complevere. illuc de studiis vulgi et minis Germanicarum cohortium adfertur. longius iam progressus erat, quam ut regredi posset; et suo quisque metu, ne disiectos eoque minus validos Vitelliani consecrarentur, cunctantem in arma inpellebant: sed quod in eius modi rebus accidit, consilium 10 ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. circa lacum Fundani descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis occurrunt promptissimi Vitellianorum. modicum ibi proelium improviso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutissimum e praesentibus, arcem 15 Capitoli inedit mixto milite et quibusdam senatorum equitumque, quorum nomina tradere haud promptum est, quo-

68, 11 suā 1 m. | 19 hinc Haase: hic | 20 inter clausum | quod in sacra | 22 redit | 69, 1 iurari | 4 cecississet (cessisset al. cf. Jacob obs. in Hist. II, 18 et Haase in Philol. 3, 158) | 15 quod corr. ex quoq; | 17 nomina aut tradere

niam victore Vespasiano multi id meritum erga partes simulavere. subierunt obsidium etiam feminae, inter quas maxime
 20 insignis Verulana Gratilla, neque liberos neque propinquos
 sed bellum secuta. Vitellianus miles socordi custodia clausos
 circumdedit; eoque concubia nocte suos liberos Sabinus et
 Domitianum fratris filium in Capitolium accivit, misso per
 neglecta ad Flavianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos
 25 et, ni subveniretur, artas res nuntiaret. noctem adeo quietam
 egit, ut digredi sine noxa potuerit: quippe miles Vitellii ad-
 versus pericula ferox, laboribus et vigiliis parum intentus
 erat, et hibernus imber repente fusus oculos auresque im-
 pediebat.

70. Luce prima Sabinus, antequam in vicem hostilia
 coeptarent, Cornelium Martialem e primpilaribus ad Vitellium
 misit cum mandatis et questu, quod pacta turbarentur: simu-
 lationem prorsus et imaginem deponendi imperii fuisse ad
 5 decipiendos tot inlustres viros. cur enim e rostris fratris do-
 mum, iminentem foro et inritandis hominum oculis, quam
 Aventinum et penates uxoris petisset? ita privato et omnem
 principatus speciem vitanti convenisse. contra Vitellium in
 Palatium, in ipsam imperii arcem regressum; inde armatum
 10 agmen emissum, stratam innocentium caedibus celeberrimam
 urbis partem, ne Capitolio quidem abstineri. togatum nempe
 se et unum e senatoribus: dum inter Vespasianum ac Vitel-
 lium proeliis legionum, captivitatibus urbium, deditionibus
 cohortium iudicatur, iam Hispaniis Germanisque et Britannia
 15 desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec
 ultro ad condiciones vocaretur. pacem et concordiam victis
 utilia, victoribus tantum pulchra esse. si conventionis paeni-
 teat, non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret, non filium
 Vespasiani vix puberem — quantum occisis uno sene et uno
 20 iuvene profici? — : iret obviam legionibus et de summa re-

69, 19 subierant *Haase* | 20 Gratilla *Ernesti*: gratilia, cf. *Plin. ep. 3, 11. 5, 1* | 24 ipsos et ni *Pichena*: ipso se Ini | 26 degredi *Ernesti* | 70, 3 simulatione | 8 contēnisse | 14 germanisque (*Galliisque Ritter coll. c. 44, Galliis Germanisque coni. Nipperdey*) | 18 sequo

rum illic certaret: cetera secundum eventum proelii cessura. trepidus ad haec Vitellius pauca purgandi sui causa respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori inparem esse modestiam suam; et monuit Martialem, ut per secretam aedium partem occulte abiret, ne a militibus internuntius 25 invisae pacis interficeretur: ipse neque iubendi neque vetandi potens non iam imperator, sed tantum belli causa erat.

71. Vixdum regresso in Capitolium Martiale furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor. cito agmine forum et imminetia foro templa praetervecti erigunt aciem per adversum collem usque ad primas Capitolinae arcis fores. erant antiquitus porticus in latere clivi dextrae subeuntibus, in 5 quarum tectum egressi saxis tegulisque Vitellianos obruebant. neque illis manus nisi gladiis armatae, et arcessere tormenta aut missilia tela longum videbatur: facies in prominentem porticum iecere et sequebantur ignem ambustasque Capitolii fores penetrassent, ni Sabinus revulsas undique 10 statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. tum diversos Capitolii aditus invadunt iuxta lucum asyli et qua Tarpeia rupes centum gradibus aditur. inprovisa utraque vis; propior atque acrior per asylum ingruerat. nec sisti poterant scandentes per coniuncta aedificia, quae ut in multa 15 pace in altum edita solum Capitolii aequabant. hic ambigitur, ignem tectis obpugnatores iniecerint, an obsessi, quae crebrior fama, dum nitentes ac progressos depellunt. inde lapsus ignis in porticus adpositas aedibus; mox sustinentes fastigium aquilae vetere ligno traxerunt flammam aluerunt. 20 que. sic Capitolium clausis foribus indefensum et indireptum, conflagravit.

72. Id facinus post conditam urbem luctuosissimum foedissimumque rei publicae populi Romani accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis, sedem

70, 23 nimio ardori *Puteolanus*: nimius ardor | 25 a om. | 71, 2 aderat. nullo. . auctor, cito *Döderlein* | 16 sonum | 18 fama dum. . depellunt *Heraeus*: famam. . depulerint (fama ita. . depulerint *Ruperti*, fama ut. . depellerent *Bezenberger*) | 20 uertere

Iovis Optimi Maximi auspicato a maioribus pignus imperii
 5 conditam, quam non Porsenna dedita urbe neque Galli capta
 temerare potuissent, furore principum excindi. arserat et
 ante Capitolium civili bello, sed fraude privata: nunc palam
 obsessum, palam incensum, quibus armorum causis, quo
 tantae cladis pretio? stetit, *dum* pro patria bellavimus. voverat
 10 Tarquinius Priscus rex bello Sabino ieceratque fundamenta
 spe magis futurae magnitudinis, quam quo modicae adhuc
 populi Romani res sufficerent. mox Servius Tullius sociorum
 studio, dein Tarquinius Superbus capta Suessa Pometia hos-
 tium spoliis extruxere. sed gloria operis libertati.reservata:
 15 pulsis regibus Horatius Pulvillus iterum consul dedicavit ea
 magnificentia, quam immensae postea populi Romani opes
 ornarent potius quam augerent. isdem rursus vestigiis situm
 est, postquam interiecto quadringentorum quindecim anno-
 rum spatio L. Scipione C. Norbano consulibus flagraverat.
 20 curam victor Sulla suscepit, neque tamen dedicavit: hoc
 solum felicitati eius negatum. Lutatii Catuli nomen inter tanta
 Caesarum opera usque ad Vitellium mansit. ea tunc aedes
 cremabatur.

73. Sed plus pavoris obsessis quam obsessoribus intulit.
 quippe Vitellianus miles neque astu neque constantia inter
 dubia indigebat: ex diverso trepidi milites, dux segnis et
 velut captus animi non lingua, non auribus competere, neque
 5 alienis consiliis regi neque sua expedire, huc illuc clamori-
 bus hostium circumagi, quae iusserat vetare, quae vetuerat
 iubere: mox, quod in perditis rebus accidit, omnes praeci-
 pere, nemo exsequi; postremo abiectis armis fugam et fal-
 lendi artes circumspectabant. inrumpunt Vitelliani et cuncta
 10 sanguine ferro flammisque miscent. pauci militarium viro-
 rum, inter quos maxime insignes Cornelius Martialis, Aemi-
 lius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scaeva, pugnam ausi
 obtruncantur. Flavium Sabinum inermen neque fugam coe-

72, 4 optimū | 9 dum *add. Haase* (pretio? scilicet pro
Acidalius) | 14 patrati operis *Ritter*, cf. *H.* 3, 64, 10 | 15 pul-
 villius | consule | 18 quindecim] XXV *Lipsius* | 19 norbana |
 21 tanta] ta (tot *Pichena*) | 73, 11 insignis

plantem circumsistunt, et Quintium Atticum consulem, umbra honoris et suamet vanitate monstratum, quod edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa adversus Vitellium iecerat. ceteri per varios casus elapsi, quidam servili habitu, alii fide clientium protecti et inter sarcinas abdit. fuere qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, ultro rogitantes respondentesve audaciam pro latebra haberent.

74. Domitianus prima inruptione apud aedituum occultatus, sollertia liberti lineo amictu turbae sacrificarum inmixtus ignoratusque, apud Cornelium Primum patrem clientem iuxta Velabrum delituit. ac potiente rerum patre, disiecto aeditui contubernio, modicum sacellum Iovi Conservatori aramque posuit casus suos in marmore expressam; mox imperium adeptus Iovi Custodi templum ingens seque in sinu dei sacravit. Sabinus et Atticus onerati catenis et ad Vitellium ducti nequaquam infesto sermone vultuque excipiuntur, frementibus qui ius caedis et praemia navatae operae petebant. clamore a proximis orto sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. stantem pro gradibus Palatii Vitellium et preces parantem pervicere, ut absisteret: tum confossum conlaceratumque et absciso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt.

75. Hic exitus viri haud sane spernendi. quinque et triginta stipendia in re publica fecerat, domi militiaeque clarus. innocentiam iustitiamque eius non argueres; sermonis nimius erat: id unum septem annis quibus Moesiam, duodecim quibus praefecturam urbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitae alii segnem, multi moderatum et civium sanguinis parcum credidere. quod inter omnis constiterit, ante principatum Vespasiani decus domus penes Sabinum erat. caedem eius laetam fuisse Muciano accepimus. ferebant ple-

73, 15 in publicum *Acidalius* | 18 protecti *Nipperdey*: connecti | 74, 10 enouatae (enavatae *al. an a se navatae?*) | 11 *a om.*, e *Baile* | 13 parentem *1 m.* | 14 laceratumque *Nipperdey* | 75, 4 duodecim] septem (*vel totidem*) *Borghesi* (*opp. 3, 327*), VIII (*vel VIII*) *Ritter*

10 rique etiam paci consultum dirempta aemulatione inter duos, quorum alter se fratrem imperatoris, alter consortem imperii cogitaret. sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quod interrogantibus, quis Capitolium incendisset, se reum Atticus obtulerat
15 eaque confessione, sive aptum tempori mendacium fuit, invidiam crimenque adgnosuisse et a partibus Vitellii amolitus videbatur.

76. Isdem diebus L. Vitellius positus apud Feroniam castris excidio Tarracinae imminabat, clausis illic gladiatoribus remigibusque, qui non egredi moenia neque periculum in aperto audebant. praeerat, ut supra memoravimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lascivia socordiaque gladiatorum magis quam ducum similes. non vigilias agere, non intuta moenium firmare: noctu dieque fluxi et amoena litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantum inter convivia loquebantur. paucos ante dies
10 discesserat Apinius Tiro donisque ac pecuniis acerbe per municipia conquirendis plus invidiae quam virium partibus addebat.

77. Interim ad L. Vitellium servus Verginii Capitonis perfugit pollicitusque, si praesidium acciperet, vacuum arcem traditurum, multa nocte cohortes expeditas summis montium iugis super caput hostium sistit: inde miles ad caedem magis quam ad pugnam decurrit. sternunt inermos aut arma capientes et quosdam somno excitos, cum tenebris, pavore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes neque inulti cecidere: ceteri ad naves ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis
10 paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. sex Liburnicae inter primum tumultum evasere, in quis praefectus classis Apollinaris; reliquae in litore captae, aut nimio ruen-

75,10 direpta | 15 temporis | 76,1 Feroniae *malit Heraeus* | 2 terracinae, *sed infra tarr.* | 5 pollinaris | 7 diuque *Wurm coll. 15, 12. H. 2, 5. Sall. Jug. 38* | 77, 1 uergilii, *em. Puteolanus* | 3 traditurum *Bekker: tradi futurum* | 12 reliquas | *aut* | ut | irruentium *coni. Nipperdey, at v. Ann. 2, 17, 20*

tium onere pressas mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus et verberibus foedatus in ore eius iugulatur. fuere qui uxorem L. Vitellii Triariam incesserent, tamquam gladio 15 militari cincta inter luctum cladesque expugnatae Tarracinae superbe saeveque egisset. ipse lauream gestae prospere rei ad fratrem misit, percontatus statim regredi se an perdomandae Campaniae insistere iuberet. quod salutare non modo partibus Vespasiani, sed rei publicae fuit. nam si recens 20 victoria miles et super insitam pervicaciam secundis ferox Romam contendisset, haud parva mole certatum nec sine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio quamvis infami inerat industria, nec virtutibus, ut boni, sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. 25

78. Dum haec in partibus Vitellii geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus festos Saturni dies Ocriculi per otium agitabat. causa tam pravae morae, ut Mucianum opperirentur. nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent tamquam dolo cunctantem post secretas Vitellii epistulas, 5 quibus consulatum et nubilem filiam et dotales opes pretium prodicionis offerebat. alii ficta haec et in gratiam Muciani composita; quidam omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius urbi bellum quam inferre, quando validissimae cohortes a Vitellio descivissent, et abscisis omnibus praesi- 10 diis cessurus imperio videbatur: sed cuncta festinatione, deinde ignavia Sabini corrupta, qui sumptis temere armis munitissimam Capitolii arcem et ne magnis quidem exerciti- bus expugnabilem adversus tris cohortes tueri nequivisset. haud facile quis uni adsignaverit culpam, quae omnium fuit. 15 nam et Mucianus ambiguis epistulis victores morabatur, et Antonius praepostero obsequio, vel dum regerit invidiam, crimen meruit; ceterique duces dum peractum bellum putant, finem eius insignivere. ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus praemissus, ut transversis itineribus per agrum 20 Sabinum Salaria via urbem introiret, satis maturaverat, donec obsessi Capitolii fama cunctos simul exciret.

77, 15 incesserant, *em. Ernesti* | 16 cinctā | 24 bonis | 78, 2 festo | 7 gratia | 17 regerit *Pichena*: regeret

79. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra multo iam noctis serum auxilium venit. illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere urbem, maesta omnia accepit; plebem quoque et servitia pro Vitellio armari nuntiabatur. et
 5 Petilio Ceriali equestre proelium adversum fuerat; namque incautum et tamquam ad victos ruentem Vitelliani, interiectus equiti pedes, excepere. pugnatum haud procul urbe inter aedificia hortosque et anfractus viarum, quae gnara Vitellianis, inconperta hostibus metum fecerant. neque omnis
 10 eques concurs, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti fortunam partium speculabantur. capitur praefectus alae Iulius Flavianus; ceteri foeda fuga consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus.

80. Eo successu studia populi aucta; vulgus urbanum arma cepit. paucis scuta militaria, plures raptis quod cuique obvium telis signum pugnae exposcunt. agit grates Vitellius et ad tuendam urbem prorumpere iubet. mox vocato
 5 senatu deliguntur legati ad exercitus, ut praetexto rei publicae concordiam pacemque suaderent. varia legatorum sors fuit. qui Petilio Ceriali occurrerant, extremum discrimen adiere, aspernante milite condiciones pacis. vulneratur praetor Arulenus Rusticus: auxit invidiam super violatum legati
 10 praetorisque nomen propria dignatio viri. pulsantur comites, occiditur proximus lictor, dimovere turbam ausus: et ni dato a duce praesidio defensi forent, sacrum etiam inter exterarum gentes legatorum ius ante ipsa patriae moenia civilis rabies usque in exitium temerasset. aequioribus animis accepti sunt
 15 qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis.

81. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiae et placita Stoicorum aemulatus; coeptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina disserens, armatos monere. id plerisque ludibrio, pluribus taedio: nec deerant qui propellerent proculcarentque,
 5 ni admonitu modestissimi cuiusque et aliis minitantibus omi-

79, 12 tullius (Tullius *al.*) | in foedam fugam *Ernesti* | 80, 2 rapti | 9 arulenus | 10 pulsantur *Kiessling*: palantur | 12 inter] in

sisset intempestivam sapientiam. obviae fuere et virgines Vestales cum epistulis Vitellii ad Antonium scriptis: eximi supremo certamini unum diem postulabat: si moram interiecissent, facilius omnia conventura. virgines cum honore dimissae; Vitellio rescriptum Sabini caede et incendio Capitolii dirempta belli commercia.

82. Temptavit tamen Antonius vocatas ad contionem legiones mitigare, ut castris iuxta pontem Mulvium positae postera die urbem ingrederentur. ratio cunctandi, ne asperatus proelio miles non populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorum consuleret. sed omnem prolationem ut inimicam victoriae suspectabant; simul fulgentia per colles vexilla, quamquam inbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. tripartito agmine pars, ut adstiterat, Flaminia via, pars iuxta ripam Tiberis incessit; tertium agmen per Salariam Collinae portae propinquabat. plebs invectis equitibus fusa; miles Vitellianus trinis et ipse praesidiis occurrit. proelia ante urbem multa et varia, sed Flavianis consilio ducum praestantibus saepius prospera. ii tantum conflictati sunt, qui in partem sinistram urbis ad Sallustianos hortos per angusta et lubrica viarum flexerant. superstantes maceris hortorum Vitelliani ad serum usque diem saxis pilisque subeuntes arcebant, donec ab equitibus, qui porta Collina inruperant, circumvenirentur. concurrere et in campo Martio infestae acies. pro Flavianis fortuna et parta totiens victoria: Vitelliani desperatione sola ruebant, et quamquam pulsi, rursus in urbe congregabantur.

83. Aderat pugnantibus spectator populus, utque in ludicro certamine, hos, rursus illos clamore et plausu fovebat. quotiens pars altera inclinasset, abditos in tabernis aut si quam in domum perfugerant, erui iugularique expostulantes parte maiore praedae potiebantur: nam milite ad sanguinem et caedes obverso spolia in vulgus cedebant. saeva ac deformis urbe tota facies: alibi proelia et vulnera, alibi balineae popinaeque; simul cruor et strues corporum, iuxta

81,9 certamine | 82, 2 mului, *em. Oberlin* | 8 adsisterat, *em. Puteolanus* | 83,7 Iacies (*sed fa s. l.*) alii | 8 [simul] *Nipperdey*

scorta et scortis similes; quantum in luxurioso otio libidinum, quidquid in acerbissima captivitate scelerum, prorsus ut eandem civitatem et furere crederes et lascivire. conflixerant et ante armati exercitus in urbe, bis Lucio Sulla, semel L. Cinna victoribus, nec tunc minus crudelitatis: nunc inhumana securitas et ne minimo quidem temporis voluptates intermissae: velut festis diebus id quoque gaudium accederet, exultabant, fruebantur, nulla partium cura, malis publicis laeti.

84. Plurimum molis in obpugnatione castrorum fuit, quae acerrimus quisque novissimam spem retinebant. eo intentius victores, praecipuo veterum cohortium studio, cuncta validissimarum urbium excidiis reperta simul admovent, testudinem tormenta aggerem facesque, quidquid tot proeliis laboris ac periculi hausissent, opere illo consummari clamitantes. urbem senatui ac populo Romano, templa dis redita: proprium esse militis decus in castris: illam patriam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendam. contra Vitelliani, quamquam numero fatoque dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domos arasque cruore foedare suprema victis solacia amplectebantur. multi semianimes super turres et propugnacula moenium exspiravere: convulsis portis reliquus globus obtulit se victoribus, et cecidere omnes contrariis vulneribus, versi in hostem: ea cura etiam morientibus decori exitus fuit.

Vitellius capta urbe per aversam Palatii partem [Aventinum] in domum uxoris sellula defertur, ut si diem latebra vitavisset, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret. dein mobilitate ingenii et, quae natura pavoris est, cum omnia metuenti praesentia maxime displicerent, in Palatium regreditur vastum desertumque, dilapsis etiam infimis servitiorum aut occursum eius declinantibus. terret solitudo et tacentes loci; temptat clausa, inhorrescit vacuis; fessusque misero errore et pudenda latebra semet occultans ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. vinctae pone tergum

83, 12 et add. Ritter | 13 L. add. idem | 84, 5 aggerem Ritter: aggeres | 17 [Aventinum] Nipp. et Ritter | 25 latebras | 26 poene

manus; laniata veste, foedum spectaculum, ducebatur, multis increpantibus, nullo inlacrimante: deformitas exitus misericordiam abstulerat. obuius e Germanicis militibus Vitellium infesto ictu per iram, vel quo maturius ludibrio eximeret, an ⁸⁰ tribunum adpetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputavit ac statim confossus est.

85. Vitellium infestis mucronibus coactum modo erigere os et offerre contumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumque rostra aut Galbae occisi locum contueri, postremo ad Gemonias, ubi corpus Flavii Sabini iacuerat, propulere. una vox non degeneris animi excepta, cum tribuno insultanti ⁵ se tamen imperatorem eius fuisse respondit; ac deinde ingestis vulneribus concidit. et vulgus eadem pravitate inestabatur interfectum, qua foverat viventem.

86. Patria illi Luceria: septimum et quinquagensimum aetatis annum explebat, consulatum, sacerdotia, nomen locumque inter primores nulla sua industria, sed cuncta patris claritudine adeptus. principatum ei detulere qui ipsum non noverant: studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quae- ⁵ sita perinde adfuere quam huic per ignaviam. inerat tamen simplicitas ac liberalitas, quae, ni adsit modus, in exitium vertuntur. amicitias dum magnitudine munerum, non constantia morum contineri putat, meruit magis quam habuit. rei publicae haud dubie intererat Vitellium vinci, sed impu- ¹⁰ tare perfidiam non possunt qui Vitellium Vespasiano prodidere, cum a Galba descivissent.

Praecipiti in occasum die ob pavorem magistratum senatorumque, qui dilapsi ex urbe aut per domos clientium semet occultabant, vocari senatus non potuit. Domitianum, ¹⁵ postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum et Caesarem consalutatum miles frequens utque erat in armis in paternos penates deduxit.

86, 1 patria illi Luceria *Oberlin*: patrem illi luceriā (Nuceria *Gruter e Suet. Vit. 1*: *Weissenborn quaedam intercidiisse putat, velut*: patrem . . habuit, patriam Luceriam) | 4 eidē tulere, *em. Rhenanus* | 9 continere, *em. Acidalius* | 10 uicinis sed | 13 precipit

CORNELII TACITI HISTORIARUM

LIBER IV.

1. Interfecto Vitellio bellum magis desierat quam pax
coeperat. armati per urbem victores inplacabili odio victos
consectabantur: plenae caedibus viae, cruenta fora templa-
que, passim trucidatis, ut quemque fors obtulerat. ac mox
5 augescente licentia scrutari ac protrahere abditos; si quem
procerum habitu et iuventa conspexerant, obtruncare nullo
militum aut populi discrimine. quae saevitia recentibus odiis
sanguine explebatur, dein verterat in avaritiam. nihil us-
quam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari
10 simulantes. initium id perfringendarum domuum, vel si resi-
steretur, causa caedis; nec deerat egentissimus quisque e
plebe et pessimi servitiorum prodere ultro dites dominos,
alii ab amicis monstrabantur. ubique lamenta, conclamatio-
nes et fortuna captae urbis, adeo ut Othoniani Vitellianique
15 militis invidiosa antea petulantia desideraretur. duces par-
tium accendendo civili bello acres, temperandae victoriae
inpares, quippe inter turbas et discordias pessimo cuique plu-
rima vis, pax et quies bonis artibus indigent.

2. Nomen sedemque Caesaris Domitianus acceperat,
nondum ad curas intentus, sed stupris et adulteriis filium
principis agebat. praefectura praetorii penes Arrium Varum,
summa potentiae in Primo Antonio. is pecuniam familiam-
5 que e principis domo quasi Cremonensem praedam rapere:

1, 4 sors | 6 obtruncaret | 10 domum | 14 fortunae | 16 ac-
cendo | 17 inter *Wurm*: in

ceteri modestia vel ignobilitate ut in bello obscuri, ita praemiorum expertes. civitas pavida et servitio parata occupari redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus extinguique reliqua belli postulabat: praemissi Ariciam equites, agmen legionum intra Bovillas stetit. nec cunctatus est Vitellius seque et cohortes arbitrio victoris permittere, et miles infelicia arma haud minus ira quam metu abiecit. longus ditorum ordo saeptus armatis per urbem incessit, nemo supplici vultu, sed tristes et truces et adversum plausus ac lasciviam insultantis vulgi immobiles. paucos erumpere ausos circumiecti oppressere; ceteri in custodiam conditi, nihil quisquam locutus indignum, et quamquam inter adversa, salva virtutis fama. dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratri, in principatu eius vigilantior, nec perinde prosperis socius quam adversis abstractus.

3. Isdem diebus Lucilius Bassus cum expedito equite ad componendam Campaniam mittitur, discordibus municipiorum animis magis inter semet quam contumacia adversus principem. viso milite quies et minoribus coloniis inpunitas: Capuae legio tertia hiemandi causa locatur et domus inlustres adflictae, cum contra Tarracinenses nulla ope iuvarentur. tanto proclivius est iniuriae quam beneficio vicem exsolvere, quia gratia oneri, ultio in quaestu habetur. solacio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo adfixus in isdem anulis, quos acceptos a Vitellio gestabat. at Romae senatus cuncta principibus solita Vespasiano decernit, laetus et spei certus, quippe sumpta per Gallias Hispaniasque civilia arma, motis ad bellum Germaniis, mox Illyrico, postquam Aegyptum Iudaeam Suriamque et omnis provincias exercitusque lustraverant, velut expiato terrarum orbe cepisse finem videbantur: addidere alacritatem Vespasiani litterae tamquam manente bello scriptae. ea prima specie forma; ceterum ut princeps loquebatur, ci-

2, 16 oppressere *Faërnus*: pressero | 18 fratri *idem*: fratris | 3, 9 uergilii, *em. Puteolanus* | 13 Germaniis *nos*: germanis, *cf. ad H. 3, 70, 14*

vilia de se, de re publica egregia. nec senatus obsequium
 20 deerat: ipsi consulatus cum Tito filio, praetura Domitiano
 et consulare imperium decernuntur.

4. Miserat et Mucianus epistulas ad senatum, quae materiam sermonibus praebuere. si privatus esset, cur publice loqueretur? potuisse eadem paucos post dies loco sententiae dici. ipsa quoque insectatio in Vitellium sera et sine
 5 libertate: id vero erga rem publicam superbum, erga principem contumeliosum, quod in manu sua fuisse imperium donatumque Vespasiano iactabat. ceterum invidia in occulto, adulatio in aperto erant: multo cum honore verborum Muciano triumphalia de bello civium data, sed in Sarmatas expeditio
 10 fingebatur. adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco et Arrio Varo praetoria insignia. mox deos respexere, restitui Capitolium placuit. eaque omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit: ceteri vultu manumque, pauci, quibus conspicua dignitas aut ingenium adulatione exercitum,
 15 compositis orationibus adsentiebantur. ubi ad Helvidium Priscum praetorem designatum ventum, prompsit sententiam ut honorificam in novum principem, ** falsa aberant, et studiis senatus attollebatur. isque praecipuus illi dies magnae offensae initium et magnae gloriae fuit.

5. Res poscere videtur, quoniam iterum in mentionem incidimus viri saepius memorandi, ut vitam studiaque eius, et quali fortuna sit usus, paucis repetam. Helvidius Priscus origine Italica e Caracinae municipio Cluviis, patre, qui ordinem primi pili duxisset, ingenium inlustre altioribus studiis
 5 iuvenis admodum dedit, non, ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior adversus for-

3, 19 de re p. *Muretus*: et RP. (et reip. *Jac. Gronovius*) |

4, 8 erat | 9 civium *Walther*: civiliū (civili *al.*) | 17 novum *scripsi*: bonum, cf. *H. 2, 99, 16* | principem] *suppl. Lipsius* ita adulationis expertem, *Heraeus* ita pro re p. decoram | 5, 1 q̄ (quia *al.*) | 4 origine Italica *Lipsius*: regione italiae [regione Italiae] *Ernesti* | e Caracinae *Madvig*: carecinae | Cluviis *Nipperdey*: cluvios *corr. in* cluivio (Cluviano *Heraeus*) patrē 1 m. | 6 ut post plerique om. (plerique, quo *Weissenborn*)

tuita rem publicam capesseret. doctores sapientiae secutus est, qui sola bona quae honesta, mala tantum quae turpia, potentiam nobilitatem ceteraque extra animum neque bonis 10 neque malis adnumerant. quaestorius adhuc a Paeto Thrasea gener delectus e moribus soceri nihil aequae ac libertatem hausit, civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitae officiis aequabilis, opum contemptor, recti pervicax, constans adversus metus.

6. Erant quibus adpetentior famae videretur, quando etiam sapientibus cupido gloriae novissima exiit. ruina soceri in exilium pulsus, ut Galbae principatu rediit, Marcellum Eprium, delatorem Thraseae, accusare adgreditur. ea ultio, incertum maior an iustior, senatum in studia diduxerat: nam 5 si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. primo minax certamen et egregiis utriusque orationibus testatum; mox dubia voluntate Galbae, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus, variis, ut sunt hominum ingenia, sermonibus moderationem laudantium aut constantiam requirentium. 10

Ceterum eo senatus die, quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad principem legatos. hinc inter Helvidium et Eprium acre iurgium: Priscus eligi nominatim a magistratibus iuratis, Marcellus urnam postulabat, quae consulis designati sententia fuerat. 15

7. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabitus crederetur. paulatimque per altercationem ad continuas et infestas orationes proveci sunt, quae-
rente Helvidio, quid ita Marcellus iudicium magistratum pavesceret: esse illi pecuniam et eloquentiam, quis multos 5 anteiret, ni memoria flagitiorum urgueretur. sorte et urna mores non discerni: suffragia et existimationem senatus recepta, ut in cuiusque vitam famamque penetrarent. pertinere ad utilitatem rei publicae, pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi, quos innocentissimos senatus habeat, qui ho- 10 nestis sermonibus aures imperatoris inbuant. fuisse Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Sentio; quorum ac-

6, 7 testatum mox *Heraeus* | 7, 12 *Seneca al.*, Anteio *Ritter coll. XVI, 14*

cusatores etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio velut admoneri principem, quos probet, 15 quos reformidet. nullum maius boni imperii instrumentum quam bonos amicos esse. satis Marcello, quod Neronem in exitium tot innocentium inpulerit: frueretur praemiis et in punitate, Vespasianum melioribus relinqueret.

8. Marcellus non suam sententiam inpugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat, secundum vetera exempla, quae sortem legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. nihil evenisse, cur antiquitus instituta 5 exolescerent aut principis honor in cuiusquam contumeliam verteretur; sufficere omnes obsequio. id magis vitandum, ne pervicacia quorundam inritaretur animus novo principatu suspensus et vultus quoque ac sermones omnium circumspectans. se meminisse temporum, quibus natus sit, quam civi- 10 tatis formam patres avique instituerint; ulteriora mirari, praesentia sequi; bonos imperatores voto expetere, qualescumque tolerare. non magis sua oratione Thraseam quam iudicio senatus adflictum; saevitiam Neronis per eius modi imagines inluisse, nec minus sibi anxiam talem amicitiam quam 15 aliis exilium. denique constantia fortitudine Catonibus et Brutis aequaretur Helvidius: se unum esse ex illo senatu, qui simul servierit. suadere etiam Prisco, ne supra principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuvenum liberorum patrem, praeceptis coërceret. quo modo pessimis 20 imperatoribus sine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere. haec magnis utrimque contentionibus iactata diversis studiis accipiebantur. vicit pars, quae sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum adnitentibus retinere morem; et splendidissimus quisque eodem inclinabat 25 metu invidiae, si ipsi eligerentur

9. Secutum aliud certamen. praetores aerarii (nam tum a praetoribus tractabatur aerarium) publicam paupertatem questi modum impensis postulaverant. eam curam consul designatus ob magnitudinem oneris et remedii difficultatem principi reservabat: Helvidius arbitrio senatus agendum censuit. 6 cum perrogarent sententias consules, Volcatius Tertullinus

tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re principe absente statueretur. censuerat Helvidius, ut Capitolium publice restitueretur, adiuvaret Vespasianus. eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit: 10 fuere qui et meminissent.

10. Tum invectus est Musonius Rufus in P. Celerem, a quo Baream Soranum falso testimonio circumventum arguebat. ea cognitione renovari odia accusationum videbantur. sed vilis et nocens reus protegi non poterat: quippe Sorani sancta memoria; Celer professus sapientiam, dein testis in 5 Baream, proditor corruptorque amicitiae, cuius se magistrum ferebat. proximus dies causae destinatur; nec tam Musonius aut Publius quam Priscus et Marcellus ceterique, motis ad ultionem animis, expectabantur.

11. Tali rerum statu, cum discordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non princeps in civitate essent, Mucianus urbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonii Varique Arrii potentia, male dissimulata in eos Muciani iracundia, quamvis vultu te- 5 geretur. sed civitas rimandis offensis sagax verterat se transuleratque: ille unus ambiri, coli. nec deerat ipse, stipatus armatis domos hortosque permutans, apparatu incessu excubiis vim principis amplecti, nomen remittere. plurimum terroris intulit caedes Calpurnii Galeriani. is fuit filius Gai 10 Pisonis, nihil ausus: sed nomen insigne et decora ipsius iuventa rumore vulgi celebrabantur, erantque in civitate adhuc turbida et novis sermonibus laeta qui principatus inanem ei famam circumdarent. iussu Muciani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe conspectior mors foret, ad quadragensimum 15 ab urbe lapidem Appia via fuso per venas sanguine extinguitur. Iulius Priscus praetoriarum sub Vitellio cohortium praefectus se ipse interfecit, pudore magis quam necessitate. Al-

9, 10 oblivione *Madvig* | 10, 3 accusatorum *Nipperdey* | 6 amici et cuius *Lipsius*, cuius se m. fer. *Urlichs* ponebat post Baream | 9 ad ultionem *Faërnus*: adulationib (..onē corr.) | 11, 1 partes | 7 stipatis | 11 ipsi

fenus Varus ignaviae infamiaeque suae superfuit. Asiaticus
 20 (etenim is libertus) malam potentiam servili supplicio expiavit.

12. Isdem diebus crebrescentem cladis Germanicae famam
 nequaquam maesta civitas excipiebat; caesos exercitus, capta
 legionum hiberna, descivisse Gallias non ut mala loquebantur.
 id bellum quibus causis ortum, quanto externarum sociarum-
 5 que gentium motu flagraverit, altius expediam. Batavi, donec
 trans Rhenum agebant, pars Chattorum, seditione domestica
 pulsi extrema Gallicae orae vacua cultoribus simulque insu-
 lam iuxta sitam occupavere, quam mare Oceanus a fronte,
 Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. nec opibus (ra-
 10 rum in societate validiorum) adtritis viros tantum armaque
 imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti, mox aucta
 per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas ve-
 tere instituto nobilissimi popularium regebant. erat et domi
 delectus eques, praecipuo nandi studio, arma equosque re-
 15 tinens integris turmis Rhenum perrumpere . . .

13. Iulius Paulus et Iulius Civilis regia stirpe multo ce-
 teros anteibant. Paulum Fonteius Capito falso rebellionis
 crimine interfecit; iniectae Civili catenae, missusque ad Ne-
 ronem et a Galba absolutus sub Vitellio rursus discrimen
 5 adiit, flagitante supplicium eius exercitu: inde causae ira-
 rum spesque ex malis nostris. sed Civilis ultra quam bar-
 baris solitum ingenio sollers et Sertorium se aut Annibalem
 ferens simili oris dehonestamento, ne ut hosti obviam iretur,
 si a populo Romano palam descivisset, Vespasiani amicitiam
 10 studiumque partium praetendit, missis sane ad eum Primi

11, 20 etenim *Ernesti*: enim (is enim *Döderlein*) | 12, 8 iuxta sitam *Walch*: iuvata sit an | 9 rarum in *H. Tiedke* (*Mus. rhen.* 34. 626): romanis | 10 adtritis *idem*: adtriti | 11 ministra-
 bant *Wurm* | 13 erant (adsuerat vel insuerat *Heinisch*, suerat *Heraeus*,
 erant et docti, delectus *C. Jacoby*) | 15 perrumpere] suetus vel solitus vel exercitus supplet *Pichena*, doctus *Brotier*
 | 13, 1 Iulius Civilis *Ritter* (coll. *H.* 1, 59. *Front. Strat.* 4, 3, 14): claudius ciuilis (Iulius Civilis et Claudius Paulus *Heraeus*,
 immo, si nomina gentilicia locum inter se mutarunt, potius hoc
 ordine: Claudius Paulus et Iulius Civilis, ut sequentia docent) |
 5 adit

Antonii litteris, quibus avertere accita a Vitellio auxilia et tumultus Germanici specie retentare legiones iubebatur. eadem Hordeonius Flaccus praesens monuerat, inclinato in Vespasianum animo et rei publicae cura, cui excidium adventabat, si redintegratum bellum et tot armatorum milia Italiam 15 inrupissent.

14. Igitur Civilis desciscendi certus, occultato interim altiore consilio, cetera ex eventu iudicaturus, novare res hoc modo coepit. iussu Vitellii Batavorum iuventus ad dilectum vocabatur, quem suapte natura gravem onerabant ministri avaritia ac luxu, senes aut invalidos conquirendo, quos pretio 5 dimitterent: rursus inpubes et forma conspicui (et est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. hinc invidia, et compositae seditionis auctores perpulere, ut dilectum abnuerent. Civilis primores gentis et promptissimos vulgi specie epularum sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac laetitia 10 incaluisse videt, a laude gloriaque gentis orsus iniurias et raptus et cetera servitii mala enumerat: neque enim societatem, ut olim, sed tamquam mancipia haberi: quando legatum, gravi quidem comitatu et superbo, cum imperio venire? tradi se praefectis centurionibusque: quos ubi spoliis et san- 15 guine expleverint, mutari, exquirique novos sinus et varia praedandi vocabula. instare dilectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus velut supremum dividantur. numquam magis adflitam rem Romanam nec aliud in hibernis quam praedam et senes: attollerent tantum oculos et inania 20 legionum nomina ne pavescerent. at sibi robur peditum equitumque, consanguineos Germanos, Gallias idem cupientis. ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguum fortunam Vespasiano inputaturos: victoriae rationem non reddi.

15. Magno cum adsensu auditus barbaro ritu et patriis execrationibus universos adigit. missi ad Canninefates qui consilia sociarent. ea gens partem insulae colit, origine lin-

13, 11 auerteret | a addidi | 14, 6 inpubes et nos: inpubes sed | 8 compositi | 14 sup. cum imperio, venire? vulgo, rectius distinxit Wurm | 17 apparentibus | 15, 2 caninefates, item v. 7 canin.

gua virtute par Batavis; numero superantur. mox occultis
 5 nuntiis pellexit Britannica auxilia, Batavorum cohortes mis-
 sas in Germaniam, ut supra rettulimus, ac tum Mogontiaci
 agentes. erat in Canninefabus stolidae audaciae Brinno,
 claritate natalium insigni; pater eius multa hostilia ausus
 Gaianarum expeditionum ludibrium inpune spreverat. igitur
 10 ipso rebellis familiae nomine placuit inpositusque scuto more
 gentis et sustinentium umeris vibratus dux deligitur. statim-
 que accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohort-
 ium hiberna proxima occupatum Oceano inrumpit. nec pro-
 viderant impetum hostium milites, nec, si providissent, satis
 15 virium ad arcendum erat: capta igitur ac direpta castra.
 dein vagos et pacis modo effusos lixas negotiatoresque Ro-
 manos invadunt. simul excidiis castellorum imminebant, quae
 a praefectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant.
 signa vexillaque et quod militum in superiorem insulae par-
 tem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis
 20 exercitus quam robur: quippe viribus cohortium abductis
 Vitellius e proximis Nerviorum Germanorumque pagis segnem
 numerum armis oneraverat.

16. Civilis dolo grassandum ratus incusavit ultro prae-
 fectos, quod castella deseruissent: sese cum cohorte, cui
 praeerat, Canninefatem tumultum compressurum, illi sua
 quisque hiberna repeterent. subesse fraudem consilio et dis-
 5 persas cohortes facilius opprimi, nec Brinnonem ducem eius
 belli, sed Civilem esse patuit, erumpentibus paulatim indiciiis,
 quae Germani, laeta bello gens, non diu occultaverant. ubi
 insidiae parum cessere, ad vim transgressus Canninefates,
 Frisios, Batavos propriis cuneis componit: directa ex diverso
 10 acies haud procul a flumine Rheno et obversis in hostem
 navibus, quas incensis castellis illuc adpulerant. nec diu
 certato Tungrorum cohors signa ad Civilem transtulit, per-

15, 8 insignis *Wurm* | 10 homine *1 m.* | 12 adscitis *Acidalius* | 13 occupatum *Weissenborn*: occupata (occupatu *Lipsius*) cf. *H. 4, 23, 4* | 13 praeviderant..prouiderant (praeuide-
 rant..praeuidissent *al.*) | 22 Gugernorumque *Ritter*, Tungro-
 rumque *Heraeus* | 16, 6 esse] eius | 10 acie *Pichena*

culsique milites inprovisa prodicione a sociis hostibusque caedebantur. eadem etiam *in* navibus perfidia: pars remigum e Batavis tamquam inperitia officia nautarum propugnatorumque impediabant; mox contra tendere et puppes hostili ripae obicere: ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant, donec universa quattuor et viginti navium classis transfugeret aut caperetur.

17. Clara ea victoria in praesens, in posterum usui; armaque et naves, quibus indigebant, adepti magna per Germanias Galliasque fama libertatis auctores celebrabantur. Germaniae statim misere legatos auxilia offerentes: Galliarum societatem Civilis arte donisque adfectabat, captos cohortium praefectos suas in civitates remittendo, cohortibus, abire an manere mallerent, data potestate. manentibus honorata militia, digredientibus spolia Romanorum offerebantur: simul secretis sermonibus admonebat malorum, quae tot annis perpassi miseram servitutem falso pacem vocarent. Batavos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse; prima acie fusum victumque Romanum. quid si Galliae iugum exuant, quantum in Italia reliquum? provinciarum sanguine provincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batavo equite protritros Aeduos Arvernosque; fuisse inter Verginii auxilia Belgas, vereque reputantibus Gallias suismet viribus concidisse. nunc easdem omnium partes, addito, si quid militaris disciplinae in castris Romanorum vigerit; esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. servirent Suria Asiaque et suetus regibus Oriens: multos adhuc in Galliis vivere ante tributa genitos. nuper certe caeso Quintilio Varo pulsam e Germania servitutem, nec Vitellium principem, sed Caesarem Augustum bello provocatum. libertatem natura etiam mutis animalibus datam, virtutem proprium hominum bonum; deos fortioribus adesse: proinde arriperent vacui occupatos, in-

16, 14 in *add.* *Wurm* | remigium | 17, 4 Germani *Ritter* | 13 exuant, quantum *Döderlein*: exuant? quantum *vulgo* | 16 rem reputantibus *Prammer* | 17 Gallias et 21 Galliis *Wurm*: galliā..gallias | 22 [nuper] *Prammer* | 24 brutis *Acidalius*

tegri fessos. dum alii Vespasianum, alii Vitellium foveant, patere locum adversus utrumque. 18. sic in Gallias Germaniasque intentus, si destinata provenissent, validissimarum ditissimarumque nationum regno imminebat.

At Flaccus Hordeonius primos Civilis conatus per dissimulationem aluit: ubi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batavorum insula Romanum nomen trepidi nuntii adferebant, Munium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis praeerat) egredi adversus hostem iubet. Lupercus legionarios e praesentibus, Ubios e proximis, Treverorum equites haud longe agentis raptim transmisit, addita Batavorum ala, quae iam pridem corrupta fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis maiore pretio fugeret. Civilis captarum cohortium signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante oculos et hostes memoria cladis terrentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges parvosque liberos consistere a tergo iubet, hortamenta victoriae vel pulsis pudorem. ut virorum cantu, feminarum ululatu sonuit acies, nequaquam par a legionibus cohortibusque redditur clamor. nudaverat sinistrum cornu Batavorum ala transfugiens statimque in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Ubiorum Treverorumque auxilia foeda fuga dispersa totis campis palantur: illuc incubuere Germani, et fuit interim effugium legionibus in castra, quibus Veterum nomen est. praefectus alae Batavorum Claudius Labeo, oppidano certamine aemulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares vel, si retineretur, semina discordiae praeberet, in Frisios avehitur.

19. Isdem diebus Batavorum et Canninefatium cohortes, cum iussu Vitellii in urbem pergerent, missus a Civile nuntius adsequitur. intumuere statim superbia ferociaque et pretium itineris donativum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sane a Vitellio, postulabant, non ut adsequerentur, sed causam seditioni. et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quam ut acrius exposcerent

quae sciebant negaturum. spreto Flacco inferiorem Germaniam petivere, ut Civili iungerentur. Hordeonius adhibitis tribunis centurionibusque consultavit, num obsequium ab-
nuentes vi coërceret; mox insita ignavia et trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus et subito dilectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militem: dein paenitentia et arguentibus ipsis, qui suaserant, tamquam secuturus scripsit Herennio Gallo legionis primæ
legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret transitu Batavos: se cum exercitu tergis eorum haesurum. et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum aliisque litteris Gallum monuit, ne terreret abeuntes: unde suspicio sponte
legatorum excitari bellum cunctaque, quae acciderant aut metuebantur, non inertia militis neque hostium vi, sed fraude ducum evenire.

20. Batavi cum castris Bonnensibus propinquarent, prae-misere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponeret. nullum sibi bellum adversus Romanos, pro quibus totiens bellarent: longa atque irrita militia fessis patriæ atque otii cupidinem esse. si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin
arma occurrant, ferro viam inventuros. cunctantem legatum milites perpulerant, fortunam proelii experiretur. tria milia legionariorum et tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignava, sed procax ante periculum manus omnibus portis prorumpunt, ut Batavos numero inpa-
res circumfundant. illi veteres militiæ in cuneos congregantur, densi undique et frontem tergaque ac latus tuti; sic tenuem nostrorum aciem perfringunt. cedentibus Belgis pellitur legio, et vallum portasque trepidi petebant. ibi plurimum cladis: cumulatæ corporibus fossæ, nec caede tantum et vulnere-
bus, sed ruina et suis plerique telis interiere. victores colonia Agrippinensium vitata, nihil cetero in itinere hostile

20, 3 aduersu 1 m. (adversum Ritter) | 6 cunctem | 7 experiri. igitur Wurm | 10 prorumpunt Ritter: rumpunt | 16 interire

ausi, Bonnense proelium excusabant, tamquam petita pace, postquam negabatur, sibimet ipsi consuluisse.

21. Civilis adventu veteranarum cohortium iusti iam exercitus ductor, sed consilii ambiguus et vim Romanam reputans, cunctos qui aderant in verba Vespasiani adigit mittitque legatos ad duas legiones, quae priore acie pulsae in
 5 Vetera castra concesserant, ut idem sacramentum acciperent. redditur responsum: neque proditoris neque hostium se consiliis uti; esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem et arma usque ad supremum spiritum retenturos: proinde
 10 meritas sceleris poenas expectaret. quae ubi relata Civili, incensus ira universam Batavorum gentem in arma rapit; iunguntur Bructeri Tencterique et excita nuntiis Germania ad praedam famamque.

22. Adversus has concurrentis belli minas legati legionum Munius Lupercus et Numisius Rufus vallum murosque firmabant. subversa longae pacis opera, haud procul castris in modum municipii exstructa, ne hostibus usui forent.
 5 sed parum provisum, ut copiae in castra conveherentur; rapi permisere: ita paucis diebus per licentiam absumpta sunt quae adversus necessitates in longum suffecissent. Civilis medium agmen cum robore Batavorum obtinens utramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum
 10 catervis complet, adsultante per campos equite; simul naves in adversum amnem agebantur. hinc veteranarum cohortium signa, inde depromptae silvis lucisque ferarum imagines, ut cuique genti inire proelium mos est, mixta belli civilis externique facie obstupescerant obsessos. et spem ob-
 15 pugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm vix quinque milia armatorum Romanorum tuebantur; sed lixarum multitudo turbata pace illuc congregata et bello ministra aderat.

23. Pars castrorum in collem leniter exsurgens, pars

21, 9 arbitrum *Puteolanus*, at v. XIII, 14 | 22, 5 ut *Lipsius*: ui | 8 utrimque *Lipsius* | 12 luusque | 13 ciuili | 16 Romanorum *om. al.*

aequò adibatur. quippe illis hibernis obsideri premique Germanias Augustus crediderat, neque unquam id malorum, ut obpugnatum ultro legiones nostras venirent; inde non loco neque munimentis labor additus: vis et arma satis placebant. 5 Batavi Transrhenanique, quo discreta virtus manifestius spectaretur, sibi quaeque gens consistunt, eminus lacescentes. post ubi pleraque telorum turribus pinnisque moenium irrita haerebant et desuper saxis vulnerabantur, clamore atque impetu invasere vallum, adpositis plerique scalis, alii per testudinem suorum; scandebantque iam quidam, cum gladiis 10 et armorum incussu praecipitati sudibus et pilis obruuntur, praeferoces initio et rebus secundis nimii. sed tum praedae cupidine adversa quoque tolerabant; machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec ulla ipsis sollertia: perfugae captivique 15 docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere, ut alii superstantes tamquam ex aggere proeliarentur, pars intus occulti muros subruerent. sed excussa ballistis saxa stravere informe opus. et crates vineasque parantibus adactae tormentis ardentibus hastae, ultroque 20 ipsi obpugnatores ignibus petebantur, donec desperata vi verterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta et multum inbellis turbae; simul ex inopia proditio et fluxa servitiorum fides ac fortuita belli sperabantur. 25

24. Flaccus interim cognito castrorum obsidio et missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos e legionibus Dillio Vocolae duoetvicensimae legionis legato tradit, ut quam maximis per ripam itineribus celeraret, ipse navibus, invalidus corpore, invisus militibus. neque enim ambigue fremebant: emissas a Mogontiaci Batavorum cohortes, dissimulatos Civilis conatus, adsciri in societatem Germanos. non Primi Antonii neque Muciani ope Vespasianum magis adolevisse. aperta odia armaque palam depelli: fraudem et dolum obscura eoque inevitabilia. Civilem stare contra, struere aciem: Hor- 10

23, 18 occultis muro | 24, 2 e om. | 4 navi vectus Ritter, navibus vectus Haase, navibus secutus Heraeus, pavidus al. | 5 fremebant Rhenanus: pmebant

deonium e cubiculo et lectulo iubere quidquid hosti conducat. tot armatas fortissimorum virorum manus unius senis valedudine regi: quin potius interfecto proditore fortunam virtutemque suam malo omine exsolverent. his inter se vocibus
 15 instinctos flammavere insuper adlatae a Vespasiano litterae, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro contione recitavit, vinctosque qui attulerant ad Vitellium misit.

25. Sic mitigatis animis Bonnam, hiberna primae legionis, ventum. infensor illic miles culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam adversus Batavos aciem, tamquam a Mogontiaci legiones sequerentur; eiusdem pro
 5 ditione caesos, nullis supervenientibus auxiliis: ignota haec ceteris exercitibus neque imperatori suo nuntiari, cum ad cursu tot provinciarum extingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplares omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque et Hispanias auxilia orabat, exercitui re
 10 citavit instituitque pessimum facinus, ut epistulae aquiliferis legionum traderentur, a quis ante militi quam ducibus legabantur. tum e seditiosis unum vinciri iubet, magis usurpandi iuris, quam quia unius culpa foret. motusque Bonna exercitus in coloniam Agrippinensem, adfluentibus auxiliis Gallorum,
 15 qui primo rem Romanam enixe iuvabant: mox valescentibus Germanis pleraeque civitates adversum nos arma *sumpsere* spe libertatis et, si exuissent servitium, cupidine imperitandi. gliscebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis vincula indiderant: quin idem ille arguebat ultro conscientiam
 20 ducis, tamquam nuntius inter Civilem Flaccumque falso crimine testis veri opprimeretur. conscendit tribunal Vocula mira constantia, presumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit: et dum mali pavent, optimus quisque iussis parere. exim consensu ducem Voculam poscentibus,
 25 Flaccus summam rerum ei permisit.

24, 13 proditore *Ferretus*: traditore | 14 homine | 25, 4 magontiaci *hoc loco et infra c. 33* | 5 se caesos *Ritter* | 8 exemplaria *al.*, exempla *Ritter* | 16 *sumpsere add. Agricola, idem vel cepere Weissenborn* | 19 indiderat, *em. Puteolanus*

26. Sed discordes animos multa efferabant: inopia stipendii frumentique et simul dilectum tributaque Galliae aspernantes, Rhenus incognita illi caelo siccitate vix navium patiens, arti commeatus, dispositae per omnem ripam stationes, quae Germanos vado arcerent, eademque de causa minus frugum et plures qui consumerent. apud imperitos prodigii loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque et vetera imperii munimenta desererent: quod in pace fors seu natura, tunc fatum et ira deum vocabatur.

Ingressis Novaesium sexta decuma legio coniungitur. additus Voculae in partem curarum Herennius Gallus legatus; nec ausi ad hostem pergere ** (loco Gelduba nomen est) castra fecere. ibi struenda acie, muniendo vallandoque et ceteris belli meditamentis militem firmabant. utque praeda ad virtutem accenderetur, in proximos Cugernorum pagos, qui societatem Civilis acceperant, ductus a Vocula exercitus; pars cum Herennio Gallo remansit.

27. Forte navem haud procul castris, frumento gravem, cum per vada haesisset, Germani in suam ripam trahebant. non tulit Gallus misitque subsidio cohortem: auctus et Germanorum numerus, paulatimque adgregantibus se auxiliis acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum navem abripiunt. victi, quod tum in morem verterat, non suam ignaviam, sed perfidiam legati culpabant. protractum e tentorio, scissa veste, verberato corpore, quo pretio, quibus consciis prodidisset exercitum, dicere iubent. redit in Hordeonium invidia: illum auctorem sceleris, hunc ministrum vocant, donec exitium minitantibus exterritus proditionem et ipse Hordeonio obiecit; victusque adventu demum Voculae exsolvit. is postera die auctores seditionis morte adfecit: tanta

26,1 efferabant *Beroaldus*: efferebant | 9 deum *Nipperdey*: dī, i. e. dei (divom *Wurm*) | 10 sexta d.] xij | 12 loco cui *gelduba al.*, rectius *Wurm* (*Philol.* 9, 103) signum lacunae posuit, haec fere supplens: ad quintum (ad XIII *Heraeus*) ab *Novaesio* lapidem coll. I, 45. H. 2, 24 | 15 gurgernorum cf. H. 5, 16 | 16 a om. (*Voculae Agricola*) | 17 permansit, em. *Nipperdey* | 27, 6 arripiunt, corr. 1 m. in abripiunt

illi exercitui diversitas inerat licentiae patientiaeque. haud
 15 dubie gregarius miles Vitellio fidus, splendidissimus quisque
 in Vespasianum proni: inde scelerum ac suppliciorum vices
 et mixtus obsequio furor, ut contineri non possent qui puniri poterant.

28. At Civilem inmensis auctibus universa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmata. ille, ut cuique proximum, vastari Ubios Treverosque, et aliam manum Mosam amnem transire iubet, ut Menapios et Morinos et extrema Galliarum quateret. actae utrobique praedae, infestius in Ubiis, quod gens Germanicae originis eiurata patria [Romanorum nomen] Agrippinenses vocarentur. caesae cohortes eorum in vico Marcoduro incuriosius agentes, quia procul ripa aberant. nec quievire Ubii, quo minus praedas e Germania peterent, primo inpune, dein circumventi sunt, per omne id bellum meliore usu fide quam fortuna. contusis Ubiis gravior et successu rerum ferocior Civilis obsidium legionum urgebat, intentis custodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret. machinas molemque operum Batavis
 10 delegat: Transrhenanos proelium poscentis ad scindendum vallum ire detrusosque redintegrare certamen iubet, superante multitudine et facili damno.

29. Nec finem labori nox attulit: congestis circum lignis accensisque, simul epulantes, ut quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. quippe ipsorum tela per tenebras vana: Romani conspicuam barbarorum aciem, et si
 5 quis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. intellectum id Civili et restincto igne misceri cuncta tenebris et armis iubet. tum verostrepitus dissoni, concursus incerti, neque ferendi neque declinandi providentia: unde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere artus; nihil prodesse

28, 3 alia manu, *em. Freinsheim* | 4 transiri *corr.* | 6 Rom. nomen *glossam esse vidit Gruterus* (Romanorum nomine *Weissenborn*, romano nomine *Lipsius*) | 29, 4 perspicuam *1 m.* | 5 et fulgens, *i.e. efulgens* | 7 concursus incerti *Heraeus*: cursus incepti (?) *Med. in frustulo membrano adglutinato* (casus incerti *al.*, incursus *i. Wölfflin*) | 9 artus *Lipsius*: arcus (intendere ictus *Weissenborn*)

virtus, fors cuncta turbare et ignavorum saepe telis fortissimi 10
cadere. apud Germanos inconsulta ira: Romanus miles peric-
ulorum gnarus ferratas sudes, gravia saxa non forte iacie-
bat. ubi sonus molientium aut adpositae scalae hostem in
manus dederant, propellere umbone, pilo sequi; multos in
moenia egressos pugionibus fodere. sic exhausta nocte no- 15
vam aciem dies aperuit.

30. Eduxerant Batavi turrim duplici tabulato, quam prae-
toriae portae (is aequissimus locus) propinquantem promoti
contra validi asseres et incussae trabes perfregere multa su-
perstantium pernicie. pugnatumque in percussos subita et
prospera eruptione; simul a legionariis peritia et arte prae- 5
stantibus plura struebantur. praecipuum pavorem intulit sus-
pensum et nutans machinamentum, quo repente demisso prae-
ter suorum ora singuli pluresve hostium sublime rapti verso
pondere intra castra effundebantur. Civilis omnia expu-
gnandi spe rursus per otium adsidebat, nuntiis et promissis 10
fidem legionum convellens.

31. Haec in Germania ante Cremonense proelium gesta,
cuius eventum litterae Primi Antonii docuere, addito Caeci-
nae edicto; et praefectus cohortis e victis, Alpinus Monta-
nus, fortunam partium praesens fatebatur. diversi hinc motus
animorum: auxilia e Gallia, quis nec amor neque odium in 5
partes, militia sine adfectu, hortantibus praefectis statim a
Vitellio desciscunt: vetus miles cunctabatur. sed adigente
Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum,
non vultu neque animo satis adfirmans: et cum cetera iuris
iurandi verba conciperent, Vespasiani nomen haesitantes aut 10
levi murmure et plerumque silentio trans mittebant.

32. Lectae deinde pro contione epistulae Antonii ad Ci-
vilem suspiciones militum irritavere, tamquam ad socium
partium scriptae et de Germanico exercitu hostiliter. mox
adlatis Geldubam in castra nuntiis eadem dicta factaque, et

29, 12 gnarus *Rhenanus*: ignarus (non ignarus *Ritter*) | 30, 9
infra | obpugnandi, *em. Nipperdey* | 31, 3 uictus | 6 militiae,
em. Rhenanus

missus cum mandatis Montanus ad Civilem, ut absisteret bello neve externa armis falsis velaret: si Vespasianum iuvare adgressus foret, satis factum coeptis. ad ea Civilis primo callide: post ubi videt Montanum praeferoce ingenio paratumque in res novas, orsus a questu periculisque, quae per
 10 quinque et viginti annos in castris Romanis exhausisset, 'egregium' inquit 'pretium laborum recepi, necem fratris et vincula mea et saevissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus iure gentium poenas reposco. vos autem Treveri ceteraeque servientium animae, quod praemium effusi
 15 totiens sanguinis expectatis nisi ingratham militiam, immortalia tributa, virgas, secures et dominorum ingenia? en ego praefectus unius cohortis et Canninefates Batavique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus vel saepta ferro fameque premimus. denique ausos aut libertas
 20 sequetur aut victi idem erimus.' sic accensum, sed molliora referre iussum dimittit: ille ut inritus legationis redit, cetera dissimulans, quae mox erupere.

33. Civilis parte copiarum retenta veteranas cohortes et quod e Germanis maxime promptum adversus Voculam exercitumque eius mittit, Iulio Maximo et Claudio Victore, sororis suae filio, ducibus. rapiunt in transitu hiberna alae Asciburgii sita; adeoque improvisi castra involavere, ut non adloqui, non pandere aciem Vocula potuerit: id solum ut in tumultu monuit, subsignano milite media firmare: auxilia passim circumfusa sunt. eques prorupit, exceptusque compositis hostium ordinibus terga in suos vertit. caedes inde,
 10 non proelium. et Nerviorum cohortes, metu seu perfidia, latera nostrorum nudavere: sic ad legiones perventum, quae amissis signis intra vallum sternebantur, cum repente novo auxilio fortuna pugnae mutatur. Vasconum lectae a Galba cohortes ac tum accitae, dum castris propinquant, audito
 15 proeliantium clamore intentos hostis a tergo invadunt latiorremque quam pro numero terrorem faciunt, aliis a Novaesio,

aliis a Mogontiaco universas copias advenisse credentibus. is error addit animos, et dum alienis viribus confidunt, suas recepere. fortissimus quisque e Batavis, quantum peditum erat, conciduntur: eques evasit cum signis captivisque, quos 20 prima acie corripuerant. caesorum eo die in partibus nostris maior numerus, set inbellior, e Germanis ipsa robora.

34. Dux uterque pari culpa meritis adversa prosperis defuere. nam Civilis si maioribus copiis instruxisset aciem, circumiri a tam paucis cohortibus nequisset castraque per-rupta excidisset: Vocula nec adventum hostium exploravit, eoque simul egressus victusque; dein victoriae parum con- 5 fisus, tritis frustra diebus castra in hostem movit, quem si statim impellere cursumque rerum sequi maturasset, solvere obsidium legionum eodem impetu potuit. temptaverat interim Civilis obsessorum animos, tamquam perditae apud Romanos res et suis victoria provenisset: circumferebantur signa 10 vexillaque, ostentati etiam captivi. ex quibus unus, egregium facinus ausus, clara voce gesta patefecit, confossus ilico a Germanis: unde maior indici fides, simul vastatione incendiisque flagrantium villarum venire victorem exercitum intellegebatur. in conspectu castrorum constitui signa fos- 15 samque et vallum circumdari Vocula iubet: depositis inpedimentis sarcinisque expediti certarent. hinc in ducem clamor pugnam poscentium; et minari adsueverant. ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto incompressi fessique proelium sumpserunt; nam Civilis aderat, non minus vitiis ho- 20 stium quam virtute suorum fretus. varia apud Romanos fortuna et seditiosissimus quisque ignavus: quidam recentis victoriae memores retinere locum, ferire hostem, seque et proximos hortari et redintegrata acie manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent. illi cuncta e muris cernentes 25 omnibus portis prorumpunt. ac forte Civilis lapsu equi prostratus, credita per utrumque exercitum fama vulneratum aut

33, 18 is error Romanis *al.*, is nostris error *Joh. Müller* | 20 conciduntur *nos*: funduntur (*trucidantur Nipperdey*) | 22 set *Madvig*: et | 34, 13 illico *Freinsheim*: illic

interfectum, inmane quantum suis pavoris et hostibus alacritatis indidit: sed Vocula omissis fugientium tergis vallum
 30 turrisque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret, corrupta totiens victoria non falso suspectus bellum malle.

35. Nihil aequae exercitus nostros quam egestas copiarum fatigabat. impedimenta legionum cum inbelli turba Novaesium missa, ut inde terrestri itinere frumentum adveherent; nam flumine hostes potiebantur. primum agmen secum
 5 inaccessit, nondum satis firmo Civile. qui ubi rursum missos Novaesium frumentatores datasque in praesidium cohortes velut multa pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentia vagos, compositus invadit, praemissis qui pontes et viarum angusta insiderent.
 10 pugnatum longo agmine et incerto Marte, donec proelium nox dirimeret. cohortes Geldubam perrexere, manentibus, ut fuerant, castris, quae relictorum illic militum praesidio tenebantur. non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundum foret frumentatoribus onustis percussisque. addit
 15 exercitui suo Vocula mille delectos e quinta et quinta decuma legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem et ducibus infensum. plures quam iussum erat profecti palam in agmine fremebant, non se ultra famem, insidias legatorum toleraturos: at qui remanserant, desertos se abducta parte
 20 legionum querebantur. duplex hinc seditio, aliis revocantibus Voculam, aliis redire in castra abnuentibus.

36. Interim Civilis Vetera circumsevit: Vocula Geldubam atque inde Novaesium concessit. Civilis capit Geldubam; mox haud procul Novaesio equestri proelio prospere certavit. sed milites secundis adversisque perinde in exitium
 5 ducum accendebatur; et adventu quintanorum quintadecumanorumque auctae legiones donativum exposcunt, conperto

35, 14 percussisque *Agricola*: periculisque | 19 desertos se] desertosque (desertos se proditosque *Weissenborn*) | 36, 1 Iterum *Nipperdey* | 2 [Civ. c. Geldubam] *Urlichs* | 3 mox Vocula *Gutmann* | inprospere *Weissenborn*, Romanus prospere *Ritter*, at v. *Heraeus* | 4 proinde

pecuniam a Vitellio missam. nec diu cunctatus Hordeonius nomine Vespasiani dedit, idque praecipuum fuit seditionis alimentum. effusi in luxum et epulas et nocturnos coetus veterem in Hordeonium iram renovant, nec ullo legatorum tribunorumve obsistere auso (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum e cubili interficiunt. eadem in Vocolam parabantur, nisi servili habitu per tenebras ignoratus evasisset.

37. Ubi sedato impetu metus rediit, centuriones cum epistulis ad civitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos: ipsi, ut est vulgus sine rectore praeceps pavidum socors, adventante Civile raptis temere armis ac statim omisis, in fugam vertuntur. res adversae discordiam peperere, iis qui e superiore exercitu erant causam suam dissociantibus; Vitellii tamen imagines in castris et per proximas Belgicarum civitates repositae, cum iam Vitellius occidisset. dein mutati in paenitentiam primani quartanique et duoetvicensimani Vocolam sequuntur, apud quem resumpto Vespasiani sacramento ad liberandum Mogontiaci obsidium ducebantur. discesserant obsessores, mixtus ex Chattis Usipis Mattiacis exercitus, satietate praedae nec incruentati, quia dispersos et nescios miles noster invaserat. quin et loricam vallumque per fines suos Treveri struxere, magnisque in vicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga populum Romanum merita mox rebelles foedarent.

38. Interea Vespasianus iterum ac Titus consulatum absentes inierant, maesta et multiplici metu suspensa civitate, quae super instantia mala falsos pavores induerat, descivisse Africam res novas moliente L. Pisone. is *pro consule* provinciae nequaquam turbidus ingenio, sed quia naves saevitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui una ex re publica annonae cura, clausum litus, retineri commeatus, dum timet, credebat, argentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant, ne victori-

37, 12 ex Chattis *Rhenanus*: et caitis | 13 incruentati quia *Heraeus*: incruentari uia (incruenti: in via *Lipsius*) | 38, 2 inierant *Haase*: inieit | 4 pro cons. *add. Jac. Gronovius* | 8 commeatus 1 m. | 9 ne *Jac. Gronovius*: nec

10 bus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles nulla umquam civilis victoria satiavit.

39. Kalendis Ianuariis in senatu, quem Iulius Frontinus praetor urbanus vocaverat, legatis exercitibusque ac regibus laudes gratesque decretae; et Tettio Iuliano praetura, tamquam transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur; Hormo dignitas equestris data. et mox eiurante Frontino Caesar Domitianus praeturam cepit. eius nomen epistulis edictisque praeponabatur, vis penes Mucianum erat, nisi quod pleraque Domitianus instigantibus amicis aut propria libidine audebat.

10 sed praecipuus Muciano metus e Primo Antonio Varoque Arrio, quos recentes clarosque rerum fama ac militum studii etiam populus fovebat, quia in neminem ultra aciem saevierant. et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis moribus et fraterna imagine fulgentem, ad capeSSendam rem

15 publicam hortatus, haud defutura consciorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. igitur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in senatu laudibus cumulatam secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans discessu

20 Cluvii Rufi vacuum; simul amicis eius tribunatus praefecturasque largitur. dein postquam inanem animum spe et cupidine inpleverat, vires abolet dimissa in hiberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. et tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Suriam remissa; pars exercitus in Germanias ducebatur. sic egesto quidquid turbidum

25 rediit urbi sua forma legesque et munia magistratuum.

40. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentia patris fratrisque ac iuventa sua pauca et modica disseruit, decorus habitu; et ignotis adhuc moribus crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. referente Caesare de restituendis Galbae honoribus, censuit Curtius Montanus, ut Piso-

39, 3 Tettio Orelli: tito | 14 moribus Bötticher: maioribusque, sed que deletum | 19 decessu Nippérdey, at v. Mommsen, Hermes IV, 319 | 26 rediit Haase: redit

nis quoque memoria celebraretur. patres utrumque iussere: de Pisone irritum fuit. tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique aera legum vetustate delapsa noscerent figerentque, et fastos adulatione temporum foedatos exonerarent modumque publicis inpensis facerent. redditur ¹⁰ Tettio Iuliano praetura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse: Gripho honor mansit. repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum et Publium Celerem placuit, damnatusque Publius et Sorani manibus satis factum. insignis publica severitate dies ne privatim quidem laude caruit. iu- ¹⁵ stum officium explesse Musonius videbatur, diversa fama *de* Demetrio Cynicam sectam professo, quod manifestum reum ambitiosius quam honestius defendisset: ipsi Publio neque animus in periculis neque oratio subpeditavit. signo ultionis in accusatores dato, petit a Caesare Iunius Mauricus, ut com- ²⁰ mentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret, quem quisque accusandum poposcisset. consulendum tali super re principem respondit.

41. Senatus inchoantibus primoribus ius iurandum concepit, quo certatim omnes magistratus, ceteri, ut sententiam rogabantur, deos testes advocabant, nihil ope sua factum quo cuiusquam salus laederetur, neque se praemium aut honorem ex calamitate civium cepisse, trepidis et verba iuris iurandi ⁵ per varias artes mutantibus, quis flagitii conscientia inerat. probabant religionem patres, periurium arguebant; eaque velut censura in Sariolenum Voculam et Nonium Attianum et Cestium Severum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum et recens crimen urge- ¹⁰ bat, quod apud Vitellium molitus eadem foret: nec destitit senatus manus intentare Voculae, donec curia excederet. ad Paccium Africanum transgressi eum quoque proturbant, tamquam Neroni Scribonios fratres concordia opibusque insignes ad exitium monstravisset. Africanus neque fateri audebat ¹⁵

40, 8 dilapsa *ed. princ.* | 16 officium *Nipperdey*: iudicium (iudicium *Ernesti*, odium *nos olim*) | *de add. Heraeus* | 20 petiit *Nipperdey* | maricus, *em. Beroaldus* | 41, 11 destitit

neque abnuere poterat: in Vibium Crispum, cuius interrogationibus fatigabatur, ultro conversus, miscendo quae defendere nequibat, societate culpae invidiam declinavit.

42. Magnam eo die pietatis eloquentiaeque famam Vipstanus Messalla adeptus est, nondum senatoria aetate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum subversa Cras-
 5 sorum et Orfiti domus in summum odium extulerat: sponte
 15 Caesaris accusationem subisse iuvenis admodum, nec depellendi periculi sed in spem potentiae videbatur; et Sulpicia Prae-
 textata Crassi uxor quattuorque liberi, si cognosceret senatus, ultores aderant. igitur Messalla non causam neque reum
 20 tueri, sed periculis fratris semet opponens flexerat quosdam.
 10 occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo usque progres-
 sus, ut post caedem Galbae datam interfectori Pisonis pecuniam a Regulo adpetitumque morsu Pisonis caput obiectaret.
 'hoc certe' inquit 'Nero non coëgit, nec dignitatem aut salutem illa saevitia redemisti. sane toleremus istorum defension-
 15 nes, qui perdere alios quam periclitari ipsi maluerunt: te
 securum reliquerat exul pater et divisa inter creditores bona, nondum honorum capax aetas, nihil quod ex te concupisceret
 Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis et hiatu praemiorum ignotum adhuc ingenium et nullis defensionibus ex-
 20 pertum caede nobili inbuisti, cum ex funere rei publicae raptis consularibus spoliis, septuagiens sestertio saginatus et
 sacerdotio fulgens innoxios pueros, inlustres senes, conspicuas feminas eadem ruina prosterneret, cum segnitiam Ne-
 ronis incusares, quod per singulas domos seque et delatores
 25 fatigaret: posse universum senatum una voce subverti. retinete, patres conscripti, et reseruate hominem tam expediti
 consilii, ut omnis aetas instructa sit, et quo modo senes nostri Marcellum, Crispum, iuvenes Regulum imitentur. invenit
 aemulos etiam infelix nequitia: quid si floreat vigeatque? et

42, 1 uipstanus, *em. Rupertus* | 4 sponte Caesaris accusationem *Joh. Müller*: sponte eXSC accusatio (*fort. sponte eas accusationes*) | 6 Sulpicia *Puteolanus*: supplicia | 13 aut salutem illa *Lipsius*: austa lute illa | 21 saginatus *Faërnus*: si-
 atus | 29 aemulos etiam *Acidalius*: etiam aemulos

quem adhuc quaestorium offendere non audemus, praetorium 30
et consularem ausuri sumus? an Neronem extremum domino-
rum putatis? idem crediderant qui Tiberio, qui Gaio super-
stites fuerunt, cum interim intestabilior et saevior exortus est.
non timemus Vespasianum; ea principis aetas, ea moderatio:
sed diutius durant exempla quam mores. elanguimus, patres 35
conscripti, nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone
delatores et ministros more maiorum puniendos flagitabat.
optimus est post malum principem dies primus.

43. Tanto cum adsensu senatus auditus est Montanus, ut
spem caperet Helvidius posse etiam Marcellum prosterni. igitur a laude Cluvii Rufi orsus, qui perinde dives et eloquen-
tia clarus nulli umquam sub Nerone periculum facessisset,
crimine simul exemploque Eprium urgebat, ardentibus pa- 5
trum animis. quod ubi sensit Marcellus, velut excedens cu-
ria 'imus' inquit, 'Prisce, et relinquimus tibi senatum tuum:
regna praesente Caesare.' sequebatur Vibius Crispus, ambo
infensi, vultu diverso, Marcellus minacibus oculis, Crispus
renidens, donec adcursum amicorum retraherentur. cum glisce- 10
ret certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi perti-
nacibus odiis tenderent, consumptus per discordiam dies.

44. Proximo senatu, inchoante Caesare de abolendo do-
lore iraque et priorum temporum necessitatibus, censuit Mu-
cianus prolixè pro accusatoribus; simul eos, qui coeptam,
deinde omissam actionem repeterent, monuit sermone molli
et tamquam rogaret. patres coeptatam libertatem, postquam 5
obviam itum, omisere. Mucianus, ne sperni senatus iudicium
et cunctis sub Nerone admissis data impunitas videretur,
Octavium Sagittam et Antistium Sosianum senatorii ordinis
egressos exilium in easdem insulas redegit. Octavius Pon-
tiam Postumiam, stupro cognitam et nuptias suas abnuentem, 10
inpotens amoris interfecerat, Sosianus pravitate morum mul-
tis exitiosus. ambo gravi senatus consulto damnati pulsique,
quamvis concessa aliis reditu, in eadem poena retenti sunt.

42, 31 ausuri *Lipsius*: uisuri | 35 quam auctores *Lipsius* |
43, 4 facesisset | 44, 8 Sagittam *Rhenanus*: sabinum sagittam

nec ideo lenita erga Mucianum invidia: quippe Sosianus ac
 15 Sagitta viles, etiam si reverterentur: accusatorum ingenia et
 opes et exercita malis artibus potentia timebantur.

45. Reconciliavit paulisper studia patrum habita in senatu
 cognitio secundum veterem morem. Manlius Patruitus sena-
 tor pulsatum se in colonia Seniensi coetu multitudinis et iussu
 magistratuum querebatur; nec finem iniuriae hic stetisse:
 5 planctum et lamenta et supremorum imaginem praesenti sibi
 circumdata cum contumeliis ac probris, quae in senatum uni-
 versum iacerentur. vocati qui arguebantur, et cognita causa
 in convictos vindicatum, additumque senatus consultum, quo
 Senensium plebes modestiae admoneretur. isdem diebus
 10 Antonius Flamma *accusantibus* Cyrenensibus damnatur lege
 repetundarum et exilio ob saevitiam.

46. Inter quae militaris seditio prope exarsit. praetoria-
 nam militiam repetebant a Vitellio dimissi, pro Vespasiano
 congregati; et lectus in eandem spem e legionibus miles pro-
 missa stipendia flagitabat. ne Vitelliani quidem sine multa
 5 caede depelli poterant: sed immensa pecunia tanta vis homi-

45, 2 Patruinus *Lipsius* | 3 et 9 Senensi . . Senensium
Oberlin | 10 *accusantibus add. Wurm coll. 12, 18. 13, 33. Plin.*
ep. 2, 11 | 46, 5 *in Med. verba sic se excipiunt: pelli poterant*
sed immensa pecunia [iam sequuntur . . ferunt ne criminantium
nuntiis usque ad templi magnificentiae defuisse crede c. 52, 2
— 53, 23] tanta uis hominum retinenda erat usque ad Titum
antequam digrederetur multo apud patrem sermone orasse
c. 52, 2; iam sequuntur: dicebatur audita interim c. 54 in.
In turbato verborum ordine ab aliis iam intellecto Madvigius
in appendice disputationis de Asconio p. 23 not. hoc primus
vidit ferunt non ad immensa pecunia (c. 46) pertinere, sed ad
ne criminantium nuntiis c. 52 in.; ab hoc enim voc. ferunt no-
vum folium cod. archetypi exorsum erat, cuius postrema verba
fueraut: defuisse crede c. 53 extr. His recte collocatis iam
verba c. 53 extr. et 54 in. sic se excipiunt: defuisse crede di-
cebatur audita interim etc. Quod autem ad vocabulum dice-
batur attinet, manifestum videtur, cum unum folium in arche-
typo sic desineret 'defuisse crede' et deinde sequens pergeret
batur audita, foliis transpositis syllabas, quae mancae videban-
tur batur. male a librario quodam in dicebatur expletas esse |
mercede Weissenborn | depelli nos: pelli | pecunia terrebat qua

num retinenda erat. ingressus castra Mucianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceterique per urbem et urbi vicina conquisiti producuntur prope intecto corpore. eos Mucianus diduci et Germanicum Britannicumque militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim adistere iubet. illos primus statim adspectus obstupescerat, cum ex diverso velut aciem telis et armis truem, semet clausos nudosque et inluvie deformes aspicerent: ut vero huc illuc distrabi coepere, metus per omnes et praecipua Germanici militis formido, tamquam ea separatione ad caedem destinaretur. prensare commanipularium pectora, cervicibus innecti, suprema oscula petere, ne desererentur soli neu pari causa disparem fortunam paterentur; modo Mucianum, modo absentem principem, postremum caelum ac deos obtestari, donec Mucianus cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans, falso timori obviam iret; namque et victor exercitus clamore lacrimas eorum iuvabat. isque finis illa die. paucis post diebus adloquentem Domitianum firmati iam excepere: spernunt oblatos agros, militiam et stipendia orant. preces erant, sed quibus contra dici non posset; igitur in praetorium accepti. dein quibus aetas et iusta stipendia, dimissi cum honore, alii ob culpam, sed carptim ac singuli, quo tutissimo remedio consensus multitudinis extenuatur.

47. Ceterum verane pauperie an uti videretur, actum in senatu, ut sescentiens sesterium a privatis mutuum acciperetur, praepositusque ei curae Pompeius Silvanus. nec multo post necessitas abiit sive omissa simulatio. abrogati inde le-

(si *Nipperdey*) tanta vis *Bötticher* | 46, 6 redimenda *Weissenborn* | 18 destinarentur *Rhenanus*; singulari legentium animi potissimum ad *G. militem*, cuius formido praecipua erat, convertuntur | 18 pressare *Döderlein* | 19 pectora] dexteras *Acidalius* (dexteras, complecti pectora *coni. Nipperdey*) | 20 pauci causā (pari in causa *al.*) | 21 postremo *Wölfflin Philol.* 27, 119 | 28 recepti *A. Gerber* | 47, 4 abroganti, *em. Puteolanus*

gem ferente Domitiano consulatus, quos Vitellius dederat, funusque censorium Flavio Sabino ductum, magna documenta instabilis fortunae summaque et ima miscentis.

48. Sub idem tempus L. Piso pro consule interficitur. ea de caede quam verissime expediam, si puca supra repetiero ab initio causisque talium facinorum non absurda. legio in Africa auxiliaque tutandis imperii finibus sub divo Augusto
5 Tiberioque principibus proconsuli parebant. mox Gaius Caesar, turbidus animi ac Marcum Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconsuli legionem misso in eam rem legato tradidit. aequatus inter duos beneficiorum numerus, et mixtis utriusque mandatis discordia quaesita aucta-
10 que pravo certamine. legatorum vis adolevit diuturnitate officii, vel quia minoribus maior aemulandi cura, proconsulum splendidissimus quisque securitati magis quam potentiae consulebant.

49. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosae adulescentiae neque modica cupiens et adfinitate Vitellii anxius. is crebris sermonibus temptaveritne Pisonem ad res novas an temptanti restiterit, incertum, quoniam
5 secreto eorum nemo adfuit, et occiso Pisone plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. nec ambigitur provinciam et militem alienato erga Vespasianum animo fuisse; et quidam e Vitellianis urbe profugi ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius et in pace suspecto tutius bellum. inter quae Claudius Sagitta, praefectus alae Pe-
10 trianae, prospera navigatione praevenit Papirium centurionem a Muciano missum, adseveravitque mandata interficiendi Pisonis centurioni data: cecidisse Galerianum consobrinum eius generumque; unam in audacia spem salutis, sed duo
15 itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petita navibus Gallia ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet, nihil ad ea moto Pisone. centurio a Muciano missus ut portum Kar-

47, 7 et ima *Agricola*: etiā | 48, 2 petiero, *em. Rhenanus* | 5 [principibus] *Th. Opitz, ut est H. 1, 89, 8 | 6 ac* | ad | 10 ius *corr. ex uis* | 49, 9 suspecto *Victorius*: suscepto | 10 petrinae, *v. ad H. 1, 70* | 15 audiendi

thaginis attigit, magna voce laeta Pisoni omina tamquam principi continuare, obvios et subitae rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum ruere in forum, praesentiam Pisonis exposcere; gaudio clamoribusque cuncta miscebant, indiligentia veri et adulandi libidine. Piso indicio Sagittae vel insita modestia non in publicum egressus est neque se studiis vulgi permisit: centurionemque percontatus, postquam quaesitum sibi crimen caedemque comperit, animadverti in eum iussit, haud perinde spe vitae quam ira in percussorem, quod idem ex interfectoribus Clodii Macro cruentas legati sanguine manus ad caedem proconsulis rettulisset. anxio deinde edicto Karthaginiensibus increpitis, ne solita quidem munia usurpabat, clausus intra domum, ne qua motus novi causa vel forte oreretur.

50. Sed ubi Festo consternatio vulgi, centurionis supplicium veraque et falsa more famae in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. illi raptim vecti obscuro adhuc coeptae lucis domum proconsulis inrumpunt dstrictis gladiis, et magna pars Pisonis ignari, quod Poenos auxiliares Maurosque in eam caedem delegerat. haud procul cubiculo obvium forte servum, quisnam et ubi esset Piso, interrogavere. servus egregio mendacio se Pisonem esse respondit ac statim obtruncatur. nec multo post Piso interficitur; namque aderat qui nosceret, Baebius Massa e procuratoribus Africae, iam tunc optimo cuique exitiosus et inter causas malorum, quae mox tulimus, saepius rediturus. Festus Adrumeto, ubi speculabundus substiterat, ad legionem contendit praefectumque castrorum Caetronium Pisanum vinciri iussit proprias ob simultates, sed Pisonis satellitem vocabat militesque et centuriones quosdam puniit, alios praemiis adfecit, neutrum ex merito, sed ut obpressisse bellum crederetur. mox Oeensium Leptitanorumque discordias componit, quae raptu frugum et pecorum inter agrestes modicis principiis,

49, 18 omina *Acidalius*: oīa, i. e. omnia | 21 exposcerent 1 m. | 22 veri *Rhenanus*: uiri | 50, 11 inter *Haase*: in | 18 Oeensium *Lipsius*: offensium

20 iam per arma atque acies exercebantur; nam populus Oeen-
sis multitudine inferior Garamantas exciverat, gentem indo-
mitam et inter accolae latrocinii fecundam. unde artae Lep-
titanis res, lateque vastatis agris intra moenia trepidabant,
donec interventu cohortium alarumque fusi Garamantes et re-
25 cepta omnis praeda, nisi quam vagi per inaccessa mapalium
ulterioribus vendiderant.

51. At Vespasiano post Cremonensem pugnam et pro-
speros undique nuntios cecidisse Vitellium multi cuiusque
ordinis, pari audacia fortunaque hibernum mare adgressi,
nuntiavere. aderant legati regis Vologesi quadraginta milia
5 Parthorum equitum offerentes. magnificum laetumque tantis
sociorum auxiliis ambiri neque indigere: gratiae Vologeso
actae mandatumque, ut legatos ad senatum mitteret et pacem
esse sciret. Vespasianus in Italiam resque urbis intentus adver-
sam de Domitiano famam accipit, tamquam terminos aetatis
10 et concessa filio egrederetur: igitur validissimam exercitus
partem Tito tradit ad reliqua Iudaici belli perpetranda.

52. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem
sermone orasse ferunt, ne criminantium nuntiis temere ac-
cenderetur integrumque se ac placabilem filio praestaret.
non legiones, non classes perinde firma imperii munimenta
5 quam numerum liberorum; nam amicos tempore, fortuna,
cupidinibus aliquando aut erroribus imminui, transferri, de-
sinere: suum cuique sanguinem indiscretum, sed maxime
principibus, quorum prosperis et alii fruantur, adversa ad
iunctissimos pertineant. ne fratribus quidem mansuram con-
10 cordiam, ni parens exemplum praeberet. Vespasianus haud
aeque Domitiano mitigatus quam Titi pietate gaudens, bono
esse animo iubet belloque et armis rem publicam attollere:
sibi pacem domumque curae fore. tum celerrimas navium
frumento onustas saevo adhuc mari committit: quippe tanto
15 discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius dierum fru-
mentum in horreis fuerit, cum a Vespasiano commeatus sub-
venere.

50, 20 offensis | 51, 4 milia om. | 7 pacem sanciret *Wurm*
| 52, 2 ferunt] cf. ad 46, 4 | 4 proinde

53. Curam restituendi Capitolii in L. Vestinum confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famaue inter proceres. ab eo contracti haruspices monuere, ut reliquiae prioris delubri in paludes aveherentur, templum isdem vestigiis sisteretur: nolle deos mutari veterem formam. XI kalendas Iulias serena luce spatium omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis coronisque ingressi milites, quis fausta nomina, felicibus ramis; dein virgines Vestales cum pueris puellisque patrimis matrimisque aqua e fontibus amnibusque hausta perluere. tum Helvidius Priscus praetor, praeunte 10 Plautio Aeliano pontifice, lustrata suovetaurilibus area et super caespitem redditis extis, Iovem, Iunonem, Minervam praesidesque imperii deos precatus, uti coepta prosperarent sedesque suas pietate hominum inchoatas divina ope attollerent, vittas, quis ligatus lapis innexique funes erant, contigit; 15 simul ceteri magistratus et sacerdotes et senatus et eques et magna pars populi, studio laetitiaque conixi, saxum ingens traxere. passimque iniectae fundamentis argenti auriq[ue] stipites et metallorum primitiae, nullis fornacibus victae, sed ut gignuntur: praedixere haruspices, ne temeraretur opus saxo 20 aurove in aliud destinato. altitudo aedibus adiecta: id solum religio adnuere et prioris templi magnificentiae defuisse credebatur.

54. Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vitellii duplicaverat bellum. nam Civilis omissa dissimulatione in populum Romanum ruere, Vitellianae legiones vel externum servitium quam imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eandem ubique exercituum nostrorum 5 fortunam rati, vulgato rumore a Sarmatis Dacisque Moesica ac Pannonica hiberna circumsederi; paria de Britannia finge-

53, 1 conferte (cura . . confertur *Brotier*) | 7 uictis | coronisque. ingressi *al.* | 9 post aqua *Med. habet* trimis, quod delevit *Baiter* ut ex *dittographia* ex proximo patrimis matrimisque; *natum*; eius loco coniecerunt trinis, vivis, conterminis etc. | 10 perluere *Rhenanus*: pluere | 11 plauto, *em. Ursinus* | lustratas boue taurilibus, *em. Lipsius* | 12 sextis | 18 argenti et auriq[ue] | 22 crede dicebatur *v. ad 46, 5* | 54, 1 gallias et germaniasque | 7 circum sederit

bantur. sed nihil aequae quam incendium Capitolii, ut finem imperio adesse crederent, inpulerat. captam olim a Gallis urbem, sed integra Iovis sede mansisse imperium: fatali nunc igne signum caelestis irae datum et possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi superstitione vana Druidae canebant. incesseratque fama primores Galliarum ab Othone adversus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua civilium bellorum series et interna mala fregissent.

55. Ante Flacci Hordeonii caedem nihil prorupit, quo coniuratio intellegeretur: interfecto Hordeonio commeavere nuntii inter Civilem Classicumque praefectum alae Treverorum. Classicus nobilitate opibusque ante alios: regium illi genus et pace belloque clara origo, ipse e maioribus suis hostis populi Romani quam socios iactabat. miscuere sese Iulius Tutor et Iulius Sabinus, hic Trevir, hic Lingonus, Tutor ripae Rheni a Vitellio praefectus; Sabinum super insitam vanitatem falsae stirpis gloria incendebat: proaviam suam divo Iulio per Gallias bellanti corpore atque adulterio placuisse. hi secretis sermonibus animos ceterorum scrutati, ubi quos idoneos rebantur conscientia obstrinxere, in colonia Agrippinensi in domum privatam conveniunt; nam publice civitas talibus inceptis abhorrebat; ac tamen interfuere quidam Ubiorum Tungrorumque. sed plurima vis penes Treveros ac Lingonas, nec tulere moras consultandi. certatim proclamant furere discordiis populum Romanum, caesas legiones, vastatam Italiam, capi cum maxime urbem, omnis exercitus suis quemque bellis distineri: si Alpes praesidiis firmentur, coalita libertate disceptaturas Gallias, quem virium suarum terminum velint.

56. Haec dicta pariter probataque: de reliquiis Vitel-

55, 6 hostis plures *Ritter* | socios *Mercerus*: socius (socius iactabatur *Urlichs*) | 7 ille Trevir *Pichena* | Lingo *Nipperdey* | 8 Sabinum *Weissenborn*: sabinus | 11 scrutati *Pichena*: scrutari | 14 ac tamen *Med. teste Meisero, ut ipse conieci*: at tamen *edd.* | 20 disceptaturas *Victorius*: discepturas (dispecturas *Rhe-nanus*) | 56, 1 reliquis

liani exercitus dubitavere. plerique interficiendos censebant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos: vicit ratio par-
cendi, ne sublata spe veniae pertinaciam accenderent: adlicien-
dos potius in societatem. legatis tantum legionum interfectis, 5
ceterum vulgus conscientia scelerum et spe impunitatis facile
accessurum. ea primi concilii forma missique per Gallias
concitores belli; simulatum ipsis obsequium, quo incautio-
rem Voculam opprimerent. nec defuere qui Voculae nuntia-
rent, sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infi- 10
disque legionibus. inter ambiguos milites et occultos hostes
optimum e praesentibus ratus mutua dissimulatione et isdem
quibus petebatur grassari, in coloniam Agrippinensem de-
scendit. illuc Claudius Labeo, quem captum et extra com-
meatum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus 15
perfugit; pollicitusque, si praesidium daretur, iturum in Ba-
tavos et potiozem civitatis partem ad societatem Romanam
retracturum, accepta peditum equitumque modica manu
nihil apud Batavos ausus quosdam Nerviorum Baetasiorumque
in arma traxit, et furtim magis quam bello Canninefates Mar- 20
sacosque incursabat.

57. Vocula Gallorum fraude inlectus ad hostem conten-
dit; nec procul Veteribus aberat, cum Classicus ac Tutor
per speciem explorandi praegressi cum ducibus Germanorum
pacta firmavere. tumque primum discreti a legionibus pro-
prio vallo castra sua circumdant, obtestante Vocula non adeo 5
turbatam civilibus armis rem Romanam, ut Treveris etiam
Lingonibusque despectui sit. superesse fidas provincias,
victores exercitus, fortunam imperii et ultores deos. sic olim
Sacrovirum et Aeduos, nuper Vindicem Galliasque singulis
proeliis concidissee. eadem rursus numina, eadem fata rupto- 10
res foederum expectarent. melius divo Iulio divoque Au-
gusto notos eorum animos: Galbam et infracta tributa hosti-
les spiritus induisse. nunc hostes, quia molle servitium; cum

56, 4 spes . . accenderet *Ritter* | 7 consilii *al.* | 14 Claudius
Puteolanus: gladius | commeatum *Jacob*: cōmītum (conventum
al., commercium *Heraeus*) | 15 amandatum | [in Frisios] *Ritter*
| 57, 10 numina *Rhenanus*: nomina | 13 indidisse *Ritter*

spoliati exutique fuerint, amicos fore. haec ferociter locutus,
 15 postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremque videt,
 verso itinere Novaesium concedit: Galli duum milium spatio
 distantibus campis consedere. illuc commeantium centurio-
 num militumque emebantur animi, ut (flagitium incognitum
 Romani exercitus) in externa verba iurarent pignusque tanti
 20 sceleris nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quam-
 quam plerique fugam suadebant, audendum ratus vocata
 contione in hunc modum disseruit:

58. 'Numquam apud vos verba feci aut pro vobis solli-
 citior aut pro me securior. nam mihi exitium parari libens
 audio mortemque, in tot malis solacium, ut finem miseriarum
 expecto: vestri me pudet miseretque, adversus quos non
 5 proelium et acies parantur; id enim fas armorum et ius ho-
 stium est: bellum cum populo Romano vestris se manibus
 gesturum Classicus sperat imperiumque et sacramentum Gal-
 liarum ostentat. adeo nos, si fortuna in praesens virtusque
 deseruit, etiam vetera exempla deficiunt, quotiens Romanae
 10 legiones perire praeoptaverint, ne loco pellerentur? socii
 saepe nostri excindi urbes suas seque cum coniugibus ac li-
 beris cremari pertulerunt, neque aliud pretium exitus quam
 fides famaue. tolerant cum maxime inopiam obsidiumque
 apud Vetera legiones nec terrore aut promissis demoventur:
 15 nobis super arma et viros et egregia castrorum munimenta
 frumentum et commeatus quamvis longo bello pares. pecunia
 nuper etiam donativo suffecit, quod sive a Vespasiano sive a
 Vitellio datum interpretari mavultis, ab imperatore certe Ro-
 mano accepistis. tot bellorum victores, apud Geldubam, apud
 20 Vetera, fuso totiens hoste, si pavetis aciem, indignum id qui-
 dem, sed est vallum murique et trahendi artes, donec e pro-
 ximis provinciis auxilia exercitusque concurrant. sane ego
 displiceam: sunt alii legati, tribuni, centurio denique aut
 miles, ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis

57, 19 Romani nos: romanus (Romano exercitui *Heraeus*) |

58, 3 solacium *Gottl. Kiessling*: hostium (hostium *del. Acidalius*, solacium et finem *Freudenberg*) | 17 sufficit, *em. Lipsius* |
 24 toto] tantum *Ernesti*

satellitibus Civilem et Classicum Italiam invasuros. an, si ad
 moenia urbis Germani Gallicque duxerint, arma patriae infere-
 tis? horret animus tanti flagitii imagine. Tutorine Trevero
 agentur excubiae? signum belli Batavus dabit? et Germano-
 rum catervas supplebitis? quis deinde sceleris exitus, cum
 Romanae legiones *se* contra derexerint? transfugae e transfu-
 gis et proditores e proditoribus inter recens et vetus sacra-
 mentum invisi deis errabitis? te, Iuppiter optime maxime,
 quem per octingentos viginti annos tot triumphis coluimus,
 te, Quirine Romanae parens urbis, precor venerorque ut, si
 vobis non fuit cordi me duce haec castra incorrupta et inte-
 merata servari, at certe pollui foedarique a Tutore et Classico
 ne sinatis: militibus Romanis aut innocentiam detis aut ma-
 turam et sine noxa paenitentiam.“

59. Varie excepta oratio inter spem metumque ac pu-
 dorem. digressum Voculam et de supremis agitantem liberti
 servique prohibuere foedissimam mortem sponte praevenire.
 et Classicus misso Aemilio Longino, desertore primae legio-
 nis, caedem eius maturavit; Herennium et Numisium legatos 5
 vinciri satis visum. dein sumptis Romani imperii insignibus
 in castra venit. nec illi, quamquam ad omne facinus durato,
 verba ultra suppeditavere, quam ut sacramentum recitaret:
 iuravere qui aderant pro imperio Galliarum. interfectorem
 Voculae altis ordinibus, ceteros, ut quisque flagitium nava-
 verat, praemiis attollit.

Divisae inde inter Tutorem et Classicum curae. Tutor
 valida manu circumdatos Agrippinenses quantumque militum
 apud superiorem Rheni ripam in eadem verba adigit, occisis
 Mogontiaci tribunis, pulso castrorum praefecto, qui detracta-
 verant: Classicus corruptissimum quemque e deditis pergere
 ad obsessos iubet, veniam ostentantes; si praesentia seque-
 rentur: aliter nihil spei, famem ferrumque et extrema passu-
 ros. adiecere qui missi erant exemplum suum.

58, 27 Tutorine *Jac. Gronovius*: tutor in | 28 [et] *Pichena*,
 Gallorum et Germanorum *Ritter* | 30 *se add. Madvig* (contra
 aciem *Ritter*, aciem c. *Nipperdey*) | 59, 14 occisi

60. Obsessos hinc fides, inde egestas inter decus ac flagitium distrahebant. cunctantibus solita insolitaque alimenta deerant, absumptis iumentis equisque et ceteris animalibus, quae profana foedaque in usum necessitas vertit. 5 virgulta postremo et stirpes et internatas saxis herbas vellent miseriarum patientiaeque documentum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent, missis ad Civilem legatis vitam orantes. neque ante preces admissae, quam in verba Galliarum iurarent: tum pactus praedam castrorum dat custodes, 10 qui pecuniam calones sarcinas retentarent atque ipsos leves abeuntes prosequerentur. ad quintum fere lapidem coorti Germani incautum agmen adgrediuntur. pugnacissimus quisque in vestigio, multi palantes occubuerunt: ceteri retro in castra perfugiunt, querente sane Civile et increpante 15 Germanos, tamquam fidem per scelus abrumperent. simulata ea fuerint an retinere saevientes nequiverit, parum adfirmatur. direptis castris faces iniciunt, cunctosque, qui proelio superfuissent, incendium hausit.

61. Civilis barbaro voto post coepta adversus Romanos arma propexum rutilatumque crinem patrata demum caede legionum deposuit; et ferebatur parvulo filio quosdam captivorum sagittis iaculisque puerilibus figendos obtulisse. 5 ceterum neque se neque quemquam Batavum in verba Galliarum adegit, sisus Germanorum opibus et, si certandum adversus Gallos de possessione rerum foret, inclutus fama et potior. Munius Lupercus legatus legionis inter dona missus Velaedae. ea virgo nationis Bructerae late imperitabat, vetere apud 10 Germanos more, quo plerasque feminarum fatidicas et auge-scente superstitione arbitrantur deas. tuncque Velaedae auctoritas adolevit; nam prosperas Germanis res et excidium legionum praedixerat. sed Lupercus in itinere interfectus. pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti reservantur 15 pignus societati. cohortium alarum legionum hiberna sub-

60, 3 assumptis | 10 atque *Pichena*: atqui (aut qui *al.*) | 11 ferme *Wölfflin* | 12 cohorti, *em. Rhenanus* | 16 fuerit | 17 direptis — hausit *transposuit Haase ante querente v. 14* | 61, 11 arbitrentur | 15 societate 1 m.

versa cremataque, iis tantum relictis, quae Mogontiaci ac Vin-
donissae sita sunt.

62. Legio sexta decuma cum auxiliis simul deditis a
Novaesio in coloniam Treverorum transgredi iubetur, prae-
finita die, intra quam castris excederet. medium omne tempus
per varias curas egere, ignavissimus quisque caesorum apud
Vetera exemplo paventes, melior pars rubore et infamia: 5
quale illud iter? quis dux viae? et omnia in arbitrio eorum,
quos vitae necisque dominos fecissent. alii nulla dedecoris
cura pecuniam aut carissima sibimet ipsi circumdare, qui-
dam expedire arma telisque tamquam in aciem accingi. haec
meditantibus advenit proficiscendi hora expectatione tristior. 10
quippe intra vallum deformitas haud perinde notabilis: de-
texit ignominiam campus et dies. revulsae imperatorum ima-
gines, indecora signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis;
silens agmen et velut longae exsequiae; dux Claudius San-
ctus effosso oculo dirus ore, ingenio debilior. duplicatur 15
flagitium, postquam desertis Bonnensibus castris altera se
legio miscuerat. et vulgata captarum legionum fama cuncti,
qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes
ex agris tectisque et undique effusi insolito spectaculo ni-
mium fruebantur. non tulit ala Picentina gaudium insultantis 20
vulgi, spretisque Sancti promissis aut minis Mogontiacum
abeunt; ac forte obvio interfectore Vocolae Longino, con-
iectis in eum telis initium exsolvendae in posterum culpae
fecere: legiones nihil mutato itinere ante moenia Treverorum
considunt. 25

63. Civilis et Classicus rebus secundis sublatis, an colo-
niam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitte-
rent, dubitare. saevitia ingenii et cupidine praedae ad ex-
cidium civitatis trahebantur: obstabat ratio belli et novum
imperium inchoantibus utilis clementiae fama; Civilem etiam 5
beneficii memoria flexit, quod filium eius primo rerum motu

62, 13 indecora *Madvig*: inhora (inhonora *Victorius*) | hinc
Germanorum, inde *Ritter* | 14 Sancus et 21 Sancti *con. Ritter* |
63, 3 ingenii *Agricola*: ingenti

in colonia Agrippinensi deprehensum honorata custodia habuerant. sed Transrhenanis gentibus invisa civitas opulentia auctuque; neque alium finem belli rebantur, quam si promisca
 10 ea sedes omnibus Germanis foret aut disiecta Ubios quoque dispersisset.

64. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent, quae ferocissimus e legatis in hunc modum protulit: 'redisse vos in corpus nomenque Germaniae communibus deis et praecipuo deorum Marti grates agimus, vobisque gratulamur, quod
 5 tandem liberi inter liberos eritis; nam ad hunc dñem flumina ac terras et caelum quodam modo ipsum clauserant Romani, ut conloquia congressusque nostros arcerent, vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac prope nudi
 10 sub custode et pretio coiremus. sed ut amicitia societasque nostra in aeternum rata sint, postulamus a vobis, muros coloniae, munimenta servitii, detrahatis (etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur); Romanos omnes in finibus vestris trucidetis (haud facile libertas et domini miscentur):
 15 bona interfectorum in medium cedant, ne quis oculere quicquam aut segregare causam suam possit. liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim maioribus nostris: quo modo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. instituta cultumque patrum
 20 resumite, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subiectos quam armis valent. sincerus et integer et servitutis oblitus populus aut ex aequo agetis aut aliis imperitabitis.'

65. Agrippinenses sumpto consultandi spatio, quando neque subire condiciones metus futuri neque palam aspernari condicio praesens sinebat, in hunc modum respondent: 'quae prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius
 5 sumpsimus, ut vobis ceterisque Germanis, consanguineis nostris, iungeremur. muros civitatis, congregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis quam diruere

63, 7 custodia habuerant *Wurm*: custodiae erant (honorate custodierant *al.*) | 64, 2 iuberent | 11 sit *al.* | 22 aliis] auis

tutius est. si qui ex Italia aut provinciis alienigenae in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit vel in suas quisque sedes refugerunt. deductis olim et nobiscum per conubium ¹⁰ sociatis quique mox provenerunt haec patria est; nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici a nobis parentes fratres liberos nostros velitis. vectigal et onera commerciorum resolvimus: sint transitus incustoditi, sed diurni et inermes, donec nova et recentia iura vetustate in consuetudinem ver- ¹⁵ tantur. arbitrum habebimus Civilem et Velaedam, apud quos pacta sancientur.' sic lenitis Tencteris legati ad Civilem ac Velaedam missi cum donis cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetravere; sed coram adire adloquique Velaedam negatum: arcebantur adspectu, quo venerationis plus inesset. ²⁰ ipsa edita in turre; delectus e propinquis consulta respon- saque ut internuntius numinis portabat.

66. Civilis societate Agrippinensium auctus proximas civitates adfectare aut adversantibus bellum inferre statuit. occupatisque Sunucis et iuventute eorum per cohortes composita, quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Baetasiorum Tungrorumque et Nerviorum tumultuaria manu restitit, fre- ⁵ tus loco, quia pontem Mosae fluminis anteceperat. pugnabaturque in angustiis ambigue, donec Germani tranatantes terga Labeonis invasere; simul Civilis, ausus an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, et clara voce 'non ideo' inquit 'bellum sumpsimus, ut Batavi et Treveri gentibus imperent: ¹⁰ procul haec a nobis adrogantia. accipite societatem: transgredior ad vos, seu me ducem seu militem mavultis.' movebatur vulgus condebantque gladios, cum Campanus ac Juvenalis e primoribus Tungrorum universam ei gentem dedere; Labeo antequam circumveniretur, profugit. Civilis Bae- ¹⁵ tasio quoque ac Nervios in fidem acceptos copiis suis adiunxit, ingens rerum, percussis civitatum animis vel sponte inclinantibus.

65, 9 fuerunt *Ritter* | 14 incustoditis | 15 vetustate in consuetudinem *Madvig*; in uetustatem consuetudine | 66, 3 sunnucis *corr.* 1 m. e sunicis | 9 intulisse agmini | 14 e *Orelli*: ei (ex al.) | 17 rerum] virium *A. Ruperti*, rerum fiducia *Völker*

67. Interea Iulius Sabinus proiectis foederis Romani monumentis Caesarem se salutari iubet magnamque et inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam civitatem et nobis fidam; nec Sequani detractavere certamen. 5 fortuna melioribus adfuit: fusi Lingones. Sabinus festinatum temere proelium pari formidine deseruit; utque famam exitii sui faceret, villam, in quam perfugerat, cremavit, illic voluntaria morte interisse creditus. sed quibus artibus latebrisque vitam per novem mox annos traduxerit, simul amicorum eius 10 constantiam et insigne Epponinae uxoris exemplum suo loco reddemus. Sequanorum prospera acie belli impetus stetit. resipiscere paulatim civitates fasque et foedera respicere, principibus Remis, qui per Gallias edixere, ut missis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret.

68. At Romae cuncta in deterius audita Mucianum angebant, ne quamquam egregii duces (iam enim Gallum An-
nium et Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent. nec relinquenda urbs sine rectore; et Domitiani 5 indomitae libidines timebantur, suspectis, uti diximus, Primo Antonio Varoque Arrio. Varus praetorianis praepositus vim atque arma retinebat: eum Mucianus pulsum loco, ne sine solacio ageret, annonae praefecit. utque Domitiani animum Varo haud alienum deleniret, Arrecinum Clementem, domui 10 Vespasiani per adfinitatem innexum et gratissimum Domitiano, praetorianis praeposuit, patrem eius sub Gaio Caesare egregie functum ea cura dictitans, laetum militibus idem nomen, atque ipsum, quamquam senatorii ordinis, ad utraque munia sufficere. adsumuntur e civitate clarissimus quis- 15 que et alii per ambitionem. simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo, ille spe ac iuventa properus, hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia aetatis et pravis impulsoribus, si exercitum invasisset, paci belloque male consuleret. legiones victrices, octava, undecima,

67, 8 turba | 68, 2 ne quamquam . . tolerarent *Mercerus*: nequaquam . . tolerare | 9 arretinum *al.* Aricinum *Ursinus*, at *v. Henzen n. 5429* | 19 octava undecima *Nipperdey*: vim . xj unj. (undecima et octava *Bipontini et Borghesi opp. IV, 226*,

Vitellianarum unaetvicensima, e recens conscriptis secunda 20
 Poeninis Cottianisque Alpibus, pars monte Graio traducun-
 tur; quarta decuma legio e Britannia, sexta ac decuma ex
 Hispania accitae.

Igitur venientis exercitus fama et suopte ingenio ad mi-
 tiora inclinantes Galliarum civitates in Remos convenere. 25
 Treverorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore
 belli Iulio Valentino. is meditata oratione cuncta magnis im-
 periis obiectari solita contumeliasque et invidiam in populum
 Romanum effudit, turbidus miscendis seditionibus et pleris-
 que gratus vaecordi facundia. 30

69. At Iulius Auspex e primoribus Remorum, vim Ro-
 manam pacisque bona dissertans et sumi bellum etiam ab
 ignavis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iamque super
 caput legiones, sapientissimum quemque reverentia fideque,
 iuniores periculo ac metu continuit: et Valentini animum 5
 laudabant, consilium Auspiciis sequebantur. constat obstitisse
 Treveris Lingonibusque apud Gallias, quod Vindicis motu
 cum Verginio steterant. deterruit plerosque provinciarum
 aemulatio: quod bello caput? unde ius auspiciumque pete-
 retur? quam, si cuncta provenissent, sedem imperio lege- 10
 rent? nondum victoria, iam discordia erat, aliis foedera,
 quibusdam opes viresque aut vetustatem originis per iurgia
 iactantibus: taedio futurorum praesentia placuere. scribun-
 tur ad Treveros epistolae nomine Galliarum, ut abstinerent
 armis, impetrabili venia et paratis deprecatoribus, si paeni- 15
 teret: restitit idem Valentinus obstruxitque civitatis suae
 aures, haud perinde instruendo bello intentus quam frequens
 contionibus.

70. Igitur non Treveri neque Lingones ceteraeve rebel-
 lium civitates pro magnitudine suscepti discriminis agere;
 ne duces quidem in unum consulere, sed Civilis avia Belga-
 rum circumibat, dum Claudium Labeonem capere aut extur-
 bare nititur; Classicus segne plerumque otium trahens velut 5

sexta et octava *Savilius*) | 68, 22 decuma *Savilius ex H. 2,*
 58. 3, 44: prima | 27 Iulio *Ritter*: tulio | 69, 12 per Iuria,
 em. *P. Manutius*

parto imperio fruebatur; ne Tutor quidem maturavit superio-
 rem Germaniae ripam et ardua Alpium praesidiis claudere.
 atque interim unaetvicensima legio Vindonissa, Sextilius Fe-
 lix cum auxiliariis cohortibus per Raetiam inrupere; accessit
 10 ala Singularium, excita olim a Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. praeerat Iulius Briganticus sorore Civilis
 genitus, ut ferme acerrima proximorum odia sunt, invisus
 avunculo infensusque. Tutor Treverorum copias, recenti
 Vangionum, Caeracatium, Tribocorum dilectu auctas, vete-
 15 rauro pedite atque equite firmavit, corruptis spe aut metu sub-
 actis legionariis; qui primo cohortem praemissam a Sextilio
 Felice interficiunt, mox ubi duces exercitusque Romanus
 propinquabant, honesto transfugio rediere, secutis Tribocis
 Vangionibusque et Caeracatibus. Tutor Treveris comitanti-
 20 bus, vitato Mogontiaco, Bingium concessit, fidens loco, quia
 pontem Navae fluminis abruperat, sed incursu cohortium,
 quas Sextilius ducebat, et reperto vado proditus fususque.
 ea clade perculsi Treveri, et plebes omissis armis per agros
 palatur: quidam principum, ut primi posuisse bellum vide-
 25 rentur, in civitates, quae societatem Romanam non exuerant,
 perfugere. legiones a Novaesio Bonnaque in Treveros, ut
 supra memoravimus, traductae se ipsae in verba Vespasiani
 adigunt. haec Valentino absente gesta; qui ubi adventabat
 furens cunctaque rursus in turbas et exitium conversurus,
 30 legiones in Mediomatricos, sociam civitatem, abscessere:
 Valentinus ac Tutor in arma Treveros retrahunt, occisis He-
 rennio ac Numisio legatis, quo minore spe veniae cresceret
 vinculum sceleris.

71. Hic belli status erat, cum Petilius Cerialis Mogontia-
 cum venit. eius adventu erectae spes; ipse pugnae avidus
 et contemnendis quam cavendis hostibus melior, ferocia ver-
 borum militem incendebat, ubi primum congredi licuisset,
 5 nullam proelio moram factururus. dilectus per Galliam habitos

70, 17 Romani' *Rhenanus* | 18 sicut is | 21 Navae *Rhena-*
nus: nauas | 24 palabatur *Wurm* | 26 perfugerent 1 m. (per-
 fugerunt *al.*) | 27 ipsae *Ernesti*: ipsas | 30 absessere | 71, 5
 facturis

in civitates remittit ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones: socii ad munia pacis redirent securi velut confecto bello, quod Romanae manus exceperant. auxit ea res Gallorum obsequium: nam recepta iuventute facilius tributa tolerare, prouiores ad officia, quod spernebantur. at Civilis et 10 Classicus ubi pulsum Tutorem, caesos Treveros, cuncta hostibus prospera accepere, trepidi ac properantes, dum dispersas suorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere, ne summae rei periculum faceret. eo rapidius Cerialis, missis in Mediomatricas qui breviori itinere 15 legiones in hostem verterent, contracto quod erat. militum Mogontiaci quantumque secum transvexerat, tertiis castris Rigodulum venit, quem locum magna Treverorum manu Valentinus insederat, montibus aut Mosella amne saeptum; et addiderat fossas obicesque saxorum. nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet, equitum aciem in collem erigeret, spreto hoste, quem temere collectum haud ita loco iuari, ut non plus suis in virtute foret. paulum morae in adscensu, dum missilia hostium praeuehantur: ut ventum in manus, deturbati ruinae 20 modo praecipitantur. et pars equitum aequioribus iugis circumvecta nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit.

72. Cerialis postero die coloniam Treverorum ingressus est, avido milite eruendae civitatis. hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam; horum scelere clausas caesasque legiones. quid tantum Cremonam meruisse? quam e gremio Italiae raptam, quia unius noctis moram victoribus attulerit. stare 5 in confinio Germaniae integram sedem spoliis exercituum et ducum caedibus ovantem. redigeretur praeda in fiscum: ipsis sufficere ignes et rebellis coloniae ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis metu infamiae, si licentia saevitiaque inbuere militem crederetur, pressit iras: et pa- 10 ruere, posito civium bello ad externa modestiores. convertit

71, 8 ausit | 17 traduxerat *Nipperdey* | 22 frigeret, *em. Puteolanus* | 72 7 ducum] cum | 9 ametu (*clementia an metu Lipsius*, moderatione an *m. Ritter*)

inde animos accitarum e Mediomatricis legionum miserabilis
 adspectus. stabant conscientia flagitii maestae, fixis in terram
 oculis: nulla inter coeuntes exercitus consalutatio; neque so-
 15 lantibus hortantibusve responsa dabant, abditi per tentoria
 et lucem ipsam vitantes. nec perinde periculum aut metus
 quam pudor ac dedecus obstupescerat, attonitis etiam victo-
 ribus, qui vocem precesque adhibere non ausi lacrimis ac
 silentio veniam poscebant, donec Cerialis mulceret animos,
 20 fato acta dictitans, quae militum ducumque discordia vel
 fraude hostium evenissent. primum illum stipendiorum et
 sacramenti diem haberent: priorum facinorum neque impe-
 ratorem neque se meminisse. tunc recepti in eadem castra,
 et edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgiove se-
 25 ditionem aut cladem commilitoni obiectaret.

73. Mox Treveros ac Lingonas ad contionem vocatos ita
 adloquitur: 'neque ego umquam facundiam exercui, et popu-
 lus Romanus virtutem armis adfirmavit: sed quoniam apud
 vos verba plurimum valent bonaque ac mala non sua natura,
 5 sed vocibus seditiosorum aestimantur, statui pauca disserere,
 quae profligato bello utilius sit vobis audisse quam nobis
 dixisse. terram vestram ceterorumque Gallorum ingressi sunt
 duces imperatoresque Romani nulla cupidine, sed maioribus
 vestris invocantibus, quos discordiae usque ad exitium fati-
 10 gabant, et acciti auxilio Germani sociis pariter atque hosti-
 bus servitutem inposuerant. quot proeliis adversus Cimbros
 Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus quove
 eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. nec ideo
 Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur, sed ne quis alius
 15 Ariovistus regno Galliarum poteretur. an vos cariores Civili
 Batavisque et transrhenanis gentibus creditis, quam maiori-
 bus eorum patres avique vestri fuerunt? eadem semper causa
 Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia et
 mutandae sedis amor, ut relictis paludibus et solitudinibus
 20 suis fecundissimum hoc solum vosque ipsos possiderent:

72, 14 consultatio | 16 proinde, *em. Beroaldus* | 73, 2 po-
 puli romani, *em. Nipperdey* | 3 sed q̄ (sed quia *al.*) | 15 potiretur
hoc loco

ceterum libertas et speciosa nomina praetexuntur; nec quisquam alienum servitium et dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet'.

74. 'Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in nostrum ius concederetis. nos, quamquam totiens lacessiti, iure victoriae id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur; nam neque quies gentium sine armis neque arma sine stipendiis neque stipendia sine tributis haberi queunt: cetera in 5 communi sita sunt. ipsi plerumque legionibus nostris praesidetis, ipsi has aliasque provincias regitis; nihil separatim clausumve. et laudatorum principum usus ex aequo quamvis procul agentibus: saevi proximis ingruunt. quo modo sterilitatem aut nimios imbres et cetera naturae mala, ita lu- 10 xum vel avaritiam dominantium tolerate. vitia erunt, donec homines, sed neque haec continua et meliorum interventu pensantur: nisi forte Tutore et Classico regnantibus moderatius imperium speratis, aut minoribus quam nunc tributis parabantur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. 15 nam pulsus, quod di prohibeant, Romanis quid aliud quam bella omnium inter se gentium existent? octingentorum annorum fortuna disciplinaque compages haec coaluit, quae convelli sine exitio convellentium non potest: sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum et opes, praecipuae bel- 20 lorum causae. proinde pacem et urbem, quam victi victoresque eodem iure obtinemus, amate colite: moneant vos utriusque fortunae documenta, ne contumaciam cum pernicie quam obsequium cum securitate malitis.' tali oratione graviora metuentes composuit erexitque. 25

75. Tenebantur victore exercitu Treveri, cum Civilis et Classicus misere ad Cerialem epistulas, quarum haec sententia fuit: Vespasianum, quamquam nuntios occultarent, excessisse vita, urbem atque Italiam interno bello consumptam, Muciani ac Domitiani vana et sine viribus nomina: si Cerialis 5 imperium Galliarum velit, ipsos finibus civitatum suarum contentos; si proelium malit, ne id quidem abnuere. ad ea

74, 16 pulsi | dii | 75, 3 qu. amici nuntios *Ritter* | 7 mallet ortum ex mendo mallit, ut *codex* 76, 13 habet et *H.* 4, 8

Cerialis Civili et Classico nihil: eum qui attulerat et ipsas epistulas ad Domitianum misit.

- 10 **Hostes divisis copiis advenere undique. plerique culpabant Cerialem passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa valloque circumdedit, quis temere antea intutis consederat.**

76. Apud Germanos diversis sententiis certabatur. Civilis opperiendas Transrhenanorum gentes, quarum terrore fractae populi Romani vires optererentur: Gallos quid aliud quam praedam victoribus? et tamen, quod roboris sit, Belgas secum palam aut voto stare. Tutor cunctatione crescere rem Romanam adfirmabat, coeuntibus undique exercitibus: transvectam e Britannia legionem, accitas ex Hispania, adventare ex Italia; nec subitum militem, sed veterem expertumque belli. nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere; pecuniamque ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Romanos, et neminem adeo in arma pronum, ut non idem pretium quietis quam periculi malit. quod si statim congrediantur, nullas esse Ceriali nisi e reliquiis Germanici exercitus legiones, foederibus Galliarum obstrictas. idque ipsum, quod inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis: ausuros rursus venturosque in manus non inperiti adolescentuli, verba et contiones quam ferrum et arma meditantis, sed Civilis et Classici; quos ubi adspexerint, redituram in animos formidinem, fugam famemque ac totiens captis precariam vitam. neque Treveros aut Lingonas benevolentia contineri: resumpturos arma, ubi metus abscesserit. diremit consiliorum diversitatem adprobata Tutoris sententia Classicus statimque exsequuntur.

77. Media acies Ubiis Lingonibusque data; dextro cornu cohortes Batavorum, sinistro Bructeri Tencterique. pars montibus, alii via, alii viam inter Mosellamque flumen tam impro-

mallebat | 75, 8 et *add. Haase* (ipsasque *Acidalius*, ipsas *del. Ernesti*) | 76, 14 e reliquis germanicis | 24 classibus | 77, 3 alii uia alii *Meiser*: alii. I alii | *inpreuisa, em. Agricola* (improvisio *Döderlein*)

visi adsiluerē, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul vincique suos audierit, increpans pavorem nuntiantium, donec universa clades in oculis fuit, perrupta Legionum castra, fusi equites, medius Mosellae pons, qui, ulteriora coloniae adnectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus et fugientes manu retrahens, intacto corpore promptus inter tela, felici temeritate et fortissimi cuiusque adkursu recipere pontem electa manu firmavit. mox in castra reversus palantes captarum apud Novaesium Bonnamque legionum manipulos et rarum apud signa militem ac prope circumventas aquilas videt. incensus ira 'non Flaccum' inquit, 'non Voculam deseritis: nulla hic proditio; neque aliud excusandum habeo, quam quod vos Gallici foederis oblitos redisse in memoriam Romani sacramenti temere credidi. adnumerabor Numisiis et Herenniis, ut omnes legati vestri aut militum manibus aut hostium ceciderint. ite, nuntiate Vespasiano vel, quod propius est, Civili et Classico, relictum a vobis in acie ducem: venient legiones, quae neque me inultum neque vos impunitos patiantur.'

78. Vera erant, et a tribunis praefectisque eadem ingerebantur. consistunt per cohortes et manipulos; neque enim poterat patescere acies effuso hoste et impredientibus tentoriis sarcinisque, cum intra vallum pugnaretur. Tutor et Classicus et Civilis suis quisque locis pugnam ciebant, Gallos pro libertate, Batavos pro gloria, Germanos ad praedam instigantes. et cuncta pro hostibus erant, donec legio unaetvicensima patientiore quam ceterae spatio conglobata sustinuit ruentes, mox inpulit. nec sine ope divina mutatis repente animis terga victores vertere. ipsi territos se cohortium adspectu ferebant, quae primo impetu disiectae summis rursus iugis congregabantur ac speciem novi auxilii fecerant. sed obstitit vincentibus pravum inter ipsos certamen, omisso hoste spolia consecrandi. Cerialis ut incuria prope rem adflixit, ita constantia restituit; secutusque fortunam castra hostium eodem die capit excinditque.

77, 17 redisse in *Lipsius*: praedixerim | 78, 8 conglouatā

79. Nec in longum quies militi data. orabant auxilium Agrippinenses offerebantque uxorem ac sororem Civilis et filiam Classici, relicta sibi pignora societatis. atque interim dispersos in domibus Germanos trucidaverant; unde metus
 5 et iustae preces invocantium, antequam hostes reparatis viribus ad spem vel ad ultionem accingerentur. namque et Civilis illuc intenderat, non invalidus, flagrantissima cohortium suarum integra, quae ex Chaucis Frisiisque composita Tolbiaci in finibus Agrippinensium agebat: sed tristis nuntius
 10 avertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium, qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto cremavere; simul Cerialis propero agmine subvenit. circumsteterat Civilem et alius metus, ne quarta decuma legio adiuncta Britannica classe adflicaret Batavos, qua Oceano
 15 ambiuntur. sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Nervios Tungrosque duxit, eaeque civitates in ditionem acceptae: classem ultro Canninefates adgressi sunt maiorque pars navium depressa aut capta. et Nerviorum multitudinem, sponte commotam ut pro Romanis bellum capesseret, idem Canninefates fudere. Classicus quoque ad-
 20 versus equites Novaesium a Ceriali praemissos secundum proelium fecit: quae modica, sed crebra damna famam victoriae nuper partae lacerabant.

80. Isdem diebus Mucianus Vitellii filium interfici iubet, mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. neque Antonium Primum adsciri inter comites a Domitiano passus est, favore militum anxius et superbia viri aequalium
 5 quoque, adeo superiorum intolerantis. profectus ad Vespasianum Antonius ut non pro spe sua excipitur, ita neque averso imperatoris animo. trahebatur in diversa, hinc meritis Antonii, cuius ductu confectum haud dubie bellum erat, inde Muciani epistulis: simul ceteri ut infestum tumidumque in-
 10 sectabantur, adiunctis prioris vitae criminibus. neque ipse deerat adrogantia vocare offensas, nimius commemorandis

79, 8 integra quae e (ex *al.*) Chaucis *Pichena*: integraque et e cauchis | 80, 3 a] ad (ab *Döderlein*) | 7 aduerso | 11 provocare *al.*, cf. *Heraeum*

quae meruisset: alios ut inbelles, Caecinam ut captivum ac dediticium increpat. unde paulatim levior viliorque haberi, manente tamen in speciem amicitia.

81. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriae statos aestivis flatibus dies et certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, quis caelestis favor et quaedam in Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. e plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius advolvitur, remedium caecitatis exposcens gemitu, monitu Serapidis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit; precabaturque principem, ut genas et oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. alius manum aeger eodem deo auctore, ut pede ac vestigio Caesaris calcaretur, orabat. Vespasianus primo inridere, aspernari; atque illis instantibus modo famam vanitatis metuere, modo obsecratione ipsorum et vocibus adulantium in spem induci: postremo aestimari a medicis iubet, an talis caecitas ac debilitas ope humana superabiles forent. medici varie disserere: huic non exesam vim luminis et reddituram, si pellerentur obstantia; illi elapsos in pravum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. id fortasse cordi deis et divino ministerio principem electum; denique patrati remedii gloriam penes Caesarem, inriti ludibrium penes miseros fore. igitur Vespasianus cuncta fortunae suae patere ratus nec quicquam ultra incredibile, laeto ipse vultu, erecta quae adstabat multitudine, iussa exsequitur. statim conversa ad usum manus, at caeco reluxit dies. utrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.

25

82. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus imperii consuleret: arceri templo cunctos iubet. atque ingressus intentusque numini respexit pone tergum e primoribus Aegyptiorum nomine Basiliden, quem procul Alexandria plurium dierum itinere et aegro corpore detineri haud ignorabat. percontatur sacerdotes, num illo die

81, 3 caelestis *Rhenanus*: celis est | 6 gemitu *suspectum Ernestio* | 9 manu *al.* | 13 estimari (*existimari Ernesti*) | 15 uariae | 17 integrare | 23 manci manus *Freudenberg* | at nos: ac

Basilides templum inisset, percontatur obvios, num in urbe visus sit; denique missis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta milibus passuum afuisse: tunc divinam
 10 speciem et vim responsi ex nomine Basilidis interpretatus est.

83. Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Aegyptiorum antistites sic memorant, Ptolemaeo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmavit, cum Alexandriae recens conditae moenia templaque et religiones adderet, oblatum
 5 per quietem decore eximio et maiore quam humana specie iuvenem, qui moneret, ut fidissimis amicorum in Pontum missis effigiem suam acciret; laetum id regno magnamque et inclutam sedem fore, quae exceperet: simul visum eundem iuvenem in caelum igne plurimo attolli. Ptolemaeus omine
 10 et miraculo excitus sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intellegere, nocturnos visus aperit. atque illis Ponti et externorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem e gente Eumolpidarum, quem ut antistitem caerimoniarum Eleusine exciverat, quaenam illa superstitio, quod numen, interrogat.
 15 Timotheus quaesitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolae fama Iovis Ditis: namque et muliebrem effigiem adsistere, quam plerique Proserpinam vocent. sed Ptolemaeus, ut sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, ubi securitas rediit,
 20 voluptatum quam religionum adpetens negligere paulatim aliasque ad curas animum vertere, donec eadem species terribilior iam et instantior exitium ipsi regnoque denuntiaret, ni iussa patrarentur. tum legatos et dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet praecipit-
 25 que navigaturis, ut Pythicum Apollinem adeant. illis mare secundum, sors oraculi haud ambigua: irent simulacrumque patris sui reveherent, sororis relinquerent.

84. Ut Sinopen venere, munera preces mandata regis sui Scydrothemidi adlegant. qui diversus animi modo numen pavescere, modo minis adversantis populi terreri; saepe do-

83, 13 Eleusine Jo. Fr. Gronovius: eleusim | 21 uerteret donec caedem | 23 paterentur | 24 praecepitque | 84, 2 alegant | diversus Puteolanus: uersus

nis promissisque legatorum flectebatur. atque interim triennio exacto Ptolemaeus non studium, non preces omittere: digni- 5
tatem legatorum, numerum navium, auri pondus augebat. tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo ultra moraretur: cunctantem varia perniciēs morbique et manifesta caelestium ira graviorque in dies fatigabat. advocata contione iussa numinis, suos Ptolemaeique visus, in- 10
gruentia mala exponit: vulgus aversari regem, invidere Aegypto, sibi metuere templumque circumsedere. maior hinc fama tradidit deum ipsum adpulsas litori navis sponte conscendisse: mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi Alexandriam adpelluntur. templum pro magnitudine urbis 15
extractum loco, cui nomen Rhacotis; fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum. haec de origine et advectu dei celeberrima. nec sum ignarus esse quosdam, qui Seleucia urbe Suriae accitum regnante Ptolemaeo, quem tertia aetas tulit; alii auctorem eundem Ptolemaeum, sedem, 20
ex qua transierit, Memphim perhibent, inclutam olim et veteris Aegypti columen. deum ipsum multi Aesculapium, quod medeatur aegris corporibus, quidam Osirin, antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iovem ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrem insignibus, quae in ipso mani- 25
festa, aut per ambages coniectant.

85. At Domitianus Mucianusque antequam Alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treveris gestarum nuntios acceperē. praecipua victoriae fides dux hostium Valentinus nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. auditus ideo tantum, ut nosceretur ingenium eius, 5
damnatusque inter ipsum supplicium exprobranti cuidam patriam eius captam accipere se solacium mortis respondit. sed Mucianus quod diu occultaverat, ut recens exprompsit: quoniam benignitate deum fractae hostium vires forent, parum decore Domitianum confecto prope bello alienae gloriae 10
interventurum. si status imperii aut salus Galliarum in dis-

84, 9 manista | 11 aduersari, *em. Muretus* | 12 circumsidere
al. | 25 quae *Putolanus*: *queq;* | 85, 4 uoltū

crimine verteretur, debuisse Caesarem in acie stare, Canni-
 nefates Batavosque minoribus ducibus delegandos: ipse Lu-
 guduni vim fortunamque principatus e proximo ostentaret,
 15 nec parvis periculis inmixtus et maioribus non defuturus.

86. Intellegebantur artes, sed pars obsequii in eo, ne de-
 prehenderentur: ita Lugdunum ventum. unde creditur Do-
 mitianus occultis ad Cerialem nuntiis fidem eius temptavisse,
 an praesenti sibi exercitum imperiumque traditurus foret.
 5 qua cogitatione bellum adversus patrem agitaverit an opes
 viresque adversus fratrem, in incerto fuit: nam Cerialis
 salubri temperamento elusit ut vana pueriliter cupientem.
 Domitianus sperni a senioribus iuventam suam cernens mo-
 dica quoque et usurpata antea munia imperii omittebat, sim-
 10 plicitatis ac modestiae imagine in altitudinem conditus stu-
 diumque litterarum et amorem carminum simulans, quo ve-
 laret animum et fratris *se* aemulationi subduceret, cuius dispa-
 rem mitioremque naturam contra interpretabatur.

85, 14 ostentare, *em. Rhenanus* | 86, 12 *se add. Th. Kiess-*
ling ante subduceret | 13 *post* interpretabatur *add. in Med.*
neque uos inpunitos patiantur, quae repetita sunt ex c. 77 extr.

CORNELII TACITI HISTORIARUM

LIBER V.

1. Eiusdem anni principio Caesar Titus, perdomandae Iudaeae delectus a patre et privatis utriusque rebus militia clarus, maiore tum vi famaue agebat, certantibus provinciarum et exercituum studiis. atque ipse, ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque in armis ostendebat, 5 comitate et adloquiis officia provocans ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. tres eum in Iudaea legiones, quinta et decuma et quinta decuma, vetus Vespasiani miles, excepere. addidit e Suria duodecumam et adductos Alexandria duoetvicensima- 10 nos tertianosque; comitabantur viginti sociae cohortes, octo equitum alae, simul Aprippa Sohaemusque reges et auxilia regis Antiochi validaque et solito inter accolae odio infensa Iudaeis Arabum manus multique, quos urbe atque Italia sua quemque spes acciverat occupandi principem adhuc vacuum. 15 his cum copiis fines hostium ingressus composito agmine, cuncta explorans paratusque decernere, haud procul Hierosolymis castra facit.

2. Sed quoniam famosae urbis supremum diem tradituri sumus, congruens videtur primordia eius aperire.

Iudaeos Creta insula profugos novissima Libyae insedissememorant, qua tempestate Saturnus vi Iovis pulsus cesserit

1, 2 privatis *Rhenanus*: platis | 4 super fortunam *Lipsius*: superiori unam | 10 alexandriā 1 m. | 14 multiq; nos: multi | ex urbe *Nipperdey* | 2, 1 quoniam] q̄ (quia al.)

5 regnis. argumentum e nomine petitur: inclutum in Creta Idam montem, accolas Idaeos aucto in barbarum cognomento Iudaeos vocitari. quidam regnante Iside exundantem per Aegyptum multitudinem ducibus Hierosolymo ac Iuda proximas in terras exoneratam; plerique Aethiopum prolem, quos
 10 rege Cepheo metus atque odium mutare sedes perpulerit. sunt qui tradant Assyrios convenas, indigum agrorum populum, parte Aegypti potitos, mox proprias urbes Hebraeasque terras et propiora Suriae coluisse. clara alii Iudaeorum initia, Solymos, carminibus Homeri celebratam gentem, conditae urbi Hierosolyma nomen e suo fecisse.

3. Plurimi auctores consentiunt orta per Aegyptum tabe, quae corpora foedaret, regem Bocchorim adito Hammonis oraculo remedium petentem purgare regnum et id genus hominum ut invisum deis alias in terras avehere iussum. sic
 5 conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrimas torpentibus, Moysen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominumve opem expectarent utrisque deserti, sed sibimet duce caelesti crederent, primo cuius auxilio praesentes miserias pepulissent.
 10 adsensere atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. sed nihil aequae quam inopia aquae fatigabat, iamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium e pastu in rupem nemore opacam concessit. secutus Moyses coniectura herbidi soli largas aquarum venas aperit. id levamen, et continuum sex dierum iter emensi septimo pulsus
 15 cultoribus optinuerunt terras, in quis urbs et templum dicata.

4. Moyses quo sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris mortalibus indidit. profana illic omnia quae apud nos sacra, rursum concessa apud illos quae

2, 15 nomen e *Rhenanus*: nomine | 3, 1 Plurimi. .pepulissent (v. 9) affert *Orosius I*, 10 | 8 utrisque deserti *om. Orosius* | sed *Orosius*: et | duci *Orosius notabili errore*, et duci *Weissenborn*, et ei duci *H. Schütz*, sibimet duces caeleste crederent *Nipperdey*, et sibimet ducem caelestem *cr. Andresen Jahresber. 1873 p. 31* | 9 praesentes *Orosius*: credentes praesentes | 12 tostis *Köchly* | 14 reperit *Huet* | 4, 2 illis *Acidalius*

nobis incesta. effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere, caeso ariete velut 5 in contumeliam Hammonis; bos quoque immolatur, quoniam Aegyptii Apin colunt. sue abstinent memoria cladis, quod ipsos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. longam olim famem crebris adhuc ieiuniis fatentur, et raptarum frugum argumentum panis Iudaicus nullo fermento detinetur. 10 septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit; dein blandiente inertia septimum quoque annum ignaviae datum. alii honorem eum Saturno haberi, seu principia religionis tradentibus Idaeis, quos cum Saturno pulsos et conditores gentis accepimus, seu quod de septem sideribus, 15 quis *res* mortales reguntur, altissimo orbe et praecipua potentia stella Saturni feratur ac pleraque caelestium vim suam et cursus septenos per numeros compleant.

5. Hi ritus quoquo modo inducti antiquitate defenduntur: cetera instituta, sinistra foeda, pravitae valere. nam pessimus quisque spretis religionibus patriis tributa et stipes illuc congregabant, unde auctae Iudaeorum res, et quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium. separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent; inter se nihil illicitum. circumcidere genitalia instituerunt, ut diversitate noscantur. transgressi in morem eorum idem usurpant, nec quicquam prius inbuuntur quam 10 contemnere deos, exuere patriam, parentes liberos fratres vilia habere. augendae tamen multitudini consulitur; nam et necare quemquam ex agnatis nefas, animosque proelio aut

4, 4 animalis] *add. s. l. onagri* | 5 in penetrali *Ritter* | 6 quoniam *Orelli*: *q̄* (quem *al.*, item *Haase* deleto Apin) | 7 sues 1 m. | memoria *Med.* (non merito, ut falso *Victorius* legit) | quod] qua *al.* | 11 diei teste *Meisero* | 14 Idaeis *Lipsius*: iudaeis | 16 res *add. Wurm* post mortales, mortalia *Nipperdey* | 17 viam *Bezzenger* | 18 cursum *al.* (via sua et cursu... commovere *Heraeus*) | septenos nos: septimos | compleant nos: commearent (commeant *Wölfflin*, conficiant *Ruperti*) | 5, 1 li *corr. in Is* | 4 gerebant, *em. Puteolanus* | 7 alienigenarum *Heinsius* | 13 natis *Lipsius*

suppliciis peremptorum aeternos putant: hinc generandi amor
 15 et moriendi contemptus. corpora condere quam cremare e
 more Aegyptio, eademque cura et de infernis persuasio, cae-
 lestium contra. Aegyptii pleraque animalia effigiesque com-
 positas venerantur, Iudaei mente sola unumque numen in-
 tellegunt: profanos, qui deum imagines mortalibus materiis
 20 in species hominum effingant; summum illud et aeternum
 neque imitabile neque interiturum. igitur nulla simulacra ur-
 bibus suis, nedum templis sistunt; non regibus haec adula-
 tio, non Caesaribus honor. sed quia sacerdotes eorum tibia
 tympanisque concinebant, hederam vinciebantur vitisque au-
 25 rea in templo reperta, Liberum patrem coli, domitorem Orien-
 tis, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institu-
 tis. quippe Liber festos laetosque ritus posuit, Iudaeorum
 mos absurdus sordidusque.

6. Terra finesque qua ad Orientem vergunt Arabia ter-
 minantur, a meridie Aegyptus obiacet, ab occasu Phoenices
 et mare, septentrionem e latere Suriae longe prospectant.
 corpora hominum salubria et ferentia laborum. rari imbres,
 5 uber solum: fruges nostrum ad morem praeterque eas bal-
 samum et palmae. palmetis proceritas et decor, balsamum
 modica arbor: ut quisque ramus intumuit, si vim ferri adhi-
 beas, pavent venae; fragmine lapidis aut testa aperiuntur;
 umor in usu medentium est. praecipuum montium Libanum
 10 erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque
 nivibus; idem amnem Iordanem alit fuuditque. nec Iordanes
 pelago accipitur, sed unum atque alterum lacum integer per-
 fluit, tertio retinetur. lacus immenso ambitu, specie maris,
 sapore corruptior, gravitate odoris accolis pestifer, neque
 15 vento inpellitur neque pisces aut suetas aquis volucres pati-
 tur. inertes undae superiacta ut solido ferunt; periti im-

5, 15 condire *Triller* | 16 Aegyptio cura, eademque et *He-
 raeus* | 22 sistunt *Döderlein*: sunt (sinunt *Jo. Fr. Gronovius*),
cf. XIV, 61 imagines. foro ac templis statuunt | 28 abstrusus
Wurm | 6, 2 faenices | 5 fruges *Lipsius*: exuberant fruges (so-
 lum exuberans [sine uber] *Wurm*) | 9 humor | 10 terra erigit
Ritter | 11 agmen *1 m.* | 16 inertes *Heinsius*: incertes *crasa s*

peritique nandi perinde attolluntur. certo anni bitumen egerit, cuius legendi usum, ut ceteras artes, experientia docuit. ater suapte natura liquor et sparso aceto concretus innata; hunc manu captum, quibus ea cura, in summa navis tra-²⁰ hunt: inde nullo iuvante influit oneratque, donec abscindas. nec abscindere aere ferrove possis: fugit cruorem vestemque infectam sanguine, quo feminae per menses exsolvuntur. sic veteres auctores, sed gnari locorum tradunt undantes bitumine moles pelli manuque trahi ad litus, mox, ubi²⁵ vapore terrae, vi solis inaruerint, securibus cuneisque ut trabes aut saxa discindi.

7. Haud procul inde campi, quos ferunt olim uberes magnisque urbibus habitatos fulminum iactu arsisse; et manere vestigia, terramque ipsam, specie torridam, vim frugiferam perdidisse. nam cuncta sponte edita aut manu sata, sive herba tenuis aut flore seu solidam in speciem adolevere,⁵ atra et inania velut in cinerem vanescunt. ego sicut inclutas quondam urbes igne caelesti flagrasse concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoque fetus segetum et autumnii putrescere reor, solo caeloque iuxta gravi. at Belus annis Iudaico mari inlabitur, circa cu-¹⁰ ius os lectae harenae admixto nitro in vitrum excocuntur. modicum id litus et egerentibus inexhaustum.

8. Magna pars Iudaeae vicis dispergitur, habent et opida; Hierosolyma genti caput. illic inmensae opulentiae templum, et primis munimentis urbs, dein regia, templum intimis clausum. ad fores tantum Iudaeo aditus, limine praeter sacerdotes arcebantur. dum Assyrios penes Medosque⁵

6, 17 anni] *add. s. l. m.* 2 tempore | 25 trai | 7, 1 haud — perdidisse (v. 4), *item* ego — reor (v. 6—9) *habet Orosius I, 5* | 2 ictu *cod. B Orosii* | sed *Orosius* | 3 torrida (solidam *Orosius*) | 5 herbas tenues aut flores, *em. Rhenanus* (ubi herba tenuis aut flore solitam in *s. Madvig*) | solitam, *em. Salmasius (hinc prava lectio Orosii v. 3)* | 6 * atra (putria *Thomas*) | inclitas *Orosius*: indicas | 8 terram et corrumpi reor *Orosius mediis omissis* | 10 at *Ritter*: et | Belus *Rhenanus*: bellus | 11 nitro (*in ras.*) in | 12 set *Rhenanus* | 8, 2 caput erat *Nipperdey* | 3 dein regia *Mercrus*: de ingia

et Persas Oriens fuit, despectissima pars servientium: postquam Macedones praepolluere, rex Antiochus demere superstitionem et mores Graecorum dare adnissus, quo minus
 10 ta terrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est; nam ea tempestate Arsaces desciverat. tum Iudaei Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (et Romani procul erant), sibi ipsi reges inposuere; qui mobilitate vulgi expulsi, resumpta per arma dominatione fugas civium, urbium eversiones, fratrum coniugum parentum neces alia-
 15 que solita regibus ausi superstitionem fovebant, quia honor sacerdotii firmamentum potentiae adsumebatur.

9. Romanorum primus Cn. Pompeius Iudaeos domuit templumque iure victoriae ingressus est: inde vulgatum nulla intus deum effigie vacuum sedem et inania arcana. muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. mox civili inter
 5 nos bello, postquam in dicionem M. Antonii provinciae cesserant, rex Parthorum Pacorus Iudaea potitus interfectusque a P. Ventidio, et Parthi trans Euphraten redacti: Iudaeos C. Sosius subegit. regnum ab Antonio Herodi datum victor Augustus auxit. post mortem Herodis, nihil exspectato
 10 Caesare, Simo quidam regium nomen invaserat. is a Quintilio Varo optinente Suriam punitus, et gentem coercitam liberi Herodis tripertito rexere. sub Tiberio quies. dein iussi a Gaio Caesare effigiem eius in templo locare arma potius sumpserunt, quem motum Caesaris mors diremit. Claudius,
 15 defunctis regibus aut ad modicum redactis, Iudaeam provinciam equitibus Romanis aut libertis permisit, e quibus Antonius Felix per omnem saevitiam ac libidinem ius regium servili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatrae et Antoniae nepte in matrimonium accepta, ut eiusdem Antonii Felix progener,
 20 Claudius nepos esset.

10. Duravit tamen patientia Iudaeis usque ad Gessium

8, 6 persaxas | 7 praepolluere *scripsi*: praepotuerunt, cf. XI, 14 | 10 [nam...desciverat] *Ernesti* | 13 uolgis | 9, 4 inter nos *Agricola*: interno (*Ernesti* aut civili aut interno *pro glossa habebat*) | 5 Orientis provinciae *Ritter* | 10 Simo *Ernesti*: simon | 19 matrimonia

Florum procuratorem: sub eo bellum ortum. et comprimere coeptantem Cestium Gallum Suriae legatum varia proelia ac saepius adversa excepere. qui ubi fato aut taedio occidit, missu Neronis Vespasianus fortuna famaue et egregiis ministris intra duas aestates cuncta camporum omnesque praeter Hierosolyma urbes victore exercitu tenebat. proximus annus civili bello intentus quantum ad Iudaeos per otium transiit. pace per Italiam parta et externae curae redire: augebat iras, quod soli Iudaei non cessissent; simul manere 10 apud exercitus Titum ad omnes principatus novi eventus casusve utile videbatur.

11. Igitur castris, uti diximus, ante moenia Hierosolymorum positis instructas legiones ostentavit: Iudaei sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri et, si pellerentur, parato perfugio. missus in eos eques cum expeditis cohortibus ambigue certavit; mox cessere hostes et 5 sequentibus diebus crebra pro portis proelia serebant, donec adsiduis damnis intra moenia pellerentur. Romani ad obpugnandum versi; neque enim dignum videbatur famem hostium opperiri, poscebantque pericula, pars virtute, multi ferocia et cupidine praemiorum. ipsi Tito Roma et opes voluptates 10 que ante oculos, ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. sed urbem arduam situ opera molesque firmaverant, quis vel plana satis munirentur. nam duos colle in inmensum editos claudebant muri per artem obliqui aut introrsus sinuati, ut latera obpugnantium ad ictus patescerent. 15 extrema rupis abrupta, et turre, ubi mons iuvisset, in sexagenos pedes, inter devexa in centenos vicanosque attollebantur, mira specie ac procul intuentibus pares. alia intus moenia regiae circumiecta, conspicuoque fastigio turris Antonia, in honorem M. Antonii ab Herode appellata. 20

12. Templum in modum arcis propriique muri, labore

10, 3 recaptantem, *em. Rhenanus* | 4 excipere | 6 intra *Rhenanus*: inter | 9 parata | et *delevit Acidalius* | redire | 12 utili 1 *m. utilis corr. (utilius Pichena)* | 11, 2 sub ipso muro *Th. Wagner ad Verg. Aen. 12, 811* | 16 sexagenos *Bekker*: sexaginta | 17 vicanos *Haase*

et opere ante alios; ipsae porticus, quis templum ambibatur, egregium propugnaculum. fons perennis aquae, cavati sub terra montes et piscinae cisternaeque servandis imbris
 5 bus. providerant conditores ex diversitate morum crebra bella: inde cuncta quamvis adversus longum obsidium; et a Pompeio expugnatis metus atque usus pleraque monstrare. atque per avaritiam Claudianorum temporum empto iure muniendi struxere muros in pace tamquam ad bellum,
 10 magna conlucies et ceterarum urbium clade aucti; nam pervicacissimus quisque illuc perfugerat eoque seditiosius agebant. tres duces, totidem exercitus: extrema et latissima moenium Simo, mediam urbem Ioannes [quem et Bargioram vocabant], templum Eleazarus firmaverat. multitudo et armis Ioannes ac Simo, Eleazarus loco pollebat: sed proelia
 15 dolus incendia inter ipsos, et magna vis frumenti ambusta. mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi qui Eleazarum manumque eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones civitas discessit, donec propinquantibus Romanis
 20 bellum externum concordiam pareret.

13. Evenerant prodigia, quae neque hostiis neque votis piare fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa. visae per caelum concurrere acies, rutilantia arma et subito nubium igne conlucere templum. apertae
 5 repente delubri fores et audita maior humana vox, excedere deos; simul ingens motus excedentium. quae pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore ut valesceret Oriens profectique Iudaea rerum poterentur. quae ambages
 10 Vespasianum ac Titum praedixerat, sed vulgus more humanae cupidinis sibi tantam fatorum magnitudinem interpre-

12, 2 opera | 3 cavati. .montes; fons perennis aquae *Nipperdey* | 5 praeniderant *al.* | 6 longum adversus *Heraeus* | 10 conlucies *Nipperdey*: conlubie (tum [mox *Ritter*] magna conlucie *Jacob*) | 13 [quem et B. vocabant] *Bipontini*, post Simo *Salinerius posuit* | Bargioram *Rhenanus*: barbagioram | 14 et 15 alazarus | 17 lazarum | 13, 4 expertae, sed ex *corr. m. 2* (et apertae *Haase*) | 9 potirentnr | 10 praedixerant *al.*, cf. *XII*, 63

tati ne adversis quidem ad vera mutabantur. multitudinem obsessorum omnis aetatis, virile ac muliebre secus, sescenta milia fuisse accepimus: arma cunctis, qui ferre possent, et plures quam pro numero audebant. obstinatio viris feminis-¹⁵ que par; ac si transferre sedes cogerentur, maior vitae metus quam mortis. hanc adversus urbem gentemque Caesar Titus, quando inpetus et subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit: dividuntur legionibus munia et quies proeliorum fuit, donec cuncta expugnandis urbibus²⁰ reperta apud veteres aut novis ingeniis struerentur.

14. At Civilis post malam in Treveris pugnam reparato per Germaniam exercitu apud Vetera castra consedit, tutus loco, et ut memoria prosperarum illic rerum augescerent barbarorum animi. secutus est eodem Cerialis, duplicatis copiis adventu secundae et sextae et quartae decumae legio-⁵ num; cohortesque et alae iam pridem accitae post victoriam properaverant. neuter ducum cunctator, sed arcebat latitudo camporum suoapte ingenio umentium; addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur. ea loci forma, incertis vadis¹⁰ subdola et nobis adversa: quippe miles Romanus armis gravis et nandi pavidus, Germanos fluminibus suetos levitas armorum et proceritas corporum attollit.

15. Igitur lacescentibus Batavis ferocissimo cuique nostrorum coeptum certamen, deinde orta trepidatio, cum praealtis paludibus arma equi haurirentur. Germani notis vadis persultabant, ommissa plerumque fronte latera ac terga circumvenientes. neque ut in pedestri acie comminus certabatur, sed⁵ tamquam navali pugna, vagi inter undas aut, si quid stabile occurrebat, totis illuc corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quam pro tumultu caedes, quia non ausi egredi paludem Germani in castra rediere. eius proelii even-¹⁰ tus utrumque ducem diversis animi motibus ad maturandum

13, 13 hominis | secus corr. | 14, 5 sextae *Mercerus*: στγ. | 15, 5 comminus minus (comminus eminus *Jac. Gronovius*) | 7 illuc *Madvig*: illic | 9 caedes] *ceres*

summae rei discrimen erexit. Civilis instare fortunae, Cerialis abolere ignominiam: Germani prosperis feroces, Romanos pudor excitaverat. nox apud barbaros cantu aut clame-
 15 more, nostris per iram et minas acta.

16. Postera luce Cerialis equite et auxiliariis cohortibus frontem explet, in secunda acie legiones locatae, dux sibi delectos retinuerat ad inprovisa. Civilis haud porrecto agmine, sed cuneis adstitit: Batavi Cugernique in dextro, laeva
 5 ac propiora flumini Transrhenani tenere. exhortatio ducum non more contionis apud universos, sed ut quosque suorum advehebantur. Cerialis veterem Romani nominis gloriam, antiquas recentesque victorias; ut perfidum ignavum victum hostem in aeternum excinderent, ultione magis
 10 quam proelio opus esse. pauciores nuper cum pluribus certasse, ac tamen fusos Germanos, quod roboris fuerit: superesse qui fugam animis, qui vulnera tergo ferant. proprios inde stimulos legionibus admovebat, domitores Britanniae quartadecumanos appellans; principem Galbam sextae legionis auctoritate factum; illa primum acie secundanos
 15 nova signa novamque aquilam dicaturos. hinc praevectus ad Germanicum exercitum manus tendebat, ut suam ripam, sua castra sanguine hostium reciperarent. alacrior omnium clamor, quis vel ex longa pace proelii cupido vel fessis
 20 bello pacis amor, praemiaque et quies in posterum sperabantur.

17. Nec Civilis silens instruxit aciem, locum pugnae testem virtutis ciens: stare Germanos Batavosque super vestigia gloriae, cineres ossaque legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, captivitatem clademque
 5 et dira omnia observari. ne terrentur vario Treverici proelii eventu: suam illic victoriam Germanis obstitisse, dum

15, 13 ignominiam properabat *Nipperdey* | 16, 5 fluminis, *em. Nipperdey* | 8 victorias memorabat *Nipperdey* | 9 exciderent | 16 praeuectos (*pervectus Agricola*) | 18 alacris *Nipperdey* | 20 sperabatur | 17, 1 silens instruxit *Pichena*: silentem struxit (*silens vel silenter struxit Lipsius*) | 5 oia (*omina al.*) | 6 avaritiam *Acidalius*, incuriam *Herbst*

omissis telis praeda manus impediunt: sed cuncta mox prospera et hosti contraria evenisse. quae provideri astu ducis oportuerit, providisse, campos madentes et ipsis gnaros, paludes hostibus noxias. Rhenum et Germaniae deos in adpectu: quorum numine capesserent pugnam, coniugum parentum patriae memores: illum diem aut gloriosissimum inter maiores aut ignominiosum apud posteros fore. ubi sono armorum tripudiisque (ita illis mos) adprobata sunt dicta, saxi glandibusque et ceteris missilibus proelium incipitur, neque nostro milite paludem ingrediente et Germanis, ut elicerent, lacescentibus.

18. Absumptis quae iaciuntur et ardescente pugna procursum ab hoste infestius: immensis corporibus et praelongis hastis fluitantem labantemque militem eminus fodiebant; simul e mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructeorum cuneus tranavit. turbata ibi res et pellebatur sociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt suppressaque hostium ferocia proelium aequatur. inter quae perfuga Batavus adiit Cerialem, terga hostium promittens, si extremo paludis eques inmitteretur: solidum illa et Cugernos, quibus custodia obvenisset, parum intentos. duae alae cum perfuga missae incauto hosti circumfunduntur. quod ubi clamore cognitum, legiones a fronte incubuere, pulsique Germani Rhenum fuga petebant. debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset: ne eques quidem institit, repente fuis imbris et propinqua nocte.

19. Postera die quartadecuma legio in superiorem provinciam Gallo Annio missa: Cerialis exercitum decuma ex Hispania legio supplevit: Civili Chaucorum auxilia venere. non tamen ausus oppidum Batavorum armis tueri, raptis quae ferri poterant, ceteris iniecto igni, in insulam concessit, gna-

17, 8 contrarie uenisse | 9 preise *in loco correcto* (provisa Agricola), cf. Meiser, J. f. class. Philol. 1882 p. 136 | 12 in maiores Nipperdey, inter maiorum malebat Heraeus | 14 mos Puteolanus: mox | 18, 9 inmitteretur nos: mitteretur | guger-nos | 19, 2 Annio Puteolanus: annio | 4 oppida al., cf. Dederich, Jahrb. f. class. Philol. 1880, 787 | Batavodurum Lipsius

rus deesse naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum: quin et diruit molem a Druso Germanico factam Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disiectis quae morabantur, effudit. sic velut abacto amne
 10 tenuis alveus insulam inter Germanosque continentium terrarum speciem fecerat. transiere Rhenum Tutor quoque et Classicus et centum tredecim Treverorum senatores, in quis fuit Alpinus Montanus, quem a Primo Antonio missum in Gallias superius memoravimus. comitabatur eum frater D. Alpinus;
 15 pinus; simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant inter gentes periculorum avidas.

20. Tantumque belli superfuit, ut praesidia cohortium alarum legionum uno die Civilis quadripartito invaserit, decumam legionem Arenaci, secundam Batavoduri, et Grinnes Vadamque, cohortium alarumque castra, ita divisis copiis,
 5 ut ipse et Verax, sorore eius genitus, Classicusque ac Tutor suam quisque manum traherent, nec omnia patrandi fiducia, sed multa ausis aliqua in parte fortunam adfore: simul Cerialem neque satis cautum et pluribus nuntiis huc illuc cursantem posse medio intercipi. quibus obvenerant castra
 10 decumanorum, obpugnationem legionis arduam rati egressum militem et caedendis materiis operatum turbavere, occiso praefecto castrorum et quinque primoribus centurionum paucisque militibus: ceteri se munimentis defenderant. interim Germanorum manus Batavoduri interrumpere inchoa-
 15 tum pontem nitebantur: ambiguum proelium nox diremit.

21. Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis, Grinnes Classicus obpugnabant: nec sisti poterant interfecto fortissimo quoque, in quis Briganticus praefectus alae ceciderat, quem fidum Romanis et Civili avunculo in-
 5 fensum diximus. sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versa fortuna praecipites Germani in amnem agun-

19, 7 diluit | 20, 2 legionem modie | quadripartita, *em. Ernesti* | 6 traheret | 8 pluris (plurimis *Wurm*) | 13 ceteris eminentis | defenderant *nos*: defendere a (*defendere et al.*) | 14 interrumpere, *em. Th. Kiessling* (rumpere *Jac. Gronovius*) | 21, 3 brigantibus | 5 duximus

tur. Civilis dum fugientes retentat, adgnitus petitusque telis relicto equo tranavit; idem Veraci effugium: Tutorem Classicumque adpulsae lintres transvexere. ne tum quidem Romana classis pugnae adfuit, ut iussum erat, sed obstitit 10 formido et remiges per alia militiae munia dispersi. sane Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat, subitus consiliis et eventu clarus: aderat fortuna, etiam ubi artes defuissent; hinc ipsi exercituique minor cura disciplinae. et paucos post dies, quamquam periculum captivitatis evasisset, 15 infamiam non vitavit.

22. Profectus Novaesium Bonnamque ad visenda castra, quae hiematuris legionibus erigebantur, navibus remeabat disiecto agmine, incuriosis vigiliis. animadversum id Germanis et insidias conposuere: electa nox atra nubibus, et prono amne rapti nullo prohibente vallum ineunt. prima 5 caedes astu adiuta: incisis tabernaculorum funibus suis tentoriis coopertos trucidabant. aliud agmen turbare classem, inicere vincla, trahere puppis; utque ad fallendum silentio, ita coepta caede, quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani vulneribus excitati quaerunt 10 arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, plerique circum brachia torta veste et strictis mucronibus. dux semisomnus ac prope intectus errore hostium servatur: namque praetoriam navem vexillo insignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob stuprum 15 Claudiae Sacratae mulieris Ubiae. vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussi silere, ne quietem eius turbarent; ita intermisso signo et vocibus se quoque in somnum lapsos. multa luce revecti hostes captivis navibus, praetoriam triremem flumine Lupia donum Velae- 20 dae traxere.

23. Civilem cupido incessit navalem aciem ostentandi:

21, 8 Veraci *Ritter*: germani (Veracis *Jac. Gronovius*) | 9 lintres | transvexere *nos*: uexere (avexere *Heraeus*) | 10 ut *ed. princeps*: et | 13 et *Heinsius*: set | 16 mutavit | 22, 7 toriis | 11 ornati | 15 noctem] naue (alia navi noctem *Candidus*) | 16 ubi euigiles | 20 Inpia | 23, 1 inuasi incessit (inde incessit *Heinsius*)

complet quod biremium quaeque simplici ordine agebantur; adiecta ingens lintrium vis tricenos quadragenosque * * armamenta Liburnicis solita; et simul captae * * lintres
 5 sagulis versicoloribus haud indecore pro velis iuvabantur. spatium velut aequoris electum, quo Mosae fluminis os amnem Rhenum Oceano adfudit. causa instruendae classis super insitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia adventantes interciperentur. Cerialis miraculo magis quam
 10 metu derexit classem, numero inparem, usu remigum, gubernatorum arte, navium magnitudine potiore. his flumen secundum, illi vento agebantur: sic praevecti temptato levium telorum iactu dirimuntur. Civilis nihil ultra ausus trans Rhenum concessit: Cerialis insulam Batavorum hostiliter po-
 15 pulatus agros villasque Civilis intactas nota arte ducum sinebat, cum interim flexu autumnii et crebris per aequinoctium imbribus superfusus amnis palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit. nec classis aut commeatus aderant, castraque in plano sita vi fluminis differebantur.

24. Potuisse tunc opprimi legiones et voluisse Germanos, sed dolo a se flexos inputavit Civilis; neque abhorret vero, quando paucis post diebus deditio insecuta est. nam Cerialis per occultos nuntios Batavis pacem, Civili veniam
 5 ostentans, Velaedam propinquosque monebat fortunam belli, tot cladibus adversam, opportuno erga populum Romanum merito mutare: caesos Treveros, receptos Ubios, ereptam Batavis patriam; neque aliud Civilis amicitia partum quam vulnera fugas luctus. exulem cum et extorrem recipientibus
 10 oneri, et satis peccavisse, quod totiens Rhenum transcenderrint. si quid ultra moliantur, inde iniuriam et culpam, hinc ultionem et deos fore.

25. Miscebantur minis promissa; et concussa Trans-

23, 3 lyntrium | post quadrag. est in Med. lacuna, cuius adhuc supersunt litterae sēr; vexere supplevit Meiser, vehementium Faërnus, ferentium Bipontini, ferentium, quis Heraeus | 4 actae Heraeus; lacunam notavit Nipperdey | 10 remigium | 12 provecti Puteolanus | 16 equinoctium, sed partim erasum | 24, 8 partum Ritter: paratum | 11 iuriam

rhenanorum fide inter Batavos quoque sermones orti: non prorogandam ultra ruinam, nec posse ab una natione totius orbis servitium depelli. quid profectum caede et incendiis legionum, nisi ut plures validioresque accirentur? si Vespasiano bellum navaverint, Vespasianum rerum potiri: sin populum Romanum armis vocent, quotam partem generis humani Batavos esse? respicerent Raetos Noricosque et ceterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed virtutem et viros indici. proximum id libertati; et si dominorum electio sit, honestius principes Romanorum quam Germanorum feminas tolerari. haec vulgus, proceres atrociora: Civilis rabie semet in arma trusus; illum domesticis malis excidium gentis obposuisse. tunc infensos Batavis deos, cum obsiderentur legiones, interficerentur legati, bellum uni necessarium, ferale ipsis sumeretur. ventum ad extrema, ni resipiscere incipiant et noxii capitis poena paenitentiam fateantur.

26. Non fefellit Civilem ea inclinatio et praevenire statuit, super taedium malorum etiam spe vitae, quae plerumque magnos animos infringit. petito conloquio scinditur Nabaliae fluminis pons, in cuius abrupta progressi duces, et Civilis ita coepit: 'si apud Vitellianum legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur; cuncta inter nos inimica: hostilia ab illo coepta, a me aucta erant: erga Vespasianum vetus mihi observantia, et cum privatus esset, amici vocabamur. hoc Primo Antonio notum, cuius epistulis ad bellum actus sum, ne Germanicae legiones et Gallica iuventus Alpes transcenderent. quae Antonius epistulis, Hordeonius Flaccus praesens monebat: arma in Germania movi, quae Mucianus in Suria, Aponius in Moesia, Flavianus in Pannonia * * *

25, 5 ut fures | 9 sed inventutem *Rhenanus* | 26, 5 Vitellianum *Döderlein*: vitellium (*vitellii al.*) | 7 inimica; hostilia | sic distinguit *Heraeus* | 13 movit

---

FRAGMENTA HISTORIARUM.

---

1. Sulpicius Severus Chron. II, 30, 3. Iudaei obsidione clausi, quia nulla neque pacis neque deditionis copia dabatur, ad extremum fame interibant, passimque viae oppleri cadaveribus coepere, victo iam officio humandi: quin omnia
5 nefanda esca super ausi ne humanis quidem corporibus perpercerunt, nisi quae eiusmodi alimentis tabes praeripuerat.

2. Sulpicius Severus Chron. II, 30, 6. Fertur Titus adhibito consilio prius deliberasse, an templum tanti operis everteret. etenim nonnullis videbatur aedem sacratam ultra
10 omnia mortalia illustrem non oportere deleri, quae servata modestiae Romanae testimonium, diruta perennem crudelitatis notam praeberet. at contra alii et Titus ipse evertendum in primis templum censebant, quo plenius Iudaeorum et Christianorum religio tolleretur: quippe has religiones, licet contrarias sibi, isdem tamen ab auctoribus profectas; Christi-
15 anos ex Iudaeis extitisse: radice sublata stirpem facile perituras.

3. Orosius VII, 9, 7. Sexcenta milia Iudaeorum eo bello interfecta Cornelius et Suetonius referunt.

20 4. Orosius VII, 3, 7. Deinde, ut verbis Corneli Taciti loquar, sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novae gentes saepe ex usu et aliquando cum damno quaeruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium. hucusque Cornelius.

8. cf. Oros. VII, 9, 5. quod (templum) postquam in potestatem redactum opere atque antiquitate suspexit, diu deliberavit, utrum tamquam incitamentum hostium incenderet an in testimonium victoriae reservaret.

5. Orosius VII, 19, 4. Gordianus . . . Iani portas aperuit: quas utrum post Vespasianum et Titum aliquis clausurit, neminem scripsisse memini, cum tamen eas ab ipso Vespasiano post annum apertas Cornelius Tacitus prodat.

6. Orosius VII, 10, 4. Nam quanta fuerint Diurpaneï, Dacorum regis, cum Fusco duce proelia quantaeque Romanorum clades, longo textu evolverem, nisi Cornelius Tacitus, qui hanc historiam diligentissime contexuit, de reticendo interfectorum numero et Sallustium Crispum et alios auctores quam plurimos sanxisse et se ipsum idem potissimum elegisse dixisset.

35

7. Orosius VII, 34, 5. Theodosius . . maximas illas Scythicas gentes formidatasque cunctis maioribus, Alexandro quoque illi Magno, sicut Pompeius Corneliusque testati sunt, evitatas . . , hoc est Alanos Hunos et Gothos, incunctanter adgressus magnis multisque proeliis vicit.

40

8. Servii Comment. in Verg. Aen. III, 399 (I, p. 413 ed. Thilo). Hi vero (Locri), qui iuxta Delphos colunt, Ozolae nuncupantur . . qui autem Lybiam delati sunt, Nasmones appellantur, ut Cornelius Tacitus refert, oriundi a Naryciis *etc.*

45

CORNELII TACITI
DE GERMANIA
LIBER.

1. Germania omnis a Gallis Raetisque et Pannoniis Rheno et Danuvio fluminibus, a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur: cetera Oceanus ambit, latos sinus et insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus, Raeticarum Alpium inaccessio ac praecipiti vertice ortus, modico flexu in occidentem versus septentrionali Oceano miscetur. Danuvius molli et clementer edito montis Abnobae iugo effusus pluris populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat: septimum os paludibus hauritur.

2. Ipsos Germanos indigenas crediderim minimeque aliarum gentium adventibus et hospitibus mixtos, quia nec terra olim, sed classibus advehebantur qui mutare sedes quae-

B = codex Vaticanus 1862. *b* = Leidensis. *C* = Vaticanus 1518. *c* = Neapolitanus. Lectiones, quibus nulla nota adiecta est, exstant in omnibus aut in plerisque libris. *Mf* = Müllenhoff in commentatione, quae impressa est in 'Zeitschrift für deutsches Alterthum' IX, 223 sqq.

CORNELII (C. CORNELII *Cc*) TACITI DE ORIGINE ET SITV GERMANORVM (GERMANIAE *c*) LIBER *B Cc*, CORNELII TACITI DE ORIGINE. SITV. MORIBVS. AC. POPVLIS GERMANORVM LIBER *b*, de situ Germaniae *Reifferscheid*, de situ ac populis Germaniae *Wölfflin*.

1, 1 Raetisque *Cellarius*: retiisque (rae-, rhe-) | 9 Abnobae *Rhenanus*: arnobae vel arbonae

rebant, et immensus ultra utque sic dixerim adversus Oceanus raris ab orbe nostro navibus aditur. quis porro, praeter periculum horridi et ignoti maris, Asia aut Africa aut Italia relictæ Germaniam peteret, informem terris, asperam caelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria cū?

Celebrant carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriae et annalium genus est, Tuistonem deum terra editum et filium Mannum originem gentis conditoresque. Manno tris filios adsignant, e quorum nominibus proximi Oceano Ingaevones, medii Herminones, ceteri Istaevones vocentur. quidam, ut in licentia vetustatis, pluris deo ortos plurisque gentis appellationes, Marsos Gambrivios Suebos Vandilios adfirmant, eaque vera et antiqua nomina. ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum, quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint: ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore obmetum, mox etiam a se ipsis invento nomine Germani vocarentur.

3. Fuisse apud eos et Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium ituri in proelia canunt. sunt illis haec quoque carmina, quorum relatu, quem barditum vocant, accendunt animos futuraeque pugnae fortunam ipso cantu augurantur; terrent enim trepidantve, prout sonuit acies, nec tam vocis ille quam virtutis concentus videtur. adfectatur praecipue asperitas soni et fractum murmur, obiectis ad os scutis, quo plenior et gravior vox repercussu intumescat. ceterum et Ulixen quidam opinantur longo illo

2, 4 aversus *Acidalius* | 8 si *om. b* | 10 Tuistonem *C*: tristonem *Bb*, Teutonem *Perizonius*, cf. *Mf. p. 259* | 11 conditoresque *Rhenanus*: conditorisque *Bb*, conditoris *C*, conditoremque *al.* | 13 Ingaevones *Mf. p. 250* | herminones *Bb*¹ *C* | Istaevones *Mf.*, Iscaevones *J. Grimm* | 14 plures *C* | de eo *al.* | 15 resque *BC* | 15 ganbrivios *C*, gabrinios *b*¹ | sueuos *BC*, item alias | 16 uandalios *b* | 18 ac *BC*: ut *b* | 19 nomen in nomen gentis *Acidalius*, nomen in gentis alii | 20 a victo *Jac. Grimm* | 3, 3 haec] *fort. heroica vel bellica* | baritum *al.* | 6 vocis. ille videtur *Rhenanus*: uoces ille (illae). uidentur

10 et fabuloso errore in hunc Oceanum delatum adisse Germaniae terras, Asciburgiumque, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum nominatumque; aram quin etiam Ulixi consecratam, adiecto Laërtae patris nomine, eodem loco olim repertam, monumentaque et tumulos quosdam Graecis litteris inscriptos in confinio Germaniae Rætiaeque adhuc extare. quae neque confirmare argumentis neque refellere in animo est: ex ingenio suo quisque demat vel addat fidem.

4. Ipse eorum opinioni accedo, qui Germaniae populos nullis [aliis] aliarum nationum conubiis infectos propriam et sinceram et tantum sui similem gentem extitisse arbitrantur. unde habitus quoque corporum, quamquam in tanto
5 hominum numero, idem omnibus: truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora et tantum ad impetum valida: laboris atque operum non eadem patientia, minimeque sitim aestumque tolerare, frigora atque inedia caelo solove assueverunt.

5. Terra etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut silvis horrida aut paludibus foeda, umidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit; satis ferax, frugiferarum arborum inpatiens, pecorum fecunda, sed
5 plerumque improcera. ne armentis quidem suus honor aut gloria frontis: numero gaudent, eaeque solae et gratissimae opes sunt. argentum et aurum propitiine an irati di negaverint dubito. nec tamen adfirmaverim nullam Germaniae venam argentum aurumve gignere: quis enim scrutatus est?
10 possessione et usu haud perinde adficiuntur. est videre apud illos argentea vasa, legatis et principibus eorum muneris data, non in alia vilitate quam quae humo finguntur;

8, 10 hunc] illum *Herm. Schütz* | 11 hodie quoque *Mosler* | 12 incolatur *al.* | nominatumque ἀσπιβεγίων *B*, signum lacunae post nom. posuit *Haupt* | 14 eo *C* | 4, 1 opinioni *C. Meiser*: opinionibus | 2 aliis *del. Lipsius et om. Meginhardus* | 4 tamquam *C* | 5 ceruli *B^{1b}* | 8 assueverunt *C*: assuerunt *Bb* | 5, 1 fort. aliquantum *cf. Agr. 24* | 4 patiens *Tross* | 5 pleraque *Lipsius* | 7 propitii *C* | 10 proinde *C* | 12 alia utilitate *al.*

quamquam proximi ob usum commerciorum aurum et argentum in pretio habent formasque quasdam nostrae pecuniae agnoscunt atque eligunt: interiores simplicius et antiquius 15 permutatione mercium utuntur. pecuniam probant veterem et diu notam, serratos bigatosque. argentum quoque magis quam aurum sequuntur, nulla adfectione animi, sed quia numerus argenteorum facilius usui est promiscua ac vilia mercantibus.

20

6. Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. rari gladiis aut maioribus lanceis utuntur: hastas vel ipsorum vocabulo frameas gerunt angusto et brevi ferro, sed ita acri et ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent. et eques quidem 5 scuto frameaque contentus est, pedites et missilia spargunt, pluraque singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut sagulo leves. nulla cultus iactatio; scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricae, vix uni alterive cassis aut galea. equi non forma, non velocitate conspicui. sed 10 nec variare gyros in morem nostrum docentur: in rectum aut uno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, ut nemo posterior sit. in universum aestimanti plus penes peditem roboris; eoque mixti proeliantur, apta et congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuventute de- 15 lectos ante aciem locant. definitur et numerus: centeni ex singulis pagis sunt, idque ipsum inter suos vocantur, et quod primo numerus fuit, iam nomen et honor est. acies per cuneos componitur. cedere loco, dummodo rursus instes, consilii quam formidinis arbitrantur. corpora suorum etiam in 20 dubiis proeliis referunt. scutum reliquisse praecipuum flagitium, nec aut sacris adesse aut concilium inire ignominioso fas; multique superstites bellorum infamiam laqueo finierunt.

7. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. nec

5, 17 argentumque *H. Schütz* | 18 affectione *C*: affectatione *Bb* | 6, 7 plura *al.* | in *om.* *Bb* | 10 galea *Rhenanus*: galeae (galea est *Mützell*) | 11 uarietate *b* | 12 dextros vel sinistros *Ad. Michaelis* | cuncto *B*, concto *C*, iuncto *Baehrens* | 15 dilectos *B s. l.* | 17 quod] quidem *Bb* (qui *Ritter*)

regibus infinita aut libera potestas, et duces exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione praesunt. ceterum neque animadvertere neque
 5 vincere, ne verberare quidem nisi sacerdotibus permissum, non quasi in poenam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt. effigiesque et signa quaedam detracta lucis in proelium ferunt; quodque praecipuum fortitudinis incitamentum est, non casus nec for-
 10 tuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiae et propinquitates; et in proximo pignora, unde seminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores: ad matres, ad coniuges vulnera ferunt; nec illae numerare aut exigere plagas pavent,
 15 cibosque et hortamina pugnantibus gestant.

8. Memoriae proditur quasdam acies inclinatas iam et labantes a feminis restitutas constantia precum et obiectu pectorum et monstrata comminus captivitate, quam longe impatientius seminarum suarum nomine timent, adeo ut effi-
 5 caciis obligentur animi civitatum, quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperantur. inesse quin etiam sanctum aliquid et providum putant, nec aut consilia earum aspernantur aut responsa neglegunt. vidimus sub divo Vespasiano Velaedam diu apud plerosque numinis loco habitam; sed et
 10 olim Albrunam et compluris alias venerati sunt, non adulatione nec tamquam facerent deas.

9. Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. pars Sueborum et Isidi sacrificat: unde causa et origo peregrino sacro, parum com-

7, 2 aut] ac C | etiam Bb | 3 agunt C | 6 veluti C | 10 et C: aut Bb | 12 ululatus foeminarum C | audiri *del. Ritter*, auditur *Kritz*, audiunt *Madvig*, audias (*vel unde est . . . audire*) *Wölflin*, est audire *Schütz*, possit *post* infantium *add. Heraeus* | 14 enumerare C | aut Bb: et C | 8, 6 nobiles imperentur *b corr. solus ex notis* | 9 velaedam B, Valedam C, uoledam b | 10 Albrunam W. *Wackernagel*: auriniam BbC, Albriniam B *margo* | 9, 2 H. ac Martem Cc: martem . . . placant et herculem Bb (et Herculem *del. Ritter*) | 3 consuetis *Reifferscheid*

peri, nisi quod signum ipsum in modum liburnae figuratum s
docet advectam religionem. ceterum nec cohibere parietibus
deos neque in ullam humani oris speciem adsimulare ex
magnitudine caelestium arbitrantur: lucos ac nemora conse-
crant deorumque nominibus appellant secretum illud, quod
sola reverentia vident. 10

10. Auspicia sortesque ut qui maxime observant: sortium
consuetudo simplex. virgam frugiferae arbori decisam
in surculos amputant eosque notis quibusdam discretos super
candidam vestem temere ac fortuito spargunt. mox, si
publice consultetur, sacerdos civitatis, sin privatim, ipse pater
familiae, precatus deos caelumque suspiciens ter singulos
tollit, sublatis secundum impressam ante notam interpretatur.
si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio;
sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. et illud quidem
etiam hic notum, avium voces volatusque 10
interrogare: proprium gentis equorum quoque praesagia
ac monitus experiri. publice aluntur isdem nemoribus
ac lucis, candidi et nullo mortali opere contacti; quos pres-
sos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitan-
tatur hinnitusque ac fremitus observant. nec ulli auspicio 15
maior fides, non solum apud plebem; sed apud proceres;
sacerdotes enim ministros deorum, illos conscios putant. est
et alia observatio auspiciorum, qua gravium bellorum eventus
explorant. eius gentis, cum qua bellum est, captivum quoquo
modo interceptum cum electo popularium suorum, patriis 20
quemque armis, committunt: victoria huius vel illius pro prae-
iudicio accipitur.

11. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus
omnes, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem
arbitrium est, apud principes praetractentur. coeunt, nisi quid

10, 2 est simplex *C* | 5 consultetur *scripsi*: consultetur (si
publica consultatio fit *Meginhard*) | 11 equorumque p. *C* | 16
sed *C*: *om.* *Bbc* (sed etiam apud proceres habebatur *Meginhard*) | 17 sacerdotes enim ministros *Wölflin*: apud sacerdotes
se enim ministros *libri interpolate* | istos *Bb* | 19 explorant *C*:
explorantur *b*¹, exploratur *Bb*² | 11, 3 praetractentur *c* et *corr.*
C: pertractentur *reliqui*

fortuitum et subitum incidit, certis diebus, cum aut inchoatur
 5 luna aut impletur; nam agendis rebus hoc auspicatissimum
 initium credunt. nec dierum numerum, ut nos, sed noctium
 computant. sic constituunt, sic condicunt: nox ducere diem
 videtur. illud ex libertate vitium, quod non simul nec ut iussi
 conveniunt, sed et alter et tertius dies cunctatione coëuntium
 10 absumitur. ut turba placuit, considunt armati. silentium per
 sacerdotes, quibus tum et coërcendi ius est, imperatur. mox
 rex vel princeps, prout aetas cuique, prout nobilitas, prout
 decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate
 suadendi magis quam iubendi potestate. si displicuit senten-
 15 tia, fremitu aspernantur; sin placuit, frameas concutiant:
 honoratissimum adsensus genus est armis laudare.

12. Licet apud concilium accusare quoque et discrimen
 capitis intendere. distinctio poenarum ex delicto. proditores
 et transfugas arboribus suspendunt, ignavos et imbelles et
 corpore infames caeno ac palude, iniecta insuper crate, mer-
 5 gunt. diversitas supplicii illuc respicit, tamquam scelera
 ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi. sed et
 levioribus delictis pro modo poena: equorum pecorumque
 numero convicti multantur. pars multae regi vel civitati, pars
 ipsi, qui vindicatur, vel propinquis eius exsolvitur. eliguntur
 10 in isdem conciliis et principes, qui iura per pagos vicosque
 reddunt; centeni singulis ex plebe comites consilium simul
 et auctoritas adsunt.

13. Nihil autem neque publicae neque privatae rei nisi
 armati agunt. sed arma sumere non ante cuiquam moris, quam
 civitas suffecturum probaverit. tum in ipso concilio vel prin-
 cipum aliquis vel pater vel propinqui scuto frameaque iu-
 5 venem ornant: haec apud illos toga, hic primus iuventae
 honos; ante hoc domus pars videntur, mox rei publicae. in-

11, 10 turba *Jo. Fr. Gronovius*: turbae | 11 tum *c*: cum
C, tamen *Bb* | 12 principes *Perizonius* | 12, 1 consilium *C* | 6
 sed et *b* | 7 poena *Acidalius*: poenarum | 8 mulctantur *BC* |
 9 vindicavit *Bb* | 11 reddant *Ernesti* | 13, 3 tum] cum *Bb* |
 | 4 propinquus (*v corr. ex i*) *C*, propinquus *c*

signis nobilitas aut magna patrum merita principis dignationem etiam adulescentulis adsignant: ceteri robustioribus ac iam pridem probatis adgregantur, nec rubor inter comites adspici. gradus quin etiam ipse comitatus habet, iudicio eius 10 quem sectantur; magnaque et comitum aemulatio, quibus primus apud principem suum locus, et principum, cui plurimi et acerrimi comites. haec dignitas, hae vires, magno semper electorum iuvenum globo circumdari, in pace decus, in bello praesidium. nec solum in sua gente cuique, sed apud 15 finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat; expetuntur enim legationibus et muneribus ornantur et ipsa plerumque fama bella profligant.

14. Cum ventum in aciem, turpe principi virtute vinci, turpe comitatu virtutem principis non adaequare. iam vero infame in omnem vitam ac probrosum superstitem principi suo ex acie recessisse: illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriae eius adsignare praecipuum sacramentum 5 est: principes pro victoria pugnant, comites pro principe. si civitas, in qua orti sunt, longa pace et otio torpeat, plerique nobilium adulescentium petunt ultro eas nationes, quae tum bellum aliquod gerunt, quia et ingrata genti quies et facilius inter ancipitia clarescunt magnumque comitatum non nisi vi 10 belloque tueare: exigunt enim a principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam; nam epulae et quamquam incompti, largi tamen apparatus pro stipendio cedunt. materia munificentiae per bella et raptus. nec arare terram aut expectare annum tam facile persuaseris quam vocare hostem et vulnera mereri. pigrum quin immo et iners videtur sudore adquirere quod possis sanguine parare.

15. Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno ciboque, fortissimus

13, 7 dignitatem *Bb soli* | 8 ceteri *Lipsius*: ceteris | 9 rubori *Ernesti* | 11 quibus] cui *Acidalius* | 13 haec vires *C¹b* | 14, 4 et tueri *Meiser* | 5 eius *om. b* | 11 tuentur *Bb soli* | a *add. Acidalius* | 15, 1 non (*ante multum*) *del. Lipsius*

quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus et penatium et agrorum cura feminis senibusque et infirmissimo
 5 cuique ex familia: ipsi hebent, mira diversitate naturae, cum idem homines sic ament inertiam et oderint quietem. mos est civitatibus ultro ac viritim conferre principibus vel armatorum vel frugum, quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit. gaudent praecipue finitimarum gentium
 10 donis, quae non modo a singulis, sed et publice mittuntur, electi equi, magna arma, phalerae torquesque; iam et pecuniam accipere docuimus.

16. Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se iunctas sedes. colunt discreti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. vicos locant non in nostrum morem conexis et cohaerentibus aedificiis: suam quisque domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium sive inscitia aedificandi. ne caementorum quidem apud illos aut tegularum usus: materia ad omnia utuntur informi et citra speciem aut delectationem. quaedam loca diligentius inlinunt terra ita pura ac splendente,
 10 ut picturam ac liniamenta colorum imitetur. solent et subterraneos specus aperire eosque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemis et receptaculum frugibus, quia rigorem frigorum eius modi loci molliunt, et si quando hostis advenit, aperta populatur, abdita autem et defossa aut ignorantur
 15 aut eo ipso fallunt, quod quaerenda sunt.

17. Tegumen omnibus sagum fibula aut, si desit, spina consertum: cetera intecti totos dies iuxta focum atque ignem agunt. locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatae ac Parthi, sed stricta et singulos artus exprimente.
 5 gerunt et ferarum pelles, proximi ripae neglegenter, ulterio-

15, 5 habent *Cb* | 7 principibus aliquid *ed. vetus* | 10 et *om. C* | 11 magnifica *Bährens*, insignia *Köchly* | 16, 4 longant *B¹b* | 10 lineamenta *BC* | celorum *C*, locorum *Nipperdey*, corporum *Köchly* | imitentur *al. et H. Schütz* | 12 hiemis *Reifferscheid* (*coll. 46 et Ann. 4, 66*): hiemi *libri*, an hieme? | 13 locis, *em. Acidalius* | 14 [autem] *Muretus* | 17, 1 figula *b* | 5 gerunt *C et corr. b*: ferunt *Bb* | proximi ripae exquisitius, ultiores negligenter *Carrio*

res exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. eligunt feras et detracta velamina spargunt maculis pellibusque beluarum, quas exterior Oceanus atque ignotum mare gignit. nec alius feminis quam viris habitus, nisi quod feminae saepius lineis amictibus velantur eosque purpura variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudae brachia ac lacertos; sed et proxima pars pectoris patet. quamquam severa illic matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris. nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur.

18. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. intersunt parentes et propinqui ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quaesita nec quibus nova nupta comatur, sed boves et frenatum equum et scutum cum framea gladioque. in haec munera uxor accipitur, atque in vicem ipsa armorum aliquid viro adfert: hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. ne se mulier extra virtutum cogitationes extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in proelio passuram ausuramque: hoc iuncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. sic vivendum, sic pereundum: accipere se quae liberis inviolata ac digna reddat, quae nurus accipiant rursusque ad nepotes referantur.

19. Ergo saepta pudicitia agunt, nullis spectaculorum inlecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptae. litterarum secreta viri pariter ac feminae ignorant. paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum poena praesens

17, 7 vellera Bährens | 11 superiorem Ped. Voss, Tidskr. f. Philol. 7, 112 | 16 pluribus nos: plurimis (pluris nuptiis ambiunt Weidner Philol. 47, 368) | 18, 2 et] ac b | ac munera del. Lachmann, munera del. Haase priore loco, posteriore Bernhardy, tuetur Bährens coll. Propert. 1, 3, 25 | 12 pereundum b: pariendum C, pariendum Bc (sic nubendum, sic pariendum Bährens) | 13 inviol. reddat ac digna Acidalius | reddant C | 14 rursusquae C | 19, 1 saeptae al.

5 et maritis permissa: abscisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus ac per omnem vicum verbere agit; publicatae enim pudicitiae nulla venia: non forma, non aetate, non opibus maritum invenerit. nemo enim illic vitia ridet, nec corrumpere et corrumpi saeculum vocatur. melius
 10 quidem adhuc eae civitates, in quibus tantum virgines nubunt et cum spe votoque uxoris semel transigitur. sic unum accipiunt maritum quo modo unum corpus unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, sed tamquam matrimonium ament. numerum liberorum
 15 finire aut quemquam ex adgnatis necare flagitium habetur, plusque ibi boni mores valent quam alibi bonae leges.

20. In omni domo nudi ac sordidi in hos artus, in haec corpora, quae miramur, excrescunt. sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis aut nutricibus delegantur. dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas: inter eadem
 5 pecora, in eadem humo degunt, donec aetas separet ingenuos, virtus adgnoscat. sera iuvenum venus, eoque inexhausta pubertas. nec virgines festinantur; eadem iuventa, similis proceritas: pares validaeque miscentur, ac robora parentum liberi referunt. sororum filiis idem apud avunculum qui apud
 10 patrem honor. quidam sanctiorem artiolemque hunc nexum sanguinis arbitrantur et in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam et animum firmitus et domum latius teneant. heredes tamen successoresque sui cuique liberi, et nullum testamentum. si liberi non sunt, proximus gradus in posses-
 15 sione fratres, patrui, avunculi. quanto plus propinquorum, quanto maior adlinium numerus, tanto gratiosior senectus; nec ulla orbitatis pretia.

21. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui

19, 5 *adscisis vel accisis libri plerique* | 8 inuenit *C* | [enim] *Nipperdey*, enimvero *Madvig*, etiam *Lipsius* | 13 ne tam maritum quam matrimonium *Meiser*, tamquam post sed spurium videtur *Gulielmo Christ* | 15 ex natis *Lipsius* | 20, 3 aut] ac *C* | 4 dinoscas *BC* | 9 apud patrem *b*: ad patrem *BC* | 12 et in animum libri fere omnes, et inigent *a. Ped. Voss* | 16 quanto nos: tanto *BC*, quo *c* | gratior *B sup. lin.*

quam amicitias necesse est; nec inplacabiles durant: luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero recipitque satisfactionem universa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiae iuxta libertatem. 5

Convictibus et hospitibus non alia gens effusius indulget. quemcumque mortalium arcere tecto nefas habetur; pro fortuna quisque apparatus epulis excipit. cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii et comes; proximam domum non invitati adeunt. nec interest: pari humanitate 10 accipiuntur. notum ignotumque quantum ad ius hospitis nemo discernit. abeunti, si quid poposcerit, concedere moris; et poscendi in vicem eadem facilitas. gaudent muneribus, sed nec data imputant nec acceptis obligantur. [victus inter hospites comis.] 15

22. Statim e somno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur, saepius calida, ut apud quos plurimum hiems occupat. lauti cibum capiunt: separatae singulis sedes et sua cuique mensa. tum ad negotia nec minus saepe ad convivia procedunt armati. diem noctemque continuare potando nulli 5 probum. crebrae, ut inter vinolentos, rixae raro conviciis, saepius caede et vulneribus transiguntur. sed et de reconciliandis invicem inimicis et iungendis adfinitatibus et adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conviviis consultant, tamquam nullo magis tempore aut ad sim- 10 plices cogitationes pateat animus aut ad magnas incalescat. gens non astuta nec callida aperit adhuc secreta pectoris licentia ioci; ergo detecta et nuda omnium mens. postera die retractatur, et salva utriusque temporis ratio est: deliberant, dum fingere nesciunt, constituunt, dum errare non possunt. 15

21, 6 aliqua Bb | 12 poposcerunt B, poposceris b 1 m. | 14 verba inclusa Bleterius ex nota marginali illata censet | 15 communis Longolius (cf. W. Christ, Jahrb. f. Philol. 1876, 336), vinclum i. h. comitas Lachmann | 22, 1 e] enim B et 1 m. b | 2 occupet Prammer, at cf. 17, 6, ubi est (non sit) supplendum est | 7 sed de C | 12 adhuc] ad hec B, adhec b (adhuc suspectum Pichenae) | 13 loci Bb corr. | mens. postera] sic distinxit Passow | 14 res retractatur Meiser

23. Potui humor ex hordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus: proximi ripae et vinum mercantur. cibi simplices, agrestia poma, recens fera aut lac
 5 concretum: sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. adversus sitim non eadem temperantia. si indulseris ebrietati suggerendo quantum concupiscunt, haud minus facile vitiis quam armis vincentur.

24. Genus spectaculorum unum atque in omni coetu idem. nudi iuvenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu iaciunt. exercitatio artem paravit, ars decorem, non in quaestum tamen aut mercedem:
 5 quamvis audacis lasciviae pretium est voluptas spectantium. aleam, quod mirere, sobrii inter seria exercent, tanta lucrandi perdendive temeritate, ut, cum omnia defecerunt, extremo ac novissimo iactu de libertate ac de corpore contendant. victus voluntariam servitutem adit: quamvis iuvenior, quam-
 10 vis robustior adligari se ac venire patitur. ea est in re prava pervicacia; ipsi fidem vocant. servos condicionis huius per commercia tradunt, ut se quoque pudore victoriae exsolvant.

25. Ceteris servis non in nostrum morem, discriptis per familiam ministeriis, utuntur: suam quisque sedem, suos penates regit. frumenti modum dominus aut pecoris aut vestis ut colono iniungit, et servus hactenus paret: cetera
 5 domus officia uxor ac liberi exsequuntur. verberare servum ac vinculis et opere coërcere rarum: occidere solent, non disciplina et severitate, sed impetu et ira, ut inimicum, nisi quod impune est. liberti non multum supra servos sunt, raro aliquod momentum in domo, numquam in civitate, exceptis
 10 dumtaxat iis gentibus quae regnantur. ibi enim et super ingenuos et super nobiles ascendunt: apud ceteros impares libertini libertatis argumentum sunt.

24. 3 parat C. 4 mercede C. 5 expectantium BC | 7 defecerint B. 12 se quisque H. Schwa. 25. 1 descriptis, em. Reifferscheidt. 2 ministris BB. 4 ut] et C. 8 liberti. argum. sunt] haec BB post ignorantur (c. 26 extr.) habent, sed b hic quoque in marg. habet hic nota adiecta: in hoc loco potius | 12 sunt om. C.

26. Faenus agitare et in usuras extendere ignotum; ideoque magis servatur quam si vetitum esset. agri pro numero cultorum ab universis [vices] occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur; facilitatem partiendi camporum spatia praestant. arva per annos mutant, et superest ager. nec enim cum ubertate et amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant et prata separent et hortos rigent: sola terrae seges imperatur. unde annum quoque ipsum non in totidem digerunt species: hiems et ver et aestas intellectum ac vocabula habent, autumnus perinde nomen ac bona ignorantur.

27. Funerum nulla ambitio: id solum observatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis crementur. struem rogi nec vestibus nec odoribus cumulant: sua cuique arma, quorundam igni et equus adicitur. sepulcrum caespes erigit: monumentorum arduum et operosum honorem ut gravem defunctis aspernantur. lamenta ac lacrimas cito, dolorem et tristitiam tarde ponunt. feminis lugere honestum est, viris meminisse.

Haec in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus: nunc singularum gentium instituta ritusque, quatenus differant, quaeque nationes e Germania in Gallias commigraverint, expediam.

28. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum divus Iulius tradit; eoque credibile est etiam Gallos in Germaniam transgressos: quantum enim amnis obstabat quo minus, ut quaeque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes promiscuas adhuc et nulla regnorum potentia divisas? igitur inter Hercyniam silvam Rhenumque et Moenum amnes

26, 1 ignominiosum *Thiersch* | 2 aversantur *Salmasius*, vitatur *Ritter* | 3 uices *C*, in uices *B*, inuicem *b*, uicis *al.* (per vicos *Pichena*, nos *inclusimus*) | 5 praestant *B C*: praebent *b* et *B s. l.* | 6 laborare *b¹* et margo *B* | 7 ut hortos *Bb¹*, aut h. *Nipperdey* | 27, 1 observant *b* | 11 quaeque nos: quae (quae.. commigraverint *inclusit Reifferscheid auctore Heimsöetho*) | nationes e Galliis in Germaniam, e Germania *Nipperdey* | 28, 1 auctor *Bb* | 6 igitur quantum agri porrigitur inter *Wölfflin* | *hercyniam Bb¹*

Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere. manet adhuc Boihaemi nomen significatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus. sed utrum Aravisci in Pannoniam
 10 ab Osis [Germanorum natione] an Osi ab Araviscis in Germaniam commigraverint, cum eodem adhuc sermone institutis moribus utantur, incertum est, quia pari olim inopia ac libertate eadem utriusque ripae bona malaque erant. Treveri et Nervii circa adfectionem Germanicae originis ultro ambi-
 15 tiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis a similitudine et inertia Gallorum separentur. ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes. ne Ubii quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine
 20 vocentur, origine erubescunt, transgressi olim et experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur.

29. Omnium harum gentium virtute praecipui Batavi non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Chattorum quondam populus et seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperii fierent. manet
 5 honos et antiquae societatis insigne; nam nec tributis contemnuntur nec publicanus atterit; exempti oneribus et collationibus et tantum in usum proeliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur. est in eodem obsequio et Mattiacorum gens; protulit enim magnitudo populi Romani
 10 ultra Rhenum utraque veteres terminos imperii reverentiam. ita sede finibusque in sua ripa, mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batavis, nisi quod ipso adhuc terrae suae solo et caelo acrius animantur.

28, 7 utraque om. b | 8 boihemi vel boiemi plerique; de scriptura nominis v. *Mf.* p. 242 | 8 signatque bc | coli *Weidner Philol.* 41, 367 | 10 boiis *BbC*, osis margo b | [Germanorum natione] *Passow*, cf. c. 43 | 12 quia | qui *Bb*¹ | 14 Nervii *Rhenanus*: Neruli | germanae b | 17 dubii *Heinsius* | treboci *C* | 18 ne Ubii *Gruter*: nubii | 19 e conditoris *Acidalius* | 29, 1 batavi b, batavii *BC* | 2 cattorum *B*¹b, item alias in hoc nomine | 5 conferuntur *Ursinus* | 9 mattiacorum *C* | 12 batavis b

Non numeraverim inter Germaniae populos, quamquam trans Rhenum Danuviumque consederint, eos qui decumates ¹⁵ agros exercent: levissimus quisque Gallorum et inopia audax dubiae possessionis solum occupavere; mox limite acto promotisque praesidiis sinus imperii et pars provinciae habentur.

30. Ultra hos Chatti: initium sedis ab Hercynio saltu incohatur, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceterae civitates, in quas Germania patescit: durant siquidem colles, paulatim rarescunt, et Chattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit. duriora genti corpora, stricti artus, minax ⁵ vultus et maior animi vigor. multum, ut inter Germanos, rationis ac sollertiae: praeponere electos, audire praepositos, nosse ordines, intellegere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare, quodque rarissimum nec nisi ¹⁰ Romanae disciplinae concessum, plus reponere in duce quam in exercitu. omne robur in pedite, quem super arma feramentis quoque et copiis onerant: alios ad proelium ire videas, Chattos ad bellum. rari excursus et fortuita pugna. equestrium sane virium id proprium, cito parere victoriam, ¹⁵ cito cedere: velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior constantiae est.

31. Et aliis Germanorum populis usurpatum raro et privata cuiusque audentia apud Chattos in consensum vertit, ut primum adoleverint, crinem barbamque submittere, nec nisi hoste caeso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. super sanguinem et spolia revelant frontem, seque ⁵ tum demum pretia nascendi rettulisse dignosque patria ac parentibus ferunt: ignavis et imbellibus manet squalor. fortissimus quisque ferreum insuper anulum (ignominiosum id

29, 14 numeraverimus C | 15 danubiumque Bb | 30, 1 incohatur B: incohant (inchoant) plerique; lectio totius loci incerta | 3 durans b corr. | paulatimque Rhenanus, an sed paulatim? | 5 atque C et corr. b: ac Bb | 9 diem] aciem Weidner | 11 Romanae] ratione C | 14 raro C | 15 parere Heraeus: parare, cf. 42, 3 | 16 cedere: ceteris velocitas Eussner | 31, 1 [Et] Reiferscheid | rara B¹ | 6 noscendi plerique

genti) velut vinculum gestat, donec se caede hostis absol-
 10 vat. plurimis Chattorum hic placet habitus, iamque canent
 insignes et hostibus simul suisque monstrati. omnium penes
 hos initia pugnarum; haec prima semper acies, visu nova:
 nam ne in pace quidem cultu mitiore mansuescunt. nulli do-
 mus aut ager aut aliqua cura: prout ad quemque venire,
 15 aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exsanguis
 senectus tam durae virtuti impares faciat.

32. Proximi Chattis certum iam alveo Rhenum, quique
 terminus esse sufficiat, Usipi ac Tencteri colunt. Tencteri
 super solitum bellorum decus equestris disciplinae arte prae-
 cellunt; nec maior apud Chattos peditum laus quam Tencte-
 5 ris equitum. sic instituere maiores: posterius imitantur. hi lu-
 sus infantium, haec iuvenum aemulatio: perseverant senes.
 inter familiam et penates et iura successionum equi traduntur:
 excipit filius, non ut cetera, maximus natu, sed prout ferox
 bello et melior.

33. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc
 Chamavos et Angrivarios inmigrasse narratur, pulsus Bru-
 cteris ac penitus excisis vicinarum consensu nationum, seu
 superbiae odio seu praedae dulcedine seu favore quodam
 5 erga nos deorum; nam ne spectaculo quidem proelii invidere.
 super sexaginta milia non armis telisque Romanis, sed quod
 magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt. maneat,
 quaeso, duretque gentibus, si non amor nostri, at certe
 odium sui, quando urgentibus imperii fatibus nihil iam prae-
 10 stare fortuna maius potest quam hostium discordiam.

34. Angrivarios et Chamavos a tergo Dulgubnii et Cha-
 suarii cludunt aliaeque gentes haud perinde memoratae, a
 fronte Frisii excipiunt. maioribus minoribusque Frisiis vo-

31, 9 absoluerit *b*¹ | 10 plurimis] ferocissimis *Nipperdey* |
 11 et *b* s. l. | 12 visu torva *Freinsheim* | 13 cultu *C*: vultu *Bb*.
 | 15 exangues *b* | 32, 9 et bello melior *Muretus* | 33, 2 cha-
 manos *b* | angrinarios *b*¹, anguiarios *C* | 3 fort. excisis | 9
 urgentibus iam *Bb*, in urgentibus *C*, ingruentibus *Bährens* |
 34, 1 Dulgubnii *Jac. Grimm*: dulgibini, dulgitubini etc. libri
 | occasuarii *C*, thasuarii (ta..) *Bb* | 2 claudunt *b*²

cabulum est ex modo virium. utraeque nationes usque ad Oceanum Rheno praetexuntur ambiuntque inmensos insuper 5 lacus et Romanis classibus navigatos. ipsum quin etiam Oceanum illa temptavimus: et superesse adhuc Herculis columnas fama vulgavit, sive adiit Hercules, seu quidquid ubique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul 10 atque in Herculem inquiri. mox nemo temptavit, sanctiusque ac reverentius visum de actis deorum credere quam scire.

35. Hactenus in occidentem Germaniam novimus; in septentrionem ingenti flexu recedit. ac primo statim Chaucorum gens, quamquam incipiat a Frisiis ac partem litoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus optenditur, donec in Chattos usque sinuetur. tam inmensum terrarum 5 spatium non tenent tantum Chauci, sed et implent, populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri. sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. id praecipuum virtutis ac virium argumentum 10 est, quod, ut superiores agant, non per iniurias adsequuntur; prompta tamen omnibus arma ac, si res poscat [exercitus], plurimum virorum equorumque; et quiescentibus eadem fama.

36. In latere Chaucorum Chattorumque Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem inlaccessiti nutrierunt: idque iucundius quam tutius fuit, quia inter inpotentes et validos falso quiescas: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superiori sunt. ita qui olim boni aequique Cherusci, nunc 5

84, 8 tetauimus (tent...) *BbC* | magnificum *C* et in rasura *b*: magnu; *B* | 9 consueuimus *al.* | 10 et Germanico *Freinsheim*, Druso, Neroni, Germanico *Gruber coll. c. 37* | 35, 2 recedit *Heraeus*: redit | primum *Ritter* | caucorum *b* | 3 Frisis *BbC* | 5 tam *Cb²*: Nam *Bb* | 7 suam *om.* *C* | malit *C*: malint *b¹*, maluit *Bb²* | 10 idque *Lipsius* | 12 ac] et *b* | [exercitus] *Walch em. Liv. p. 273*, exercitui *Heraeus* | 13 plurimum enim *Reifferscheid* | 36, 3 potentes *Meiser* | 4 nomina (*sc. inania*) superiori *Heinsius*: nomine superioris libri (nomina superioris *Puteolanus*, fort. ignominiae superiori sunt)

inertes ac stulti vocantur: Chattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. tracti ruina Cheruscorum et Fosi, contermina gens, adversarum rerum ex aequo socii sunt, cum in secundis minores fuissent.

37. Eundem Germaniae sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, sed gloria ingens. veterisque famae lata vestigia manent, utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis et tam magni exitus fidem. sescentimum et quadragesimum annum urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma Caecilio Metello et Papirio Carbone consulibus. ex quo si ad alterum imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti ferme et decem anni colliguntur: tam diu Germania vincitur. medio tam longi aevi spatio multa in vicem damna. non Samnis, non Poeni, non Hispaniae Galliaeve, ne Parthi quidem saepius admonuere: quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. quid enim aliud nobis quam caedem Crassi, amisso et ipse Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? at Germani Carbone et Cassio et Scauro Aurelio et Servilio Caepione Gnaeoque Mallio fuis vel captis quinque simul consulares exercitus populo Romano, Varum trisque cum eo legiones etiam Caesari abstulerunt; nec impune C. Marius in Italia, divus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero et Germanicus in suis eos sedibus perculerunt: mox ingentes Gai Caesaris minae in ludibrium versae. inde otium, donec occasione discordiae nostrae et civilium armorum expugnatis legionum hibernis etiam Gallias adfectavere; ac rursus inde pulsi proximis temporibus triumphati magis quam victi sunt.

36, 7 tacti *plerique* | fosi *C* et corr. *b*: fusi *Bb* | 37, 1 situm *b* | 3 late *al.* | 4 ambitum *B¹C* | 7 et] ac *C*, an delendum? | 14 et ipso et ipse *BbC* | 16 L. Cassio *Ritter* | Gnaeoque nos: Marco quoque vel Marcoque *libri* (Cn. quoque *Ernesti*) | 17 Manlio (Mālio *B*) *plerique* | 18 populi romani (ro.) *Bb¹C* | tresque legiones cum eo *C* | 19 Caesari Augusto *Ritter* | 21 absperculerunt *b* | 24 inde pulsi in proximis *b*, pulsi inde (nam *s. l.*) proximis *B* (inde depulsi *p. Heraeus*)

38. Nunc de Suebis dicendum est, quorum non una, ut Chattorum Tencterorumve gens; maiorem enim Germaniae partem optinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquam in commune Suebi vocentur. insigne gentis obliquare crinem nodoque substringere: sic Suebi a ceteris Germanis, sic Sueborum ingenui a servis separantur. in aliis gentibus seu cognatione aliqua Sueborum seu, quod saepe accidit, imitatione, rarum et intra iuventae spatium, apud Suebos usque ad canitiem horrentem capillum retorquent, ac saepe in ipso vertice religant; principes et ornatiorem habent. ea cura formae, sed innoxia; neque enim ut ament amenturve, in altitudinem quandam et terrorem adituri bella compti [ut] hostium oculis ornantur.

39. Vetustissimos nobilissimosque Sueborum Semnones memorant; fides antiquitatis religione firmatur. stato tempore in silvam auguriis patrum et prisca formidine sacram omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coeunt caesoque publice homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. est et alia luco reverentia: nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor et potestatem numinis prae se ferens. si forte prolapsus est, attolli et insurgere haud licitum: per humum evolvuntur. eoque omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subiecta atque parentia. adicit auctoritatem fortuna Semnorum: centum pagi iis habitantur, magnoque corpore efficitur ut se Sueborum caput credant.

38, 4 quamvis *b* corr. ex quam | 9 retorquent *Madvig*: retro sequuntur (secuntur, sequentem *C*) *libri* (retrosum agunt *Haupt*, recurvant *Lachmann*, retorquere suetum *nos quondam*) | 10 ipso (solo *s. l.*) *b*, solo (ipso *s. l.*) *B*, ipso solo *C* | vertici *Lachmann*, cortice *Nipperdey* | religant *al.*: religatur *Bb*, ligant *C* | 11 innoxia *Muretus*: innoxie | 12 adituri bella in altit. qu. et terrorem *Acidalius* | 13 comptius hostium *Lachmann*, nos ut *inclusimus* | armantur *B¹b³* | 39, 1 vetustissimos se *plerique*, se *om. c* et 2 alii | senones *b¹*, semones *BC*, senones *l. v. in B* | 8 patrium *BCb¹* | sacrum *BCb¹* | 4 omnis *C* | eiusdemq; *B* | 8 est *om. C* | 12 pagi iis habitantur *Brotier*: pagis habitantur (pagis habitant *Ernesti*)

40. Contra Langobardos paucitas nobilitat: plurimis ac valentissimis nationibus cincti non per obsequium, sed proeliis ac periclitando tuti sunt. Reudigni deinde et Aviones et Anglii et Varini et Eudoses et Suardones et Nuitones fluminibus aut silvis muniuntur. nec quicquam notabile in singulis, nisi quod in commune Nerthum, id est Terram matrem, colunt eamque intervenire rebus hominum, invehì populis arbitrantur. est in insula Oceani castum nemus, dicatumque in eo vehiculum, veste contactum; attingere uni sacerdoti concessum. is adesse penetrali deam intellegit vectamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. laeti tunc dies, festa loca, quaecumque adventu hospitioque dignatur. non bella ineunt, non arma sumunt; clausum omne ferrum; pax et quies tunc tantum nota, tunc tantum amata, donec idem sacerdos satiatam conversatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum et vestes et, si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. arcanus hinc terror sanctaque ignorantia, quid sit illud, quod tantum perituri vident.

41. Et haec quidem pars Sueborum in secretiora Germaniae porrigitur: propior, ut, quo modo paulo ante Rhenum, sic nunc Danuvium sequar, Hermundurorum civitas, fida Romanis; eoque solis Germanorum non in ripa commercium, sed penitus atque in splendidissima Raetiae provinciae colonia. passim sine custode transeunt; et cum ceteris gentibus arma modo castraque nostra ostendamus, his domos villasque patefecimus non concupiscentibus. in Hermunduris Albis oritur, flumen inclutum et notum olim; nunc tantum auditur.

42. Iuxta Hermunduros Naristi ac deinde Marcomani et

40, 1 Largobardos *B*, logobardos *b*, longobardos *C* | nobilitas *BCb* | 3 ac *Bb*: et *C* | Reudigi *C*, Veusdigni *Bb*¹, cf. *Mf. p. 257* | 4 Suarines *BCb*, sed in *b* Suardones correctum, cf. *Mf. p. 256* | Nuithones *B*, nurtones *b*¹ | 6 Neithum *Bb*¹, Herthum *Rhenanus*, Hertham *coni. alii* | 8 castrum *C*, vastum *Freinsheim* | 9 eo *Rhenanus*: ea | 14 nota] innotata *Freudenberg* | tunc amata *Heraeus* | 19 illud] id *C* | 41, 1 Sueborum *Rhenanus*: uerborum | 42, 1 Narisci margo *b*, Varisti *Mf. p. 244* | marcomani *b*¹, item alias

Quadi agunt. praecipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsus olim Boiis virtute parta. nec Naristi Quadive degenerant. eaque Germaniae velut frons est, quatenus Danuvio praecingitur. Marcomanis Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui et Tudri genus (iam et externos patiuntur), sed vis et potentia regibus ex auctoritate Romana. raro armis nostris, saepius pecunia iuvantur, nec minus valent.

43. Retro Marsigni, Cotini, Osi, Buri terga Marcomanorum Quadorumque claudunt. e quibus Marsigni et Buri sermone cultique Suebos referunt: Cotinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, et quod tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatae, partem Quadi ut alienigenis imponunt: Cotini, quo magis pudeat, et ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium iugumque insederunt. dirimit enim scinditque Suebiam continuum montium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt, ex quibus latissime patet Lugiorum nomen in plures civitates diffusum. valentissimas nominasse sufficiet, Harios, Helveconas, Manimos, Elisios, Nahanarvalos. apud Nahanarvalos antiquae religionis lucus ostenditur. praesidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romana Castorem Pollucemque memorant. ea vis numini, nomen Alcis. nulla simulacra, nullum peregrinae superstitionis vestigium; ut fratres tamen, ut iuvenes venerantur. ceterum Harii super vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces insitae feritati arte ac tempore lenocinantur: nigra scuta, tincta corpora; atras ad

42, 3 etiam ipsa *b* | bois *BC* | parta *C*: parata *Bb* | 5 praecingitur *Tagmann*: peragitur *libri* | 6 mansere *B* | 7 marobodui *B* | 43, 1 gotini *BbC*, *item infra*, sed *v. 6 C* Cotini | 8 [iugumque] *Acidalius*, [montium iugumque] *Reifferscheid* | 10 legiorum *Bb*, sed *e in y (i) corr.*, leugiorum *C* | 12 Carios (vel Charios) *Helvaeconas* *Mf. p. 246 et 248* | *Heluetonas* *B¹*, *eluheconas* *C* | 13 nahanarualos *Bb utroque loco*, sed *priore B¹* nahanarualos, *cf. Mf. p. 248* | 15 memorat *Bb* | 16 aleis *b* (*Alces vel Alci Nipperdey*) | 18 arii *al.*, alii *BbC* | 19 truces *Beroaldus*: truces

proelia noctes legunt ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum adspectum; nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur.

44. Trans Lugios Gotones regnantur, paulo iam adductius quam ceterae Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. protinus deinde ab Oceano Rugii et Lemovii; omniumque harum gentium insigne rotunda scuta, bre-
5 ves gladii et erga reges obsequium.

Suionum hinc civitates, ipso in Oceano, praeter viros armaque classibus valent. forma navium eo differt, quod utrimque prora paratam semper adpulsui frontem agit. nec velis ministrant nec remos in ordinem lateribus adiungunt:
10 solutum, ut in quibusdam fluminum, et mutabile, ut res poscit, hinc vel illinc remigium. est apud illos et opibus honos, eoque unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma, ut apud ceteros Germanos, in promiscuo, sed clausa sub custode, et quidem servo,
15 quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus, otiosae porro armatorum manus facile lasciviunt: enimvero neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis praepone-
re regia utilitas est.

45. Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope innotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortum edurat adeo clarus, ut sidera hebetet; sonum insuper emergentis audiri formasque equorum et radios capitis adspici persuasio adicit.
15 illuc usque, si fama vera, tantum natura. ergo iam dextro

44, 1 ligios *b* | gothones *BbC*, cf. *Mf. p. 244* | regnantur *c*: regnant *BbC* | 3 lemonii *b¹*, v. *Mf. 252* | 6 ipso *Cc*: ipse *B*, ipsae *b* (sitae *Rhenanus*) | oceanum *Bb¹* | 9 ministrantur, *em. Lipsius* | 11 vel hic illinc *b¹* | 12 non] nec *Cc* | 13 iure imperandi *Passow* | 14 in] neq; *C* | promiscuo *c* | 15 otiosae *Colerus*: ociosa | 18 subtilitas *Madvig* | 45, 1 suiones *b* | 2 claudiq; *Cc* | 3 ortus *Cc* | 4 emergentis *om. C*, se mergentis *Lipsius*, immergentis *Colerus*, mergentis *Bergk* | formas *C* | 5 equorum *Colerus*: deorum (formaeque decorem *Heinsius*) | 6 si *Grotius*: et (usque tantum natura, et fama vera *Döderlein*, usque et

Suebici maris litore Aestiorum gentes adluuntur, quibus ritus habitusque Sueborum, lingua Britannicae propior. matrem deum venerantur. insigne superstitionis formas aporum gestant: id pro armis omnique tutela securum deae cultorem etiam inter hostis praestat. rarus ferri, frequens fustium usus. frumenta ceterosque fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant. sed et mare scrutantur, ac soli omnium sucinum, quod ipsi glaesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. nec quae natura quaeve ratio gignat, ut barbaris, quaesitum compertumve; diu quin etiam inter cetera electamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu: rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. sucum tamen arborum esse intellegas, quia terrena quaedam atque etiam volucris animalia plerumque interiacent, quae implicata humore mox durescente materia cluduntur. fecundiora igitur nemora lucosque sicut Orientis secretis, ubi tura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quae vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur ac vi tempestatum in adversa litora exundant. si naturam sucini admoto igni temptes, in modum taedae accenditur alitque flammam pinguem et olentem; mox ut in picem resinamve lentescit.

Suionibus Sitionum gentes continuantur. cetera similes uno differunt, quod femina dominatur: in tantum non modo a libertate sed etiam a servitute degenerant.

46. Hic Suebiae finis. Peucinorum Venedorumque et Fen-

fama, ultra tant. nat. *Nipperdey*) | 45, 7 estiorum *b*, cf. *Mf. p. 225* | adluuntur *C*: abluuntur *Bb* | 10 omnique *Lipsius et cod. Turic.*: omniumque (hominumque *Urlichs*) | 11 hostes *O* | 13 fort. elaborant | 14 succinum *b* | glesum *libri* | 19 succum *bC* | 21 intus tralucet *Bergk* | 23 thura *c* | sudantur *Cc*: sudant *Bb* | 25 quae vicini] quia sucina *Conr. Hofmann*, sucinaeque *Reifferscheid* | radius *BbC* | expressa, ea regelantia *Lachmann* | 26 labuntur, ea vi *Döderlein* | exudant *C* | 27 igne *BC* | têtes *BbC* | 30—32 Suionibus... degenerant *H. Schütz post cap. 44 ponenda censet* | 30 sithonum *b* | gens continuatur *Bb¹* | 46, 1 hi *b* | finis *Puteolanus*: fines | Venetorumque, emendavit *Rhenanus*

norum nationes Germanis an Sarmatis adscribam dubito, quam-
 quam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone cultu,
 sede ac domiciliis ut Germani agunt. sordes omnium ac tor-
 5 por: ora procerum conubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum ha-
 bitum foedantur. Venedi multum ex moribus traxerunt; nam
 quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium eri-
 gitur latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potius
 referuntur, quia et domos figunt et scuta gestant et pedum
 10 usu et pernecitate gaudent: quae omnia diversa Sarmatis sunt
 in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, foeda
 paupertas: non arma, non equi, non penates; victui herba,
 vestitui pelles, cubili humus: solae in sagittis opes, quas in-
 opia ferri ossibus asperant. idemque venatus viros pariter ac
 15 feminas alit; passim enim comitantur partemque praedae pe-
 tunt. nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium
 quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur: huc redeunt
 iuvenes, hoc senum receptaculum. sed beatius arbitrantur
 quam ingemere agris, inlaborare domibus, suas alienasque
 20 fortunas spe metuque versare: securi adversus homines, se-
 curi adversus deos rem difficillimam adsecuti sunt, ut illis
 ne voto quidem opus esset. cetera iam fabulosa: Hellusios et
 Oxionas ora hominum voltusque, corpora atque artus ferarum
 gerere: quod ego ut incomptum in medio relinquam.

46, 4 ut Germani — — Sarmatis (v. 10) om. C | 5 ora pro-
 cerum *Heraeus*: ora om. libri (Peucinorum ora nos quondam,
 at corpora Peucinorum *Mützell*) | mixtos Bc, mistos b¹ | 6 Ve-
 neti (-thi) *plerique* | 8 et hi *Reifferscheid* | 9 pedum *Lipsius*:
 pecudum Bb, peditum b²c | 13 opes *Meiser coll. c. 5*: spes |
 17 in obliquo *Heinsius* | 21 difficillimam Cc: difficilem Bb
 | sunt om. b | 22 opus sit *Rhenanus* | 23 oxionas (-es B) Bb,
 sed in utroque etionas *sup. lin.*, exionas C, cf. *Mf. p. 256* | 24
 medio nos: mediū libri.

CORNELII TACITI
DE VITA ET MORIBUS
IULII AGRICOLAE
LIBER.

1. Clarorum virorum facta moresque posteris tradere, antiquitus usitatum, ne nostris quidem temporibus quamquam incuriosa suorum aetas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium parvis magnisque civitatibus commune, ignorantiam recti et invidiam. sed apud 5 priores ut agere digna memoratu pronum magisque in aperto erat, ita celeberrimus quisque ingenio ad prodendam virtutis memoriam sine gratia aut ambitione bonae tantum conscientiae pretio ducebatur. ac plerique suam ipsi vitam narrare fiduciam potius morum quam adrogantiam arbitrati sunt, nec 10 id Rutilio et Scauro citra fidem aut obtrectationi fuit: adeo virtutes isdem temporibus optime aestimantur, quibus facillime gignuntur. at nunc narraturo mihi vitam defuncti hominis venia opus fuit, quam non petissem incusaturus tam saeva et infesta virtutibus tempora.

2. Legimus, cum Aruleno Rustico Paetus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse, neque in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum saevitum, delegato triumviris ministerio ut monumenta 15

A = cod. Vaticanus 3429, *B* = cod. Vat. 4498; lectiones, quibus nulla nota adscripta est, exstant in *AB*.

1, 14 fuerit *Roth* | incusaturus. tam saeva *distinxit Wex*,
ni incusaturus tam s. *Lipsius* | 2, 2 senetioni, *em. Rhenanus* |
4 monimenta *B*

5 clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. scilicet illo igne vocem populi Romani et libertatem senatus et conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiae professoribus atque omni bona arte in exilium acta, ne quid usquam honestum occurreret. dedimus
 10 profecto grande patientiae documentum; et sicut vetus aetas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute, adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostra potestate esset oblivisci quam tacere.

3. Nunc demum redit animus; set quamquam primo statim beatissimi saeculi ortu Nerva Caesar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque quotidie felicitatem temporum Nerva Traianus, nec spem modo ac
 5 votum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam ac robur adsumpserit, natura tamen infirmitatis humanae tardiora sunt remedia quam mala; et ut corpora nostra lente augescunt, cito extinguuntur, sic ingenia studiaque oppresseris facilius quam revocaveris: subit quippe etiam ipsius inertiae dulcedo, et
 10 invisa primo desidia postremo amatur. quid? si per quindecim annos, grande mortalis aevi spatium, multi fortuitis casibus, promptissimus quisque saevitia principis interciderunt, pauci, ut ita dixerim, non modo aliorum sed etiam nostri superstitibus sumus, exemptis e media vita tot annis, quibus iu-
 15 venes ad senectutem, senes prope ad ipsos exactae aetatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel incondita ac rudi voce memoriam prioris servitutis ac testimonium praesentium bonorum composuisse. hic interim liber honori Agricolae soceri mei destinatus, professione pietatis
 20 aut laudatus erit aut excusatus.

4. Gnaeus Iulius Agricola, vetere et inlustri Foroiulien-

2, 6 vocem *om. B* | 9 occurrē *B* | 10 grande *om. B* |
 3, 1 rediit *Spengel* | set editores *Bipontini*: et | 2 dissolubiles *B* | 5 securitatis res publica *Mützell* | 11 multis, *em. Lipsius* | 13 ut ita *Rhenanus*: et uti (ut sic *Wölfflin in Philol.* 26, 139) | 17 servitutis *Ursinus*: senectutis | 4, 1 foriulien-sium *B*

sium colonia ortus, utrumque avum procuratorem Caesarum habuit, quae equestris nobilitas est. pater illi Iulius Graecinus senatorii ordinis, studio eloquentiae sapientiaeque notus, iisque ipsis virtutibus iram Gai Caesaris meritis: namque M. 5 Silanum accusare iussus et, quia abnuerat, interfectus est. mater Iulia Procilla fuit, rarae castitatis. in huius sinu indulgentiaeque educatus per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. arcebat eum ab inlecebris peccantium praeter ipsius bonam integramque naturam, 10 quod statim parvulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuit, locum Graeca comitate et provinciali parsimonia mixtum ac bene compositum. memoria teneo solitum ipsum narrare se prima in iuventa studium philosophiae acrius, ultra quam concessum Romano ac senatori, hausisse, 15 ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset. scilicet sublime et erectum ingenium pulchritudinem ac speciem magnae excelsaeque gloriae vehementius quam caute adpetebat. mox mitigavit ratio et aetas, retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientia modum. 20

5. Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino, diligenti ac moderato duci, adprobavit, electus quem contubernio aestimaret. nec Agricola licenter, more iuvenum, qui militiam in lasciviam vertunt, neque segniter ad voluptates et commeatus titulum tribunatus et inscitiam rettulit: 5 sed noscere provinciam, nosci exercitui, discere a peritis, sequi optimos, nihil adpetere in iactationem, nihil ob formidinem recusare simulque et anxius et intentus agere. non sane alias exercitatio magisque in ambiguo Britannia fuit: trucidati veterani, incensae coloniae, intercepti exercitus; 10 tum de salute, mox de victoria certavere. quae cuncta etsi

4, 2 Caesaris *B* | 3 illi *Wölfflin*: Iulii *A*, Iuli *B*, *om.* *Lipsius* | 6 sillanum *A*, sullanum *B* | 8 honestatis *B* | 9 eum] tamen *B* | 14 in *om.* *B* | 15 acrius] ac iuris *Pichena* | senatorio *Heraeus* | 18 cautius *Nipperdey* | 19 retinuit *B* | 5, 3 contub. adsumeret *Cornelissen* | licenter egit *Heraeus* | 4 nec *B*, ut fere semper | 5 iustitiam *B* | 9 excitatio *Buchner*, erectior *Vielhaber* | 10 incensa colonia *Lipsius* | intercepti, *em.* *Puteolanus*

consiliis ductuque alterius agebantur, ac summa rerum et reciperatae provinciae gloria in ducem cessit, artem et usum et stimulos addidere iuveni, intravitque animum militaris gloriae cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio nec minus periculum ex magna fama quam ex mala.

6. Hinc ad capessendos magistratus in urbem digressus Domitiam Decidianam, splendidis natalibus ortam, sibi iunxit; idque matrimonium ad maiora nitenti decus ac robur fuit. vixeruntque mira concordia, per mutuam caritatem et in vicem se anteponendo, nisi quod in bona uxore tanto maior laus, quanto in mala plus culpa est. sors quaesturae provinciam Asiam, pro consule Salvium Titianum dedit, quorum neutro corruptus est, quamquam et provincia dives ac parata peccantibus, et pro consule in omnem aviditatem pronus quantalibet facilitate redempturus esset mutuam dissimulationem mali. auctus est ibi filia, in subsidium simul et solacium; nam filium ante sublatum brevi amisit. mox inter quaesturam ac tribunatum plebis atque ipsum etiam tribunatus annum quiete et otio transiit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. idem praeturae tenor et silentium; nec enim iurisdictio obvenerat. ludos et inania honoris medio rationis atque abundantiae duxit, uti longe a luxuria, ita famae propior. tum electus a Galba ad dona templorum recognoscenda diligentissima conquisitione effecit, ne cuius alterius sacrilegium res publica quam Neronis sensisset.

7. Sequens annus gravi vulnere animum domumque eius adflixit. nam classis Othoniana licenter vaga dum Intimilium (Liguriae pars est) hostiliter populatur, matrem Agrico-

6, 1 digressus *A* corr. 1 m. ex degressus | 5 appetendo *B* | 8 et 13 ac *A*: et *B* | 10 felicitate *B* | 14 quietis *B* | transit *A* | 15 tenor *Rhenanus*: certior (otium, languor, torpor *alii*) | 17 medio rationis (luxuriae *B*) *AB*: media rat. *Hofman-Peerlkamp*, modo r. *Puteolanus*, moderationis *Lipsius* | 19 effecit *Heinsius*: fecit | 7, 2 Intimilium *Mommsen C. I. L. V, 2 p. 900*: in templo (*Intemelium Ursinus*, *Intemelios Lipsius*)

lae in praediis suis interfecit, praediaque ipsa et magnam patrimonii partem diripuit, quae causa caedis fuerat. igitur ad sollemnia pietatis profectus Agricola, nuntio adfectati a Vespasiano imperii deprehensus ac statim in partes transgressus est. initia principatus ac statum urbis Mucianus regebat, iuvene admodum Domitiano et ex paterna fortuna tantum licentiam usurpante. is missum ad dilectus agendos 10 Agricolam integreque ac strenue versatum vicensimae legioni tarde ad sacramentum transgressae praeposuit, ubi decessor seditiose agere narrabatur: quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat, nec legatus praetorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio. 15 ita successor simul et ultor electus rarissima moderatione maluit videri invenisse bonos quam fecisse.

8. Praeerat tunc Britanniae Vettius Bolanus, placidius quam feroci provincia dignum est. temperavit Agricola vim suam ardoremque compescuit, ne incresceret, peritus obsequi eruditusque utilia honestis miscere. brevi deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. habuerunt vir- 5 tutes spatium exemplorum, sed primo Cerialis labores modo et discrimina, mox et gloriam communicabat: saepe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex eventu praefecit. nec Agricola umquam in suam famam gestis exsultavit: ad auctorem ac ducem ut minister fortunam 10 referebat. ita virtute in obsequendo, verecundia in praedicando extra invidiam nec extra gloriam erat.

9. Revertentem ab legatione legionis divus Vespasianus inter patricos adscivit; ac deinde provinciae Aquitaniae praeposuit, splendidae inprimis dignitatis administratione ac spe consulatus, cui destinarat. credunt plerique militibus in-

7, 7 pātes *A* | 8 est *B* post deprehensus *habet* | 12 t. in Britannia praeposuit *Ritter* | Sub decessore *Madvig*, [ubi... narrabatur] *Wex*, quae seditiose agere narrabatur; quippe...f. erat, nec decessor ad cohibendum p. *Urlichs* | 14 consularis vis nimia *Madvig* | 8, 1 vectius volanus *A* | 2 esset *Acidalius* | 3 nimis incresceret *Prammer*, insolesceret *Cornelissen* | obsequii *Ritter* | 11 in exsequendo *Ped. Voss* | 9, 3 dignitate administrationis *Rigler*, at v. *P. D. Hennings in Ann. phil. 1866 p. 377*

5 genis subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio *secura*
 et obtusior ac plura manu agens calliditatem fori non exer-
 ceat. Agricola naturali prudentia, quamvis inter togatos, fa-
 cile iusteque agebat. iam vero tempora curarum remissio-
 numque divisa: ubi conventus ac iudicia poscerent, gravis
 10 intentus severus, et saepius misericors: ubi officio satis
 factum, nulla ultra potestatis persona; tristitiam et adrogan-
 tiam et avaritiam exuerat. nec illi, quod est rarissimum,
 aut facilitas auctoritatem aut severitas amorem deminuit.
 integritatem atque abstinentioniam in tanto viro referre iniuria
 15 virtutum fuerit. ne famam quidem, cui saepe etiam boni in-
 dulgent, ostentanda virtute aut per artem quaesivit: procul
 ab aemulatione adversus collegas, procul a contentione ad-
 versus procuratores et vincere inglorium et atteri sordidum
 arbitrabatur. minus triennium in ea legatione detentus ac
 20 statim ad spem consulatus revocatus est, comitante opinione
 Britanniam ei provinciam dari, nullis in hoc suis sermoni-
 bus, sed quia par videbatur. haud semper errat fama;
 aliquando et elegit. consul egregiae tum spei filiam iu-
 veni mihi despondit ac post consulatum collocavit, et sta-
 25 tim Britanniae praepositus est, adiecto pontificatus sacer-
 dotio.

10. Britanniae situm populosque multis scriptoribus me-
 moratos non in comparisonem curae ingeniive referam, sed
 quia tum primum perdomita est: ita quae priores nondum
 comperta eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Bri-
 5 tannia, insularum quas Romana notitia complectitur maxima,
 spatio ac caelo in orientem Germaniae, in occidentem Hi-

9, 5 adesse *B* | 8 temporis et curarum *B* | 10 et] sed
Dräger | 11 nullam..personam, *em. Rhenanus* | [tristitiam..
 exuerat] *Wex*, [et avaritiam] *Heraeus*, nihil ultra; potestatis
 personam exuerat *Urlichs*, nulla ultra tristitia; potestatis per-
 sonam exuerat *Eussner* | 13 facultas *B* | diminuit, *em. Lipsius*
 | 15 etiam saepe *B* | 16 ostentandam, *em. Rhenanus* (osten-
 tando virtutem *Bosius*) | 19 [ac statim] *Peerlkamp et Classen* |
 22 aut semper erat *B* | 23 eligit *Rhenanus* | egregiae *Puteola-*
nus: græciæ *A*, grate *B* | iam tum *Ritter*, iam *Rhenanus* | 24
 et post *B* | 10, 8 tunc *Wex*

spaniae obtenditur, Gallis in meridiem etiam inspicitur; septentrionalia eius, nullis contra terris, vasto atque aperto mari pulsantur. formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi auctores oblongae 10 scutulæ vel bipenni adsimulavere. et est ea facies citra Caledoniam, unde et in universam fama est transgressa, sed inmensum et enorme spatium procurrentium extremo iam litore terrarum velut in cuneum tenuatur. hanc oram novissimi maris tunc primum Romana classis circumvecta insulam 15 esse Britanniam adfirmavit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit domuitque. dispecta est et Thule, quia hactenus iussum: et hiems adpetebat. sed mare pigrum et grave remigantibus perhibent ne ventis quidem perinde attolli, credo quod rariores terrae montesque, 20 causa ac materia tempestatum, et profunda moles continui maris tardius impellitur. naturam Oceani atque aestus neque quaerere huius operis est, ac multi rettulere: unum addiderim, nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus ad crescere aut resorberi, 25 sed influere penitus atque ambire, et iugis etiam ac montibus inseri velut in suo.

11. Ceterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenae an advecti, ut inter barbaros parum compertum. habitus corporum varii atque ex eo argumenta. namque rutillae Caledoniam habitantium comae, magni artus Germanicam originem adseverant; Silurum colorati vultus, torti plerum- 5 que crines et posita contra Hispania Hiberos veteres traiecisse easque sedes occupasse fidem faciunt; proximi Gallis

10, 9 T. Livius *Ritter* | 11 scutulæ *B* | adsimilavere *B*, assimilavere *A* | 12 in *om. A* | universam *Schele*: uniuersum | transgressa *Rhenanus*: transgressis (u. et in universum fama est. sed transgressis *Döderlein*) | 13 inorme, *em. Rhenanus* | 17 despecta *B* | 18 Thule *Ernesti*: Thyle *A*, Tyle *B* | sed omissa quia *Ulrichs* | sed hiems appetebat et mare *B. Schulz, Ann. phil. 1865, 555* | 20 perinde *Grotius*: proinde | 24 dominari *Puteolanus et margo A*: damnari | 11, 4 arcus germanam *B* | 6 hispaniam, *em. Muretus* | Iberas *B*

et similes sunt, seu durante originis vi, seu procurrentibus in diversa terris positio caeli corporibus habitum dedit. in
 10 universum tamen aestimanti Gallos vicinam insulam occupasse credibile est. eorum sacra deprehendas superstitionum persuasione; sermo haud multum diversus, in deposcendis periculis eadem audacia et, ubi advenere, in detrectandis eadem formido. plus tamen ferociae Britanni praeferunt, ut
 15 quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus; mox segnitia cum otio intravit, amissa virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis evenit: ceteri manent quales Galli fuerunt.

12. In pedite robur; quaedam nationes et curru proeliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus et studiis distrahuntur. nec aliud adversus validissimas gentis pro nobis utilius
 5 quam quod in commune non consulunt. rarus duabus tribusve civitatibus ad propulsandum commune periculum conventus: ita singuli pugnant, universi vincuntur. caelum crebris imbribus ac nebulis foedum; asperitas frigoribus abest. dierum spatia ultra nostri orbis mensuram; nox clara et extrema
 10 Britanniae parte brevis, ut finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. quod si nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorem, nec occidere et exurgere, sed transire adfirmant. scilicet extrema et plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraque caelum et sidera
 15 nox cadit. solum praeter oleam vitemque et cetera calidioribus terris oriri sueta patiens frugum, fecundum:

11, 8 vi *Rhenanus*: usu | 10 estimati *A* | 12 persuasiones *amicus Walchii*, persuasionem *Ritter*, pari sup. persuasione *Heraeus* | 13 detractandis ea formido *B* | 14 prae se ferunt *Hulleman* | 12, 1 in equite olim *Urlichs*, item *Nipperdey* | 8 distrahuntur *Heinsius*: trahuntur | 4 gentes *A* | [utilius] *Wex* | 5 tribusque *A* | 6 consensus *Lipsius* | 7 ita dum singuli *Puteolanus* | caelum usque ad finem cap. 12 *Reifferscheid* et alii inter extremum cap. 10 et initium cap. 11 transponunt; cf. etiam *H. Schütz* in *Ann. phil.* 1881 p. 271 | 8 abest] est *B* | 10 parte *Brit. B* | 12 nec exurgere *B* | 16 pomorum patiens frugum f. *Ritter* | [fecundum] *Scheffer*

tarde mitescunt, cito proveniunt; eademque utriusque rei causa, multus umor terrarum caelique. fert Britannia aurum et argentum et alia metalla, pretium victoriae. gignit et Oceanus margarita, sed subfusca ac liventia. quidam autem abesse legentibus arbitrantur; nam in rubro mari viva ac spirantia saxis avelli, in Britannia, prout expulsa sint, colligi: ego facilius crediderim naturam margaritis deesse quam nobis avaritiam.

13. Ipsi Britanni dilectum ac tributa et iniuncta imperii munera impigre obeunt, si iniuriae absint: has aegre tolerant, iam domiti ut pareant, nondum ut serviant. igitur primus omnium Romanorum divus Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam prospera pugna terruerit incolas ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris, non tradidisse. mox bella civilia et in rem publicam versa principum arma, ac longa oblivio Britanniae etiam in pace: consilium id divus Augustus vocabat, Tiberius praeceptum. agitassem Gaium Caesarem de intranda Britannia satis constat, ni velox ingenio mobili paenitentiae, et ingentes adversus Germaniam conatus frustra fuissent. divus Claudius auctor iterati operis, transvectis legionibus auxiliisque et adsumpto in partem rerum Vespasiano, quod initium venturae mox fortunae fuit: domitiae gentes, capti reges et monstratus factis Vespasianus.

14. Consularium primus Aulus Plautius praepositus ac subinde Ostorius Scapula, uterque bello egregius: redactaque paulatim in formam provinciae proxima pars Britanniae; addita insuper veteranorum colonia. quaedam civitates Cogidunno regi donatae (is ad nostram usque memoriam fidis-

12,17 cito proveniunt, tarde mitescunt *Peerlkamp* | 20 suffusa ac liventa *B* | 13,1 dilectum, *item alias* | 2 subeunt *Nipperdey* | 8 etiam *A*: iam *B* | 9 praeceptum *A* *margo*: praeceptum .i. (i. e. lege) *B*, precipue *A* | 11 ingenii mobilis paenitentiae *B*, ingenio, mobilis paenitentia *Puteolanus*, at cf. *Andresen not.* | 12 auctor iterati *Wex*: auctoritate (a. iterandi *Madvig*, a. tandem *Fröhlich*, a. patrati *Ritter*, a. statim *Andresen*) | 15 domitiae gentes *Puteolanus*: Domitiae gentis | 14,1 Plautius, *em. Rhenanus* | 4 Cogidunno *B*

simus mansit), vetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta servitutis et reges. mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodum castellis in ulteriora promotis, per quae fama aucti officii quaereretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum extinctus est. Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque praesidiis; quorum fiducia Monam insulam ut vires rebellibus ministrantem aggressus terga occasione patefecit.

15. Namque absentia legati remoto metu Britanni agitare inter se mala servitutis, conferre iniurias et interpretando accendere: nihil profici patientia nisi ut graviora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi, e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona saeviret. aequae discordiam praepositorum, aequae concordiam subiectis exitiosam. alterius manum centuriones, alterius servos vim et contumelias miscere. nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in proelio fortior rem esse qui spoliaret: nunc ab ignavis plerumque et imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam mori tantum pro patria nescientibus. quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse iugum: et flumine, non Oceano defendi. sibi patriam coniuges parentes, illis avaritiam et luxuriam causas belli esse. recessuros, ut divus Iulius recessisset, modo virtutem maiorum suorum aemularentur. neve proelii unius aut alterius eventu pavescerent: plus impetus *integris*, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in

14, 6 vetere . . ut haberet *Rhenanus*: ut vetere . . haberet | 7 et om. *B* | regis, em. *Rhenanus* | 10 Q. Veranius *Ritter* | 13 Nomam *B*, item 18, 17 | 15, 3 sapientia *B* | 4 imperantur *B* fort. ex imperarentur | 7 manus *A* corr. (*aliis* manum, *aliis* servos delendum videtur) | 8 centurionis, em. *Rhenanus* | 11 diripi *Heinsius* | 18 integris *supplevit Acidalius*, illis *Peerlkamp*, cf. *infra* 31, 19; integri miseri item opponuntur in *Cic. p. Mur.* § 50

alia insula exercitum detinerent; iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porro in eius modi consiliis periculosius esse deprehendi quam audere.

16. His atque talibus in vicem instincti, Boudicca generis regii femina duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumpsere universi bellum; ac sparsos per castella milites consecrati, expugnatis praesidiis ipsam coloniam invasere ut sedem servitutis, nec ullum in barbaris saevitiae genus omi-
sit ira et victoria. quod nisi Paulinus cognito provinciae motu propere subvenisset, amissa Britannia foret; quam unius proelii fortuna veteri patientiae restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis et propius ex legato timor agitabat, ne quamquam egregius cetera ad-
roganter in deditos et ut suae cuiusque iniuriae ultor durius consuleret. missus igitur Petronius Turpilianus tamquam exorabilior et delictis hostium novus eoque paenitentiae mitior, compositis prioribus nihil ultra ausus Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius segnior et nullis castrorum ex-
perimentis, comitate quadam curandi provinciam tenuit. didicere iam barbari quoque ignoscere vitiis blandientibus, et interventus civilium armorum praebeuit iustam segnitiae excusationem: sed discordia laboratum, cum adsuetus expeditionibus miles otio lasciviret. Trebellius, fuga ac latebris
vitata exercitus ira indecorus atque humilis, precario mox praefuit, ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem esset, seditio sine sanguine stetit. nec Vettius Bolanus, manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britanniam disciplina: eadem inertia erga hostis, similis petulantia castrorum, nisi 25

16, 1 Boudicca *Haase*: Voadicca *A*, Voaduca *B* | 5 ut in barb. *Peerlkamp* | 8 tenentibus tamen *Ritter*, etsi tenentibus *Nipperdey* | 9 plerique *B* | proprius *Rhenanus* | 10 nequaquam | 11 cuiusque *Wex*: eiusque (quisque *Nipperdey*, exercitusque *Mützell*, communisque *H. L. Schmitt*, quoque *Puteolanus*) | 13 novis *B* | 14 ausis *B* | 18 seuitiae acusationem *B* | 21 indecoris, *em. Puteolanus* | 22 praefuit *A*: fuit *B* | pacti essent *Ritter*, facta (*immo* pacta) exercitus licentia, ducis salute *A* *margo* | esset (*vel* essent) *nos*: et (ea *Döderlein*) | 24 fatigavit (*vel* castigavit) *Madvig* | 25 et eadem *B* | hostes *A*

quod innocens Bolanus et nullis delictis invisus caritatem paraverat loco auctoritatis.

17. Sed ubi cum cetero orbe Vespasianus et Britanniam recipaverit, magni duces, egregii exercitus, minuta hostium spes. et terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantium civitatem, quae numerosissima provinciae totius perhibetur, 5 adgressus. multa proelia, et aliquando non incruenta; magnamque Brigantium partem aut victoria amplexus est aut bello. et Cerialis quidem alterius successoris curam famamque obruisset: sustinuit[que] molem Iulius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque et pugnacem Silurum 10 gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus.

18. Hunc Britanniae statum, has bellorum vices media iam aestate transgressus Agricola invenit, cum et milites velut omissa expeditione ad securitatem et hostes ad occasionem verterentur. Ordovicum civitas haud multo ante ad- 5 ventum eius alam in finibus suis agentem prope universam obtriverat, eoque initio erecta provincia. et quibus bellum volentibus erat, probare exemplum ac recentis legati animum opperiri, cum Agricola, quamquam transvecta aestas, sparsi per provinciam numeri, praesumpta apud militem illius anni 10 quies, tarda et contraria bellum inchoaturo, et plerisque custodiri suspecta potius videbatur, ire obviam discrimini statuit; contractisque legionum vexillis et modica auxiliorum manu, quia in aequum degredi Ordovices non audebant, ipse ante agmen, quo ceteris par animus simili periculo es- 15 set, erexit aciem. caesaque prope universa gente, non ignarus instandum famae ac, prout prima cessissent, terrorem

17, 3 Bregantum | 4 perhiberet B | 6 bregantium (-tum corr. A) | 7 alterius quidem Hübner | [successoris] Nipperdey | 8 post obruisset Nipperdey cum aliis lacunam statuit sic fere explendam: nisi in medio rerum prosperarum cursu invidia revocatus esset | sustinuit Vielhaber, sustinuit utique Schoemann, subiit sustinuitque nos quondam | 10 locorumque B | 18, 4 uterentur (pro ūterentur) A | 7 ac] nec Cornelissen | 8 transacta Rhenanus, at cf. H. 2, 76, 18 | 13 digredi, em. Acidalius | 16 tenorem Boot

ceteris fore, Monam insulam, *a* cuius possessione revocatum Paulinum rebellione totius Britanniae supra memoravi, redigere in potestatem animo intendit. sed ut in subitis consiliis naves deerant: ratio et constantia ducis transvexit. depositis omnibus sarcinis lectissimos auxiliarium, quibus nota vada et patrius nandi usus, quo simul seque et arma et equos regunt, ita repente inmisit, ut obstupefacti hostes, qui classem, qui navis, qui mare expectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. ita petita pace ac dedita insula clarus ac magnus haberi Agricola, quippe cui ingredienti provinciam, quod tempus alii per ostentationem et officiorum ambitum transigunt, labor et periculum placuisset. nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem usus, expeditionem aut victoriam vocabat victos continuisse; ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsa dissimulatione famae famam auxit, aestimantibus quanta futuri spe tam magna tacuisset.

19. Ceterum animorum provinciae prudens, simulque doctus per aliena experimenta parum profici armis, si iniuriae sequerentur, causas bellorum statuit excidere. a se suisque orsus primum domum suam coërcuit, quod plerisque haud minus arduum est quam provinciam regere. nihil per libertos servosque publicae rei, non studiis privatis nec ex commendatione aut precibus centurionem militesve ascire, sed optimum quemque fidissimum putare. omnia scire, non omnia exsequi. parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare; nec poena semper, sed saepius paenitentia contentus esse; officiis et administrationibus potius non peccaturos praeponere, quam damnare cum peccassent. frumenti et tributorum exactionem aequalitate munerum mollire,

18, 17 *a add. Bipontini* | 19 subitis *Jo. Fr. Gronovius*: dubiis | 20 tranue^x *A*, tranare extra *B* | 21 quibus sueta *Cornelissen* | 22 prius *A*: prius *B* (proprius *Wex*) | 25 potita *B* | 30 usus] versus *Cornelissen* | 31 ne *A*: nec *B* | 19,2 incuriae, *em. Puteolanus* | 3 excindere *Aldus* | 4 primam *A* | 6 liberos, *em. Puteolanus* | 7 militesve ascire *Wex*: milites nescire | 10 accommodare *Ritter* | 13 auctionem *A*, sed corr. in marg. | inaequalitate, *em. Puteolanus* (aequitate *Muretus*)

circumcisis quae in quaestum reperta ipso tributo gravius
 15 tolerabantur. namque per ludibrium adsidere clausis hor-
 reis et emere ultro frumenta ac † ludere pretio cogebantur.
 devortia itinerum et longinquitas regionum indicebatur,
 ut civitates *pro* proximis hibernis in remota et avia deferrent,
 donec quod omnibus in promptu erat paucis lucrosum
 20 fieret.

20. Haec primo statim anno comprimendo egregiam fa-
 mam paci circumdedit, quae vel incuria vel intolerantia prio-
 rum haud minus quam bellum timebatur. sed ubi aestas ad-
 venit, contracto exercitu multus in agmine, laudare mode-
 5 stiam, disiectos coërcere; loca castris ipse capere, aestuaria
 ac silvas ipse praetemptare; et nihil interim apud hostis quie-
 tum pati, quo minus subitis excursibus popularetur; atque
 ubi satis terruerat, parcendo rursus invitamenta pacis osten-
 tare. quibus rebus multae civitates, quae in illum diem ex
 10 aequo egerant, datis obsidibus iram posuere, et praesidiis
 castellisque circumdatae, tanta ratione curaue, ut nulla ante
 Britanniae nova pars *pariter* illacessita transierit.

21. Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta. nam-
 que ut homines dispersi ac rudes eoque in bella faciles
 quieti et otio per voluptates adsuescerent, hortari privatim,
 adiuvere publice, ut templa fora domos extruerent, laudando
 5 promptos et castigando segnes: ita honoris aemulatio pro
 necessitate erat. iam vero principum filios liberalibus artibus
 erudire, et ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre,
 ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concu-
 piscerent. inde etiam habitus nostri honor et frequens

19, 14 circumcisisque quae *Henrichsen* | 16 ac luere *Wex*,
 ac recludere *Hutter*, ac liceri *Heraeus*, auctiore pretio *Urlichs*,
 agri cultores (vel agricolae) *Classen* | 17 divortia, *em. Lipsius*
 | indicebantur *Ruperti* | 18 pro *add. Bezzenberger et Fröhlich* |
 20, 4 multum *B et corr. A* | 6 hostes *A* | 7 popularēt *B* | 8 ir-
 ritamenta, *em. Acidalius et Lipsius* | 11 tanta *Rhenanus*: et
 tanta (et t. r. curaue habitae *Ritter*) | 12 pariter *add. Weis-*
senborn, ita *Ernesti*, tam *Urlichs*, perinde *Ritter* (pars. Illa-
 cessita transiit sequens h. *Susius*) | 21, 1 adsumpta, *em. Rhe-*
nanus | 2 bella *Bosius*: bello (bellum *Rhenanus*)

toga. paulatimque descensum ad delenimenta vitiorum, por- 10
ticus et balinea et conviviorum elegantiam. idque apud im-
peritos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset.

22. Tertius expeditionum annus novas gentis aperuit,
vastatis usque ad Tanaum (aestuario nomen est) nationibus.
qua formidine territi hostes quamquam conflictatum saevis
tempestatibus exercitum lacessere non ausi; ponendisque in-
super castellis spatium fuit. adnotabant periti non alium du- 5
cem opportunitates locorum sapientius legisse; nullum ab
Agricola positum castellum aut vi hostium expugnatum aut
pactione ac fuga desertum; nam adversus moras obsidionis
annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, crebrae
eruptiones et sibi quisque praesidio, irritis hostibus eoque 10
desperantibus, quia soliti plerumque damna aestatis hiber-
nis eventibus pensare tum aestate atque hieme iuxta pelle-
bantur. nec Agricola umquam per alios gesta avidus inter-
cepit: seu centurio seu praefectus incorruptum facti testem
habebat. apud quosdam acerbior in conviciis narrabatur, et 15
erat ut comis bonis, ita adversus malos iniucundus. ceterum
ex iracundia nihil supererat secretum, ut silentium eius non
timeres: honestius putabat offendere quam odisse.

23. Quarta aestas obtinendis quae percucurrerat insumpta;
ac si virtus exercituum et Romani nominis gloria pateretur,
inventus in ipsa Britannia terminus. namque Clota et Bodo-
tria diversi maris aestibus per immensum revectae, angusto
terrarum spatio dirimuntur: quod tum praesidiis firmabatur 5
atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam
insulam hostibus.

21, 10 descensum *Pichena*: discessum | delinimenta *A*, de-
liniamenta *B* | 11 balneas *B*, balineas *Ritter* | 22, 1 gentes *A*
| 2 Tavum *Glück*, Tavam *Nipperdey* | regionibus *Hulleman* |
8 aut fuga *B* | 9 crebrae eruptiones *huc transposuimus*, *libri*
post desertum (*v. 8*) *habent* | 13 avidius *B*, lividus *Haupt* | 15
conuiuiis *A¹B* | et erat ut *Henrichsen*: ut erat | 17 supererat
secretum, ut *distinxit Döderlein* | ut] vel *Fr. Jacob*, aut *Haase*,
et *Puteolanus* | 23, 1 percucurrerat *B* | 2 gloria *om. B* | 3 erat
inventus *malim*

24. Quinto expeditionum anno nave prima transgressus ignotas ad id tempus gentis crebris simul ac prosperis proeliis domuit; eamque partem Britanniae quae Hiberniam aspicit copiis instruxit, in spem magis quam ob formidinem, si
 5 quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita et Gallico quoque mari opportuna valentissimam imperii partem magnis in vicem usibus miscuerit. spatium eius, si Britanniae comparetur, angustius, nostri maris insulas superat. solum caelumque et ingenia cultusque hominum haud multum a Britannia differunt: *interiora parum*, melius aditus portusque per commercia et negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domestica unum ex regulis gentis exceperat ac specie amicitiae in occasionem retinebat. saepe ex eo audivi legione una et modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam
 10 posse; idque etiam adversus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma et velut e conspectu libertas tolleretur.

25. Ceterum aestate, qua sextum officii annum incohabat, amplexus civitates trans Bodotriam sitas, quia motus universarum ultra gentium et infesta hostibus exercitus itinera timebantur, portus classe exploravit; quae ab Agricola primum adsumpta in partem virium sequebatur egregia specie,
 5 cum simul terra, simul mari bellum impelleretur, ac saepe isdem castris pedes equesque et nauticus miles mixti copiis et laetitia sua quisque facta, suos casus attollerent, ac modo silvarum ac montium profunda, modo tempestatum ac fluctuum adversa, hinc terra et hostis, hinc victus Oceanus militari iactantia compararentur. Britannos quoque, ut ex captivis audiebat, visa classis obstupefaciebat, tamquam
 10 aperto maris sui secreto ultimum victis perfugium clauderetur. ad manus et arma conversi Caledoniam incolentes po-

24, 1 navi in proxima *Rigler et Wex*, in Clotae proxima *Nipperdey*, vere primo *Becker* | 2 gentes *A* | 4 ob *A*: in *B* | 10 differunt *Rhenanus*: differt | interiora parum, melius *nos Ritterum* (in ed. *I*) *secuti*: In melius | 11 per *A*: et *B* | 25, 3 hostibus *Becker*: hostilis (hostili exercitu *Rhenanus*) | timebant, *em. Puteolanus* (timebat *Ritter*) | 4 tum primum *Prammer* | 5 species *Mützell* | 6 impellitur, *em. Rhenanus* | 14 Calidoniam incolentis

puli, paratu magno, maiore fama, uti mos est de ignotis, op- 15
pugnare ultro castella adorti, metum ut provocantes addi-
derant; regrediendumque citra Bodotriam et excedendum
potius quam pellerentur ignavi specie prudentium admone-
bant, cum interim cognoscit hostis pluribus agminibus irru-
pturos. ac ne superante numero et peritia locorum circumi- 20
retur, diviso et ipse in tris partes exercitu incessit.

26. Quod ubi cognitum hosti, mutato repente consilio
universi nonam legionem ut maxime invalidam nocte adgressi,
inter somnum ac trepidationem caesis vigilibus irrupere. iam-
que in ipsis castris pugnabatur, cum Agricola iter hostium
ab exploratoribus edoctus et vestigiis insecutus, velocissi- 5
mos equitum peditumque adsultare tergis pugnantium iubet,
mox ab universis adici clamorem; et propinqua luce fulsere
signa. ita ancipiti malo territi Britanni; et Romanis rediit
animus, ac securi pro salute de gloria certabant. ultro quin
etiam erupere, et fuit atrox in ipsis portarum angustiiis proe- 10
lium, donec pulsi hostes, utroque exercitu certante, his, ut
tulisse opem, illis, ne eguisse auxilio viderentur. quod nisi
paludes et silvae fugientes texissent, debellatum illa victo-
ria foret.

27. Cuius conscientia ac fama ferox exercitus nihil vir-
tuti suae invium et penetrandam Caledoniam inveniendumque
tandem Britanniae terminum continuo proeliorum cursu fre-
mebant. atque illi modo cauti ac sapientes prompti post
eventum ac magniloqui erant. iniquissima haec bellorum 6
condicio est: prospera omnes sibi vindicant, adversa uni im-
putantur. at Britanni non virtute *se*, sed occasione et arte
ducis *victos* rati, nihil ex adrogantia remittere, quo minus
iuventutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transfer-

25, 15 oppugnasse, *em. Rhenanus* | 20 circumirentur *Lip-
sius* | 21 tres *A* | 26, 8 at Romanis *Bährens* | rediit *Wex*: redit
| 9 de salute pro gloria *Acilalius* | 11 ut tulisse *Puteolanus*:
intulisse | 13 rexissent *B* | 27, 2 penetrandum *B* (penetrandum
in *Dronke*) | 3 praelium, *em. Rhenanus* | 7 *se add. Brotier post
ducis, v. H 2, 44 praetorianus miles non virtute se, sed pro-
ditione victum fremebat* | 8 *victos add. Brotier*

10 rent, coetibus ac sacrificiis conspiracyem civitatum sancirent. atque ita irritatis utrimque animis discessum.

28. Eadem aestate cohors Usiporum per Germanias conscripta et in Britanniam transmissa magnum ac memorabile facinus ausa est. occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum et re-
 5 ctiores habebantur, tris liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendere; et uno renavigante, suspectis duobus eoque interfectis, nondum vulgato rumore ut miraculum praevehebantur. mox ad aquandum atque utilia raptum egressi et cum plerisque Britannorum sua defensantium proelio congressi
 10 ac saepe victores, aliquando pulsi, eo ad extremum inopiae venere, ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumvecti Britanniam, amissis per incitiam regendi navibus, pro praedonibus habiti, primum a Suebis, mox a Frisiis intercepti sunt. ac fuere quos per commercia
 15 venumdatos et in nostram usque ripam mutatione ementium adductos indicium tanti casus inlustravit.

29. Initio aestatis Agricola domestico vulnere ictus, anno ante natum filium amisit. quem casum neque ut plerique fortium virorum ambitiose, neque per lamenta rursus ac maerorem muliebriter tulit: et in luctu bellum inter remedia erat.
 5 igitur praemissa classe, quae pluribus locis praedata magnum et incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortissimos et longa pace exploratos addiderat, ad montem Graupium pervenit, quem iam hostis insederat. nam Britanni nihil fracti pugnae prioris eventu, et ultionem aut
 10 servitium expectantes, tandemque docti commune periculum

27, 10 ciuitatum *B*, item 29, 12 | 28, 1 usiporum *A* (?): usiporum *B* | 4 inmixtis, em. *Puteolanus* | 5 tres *A* | 6 renavigante *Mützell*: remigante (remeante *Henrichsen*, regente *Döderlein*, morigerante *Wex*, refugiente *Andresen*) | 8 aquardum nos: aquam | Atque ut illa (utilia vel utensilia *Selling*) raptis secum plerisque *AB* (aliorum conatus de loco iam insanabili v. apud *Wexium* p. 280 et in edit. *Andreseni*) | 11 mox] morum *B* | 13 primum *A*: primo dum *B* | 16 iudicium *B* | 29, 1 Septimae initio *Brotier*, i. ultimae aestatis *Bährens* | 8 Graupiam *A*¹, Grampium *Puteolanus* | 10 periculum commune

concordia propulsandum, legationibus et foederibus omnium civitatum vires exciverant. iamque super triginta milia armatorum aspiciebantur, et adhuc adfluebat omnis iuventus et quibus cruda ac viridis senectus, clari bello et sua quisque decora gestantes, cum inter plures duces virtute et genere praestans nomine Calgacus apud contractam multitudinem proelium poscentem in hunc modum locutus fertur:

30. 'Quotiens causas belli et necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est hodiernum diem consensumque vestrum initium libertatis toti Britanniae fore; nam et universi servitutis expertes et nullae ultra terrae ac ne mare quidem securum imminente nobis classe Romana. ita proelium atque arma, quae fortibus honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt. priores pugnae, quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant, quia nobilissimi totius Britanniae eoque in ipsis penetralibus siti nec servientium litora aspicientes, 10 oculos quoque a contactu dominationis inviolatos habebamus. nos terrarum ac libertatis extremos recessus ipse ac sinus famae in hunc diem defendit; atque omne ignotum pro magnifico est: sed nunc terminus Britanniae patet, nulla iam ultra gens, nihil nisi fluctus et saxa, et infestiores Romani, quorum 15 superbiam frustra per obsequium ac modestiam effugeris. raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terrae, iam et mare scrutantur: si locuples hostis est, avari, si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens satiaverit: soli omnium opes atque inopiam pari adfectu concupiscunt. 20 auferre trucidare rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant.'

31. 'Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit: hi per dilectus alibi servituri auferuntur: coniuges sororesque etiam si hostilem libidinem effugiant,

A, sed addita 1 m. puncta transpositionis, cf. c. 12 | 29, 12 civitatum B | XXX] LXXX Nipperdey, CXXX Urlichs | 30, 2 consensusque B | 9 nauibus B | 13 atque..sed AB post patet habent; verba transposuerunt Brueys aliique, [atque..sed] Muretus | 18 terrae iam nos: terram (terrae Rhenanus)

nomine amicorum atque hospitem polluantur. bona fortunae-
 5 que in tributum, ager atque annus in frumentum, corpora ipsa
 ac manus silvis ac paludibus emuniendis inter verbera ac con-
 tumelias conteruntur. nata servituti mancipia semel veneunt,
 atque ultro a dominis aluntur: Britannia servitutem suam quo-
 tidie emit, quotidie pascit. ac sicut in familia recentissimus
 10 quisque servorum etiam conservis ludibrio est, sic in hoc
 orbis terrarum vetere famulatu novi nos et viles in excidium
 petimur; neque enim arva nobis aut metalla aut portus sunt,
 quibus exercendis reservemur. virtus porro ac ferocia sub-
 iectorum ingrata imperantibus; et longinquitas ac secretum
 15 ipsum quo tutius, eo suspectius. ita sublata spe veniae tan-
 dem sumite animum, tam quibus salus quam quibus gloria
 carissima est. Brigantes femina duce exurere coloniam, ex-
 pugnare castra, ac nisi felicitas in socordiam vertisset,
 exuere iugum potuere: nos integri et indomiti et in liberta-
 20 tem, non in patientiam bellaturi, primo statim congressu
 ostendamus, quos sibi Caledonia viros seposuerit.

32. 'An eandem Romanis in bello virtutem quam in pace
 lasciviam adesse creditis? nostris illi dissensionibus ac dis-
 cordiis clari vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt;
 quem contractum ex diversissimis gentibus ut secundae res
 5 tenent, ita adversae dissolvent: nisi si Gallos et Germanos
 et (pudet dictu) Britannorum plerosque, licet dominationi
 alienae sanguinem commodent, diutius tamen hostes quam
 servos, fide et adfectu teneri putatis. metus ac terror sunt
 infirma vincla caritatis; quae ubi removeris, qui timere desie-
 10 rint, odisse incipient. omnia victoriae incitamenta pro nobis
 sunt: nullae Romanos coniuges accendunt, nulli parentes fu-
 gam exprobraturi sunt; aut nulla plerisque patria aut alia est.

31, 5 ager atque *F. Jacob*: aggerat (ager et *R. Seyffert*) |
 7 conterunt, *em. Jacob et Fröhlich* (conferuntur *Cornelissen*) | 10
 etiam *om. B* | 12 nec *B* | 17 clarissima *B* | Trinobantes *Cam-*
den | et expugnare *B* | 20 in patientiam bellaturi (*nisi malis*
cum Wexio arma laturi) *Wölfflin*: in poenitentiam laturi (*cf.*
 16 veteri patientiae restituit) | 21 calidonia *A* | 32, 4 con-
 tactum *B* | 7 commodent *Puteolanus*: commendent | 8 sunt
Beroaldus: est

paucos numero, trepidos ignorantia, caelum ipsum ac mare et silvas, ignota omnia circum spectantes, clausos quodam modo ac vinctos di nobis tradiderunt. ne terreat vanus 15 aspectus et auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. in ipsa hostium acie inuenimus nostras manus. agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem libertatem: deserent illos ceteri Germani, tam quam nuper Usipi reliquerunt. nec quicquam ultra formidinis: vacua castella, senum coloniae, inter male parentes et iniuste 20 imperantes aegra municipia et discordantia. hic dux, hic exercitus: ibi tributa et metalla et ceterae servientium poenae, quas in aeternum perferre aut statim ulcisci in hoc campo est. proinde ituri in aciem et maiores vestros et posteros 25 cogitate.'

• 33. Excepere orationem alacres, ut barbaris moris, cantu fremituque et clamoribus dissonis. iamque agmina et armorum fulgores audentissimi cuiusque procursu: simul instruebatur acies, cum Agricola quamquam laetum et vix munimentis coërcitum militem accendendum adhuc ratus, ita dis- 5 seruit: 'septimus annus est, commilitones, ex quo virtute vestra, auspiciis imperii Romani, fide atque opera nostra Britanniam vicistis. tot expeditionibus, tot proeliis, seu fortitudine adversus hostis seu patientia ac labore paene adversus ipsam rerum naturam opus fuit, neque me militum neque vos ducis 10 paenituit. ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniae non fama nec rumore, sed castris et armis tenemus: inventa Britannia et subacta. equidem saepe in agmine, cum vos paludes montesque et flumina fatigarent, fortissimi cuiusque voces audie- 15

32, 18 circum trepidos *AB*, circum *praeceptum ex versu sequenti del. Heumann* (locorum trepidos *Anquetil*) | 20 Usipii *B* | nec *Puteolanus*: ne (nequaquam *B*) | 21 senium *B* | 23 illic *Kritz* | 33, 1 et ut *Walther*, atque ut *Ritter* | 4 munimentis *B* et margo *A*: monitis *A* | 6 septimus *Acidalius*: octauus | vestra *Nipperdey*: et | 7 opera vestra *Puteolanus* (auspiciis imp. Ro., virtute et fide vestra atque opera nostra *Urlichs*) | hostes *A* | 14 montesque *Urlichs* | 15 et] aut *Britzelmayr* | 9 vocem *Beroaldus*

bam: 'quando dabitur hostis, quando acies?' veniunt, e lat-
tebris suis extrusi, et vota virtusque in aperto, omniaque
prona victoribus atque eadem victis adversa. nam ut supe-
rasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse aestuaria pul-
30 chrum ac decorum in frontem, ita fugientibus periculosis-
sima quae hodie prosperrima sunt; neque enim nobis aut
locorum eadem notitia aut com meatuum eadem abundantia,
sed manus et arma et in his omnia. quod ad me attinet, iam
pridem mihi decretum est neque exercitus neque ducis terga
25 tuta esse. proinde et honesta mors turpi vita potior, et in-
columitas ac decus eodem loco sita sunt; nec inglorium fue-
rit in ipso terrarum ac naturae fine cecidisse.'

34. 'Si novae gentes atque ignota acies constitisset,
aliorum exercituum exemplis vos hortarer: nunc vestra de-
cora recensete, vestros oculos interrogate. hi sunt, quos
proximo anno unam legionem furto noctis adgressos clamore
5 debellastis; hi ceterorum Britannorum fugacissimi ideoque
tam diu superstites. quo modo silvas saltusque penetrantibus
fortissimum quodque animal contra ruere, pavida et inertia
ipso agminis sono pellebantur, sic acerrimi Britannorum iam
pridem ceciderunt, reliquus est numerus ignavorum et me-
10 tuentium. quos quod tandem invenistis, non restiterunt, sed
deprehensi sunt; novissimae res et extremo metu torpor
defixere aciem in his vestigiis, in quibus pulchram et specta-
bilem victoriam ederetis. transigite cum expeditionibus, im-
ponite quinquaginta annis magnum diem, adprobate rei pu-
15 blicae numquam exercitui imputari potuisse aut moras belli
aut causas rebellandi.'

33, 16 acies *Rhenanus*: animus | 19 transiisse *B* | 20 ita
Rhenanus: item | 25 et honesta.. potior *posuit Nipperdey* post
sita sunt (v. 26) *deleto* et ante incolum. | 34, 5 ceterorum *po-*
suit Bährens post ideoque | 7 quoque | *ruere legendum esse mo-*
nuit Spengel, *ruebat Andresen*, *ruebat Urlichs* | 8 pelli solent
Wex | 11 torpor *Ritter*: corpora (novissimi haesere et extremo
metu ac torpore defixere aciem *Bezzenberger*, novissimae res
extremo metu corpora defixere (*om. aciem*) *Wex*, nov. res et
extremus metus torpore defixere *a. Schömann*) | 15 imputare,
em. Puteolanus

35. Et adloquente adhuc Agricola militum ardor eminebat, et finem orationis ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. instinctos ruentesque ita disposuit, ut peditum auxilia, quae octo milium erant, mediam aciem firmarent, equitum tria milia cornibus adfunderentur. legiones pro vallo stetere, ingens victoriae decus citra Romanum sanguinem bellanti, et auxilium, si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editoribus locis constituerat ita, ut primum agmen in aequo, ceteri per adclive iugum conexi velut insurgerent; media campi covinnarius eques strepitu ac discursu complebat. tum Agricola superante hostium multitudine veritus, ne in frontem simul et latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat et arcessendas plerique legiones admonebant, promptior in spem et firmus adversis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit.

36. Ac primo congressu eminus certabatur; simulque constantia, simul arte Britanni ingentibus gladiis et brevibus caetris missilia nostrorum vitare vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere, donec Agricola Batavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent; quod et ipsis vetustate militiae exercitatum et hostibus inhabile, parva scuta et enormes gladios gerentibus; nam Britannorum gladii sine mucrone complexum armorum et in arto pugnam non tolerabant. igitur ut Batavi miscere ictus, ferire umbonibus, ora fodere, et stratis qui in aequo adstiterant, erigere in colles aciem coepere, ceterae cohortes aemulatione et impetu conisae proximos quos-

85, 4 milia *Puteolanus* | 6 victori *Peerlkamp* | 7 bellandi, em. *Rhenanus* (bellantibus *H. Schütz*) | pelleretur *Gesner* | 9 agmen in aequo *Bekker*: agmine quo | 10 connexi *Puteolanus*: conuexi *AB* | [velut] *Nipperdey* | conuinarius *B*, conuinnarius *A* | et eques *Rhenanus* | 12 ne *Fröhlich*: ne simul | latera *A*: altera *B* | 36, 5 cohortes] tres suppl. *Rhenanus* ante *Batav.*, quinque *Ritter* | 7 [parva. . gerentibus] *Wex* | 8 [nam. . tolerabant] *Haase*, [parva. . tolerabant] *Nipperdey* | 9 arto *Fr. Medicis*: aperto | tolerant *Muretus* | 10 fodere *Gesner*: foedare | stratis *Ernesti*: tratis | 11 capere *B*

que caedere: ac plerique semineces aut integri festinatione victoriae relinquebantur. interim equitum turmae, *ut* fugere
 15 covinnarii, peditum se proelio miscuere. et quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus et inaequalibus locis haerebant; minimeque aequa nostris iam pugnae facies erat, cum aegre clivo instantes simul equorum corporibus impellerentur; ac saepe vagi currus, exter-
 20 riti sine rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, transversos aut obvios incursabant.

37. Et Britanni, qui adhuc pugnae expertes summa col-
 lium insederant et paucitatem nostrorum vacui spernebant, degredi paulatim et circumire terga vincentium coeperant, ni id ipsum veritus Agricola quattuor equitum alas, ad subita
 5 belli retentas, venientibus opposuisset, quantoque ferocius adcurrerant, tanto acrius pulsos in fugam disiecisset. ita consilium Britannorum in ipsos versum, transvectaeque praecepto ducis a fronte pugnantium alae aversam hostium aciem
 10 invasere. tum vero patentibus locis grande et atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblati aliis trucidare. iam hostium, prout cuique ingenium erat, cater-
 vae armatorum paucioribus terga praestare, quidam inermes ultro ruere ac se morti offerre. passim arma et corpora et laceri artus et cruenta humus; et aliquando etiam victis ira
 15 virtusque. postquam silvis appropinquaverunt, † item primos sequentium incautos collecti et locorum gnari circum-

36, 14 *ut add. Döderlein*, ubi (*vel* fugere enim) *Wex* | 15 *et: set B. Schulz* | recentes *B* | 17 aequa nostris iam *Anquetil*: equestres ea enim (*equestris ea iam Haase*, *equestris ei Andresen*) | 18 aegre clivo instantes *Schömann partim cum aliis*: egra diu aut stante (*aegre se sustentantes H. Schütz*, *aegre clivum eluctantes Cornelissen*; *aliorum conatus de loco misere corrupto v. apud Wexium et Andresenum*) | 19 impedirentur *B. Schulz*, pellerentur *Eussner* | 37, 1 expertis *A* | 3 ni *A*: in *B* | 6 occurrerant *B.* accurrerant *Puteolanus* | 10 ablatis, *em. Rhenanus* | 13 proruere *Cornelissen*, an contra ruere? | 14 et] est *Bosius*. an set? | 15 ntem *A*, item *B*, idem *Goebel*, iterum *Dronke*, identidem *Hutter*. inde *Ritter. del. Nipperdey* (*appropinquavere, ultimi Cornelissen*) | 16 gnari *Dronke*: ignari (*ignaros Puteolanus*, *ignaros gnari al.*)

veniebant. quod ni frequens ubique Agricola validas et expeditas cohortes indaginis modo, et sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores silvas equitem perscrutari iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. ceterum ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus, ut prius, nec alius alium respectantes, rari et vitabundi in vicem longinqua atque avia petiere. finis sequendi nox et satietas fuit. caesa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti sexaginta cecidere, in quis Aulus Atticus praefectus cohortis, iuvenili ardore et ferocia equi hostibus inlatus.

38. Et nox quidem gaudio praedaeque laeta victoribus: Britanni palantes mixtoque virorum mulierumque ploratu trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos ac per iram ultro incendere, eligere latebras et statim relinquere; miscere in vicem consilia [aliqua], dein separare; aliquando frangi aspectu pignorum suorum, saepius concitari. satisque constabat saevisse quosdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. proximus dies faciem victoriae latius aperuit: vastum ubique silentium, deserti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obviis. quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fugae vestigia neque usquam conglobari hostes compertum (et exacta iam aestate spargi bellum nequibat), in fines Borestorum exercitum deducit. ibi acceptis obsidibus, praefecto classis circumvehi Britanniam praecipit. datae ad id vires, et praecesserat terror. ipse peditem atque equites lento itinere, quo novarum gentium animi ipsa transitus mora terrentur, in hibernis locavit. et simul classis secunda tempestate ac fama Trucculensem por-

37, 18 *post modo Nipperdey lacunae signum posuit* | 19 equite *A*, equites *B* | 20 perscrutari *Cornelissen*: persultari *A*, perlustrari *B* (perlustrare *Urlichs*, persultare *Rhenanus*) | 22 videre, rursus *Peerlkamp* | uersis, *em. Puteolanus* | 23 nec] sed *Acidalius* | sed rari *ed. Bipontini* | 26 queis *B* | 38, 2 Britannique, *em. Puteolanus* | 5 [aliqua] *Classen* | dein *B* | 8 misererēt *B* | 9 deserti *Ernesti*: secreti | 14 profecto *B* | 17 terrentur *B* | 18 trucculensem *A*: trutulens est *B*

tum tenuit, unde proximo *anno*, Britanniae litore lecto omni,
20 reditura erat.

39. Hunc rerum cursum, quamquam nulla verborum iactantia epistulis Agricolae auctum, ut Domitiano moris erat, fronte laetus, pectore anxius excepit. inerat conscientia derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphum, emptis per
5 commercia, quorum habitus et crines in captivorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam tot milibus hostium caesis ingenti fama celebrari. id sibi maxime formidolosum, privati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori et civilium artium decus in silentium acta,
10 si militarem gloriam alius occuparet; cetera utcumque facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. talibus curis exercitus, quodque saevae cogitationis indicium erat, secreto suo satiatum, optimum in praesentia statuit reponere odium, donec impetus famae et favor exercitus languesceret: nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat.

40. Igitur triumphalia ornamenta et inlustris statuae honorem et quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu iubet addique insuper opinionem, Suriam provinciam Agricolae destinari, vacuum tum
5 morte Atilii Rufi consularis et maioribus reservatam. credere plerique libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolam codicillos, quibus ei Suria dabatur, tulisse, cum praecepto ut, si in Britannia foret, traderentur; eumque libertum in ipso freto Oceani obvium Agricolae, ne appello
10 quidem eo ad Domitianum remeasse, sive verum istud, sive ex ingenio principis fictum ac compositum est. tradide-

38, 19 anno *add. Madvig* | litore *Pichena*: latere | 20 reditura erat *Madvig*: redierat (unde proximo B. latere lecto omnia aperta repererat *Urlichs*) | 39, 1 in illa B | 2 auctum *Lipsius*: actum | ut Domitianus erat B | 3 cepit B | 5 crinis | 8 principem *Nipperdey* | 10 cetera *Wex*: et cetera | 12 quodue B | 14 seponere *Cornelissen* | 15 [nam .. obtinebat] *Nipperdey* | 40, 3 additque *Muretus* | 5 Atili A, Actilii B | 7 eis B | 8 Britanniam, *fort.* in Britannia etiam

rat interim Agricola successori suo provinciam quietam tu-
tamque. ac ne notabilis celebritate et frequentia occurren-
tium introitus esset, vitato amicorum officio noctu in urbem,
noctu in Palatium, ita ut praeceptum erat, venit; exceptusque 15
breui osculo et nullo sermone turbae servientium inmixtus
est. ceterum uti militare nomen, grave inter otiosos, aliis
virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus
hausit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero ami-
corum comitatus, adeo uti plerique, quibus magnos viros per 20
ambitionem aestimare mos est, viso aspectoque Agricola
quaererent famam, pauci interpretarentur.

41. Crebro per eos dies apud Domitianum absens ac-
cusatus, absens absolutus est. causa periculi non crimen
ullum aut querela laesi cuiusquam, sed infensus virtutibus
princeps et gloria viri ac pessimum inimicorum genus, lau-
dantes. et ea insecuta sunt rei publicae tempora, quae sileri 5
Agricolam non sinerent: tot exercitus in Moesia Daciaque et
Germania et Pannonia temeritate aut per ignaviam ducum
amissi, tot militares viri cum tot cohortibus expugnati et ca-
pti; nec iam de limite imperii et ripa, sed de hibernis legio-
num et possessione dubitatum. ita cum damna damnis con- 10
tinuarentur atque omnis annus funeribus et cladibus insigni-
retur, poscebatur ore vulgi dux Agricola, comparantibus
cunctis vigorem et constantiam et expertum bellis animum
cum inertia et formidine eorum, *quibus exercitus committi*
solerent. quibus sermonibus satis constat Domitiani quoque 15
aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore et
fide, pessimi malignitate et livore pronum deterioribus prin-
cipem exstimulabant. sic Agricola simul suis virtutibus, si-
mul vitiis aliorum in ipsam gloriam praeceps agebatur.

42. Aderat iam annus, quo proconsulatum Africae et

40, 15 praetemptum *B* | 16 turbae *om. B* | 17 ut *Puteo-*
lanus | 19 hausit *Wex*: auxit | 41, 6 Moesia *Lipsius*: Misia |
8 viri] vici *Jo. Fr. Gronovius* | 10 possessionum *B* | 13 et ante
const. *om. A* | 14 eorum] ceterorum *Grotius*, aliorum *ed. Bi-*
pontini, priorum *Nolte* | quibus e. c. *solerent supplevimus* | 15
Domitianum *B* | 19 aliorum ipsa gloria *Madvig* | 42, 1 Asiae

Asiae sortiretur, et occiso Civica nuper nec Agricolae consilium deerat nec Domitiano exemplum. accessere quidam cogitationum principis periti, qui iturusne esset in provinciam ultro Agricolam interrogarent. ac primo occultius quietem et otium laudare, mox operam suam in adprobanda excusatione offerre, postremo non iam obscuri suadentes simul terrentesque pertraxere ad Domitianum. qui paratus simulatione, in adrogantiam compositus, et audiit preces excusantis et, cum adnuisset, agi sibi gratias passus est, nec erubuit beneficii invidia. salarium tamen proconsulare solitum offerri et quibusdam a se ipso concessum Agricolae non dedit, sive offensus non petitus, sive ex conscientia, ne quod vetuerat videretur emisse. proprium humani ingenii est odisse quem laesis: Domitiani vero natura praeceps in iram, et quo obscurior, eo inrevocabilius, moderatione tamen prudentiaque Agricolae leniebatur, quia non contumacia neque inani iactatione libertatis famam fatumque provocabat. sciant, quibus moris est illicita mirari, posse etiam sub malis principibus magnos viros esse, obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, eo laudis escendere, quo plerique per abrupta, sed in nullum rei publicae usum, ambitiosa morte inclaruerunt.

43. Finis vitae eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit. vulgus quoque et hic aliud agens populus et ventitavere ad domum et per fora et circulos locuti sunt; nec quisquam audita morte Agricolae aut laetatus est aut statim oblitus. augebat miserationem constans rumor veneno interceptum: nobis nihil comperti, adfirmare ut ausim. ceterum per omnem valetudinem et Africae B, As. aut (vel *Nipperdey*) Africae *Lipsius*, del. *Urlichs* | 41, 3 aderat B | 7 iam *Rhenanus*: tam | 9 in indulgentiam *Cornelissen* | 11 proconsulare *Bletterius*: proconsulari (proconsuli consulari *Mommsen R. Staatsr. I. 284 ed. 2*) | 21 escendere *Lipsius*: excedere (accedere *H. Schütz*) | 22 sed enisi *Heraeus* | in nullum rei p. *Muretus*: in ullum rei post usum enisi *Schömann* | 43, 4 et per circ. B | 5 laetatus aut censor *Ienensis a. 1816, 127* | oblitus *Muretus*: oblitus est | 7 quod adf. *Acidalius*: quodve (vel aut quod) adf. *Ritter*, nec adf. *Ernesti*, ut add. *Wex ante adf.*

eius crebrius quam ex more principatus, per nuntios visentis et libertorum primi et medicorum intimi venire, sive cura illud sive inquisitio erat. supremo quidem die momenta ipsa deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic adcelerari quae tristis audiret. speciem tamen doloris habitu vultuque prae se tulit, securus iam odii et qui facilius dissimularet gaudium quam metum. satis constabat lecto testamento Agricolae, quo coheredem optimae uxori et piissimae filiae Domitianum scripsit, laetatum eum velut honore iudicioque. tam caeca et corrupta mens assiduus adulationibus erat, ut nesciret a bono patre non scribi heredem nisi malum principem.

44. Natus erat Agricola Gaio Caesare tertium consule idibus Iuniis: excessit sexto et quinquagesimo anno, decumo kalendas Septembris Collega Priscoque consulibus. quod si habitum quoque eius posteri noscere velint, decentior quam sublimior fuit; nihil metus in vultu: gratia oris supererat. bonum virum facile crederes, magnum libenter. et ipse quidem, quamquam medio in spatio integrae aetatis ereptus, quantum ad gloriam, longissimum aevum peregit. quippe et vera bona, quae in virtutibus sita sunt, impleverat, et consulari ac triumphalibus ornamentis praedito quid aliud adstruere fortuna poterat? opibus nimis non gaudebat, speciosae contigerant. filia atque uxore superstitibus potest videri etiam beatus incolumi dignitate, florente fama, salvis adfinitatibus et amicitiiis futura effugisse. nam sicut ei non licuit durare in hanc beatissimi saeculi lucem ac principem Traianum videre, quod augurio votisque apud nostras auris ominabatur, ita

43, 8 principis *Muretus* | uiseritis *B* | 9 medicorum primi et libert. intimi *Ernesti* | 11 constabant, *em. Rhenanus* | 13 habitu *Ernesti*: animo (sermone *Mohr*, ore *nos quondam*) | 44, 1 tertium *Ursinus*: ter (iterum *Nipperdey*) | 2 sexto] quarto *Petavius*, quinto *Nipperdey*, tertio *Ritter* | 5 metus *margo A*: impetus *A* (quod tueretur *Schenkl in Z. f. öst. Gymn. XII, 432*), metus et impetus *B* (imperiosi *Weidner*) | 9 sunt *om. B* | 11 speciosae non contigerant, *em. Rhenanus* | 14 sicut ei non licuit *Dahl*: sicuti (non contigit *suppl. H. Schütz post videre*) | in hac luce, *em. Acidalius* | 16 aures *A*

festinatae mortis grande solacium tulit evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per intervalla ac spiramenta temporum, sed continuo et velut uno ictu rem publicam exhaustit.

45. Non vidit Agricola obsessam curiam et clausum armis senatum et eadem strage tot consularium caedes, tot nobilissimarum feminarum exilia et fugas. una adhuc victoria Carus Metius censebatur, et intra Albanam arcem sententia Messalini strepebat, et Massa Baebius [iam] tum reus erat: mox nostrae duxere Helvidium in carcerem manus; nos Maurici Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos suos iussitque scelera, non spectavit: praecipua sub Domitiano miseriarum pars erat videre et aspicere, cum suspiria nostra subscriberentur, cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret saevus ille vultus et rubor, quo se contra pudorem muniebat.

Tu vero felix, Agricola, non vitae tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis. ut perhibent qui interfuerunt novissimis sermonibus tuis, constans et libens fatum excepisti, tamquam pro virili portione innocentiam principi donares. sed mihi filiaeque eius praeter acerbitem parentis erepti augeat maestitiam, quod adsidere valetudini, fovere deficientem, satiari vultu complexuque non contigit. excepissemus certe mandata vocesque, quas penitus animo figeremus. noster hic dolor, nostrum vulnus, nobis tam longae absentiae condicione ante quadriennium amissus est. omnia sine dubio, optime parentum, adsidente amantissima uxore superfuere honori tuo: paucioribus tamen lacrimis comploratus es, et novissima in luce desiderare aliquid oculi tui.

45, 1 clusum A | 4 Carus Metius *Rhenanus*: charus (clarus B) mitius | 5 iam om. B, etiam tum J. Fr. Gronovius | 6 Mauricium Rusticumq. diuissimus margo A, quam coniecturam esse (admodum infelicem) Pomponii Laeti apparet, ut aliae lectiones in marg. A, velut infra v. 24 | 7 visus horrore Henrichsen | Senetio | 11 pallore oribus Wex | 12 quo Lipsius: a quo | 14 perhiberent, em. Puteolanus | 17 eius] tuae Cornelissen | 19 excepissem, em. Pichena | 21 nobis om. B | longa A¹, nostrae B | 22 triennium Urlichs | amissus es *Rhenanus* | 24 com-

46. Si quis piorum manibus locus, si, ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnae animae, placide quiescas, nosque domum tuam ab infirmo desiderio et muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri neque plangi fas est. admiratione te 5 potius et immortalibus laudibus et, si natura suppeditet, similitudine colamus: is verus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. id filiae quoque uxori praeceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, ut omnia facta dictaque eius secum revolvant, formamque ac figuram animi magis quam 10 corporis complectantur, non quia intercedendum putem imaginibus quae marmore aut aere finguntur, sed, ut vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis aeterna, quam tenere et exprimere non per alienam materiam et artem, sed tuis ipse moribus possis. quidquid 15 ex Agricola amavimus, quidquid mirati sumus, manet mansurumque est in animis hominum, in aeternitate temporum, in fama rerum; nam multos veterum velut inglorios et ignobilis oblivio obruit: Agricola posteritati narratus et traditus superstes erit. 20

positus es *margo A* | 46, 3 nosque et domum *Urlichs* | 4 mulieribus *B* | 5 aemulatione *Cornelissen* | 6 et (te *Lipsius*) immortalibus *Acidalius*: temporalibus | similitudine *Grotius*: militum *A*, multum *B* (aemulatu *Heinsius*) | 7 colamus *Muretus*: decoramus (decoremus *Ursinus*) | 10 formamque *Muretus*: famamque | 11 interdicendum *Ursinus* | 13 imbecillia *B* | 16 ex] in *Cornelissen* | admirati *Wölfflin* | 18 in *addidimus* | 19 obruet. *em. Haupt*.

CORNELII TACITI

DIALOGUS

DE ORATORIBUS.

---

1. Saepe ex me requiris, Iuste Fabi, cur, cum priora saecula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque floruerint, nostra potissimum aetas deserta et laude eloquentiae orbata vix nomen ipsum oratoris retineat; neque enim ita appellamus nisi antiquos: horum autem temporum disertis causidici et advocati et patroni et quidvis potius quam oratores vocantur. cui percontationi tuae respondere et tam magnae quaestionis pondus excipere, ut aut de ingeniis nostris male existimandum sit, si idem adsequi non possumus, aut de iudiciis, si nolumus, vix hercule auderem, si mihi mea sententia proferenda ac non disertissimorum, ut nostris temporibus, hominum sermo repetendus esset, quos eandem hanc quaestionem pertractantes iuvenis admodum audiui. ita non ingenio, sed memoria et recordatione opus est, ut quae a praestantissimis viris et excogitata subtiliter et dicta graviter accepi, cum singuli diversas [vel easdem sed probabiles] causas adferrent, dum formam sui quisque et animi et ingenii

B = Vaticanus 1862. *b* = Leidensis Pontani. *C* = Vaticanus 1518. *F* = Farnesianus; lectiones, quibus nulla littera adscripta est, exstant in omnibus aut in plerisque libris. *Put.* = editio Puteolani.

1, 4 appellemus | 9 sit *add. Lipsius* | 10 mea mihi *Schulding* | 16 [vel easdem] *Lipsius*, nos *praeterea* sed probabiles *inclusimus*, [singuli.. dum] *Andresen quondam*

redderent, isdem nunc numeris isdemque rationibus persequar, servato ordine disputationis. neque enim defuit qui diversam quoque partem susciperet, ac multum vexata et in-²⁰risa vetustate nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferebat.

2. Nam postero die quam Curiatius Maternus Catonem recitaverat, cum offendisse potentium animos diceretur, tamquam in eo tragoediae argumento sui oblitus tantum Catonem cogitasset, eaque de re per urbem frequens sermo habebatur, venerunt ad eum Marcus Aper et Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri, quos ego in iudiciis non [utrosque] modo studiose audiebam, sed domi quoque et in publico adsectabar mira studiorum cupiditate et quodam ardore iuvenili, ut fabulas quoque eorum et disputationes et arcana semotae dictionis penitus exciperem, quamvis maligne¹⁰ plerique opinarentur, nec Secundo promptum esse sermonem et Aprum ingenio potius et vi naturae quam institutione et litteris famam eloquentiae consecutum. nam et Secundo purus et pressus et, in quantum satis erat, profluens sermo non defuit, et Aper omni eruditione imbutus contemnebat¹⁵ potius litteras quam nesciebat, tamquam maiorem industriae et laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur.

3. Igitur ut intravimus cubiculum Materni, sedentem ipsumque, quem pridie recitaverat librum, inter manus habentemprehendimus.

Tum Secundus 'nihilne te' inquit, 'Materne, fabulae malignorum terrent, quo minus offensas Catonis tui ames? an⁵ ideo librum istum adprehendisti, ut diligentius retractares, et sublatis si qua pravae interpretationi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamen securiorem?'

1, 18 redderet *CF* | persequar *Put.*: prosequar | 2, 2 tamquam non in *Sauppe* | 7 [utrosque] *Ritter*, utrosque *post* ego *Schopen* | 15 omni *F*: cū *BbC*, *fort.* multa | 3, 2 ipsumque *editor ed. Walther. in Leipz. Lit. Zeit. 1833, n. 288*: ipsum | inter *Cuiacius*: intra

10 Tum ille 'leges' inquit 'quid Maternus sibi debuerit, et agnosces quae audisti. quod si qua omisit Cato, sequenti recitatione Thyestes dicet; hanc enim tragoediam disposui iam et intra me ipse formavi. atque ideo maturare libri huius editionem festino, ut dimissa priore cura novae cogitationi
15 toto pectore incumbam.'

'Adeo te tragoediae istae non satiant,' inquit Aper 'quo minus omissis orationum et causarum studiis omne tempus modo circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas, cum te tot amicorum causae, tot coloniarum et municipiorum
20 clientelae in forum vocent, quibus vix suffeceris, etiam si non novum tibi ipse negotium importasses, ut Domitium et Catonem, id est nostras quoque historias et Romana nomina Graeculorum fabulis adgregares.'

4. Et Maternus: 'perturbarer hac tua severitate, nisi frequens et assidua nobis contentio iam prope in consuetudinem vertisset. nam nec tu agitare et insequi poetas intermittis, et ego, cui desidiam advocationum obicis, quotidianum hoc
5 patrocinium defendendae adversus te poeticae exerceo. quo laetor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet versus facere, vel, quod iam pridem opto, sua quoque auctoritate compellat, ut omissis forensium causarum angustis, in quibus mihi satis superque sudatum est, sanctionem illam et augustiorem eloquentiam colam.'

5. 'Ego vero' inquit Secundus, 'antequam me iudicem Aper recuset, faciam quod probi et moderati iudices solent, ut in iis cognitionibus se excusent, in quibus manifestum est alteram apud eos partem gratia praevalere. quis enim nescit
5 neminem mihi coniunctiorem esse et usu amicitiae et assiduitate contubernii quam Saleium Bassum, cum optimum virum tum absolutissimum poetam? porro si poetica accusatur, non alium video reum locupletiore.'

3, 10 inquit quid nos: tu quid Bb, quid F (inquit, si libuerit *Nipperdey*) | 20 sufficeres *Put.* | 21 imposuisses *Acidalius* | ut *add. Niebuhr* | 23 graecorum b | aggregans *Orelli* | 4, 10 istam Bb | 5, 2 modesti CF | 3 his Bb | cogitationibus | se *add. Pithoeus*

‘Securus sit’ inquit Aper ‘et Saleius Bassus et quisquis alius studium poeticae et carminum gloriam fovet, cum causas agere non possit. ego enim, quatenus arbitrum litis huius inveni, non patiar Maternum societate plurium defendi, sed ipsum solum apud vos arguam, quod natus ad eloquentiam virilem et oratoriam, qua parere simul et tueri amicitias, adsciscere necessitudines, complecti provincias possit, 15 omittit studium, quo non aliud in civitate nostra vel ad utilitatem fructuosius *vel ad voluptatem dulcius* vel ad dignitatem amplius vel ad urbis famam pulchrius vel ad totius imperii atque omnium gentium notitiam inlustrius excogitari potest. nam si ad utilitatem vitae omnia consilia factaque nostra dirigenda sunt, quid est tutius quam eam exercere artem, qua 20 semper armatus praesidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, invidis vero et inimicis metum et terrorem ultro feras, ipse securus et velut quadam perpetua potentia ac potestate munitus? cuius vis et utilitas rebus prospere fluentibus aliorum perfugio et tutela intellegitur: sin proprium periculum increpuit, non hercule lorica et gladius in acie firmitus munimentum quam reo et periclitanti eloquentia, praesidium simul ac telum, quo propugnare pariter et incessere sive in iudicio sive in senatu sive apud principem possis. quid 30 aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus quam eloquentiam suam opposuit? qua accinctus et minax disertam quidem, sed inexercitam et eius modi certaminum rudem Helvidii sapientiam elusit. plura de utilitate non dico, cui parti minime contra dicturum Maternum meum arbitror. 85

6. Ad voluptatem oratoriae eloquentiae transeo, cuius

5, 11 ego *Pithoeus*: et ego | 12 inveni *Pithoeus*: inueniri (invenimus *A. Wagener*) | plurium *Pithoeus*: plurimum | 13 vos *Lipsius*: eos (eum *Spengel*, se coarguam *Andresen*, te coarg. *Weissenborn*) | 15 necessitates *Bb* | 16 omittit *Rhenanus*: amitti | 17 vel ad vol. honestius (*dulcius Ritter*, iucundius *Nipperdey*, suavius *Cassen*) *supp evit Schulting* | 20 derigenda *Bährens* | 21 navilius *Acidalius* | 24 feras *Lipsius*: ferat | 27 inrupit *Weinkauff* | lorica et *Seebode*: loricae (lorica aut *Rhenanus*) | 30 sive (*ante in iud.*) *Muretus*: uel | 32 qua *Ursinus*: qui

iucunditas non uno aliquo momento, sed omnibus prope die-
 bus ac prope omnibus horis contingit. quid enim dulcius li-
 bero et ingenuo animo et ad voluptates honestas nato quam
 5 videre plenam semper et frequentem domum suam concursu
 splendidissimorum hominum? idque scire non pecuniae, non
 orbitati, non officii alicuius administrationi, sed sibi ipsi
 dari? ipsos quin immo orbos et locupletes et potentes venire
 plerumque ad iuvenem et pauperem, ut aut sua aut amico-
 10 rum discrimina commendent. ullane tanta ingentium opum
 ac magnae potentiae voluptas quam spectare homines vete-
 res et senes et totius urbis gratia subnixos in summa rerum
 omnium abundantia confitentes, id quod optimum sit se non
 habere? iam vero qui togatorum comitatus et egressus! quae
 15 in publico species! quae in iudiciis veneratio! quod illud gau-
 dium consurgendi adsistendique intertacentes et in unum con-
 versos! coire populum et circumfundi coronam et accipere ad-
 fectum, quemcumque orator induerit! vulgaria dicentium gau-
 dia et imperitorum quoque oculis exposita percenseo: illa
 20 secretiora et tantum ipsis orantibus nota maiora sunt. sive
 accuratam meditatamque profert orationem, est quoddam si-
 cut ipsius dictionis, ita gaudii pondus et constantia; sive no-
 vam et recentem curam non sine aliqua trepidatione animi
 attulerit, ipsa sollicitudo commendat eventum et lenocinatur
 25 voluptati. sed extemporalis audaciae atque ipsius temerita-
 tis vel praecipua iucunditas est; nam in ingenio quoque,
 sicut in agro, quamquam alia diu serantur atque elaborentur,
 gratiora tamen quae sua sponte nascuntur.

7. Equidem, ut de me ipso fatear, non eum diem laetio-
 rem egi, quo mihi latus clavus oblatus est, vel quo homo

6, 2 iocunditatis Bb | [prope] Andresen | 7 neque officii
 CF | 8 ipsos al. et Haase: istos BbC, illos F | 11 [veteres]
 Acidalius, divites Heinsius | 12 urbis Pithoeus: orbis | 15 illud
 al.: id (om. Put.) | 17 coronam Acidalius: coram | 18 quando-
 cumque Bb | induerit CF: indueret Bb (voluerit Andresen,
 an inbuerit?) | vulgaria nos: uulgata | 23 animus, em. Pichena
 26 in om. | 27 alia om. CF, utilia (vel utiliora) quae serantur
 Ernesti, solidiora serantur diuque elab. Peerlkamp, solidiora
 quae seruntur a. elaborantur Andresen | 7, 1 ipse b

novus et in civitate minime favorabili natus quaesturam aut
tribunatum aut praeturam accepi, quam eos, quibus mihi pro
mediocritate huius quantulaecumque in dicendo facultatis aut 5
apud patres reum prospere defendere aut apud centumviros
causam aliquam feliciter orare aut apud principem ipsos illos
libertos et procuratores principum tueri et defendere datur.
tum mihi supra tribunatus et praeturas et consulatus ascen-
dere videor, tum habere quod, si non in aliquo oritur, nec co- 10
dicillis datur nec cum gratia venit. quid? fama et laus cuius
artis cum oratorum gloria comparanda est? quinam inlustri-
ores sunt in urbe non solum apud negotiosos et rebus inten-
tos, sed etiam apud vacuos et adulescentes, quibus modo recta
indoles est et bona spes sui? quorum nomina prius parentes 15
liberis suis ingerunt? quos saepius vulgus quoque imperitum
et tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat et digito
demonstrat? advenae quoque et peregrini iam in municipiis
et coloniis suis auditos, cum primum urbem attigerunt, re-
quirunt ac velut agnoscere concupiscunt. 20

8. Ausim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo
modo locutus sum, et Crispum Vibium (libentius enim novis
et recentibus quam remotis et oblitteratis exemplis utor) non
minus *notos* esse in extremis partibus terrarum quam Capuae
aut Vercellis, ubi nati dicuntur. nec hoc illis *alterius bis*, al- 5
terius ter milies sestertium praestat, quamquam ad has ipsas
opes possunt videri eloquentiae beneficio venisse, *sed ipsa*
eloquentia; cuius numen et caelestis vis multa quidem omni-

7, 4 eos ago quibus *Vahlen* | 6 apud patres *add. Michaelis* | 7 ipsum *L. Spengel* | 8 principis *idem* | 10 habere *Pithoeus*:
abire | aliquo *Ritter*: alio (*reliquorum conatus v. in edit. Andreseni a 1877*) | 11 [cum] *Acidalius*, civium *Bährens* | 12
quinam illustriores *Orelli*: qui non illustres (qui tam illustres *Bötticher*,
quidnam illustris est Steiner) | 13 sunt *Schopen*: et | 14 vacuos *b*: iuvenes *BCF* |
recta et *BCF*, et recta *b*, *sed* et *sup. lin.* | 15 sit *Michaelis* | nomina | nō *Bb¹* | 20 vultus
Acidalius, vultu ipse *quondam* | 8, 4 *notos hic add. Ursinus*,
post esse Lipsius, ante non *Sauppe*, n. minus illustres *Ridbeck* | 5
alterius bis suppl. Pichena (cf. schol. Iuv. 4, 81), alterius
bis milies *Friedländer* | 7 *sed add. Lipsius*

bus saeculis exempla edidit, ad quam usque fortunam homi-
 10 nes ingenii viribus pervenerint, sed haec, ut supra dixi, pro-
 xima et quae non auditu cognoscenda, sed oculis spectanda
 haberemus. nam quo sordidius et abiectius nati sunt quoque
 notabilior paupertas et angustiae rerum nascentes eos cir-
 cumsteterunt, eo clariora et ad demonstrandam oratoriae
 15 eloquentiae utilitatem inlustriora exempla sunt, quod sine
 commendatione natalium, sine substantia facultatum, neuter
 moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus,
 per multos iam annos potentissimi sunt civitatis ac, donec
 libuit, principes fori, nunc principes in Caesaris amicitia
 20 agunt feruntque cuncta atque ab ipso principe cum quadam
 reverentia diliguntur, quia Vespasianus, venerabilis senex et
 patientissimus veri, bene intellegit ceteros quidem amicos
 suos iis niti, quae ab ipso acceperint quaeque ipsi accumu-
 lare et in alios congerere promptum sit, Marcellum autem
 25 et Crispum attulisse ad amicitiam suam quod non a principe
 acceperint nec accipi possit. minimum inter tot ac tanta lo-
 cum optinent imagines ac tituli et statucae, quae neque ipsa
 tamen negleguntur, tam hercule quam divitiae et opes, quas
 facilius invenies qui vituperet quam qui fastidiat. his igitur
 30 et honoribus et ornamentis et facultatibus refertas domos
 eorum videmus, qui se ab ineunte adulescentia causis foren-
 sibus et oratorio studio dederunt.

9. Nam carmina et versus, quibus totam vitam Maternus
 insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio), neque digni-
 tatem ullam auctoribus suis conciliant neque utilitates alunt;
 voluptatem autem brevem, laudem inanem et infructuosam
 5 consequuntur. licet haec ipsa et quae deinceps dicturus sum
 aures tuae, Materne, respuant, cui bono est, si apud te Aga-

8, 9 ad quantam *Acidalius* | 12 habeamus *Dronke* | 13 an-
 gustiae rerum *Lipsius*: angustia ereptum | 15 nobilitatem *Acidalius*, dignitatem *Spengel* | 19 nunc [principes] *Helmreich* |
 22 ceteros *Put.*: et ceteros (et sentit ceteros *C. Kraut*) | 23
 his *Bb* | ipsi *Lipsius*: ipsis | 24 sit *nos*: est | 26 inter haec tot
Vahlen | 31 aetate adulescentia *F*, aetate *Heracius* | 9, 5 de-
 inde *CF*

memnon aut Iason diserte loquitur? quis ideo domum defensus et tibi obligatus redit? quis Saleium nostrum, egregium poetam vel, si hoc honorificentius est, praeclarissimum vatem, deducit aut salutat aut prosequitur? nempe si amicus 10 eius, si propinquus, si denique ipse in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret aut ad te, Materne, non quia poeta es, neque ut pro eo versus facias; hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidem et iucundi, quorum tamen hic exitus est, ut cum toto anno, per omnes dies, magna 15 noctium parte unum librum excudit et elucubravit, rogare ultro et ambire cogatur, ut sint qui dignentur audire, et ne id quidem gratis; nam et domum mutuatur et auditorium exstruit et subsellia conducit et libellos dispergit. et ut beatissimus recitationem eius eventus prosequatur, omnis illa laus 20 intra unum aut alterum diem, velut in herba vel flore praecerta, ad nullam certam et solidam pervenit frugem, nec aut amicitiam inde refert aut clientelam aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum et voces inanes et gaudium volucre. laudavimus nuper ut miram et 25 eximiam Vespasiani liberalitatem, quod quingenta sestertia Basso donasset. pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri: quanto tamen pulchrius, si ita res familiaris exigit, se ipsum colere, suum genium propitiare, suam experiri liberalitatem! adice quod poetis, si modo dignum ali- 30 quid elaborare et efficere velint, relinquenda conversatio amicorum et iucunditas urbis, deserenda cetera officia utque ipsi dicunt, in nemora et lucos, id est in solitudinem secedendum est.

10. Ne opinio quidem et fama, cui soli serviunt et quod unum esse pretium omnis laboris sui fatentur, aequae poetas quam oratores sequitur, quoniam mediocris poetas nemo novit,

9, 11 eius] est *Bb* | 12 decurret *J. Fr. Gronovius* | 20 ista *Bb* | 21 praecerta *Schele*: praecepta *CF*, percepta *Bb* | 29 genium *Lipsius*: ingenium | 30 liberalitatem *idem*: libertatem | 32 utque (quae *F*) *BF*: quae *C*, et ut *b* | 33 [id est in solitudine] *Ad. G. Lange* | recedendum, *em. Schele* | 10, 2 omnes *CF*, *om. b* | aequae *Put.*: atque | 3 insequitur *B¹b*

bonos pauci. quando enim rarissimarum recitationum fama in
 5 totam urbem penetrat? nedum ut per tot provincias inno-
 tescat. quotus quisque, cum ex Hispania vel Asia, ne quid
 de Gallis nostris loquar, in urbem venit, Saleium Bassum re-
 quirat? atque adeo si quis requirat, ut semel vidit, transit et
 contentus est, ut si picturam aliquam vel statuam vidisset.
 10 neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tamquam eos,
 quibus natura sua oratorium ingenium denegavit, deterream
 a carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare
 otium et nomen inserere possunt famae. ego vero omnem
 eloquentiam omnesque eius partes sacras et venerabiles puto,
 15 nec solum cothurnum vestrum aut heroici carminis sonum,
 sed lyricorum quoque iucunditatem et elegorum lascivias et
 iamborum amaritudinem et epigrammatum lusus et quamcum-
 que aliam speciem eloquentia habet, anteponendam ceteris
 aliarum artium studiis credo. sed tecum mihi, Materne, res
 20 est, quod, cum natura te tua in ipsam arcem eloquentiae ferat,
 errare mavis et summa adepturus in levioribus subsistis. ut si
 in Graecia natus esses, ubi ludicras quoque artis exercere
 honestum est, ac tibi Nicostrati robur ac vires di dedissent,
 non paterer inmanes illos et ad pugnam natos lacertos le-
 25 vitate iaculi aut iactu disci vanescere, sic nunc te ab audito-
 riis et theatris in forum et ad causas et ad vera proelia voco,
 cum praesertim ne ad illud quidem confugere possis, quod
 plerisque patrocinator, tamquam minus obnoxium sit offen-
 sae poetarum quam oratorum studium. effervescit enim vis
 30 pulcherrimae naturae tuae, nec pro amico aliquo, sed, quod
 periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa
 necessitudine officii aut fide advocationis aut fortuitae et su-

10, 4 rarissimarum libri: clarissimarum Steiner, rarissima
 harum Andresen, vel praeclarissimarum ipse quondam, harum
 Sedlmayr, Wiener Studien II, 153 | 7 Galliis Schulting | 8 ut
 Acidalius: et | 16 elegiorum Bb | 17 et add. Acidalius | 18
 habet Heumann: habeat | 19 aliarum] altiorum Andresen, an
 liberalium? | 20 te hic addidi, ante ferat Acidalius | arcem]
 artem | 21 adeptus, em. Acidalius | 24 istos BbC | 25 [iactu]
 Andresen | 28 offensae Acidalius: offendere | 29 efferuescet |
 31 offendes

bitae dictionis impetu: meditatus videris etiam elegisse personam notabilem et cum auctoritate dicturam. sentio quid responderi possit: hinc ingentis existere adsensus, haec in ipsis auditoriis praecipue laudari et mox omnium sermonibus ferri. tolle igitur quietis et securitatis excusationem, cum tibi sumas adversarium superiorem. nobis satis sit privatas et nostri saeculi controversias tueri, in quibus [expressis] si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, et probata sit fides et libertas excusata.' 40

11. Quae cum dixisset Aper acrius, ut solebat, et intento ore, remissus et subridens Maternus 'parantem me' inquit 'non minus diu accusare oratores quam Aper laudaverat (fore enim arbitrabar ut a laudatione eorum digressus detrectaret poetas atque carminum studium prosterneret) arte 5 quadam mitigavit, concedendo iis, qui causas agere non possent, ut versus facerent. ego autem sicut in causis agendis efficere aliquid et eniti fortasse possum, ita recitatione traegediarum et ingredi famam auspicatus sum, cum quidem in Nerone improbam et studiorum quoque sacra profanantem 10 Vatinius potentiam fregi, et hodie si quid [in] nobis notitiae ac nominis est, magis arbitror carminum quam orationum gloria partum. ac iam me deiungere a forensi labore constitui, nec comitatus istos et egressus aut frequentiam salutantium concupisco, non magis quam aera et imagines, quae 15 etiam me nolente in domum meam irruerunt. nam statum hucusque ac securitatem melius innocentia tueor quam elo-

10, 88 etiam nos: aut (ultro Schopen, om. Put.) | 35 hinc b corr. et Put.: hic | existere Muretus: ex his | haec F: hii Bb, hoc C, haec et Andresen | 37 ante tolle quaedam deesse censebat Fr. A. Wolf | 39 expressit F, om. Heumann, exponendis Wagener | 11, 2 parantem me inquit Bekker: parant quid enim (enim quid F) me (parantem inquit me Walther) | 3 laudavit Acidalius | 9 in Neronē Bb (imperante Nerone Luc. Müller, in Neroniis Osann) | 10 importunam malim | 11 Vatinius J. Fr. Gronovius: uaticinii | et add. Lipsius | [in] Acidalius | 12 numinis | 13 diiungere Wölfflin | 14 fort. illos | salutantium Schele: salutationum | 16 irrumpunt b | 17 hucusque ac Lipsius: cuiusque ad (cuiusque ac. .tuetur Pichena)

quentia, nec vereor ne mihi umquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint.

12. Nemora vero et luci et secretum ipsum, quod Aper increpabat, tantam mihi adferunt voluptatem, ut inter praecipuos carminum fructus numerem, quod non in strepitu nec sedente ante ostium litigatore nec inter sordes ac lacrimas
 5 reorum componuntur, sed secedit animus in loca pura atque innocentia fruiturque sedibus sacris. haec eloquentiae primordia, haec penetralia; hoc primum habitu cultuque commendata mortalibus in illa casta et nullis contacta vitiis pectora influxit: sic oracula loquebantur. nam lucrosae huius et
 10 sanguinantis eloquentiae usus recens et malis moribus natus, atque, ut tu dicebas, Aper, in locum teli repertus. ceterum felix illud et, ut more nostro loquar, aureum saeculum, et oratorum et criminum inops, poetis et vatibus abundabat, qui bene facta canerent, non qui male admissa defenderent. nec
 15 ullis aut gloria maior aut augustior honor, primum apud deos, quorum proferre responsa et interesse epulis ferebantur, deinde apud illos dis genitos sacrosque reges, inter quos neminem causicum, sed Orphea et Linum ac, si introspicere altius velis, ipsum Apollinem accepimus. vel si haec fabulosa
 20 nimis et composita videntur, illud certe mihi concedes, Aper, non minorem honorem Homero quam Demostheni apud posteros, nec angustioribus terminis famam Euripidis aut Sophoclis quam Lysiae aut Hyperidis includi. plures hodie reperies, qui Ciceronis gloriam quam qui Virgilii detrectent:
 25 nec ullus Asinii aut Messallae liber tam inlustris est quam Medea Ovidii aut Varii Thyestes.

13. Ac ne fortunam quidem vatium et illud felix contu-

12, 2 increpat *b* | 8 in strepitu urbis *Schopen* | 7 commendata *Muretus*: commoda (commodata *Lipsius*) | 8 in illa *CF*: et ista *Bb* | 10 saginantis *ed. Iuntina a. 1527*, sanguini inhiantis *Bezenberger* | et ex malis *F* | 15 ullus *Bb* | maior *Lipsius*: more (mor *b*) . . . . *Bb*, more *F*, in ore *C*, maior erat *Ritter* | 16 epulis] oraculis *M. Haupt* | 17 istos *Bb* | 18 causicorum, *em. Heumann* | 18 et *CF*: ac *Bb* | 20 uideantur *Cb*¹ | istud *Bb* | concedis, *em. Acidalius*, *cf. c. 33, 24* | 21 honorem haberi *Mähly* | 13, 1 istud *Bb*¹

bernium comparare timuerim cum inquieta et anxia oratorum vita. licet illos certamina et pericula sua ad consulatus evererint, malo securum et quietum Virgilii secessum, in quo tamen neque apud divum Augustum gratia caruit neque apud 5 populum Romanum notitia. testes Augusti epistolae, testis ipse populus, qui auditis in theatro Virgilii versibus surrexit universus et forte praesentem spectantemque Virgilium veneratus est sic quasi Augustum. ne nostris quidem temporibus Secundus Pomponius Afro Domitio vel dignitate vitae 10 vel perpetuitate famae cesserit. nam Crispus iste et Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac sua fortuna concupiscendum? quod timent, an quod timentur? quod, cum cotidie aliquid rogentur, ii quibus † praestant indignantur? quod adligati canina adulatione nec imperanti- 15 bus umquam satis servi videntur nec nobis satis liberi? quae haec summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. me vero dulces, ut Virgilius ait, Musae, remotum a sollicitudinibus et curis et necessitate cotidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illosque *ad* fontis ferant; nec insanum ul- 20 tra et lubricum forum famamque pallentem trepidus experiar. non me fremitus salutantium nec anhelans libertus excitet, nec incertus futuri testamentum pro pignore scribam, nec plus habeam quam quod possim cui velim relinquere (quandoque enim fatalis et meus dies veniet), statuarque tumulo non 25 maestus et atrox, sed hilaris et coronatus, et pro memoria mei nec consulat quisquam nec roget.'

14. Vixdum finierat Maternus, concitatus et velut instin-

13, 3 istos Bb¹ | ad Lipsius: et (ad sacerdotia (vel praeturas) et Vahlen, ad opes et Ritter) | consulatus F: conventus C, cent⁹ B, coetus b | 8 [Virgilium] Ernesti | 14 aliqui Bb F | non praestant Lipsius, fort. praesto non sunt vel opem nullam praestant | 15 canina scripsi: cum (canum Haase, humili Schulting) | 20 in] ad Bährens | ista sacra istosque Bb | ad add. Ritter (illasque frondis Haupt) | 21 pallentem b corr.: pallantem BF, palantem b¹C (fallacem Bötticher) | 24 quandoque (om. enim) Put., quandoque olim Steiner, [quandoque.. veniet] Ritter | 25 et om. Pithoeus | ueniet b corr.: ueniat BCF (venerit Ernesti)

ctus, cum Vipstanus Messalla cubiculum [eius] ingressus est, suspicatusque ex ipsa intentione singulorum altiore inter eos esse sermonem, 'num parum tempestivus' inquit 'inter-
 5 veni secretum consilium aut causae alicuius meditationem tractantibus?'

'Minime, minime' inquit Secundus, 'atque adeo vellem maturius intervenisses; delectasset enim te et Apri nostri accuratissimus sermo, cum Maternum ut omne ingenium ac studium suum ad causas agendas converteret exhortatus est, et
 10 Materni pro carminibus suis laeta, utque poetas defendi decebat, audentior et poetarum quam oratorum similior oratio.'

'Me vero' inquit '[et] sermo iste infinita voluptate adfectisset, atque id ipsum delectat, quod vos, viri optimi et temporum nostrorum oratores, non forensibus tantum negotiis et declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eius
 modi etiam disputationes adsumitis, quae et ingenium alunt et eruditionis ac litterarum iucundissimum oblectamentum cum
 20 vobis, qui ista disputatis, adferunt, tum etiam iis, ad quorum aures pervenerint. itaque hercle non minus probari video in te, Secunde, quod Iuli Africani vitam componendo spem hominibus fecisti plurimum eius modi librorum, quam *damnari* in Apro, quod nondum ab scholasticis controversiis recessit
 25 et otium suum mavult novorum rhetorum more quam veterum oratorum consumere.'

15. Tum Aper: 'non desinis, Messalla, vetera tantum et antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia inridere atque contemnere. nam hunc tuum sermonem saepe excepi, cum oblitus et tuae et fratris tui eloquentiae neminem hoc
 5 tempore oratorem esse contenderes *parem* antiquis, eo, credo,

14, 2 cum *al.*: tum | Vipstanus *C. A. Rupertus*: Vibanius *BCF*, Libanius *b* | [eius] *Ernesti* | 5 aut *nos*: et | 7 minime *semel B* | 10 et hortatus | 12 ardentior *Bährens* | 14 vere | [et] *nos* | iste *nos*: ipse | 16 summi oratores *nos quondam* | 19 eruditiones | 22 Africani *Nipperdey*: asiatici | 23 *damnari supplevi*, improbari *add. Andresen* | 24 a *CF* | 15, 1 non *b*: num *BCF* (numquam *Bährens*) | 5 *parem add. Lipsius* (*idem etiam coni.* contenderes, atque id eo), *an* prae antiquis?

audacius, quod malignitatis opinionem non verebaris, cum eam gloriam, quam tibi alii concedunt, ipse tibi denegares.'

'Neque illius' inquit 'sermonis mei paenitentiam ago, neque aut Secundum aut Maternum aut te ipsum, Aper, quamquam interdum in contrarium disputes, aliter sentire credo. 10 ac velim impetratum ab aliquo vestrum ut causas huius infinitae differentiae scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumque inquirō. et quod quibusdam solacio est, mihi auget quaestionem, quia video etiam Graiis accidisse ut longius absit ab Aeschine et Demosthene Sacerdos ille Nicetes, et si 15 quis alius Ephesum vel Mytilenas concentu scholasticorum et clamoribus quatit, quam Afer aut Africanus aut vos ipsi a Cicerone aut Asinio recessistis.'

16. 'Magnum' inquit Secundus 'et dignam tractatu quaestionem movisti. sed quis eam iustius explicabit quam tu, ad cuius summam eruditionem et praestantissimum ingenium cura quoque et meditatio accessit?'

Et Messalla 'aperiam' inquit 'cogitationes meas, si illud a vobis ante impetravero, ut vos quoque sermonem hunc nostrum adiuvetis.'

'Pro duobus' inquit Maternus 'promitto: nam et ego et Secundus exsequemur eas partes, quas intellexerimus te non tam omisisse quam nobis reliquisse. Aprum enim solere dis- 10 sentire et tu paulo ante dixisti et ipse satis manifestus est iam dudum in contrarium accingi nec aequo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam.'

'Non enim' inquit Aper 'inauditum et indefensum saeculum nostrum patiar hac vestra conspiratione damnari: sed 15 hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam ora-

15, 6 malignitatis *Rhenanus*: malignis iis *Bb*, maligni in iis (hiis *C*) *CF* (maligni iudicis *Acidalius*) | 7 ipsi | 13 con-
quiro *B¹b¹CF¹* (v. ad 21, 10), anquiro *Ribbeck*, cf. *Minuc.
Fel. Oct.* 13 causas inquirō | 14 Graiis *Put.*: gratis (*Graecis
Dronke*) | ut vel *Wagener* | 15 ab add. *Wesenberg* | ille nos:
iste | *Nicetes Lipsius*: enitet | 16 Mitylenas *B* | concentu *Orelli*:
concentus *Bb*, contentus *CF* (contentionibus *D. A. Fr. Nis-
sen*) | 17 nos *F* | 18 aut ab *CF* | 16, 2 mouistis, em. *Lipsius* |
5 si om. *BCF* | istud *Bb*

torum aetatem significatione ista determinetis. ego enim cum audio antiquos, quosdam veteres et olim natos intellego, ac mihi versantur ante oculos Ulixes ac Nestor, quorum aetas
 20 mille fere et trecentis annis saeculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem et Hyperidem profertis, quos satis constat Philippi et Alexandri temporibus floruisse, ita tamen ut utrique superstites essent. ex quo apparet non multo plures quam quadringentos annos interesse inter nostram et Demo-
 25 sthenis aetatem. quod spatium temporis si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur; si ad naturam saeculorum ac respectum immensi huius aevi, perquam breve et in proximo est. nam si, ut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus et verus annus, quo eadem positio caeli
 30 siderumque, quae cum maxime est, rursum existet, isque annus horum quos nos vocamus annorum duodecim milia nongentos quinquaginta quattuor complectitur, incipit Demosthenes [vester], quem vos veterem et antiquum fingitis, non solum eodem anno quo nos, sed etiam eodem mense ex-
 35 titisse.

17. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium, ut puto, Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis antepone soletis, sed Ciceronem et Caesarem et Caelium et Calvum et Brutum et As-
 15 nium et Messallam: quos quid antiquis temporibus potius adscribatis quam nostris, non video. nam ut de Cicerone ipso loquar, Irtio nempe et Pansa consulibus, ut Tiro libertus eius scribit, septimo idus *Decembres* occisus est, quo anno

16, 19 et *CF* | 22 ut huic (sc. Alexandro) utrique *Vahlen* | 24 quadringentos *Lipsius*: trecentos | 26 uidetur *F* | 27 saeculorum] siderum *Usener* | respectu *Spengel* | huius] totius ^o *Michaelis* | 32 nongentos *J. Nic. Loensis*: .VIII. b, dCCC *CF*, ^{tos} *VCC B* | incipit, i. e. sequitur, cf. *Sen. Dial. 3, 10, 3 et Fr. Haase, Miscell. philol. III p. 10* | 33 noster b*F* (sed este b in *litura*): uidetur *BC*; nos *inclusimus* | 34 etiam *Michaelis*: fama (fere b corr.) | 17, 2 antiquos *BCF* | 4 Coelium b, alium *BCF* | 5 potius temporibus b | 6 ipse *CF* | 8 scribit *Andresen*: scripsit | *Decembres add. Lipsius*

divus Augustus in locum Pansae et Hirtii se et Q. Pedium consules suffecit. statue sex et quinquaginta annos, quibus 10 mox divus Augustus rem publicam rexit; adice Tiberii tres et viginti, et prope quadriennium Gai, ac bis quaternos de nos Claudii et Neronis annos, atque illum Galbae et Othonis et Vitelli longum et unum annum, ac sextam iam felicitis huius principatus stationem, quo Vespasianus rem publicam 15 fovet: centum et viginti anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hominis aetas. nam ipse ego in Britannia vidi senem, qui se fateretur ei pugnae interfuisse, qua Caesarem inferentem arma Britanni arcere litoribus et pellere adgressi sunt. ita si eum, qui armatus C. Caesari re- 20 stitit, vel captivitas vel voluntas vel fatum aliquod in urbem pertraxisset, aequae idem et Caesarem ipsum et Ciceronem audire potuit et nostris quoque actionibus interesse. proximo quidem congiario ipsi vidistis plerosque senes, qui se a divo quoque Augusto semel atque iterum accepisse congiarium 25 narrabant. ex quo colligi potest et Corvinum ab illis et Asinium audiri potuisse; nam Corvinus in medium usque Augusti principatum, Asinius paene ad extremum duravit, ne dividatis saeculum, et antiquos ac veteres vocitetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoscere ac velut coniungere et copulare potuerunt. 30

18. Haec ideo praedixi, ut si qua ex horum oratorum fama gloriaque laus temporibus adquiritur, eam docerem in medio sitam et propiorem nobis quam Servio Galbae aut C. Laelio aut C. Carboni quosque alios merito antiquos vocaverimus; sunt enim horridi et impoliti et rudes et informes et 5 quos utinam nulla parte imitatus esset Calvus vester aut Cae-

17, 10 VI *Lipsius*: novem (VII *Steiner*) | 13 istum *Bb*, ipsum *CF* | 14 septimam iam *Urlichs*, sexennem iam *Meiser*, sex (VIII *Sauppe*, VII *Michaelis*) tam *Spengel* | 18 fatebatur *F* | ei *Muretus*: et | 19 Britanni *Ernesti*: britanniae *C* | 22 aequae idem *Nissen*: et quidem | 27 Corvinus.. *Asinius*] *Asinius*. . Corvinus *Borghesi Opp. I, 410* | medium] extremum *Nipperdey* | 29 antiquos ac recentes *Eckstein* | uocitetis *CF*: uocetis *Bb* | 18, 2 eam nos: eandem | 4 Laelio aut C. *supplevit Ritter praeeunte Schultingio, cf. c. 25* | 6 in ulla *F* (ne in illa

lius aut ipse Cicero. agere enim fortius iam et audentius volo, si illud ante praedixero, mutari cum temporibus formas quoque et genera dicendi. sic Catoni seni comparatus C. Gracchus plenior et uberior, sic Graccho politior et ornatior Crassus, sic utroque distinctior et urbanior et altior Cicero, Cicerone mitior Corvinus et dulcior et in verbis magis elaboratus. nec quaero quis disertissimus: hoc interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiae vultum, sed in illis quoque quos vocatis antiquos plures species deprehendi, nec statim deterius esse quod diversum est, vitio autem malignitatis humanae vetera semper in laude, praesentia in fastidio esse. num dubitamus inventos qui prae Catone Appium Caecum magis mirarentur? satis constat ne Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus et tumens nec satis pressus, sed super modum exsultans et superfluens et parum Atticus videretur. legistis utique et Calvi et Bruti ad Ciceronem missas epistulas, ex quibus facile est deprehendere Calvum quidem Ciceroni visum exsanguem et aridum, Brutum autem otiosum atque diiunctum; rursusque Ciceronem a Calvo quidem male audisse tamquam solutum et enervem, a Bruto autem, ut ipsius verbis utar, tamquam fractum atque elumbem. si me interrogas, omnes mihi videntur verum dixisse: sed mox ad singulos veniam, nunc mihi cum universis negotium est.

19. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, qui usque ad Cassium**, quem reum faciunt, quem primum adfirmant flexisse ab illa vetere atque directa dicendi via, non infirmitate ingenii nec inscitia litterarum transtulisse se ad aliud dicendi genus contendo, sed iudicio et intellectu. vidit namque, ut paulo ante

Muretus, ne illa nos quondam coll. c. 21, 19) | 18, 8 istud *Bb* | 12 nitidior *Michaelis* | 14 in om. | 18 prae *Groslotius*: pro, quod servans *Schurzfleisch* magis debebat | 22 Atticus *Ursinus*: antiquus | videtur *CF* | 24 aridum *Schulting*: attritum | 25 diiunctum *Rutgersius* | 28 interrogas *CF* | 19, 2 lacunam sic *explet Vahlen*: ad Cassium [Severum eloquentiam aequali et uno tenore processisse statuunt, Cassium] quem r. f. | 4 ista *Bb* | derecta *Bährens* | 5 aliud *Andresen*: illud

dicebam, cum condicione temporum et diversitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutandam. facile perfectabat prior ille populus, ut imperitus et rudis, impeditissimarum orationum spatia, atque id ipsum laudabat, si dicendo quis 10 diem eximeret. iam vero longa principiorum praeparatio et narrationis alte repetita series et multarum divisionum ostentatio et mille argumentorum gradus, et quidquid aliud aridissimis Hermagorae et Apollodori libris praecipitur, in honore erat; quod si quis odoratus philosophiam videretur et ex ea 15 locum aliquem orationi suae insereret, in caelum laudibus ferebatur. nec mirum; erant enim haec nova et incognita, et ipsorum quoque oratorum paucissimi praecepta rhetorum aut philosophorum placita cognoverant. at hercule pervulgatis iam omnibus, cum vix in cortina quisquam adsistat, quin 20 elementis studiorum, etsi non instructus, at certe imbutus sit, novis et exquisitis eloquentiae itineribus opus est, per quae orator fastidium aurium effugiat, utique apud eos iudices, qui vi et potestate, non iure aut legibus cognoscunt, nec accipiunt tempora, sed constituunt, nec expectandum 25 habent oratorem, dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed saepe ultro admonent atque alio transgredientem revocant et festinare se testantur.

20. Quis nunc feret oratorem de infirmitate valetudinis suae praefantem? qualia sunt fere principia Corvini. quis quinque in Verrem libros expectabit? quis de exceptione et formula perpetietur illa immensa volumina, quae pro M. Tulio aut Aulo Caecina legimus? praecurrit hoc tempore iudex 5 dicentem, et nisi aut cursu argumentorum aut colore sententiarum aut nitore et cultu descriptionum invitatus et corruptus est, aversatur [dicentem]. vulgus quoque adsistentium

19, 9 iste Bb | imperitissimarum, em. Muretus | 10 laudi datur F | 12 narrationum Spengel | 15 odoratus | videretur b: videtur BCF | 17 ferebantur B | 20 in corona Ursinus; videtur á φτς basilicarum, in quibus iudicia centumviralia habebantur, significari | quin Muretus: qui | 21 etsi si Acidalius | 25 expectantem Bb | 20, 3 de om. | 4 ista Bb | 5 aut] et b | 6 dicentes Bb | 8 [dicentem] Schele

et adfluens et vagus auditor adsuevit iam exigere laetitiam
 10 et pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis tri-
 stem et impexam antiquitatem, quam si quis in scaena Ro-
 scii aut Turpionis Ambivii exprimere gestus velit. iam vero
 iuvenes et in ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui
 causa oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre
 15 domum aliquid inlustre et dignum memoria volunt; tradunt-
 que in vicem ac saepe in colonias ac provincias suas scri-
 bunt, sive sensus aliquis arguta et brevi sententia effulsit,
 sive locus exquisito et poetico cultu enituit. exigitur enim
 iam ab oratore etiam poeticus decor, non Accii aut Pacuvii
 20 veterino inquinatus, sed ex Horatii et Virgillii et Lucani sa-
 crario prolatus. horum igitur auribus et iudiciis obtempe-
 rans nostrorum oratorum aetas pulchrior et ornatior extitit.
 neque ideo minus efficaces sunt orationes nostrae, quia ad
 aures iudicantium cum voluptate perveniunt. quid enim, si
 25 infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi
 caemento et informibus tegulis extruuntur, sed marmore ni-
 tent et auro radiantur?

21. Equidem fatebor vobis simpliciter me in quibusdam
 antiquorum vix risum, in quibusdam autem vix somnum te-
 nere. nec unum de populo Canuti aut Atti * * de Furnio et
 Toranio quosque alios in eodem valetudinario haec ossa et haec
 5 macies probant: ipse mihi Calvus, cum unum et viginti, ut
 puto, libros reliquerit, vix in una et altera oratiuncula satis
 facit. nec dissentire ceteros ab hoc meo iudicio video: quo-

20, 11 scenam | Q. Roscii Bötticher | 12 Ambivii Lipsius:
 aut Ambivii | 14 non CF: nec Bb | 16 et prov. b | fort. suis |
 17 sensus Muretus: in suis | 18 exigitur Lipsius: exigetur F,
 exercitur B¹, exercetur B²b C | 27 radiant Lat. Latinus | 21, 3
 unum] dicam Steuding | Ganuti BF, canuti b corr. ex sanuti;
 in loco iam insanabili supplevit Andresen ante de Furnio: 'me-
 morabo nec dicam'; Nipperdey, ut alios omittam, scripsit prae-
 cedente J. F. Gronovio: nec unum de populo nominabo, Ca-
 nutium aut Arrium vel Furnios et Toranios | 4 Coranio BCF
 | quosque alios..haec macies Gronovius: quique (om. F') alios
 ..hanc maciem C, quique alii..hanc maciem produunt Acida-
 lius | fort. valetudinario esse (vel q. alios esse) | 6 aut altera
 Puteolanus

tus enim quisque Calvi in Asitium aut in Drusum legit? at hercle in omnium studiosorum manibus versantur accusationes quae in Vatinius inscribuntur, ac praecipue secunda ex 10 his oratio; est enim verbis ornata et sententiis, auribus iudicum accommodata, ut scias ipsum quoque Calvum intellexisse quid melius esset, nec voluntatem ei, quo minus sublimius et cultius diceret, sed ingenium ac vires defuisse. quid? ex Caelianis orationibus nempe eae placent, sive universae sive 15 partes earum, in quibus nitorem et altitudinem horum temporum adgnoscamus. sordes autem illae verborum et hians compositio et inconditi sensus redolent antiquitatem; nec quemquam adeo antiquarium puto, ut Caelium ex ea parte laudet qua antiquus est. concedamus sane C. Caesari, ut 20 propter magnitudinem cogitationum et occupationes rerum minus in eloquentia effecerit, quam divinum eius ingenium postulabat, tam hercule quam Brutum philosophiae suae relinquamus; nam in orationibus minorem esse fama sua etiam admiratores eius fatentur: nisi forte quisquam aut Caesaris 25 pro Decio Samnite aut Bruti pro Deiotaro rege ceterosque eiusdem lentitudinis ac teporis libros legit, nisi qui et carmina eorundem miratur. fecerunt enim et carmina et in bibliothecas rettulerunt, non melius quam Cicero, sed felicius, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoque, quam- 30 quam propioribus temporibus natus sit, videtur mihi inter Menenios et Appios studuisse. Pacuvium certe et Accium non solum in tragoediis sed etiam orationibus suis expressit; adeo durus et siccus est. oratio autem, sicut corpus hominis, ea demum pulchra est, in qua non eminent venae nec 35

21, 8 Calvi ista in *Schulting*, *Broterius* accusationes ex sequ. versu huc transposuit | Asinium *Lipsius* | 9 omnium *Acidalius*: hominum | 10 inscribuntur *Lipsius*: conscribuntur *BbC* (v. ad 15, 13), scribuntur *F* | 11 iis *b* | et verbis *Andresen* | 13 quo minus nos: quo (quin *Put.*) | 15 nonne *Heumann* | universae sive partes earum *Pithoeus*: universa parte serum | 17 illae *F*: regulae *BbC*, hercule *Ribbeck*, reiculae *Mähly* | 25 num forte *Classen*, nec fere *Gronovius* | 27 teporis *Lipsius*: temporis | 28 by olothecas] sic *b* | 30 qui istos *Bb* | 33 in add *Ritter*

ossa numerantur, sed temperatus ac bonus sanguis implet membra et exsurgit toris ipsosque nervos rubor tegit et decor commendat. nolo Corvinum insequi, quia nec per ipsum stetit quo minus laetitiam nitoremque nostrorum tem-
 40 porum exprimeret, et videmus, in quantum iudicio eius vis aut animi aut Ingenii suffecerit.

22. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum aequalibus suis fuit, quae mihi vobiscum est. illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat; nec ulla re magis oratores aetatis eiusdem praecurrit
 5 quam iudicio. primus enim excoluit orationem, primus et verbis dilectum adhibuit et compositioni artem, locos quoque laetiores attentavit et quasdam sententias invenit, utique in iis orationibus, quas iam senior et iuxta finem vitae composuit, id est, postquam magis profecerat usuque et experi-
 10 mentis didicerat quod optimum dicendi genus esset. nam priores eius orationes non carent vitiis antiquitatis: lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus; tarde commovetur, raro incalescit; pauci sensus apte et cum quodam lumine terminantur. nihil excerptum,
 15 nihil referre possis, et velut in rudi aedificio, firmus sane paries et duraturus, sed non satis expolitus et splens. ego autem oratorem, sicut locupletem ac lautum patrem familiae, non eo tantum volo tecto tegi quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum et oculos delectet; non
 20 ea solum instrui supellectile quae necessariis usibus sufficiat, sed sit in apparatu eius et aurum et gemmae, ut sumere in manus et aspicere saepius libeat. quaedam vero procul arceantur ut iam oblitterata et olentia: nullum sit verbum

21, 37 rubore *BCF* | 38 nec *Bb*: non *CF* | 40 et videmus in quantum *Acidalius*: viderimus inquam (videmus enim in qu. *Bährens*, uberrimus in quantum... sufficit *Heumann*) | 22, 4 eiusdem aetatis oratores *CF* | 6 delectum | 8 senior iam *BF* | 10 est | 14 apte et *Acidalius*: opt. et *B*, opt.....et *b*, optet *F*, opti et *C* (apte cadunt et *Michaelis*, apte et ut oportet *Vahlen*) | 15 et] set *Michaelis* | 17 lautum *Lipsius*: laudatum | 20 supellectili *CF* | 22 et] ut *CF* | libeat *Rud. Agricola*: liceat | 23 arcentur, em. *Lipsius* (arcentor *Bährens*) | anti-

velut rubigine infectum, nulli sensus tarda et inertī structura in morem annalium componantur; fugiet foedam et insulsam 25 scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas uno et eodem modo determinet.

23. Nolo inridere rotam Fortunae et ius verri-
num et illud tertio quoque sensu in omnibus orationibus pro
sententia positum esse videatur. nam et haec invitus
rettuli et plura omisi, quae tamen sola mirantur atque ex-
primunt ii, qui se antiquos oratores vocant. neminem nomi- 5
nabo, genus hominum significasse contentus: sed vobis uti-
que versantur ante oculos illi, qui Lucilium pro Horatio et
Lucretium pro Virgilio legunt, quibus eloquentia Aufidi Bassi
aut Servilii Noniani ex comparatione Sisennae aut Varronis
sordet, qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt 10
[oderunt], Calvi mirantur. quos more prisco apud iudicem
fabulantes non auditores sequuntur, non populus audit, vix
denique litigator perpetitur: adeo maesti et inculti illam
ipsam, quam iactant, sanitatem non firmitate, sed ieiunio con-
sequuntur. porro ne in corpore quidem valetudinem medici 15
probant, quae nimia anxietate contingit; parum est aegrum
non esse: fortem et laetum et alacrem volo. prope abest ab
infirmirate, in quo sola sanitas laudatur. vos vero, *virī* disertis-
simi, ut potestis, ut facitis, inlustrate saeculum nostrum pul-
cherrimō genere dicendi. nam et te, Messalla, video laetis- 20
sima quaeque antiquorum imitantem, et vos, Materne ac Se-
cunde, ita gravitati sensuum nitorem et cultum verborum
miscetis, ea electio inventionis, is ordo rerum, ea, quotiens
causa poscit, ubertas, ea, quotiens permittit, brevitās, is
compositionis decor, ea sententiarum planitas est, sic expri- 25

quitatem olentia *Andresen*, exoleta *Acidalius* | 22, 24 velut
Rhenanus: uel | 27 terminet *Lipsius* | 23, 1 uerrinum *CF*: Ve-
trinum *Bb* | 2 istud *B* | 3 inuitatus | 5 vocant *Lipsius*: voca-
bant (vocitant *Schurzfleisch*) | 7 illi nos: isti | 8 Aufidi | tui fidi
| 11 [oderunt] *Heumann*, et oderunt *b corr.* | *L. Aelii Nipper-*
dey | 13 istam *Bb* | 14 non firmitate *Acidalius*: infirmitatem
CF, infirmitatemque *Bb* | 16 nimia *J. H. A. Schulze*: animi |
18 viri *add. Acidalius* | 23 rerum ea *Wopkens*: rerum et | 24
permittitur | 25 plenitas *b corr.*, gravitas *Schulding*

mitis adfectus, sic libertatem temperatis, ut etiam si nostra iudicia malignitas et invidia tardaverit, verum de vobis dicturi sint posteri nostri.'

24. Quae cum Aper dixisset, 'adgnoskitisne' inquit Maternus 'vim et ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu saeculum nostrum defendit! quam copiose ac varie vexavit antiquos! quanto non solum ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione et arte ab illis mutuatus est per quae mox ipsos incesset! tuum tamen, Messalla, promissum immutasse non debet. neque enim defensorem antiquorum exigimus, nec quemquam nostrum, quamquam modo laudati sumus, iis quos insectatus est Aper comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more vetere et a nostris philosophis saepe celebrato sumpsit sibi contra dicendi partes. igitur exprome nobis non laudationem antiquorum (satis enim illos fama sua laudat), sed causas cur tantum ab eloquentia eorum recesserimus, cum praesertim centum et viginti annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit.'

25. Tum Messalla: 'sequar praescriptam a te, Materne, formam; neque enim diu contra dicendum est Apro, qui primum, ut opinor, nominis controversiam movit, tamquam parum proprie antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. mihi autem de vocabulo pugna non est; sive illos antiquos sive maiores sive quo alio mavult nomine appellet, dum modo in confesso sit eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse; ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si†cominus fatetur plures formas

24, 5 illis nos: ipsis | 8 nostrum *Acidalius*: nostrorum (*an* nostrorum temporum?) | 9 quos modo insectatus *CF* | 10 veteri, *em. Ritter cf. 19 et 28* | uestris *CF*, [nostris] *Muretus*, veteribus *Nipperdey* | 12 istos *Bb* | 13 in tantum *CF* | 14 recessimus *Bb* | fort. centum tantum et | 15 [effici] *Roersch, Rev. de l'Instr. publ. en Belge 1865 p 301* | ratione *Schulting* | colligitur *CF* | 25, 4 constaret *F* | 6 istos et 8 istorum *Bb* | 9 si cominus (comminus) libri, qua in commune *Bötticher*, qua non sine convitiis *Huase*, si comminans *Nissen inepte*, ut ipsius explicatio (*v. Z. f. Alt. Wiss. 1842 p. 511*) satis declarat, qua quasi convictus ipse tentavi

dicendi etiam isdem saeculis, nedum diversis extitisse. sed 10
 quo modo inter Atticos oratores primae Demostheni tribuun-
 tur, proximum [autem] locum Aeschines et Hyperides et Ly-
 sias et Lycurgus optinent, omnium autem concessu haec
 oratorum aetas maxime probatur, sic apud nos Cicero qui-
 dem ceteros eorundem temporum disertos antecessit, Cal- 15
 vus autem et Asinius et Caesar et Caelius et Brutus iure et
 prioribus et sequentibus anteponuntur. nec refert quod
 inter se specie differunt, cum genere consentiant. ad-
 strictior Calvus, numerosior Asinius, splendidior Caesar,
 amarior Caelius, gravior Brutus, vehementior et plenior et 20
 valentior Cicero: omnes tamen eandem sanitatem eloquentiae
prae se ferunt, ut si omnium pariter libros in manum sumpse-
 ris, scias, quamvis in diversis ingeniis, esse quandam iudicii
 ac voluntatis similitudinem et cognationem. nam quod invicem
 [se] obrectaverunt et sunt aliqua epistulis eorum inserta, ex 25
 quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium,
 sed hominum. nam et Calvum et Asinium et ipsum Cicero-
 nem credo solitos [et invidere] et livere et ceteris humanae
 infirmitatis vitiis adfici: solum inter hos arbitror Brutum non
 malignitate nec invidia, sed simpliciter et ingenue iudicium 30
 animi sui detexisse. an ille Ciceroni invideret, qui mihi vi-
 detur ne Caesari quidem invidisse? quod ad Servium Galbam
 et C. Laelium attinet, et si quos alios antiquiorum agitare non
 destitit, non exigit defensorem, cum fatear quaedam elo-
 quentiae eorum ut nascenti adhuc nec satis adultae defuisse. 35

26. Ceterum si omisso optimo illo et perfectissimo ge-

25, 12 [autem] *Ritter* | [et Lysias] *Usener* | 13 consensu
Put. | 14 sic *b* corr.: sicut *BbCF* | 16 iure | si uere (suo iure
Lipsius) | 18 differunt *nos*: differant | 18 adstrictior *Acidalius*:
 at strictior | 19 nervosior *Meiser* | 21 sanctitatem, *em. Rhena-*
nus | 22 *prae se* f. *Andresen*: *aerunt* (praeferunt *Acidalius*,
 servant *Bährens*) | 23 sciam | 24 cognationem *Beroaldus*: cogi-
 tationem | 25 [se] et 28 [et invidere] *Nipperdey* | 28 livore
Ritter | 29 Brutum *Put.*: utrum (uerum) | 30 invidia detrectasse
 sed *Ribbeck* | 33 C. Caelium *F.*, C. Carbonem *Classen* | anti-
 quorum, *em. Ped. Voss.* | *Aper* agitare *idem* | 34 desistit *Bero-*
aldus | defensorem *res Meiser* | 26, 1 optimo, *em. Put.*

nere eloquentiae eligenda sit forma dicendi, malim hercle C. Gracchi impetum aut L. Crassi maturitatem quam calamistros Maecenatis aut tinnitus Gallionis: adeo melius est orationem vel hirta toga induere quam fucatis et meretriciis vestibus insignire. neque enim oratorius iste, immo hercule ne virilis quidem cultus est, quo plerique temporum nostrorum actores ita utuntur, ut lascivia verborum et levitate sententiarum et licentia compositionis histrionales modos
 10 expriment. quodque vix auditu fas esse debeat, laudis et gloriae et ingenii loco plerique iactant cantari saltarique commentarios suos. unde oritur illa foeda et praepostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, ut oratores nostri tenere dicere, histriones diserte saltare dicantur.
 15 equidem non negaverim Cassium Severum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si iis comparetur, qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magna parte librorum suorum plus bilis habeat quam sanguinis. primus enim contempto ordine rerum, omissa modestia ac pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus et studio feriendi plerumque deiectus, non pugnat, sed rixatur. ceterum, ut dixi, sequentibus comparatus et varietate eruditionis et lepore urbanitatis et ipsarum virium robore multum ceteros superat, quorum neminem Aper nomi-
 20 nare et velut in aciem educere sustinuit. ego autem expectabam, ut incusato Asinio et Caelio et Calvo aliud nobis agmen produceret, plurisque vel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Caesari, singulis deinde singulos opponeremus. nunc detrectasse nominatim antiquos

20, 8 duritatem *Kraut* | 4 orationem *Andresen*: oratorem (oratorem vel hirtam togam induere quam fucatis se et *F. Polle*) | 8 autores *b*, auctores *B*, oratores *Ritter* | 10 debet *Bährens*, debebat *Muretus* | 13 quibusdam *Rhenanus*: sicut his clam et *C* (si dis placet *Andresen*, sicut scitis laus et *Orelli*, fort. sicut scitis faventium) | 14 temere, *em. Lipsius* | 18 bilis *Wopkens*: uis (*alii consi.* suci, viri, salis, carnis etc.) | 21 studiis | deiectus *CF*, detectus *Lipsius* | 24 ceteros | cunctos *Bährens*, an eos? | 26 incurato *BbC* | 27 plerisque *CF* | certo *C* | 28 Ciceroni, alium Bruto, alium *C. Spengel* | 29 nunc *Rhenanus*: non

oratores contentus neminem sequentium laudare ausus est 30 nisi in publicum et in commune, veritus credo, ne multos offenderet, si paucos excerpisset. quotus enim quisque scholasticorum non hac sua persuasione fruitur, ut se ante Ciceronem numeret, etsi plane post Gabinianum? at ego non verehor nominare singulos, quo facilius propositis ex- 35 emplis adpareat, quibus gradibus fracta sit et deminuta eloquentia.'

27. 'At parce' inquit Maternus 'et potius exsolve promissum. neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me quidem in confesso est, sed causas exquirimus, quas te solitum tractare dixisti, paulo ante plane mitior et eloquentiae temporum nostrorum minus ira- 5 tus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacescendo.'

'Non sum' inquit 'offensus Apri disputatione, nec vos offendi decebit, si quid forte aures vestras perstringat, cum sciatis hanc esse eius modi sermonum legem, iudicium animi citra damnum adfectus proferre.' 10

'Perge' inquit Maternus 'et cum de antiquis loquaris, utere antiqua libertate, a qua vel magis degeneravimus quam ab eloquentia.'

28. Cui Messala 'non reconditas, Materne, causas requiris, nec aut tibi ipsi aut huic Secundo vel huic Apro ignotas, etiam si mihi partes adsignatis proferendi in medium quae omnes sentimus. quis enim ignorat et eloquentiam et ceteras artes descivisse ab illa vetere gloria non in- 5

26, 31 veritum, *em. Lipsius* | 32 laederet *b* | excepisset *Pithoeus* | 34 etsi *R. Schoell*: sed | 36 fracta *b*: freta *BCF* | 27, 1 Apparate (Aparte) libri (at parce iis *Michaelis*, ab (a) parce *Usener*, parce *Andresen*, apparet *Meiser*) | 2 hoc *F*: hec *Bb*, hec *C* | 4 dixisti *suppl. Lipsius post ante*, p. ante dixisti tum quidem *Huase* | 5 mitior et eloquentiae *Schele*: mitiore eloquentia et | minus iratus *Nissen*: miratus iratus | 6 incescendo *Heumann* | 7 Apri *Vahlen*: a prima (Apri illa, Apri nostri, Apri mei, Apri acerrima *coni. al.*) | nec *Put.*: nam nec *F*, nam et *BbC* (*fort. nec iam*) | 8 perstringit *F* | 11 et *om. BbC* | 12 a *om.* | 28, 1 Cui nos: Qui *Bb*, Et *CF* | 3 Etenim iam si *F* | 5 inopia ingeniorum *Fr. Jacob*

opia hominum, sed desidia iuventutis et negligentia parentum et inscientia praecipientium et oblivione moris antiqui? quae mala primum in urbe nata, mox per Italiam fusa, iam in provincias manant. quamquam vestra vobis notiora sunt: 10 ego de urbe et huius propriis ac vernaculis vitiis loquar, quae natos statim excipiunt et per singulos aetatis gradus cumulantur, si prius de severitate ac disciplina maiorum circa educandos formandosque liberos pauca praedixero. nam pridem suus cuique filius, ex casta parente natus, non in cella 15 emptae nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius praecipua laus erat tueri domum et inservire liberis. eligebatur autem maior aliqua natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus omnis eiusdem familiae suboles committeretur; coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu videretur. ac non 20 studia modo curasque, sed remissiones etiam lususque puerorum sanctitate quadam ac verecundia temperabat. sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Caesaris, sic Atiam Augusti praefuisse educationibus ac produxisse principes liberos 25 accepimus. quae disciplina ac severitas eo pertinebat, ut sincera et integra et nullis pravitatibus detorta unius cuiusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas, et sive ad rem militarem sive ad iuris scientiam sive ad eloquentiae studium inclinasset, id solum ageret, id universum 30 hauriret.

29. At nunc natus infans delegatur Graeculae alicui ancillae, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus servis, ple-
rumque vilissimus nec cuiquam serio ministerio adcommo-
datus. horum fabulis et erroribus teneri statim et rudes ani-

28, 9 in om. | 10 huius *Spengel*: his (eius *Meiser*) | 13 nam *Weissenborn*: iam | 14 cella *Put.*, cellā (cellula *Bährens*) | 15 sed in *Andresen* | 16 post liberis posuit *Bernhardy* verba ac non. accepimus (v. 20—25), *Sauppe* sic. accepimus (v. 22—25) | 18 soboles | 19 discere | 23 Atiam *Ernesti*: Acciam | 26 nullis *Rhenanus*: in nullis | 28 rem *CF*: om. *Bb*, fort. militarem rem, cf. *H.* 2, 32 | 29, 4 moribus *discipulus Classeni*, sermonibus *J. J. Cornelissen*, cf. *Minuc. Fel.* 23 | et uirides (vires) teneri libri, sed et uirides in b deletum; dittographiam esse

mi imbuuntur; nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante domino aut dicat aut faciat. quin etiam ipsi parentes non probitati neque modestiae parvulos adsuefaciunt, sed lasciviae et dicacitati, per quae paulatim impudentia inrepat et sui alienique contemptus. iam vero propria et peculiaria huius urbis vitia paene in utero matris concipi mihi videntur, histrionalis favor et gladiatorum equorumque studia: quibus occupatus et obsessus animus quantum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque invenies qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intravimus? ne praeceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent; colligunt enim discipulos non severitate disciplinae nec ingenii experimento, sed ambitione salutationum et inlecebris adulationis.

30. Transeo prima discentium elementa, in quibus et ipsis parum laboratur: nec in auctoribus cognoscendis nec in evolvenda antiquitate nec in notitia vel rerum vel hominum vel temporum satis operae insumitur. sed expetuntur quos rhetoras vocant; quorum professio quando primum in hanc urbem introducta sit quamque nullam apud maiores nostros auctoritatem habuerit, statim dicturus prius referam necesse est animum ad eam disciplinam, qua usos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor et cotidiana meditatio et in omni genere studiorum assiduae exercitationes ipsorum etiam continentur libris. notus est vobis utique Ciceronis liber, qui Brutus inscribitur, in cuius extrema parte (nam prior commemorationem veterum oratorum habet) sua initia, suos gradus, suae eloquentiae velut quandam educationem refert: se apud Q. Mucium ius civile didicisse, apud Phi-

verborum et rudes facile apparet (virides statim et rudes Kraut) | 29, 7 non probitati Bährens et Vahlen: improbitati B¹ et al., nec probitati bF², nec improbitati CF¹ | 8 bibacitati | 18 relinquitur CF | inuenires Bb | 15 ne] nec | 30, 5 vocatis Bb 1 m. | 6 introducta est, quam nullam Usener | 7 dicturus Jo. Fr. Gronovius: de curiis (decursurus Vahlen) | prius add. Acidalius | 11 vobis Rhenanus: nobis | 15 referre

lonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnes philosophiae partes penitus hausisse; neque iis doctoribus contentum, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaïam quoque et Asiam peragrasse, ut omnem omnium artium varietatem
 20 complecteretur. itaque hercle in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriae, non musicae, non grammaticae, non denique ullius artis ingenuae scientiam ei defuisse. ille dialecticae subtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus causasque cognoverat. ita est enim, optimi
 25 viri, ita: ex multa eruditione et plurimis artibus et omnium rerum scientia exundat et exuberat illa admirabilis eloquentia; neque oratoris vis et facultas, sicut ceterarum rerum, angustis et brevibus terminis cluditur, sed is est orator, qui de omni quaestione pulchre et ornate et ad persuadendum
 30 apte dicere pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum voluptate audientium possit.

31. Hoc sibi illi veteres persuaserant, ad hoc efficiendum intellegebant opus esse, non ut in rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad veritatem accedentibus controversiis linguam modo et vocem exercerent, sed ut iis arti-
 5 bus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto et turpi, de iusto et iniusto disputatur; haec enim est oratori subiecta ad dicendum materia. nam in iudiciis fere de aequitate, in deliberationibus *de utilitate, in laudationibus* de honestate disserimus, ita *tamen* ut plerumque haec in vicem misceantur:
 10 de quibus copiose et varie et ornate nemo dicere potest, nisi qui cognovit naturam humanam et vim virtutum pravitatemque vitiorum et *habet* intellectum eorum, quae nec in virtutibus nec in vitiis numerantur. ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit quid ira, et

30, 16 Diodorum *BbC* | 22 ingenuae artis *CF* | 23 iste *ter Bb* | 24 rerum ortus *Peerlkamp* | 26 ista *Bb* | 27 sicut scientia cet. r. *Kraut* | 31, 1 Hec *BbC* | 4 exercent | ut *Put.*: ut in | his *Bb* | 6 est enim *CF* | 8 de util. in laudat. *supplevit Ursinus* | 9 tamen *add Acidalius* | ut haec ipsa *CF* | 12 habet *add. Schopen post intellectum* | neque. neque *F* | 13 ista *Bb* | 14 ira et *F. Jacob*: iræ (ira *Lipsius*, ira sit *Pithoeus*)

promptius ad miserationem impellat, qui scit quid sit miseri- 15
cordia et quibus animi motibus concitetur. in his artibus
exercitationibusque versatus orator, sive apud infestos sive
apud cupidos sive apud invidentes sive apud tristes sive
apud timentes dicendum habuerit, tenebit venas animorum, et
prout cuiusque natura postulabit, adhibebit manum et tempe- 20
rabit orationem, parato omni instrumento et ad omnem usum
reposito. sunt apud quos adstrictum et collectum et singula
statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei mere-
tur: apud hos dedisse operam dialecticae proficiet. alios fu- 25
sa et aequalis et ex communibus ducta sensibus oratio ma-
gis delectat: ad hos permovendos mutuabimur a Peripateti-
cis aptos et in omnem disputationem paratos iam locos. da-
bunt Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon
iucunditatem; ne Epicuri quidem et Metrodori honestas
quasdam exclamationes adsumere iisque, prout res poscit, 30
uti alienum erit oratori. neque enim sapientem informamus
neque Stoicorum comitem, sed eum qui quasdam artes hau-
rire, omnes libare debet. ideoque et iuris civilis scientiam
veteres oratores comprehendebant, et grammatica musica geo-
metria imbuebantur. incidunt enim causae, plurimae quidem ac 35
paene omnes, in quibus iuris notitia desideratur, pleraeque
autem, in quibus haec quoque scientia requiritur.

32. Nec quisquam respondeat sufficere, ut ad tempus sim-
plex quiddam et uniforme doceamur. primum enim aliter
utimur propriis, aliter commodatis, longeque interesse ma-

81, 15 ad *F*: et *BbC* | 17 uersatur | 20 postulauerit *F* |
21 omnem orationem *Bb*¹ | 23 fidei *Put.*: fidem | 25 aequabi-
lis *Andresen* | 26 promouendos *Bb*, commouendos *C* | 27 aper-
tos *F* | 30 poscet *Pithoeus* | 32 comitem *Vahlen coll. Plin. N.*
H. praef. § 22 (qui locus non plane similis est): ciuitatem *B*
CF et margo *b*, artem *b*¹ (civem *Döderlein*, sectatorem *Jos.*
Fischer, informamus Stoicorum, sed *M. Haupt*) | haurire *Lip-*
sius: audire | 33 libare *Bekker*: liberaliter (libare literas *Tho-*
mas) | civilis *om. b* | 34 grammaticae musicae et geometriae (-ice
CF et corr. *Bb*) *BbCF*, em. *Rhenanus*, et del. *Wesenberg* |
36 in add. *Meiser* | pleraeque *Rhenanus*: plerumque | 37 haec
quoque *CF*: haec *Bb* (harum quoque *Schurzfleisch*) | 32, 1
sufficeret | 2 enim *Rhenanus*: autem

nifestum est, possideat quis quae profert an mutuetur. deinde
 5 ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat,
 atque ubi minime credas, eminet et excellit. idque non do-
 ctus modo et prudens auditor, sed etiam populus intellegit ac
 statim ita laude prosequitur, ut legitime studuisse, ut per
 omnes eloquentiae numeros isse, ut denique oratorem esse
 10 fateatur; quem non posse aliter existere nec extitisse um-
 quam confirmo, nisi eum, qui tamquam in aciem omnibus
 armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exie-
 rit. quod adeo negligitur ab horum temporum disertis, ut
 in actionibus eorum huius quoque cotidiani sermonis foeda
 15 ac pudenda vitia deprehendantur; ut ignorent leges, non te-
 neant senatus consulta, ius civitatis ultro derideant, sapien-
 tia vero studium et praecepta prudentium penitus reformi-
 dent. in paucissimos sensus et angustas sententias detrudunt
 eloquentiam velut expulsam regno suo, ut quae olim omnium
 20 artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc
 circumcisa et amputata, sine apparatu, sine honore, paene
 dixerim sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artifi-
 ciis discatur. ergo hanc primam et praecipuam causam ar-
 bitror, cur in tantum ab eloquentia antiquorum oratorum
 25 recesserimus. si testes desiderantur, quos potiores nomi-
 nabo quam apud Graecos Demosthenem, quem studiosissi-
 mum Platonis auditorem fuisse memoriae proditum est? et
 Cicero his, ut opinor, verbis refert, quidquid in eloquentia
 effecerit, id se non rhetorum *officinis*, sed Academiae spa-
 30 tiis consecutum. sunt aliae causae, magnae et graves, quas
 a vobis aperiri aequum est, quoniam quidem ego iam meum
 munus explevi, et quod mihi in consuetudine est, satis mul-
 tos offendi, quos, si forte haec audierint, certum habeo

32, 9 isse *F*: isse et *BbC* | 10 aliter: alium *Andresen* |
 neque *F* | 14 huius *nos*: ius *vel* ius (ipsius *Michaelis*, cuius
loco malis ipsa, vilis *Bährens*) | 15 non *CF*: nec *Bb* | 16 ius
 civile *Bährens* | 18 detrudunt *C*, ut *conieceram*: detrudant *BbF* |
 23 ergo *CF*: ego *Bb* | arbitror cur *Put.*: arbitratum (-tus) *Bb*,
 arbitror *CF* | 27 et apud Ciceronem qui his *Andresen* | 29 non
 in *Acidalius* | officinis *suppl. Haase ex Cic. Orat. § 12* | 31 a
 om. | 33 quos *Pithoeus*: quod | audiuerint *b*

dicturos me, dum iuris et philosophiae scientiam tamquam oratori necessariam laudo, ineptiis meis plausisse.’ 35

33. Et Maternus ‘mihi quidem’ inquit ‘susceptum a te munus adeo peregissem nondum videris, ut incohasset tantum et velut vestigia ac linamenta quaedam ostendisse videaris. nam quibus *artibus* instrui veteres oratores soliti sint, dixisti dis-
 rentiamque nostrae desidia et inscientiae adversus acerrima
 et fecundissima eorum studia demonstrasti: cetera expecto,
 ut quem ad modum ex te didici, quid aut illi scierint aut nos
 nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationi-
 bus iuvenes iam et forum ingressuri confirmare et alere in-
 genia sua soliti sint. neque enim tantum arte et scientia, sed 10
 longe magis facultate et *usu* eloquentiam contineri, nec tu
 puto abnuces et hi significare vultu videntur.’

Deinde cum Aper quoque et Secundus idem adnuissent,
 Messalla quasi rursus incipiens: ‘quoniam initia et semina ve-
 teris eloquentiae satis demonstrasse videor, docendo quibus 15
 artibus antiqui oratores institui erudiri soliti sint, perse-
 quar nunc exercitationes eorum. quamquam ipsis artibus
 inest exercitatio, nec quisquam percipere tot tam reconditas
 tamque varias res potest, nisi ut scientiae meditatio, medi-
 tationi facultas, facultati usus eloquentiae accedat. per quae 20
 colligitur eandem esse rationem et percipiendi quae proferas
 et proferendi quae perceperis. sed si cui obscuriora haec
 videntur isque scientiam ab exercitatione separat, illud certe
 concedet, instructum et plenum his artibus animum longe
 paratiorem ad eas exercitationes venturum, quae propriae 25
 esse oratorum videntur.

33, 2 inchoasse *bC* | 4 artibus *add. Schopen* | 5 scientiae, *em. Rhenanus* | 7 scierint *Schurzfleisch*: scirent | 9 et iam *Ernesti*, et *om. J. H. A. Schulze* | ingressi *CF* | 10 tantum *Ritter*: dum (solum *Dronke*) | inscientia *Bb* | 11 usu *add. Tyrwhitt* | 12 hi *Rhenanus*: ii | 15 uidetur | 16 persequor | 17 fort. in ipsis | 18 tam *Muretus*: aut | 19 tamque *nos*: tam (ac tam *Heumann*, tam reconditas aut varias *Bährens*) | [ut] *Acidalius* | 20 usus *idem*: uis (ius) *C* | [eloquentiae] *Sauppe* | 22 perceperis *CF*: percipis *Bb* | 23 istud *Bb*, id *C* | 25 paratiorem *Lipsius*: parate *BC*, paratū *b corr.*, aperte *F* | 26 esse oratorum *Agricola*: et ornatorum (*vel* ornaturum)

34. Ergo apud maiores nostros iuvenis ille, qui foro et eloquentiae parabatur, imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studiis deducebatur a patre vel a propinquo ad eum oratorem, qui principem in civitate locum optinebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse sive in iudiciis sive in contionibus adsuescebat, ita ut altercationes quoque exciperet et iurgiis interesset utque sic dixerim, pugnare in proelio disceret. magnus ex hoc usus, multum constantiae, plurimum iudicii iuvenibus statim contingebat, in media luce studentibus atque inter ipsa discrimina, ubi nemo impune stulte aliquid aut contrarie dicit, quo minus et iudex respuat et adversarius exprobre, ipsi denique advocati aspernentur. igitur vera statim et incorrupta eloquentia imbuebantur; et quamquam unum sequerentur, tamen omnes eiusdem aetatis patronos in plurimis et causis et iudiciis cognoscebant; habebantque ipsius populi diversissimarum aurium copiam, ex qua facile deprehenderent, quid in quoque vel probaretur vel displiceret. ita nec praeceptor deerat, optimus quidem et electissimus, qui faciem eloquentiae, non imaginem praestaret, nec adversarii et aemuli ferro, non rudibus dimicantes, nec auditorium semper plenum, semper novum ex invidis et faventibus, ut nec bene *nec male* dicta dissimularentur. scitis enim magnam illam et duraturam eloquentiae famam non minus in diversis subselliis parari quam *in suis*; inde quin immo constantius surgere, ibi fidelius corroborari. atque hercule sub eius modi praeceptoribus iuvenis ille, de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus et adsuefactus alienis experimentis, cui cotidie audienti notae leges, non novi iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo contionum, saepe cognitae populi aures, sive accu-

34, 2 praeparabatur *Ritter* | 7 excipere . . interesse, *cm. Bekker* | 8 magnos | 17 ex quo *Meiser* | 21 rudibus *P. Faber*: audibus | nec *Schele*: sed (et *Schulze*) | 22 s. novum s. plenum *B* | mixtum ex *Andresen* | 23 nec male *add. Agricola post ut, ut nec bene dicta ignorarentur nec male dicta dissimularentur Sawpe* | 25 in *add. Andresen*

sationem suscepit sive defensionem, solus statim et unus cuicumque causae par erat. nono decimo aetatis anno L. Crassus C. Carbonem, unoetvicensimo Caesar Dolabellam, altero et vicensimo Asinius Pollio C. Catonem, non multum ³⁵ aetate antecedens Calvus Vatinius iis orationibus insecuti sunt, quas hodie quoque cum admiratione legimus.

35. At nunc adulescentuli nostri deducuntur in scholas istorum, qui rhetores vocantur, quos paulo ante Ciceronis tempora extitisse nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quod a Crasso et Domitio censoribus cludere, ut ait Cicero, ludum impudentiae iussi sunt. sed ⁵ ut dicere institueram, deducuntur in scholas, in quibus non facile dixerim utrumne locus ipse an condiscipuli an genus studiorum plus mali ingenii adferant. nam in loco nihil reverentiae est, in quem nemo nisi aequae imperitus intret; in condiscipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros et adu- ¹⁰ lescentuli inter adulescentulos pari securitate et dicant et audiantur; ipsae vero exercitationes magna ex parte contrariae. nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur, suasoriae et controversiae. ex his suasoriae quidem, tamquam plane leviores et minus prudentiae exi- ¹⁵ gentes, pueris delegantur, controversiae robustioribus adsignantur, quales, per fidem, et quam incredibiliter compositae! sequitur autem, ut materiae abhorrenti a veritate declamatio quoque adhibeatur. sic fit ut tyrannicidarum praemia aut vitiiatarum electiones aut pestilentiae remedia aut in- ²⁰ cеста matrum aut quidquid in schola cotidie agitur, in foro

34, 33 XVIII] uno et vicesimo *Nipperdey Philol. XIX, 577* | 34 uno] tertio *Pichena* | 37 hodieque *CF* | 35, 1 scholas istorum *Haupt*: seni (se in *F*, sem *C*, scenam *b* corr.) scholasticorum *BbCF* | 4 a *Michaelis*: *M.* | 6 in *add. Schurzfleisch* | 9 est (vel scilicet) *Acidalius*: sed (*om. Ernesti*) | intret *Nipperdey*: intrat | 13 rhetores *bC* | 14 iis *F* | 15 quidem *b* corr.: quid (quidem *F*, quod *C*) etsi *libri* | 16 delegantur | 17 per fidem *CF*: perfidie *Bb* | 19 post quoque *alii aliud suppleverunt*, velut similis, par, eadem, vana etc. sed videtur declamatio hic proprie de oratione fucata, qualis est abhorrens a veritate, dicta esse | 21 quidquid aliud *Andresen*, at cf. c. 17, 21

vel raro vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cum ad veros iudices ventum * * *

36. * * * rem cogitant. nihil humile vel abiectum eloqui poterat. magna eloquentia, sicut flamma, materia alitur et motibus excitatur et urendo clarescit. eadem ratio in nostra quoque civitate antiquorum eloquentiam provexit. nam
 5 etsi horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quae composita et quieta et beata re publica tribui fas erat, tamen illa perturbatione ac licentia plura sibi adsequi videbantur, cum mixtis omnibus et moderatore uno carentibus tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo per-
 10 suadere poterat. hinc leges assiduae et populare nomen, hinc contiones magistratuum paene pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum et adsignatae etiam domibus inimicitiae, hinc procerum factiones et assidua senatus adversus plebem certamina. quae singula etsi distrahebant
 15 rem publicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam et magnis cumulare praemiis videbantur, quia quanto quisque plus dicendo poterat, tanto facilius honores adsequeretur, tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat, tanto plus apud principes gratiae, plus auctoritatis
 20 apud patres, plus notitiae ac nominis apud plebem parabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant, hos ituri in provincias magistratus revereabantur, hos reversi colebant, hos et praeturae et consulatus vocare ultro videbantur, hi ne privati quidem sine potestate erant, cum et popu-
 25 lum et senatum consilio et auctoritate regerent. quin immo sibi ipsi persuaserant neminem sine eloquentia aut adsequi posse in civitate aut tueri conspicuum et eminentem locum. nec mirum, cum etiam inviti ad populum producerentur, cum

35, 22 persequantur *Put.*: prosequuntur | 23 ventum] 'Hic desunt sex pagellae' *B* et similiter *b* in marg.; in *CF* est lacuna | 36, 1 cogitare *CF*, fort. cogitaret | vel] nihil *CF* | 6 fas non *Schulting*, nefas *Andresen* | 7 illi *Gutmann* | 9 persuaderi, em. *Heumann* | 12 rerum *Bb'CF* | 16 stimulare *Cornelissen coll. c. 37 in.* | 20 parabat *Pithoeus*: probabat | 26 ipsi om. *b*, fort. quin omnes sibi persuaserant

parum esset in senatu breviter censere, nisi quis ingenio et eloquentia sententiam suam tueretur, cum in aliquam invidiam aut crimen vocati sua voce respondendum haberent, cum testimonia quoque in iudiciis non absentes nec per tabellam dare, sed coram et praesentes dicere cogentur. ita ad summa eloquentiae praemia magna etiam necessitas accedebat, et quo modo disertum haberi pulchrum et gloriosum, sic contra mutum et elinguem videri deforme habebatur.

37. Ergo non minus rubore quam praemiis stimulabantur, ne clientulorum loco potius quam patronorum numerarentur, ne traditae a maioribus necessitudines ad alios transirent, ne tamquam inertes et non suffecturi honoribus aut non impetrarent aut impetratos male tuerentur. nescio an venerint in manus vestras haec vetera, quae et in antiquariorum hybliotheccis adhuc manent et cum maxime a Muciano contrahuntur, ac iam undecim, ut opinor, Actorum libris et tribus Epistularum composita et edita sunt. ex his intellegi potest Cn. Pompeium et M. Crassum non viribus modo et armis, sed ingenio quoque et oratione valuisse; Lentulos et Metellos et Lucullos et Curiones et ceteram procerum manum multum in his studiis operae curaeque posuisse, nec quemquam illis temporibus magnam potentiam sine aliqua eloquentia consecutum. his accedebat splendor reorum et magnitudo causarum, quae et ipsa plurimum eloquentiae praestant. nam multum interest, utrumne de furto aut formula et interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis sociis et civibus trucidatis. quae mala sicut non

36, 29 quis *Lipsius*: qui (nisi quis breviter dictum est pro illo: sed deberet quisque tueri) | 30 tuerentur *b* | 32 iudiciis *Heumann*: publicis (publicis causis *Bährens*, iudiciis publicis *R. Agricola*) | 35 quomodo. sic *Acidalius*: commoda. sed | 37, 1 stipulabantur, *em. Rhenanus* | 3 transissent, *em. Lipsius* | 4 honores *Schopen* | 6 vetera volumina *Andresen* | [et] *Heumann* | antiquariorum *Schurzfleisch*: antiquiorum *F*, antiquorum *BbC* | 7 bibliothecis *BCF* | 9 iis *F* | 16 causarum] curarum *Bb¹* | 17 praestabant *B¹* | 19 de expilatis *CF* | civibus *Puteolanus*: comitibus

- 20 accidere melius est isque optimus civitatis status habendus est, in quo nihil tale patimur, ita cum acciderent, ingentem eloquentiae materiam subministrabant. crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenii, nec quisquam claram et inlustrem orationem efficere potest nisi qui causam parem in-
- 25 venit. non, opinor, Demosthenem orationes inlustrant, quas adversus tutores suos composuit, nec Ciceronem magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias faciunt: Catilina et Milo et Verres et Antonius hanc illi famam circumdederunt, non quia tanti fuerit rei publicae malos ferre
- 30 cives, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent, sed, ut subinde admoneo, quaestionis meminerimus sciamusque nos de ea re loqui, quae facilius turbidis et inquietis temporibus existit. quis ignorat utilius ac melius esse frui pace quam bello vexari? plures tamen bonos proeliatos
- 35 bella quam pax ferunt. similis eloquentiae condicio. nam quo saepius steterit tamquam in acie quoque plures et intulerit ictus et exceperit quoque maiores adversarios acioresque pugnas sibi ipsa desumpserit, tanto altior et excelsior et illis nobilitata discriminibus in ore hominum agit, quorum
- 40 ea natura est, ut securi ipsi spectare aliena pericula velint.

38. Transeo ad formam et consuetudinem veterum iudiciorum. quae etsi nunc aptior extiterit, eloquentiam tamen illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas perorare horas cogeatur et liberae comprehendina-

37, 20 est om. CF | 29 fuerit Nissen: fait | rei p. Heumann: rem p. | 33 existit Lipsius: extitit | 37 maiores adversarios acioresque p. sibi ipsa Bötticher: maior aduersarius et (eo CF) acrior qui pugnas sibi ipsas | 39 nobilitata Latinius: nobilitatus (-tis b¹, -te C) libri; cf. nos in Mus. rhen. 28, 501 | discriminibus Lipsius: criminibus | 40 securi ipsi Bährens: secura | spectare a. pericula supplevit Vahlen, aliorum cernere pericula Bährens (ut secura nolint Rhenanus, ut dubia laudent, secura nolint R. Agricola, ut ancipitia, non secura velint Schopen) | 38, 1 [veterum] Andresen | 2 extiterit Walther: est ita erit (est veritati R. Agricola, existimatur Acidalius) | eloquentia, em. Agricola | 4 horas hic supplevi, om. BbC, sed add. in B super paucissimas, paucissimas a. (i. e. scil.) horas F

tiones erant et modum dicendi sibi quisque sumebat et nu- 5
 merus neque dierum neque patronorum finiebatur. primus
 haec tertio consulatu Cn. Pompeius adstrinxit imposuitque
 veluti frenos eloquentiae, ita tamen ut omnia in foro, omnia
 legibus, omnia apud praetores gererentur: apud quos quanto
 maiora negotia olim exerceri solita sint, quod maius argu- 10
 mentum est quam quod causae centumvirales, quae nunc
 primum optinent locum, adeo splendore aliorum iudiciorum
 obruebantur, ut neque Ciceronis neque Caesaris neque Bruti
 neque Caelii neque Calvi, non denique ullius magni oratoris
 liber apud centumviros dictus legatur, exceptis orationibus 15
 Asinii, quae pro heredibus Urbiniae inscribuntur, ab ipso
 tamen Pollione mediis divi Augusti temporibus habitae, post-
 quam longa temporum quies et continuum populi otium et
 assidua senatus tranquillitas et maxime principis disciplina
 ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacaverat. 20

39. Parvum et ridiculum fortasse videatur quod dictu-
 rus sum, dicam tamen, vel ideo ut ridear. quantum humili-
 tatis putamus eloquentiae attulisse paenulas istas, quibus
 adstricti et velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum
 virium detraxisse orationi auditoria et tabularia credimus, in 5
 quibus iam fere plurimae causae explicantur? nam quo mo-
 do nobiles equos cursus et spatia probant, sic est aliquis
 oratorum campus, per quem nisi liberi et soluti ferantur,
 debilitatur ac frangitur eloquentia. ipsam quin immo curam
 et diligentis stili anxietatem contrariam experimur, quia saepe 10
 interrogat iudex, quando incipias, et ex interrogatione eius
 incipiendum est. frequenter probationibus et testibus silen-
 tium inpatiens indicit. unus inter haec dicenti aut alter
 adsistit, et res velut in solitudine agitur. oratori autem cla- 15
 more plausuque opus est et velut quodam theatro; qualia

38, 5 dicendo | 7 haec *CF*: hic *Bb* | 12 aliquorum *Bb*
 (illorum *H. Meyer*) | 16 Urbiniae *Lipsius*: *Vruie B*, *Vruie CF*,
 urbinę *b* | 19 maxime *Haase*: maxima *Bb*, maximi *CF* | 20
 alia *om. Bb* | depacauerat *B*, deparauerat *b* | 39, 1 videatur
Orelli: uidetur (videbitur *Ursinus*) *cf.* 16, 26. *Ann. VI*, 8 |
 2 rideatur *CF* | 13 inpatiens *Haupt*: patronus (praetor *Orelli*,

cotidie antiquis oratoribus contingebant, cum tot pariter ac tam nobiles forum coartarent, cum clientelae quoque ac tribus ac municipiorum etiam legationes ac pars Italiae periclitantibus adstiteret, cum in plerisque iudiciis crederet populus Romanus sua interesse quid iudicaretur. satis constat C. Cornelium et M. Scaurum et T. Milonem et L. Bestiam et P. Vatinius concursu totius civitatis et accusatos et defensos, ut frigidissimos quoque oratores ipsa certantis populi studia excitare et incendere potuerint. itaque hercule eius modi libri extant, ut ipsi quoque qui egerunt non aliis magis orationibus censeantur.

40. Iam vero contiones assiduae et datum ius potentissimum quemque vexandi atque ipsa inimicitiarum gloria, cum se plurimi disertorum ne a Publico quidem Scipione aut L. Sulla aut Cn. Pompeio abstinerent, et ad incessendos principes viros, ut est natura invidiae, populi quoque ut histriones auribus uterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admovebant! non de otiosa et quieta re loquimur et quae probitate et modestia gaudeat, sed est magna illa et notabiles eloquentia alumna licentiae, quam stulti libertatem vocant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine veritate, contumax, temeraria, adrogans, quae in bene constitutis civitatibus non oritur. quem enim oratorem Lacedaemonium, quem Cretensem accepimus? quarum civitatum severissima disciplina

importunus *Weissenborn*, fort. protinus vel ultro coll. c. 19 extr. | 39, 17 nobiles homines *Orelli* | 19 assisterent *Rhenanus* | 25 qui legerunt non a. m. o. accendantur *Andresen* | 40, 4 L. add. *Ritter* | 5 ut histr.] et histr. (populi poetae quoque et histriones aur. *Vahlen*, histriones quoque populi auribus *Acidalius*, populi quoque ut histriones plausibus *Haase*, populi quoque et plebis pronis auribus *Weissenborn*, populi pronis ut histriones a. ipse *tentavi*. ut est natura populi, invidiae quoque et irrisionis artibus *Bezenberger*) | 7 non enim *Muretus*, ante non *Heumannus* lacunam statuit probante *Andreseno* | 10 vocant *Heumann*: vocabant (vocitant *Hess*) | fomes *Acidalius* | 11 veritate *Steiner*: servitute (severitate *Pithoeus*, virtute *Wittich*) | 14 accipimus *Bb*

et severissimae leges traduntur. ne Macedonum quidem ac 15
 Persarum aut ullius gentis, quae certo imperio contenta fue-
 rit, eloquentiam novimus. Rhodii quidam, plurimi Athenien-
 ses oratores extiterunt, apud quos omnia populus, omnia
 imperiti, omnia, ut sic dixerim, omnes poterant. nostra
 quoque civitas, donec erravit, donec se partibus et dissen- 20
 sionibus et discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax,
 nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla
 superiorum reverentia, nullus magistratum modus, tulit
 sine dubio valentiorum eloquentiam, sicut indomitus ager
 habet quasdam herbas laetiores. sed nec tanti rei publicae 25
 Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur et leges, nec bene
 famam eloquentiae Cicero tali exitu pensavit.

41. Sic quoque quod superest antiqui oratoribus fori
 non emendatae nec usque ad votum compositae civitatis
 argumentum est. quis enim nos advocat nisi aut nocens aut
 miser? quod municipium in clientelam nostram venit, nisi
 quod aut vicinus populus aut domestica discordia agitat? 5
 quam provinciam tuemur nisi spoliata vexataque? atqui
 melius fuisset non queri quam vindicari. quod si inveniretur
 aliqua civitas, in qua nemo peccaret, supervacuus esset in-
 ter innocentes orator sicut inter sanos medicus. quo modo
 enim minimum usus minimumque profectus ars medentis ha- 10
 bet in iis gentibus, quae firmissima valetudine ac saluberri-
 mis corporibus utuntur, sic minor oratorum honor obscurior-
 que gloria est inter bonos mores et in obsequium regentis
 paratos. quid enim opus est longis in senatu sententiis, cum
 optimi cito consentiant? quid multis apud populum contio- 15

40, 15 sanctissimae leges *Schele* | 16 illius | 24 sicuti do-
 mitus (sicuti indomitus *Put.*) | 25 latiores, *em. Rhenanus* | tanti
idem: tuta | 27 famam *Muretus*: formam | 41, 1 antiqui o. fori
Spengel: antiquis oratoribus forum (horum *F*¹) *libri*, antiqui
 oratoribus horum temporum *Bährens*, *fort.* antiquorum orato-
 ribus operum | 2 emendatae *Lipsius*: emendare *C* | 3 quis
 enim *F*: quid enim (quidem *B*¹) quod nemo *Bb* | 4 cliente-
 lam *Pithoeus*: civitatem | 10 enim *Heumann*: inde *Bb*, tamen
CF (autem *Michaelis*) | 12 honor *Orelli*: horum (*om. Rhena-*
nus) | 15 optima, *em. Rhenanus*

nibus, cum de re publica non imperiti et multi deliberent, sed sapientissimus et unus? quid voluntariis accusationibus, cum tam raro et tam parce peccetur? quid invidiosis et excedentibus modum defensionibus, cum clementia cognoscentis obviam periclitantibus eat? credite, optimi et in quantum
 20 opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus saeculis aut illi, quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas ac [vestra] tempora repente mutasset, nec vobis summa illa laus et gloria in eloquentia neque illis modus et temperamentum
 25 defuisset: nunc, quoniam nemo eodem tempore adsequi potest magnam famam et magnam quietem, bono saeculi sui quisque citra obtrectationem alterius utatur.'

42. Finierat Maternus, cum Messalla: 'erant quibus contra dicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus.' 'flet' inquit Maternus 'postea arbitrato tuo, et si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de iis
 5 rursus conferemus.' ac simul adsurgens et Aprum complexus 'ego' inquit 'te poetis, Messalla autem antiquariis criminabimur.' 'at ego vos rhetoribus et scholasticis' inquit.

Cum adrisissent, discessimus.

41, 22 illi *nos*: isti | 23 tempora vestra *Haase*, vitas vestras ac temp. *Bekker*, *nos* uestra *inclusimus* | 42, 6 autem *Weissenborn*; cum libri, om. *Puteolanus*.

INDEX HISTORICUS.

Numeri nude positi ad libros ab excessu D. Augusti referendi sunt, H praefixam habentes ad Historias, G ad Germaniam, A ad Agricolam, O ad dialogum de oratoribus, Fr. ad fragmenta Historiarum.

- Abdagaeses Parthus 6, 36. 37.
43. 44.
Abdus Parthus 6, 31. 32.
Abgarus v. Acbarus.
Abnoba mons G 1.
Aborigenes litteras ab Euandro didicerunt 11, 14.
Abudius Ruso 6, 30.
Academia O 32.
Academici pugnaces O 31.
Acbarus Arabum rex 12, 12. 14.
Accius poeta tragicus O 20. 21.
accusatores praemiis illecti 4, 30. exilio aut morte multati 6, 9. 30. destitutores velut sacrosancti 4, 36.
Acerronia Agrippinae familiaris in mari occiditur 14, 5.
CnAcerronius consul 6, 45.
Achaemenes magnus 12, 18.
Achaei 6, 18.
Achaia proconsulari imperio levatur 1, 76. additur Moesiae 1, 80. terrae motu adflucta 4, 13. exterretur rumore falsi Drusi 5, 10. spoliatur a Nerone 15, 45. studiis clara O 30.
Acilia Lucani mater 15, 56. 71.
Macilius consul 12, 64.
Acilius Aviola 3, 41.
Acilius Strabo 14, 18.
Acratus Neronis libertus 15, 45. 16, 23.
acta deorum G 43. diurna populi Romani 3, 3. 16, 22. diurna urbis 13, 31. publica 12, 24. senatus 5, 4. principis 1, 72. 4, 42. 13, 5. 11. actorum libri O 37.
Acte Neronis paellex 13, 12. 46. 14, 2.
Actium H 1, 1. Actiaca religio 15, 23. victoria 1, 3. 2, 53. 4, 5. Actiacae legiones 1, 42.
Actiacum bellum 3, 55.
actor publicus 2, 30. 3, 67.
Actumerus Chattorum princeps 11, 16 sq.
Acutia P Vitellii uxor 6, 47.
Addua fl. H 2, 40.
Adgandestrius Chattorum princeps 2, 88.
Adiabeni 12, 13. 15, 4. vastantur a Tigrane 15, 1. Izates 12, 13. 14. Monobazes 15, 1. 14.
Adiabenum regimen 15, 1.
adoptio Agrippae H 1, 15. Gai et Lucii Caesarum 1, 3. H 1, 15. Germanici 1, 3. Liviae 5, 1. Marcelli H 1, 15. Neronis

- 12, 25. Pisonis H 1, 14 Tiberii 1, 3. H 1, 12. nulla in gente Claudiorum usque ad Neronem 12, 25.
- adoptio lege curiata H 1, 15. nuncupata in castris, in senatu, pro rostris H 1, 17. simulata prohibetur 15, 19. adoptionis ara 1, 14.
- Adrana fl. 1, 56.
- Adria v. Hadria.
- Adrumetum Africae oppidum 11, 21. H 4, 50.
- adulatores 2, 38. 4, 9. 6, 32. 11, 25.
- adulterii poena 2, 50. apud Germanos G 19.
- advocatorum perfidia 11, 5.
- aediles 2, 85. libros vetitos cremant 4, 35. luxum urbis coercent 3, 52. apud eos licentia stupri vulgatur 2, 85. potestas cohibita 13, 28.
- aedilitas curulis 1, 3.
- Aedui a Romanis desciscunt 3, 40. Romanorum fratres senatorum ius adipiscuntur 11, 25. vincuntur a Silio 3, 46. H 4, 57. iuvant Vitellianos H 1, 64. Vindicem H 1, 51. 4, 17. adhaerent Maricco H 2, 61. contermini Sequanis 3, 45.
- Aetes rex Colchorum 6, 34.
- Aegaeum mare 5, 10. 15, 71.
- Aegeae civitas Ciliciae 13, 8.
- Aegeatae pop. 2, 47.
- Aegiensis civitas Achaiae 4, 13.
- Aegyptia sacra 2, 85. Aegyptiae litterae 2, 60. 11, 14.
- Aegyptii superstitiosi H 4, 81.
- animalia venerantur H 5, 5. corpora condunt ib. antiistites H 4, 83.
- Aegyptus ab Augusto seponitur 2, 59. ab equitibus Romanis regitur H 1, 11. claustra an-
nonae H 3, 8. duae in ea Romanae legiones 4, 5. H 2, 6.
- Aelia Paetina 12, 1.
- Aelianus Plautius v. Plantius.
- Aelius Gallus 5, 8.
- Aelius Gracilis Belgicae legatus 13, 53.
- Aelius Lamia 4, 13. censorio [funere] decoratur 6, 27.
- Aelius Seianus praetorii praefectus 1 24. cum Druso in Pannoniam mittitur ib. Tiberium in Agrippinam accendit 1, 69. socer filio Claudii destinatur 3, 29. a Tiberio laudatur 3, 72. Liviae adulter 4, 3. Liviae matrimonium petit 4, 39. Agrippinam accusat 4, 17. 54. Agrippinae et Neroni insidias nectit 4, 67. Drusum veneno necat 4, 8. effigies ei a senatu decernitur 3, 72. 4, 74. origo ac mores 4, 1. Tiberio vitam rusticam suadet 4, 41. 57. periculo Tiberii se opponit 4, 59. erga senatores arrogans 4, 74. filii eius necantur 5, 9. bona publicantur 6, 2. amici puniuntur 5, 6—8. 6, 3. 7. 19. 30. 13, 45.
- [Aemilia] Lepida simulati partus rea 3, 22. damnatur 3, 23.
- Aemilia Lepida iuveni Druso nupta se ipsa interficit 6, 40.
- Aemilia Musa locuples 2, 48.
- Aemilia monumenta 3, 72.
- Aemiliana praedia 15, 40.
- Aemilium genus bonorum civium fecundum 3, 22. 24. 6, 27.
- [M. Aemilii] Lepidi rogationes turbidae 3, 27.
- M. [Aemilius] Lepidus imperii capax 1, 13. sororem defendit 3, 22. adest Pisoni 3, 11.

Africae proconsulatum recusat 3, 35. de Clutorio reo sententia 3, 50. laudes 4, 20. provinciam Asiam sortitur 4, 56. potentia 6, 5. eius filia 6, 40.
 M. Lepidus triumvir 1, 1 sq. 9 sq.
 M. Aemilius Lepidus bonorum Aemiliae Musae heres 2, 48. pro consule Asiae 3, 32. basilicam Aemilii Pauli reficit 3, 72. eius mors 6, 40.
 M. Lepidus tutor liberorum Ptolemaei 2, 67.
 M. Lepidus Agrippinae stuprator 14, 2.
 Aemilius Longinus H 4, 59. 62.
 Aemilius Mamercus 11, 22.
 Aemilius Pacensis H 1, 20. inter duces Othonis eligitur H 1, 87. a militibus custoditur H 2, 12 in Capitolio pugnans occiditur H 3, 73.
 L. Aemilius Paulus 12, 38.
 Aemilius primipilaris 2, 11.
 Aeneas 4, 9. 12, 58.
 Aenus fluvius H 3, 5.
 aequinoctii sidus 1, 70.
 Aequus v. Considius.
 aerarii cura varie habita 3, 25. 13, 29. aerarii praetores 1, 75. H 4, 9.
 aerarium militare 1, 78. 6, 3.
 Aërias conditor templi Veneris in Cypro 3, 62. H 2, 3.
 Aeschines O 15. 25.
 Aesculapius deus H 4, 84. eius asylum apud Pergamum 3, 63. delubrum apud Coos 4, 14. thesaurus apud Cyrenenses 14, 18. posterius 12, 61.
 Aesernini 11, 7.
 Aeserninus Marcellus 3, 11.
 Aestii Germaniae pop. G 45.
 Aethiopes H 5, 2.
 Aethiopia 2, 60.
 Afer Domitius v. Domitius.

Laetius consul 14, 48.
 Afranius Pompeianus 4, 34.
 Afranius Burrus v. Burrus.
 Afranius Quintianus in Neronem coniurat 15, 49. 56. occiditur 15, 70.
 Africa 2, 52. 3, 32. H 1, 11. 3, 48. eius iura nova H 1, 78. duabus legionibus tenebatur 4, 5. praeses eius quaestor 11, 21. eius procuratores 4, 50.
 Africanus orator v. Iulius.
 Africum mare 1, 53. A. ventus 15, 46.
 Agamemnon O 9.
 Agerinus Agrippinae libertus 14, 6 sqq.
 agger Drusi coercendo Rheno fabricatus 13, 53. H 5, 19. aggeres structi expugnandis urbibus H 3, 20.
 agrariae leges 4, 32.
 Agrestis v. Iulius.
 Agricola Taciti socer A 3. ardor eius in studiis A 4. prima militia in Britannia A 5. quaestor in Asia A 6. legioni in Britannia praepositus A 7. inter patricios adscitus A 9. Aquitaniae praepositus ib. consul ib. Britanniae praepositus ib. Monam insulam capit A 18. acerbus in conviciis A 22. Caledoniam penetrat A 29. victoriam de Britannis consequitur A 37. Romam revertitur A 40. Domitiano suspectus A 39. moritur A 43. elogium A 44.
 Agrippa Asinius v. Asinius.
 Agrippa Fonteius v. Fonteius.
 Agrippa Haterius tribunus pl. 1, 77. praetor 2, 51. consul designatus 3, 49. consul 3, 52. illustribus viris perniciem meditatur 6, 4.

- Agrippa Iulius 15, 71.
 Agrippa Menenius O 17, 21.
 Agrippa Postumus in Planasiam eiectus 1, 3. atrox ingenio 1, 4. ab Augusto visitur 1, 5. a Tiberio occiditur 1, 6. 53. 3. 80.
 Agrippa Postumus falsus 2, 39. 40.
 Agrippa Vibulenus 6, 40.
 Agrippa rex Iudaeorum 12, 23. eiusdem nominis rex contra Parthos copias ducere iubetur 13, 7. Roma a Flavianis excitur H 2, 81. Tito auxilium ducit contra Iudaeos H 5, 1.
 Magrippa gener Augusti 1. 3. 4, 40. H 1, 15. tribuniciae potestatis socius 3, 56. Tiberii aemulus 6, 51. Mytilenis secretum agit 14, 53. bellorum et victoriarum Augusti socius 1, 3. 14, 53. Ubios in fidem recipit 12, 27. Agrippae monumenta 15, 39. stagnum 15, 37. liberorum fortuna 3, 19. filia v. Vipsania. nepos 3, 75. Iulia uxor adultera 1, 53.
 Agrippina Germanici uxor, neptis Augusti 1, 33. 2. 71. nurus Tiberii 1, 42. Rheni pontem solvi prohibet 1, 69. legionibus grates agit ib. fama et fecunditas 2, 43. pudicitia impenetrabilis 4, 12. Iuliam parit 2, 54. cineres Germanici Romam reportat 2, 75. 3, 1. queritur cum Tiberio 4, 52. maritum sibi poscit 4, 53. simulandi nescia 4, 54. a Tiberio apud senatum accusatur 5, 3. effigies eius a populo geritur 5, 4. in exilium pulsa 14, 63. moritur 6, 25.
 Agrippina Germanici filia, Tiberii neptis 4, 53. vitae suae commentarios scripsit ib. Cn. Domitio nubit 4, 75. in eam Messalinae odium 11, 12. Claudii coniugium captat 12, 3. ei nubit 12, 7. Lolliam ad mortem adigit 12, 22. stuprum cum Pallante 12, 25. 65. 14, 2. Augustae cognomentum adipiscitur 12, 26. coloniam Agrippinam deduci iubet 12, 27. signis Romanis praesidet 12, 37. Capitolium carpento ingreditur 12, 42. chlamyde aurata navali proelio praesidet 12, 56. Narcisso infensa 12, 57. Claudium veneno necat 13, 67. senatui interesse cupit 13, 5. potentia infracta 13, 12. accusationi respondet 13, 21. Neronem filium illicet ad incestum 14, 2. ex dolosa navi evadit 14, 5. iussu Neronis occiditur 14, 8.
 Agrippinensis colonia H 1, 56. 57. 4, 20. 25. 28. 55. 56. 63. originis Germanicae H 4, 28. G 28. auxilium a Ceriale petit H 4, 79. cf. Ubiorum ara.
 Agrippinus Paconius 16, 28. 29. 33.
 ala equitum 1, 49. 14, 26. Aurlana H 3, 5. Batavorum H 4, 18. Britannica H 3, 41. Canninefas 4, 73. Moesicae et Pannonicae H 3, 2. Petriana H 1, 70. 4, 49. Picentina H 4, 62. Raeticae H 1, 68. Sebostiana H 3, 6. Siliana H 1, 70. 2, 17. singularium H 4, 70. Tauriana H 1, 59. 64. Treverorum H 2, 14. 4, 55.
 alares Pannonii 15, 10. H 2, 94.
 Alba Iulii orti 11, 24.
 Albana villa Domitiani A 45.
 Albanorum regum imagines 4, 9. Albanum saxum 15, 43

- Albani pop. 2, 68. 4, 5. 6, 33.
 12, 45. 13, 41. H 1, 6. Thes-
 salis orti 6, 33.
 Albiganum Igueriae oppidum
 H 2, 15.
 Albintimilium H 2, 13.
 Albinus Lucceius v. Lucceius.
 Albis fl. 1, 59. 2, 14. 19. 22. 41.
 4, 44. G 41.
 albo senatorio eradere 4, 42.
 Albruna, mulier fatidica G 8.
 Albucilla amoribus famosa 6,
 47. in carcerem ducitur 6, 48.
 Alci dii Germanorum G 43.
 Alesia 11, 23.
 Alexander rex 2, 73. 3, 63. 6,
 31. 12, 13. O 16. Fr. 7.
 Tib. Alexander eques Rom. 15,
 28. Aegypti rector H 1, 11.
 in Vespasianum pronus H 2,
 74. legiones sacramento eius
 adigit H 2, 79.
 Alexandria Aegypti 2, 59. 67.
 H 1, 31. 5, 1. ibi imperium
 Vespasiani coepit H 2, 79.
 horreum P. R. H 3, 48. Se-
 rapin accipit H 4, 81. 84.
 Alexandrinus 14, 60.
 Alfenus Varus praef. castrorum
 H 2, 29. dux Vitellianorum
 Batavos ducit H 2, 43. praef.
 torii praef. H 3, 36. Appen-
 ninum obsidet H 3, 55. ad
 Vitellium regreditur H 3, 61.
 infamis et ignavus H 4, 11.
 Alieni forum H 3, 6.
 Aliso castellum 2, 7.
 Alledius Severus eques 12, 7.
 Alliaria Sempronii Gracchi uxor
 1, 53.
 Alliensis clades H 2, 91.
 Allobroges H 1, 66.
 Alpes Cottiae s. Cottianae H
 1, 61. 87. 4, 68. Graiae H 2,
 66. Iuliae H 3, 8. maritimae
 15, 82. H 2, 12. 3, 42. Panno-
 nicae H 2, 98. 3, 1. Poeninae
 H 1, 61. 70. 87. 4, 68. Raeti-
 cae G 1.
 Alpini H 2, 14.
 Alpinus Montanus Trevir H
 3, 35. 4, 31 sq. ad Civilem
 transit H 5, 19.
 Dalpinus eius frater H 5, 19.
 Alpinus Iulius H 1, 68.
 Altinum oppidum H 3, 6.
 Altinus Iulius 15, 71.
 Amanus Suriae mons 2, 83.
 Amasis rex Aegypti 6, 28.
 Amathus 3, 6. Amathusia Ve-
 nus ib.
 Amazones 3, 61. 4, 56.
 Ambivius Turpio O 20.
 Aminius Rebius v. Caninius.
 Amisia fl. 1, 60. 63. 2, 8. 23.
 Amorgus insula 4, 13. 30.
 Amphictyones 4, 14.
 amphitheatrum Fidenae ruit
 4, 62 sq. Placentiae conflagrat
 H 2, 21. Neronis in Martio
 campo exstruitur 13, 31. Cre-
 monense H 3, 32. struunt mi-
 lites H 2, 67.
 Ampius v. Tampius.
 Ampsivarii Germ. pop. 2, 8.
 22. 24. 13, 55. 56.
 Amunclanum mare 4, 59.
 Amulius Serenus H 1, 31.
 Anagnia opp. H 3, 62.
 Ancharius Priscus Caesium Cor-
 dum accusat 3, 38. 70.
 ancilium nondum conditorum
 religio H 1, 89.
 ancillis Graeculis delegantur
 infantes Romani O 29.
 Ancona 3, 9.
 Ancus rex 3, 26.
 Andecavi Galliae pop. 3, 41.
 Anemuriensis civitas 12, 55.
 Anglii Germaniae pop. G 40.
 Angrivarii Germ. pop. 2, 19. G
 33 sq. de illis triumphatur 2, 41.

- anguis ex muliere nata 14, 12.
visa in cubiculo Neronis 11, 11.
Anicetus Neronis libertus 14,
3. exitium Agrippinae struit
14, 3. 7. 8. postea Octaviae
insidiatur 14, 62. in Sardiniam
pellitur ib.
Anicetus Polemonis libertus H
3, 47. exitium H 3, 48.
Anicius Cerialis consul 15, 74.
occiditur 16, 17.
Annaeus Lucanus v. Lucanus.
Annaeus Mela Lucani pater oc-
ciditur 16, 17.
LAnnaeus Seneca ab exilio re-
vocatur 12, 8. praetor fit ib.
Neronis praeceptor 13, 2. eius
potentia morte Burri infrin-
gitur 14, 52. oratio ad Nero-
nem 14, 53. accusatur 14, 65.
15, 56. secessum orat 15, 45.
occiditur 15, 60. imperio di-
gnus habitus 15, 65. divitiae
13, 42.
Annaeus Serenus 13, 13.
Annaeus Statius 15, 64.
annalium munus 3, 65. 4, 23.
13, 31. compositio O 22. Grae-
corum 2, 88.
Annia Rufilla 3, 36.
Annibal in Italiam ingruens
H 3, 34. oris eius dehone-
stamentum H 4, 13.
Annius Bassus H 3, 50.
Annius Faustus H 2, 10.
Annius Gallus dux Othonis H
1, 87. 2, 23. ad occupandas
Padi ripas praemittitur H 2,
11. Placentiae auxilium ducit
H 2, 23. moram Othoni sua-
det H 2, 33. milites Othonia-
nos placat H 2, 44. a Vespas-
iano in Germaniam mittitur
H 4, 68. 5, 19.
Annius Pollio maiestatis postu-
latur 6, 9.
Annius Pollio in Neronem con-
iurat 15, 56. in exilium pel-
latur 15, 71. Serviliae maritus
16, 30.
Annius Vinicianus 15, 28.
annonae claustra H 3, 8. sub-
sidia H 3, 48. praefectura 1,
7. 13, 22. H 4, 68. cura prae-
cipua principum 3, 54. 4, 6.
saevitia 2, 87.
annus verus, magnus O 16.
septimus Indaeorum H 5, 4.
anni divisio apud Germanos
G 26.
PAnteius Suriae praeficitur 13,
22. veneno exstinguitur 16, 14.
Antenor 16, 21.
Anthemusias urbs 6, 41.
Antias ager 14, 3.
Antigonus rex 4, 43.
Antiochenses 2, 69. H 2, 82.
forum 2, 73. theatrum H 2, 80.
Antiochia urbs H 2, 79. Ger-
manicus in ea crematur 2, 83.
Antiochus Cilicum rex 12, 55.
13, 7. 37. H 5, 1. regum in-
servientium ditissimus H 2,
81. Armeniae partem nactus
14, 26. Vespasianum iuvat H
5, 1.
Antiochus Commagenorum rex
2, 42.
Antiochus Epiphanes Suriae
rex H 5, 8.
Antiochus Magnus, Suriae rex
2, 63. 3, 62. 12, 62.
Antipolis Galliae Narbonensis
municipium H 2, 15.
antiquarii O 21. 42.
antistes caerimoniarum H 4, 83.
Antistia Plauti uxor 14, 22.
Antistius Labeo 3, 75.
Antistius Sosianus trib. pl. 13,
28. praetor 14, 48. ob pro-
brosa carmina exilio multatur
14, 48 sq. 16, 21. PAnteium

- accusat 16, 14. ab exilio ob id revocatur ib. in exilium repellitur H 4, 44.
- CAntistius consul 4, 1. alius 12, 25.
- LAntistius Vetus consul 13, 11. exercitui praeest in Germania 13, 53. Plautum generum ad res novas hortatur 14, 58. Asiae proconsul 16, 10. moritur 16, 10 sq.
- Antistius Vetus e primoribus Macedonum relegatur 3, 38.
- Antium 3, 71. 14, 4. 27. Antias ager 14, 3. Neronis patria 15, 23. et secessus 15, 39. ibi Fortuna equestris 3, 71.
- CAntius ad census Galliarum missus 2, 6.
- Antonia Claudii filia 12, 2. 68. Cornelii Sullae uxor 13, 23. coniurationis in Neronem conscia 15, 53.
- Antonia minor LDomitii uxor 4, 44. Cn. Domitii et Domitiae Lepidae mater 12, 64.
- Antonia Germanici mater 3, 3. 18. et Claudii 11, 3. 13, 18.
- Antonia turris Hierosolymis H 5, 11.
- Antonius Arrius H 1, 77.
- Antoninus Haterius 13, 34.
- Antonius Felix Pallantis frater, Iudaeae procurator 12, 54. saevitia ac libido H 5, 9. Drusillam uxorem ducit ib.
- Antonius Flamma H 4, 45.
- Antonius Iulus 1, 10. 3, 18. interfectus ob adulterium Iuliae 4, 44.
- Antonius Naso tribunus praetorianorum H 1, 20.
- Antonius Natalis in Neronem coniurat 15, 50. 54. 55. ob festinatum indicium impunitus 15, 56. 71.
- Antonius Novellus Othonis dux H 1, 87. nullius auctoritatis in milites H 2, 12.
- Antonius Primus falsi damnatus 14, 40. H 2, 86. in partes Flavianas transgressus H 2, 86. oratio pro bello festinando H 3, 2. Italiam invadit H 3, 6. et vastat H 3, 49. facundia et in vulgum auctoritas H 3, 10. 80. virtus in proeliis H 3, 17. avaritia ac superbia H 3, 28. 31. Cremonam expugnat H 3, 31. Mucianum insectatur H 3, 53. ab eo timetur H 4, 39. milites alloquitur H 3, 60. prodicionis suspectus H 3, 78. 4, 68. potentia in urbe H 4, 2. fracta Muciani adventu H 4, 11. consularia accipit H 4, 4. ad Vespasianum proficiscitur H 4, 80. eius arrogantia H 3, 49. 4, 80.
- LAntonius, filius Iuli Antonii, moritur 4, 44.
- MAntonius triumvir 1, 2. 9. 10. 2, 53. Germanici avus 2, 43. 53. a Parthis exturbatur 2, 2. Artavasden interficit 2, 3. epistolae in Augustum 4, 34. Herodis amicus H 5, 11. impugnatur a Cicerone O 37. eius neptis libertino nupta H 5, 9.
- Antonius Taurus tribunus praetorianorum H 1, 20.
- anulus ferreus G 31. anulum signatorium frangere 16, 19. anulo clausa utensilia 2, 2. anulis donati equites fiunt H 1, 13. 2, 57. 4, 3.
- Aorsi Asiae populus 12, 15 sq. 19.
- Apamenses 12, 58.
- MAper orator O 2. 11. 27.
- Aphrodisienses 3, 62.
- Apicata Seiani uxor pellitur 4,

3. Seiani scelus in Drusum prodit 4, 11.
 Apicius dives ac prodigus 4, 1.
 Apidius Merula 4, 42.
 Apinius Tiro H 3, 57. 76.
 Apio Cyrenensium rex 14, 18.
 Apis Aegyptiorum deus H 5, 4.
 Apollinaris v. Claudius Apollinaris.
 Apollinis aedes H 1, 27. 3, 65. oraculum 3, 68.
 Apollo Clarius 2, 54. 12, 22. Pythius 12, 63. H 4, 83. patria Delus 3, 61. citharoedus 14, 14.
 Apollodorus rhetor O 19.
 Apollonidenses 2, 47.
 Aponianus v. Dillius Aponianus.
 LAponius eques Ro. 1, 29.
 MAponius Saturninus Moesiae rector H 1, 79. 5, 26. triumphali statua donatus H 1, 79. pessimum facinus audet H 2, 85. defectionem Vitellio nuntiat H 2, 96. celerare cum exercitu iubetur H 3, 5. cum legione VII advenit H 3, 9. periclitatur H 3, 11.
 appellationes ad senatum 14, 28.
 Appennini iuga H 3, 42. 50. 52. 55 sq.
 Appia via 2, 30. H 4, 11.
 Appius Appianus senatu motus 2, 48.
 Appius Caecus O 18. 21.
 Appius Silanus 6, 9. 11, 29.
 Appuleia Varilla 2, 50.
 Sex Appuleius 1, 7.
 Aprilis Neroneus dictus 15, 74. 16, 12.
 Apronia a viro in praeceps iacta 4, 22.
 Apronianus Vipstanus H 1, 76.
 LApronius eques Rom. 2, 32. 3, 64. inter Germanici duces 1, 56. triumphalia insignia obtinet 1, 72. sententia in Libonem 2, 32. Africae praefuit 3, 21. 4, 13. contra Tacfarinatem missus 3, 21. Plautium Silvanum generum accusat ob interemptam filiam 4, 22. Germaniae inferioris proprætor 4, 73. 11, 19. socer Lentuli Gaetulici 6, 30.
 Apronius Caesianus eius f. 3, 21.
 aprorum formae insigne superstitionis G 45.
 Apuli pop. 3, 2. Apula litora 4, 71.
 Apulia 16, 9.
 aqua (Claudia) 11, 13. Marcia 14, 22. Sinuessanae H 1, 72.
 aquila cum Varo amissa reperitur 1, 70. 2, 25.
 aquilae propria legionum numina 2, 17. augurium laetum ib. H 1, 62. inter aquilas vectae militum pecuniae 1, 37. aquila in fastigio templi H 3, 71.
 Aquila Iulius 12, 15.
 Aquila Vedius H 2, 44. 3, 7.
 Aquileia H 2, 46. 85. 3, 6. 8.
 Aquilia adultera exilio punita 4, 42.
 aquiliferi 1, 39. 48. H 1, 56. 4, 25.
 Aquilius primipilaris H 4, 15.
 Aquilius Regulus H 4, 42.
 Aquinas colonia H 1, 88. 2, 63.
 Aquinus Cornelius H 1, 7.
 Aquitania H 1, 76. A 9.
 ara adoptionis 1, 14. magna Herculis 12, 24. 15, 41. Ubiorum 1, 39. 57. amicitiae et clementiae 4, 74. Consi 12, 24. Drusi 2, 7. Solis 6, 28. Veneris Paphiae H 2, 3. Ulixis G 3. ultionis 3, 18. ara in senatu 16, 31.

arae barbarae 1, 61. decretae ob trib. pot. 3, 57. dicatae fluminibus 1, 79. statutae dis Manibus 3, 2.

Arabes 6, 28. 44. 12, 12. 14. H 5, 1.

Arar Galliae fl. 13, 52. H 2, 59.

Araricus Vulcatus 15, 50.

aratro designata oppida 12, 24.

Aravisci Pannoniae pop. G 28.

Araxes Armeniae fl. 12, 51. Ar-taxata adluit 13, 39.

arbor ruminalis 13, 58.

Arcadiae reges 12, 53.

Arcas Euander 11, 14. 15, 41.

arcantum imperii 2, 36. 59. H 1, 4.

Archelaus Cappad. rex 2, 42. 6, 41. 14, 26.

Archias Licinius O 37.

arcus dicati ob signa Vari recepta 2, 41. ob res bene gestas 2, 64. 13, 41. 15, 18. in honorem Germanici 2, 83. ob trib. pot. Drusi 3, 57.

ardentia pila 15, 7. signa 12, 64.

Arduenna silva 3, 42.

Arenacum H 5, 20.

Areum iudicium 2, 55.

argentum signatum 6, 17. Britannicum A 12. Germanis nullum G 5. Mattiacum 11, 20.

Argius dispensator Galbae H 1, 49.

Argivi in Coe 12, 61.

Argolicus Achaeus 6, 18.

Aricia opp. H 4, 2. nemus Aricinum H 3, 36.

aries Phrxi 6, 34. Hammonis H 5, 4.

Arii Asiae pop. 11, 10.

Ariminum H 3, 41. 42.

Ariobarzanes Armeniae rex 2, 4.

Ariovistus rex H 4, 73.

Aristobulus minoris Armeniae rex 13, 7. 14, 26.

Aristonicus Pergamenus 4, 55. 12, 62.

arma Germanorum G 6. Suionum sub custode G 44. Sarmatarum 6, 35. H 1, 79. armorum agger ex victoria H 2, 70. arma diversa legionariorum et auxilium 12, 35, H 1, 38.

armamenta navium H 5, 23.

Armenia 2. 56. 3, 48. Romanis infida 2, 3. ab Hiberis occupatur 6, 38. bellum cum Hiberis gerit 12, 44. a Parthis occupata 13, 6. suo arbitrio relicta 15, 17.

Armenia minor 11, 9. 13, 7.

Armenii inter Parthos et Romanos ambigui 2, 3. 56. 13, 34. olim sub Aegyptiis 2, 60. aditi Corbuloni 15, 12. reges accipiunt a Caesaribus 2, 3. quos non defendunt 2, 4. Artaxiam a Germanico accipiunt 2, 64. petuntur Vononi 2, 68. socii Tiridatis 6, 44. subiguntur a Mithridate 11, 9. vastantur a Corbulone 14, 23. H 3, 24. Armeniorum cultus, instituta 2, 56. perfidia 12, 46.

Arminius Germanorum dux 1, 55. vinctus a Segeste 1, 58. Cheruscos concitat 1, 60. contra Romanos pugnat 1, 63. castra eorum aggreditur 1, 68. cum Flavo fratre colloquitur 2, 9 sq. a Germanico funditur 2, 17. iterum cum Germanico pugnat 2, 21. favor apud populares 2, 44. manum cum Maroboduo conserit 2, 46. regnum affectans occiditur a suis 2, 88. uxor et filius 1, 57 sq.

Arnus Etruriae fl. 1, 79.
 Arpus Chattorum princeps 2, 7.
 Arrecinus Clemens H 4, 68.
 Arria Thraseae uxor 16, 34.
 alia huius mater ib.
 Arrius Antoninus H 1, 77.
 Arrius Varus praefectus cohortis 13, 9. infami gratia primum pilum adeptus H 3, 6. Antonio comes ad invadendam Italiam ib. Vitellianos fundit H 3, 16. 61. praefectus praetorii H 4, 2. apud Mucianum incusatur H 3, 52. ab eo timetur H 4, 39. 68. praetoria insignia obtinet H 4, 4. annonae praefectus H 4, 68.
 Arruntii 11, 7.
 Arruntius Stella 13, 22.
 LArruntius 1, 8. 3, 11. Tiberio suspectus 1, 13. 6, 27. H 2, 65. coërcendo Tiberi praepositur 1, 76. de eo negotio agit in senatu 1, 79. eius potentia 6, 5. sanctissimae artes 6, 7. 11, 6. accusatus se ipse necat 6, 47 sq. accusatores puniti 6, 7.
 Arsaces rex Armeniae 6, 31. interficitur 6, 33.
 Arsaces Parthus H 5, 8. Arsacis gens 12, 14. regnum G 37.
 Arsacidae 2, 1 sqq. 6, 34. 11, 10. H 1, 40. eorum fastigium 15, 1. favor 14, 26.
 Arsamosata Armeniae castellum 15, 10.
 Arsaniae Armeniae fl. 15, 15.
 Artabanus rex Parthorum 2, 3. 4. legatos ad Germanicum mittit 2, 58. superbus erga Romanos, saevus in suos 6, 31. subsidium in Armeniam mittit 6, 33. regno a suis eicitur 6, 36. revocatur 6, 43. Seleuciam subigit 6, 42.

Artabanus, eius filius, a Gotarze fratre necatus 11, 8.
 Artavasdes Armeniae rex 2, 3. alius eius nominis 2, 4.
 Artaxata Armeniae caput 2, 56. 13, 39. ab Hiberis occupantur 6, 33. iugum Parthorum accipiunt 12, 50. a Romanis capta et incensa 13, 41. 14, 23.
 Artaxias Armeniae rex 2, 3. alius Zeno a suis coram Germanico consalutatus 2, 56. 64. obit 6, 31.
 Artemita Parthicum opp. 6, 41. artes civiles A 39. Graecae 15, 41. ludicrae 14, 16. O 10. militares 12, 12. Romanae 6, 11. seniles 3, 8. theatrales 14, 21. artium corruptarum causae O 28.
 Artoria Flaccilla 15, 71.
 Arverni pop. Galliae H 4, 17.
 Arulenus Rusticus trib. pl. 16, 26. praetor H 3, 80. ob Thraseam laudatum damnatus A 2.
 Aruseius accusator 6, 7.
 LAruseius 6, 40.
 arx Capitolii 11, 23. H 3, 69. 71. 78.
 Asciburgium Germaniae opp. in Rheni ripa H 4, 33. G 3.
 Asclepiodotus v. Cassius.
 Asconius Labeo 13, 10.
 Asiae urbes templum Tiberio statuunt 4, 15. 37. 55. Asia amoena 3, 7. proconsules 2, 47. 3, 32. 13, 43. H 3, 46. A 6. Asiae urbes XII terrae motu collapsae 2, 47. ob id tributo levatae 2, 47. 4, 13. ab Europa divortium 12, 63. parata peccantibus A 6. servituti H 4, 17.
 Asiaticus dux Galliarum H 2, 94. ad supplicium postulatur ib.

Asiaticus Iulius O 14.
 Asiaticus Vitellii libertus H 2, 57. 95. servilisupplicio affectus H 4, 11.
 Asiaticus Valerius v. Valerius.
 Asinius Agrippa consul 4, 34. moritur 4, 61.
 Asinius Gallus 1, 8. libertas erga Tiberium 1, 12. in senatu sententiae 1, 76 sq. 2, 32. 35. 4, 20. 30. 71. de eo Augusti iudicium 1, 13. tribunum pl. increpat 1, 77. patronus a Pisone petitur 3, 11. Tiberium adulando offendit 4, 71. Agrippinae adulter 6, 25. moritur 6, 28.
 Masinius Marcellus 14, 40. consul 12, 64.
 Asinius Pollio 1, 12. 11, 6. O 17. 21. 25. scripta 4, 34. O 38.
 Asinius Pollio alae praefectus H 2, 59.
 Asinius Salomnus obiit 3, 75.
 Casinius consul 4, 1.
 asini effigies Indaeis coli credita H 5, 4. asini agrestes Moysen ducunt ad aquarum venas H 5, 3.
 Asitius (?) O 21.
 Asper Sulpicius v. Sulpicius.
 Lasprenas Africae proconsul 1, 53. percunctatio in senatu 3, 18.
 Asprenas Calpurnius H 2, 9.
 Assyria 12, 13. Assyrii H 5, 2. 8.
 asyla apud Graecas civitates 3, 60 sqq. 4, 14. asylum Romae H 3, 71.
 M. Ateius praetorius 2, 47.
 Ateius Capito coercendo Tiberi imponitur 1, 76. 79. Tiberii in senatu adulator 3, 70. moritur 3, 75.
 Ateste opp. H 3, 6.
 Athenae 2, 53.

Athenienses Mithridatis Antonique socii 2, 55. honores in Germanicum 2, 53. in victos animus 11, 24. veneno extinguunt damnatos 15, 64. leges a Solone scriptae 3, 26. oratores O 25. 40. Philippus iis metuendus 2, 63.
 Atia 3, 68; Augusti mater O 28.
 Atidius Geminus 4, 43.
 Atilia Lucani mater v. Acilia.
 Atilius bello Punico primo aedem Spei vovet 2, 49.
 Atilius libertinus, auctor magnae cladis 4, 62 sq.
 Atilius Rufus Suriae praeses A 40.
 Atilius Vergilio H 1, 44.
 Atilius Verus H 3, 22.
 Atimetus Domitiae libertus et concubinus 13, 19. 21. supplicio afficitur 13, 22.
 Atria opp. H 3, 12.
 Atria Galla C Pisonis uxor 15, 59.
 atrium Libertatis H 1, 31.
 Attianus v. Nonius.
 Attici oratores O 25. Attica ora 5, 10.
 AAtticus praef. cohortis A 37.
 Atticus v. Curtius, Iulius, Pomponius, Quintius, Vestinus.
 Attius centurio 6, 24.
 Attius poeta v. Accius.
 Attus Clausus 4, 9. 11, 24. 12, 25.
 Atys rex 4, 55.
 auditoria iudicialia O 39. recitationum O 9. scholasticorum ib.
 Aventicum Helvetiorum caput H 1, 68.
 Aventinus 6, 45. H 3, 70. 85.
 Avernus lacus 15, 42.
 Aufidienus Rufus 1, 20.
 Aufidius Bassus O 23.

augurale 2, 13. 15, 30.
 auguratus 1, 62. H 1, 77. augures 3, 64.
 Augurinus v. Iulius.
 augurium salutis 12, 23. laetum 2, 17. H 1, 62. auguriis patrum sacra silva G 39.
 Augusta v. Livia.
 Augustae nomen datum 1, 8. 12, 26. 15, 23. H 2, 89.
 Augusta Taurinorum H 2, 66.
 Augustales ludi 1, 15. 54.
 Augustales sodales 1, 54. 2, 83. 3, 64. H 2, 95.
 Augustiani equites a Nerone conscripti 14, 15.
 Augustodunum Aeduorum caput 3, 43. 45 sq.
 Augustus 1, 1. educatus ab Atia matre O 28. in locum Hirtii se consulens sufficit O 17. annos natus XIX civilia bella sustinet 13, 6. bellum cum Antonio 11, 7. H 3, 66. aspectu exterret legiones Actiacas 1, 42. Neroni uxorem aufert 1, 10. imperium invadit 1, 2. quod nomine principis constituit 1, 9. rem publicam legibus ornat 3, 28. reperit vocabulum summi fastigii, tribuniciam potestatem 3, 56. quaedam ex antiquitate flectit ad praesentem usum 4, 16. legem maiestatis novat 1, 72. patricios creat 11, 25. pomerium urbis augeat 12, 23. Aegyptio equites Ro. imponit H 1, 11. iis plenam potestatem tradit 12, 60. saepius in Orientem et Occidentem comitatus comite Livia 3, 34. item senex crebro in Germanias 1, 46. inde irritus discedit 1, 59. in collocanda filia de equitibus Romanis consultat 4, 39.

filiam relegat 1, 53. Drusi corpori obviam it 3, 5. nepotum excessum fert fortiter 3, 6. histrionibus indulget 1, 54. spectaculum proelii navalis edit 12, 57. rationarium imperii perscribit 1, 11. coërendos imperii terminos suadet ib. et A 13. LVI annos imperat O 17. divinos honores sperat 4, 38. moritur Nolae 1, 5. testamentum 1, 8. mores et gesta 1, 9 sq. effigies inter numina 1, 11. 2, 41. inter Iovem et Martem memoratus 2, 22. imago 2, 37. statua 1, 73. templa 4, 37. 55. 57. 6, 45. cultores 1, 73. 4, 67. asylum 3, 63. eloquentia 13, 3. epistolae O 13. iudicium de Asinio Gallo aliisque 1, 13. forum 4, 25. fortuna in rem publ. valida, domi improspira 3, 24.

Aviola v. Acilius.

Aviones Germaniae pop. G 40. avis invisitata specie H 2, 50. aves dirae 12, 43. aquilae Romanae aves 2, 17. avium voces et volatus G 10.

Avitus v. Dubius.

Avona (?) Britanniae fl. 12, 31. aurariae in Hispania 6, 19. Aurelia Caesaris mater O 28. MAurelius Cotta consul 3, 2. 17. alius eiusdem nominis 13, 34.

Aurelius Fulvus legatus legionis H 1, 79.

Aurelius Pius senator 1, 75.

Aurelius Scaurus G 37.

Auriana ala H 3, 5.

aurigae Britannorum A 12.

Aurinia v. Albruna.

aurum Germanis nullum G 5.

Auspex Iulius H 4, 69.

auspices in nuptiis 11, 27. 15, 37.

auspicia apud Germanos G 10.

autumnus Germanis nullus G 26.

Auzea castellum Numidia 4, 25.

Bacchae 11, 31.

Bactriani 2, 60. campi 11, 8.

Baduhennae lucus 4, 73.

Baebius Massa H 4, 50. A 45.

Baetasii superati H 4, 56. 66.

Baetica provincia H 1, 53. civitates Maurorum dono accipit H 1, 78.

Baiæ 11, 1. 13, 21. 14, 4. 15, 52.

Baianus lacus 14, 4.

Ti. Balbillus 13, 22.

Balbus v. Domitius, Laelius.

Balbus Hispanus Caesaris opibus potens 11, 24. 12, 60. 3, 72.

Baleares insulae 13, 43.

balista 12, 56. 15, 9. H 3, 23. 29, 4, 23.

balnei fervidi vapore necari 14, 64. 15, 64. 69, 16, 11.

balsamum nascitur in Iudaea H 5, 6. G 45.

barba ex voto H 4, 61. G 31.

Barbius Proculus H 1, 25.

Bardanes v. Vardanes.

barditus Germanorum G 3.

Barea Soranus 12, 53. a Nerone pervertitur 16, 21. 23. mortis arbitrium ei permittitur 16, 33. falso testimonio circumventus H 4, 10. 40.

Bargioras H 5, 12.

Barium Apuliae municipium 16, 9.

basilicae H 1, 40. Pauli refecta 3, 72.

Basilides sacerdos H 2, 78. alius e primoribus Aegypti H 4, 82.

Bassus v. Annius, Caesellius, Lucilius, Saleius.

Bastarnae pop. 2, 65. G 46.

Batavi Chattorum quondam pop. H 4, 12. G 29. Gallis antiquitus infesti H 4, 73. gens ferox H 1, 59. tributorum expertes H 4, 12. 17. 5, 25. G 29. virtute praecipui G 29. nandi periti 2, 8. H 2, 17. a Civile in arma rapiuntur H 4, 21. contra Britannos pugnant cum gloria A 36. H 4, 12.

Batavodurum opp. H 5, 19 sq.

Batavorum cohortes H 1, 59.

64. 2, 27. 66. 69. 4, 12. 15. 19.

A 36. insula 2, 6. H 4, 18. 5,

23. motus H 4, 13 sq.

Bathyllus histrio 1, 54.

Bauli villa 14, 4.

Bedriacensis pugna H 2, 39.

50. 52. 66. 86. 3, 31. Bedriacenses campi H 2, 70.

Bedriacum H 2, 23. 39. 44. 49. 3, 15. 20. 27. 31.

Belgae 3, 40. robur Gallorum H 4, 76. Romanorum amici

4, 43. auxilia Verginii H 4, 17.

Belgarum civitates 1, 34. H 4, 37.

Belgica 13, 53. Belgicae legatus H 1, 59. procurator H 1, 12. 58.

bellum Italicum 3, 27. Germanicum H 4, 12. Perusinum 5, 1. Sabinum H 3, 72. sociale 6, 12.

Belus amnis H 5, 7.

Beneventum 15, 34.

Benignus v. Orfidius.

Berenice regina H 2, 2. 81.

Berytus H 2, 81.

LBestia O 39.

Betasii v. Baetasii.

Betius Cilo H 1, 37.

- Bibaculi carmina 4, 34.
 bibliothecae O 21. 37.
 CBibulus 3, 52.
 bigati pecuniae species G 5.
 Bingium Germaniae opp. H 4, 70.
 Bithynia 1, 74. eius proconsul CPetronius 16, 18.
 Bithyni 16, 33. accusant Cadium Rufum 12, 22. Tarquitium Priscum 14, 16. Bithynum mare 2, 60.
 bitumen ex Iordane egeritur H 5, 6.
 Blaesus v. Iunius, Pedius.
 Blaesii duo voluntaria morte perempti 6, 40.
 Blandus v. Rubellius.
 Blitius Catulinus 15, 71.
 boarium forum 12, 24.
 Bocchoris rex Aegypti H 5, 3.
 Bodotria Britanniae aestuarium A 23. 25.
 Boihaemum G 28.
 Boii Gallica gens G 28. 42. H 2, 61.
 Boiocalus Germanus 13, 55. 56.
 Bolanus v. Vettius.
 boletus 12, 67.
 Bonna Germaniae civitas H 4, 19. 70. 77. castra ibi Romanorum H 4, 20. 25. 62. 70. 77. 5, 22.
 Bononia H 2, 53. eius amphitheatrum 67. 71. colonia 12, 58.
 Boresti pop. in Britannia A 38.
 bos a Iudaeis immolatur H 5, 4. locutus H 1, 86. ab Aegyptiis colitur H 5, 4. boum terga tributa Frisiorum 4, 72.
 Bosporanum bellum 12, 15. 63.
 Bosporus 12, 15.
 Boudicca Icenorum regina 14, 31 sq. A 16. se ipsa veneno necat 14, 37.
 Bovillae opp. 2, 41. 15, 23. H 4, 2. 46.
 bracae tegmen barbarum H 2, 20.
 Brigantes Britanniae pop. 12, 32. H 3, 45. A 31. domiti a Ceriale A 17.
 Briganticus v. Iulius.
 Brinno Canninefatium dux H 4, 15 sq.
 Britanni homines immolant 14, 30. sexum non discernunt in imperiis 14, 35. A 16. ingenia A 21. lingua G 45. arma A 36.
 Britannia H 1, 19. metallifera A 12. perdomita et statim omissa H 1, 2. deficit 14, 30. eius proconsules A 14 sqq. eius victoriae 14, 29. 32. clades 14, 37. A 37. situs et mores A 10.
 Britannicae legiones H 1, 9. 60 sq. 2, 32. 57. 65 sq. 97. 3, 22. virtus A 23. 33.
 Britannicus Claudii et Messalinae filius 11, 4. 11. 32. 12, 2. Domitio postponitur 12, 25. 41. veneno a Nerone tollitur 13, 16.
 Brixellum H 2, 33. 39. 51 sq. 54.
 Brixiana porta H 3, 27.
 Bructeri 1, 51. 60. 13, 56. H 4, 21. 61. 77. 5, 18. excisi G 33.
 Brundisium foedus 1, 10.
 Brundisium 2, 30. 3, 1. 7. 4, 27. H 2, 83.
 Brutteditus Niger 3, 66.
 LBrutus libertatis auctor 1, 1. legem curiatam de quaestoribus repetit 11, 22. patricios minorum gentium instituit 11, 25.
 MBrutus 1, 2. laudatur 4, 34. summus orator O 25. conationes 4, 34. O 18. 21. effigies

non praelata in funere sororis
3, 76.
bucina convivium dimittebatur
15, 30.

Burdo v. Iulius.

Burii Germaniae pop. G 43.

Burrus Afranius praetorii prae-
fectus 12, 42. Neronis rector
13, 2. 6. ei suspectus 13, 20.
dignationem retinet ib. super
Agrippinae caede consulitur
14, 7. adssistit ludis iuvenali-
bus 14, 15. moritur 14, 51.

Byzantium Thraciae urbs 2, 54.
H 2, 83. 3, 47. situs 12, 63.
tributo levatur 12, 63.

Cadicia v. Caedicia.

Cadius Rufus repetundarum
damnatur 12, 22. in senato-
rium locum restituitur H 1, 77.
Cadmus litteras Graecis attulit
11, 14.

Cadra collis 6, 41.

Caecilianus senator 6, 7. cf.
Domitius et Magius 3, 37.

Caecilius Cornutus 4, 28.

Caecilius Metellus consul G 37.
L. [Caecilius] Metellus pontifex
max. 3, 71.

Caecilius Simplex H 2, 60. idem
consul H 3, 68.

ACaecina a Cicerone defensus
O 20.

Caecina Alienus legatus legio-
nis H 1, 52. habitus et mores
H 1, 53. dux a Vitellio deli-
gitur H 1, 61. cum Helvetiis
pugnat H 1, 67 sq. modeste
per Italiam incedit H 2, 20.
Placentiam oppugnat H 2, 20.
frustra H 2, 22. favor apud
milites H 2, 30. ambitio H 2,
56. 99. contra Vespasianum
mittitur H 2, 99. perfidiam
meditatur ib. Vicetiae genitus

H 3, 8. ad Vespasianum de-
sciscit H 3, 13. vincitur H 3,
14. eius edictum H 4, 31.

ACaecina Severus 1, 31. 3, 18.
33. Marsos caedit 1, 59. XL
annis militavit 1, 64. Armi-
nium vincit 1, 68. triumphalia
insignia obtinet 1, 72. fabri-
candae classi praeponitur 2,
6. sententiae eius in senatu
3, 18. 33.

PCaecina Largus 11, 33 sq.

Caecina Licinius H 2, 53.

Caecina Tuscus 13, 20. H 3, 38.

Caedicia Scaevini uxor 15, 71.
caelebs vita 12, 1. caelimum
poenae 3, 25.

Caeles Vibenna 4, 65.

Caelius mons 15, 38. deustus
4, 64. Augustus appellatus ib.
a Caelo Vibenna nominatur
4, 65.

C. Caelius consul 2, 41.

Caelius Cursor eques Ro. 3, 27.

Caelius orator O 17 sq. 21. 25
sq. 38.

Caelius Pollio 12, 45.

Caelius Roscius H 1, 60.

Caelius Sabinus H 1, 77.

Caepio Crispinus 1, 74. Ser-
vilius G 37.

Caeracates pop. H 4, 70.

CCaesar dictator v. Iulius.

Caesar Augustus v. Augustus.

Caesar Tiberius v. Tiberius
etc.

CCaesar Augusti nepos 1, 3. 4,
1. ad res Orientis missus 2,
42. Armeniam obtinet 2, 4. 3,
48. Tiberii aemulus ib. et 6,
51. Liviam uxorem habuit 4,
40.

CCaesar Caligula 1, 41. 69.
Iuliam Augustam in funere
laudat 5, 1. impudicitia 6, 9.
45. 15, 72. ingenium 6, 45.

- Claudiam Silanam uxorem ducit 6, 20. et Lolliam 12, 22.
 a Seiano dolo petitus 6, 3. de eo scitum Passieni dictum 6, 20. effigiem suam in templo Hierosol. poni iubet H 5, 9.
 Macroni conscius in Tiberio necando 6, 50. conatus adversus Germanos irriti A 13. G 37. occultis insidiis oppressus a Cassio Chaerea 1, 32. H 3, 68.
 LCaesar Augusti nepos 1, 3. 53. Tiberii aemulus 6, 51. Lepidae sponsus 3, 23.
 Caesarea caput Iudaeae H 2, 79.
 Caesaris nomen principatus H 2, 80. recusatum a Vitellio H 2, 62. receptum ab eodem H 3, 58. consalutatur Domitianus H 3, 86. familia Caesarum ad unum redacta 13, 17. Caesarum tumultus 3, 9.
 Caesellius Bassus Poenus 16, 1. se ipse interficit 16, 3.
 Caesennius v. Paetus.
 Caesennius Maximus 15, 71.
 Caesia silva 1, 50.
 Caesianus Apronius, v. Apronius.
 Caesius Cordus 3, 38. repetundarum damnatus 3, 70.
 Caesius Nasica 12, 40.
 Caesoninus Suillius 11, 86.
 CCaetronius legatus legionis 1, 44.
 Caetronius Pisanus H 4, 50.
 Caius v. Gaius.
 Calabria 3, 1 sq. H 2, 83. a servis turbata 12, 65.
 Calavius Sabinus 15, 7.
 Caledonia A 10 sq. 25. 27. 31.
 Calendis Ianuariis sollemnia incipientis anni 4, 70. ius iurandum 16, 22.
 Calenus v. Iulius Calenus.
 Cales 6, 15. provincia quaestoria 4, 27.
 Calgacus Britannorum dux A 29 sqq.
 Caligula v. CCaesar Caligula.
 Callistus Claudii libertus 11, 29. 38. Lolliae Paulinae fautor 12, 1.
 calones H 1, 49. 2, 87. 3, 33.
 Calpurnia illustris femina pervertitur 12, 22. ab exilio revocatur 14, 12.
 Calpurnia Claudii imperatoris paelex 11, 30.
 Calpurnia scita 15, 20. Calpurnium genus 3, 24. 15, 48.
 Calpurnianus Decius 11, 35.
 Calpurnius aquilifer 1, 39.
 Calpurnius Asprenas H 2, 9.
 Calpurnius Fabatus 16, 8.
 Calpurnius Galerianus occiditur H 4, 11.
 Calpurnius Repentinus H 1, 56. occiditur H 1, 59.
 Calpurnius Salvianus 4, 36.
 LCalpurnius consul 4, 62.
 LCalpurnius Piso v. LPiso.
 CnCalpurnius v. CnPiso.
 Calvia Crispinilla Neronis magistra libidinum H 1, 73.
 Calvina v. Iunia.
 CCalvisius Sabinus consul 4, 46. 6, 9. H 1, 48.
 Calvisius Silanae cliens 13, 19. 21. relegatur 13, 22. poena exsolvitur 14, 12.
 Calusidius miles 1, 35. 43.
 Calvus orator O 17. 18. eius libri quot 21. 25. 34.
 camarae naves Ponticae H 3, 46.
 cameli 15, 12.
 Camerinus Sulpicius 13, 52. Scribonianus H 2, 72.
 Camerium 11, 24.
 Camillus reciperator urbis 2, 52.

Camillus Scribonianus v. *Furius*.
Campani magistratus 3, 2.

Campania 3, 31. 47. 4, 67. 13, 26. turbine ventorum vastata 16, 13. haustae et obrutae eius urbes H 1, 2. *Campaniae* lacus H 1, 23. laus H 1, 2. 3, 60. 66. classis 15, 46. 51. templa per C. a Tiberio dedicata 4, 67.

Campanus Tungrus H 4, 66.

campus (Martis) 1, 15. in eo amphitheatrum 13, 31. sepultura Augusti 1, 8. Germanici 3, 4. Britannici 13, 17.

campi mirabiles ad mare mortuum H 5, 7.

Camulodunum colonia Brit. 12, 32. 14, 31 sq.

Camurius miles, occisor Galbae H 1, 41.

candidati numero liberorum praeferuntur 2, 51. eorum ambitus 15, 20. consulatus 1, 81. praeturae duodecim 1, 14.

Cangi v. *Ceangi*.

Caninius Gallus 6, 12.

Caninius Rebilus unius diei consul H 3, 37.

Caninius Rebilus venas exsolvit 13, 30.

Canninefas 11, 18. ala 4, 73. tumultus H 4, 16.

Canninefates pop. H 4, 15. 32. 56. 79. 85. cohortes H 4, 19.

Canopus navis rector et Aegypti opp. 2, 60.

cantus Batavorum in acie H 4, 18. Germanorum G 2 sq. Britannorum A 33. Thracum 4, 47.

Capito v. *Ateius*, *Cossutianus*, *Fonteius*, *Insteius*, *Lucilius*, *Valerius*, *Verginius*.

Capitolii historia H 3, 72. a Tito Tatius additum urbi 12,

24. incensum 6, 12. H 1, 2. 3, 72. eius incendium malum omen H 4, 54. a Vespasiano restituitur H 4, 53. obsessum a Gallis 11, 23.

Cappadocia olim sub Aegyptiis 2, 60. in provinciam redacta 2, 42. 56. nova iura accipit H 1, 78. situs 15, 12. procurator 12, 49. cohortes in ea 13, 8.

Cappadocum nobilitas 14, 26.

Capreae insula 4, 67. 6, 2 sq. 10. 20.

Capua O 8. colonia 13, 31. Vitellio fida H 3, 57. ideo punita H 4, 3. templum ibi Iovis 4, 57. 67.

Caracina H 4, 5.

Caratacus Britannorum dux 12, 33. per dolum capitur 12, 36. H 3, 45. Romam ducitur 12, 36. a Claudio veniam obtinet 12, 37.

Carbo v. *Papirius*.

Carenes Parthorum dux 12, 12 sqq.

Carmanii 6, 36.

Carmelus mons et deus H 2, 78. carmina Caesaris, Bruti, Ciceronis O 21. Neronis 13, 3. 14, 16. 15, 49. probrosa in eum 14, 48. 16, 14. Lucani 15, 49. 70. Domitiani H 4, 86. Germanorum G 2 sq. ad umbras eliciendas 2, 28.

Carrinas Celer senator 13, 10. *Carrinas Secundus* 15, 45.

Carsidius Sacerdos 4, 13. 6, 48. *Carsulae* opp. H 3, 60.

Carthaginienses H 4, 49.

Carthago 16, 1. H 1, 76. portus H 4, 49.

Cartimandua regina Brigantum 12, 36. H 3, 45. Venutii uxor 12, 40.

- Carus Metius accusator A 45.
 Casperius centurio 12, 45 sq.
 ad Vologesen mittitur 15, 5.
 Casperius Niger H 3, 73.
 Caspia via 6, 33. Caspiarum
 claustra H 1, 6.
 Cassia familia 6, 2. 12, 12. lex
 11, 25.
 Cassii 6, 2.
 Cassius Asclepiodotus Bithynus
 16, 38.
 Cassius Chaerea 1, 32.
 CCassius interfector Caesaris
 1, 2. 10. 2, 43. 4, 34 sq. H 2, 6.
 ultimus Romanorum 4, 34.
 effigies eius 16, 7. uxor 3, 76.
 LCassius [Longinus] a Germa-
 nis victus G 37.
 LCassius Longinus Tiberii pro-
 gener 6, 15. 45.
 CCassius Suriae rector 12, 11.
 iuris peritia insignis 12, 12.
 oratio contra servos 14, 43.
 severitas 13, 48. disciplina
 15, 52. 13, 41. gravitas morum
 16, 7. in exilium agitur 16, 7.
 9. 22.
 Cassius Longus H 3, 14.
 Cassius miles 15, 66.
 Cassius mimus s. histrio 1, 73.
 Cassius Severus 1, 72. procacia
 scripta ib. in exilio consenuit
 4, 21. orator primus a ratione
 aetatis aureae discessit O
 19. 26.
 Castor et Pollux G 43.
 Castorum prope Cremonam H
 2, 24.
 castra Vetera v. Vetera.
 catafractae Sarmatarum H 1, 79.
 catapultae 12, 56. 15, 9.
 Catilina O 37.
 Cato tragoedia O 2. 3.
 CCato O 34.
 MCato 4, 34. 16, 22.
 Cato censorius 3, 66. 4, 56. O 18.
 Catonius Iustus 1, 29.
 Catualda (Chathulda?) nobilis
 invenis 2, 62 sq.
 Catulinus v. Blitius.
 Catulli carmina 4, 34.
 Catulus Lutatius Capitolium
 dedicavit H 3, 72.
 Catumerus Chatterorum prin-
 cepe, v. Actumerus.
 Catus Decianus 14, 32. cf. Fir-
 mius.
 Caudina clades 15, 13.
 Ceangi Britanniae pop. 12, 32.
 Cecrops 11, 14.
 Celenderis Ciliciae castellum
 2, 80.
 Celer v. Carinas, Domitius,
 Egnatius, Propertius.
 Celer architectus 15, 42.
 PCeler eques Rom. 13, 1. ac-
 cusatur 13, 33.
 cella Iunonis H 1, 86. nutricis
 O 28.
 Celsus eques Rom. coniuratio-
 nis reus 6, 14. — trib. mil.
 6, 9.
 Celsus Marius v. Marius, Iulius.
 Cenchreus amnis 3, 61.
 censorium funus 4, 15. 6, 27.
 13, 2. H 4, 47. edictum 12, 4.
 census Galliarum 1, 31. 33. 2,
 6. 14, 46. senatus et equitum
 2, 33.
 centeni apud Germanos G 6. 12.
 centesima rerum venalium 1,
 78. 2, 42.
 centumvires causae libera
 rep. et sub Caesaribus O 7. 38.
 centurionatus 1, 44.
 centuriones a militibus verbe-
 ratum 1, 32. vincti H 1, 56. in-
 terfecti H 2, 60. classiarii 14,
 8. insignes 4, 73. primi ordi-
 nis 1, 29. primi pili H 3, 22.
 eorum vices 1, 23. a legioni-
 bus delecti H 3, 49.

- Cepheus Aethiopum rex H 5, 2.
 Cercina insula 1, 53. 4, 13.
 Ceres dea 15, 44. 53. Cereris
 aedes 2, 49. 15, 53. Ceriales
 circenses 15, 53. 74. ludi Ce-
 riales H 2, 55.
 Cerialis v. Anicius.
 Cerialis Petilius 14, 32. inter
 duces Vespasiani adsumitur
 H 3, 59. Romam cum equiti-
 bus praemissus H 3, 78. in
 Germaniam missus H 4, 68.
 71. culpa in bello H 4, 75.
 5, 22. castra hostium capit
 H 4, 78. Domitianum eludit
 H 4, 86. contra Civilem ducit
 exercitum H 5, 14. Germanos
 fundit H 5, 21. Batavorum
 insulam populatur H 5, 23.
 Britanniae praeficitur A 8.
 Brigantes superavit A 17.
 certamen ob puerperium Pop-
 paeae 15, 23. certamina sacra
 14, 21.
 Certus v. Quintius.
 Cervarius Proculus eques Rom.
 15, 50. Fenium Rufum accu-
 sat 15, 66. impunitus ob in-
 dicium 15, 71.
 CCestius senator 3, 36. 6, 7.
 consul 6, 31.
 Cestius Gallus Suriae legatus
 15, 25. H 5, 10.
 Cestius Proculus 13, 30.
 Cestius Severus H 4, 73.
 Cethegus Labeo 4, 73. cf. Cor-
 nelius.
 Cetrius Severus H 1, 31.
 Cetrionius v. Caetronius.
 Chaerea Cassius v. Cassius.
 Chalcedonii 12, 63.
 Chaldaei 2, 27. 12, 22. 52. 68.
 14, 9. eorum ars 3, 22. 6, 20.
 16, 14.
 Chamavi 13, 55. G 33 sq.
 Charicles medicus 6, 50.
 Chariovalda dux Batavorum 2,
 11.
 Chasuarii Germaniae pop. G 34
 Chatti Germaniae pop. 1, 55.
 2, 7. 25. 41. 88. 11, 16. H 4,
 12. 37. latrocinia agitant 12,
 27. ab Hermunduris victi 13,
 57. mores G 30. 31.
 Chauci Germaniae pop. 1, 38
 Romanis auxiliabantur 1, 60.
 2, 17. Germaniam incursant
 11, 18. Ampsivarios pellunt
 13, 55. Civili auxilium prae-
 stant H 4, 79. 5, 19. terra eo-
 rum 2, 24. situs et mores G
 35. maiores 11, 19.
 Cherusci Germaniae pop. 1, 56.
 13, 56. 2, 9. 11. habitus et
 militia 1, 64. G 36. ab Armi-
 nio concitantur 1, 59. a Ger-
 manico pulsati 2, 17. internae
 discordiae 2, 26. bellant con-
 tra Suebos 2, 44. cum Chattis
 discordant 12, 28. inertes ac
 stulti vocantur G 36. regem
 Roma petunt 11, 16.
 chiliarchus 15, 51.
 Chobus fl. H 3, 48.
 Christiani afflicti 15, 44. ex Iu-
 daeis extiterunt Fr. 2.
 Christus 15, 44.
 Cibyritica civitas 4, 13.
 MCicero Catonem laudat 4, 34.
 eius carmina O 21. locus ex
 eius Hortensio O 16. mors O
 17. vitia O 18. liber Brutus
 O 30. orationum censura O
 22. 25. praeceptores O 30.
 obrectatores O 18.
 Cilicia 2, 58. 68. 80. 3, 48. 6,
 31. 13, 8. H 2, 3.
 Cilices 2, 42. 78. 80. 13, 33.
 16, 21. agrestes Clitae dicti
 12, 55.
 Cilix Tamiras H 2, 3.
 Cilo Iunius 12, 21.

Cimbri Germaniae pop. H 4, 73.
G 37.

Cincia lex v. lex.
cineres exulum in patriam re-
portati 14, 12. Germanici 2,
75. 3, 2.

Cingonius Varro 14, 45. consul
designatus H 1, 6. occisus H
1, 37.

Cinithii Africae pop. 2, 52.

Cinna 1, 1. in urbe configit
H 3, 83. apud Ianiculum H
3, 51.

Cinyras H 2, 3. Cinyrades sa-
cerdos ib.

circense ludicrum 2, 83. 11, 11.
12, 41. 15, 23. 44. 53. 74.

circus 15, 74. maximus 2, 49.
conflagravit 6, 45. 15, 38.

Cirtensium pagi 3, 74.

Civica proconsul Asiae occidi-
tur A 42.

Civilis v. Iulius Civilis.

civis servati decus 3, 21. 12,
31. 15, 12.

civitas Romana donata prae-
mium virtutis 3, 40. 13, 54.
H 1, 8. 78. 3, 47.

Clanis fl. 1, 79.

Clarii Apollinis oraculum 2, 54.
12, 22.

classes Romanae 4, 5. in Ponto
H 2, 83. 3, 47.

classiarii 4, 27. 12, 56. 14, 4.

classica legio H 1, 31. 36. 2,
67. alia H 3, 55.

classici H 2, 11. 14. 17. 22. 67.

Classicianus Iulius 14, 38.

classicum canitur in supplicio
civis 2, 32.

Classicus v. Iulius.

clavarium donativi nomen H
3, 50.

Claudia Pulchra 4, 52. 66. ob
adulterium damnatur 4, 52.

Claudia Quinta 4, 64.

Claudia Sacrata mulier Ubia
H 5, 22.

Claudia Silana CCaesaris uxor
6, 20. obit 6, 45.

Claudia familiae superbia 1,
4. 16. domus finita H 1, 16.

Claudiale flaminium 13, 2.

Claudius Apollinaris H 3, 57.
remigibus praeerat H 3, 76.

praefectus classis H 3, 77.

Claudius Civilis v. Iulius Ci-
vilis.

Claudius Cossus H 1, 69.

Claudius Demianus 16, 10.

Claudius Drusus 1, 3.

Claudius Faventinus H 3, 57.

Claudius Iulianus H 3, 57. gla-
diatoribus praeerat H 3, 76.
occiditur H 3, 77.

Claudius Labeo Batavus H 4,
18. e custodia perfugit H 4,
56. Civili resistit H 4, 66. 70.

Claudius Marcellus v. Marcel-
lus.

Claudius Pyrrhicus trierarchus
H 2, 16.

Claudius Sagitta praefectus alae
H 4, 49.

Claudius Sanctus (Sancus?) H
4, 62.

Claudius Senecio 13, 12. 15,
50. 56 sq. 70.

Claudius Severus Helvetiorum
dux H 1, 68.

Claudius Timarchus Cretensis
15, 20.

Claudius Victor H 4, 33.

TiClaudius, qui deinde impe-
rator 1, 58. 3, 18. eius filio
Seianus socer destinatur 3, 29.
bonarum artium cupiens 6, 46.
imminutae mentis ib. hebes
11, 3. 13. 28. censoria munia
usurpat 11, 13. fontes aqua-
rum urbi infert ib. novas lit-
terarum formas adicit 11,

- 13 sq. oratio pro Gallis 11, 24.
 elegantia in dicendo 13, 3.
 lastrum condit 11, 25. vitae
 caelibis intolerans 12, 1. uxori
 devinctus 11, 28. 12, 1. Mes-
 salinam uxorem necat 11, 38.
 Agrippinae coniungitur 12, 5.
 pomerium urbis auget 12, 53.
 privignum filio anteponit 12,
 25. 41. ius reddit 12, 43. na-
 vale proelium in lacu adorn-
 nat 12, 56. Iudaeam equitibus
 aut libertis permittit H 5, 9.
 veneno necatur 12, 67. divus
 12, 69. eius templum in Bri-
 tannia 14, 31.
 Clausus v. Attus.
 clavus latus O 7.
 Clemens Arretinus H 4, 68.
 Clemens Iulius centurio 1, 23.
 26.
 Clemens Postumi Agrippae ser-
 vus 2, 39 sq.
 Clemens Salienus 15, 73.
 Clemens Suedius H 1, 87. 2, 12.
 clementiae ara 4, 74.
 Cleonicus Senecae libertus 15,
 45.
 Cleopatra regina H 5, 9.
 Cleopatra paelex Claudii 11, 30.
 clientelae 3, 55. O 8. 36. 39.
 clipeus defunctis decernitur 2,
 83.
 Clitarum natio 6, 41. 12, 55.
 Clodius Macer H 1, 7. 73. 2, 97.
 in Africa interfectus H 1, 7.
 11. 37. 4, 49.
 Clodius Quirinalis 13, 30.
 PClodius 11, 7.
 Clota aestuarium A 23.
 Clutorius Priscus eques Ro. 3,
 49—51.
 Cluvidienus Quietus 15, 71.
 Cluviae (Cluvia) H 4, 5.
 Cluvius historicus 13, 20. 14, 2.
 Cluvius Rufus Hispaniae prae-
 ses H 1, 8. laudatur per edi-
 ctum H 1, 76. Lucceium Al-
 binum timet H 2, 58. Vitellii
 comitatu adicitur H 2, 65. 3,
 65. Hispania discedit H 4, 39.
 ab Helvidio laudatur H 4, 43.
 Cocceianus Salvius H 2, 48.
 Cocceius Nerva v. Nerva.
 Cocceius Proculus speculator
 H 1, 24.
 codicilli Pisonis 3, 16. Seiani
 4, 39. Senecae 15, 64. Veien-
 tonis 14, 50.
 Coelaetae Thraciae pop. 3, 38.
 Coelius v. Caelius.
 Coenus Neronis libertus H 2, 54.
 Coeranus (Cornutus?) philoso-
 phus 14, 59.
 Coeus Latonae parens 12, 61.
 Cogidumnus Britanniae rex A
 14.
 cohortes leves 1, 51. 2, 52. 3,
 39. 4, 73. subsidiariae 1, 63.
 urbanae 4, 5. H 1, 20. 87. 8,
 64. millenariae H 2, 93. prae-
 toriae 1, 7. 4, 5. Usiporum A
 28. auxiliae H 1, 59. 2, 89.
 togatae H 1, 38.
 Cois immunitas datur 12, 61.
 apud Coos Aesculapii delu-
 brum 4, 14.
 Colchi pop. 6, 34.
 Collega consul A 44.
 Collina porta H 3, 82.
 coloniae ius et ratio deducen-
 dae 14, 27.
 Colophon urbs 2, 54.
 comae rutilae Germanorum G
 4. A 11. rutilatae H 4, 61.
 cometes sidus 14, 22. 15, 47.
 CCominius 4, 31.
 comites principum Germano-
 rum G 13 sq.
 comitia consularia sub Tiberio
 1, 81. sub Vitellio H 2, 91. e
 campo ad patres translata 1,

15. magistratuum in quin-
quennium 2, 36. imperii H 1,
14. ambitus O 37. quibus si-
gnis dirempta H 1, 18.
comitialis morbus 13, 16.
Commageni 2, 42. 56. 15, 12.
commanipulares H 4, 46.
commentarii senatus 15, 47.
Agrippinae iunioris 4, 53.
Claudii 13, 43. principales H
4, 40. rhetorum O 23. 26. de
quaestione habita 6, 47.
comperendinationes liberae fu-
ere ante Caesares O 38.
conciliabula 3, 40.
Concordiae aedes H 3, 68. Con-
cordiae dona decreta 2, 32.
confarreandi mos 4, 16.
congiarium plebi datum 2, 42.
3, 29. 12, 41. 13, 31. 14, 11.
O 17.
coningales dei G 18.
coninges in proeliis 4, 51. 14,
34. H 4, 18. 74. 5, 17. A 32.
G 6. 7. 18.
coniugia cum filiabus fratrum
12, 6 sq. consobrinorum 12, 6.
coniuratio in Gaium 16, 17. in
Neronem 15, 48 sqq.
Consi ara 12, 24.
Considius praetorius 5, 8.
Considius Aequus 3, 37.
Considius Proculus 6, 18.
consules ob mortem Drusi sede
vulgari sedent 4, 8.
consularia insignia 12, 21. 13,
10. 15, 7. 72. 16, 17. H 1, 79.
4, 4. consulatus coartati H 2,
71. a Vitellio dati abrogan-
tur H 4, 47.
contubernia ducum A 5. mili-
tum 1, 17. 41 sq. H 1, 54.
convivium bucina dimissum 15,
30. Germanorum qualia G 22.
Corbulo Domitius 3, 31. dux
Claudii 11, 18. contra Ger-
manos missus ib. in disciplina
aeverus 13, 35. fossam inter
Rhenum et Mosam ducit 11,
20. in Armeniam a Nerone
missus 13, 8. vires contra
Parthos dividit 13, 37. Artax-
ata capit ac delet 13, 41.
Tigranocertis potitur 14, 24.
in Suriam abscedit 14, 24. sub-
sidium Tigrani mittit 15, 3.
Euphratis ripam insedit 15, 9.
Paeto laboranti fert auxilium
15, 10. inter eum ac Vologe-
sem nuntii 15, 17. contra Par-
thos missus 15, 25. occiditur
a Nerone H 2, 76.
Corcyra insula 3, 1.
Cordus v. Caesius, Cremutius,
Iulius.
Corinthius 11, 14.
Corinthus H 2, 1. Corinthiense
litus 5, 10.
Corma fl. 2, 14.
Cornelia virgo Vestalis 4, 16.
Cornelia Cossa virgo Vestalis
15, 22.
Cornelia Gracchorum mater O
28.
Cornelius Scauri accusator 6,
29 sq.
CCornelius O 39.
PCornelius consul H 3, 34.
Cornelius Aquinus H 1, 7.
Cornelius Balbus v. Balbus.
Cornelius Cethegus consul 4, 17.
Cornelius Cossus consul 4, 34.
alius 14, 20.
PCornelius Dolabella adulator
nimius 3, 47. 69. proconsul
Africae Tacfarinatem vincit
4, 23 sqq. triumphalia ei ne-
gantur 4, 26. Quintilium Va-
rum accusat 4, 66. eius sen-
tentia de gladiatorum specta-
culis 11, 22. Cornelius Dola-
bella eius filius sepositus H

- 1, 88. iussu Vitellii occisus H 2, 63.
 Cornelius Flaccus 13, 39.
 Cornelius Fuscus Pannoniae procurator H 2, 86. 3, 66. eius auctoritas H 3, 4. classis Ravennatis praefectus H 3, 12. Ariminum obsidet H 3, 42. praetoria insignia obtinet H 4, 4.
 Cornelius Laco praetorii praefectus H 1, 13. 19. ignavissimus H 1, 6. potentia apud Galbam H 1, 13. occiditur H 1, 46.
 Cornelius Lupus 13, 43.
 Cornelius Marcellus 16, 8. H 1, 37.
 Cornelius Martialis 15, 71.
 Cornelius Martialis primpipilaris H 3, 70. 73.
 Cornelius Merula 3, 58.
 Serv. Cornelius Orfitus consul 12, 41. 16, 12. domus subversa H 4, 42.
 Cornelius Primus H 3, 74.
 Cornelius Scipio v. Scipio.
 Cornelius Sulla senatu movetur 2, 48.
 Cornelius Sulla consul 3, 31. 6, 15.
 Cornelius Sulla dictator v. Sulla.
 Cornelius Sulla Claudii gener 13, 23. consul 12, 52. socordi ingenio 13, 47. Massiliam ablegatur ib. interficitur 14, 57.
 Cornelius Tacitus de suis annalibus 4, 32sq. res Domitiani composuit 11, 11. H 1, 1. quindecimviralis sacerdos 11, 11. praetor ib. eius dignitatis progressus H 1, 1. Agricolae filiam uxorem duxit A 9.
 Cornutus Caecilius 4, 28. 30. coronae aureae in conviviis 2, 57. 14, 24. civica 3, 21. 12, 31. 15, 12. 16, 15. facundiae 16, 3. spiceae 11, 4. querceae 2, 83. in modum tumuli congestae H 2, 55.
 corpora tincta Ariorum G 43. mortuorum odoribus differta 16, 6. clarorum virorum certis lignis a Germanis cremata G 27. damnatorum in Tiberim tracta 6, 19.
 Corsica insula H 2, 16.
 Corvinus v. Messalla.
 Corvus v. Valerius.
 Coruncanii 11, 24.
 Cosa Etruriae promuntarium 2, 39.
 Cossorum familia 15, 22.
 Cossus Claudius H 1. 69.
 Cossus Cornelius v. Cornelius.
 Cossutianus Capito legis Cinciae repetitionem dissuadet 11, 6 sq. lege repetundarum damnatur 13, 33. 16, 21. senatorium ordinem recipit 14, 48. Antistium praetorem accusat ib. Tigellini gener 16, 33. Thraseam accusat 16, 28. ob id donatus 16, 33.
 Cotini Germ. populus G 43.
 LCotta a Scipione Africano accusatus 3, 66.
 Cotta v. Aurelius.
 Cotta Messalinus 2, 32. 12, 22. claris maioribus animo diversus 4, 20. atrox sententia in Agrippinam ac Neronem 5, 3. accusatur 6, 5.
 Cottiae Alpes v. Alpes.
 Cotys Armeniae minoris rex 11, 9.
 Cotys Bospori rex 12, 15. 18.
 Cotys rex partis Thraciae 2, 64. a Rhescuporide occiditur 2, 66. 3, 38. eius liberi tutorem Roma accipit 2, 67. 3, 38. 4, 5. uxor 2, 67.

- covinnarii A 35 sq. cf. A 12.
 Cous insula 2, 75.
 Crassorum domus subversa H 4, 42.
 LCrassus orator O 18. 26. 34.
 censor rhetores Latinos ludum claudere iussit O 35.
 MCrassus (triumvir) oratione valuit O 37. caesus a Parthis G 37. potentia 1, 1.
 MCrassus Pisonis Liciniani pater H 1, 14. consul 4, 62.
 Crassus eiusdem Pisonis frater H 1, 48. idem consul M. Licinius 15, 33.
 Crassus Scribonianus H 1, 47. 4, 39.
 Cremerensis clades H 2, 91.
 Cremona urbs H 2, 17. 22. 23.
 spectaculum gladiatorum a Caecina ibi editum H 2, 67.
 Vitellii in eam adventus H 2, 70. Caecina partem equitum ad eam occupandam mittit H 2, 100. oppugnatur a Flavianis H 3, 27. Vitellianis partibus obstricta H 3, 30. dives H 3, 32. exscinditur H 3, 33. quo tempore condita H 3, 34.
 Cremonensis ager H 3, 15.
 Cremutius Cordus historicus 4, 34 sq.
 Crepereius Gallus 14, 5.
 Crescens Neronis libertus H 1, 76.
 Crescens Tarquitiu 15, 11.
 Creta insula 4, 21. proconsules 3, 38. 15, 20. leges 3, 26. O 40. eloquentiam negligit O 40.
 Romam legatos mittit 3, 63.
 Iudaeorum patria H 5, 2.
 Cretenses 3, 26. 63. 15, 30. Cretensis nullus orator O 40.
 Creticus Silanus 2, 4. 43.
 crinis propexus ex voto H 4, 61.
 Crispina TVinii filia H 1, 47.
 Crispinilla v. Calvia.
 Crispinus Caepio 1, 74.
 Crispinus centurio H 1, 58.
 Crispinus v. Rufrius, Varius.
 cruppellarii 3, 43.
 Cruptorix 4, 73.
 Ctesiphon Parthorum regia 6, 42.
 Cugerni H 4, 26. 5, 16. 18.
 Cumae 16, 19. Cumana litora 15, 46.
 Cumanus v. Ventidius.
 cuneus iuniorum 2, 83.
 curiae veteres 12, 24.
 Curatius Maternus v. Maternus.
 CCurio 11, 7. Curiones O 37.
 curru vehi in ludis vetitum 1, 15. proeliari A 12.
 Curtilius Mancina 13, 56.
 TCurtisius 4, 27.
 Curtius Atticus 4, 58. a Seiano opprimitur 6, 10.
 Curtius lacus H 1, 41. 2, 55.
 Curtius Lupus quaestor 4, 27.
 Curtius Montanus 16, 28. famosi carminis reus 16, 29. patri conceditur 16, 33. in senatu sententia H 4, 40. 42.
 Curtius Rufus 11, 20 sq.
 Curtius Severus 12, 55.
 curulis sella 1, 75. 2, 83. 15, 29. H 2, 59.
 custodia senatorum in domibus magistratum 6, 3. honorata H 3, 12. 4, 63.
 custos Iuppiter H 3, 74. legum 3, 28. 4, 30.
 Cusus fl. 2, 63.
 Cyclades insulae 2, 55. 5, 10.
 Cyclopes interfecti 3, 61.
 Cyme 2, 47.
 Cynica secta 16, 34. H 4, 40.
 Cyprus insula H 2, 2. Cyprii ius asyli defendunt 3, 62.
 Cyrenenses Caesium Cordum

- accusant 3, 70. *Pedium Blaeum* 14, 18. *Antonium Flammam* H 4, 45.
- Cyrrus urbs Suriae* 2, 57.
- Cyrus rex* 3, 62. 6, 31.
- Cythnus insula* 3, 69. H 2, 8sq.
- Cyziceni libertate privati* 4, 36.
- Dacia* H 3, 53. A 41.
- Daci* H 1, 2. 3, 46. 4, 54. G 1. Fr. 6.
- Dahae pop.* 2, 3. 11, 8. 10.
- Dalmatae* (sive *Delmatae*) H 3, 12. 50.
- Dalmatia* 2, 53. 12, 52. H 1, 76. 2, 32. 2, 86. duabus legionibus tenebatur 4, 5. *Dalmaticus miles* 2, 86. D. bellum 6, 37. mare 3, 9.
- damnati testamento et sepultura prohibiti 15, 62. 6, 29. bona eorum publicata ib. bona materna filiis reddita 3, 25. 68. 13, 43. nomina fastis erasa 3, 17. praenomina mutata 3, 17. corpora in *Tiberim* tracta 6, 19.
- Dandarica* 12, 16.
- Dandaridae* 12, 15.
- Danuvius fl.* 2, 63. 4, 5. 12, 30. H 3, 46. G 1. 29. 41sq.
- Dareus rex* 3, 63. *Codomannus* 12, 13.
- Davara collis* 6, 41.
- Decangi* v. *Ceangi*.
- decemviralis potestas* 1, 1. *decemviri* 3, 27.
- Decimus* v. *Pacarius*.
- Decius Samnis* O 21.
- Decrius* 3, 20. *Calpurnianus* 11, 35.
- decumana porta* 1, 66.
- decumatae cohortes* 3, 21. legiones 14, 44. H 1, 51. *decumari deditos* H 1, 37.
- decumates agri* G 29.
- decuriae* 13, 27. *equitum* 3, 30. 14, 20.
- decurio equitum* 13, 40. H 2, 29. *decuriones* H 1, 70.
- decursiones militum* 2, 7. 55. 3, 33.
- Deiotarus* O 21.
- Delmatae* v. *Dalmatae*.
- Delphi* 2, 54.
- delubrum* 4, 43. 70. 15, 40. H 5, 9. *Aesculapii* 4, 14. *Iunonis* ib. *Vestae* 15, 41. *Fortunae delubra* 3, 71.
- Delus* 3, 61.
- Demaratus Corinthius* 11, 14.
- Demetrius Cynicus* 16, 34. inhoneste reum defendit H 4, 40.
- Demianus* v. *Claudius*.
- Demonax praefectus* 11, 9.
- Demosthenes* O 12. 15. 16. 25. 32. 37.
- Densus Iulius* 13, 10. *Sempronius* H 1, 43.
- Denter Romulus* 6, 11.
- Denthalias ager* 4, 43.
- deus regnator omnium apud Semnones* G 39. *Iudaeorum* H 5, 5. *di Manes* 3, 2. *hospitales* 15, 22. *patrii* 1, 59. *ultores* 4, 28. H 4, 57. *praesides imperii* H 4, 53. *loci* 12, 13. H 2, 70. *Germanorum* G 9. *penetrales Germaniae* G 2. 10. *coniugales* G 18. *excedunt urbe* H 5, 13. *lacu abluuntur* G 40. *deorum honos quando principi habitus* 15, 74. *deorum simulacra* H 2, 3. 78. G 9. *de dis sententiae Taciti* 6, 22. 14, 12. 16, 33. H 1, 3. 5, 3.
- Dexter Subrius* H 1, 31.
- dextrae implicatae in foederibus* 12, 47. *concordiae insigne* H 2, 8. *hospitii* H 1, 54.

- diadema imagini Neronis subiectum 15, 29.
 Dialibus non licet egredi Italia 3, 58. confarreatis parentibus geniti 4, 16.
 Dialis flaminica 4, 16.
 Diana Leucophryne 3, 62. Epheisia 3, 61. 4, 55. Persica 3, 62. Limnatidis templum 4, 43. eius patria 3, 61. lucus 12, 8.
 ADidius Gallus Britanniae legatus 12, 40. 14, 29. A 14. dux contra Mithridatem Bosporanum 12, 15.
 Didius Scaeva H 3, 73.
 Dido 16, 1.
 Didymus libertus 6, 24.
 dierum spatia apud Britannos A 12. trans Suiones G 45.
 Dii natio Thracica 3, 38.
 Dillius Aponianus H 3, 10 sq.
 Dillius Vocula legatus H 4, 24 sq. in Cugernos exercitum ducit H 4, 26. Herennium Gallum a militibus vinctum exsolvit H 4, 27. Civilis eum aggreditur H 4, 33. culpa in bello H 4, 34. militum iras servili habitu evadit H 4, 36. imperium recipit H 4, 37. Gallorum fraude decipitur H 4, 56. oratio H 4, 58. desertus a militibus H 4, 77. occiditur H 4, 59.
 Dinis dux Thracum 4, 50.
 Diodotus Stoicus O 30.
 diplomata H 2, 54. 65.
 Dis pater H 4, 84.
 diurna actorum scriptura 3, 3. populi Ro. 16, 22.
 Diurpaneus Dacorum rex Fr. 6.
 Divodurum opp. H 1, 63.
 Dolabella v. Cornelius.
 Domitia Decidiana Agricolae uxor A 6.
 Domitia Lepida Neronis amita 12, 64 sq. eius soror Agrippinae aemula 13, 19.
 Domitianus Vespasiani filius H 3, 59. in Capitolium accititur H 3, 69. inde elabatur H 3, 74. Caesar consalutatur H 3, 86. 4, 2. praetura ei decernitur H 4, 3. eam suscipit H 4, 39. senatum ingreditur H 4, 40. adversa eius fama H 4, 51. indomitae libidines H 4, 2. 68. fidem Cerialis tentat H 4, 86. licentia A 7. Tacitum provehit H 1, 1. ad bellum proficiscitur H 4, 85. Lugdunum venit H 4, 86. falsus e Germania triumphus A 39. anxius erga duces insignes ib. praeceps in iram A 42. multas nobilium caedes perpetrat A 45.
 Domitius LCrassi collega in censura O 35.
 CnDomitius Ahenobarbus Neronis pater, Agrippinae vir 4, 75. Tiberii progener 6, 45. Albucillae adulter 6, 47. consul 6, 1. incendii detrimentum aestimat 6, 45. effigies ei a filio ponitur 13, 10.
 LDomitius Neronis avus 1, 63. Antoniam ducit 4, 44. Albim transcendit ib. moritur ib.
 LDomitius, Neronis abavus, acie Pharsalica cecidit 4, 44.
 CnDomitius, Neronis proavus, civili bello maris potens 4, 44.
 LDomitius Nero v. Nero.
 Domitius Afer 4, 52. O 13. 15. primoribus oratorum additas 4, 52. Varum Quintilium accusat 4, 66. obit 4, 19.
 Domitius Balbus 14, 40.
 Domitius Caecilianus 16, 34.
 Domitius Celer 2, 77—79.
 Domitius Corbulo v. Corbulo.

Domitius Pollio 2, 86.
 Domitius Sabinus H 1, 31.
 Domitius Silus 15, 59.
 Domitius Statius 15, 71.
 Domitius tragoedia O 3.
 dona dis vota 3, 71. dis decreta 6, 25. 15, 74. principi novo H 1, 70. 3, 61. militaria 1, 44. legionibus missa H 1, 54. apud Germanos G 15. templorum requisita A 6.
 Donatius Valens H 1, 56. occiditur H 1, 59.
 donativum 12, 41. 14, 11. H 1, 5. 18. 25. 37. 2, 82. 94. 3, 50. 4, 19. 36. 58.
 Donusa insula 4, 30.
 Doryphorus Neronis libertus 14, 65.
 dos 15, 37. apud Germanos a marito oblata G 18.
 Druidae 14, 30. H 4, 54.
 Drusiana fossa 2, 8.
 Drusilla Cleopatrae et Antonii neptis H 5, 9.
 Drusilla Germanici filia 6, 15.
 Drusus accusatus a Calvo O 21.
 Drusus Tiberii f. 1, 24. e Vispsania 3, 75. proavo Pomponio Attico 2, 43. in Pannoniam missus ib. prompto ad asperiora ingenio 1, 29. Romam redit 1, 30. consul 1, 55. edendis gladiatoribus praesidens sanguine gaudet 1, 76. concors Germanico 2, 43. in Illyricum missus 2, 44. 3, 7. Pisoni de Germanici morte respondet 3, 8. Germanos ad discordiam illicit 2, 62. Illyrico redit 3, 11. ovans urbem init 2, 64. 3, 19. urbe repetendis auspiciis egreditur 3, 19. consul iterum cum patre 3, 31. tribuniciae potestatis consors 3, 56. intendit Seiano

manus 4 3. veneno a Seiano necatur 4, 8.
 Drusus Claudius Augusti privignus, Tiberii frater, imperator appellatur 1, 3. Germanici pater 1, 33. 2, 8. Agrippinae socer 1, 41. magna apud Romanos memoria 1, 33. vulgi favor in eo haud prosper 2, 41. 82. tributum Frisiis imponit 4, 72. Suebis regem dat 12, 29. Rhenum aggere coërcet 13, 53. H 5, 19. Oceanum tentat G 34. eius exsequiae 3, 5. Caesar vocatur 1, 25. 27. 55. 2, 67. 12, 29. castellum in Germania posuit 1, 56. ara ei sita 2, 7.
 Drusus Germanici f. 4, 4. togam virilem sumit ib. a Tiberio in senatum inductus 4, 8. dis a sacerdotibus commendatur 4, 17. praefectus urbis 4, 36. cum Seiano in fratrem conspirat 4, 60. in carcere moritur inedia 6, 23. falsus apud Cyclades 5, 10.
 Drusus Libo v. Libo.
 Drusus Livius largitor 3, 27.
 Drusorum familia 1, 28. 4, 7. 11, 35. Drusi cognomen ademptum Scriboniis 2, 32.
 Dubius (Duvius) Avitus Germaniae inf. legatus 13, 54. 56.
 Ducenius Geminus consularis 15, 18. praefectus urbis sub Galba H 1, 14.
 ducentesimae vectigal 2, 42.
 Duilius Iani templum struxit 2, 49.
 Dulgubnii Germaniae pop. G 34.
 duodecim tabulae 6, 16.
 Dyrrachium H 2, 83.
 Ecbatana 15, 31.
 Edessa 12, 12.

- edictum ne praesides ludos ederent 13, 31. edicto moneatur populus 1, 8. 3, 6. increpatur 5, 5.
- educatio liberorum apud Romanos O 28. apud Germanos G 20.
- effigies Caesaris in exercitu 12, 17. Germanici 2, 83. Agrippinae 5, 4. Neronis 13, 8. 15, 22. 29. Octaviae 14, 61. Pop-paeae 14, 61. H 1, 78. Seiani 4, 74. Tiberii 4, 64. 74. Vit-tellii H 3, 31. damnatorum demotae 11, 38. in Gemonias tractae 3, 14.
- Egnatia Maximilla 15, 71.
- Egnatii 1, 10.
- Egnatius Celer 16, 32. H 4, 10. 40.
- Eleazarus Iudaeorum dux H 5, 12.
- Elephantine insula 2, 61.
- Eleusis H 4, 83.
- Elymaei 6, 44.
- Emeritenses H 1, 78.
- Ennia Macronis uxor 6, 45.
- Ennius eques Rom. 3, 70.
- M'. Ennius castrorum praef. 1, 38.
- Epaphroditus Neronis libertus 15, 55.
- Ephesii 3, 61. 4, 55. 16, 23. O 15.
- Epicharis mulier coniuratos Neronis accendit 15, 51. mira constantia 15, 57.
- Epicurus O 31.
- Epidaphne 2, 83.
- Epiphanes rex H 2, 25.
- Eporedia H 1, 70.
- Epponina Sabini uxor H 4, 67.
- Eprius Marcellus uno die prae- tor 12, 4. repetundarum ab- solvitur 13, 33. acri eloquen- tia 16, 22. O 5. in Thraseam invehitur 16, 22. 28. quinqua- gies sestertio donatur 16, 33. sententia de sortiendis legatis H 4, 6. 8. Neronem contra multos incitat H 4, 7. ab Hel- vidio accusatur H 4, 6. 43. iurgium cum Licinio Caecina H 2, 53.
- epulum plebi datum H 1, 76.
- equester ordo 2, 83. H 4, 39. locus 3, 30. 6, 7. 14, 53.
- equestres Aegypto impositi 12, 60.
- equestris Fortunae templ. 3, 71.
- equites alarii 4, 73. 12, 27.
- equites Romani ludis prohibiti H 2, 62. in luctu trabeati 3, 2. locus in circo 15, 23.
- equitum Ro. societates 4, 6. 13, 50.
- equorum praesagia apud Ger- manos G 10.
- equus bellator G 14. Euphrati immolatur 6, 37. consularia insignia gestans 15, 7.
- Erato Armeniae regina 2, 4.
- Erindes fl. 11, 10.
- Erycus mons 4, 43.
- Erythrae 6, 12.
- Esquilina porta 3, 32. imae Esquiliae 15, 40.
- etesiarum flatus 6, 33. H 2, 98.
- Etruria 2, 39. 4, 5. 11, 15. 24. H 1, 86. 3, 41.
- Etrusci litteras a quo didicerint 11, 14. Lydorum consanguinei 4, 55.
- Euander Arcas 11, 14. 15, 41.
- Euboea insula 2, 54. 5, 10.
- Eucaerus Alexandrinus 14, 60.
- Eudemus medicus 4, 3. 11.
- Endoses Germaniae pop. G 40.
- Eumolpidarum gens H 4, 83.
- Eunones Aorsorum principes 12, 15. 18. Mithridatem Clau- dio commendat 12, 19.

Euodus Claudii libertus 11, 37.
Euphrates 2, 58. 4, 5. 6, 31. 37.
12, 11. 13, 7. 14, 25. 15, 3. 7.
9. 12. 16. 17. 26. H 5, 9.

Euripides O 12.

evocati 2, 68. H 1, 41. 46. 2, 82.

exauctoratio 1, 17. 36. H 1, 20.

exsequiae publicae 3, 48. 16, 6.

exta congruentia H 2, 4. tristia

H 1, 27. super caespitem red-

ditā H 4, 53.

exulibus ius libertorum resti-

tuitur H 2, 92.

Fabatus Calpurnius 16, 8.

Fabianus Valerius 14, 40.

Fabii H 2, 95.

Fabius Fabullus legatus H 3, 14.

Fabius Iustus O 1.

Fabius Maximus 1, 5. moritur

ib.

Fabius Paulus consul 6, 28.

Fabius Priscus H 4, 79.

Fabius Romanus 16, 17.

Fabius Rusticus historicus 13,

20. 14, 2. 15, 61. A 10.

Fabius Valens legatus H 1, 7.

Vitellii instigator H 1, 52. eum

imperatorem consalutat H 1,

57. dux ab eo deligitur H 1,

61. mores H 1, 66. 3, 62. Otho-

nianos per epistolas increpat

H 1, 74. Gallis auxilia mittit

H 2, 14. in Italiam cum ex-

ercitu venit H 2, 27. vires

cum Caecina iungit H 2, 30.

pontem in Pado struit H 2, 34.

cum Othonianis configit H 2,

41. epistolae ad consules H

2, 55. ob lucra et quaestus

infamis H 2, 56. a Vitellio

pro contione laudatur H 2, 59.

gladiatores Bononiae edit H

2, 71. munia imperii obit H

2, 92. Romae gladiatores edit

H 2, 71. 95. dux contra Ve-

spasianum delectus H 2, 99.

segniter ad bellum incedit H

3, 40. a Flavianis capitur H

3, 43. Urbini interficitur H 3,

62. origo et vita ib.

Fabricii 2, 33.

Fabricius Veiento 14, 50.

Fabullus v. Fabius.

faenebre malum 6, 22 sq.

faeneratores accusati 6, 17.

faeneris duo partes 6, 17. fae-

nus unciarum et semiuncia-

rium 6, 16.

Faenius Rufus praefectus an-

nonae 13, 22. praetorii 14, 51.

Agrippinae amicus 14, 57. in

Neronem coniurat 15, 50. 53.

Senecam interfici patitur 15,

61. ab indicibus proditur 15,

66. occiditur 15, 68. amici

damnantur 16, 12.

Falanus eques Rom. 1, 73.

famosorum libellorum cognitio

1, 72.

fanum Fortunae H 3, 50.

fascēs versi 3, 2. imperatorii

13, 9.

fasti adulatione foedati H 4, 40.

nomen fastis exemptum 3,

17 sq.

Faventinus Claudius H 3, 57.

Favonii 16, 22.

favonius ventus 4, 67.

Faustus Annius H 2, 10.

Faustus Sulla consul 12, 52.

Fecunditatis templum 15, 23.

Felix v. Antonius Felix.

Felix Sextilius H 3, 5. 4, 70.

feminae belli duces apud Bri-

tannos 14, 35. A 16. 31. ob

lacrimas incusatae 6, 10. il-

lustres arena foedantur 15, 32.

lupanaria complent 15, 37. in

honore apud Germanos G 8.

poena feminarum quae cum

servis iunguntur 12, 53. libido

- coërcita 2, 85. honores moderandi 1, 14.
 Fenni pop. G 46.
 fenus v. faenus.
 ferarum imagines apud Germanos pro signis H 4, 22. G 7. pellibus Germ. amieti G 17.
 tergis contacti Christiani 15, 44. feris obiecti seditiosi H 2, 61.
 ferentarius miles 15, 35.
 Ferentinum opp. 15, 53. municipium H 2, 50.
 feriae Latinae 4, 36. 6, 11.
 Feronia H 3, 76.
 Festus cohortis praef. opprimitur H 2, 59. Marcius 15, 50. Valerius H 2, 98.
 fetiales 3, 64.
 Fidenae opp. 4, 62. Fidenae H 3, 79.
 Firmius Catus senator 2, 27. 30. relegendus a Tiberio protegitur 4, 31.
 Firmus Plotius v. Plotius.
 Flaccilla Artoria 15, 71.
 Flaccus Cornelius 13, 39.
 Flaccus Hordeonius v. Hordeonius.
 Flaccus Pomponius 2, 32. 66. 6, 27.
 Flaccus Vesicularius v. Vesicularius.
 flamen Dialis post Merulam diu nullus 3, 58. Augusti 1, 10. Martialis, Quirinalis 3, 58.
 Flaminia via 3, 9. 13, 47. H 1, 86. 2, 64. 3, 79. 82.
 flaminica Dialis 4, 16.
 flaminium 4, 15. Claudiale 13, 2.
 Flamma Antonius H 4, 45.
 flammeum 15, 37.
 Flavia domus H 2, 101.
 Flavianus v. Iulius, Tampus.
 Flavius Nepos tribunus 15, 71.
 Flavius v. Sabinus, Vespasianus.
 Flavius Scaevinus 15, 49. 53. e domo eius coniuratio in Neronem proditur 15, 54. constanter se defendit 15, 55. occiditur 15, 70.
 Flavius Arminii frater 2, 9. 11, 16.
 Flavius Gallorum dux H 2, 94.
 Flavius Subrius v. Subrius.
 Flevum Frisiorum castellum 4, 72.
 Florae templum 2, 49.
 Florentini legatos Romam mittunt 1, 79.
 Florus v. Gessius, Iulius, Sulpicius.
 Fonteius Agrippa Moesiae praepositur H 3, 46.
 Fonteius Capito Asiae proconsul absolvitur 4, 36.
 Fonteius Capito consul 14, 1. in Germania occiditur H 1, 7. 37. 58. causa caedis H 3, 62.
 Iulium Paulum Batavum occidit H 4, 13. avaritia ac sordes H 1, 52.
 Formiae 15, 46. Formiani agri 16, 10.
 Foroiuliensis colonia 2, 63. 4, 5. H 2, 14. 3, 48, A 4.
 Fortis Fortunae templum 2, 41.
 Fortunae templum 15, 53. H 3, 50. Fortunae equestris 3, 71.
 Fortunarum effigies 15, 23.
 Fortunatus libertus 16, 10.
 forum Alieni H 3, 6. boarium 12, 24. Iulium 2, 63. 4, 5. oli-torium 2, 49. Romanum 12, 24.
 Fosi Germaniae pop. G 36.
 fossa Corbulonis 11, 29. Drusiana 2, 8. inter Ararim et Mosellam 13, 58. navigabilis 15, 42. 4000 passuum 4, 49.
 framea G 6. 11. 14. 18.
 Fregellanus v. Pontius.
 frigoris vis 13, 35.

Frisii 1, 60. H 4, 15 sq. 56. 79.
 A 28. pacem frangunt 4, 72.
 a Corbulone subiguntur 11,
 19. agros Romanos occupant
 13, 54. maiores et minores G
 34. Frisium nomen 4, 74.
 Frontinus v. Iulius.
 Fronto v. Iulius, Octavius, Vi-
 bins.
 frumenti pretium minutum 15,
 39. sine pretio datum mani-
 pularibus 15, 72. vetustate
 corruptum 15, 18. ex fr. po-
 tus Germani G 23. exactio
 in Britannia A 19.
 Fucinus lacus 12, 56.
 Fufius Geminus consul 5, 1 sq.
 eius mater necatur 6, 10.
 Fulcinius Trio accusator 2, 28.
 30. Pisonem postulat 3, 10. a
 Tiberio monetur 3, 19. consul
 5, 1. facilis capessendis inimi-
 citiis 5, 11. exitium ei differtur
 6, 4. metu se ipse necat 6, 38.
 Fulvus v. Aurelius.
 Fundani montes 4, 59. lacus
 H 3, 69.
 funditores 2, 20. 13, 39.
 Funisulanus Vettonianus 15, 7.
 funus censorium 4, 15. 6, 27.
 13, 2. H 4, 47. publicum 3, 5.
 48. 6, 11.
 Furiae 14, 30.
 Furium nomen 2, 52.
 Furius Camillus reciperator
 urbis 2, 52.
 Furius Camillus proconsul Afri-
 cae 2, 52. Tacfarinatem pellit
 3, 20.
 Furius Camillus Scribonianus
 consul 6, 1. H 1, 89. arma ci-
 vilia movet 12, 52. interfectus
 sub Claudio H 2, 75. eius fi-
 lius 12, 52.
 Furnius Claudia Pulchrae ad-
 ulter 4, 52. damnatur ib.

Furnii O 21.
 Fuscus Fr. 6. v. Cornelius Fu-
 scus.
 Gabinianus orator O 26.
 Gabinum saxum igni imper-
 vium 15, 43.
 Gabolus Licinius 14, 12.
 Gaetulicus v. Lentulus.
 Gaianarum expeditionum ludi-
 brium H 4, 15. G 37.
 Gaius Caesar Caligula v. C
 Caesar.
 Galatia 13, 35. cum Pamphylia
 sub eodem praeside 15, 6. H
 2, 9.
 Calba Sulpicius consul 3, 52.
 se necat 6, 40.
 SerGalba 3, 55. consul 6, 15.
 H 1, 1. 11. Tiberii praesagium
 de illius imperio 6, 20. fit
 princeps H 5, 16. severitas H
 1, 5. 18. 35. crudelitas H 1, 6.
 ingenii mobilitas H 1, 7. irri-
 sui et fastidio ob senectam
 H 1, 7. Vitellium in inferio-
 rem Germaniam mittit H 1, 9.
 de adoptando Caesare cogitat
 H 1, 12. militibus non fedit H
 1, 14. oratio Pisonem adoptan-
 tis H 1, 15. caelestia praesa-
 gia contemnit H 1, 18. pro
 Apollinis aede sacrificat H 1,
 27. aurea statua H 1, 36.
 imago solo affligitur H 1, 41.
 occiditur ib. vita et mores H
 1, 49. imagines in Germania
 saxis petuntur H 1, 55. circa
 templa latae H 2, 55. restitui-
 tae H 3, 7.
 SerGalba orator O 18. 25. ac-
 cusatur a Catone censorio
 3, 66.
 Galbani H 1, 51. Galbiana le-
 gio H 2, 86. 3, 7. 10.
 Galeria Vitellii uxor H 2, 60.

- Trachalum protegit ib. laudatur H 2, 64.
 Galerianus v. Calpurnius.
 Galerius Trachalus orator H 1, 90. ab uxore Vitellii protegitur H 2, 60.
 Galilaei Iudaeae pop. 12, 54.
 Galla Arria 15, 59. Sosia 4, 19.
 Galli a Germanis expulsi G 2. dites et imbelles 11, 18. animos tollunt H 4, 54. dilectum et tributa aspernantur H 4, 26. auxiliares H 2, 68 sq. H 4, 31. rebellionem coeptant 3, 40. Romam olim ceperunt H 3, 72. in Germaniam forte transgressi G 28. 29. in bellis flourerunt A 11. fessi ministrandis equis 2, 5. morbis obnoxii H 2, 93. Romanam civitatem adipiscuntur 11, 23. H 1, 8. Gallorum fraus 4, 56. inertia G 28. A 11. studia A 21.
 Gallia comata 11, 23. Lugdunensis H 1, 59. 2, 59. Narbonensis 2, 63. 12, 23. 14, 57. 16, 13. H 1, 48. 87. 2, 15. 28. 3, 41 sq. ad Rhenum Galbae adversa H 1, 51. Galliarum aditus H 1, 87. census 1, 31. 33. 2, 6. 14, 46. litus 4, 5. ora 11, 18. H 4, 12. solum fecundum H 4, 73. fides 1, 34. munificentia in legiones 1, 71.
 Gallica incendia 15, 43. Gallicae cohortes 2, 17. H 1, 70. Gallicum bellum H 1, 65. G. foedus H 4, 77. mare A 24.
 Gallio v. Iunius.
 Gallus v. Aelius, Annius, Asinius, Caninius, Cestius, Crepereius, Didius, Glitius, Herennius, Rubrius, Togonius, Vipstanus.
 PGallus eques Rom. 16, 12.
 Galvia v. Calvia.
 Gambriui G 2.
 Gannascus Chaucorum dux 11, 18 sq.
 Garamantes 3, 74. legatos Romam mittunt 4, 26. indomiti ac latrocinii sueti H 4, 50. eorum rex 4, 23.
 Garutianus Trebonius H 1, 7.
 Gavius Silvanus praetorianorum trib. 15, 50. ad Senecam a Nerone mittitur 15, 60. se ipse interficit 15, 71.
 Gelduba castrorum locus H 4, 26. 32. 35. 58. a Civile capta H 4, 36.
 Gellius Publicola 3, 67.
 Geminus eques Rom. 6, 14.
 Geminus v. Atidius, Ducenius, Fufius, Rubellius, Tullius, Viridius.
 Gemoniae 3, 14. 5, 9. 6, 25. H 3, 74. 85.
 genialis torus 15, 37.
 Gerellanus tribunus 15, 69.
 Germaniae fines G 1. vocabulum G 2. caelum 2, 23 sq. G 2. terrarum discrimina G 5. metallorum inopia ib. ripa superior H 4, 70. Germaniae inferioris legiones 1, 31. H 1, 9. superioris 1, 31. 6, 30. H 1, 12. 53.
 Germani indigenae G 2. laeti bello H 4, 16. acie et iustis locis funduntur 2, 5. ab Agrippinensibus trucidantur H 4, 79. a Ceriale fugantur H 5, 18. 21. imperatorum custodes 13, 18. legatos ad Civilem mittunt H 4, 17. morbis obnoxii H 2, 93. natandi artem callent H 2, 35. 4, 66. 5, 14. cis Rhenum colentes 1, 56. Germanorum arma 2, 14. H 5, 14. G 6. anni distributio G 26. bella cum Romanis diuturna G 37. cau-

sae transcendendi in Gallias H 4, 73. computationes G 22. consultationum mos G 11. dii G 9. domus G 16. educatio liberorum G 20. fides et virtus 13, 54. feminae H 5, 25. G 7. 8. 17—19. fatidicae pleeraeque habitae pro deabus H 4, 62. G 8. nox epulis festa 1, 50. funera et sepulchra G 27. heredes G 20. hospitalitas G 21. liberalitas G 15. magistratuum electio G 12. militiae studium G 14. patrius mos in bello H 2, 22. migrationes G 28. poenarum diversitas G 12. proceritas corporum H 5, 14. G 4. regum et ducum potestas G 2. 7. signa in bellis imagines ferarum H 4, 22. G 7. spectacula G 24. umidae terrae, profundi amnes 2, 23. turbatio H 3, 46. 4, 3. vetus libertas 11, 16. G 37. vestitus et matrimonia G 17. 18. lingua G 43. 46. vini intemperantia G 23. sepultura G 27. usura ignota G 27.

Germanica bella a Plinio scripta 1, 69. clades H 4, 12. defectio H 1, 19. Germanicarum legionum motus 1, 31. sedatur 1, 49.

Germanici cognomen H 1, 62. 2, 59. 64.

Germanicus, Drusi filius, a Tiberio adoptatus 1, 3. ab eo timetur 1, 7. legionibus Germanicis imponitur 1, 3. 31. in eum populi favor 1, 33. imperium ei a militibus offertur 1, 35. Germaniam vastat 1, 51. imperator vocatur 1, 58. ossa Varianarum legionum sepelit 1, 62. Arminium cum exercitu sequitur 1, 63. comitas in mi-

lites 1, 71. classem contra Germanos parat 2, 6. decurrit in honorem Drusi patris 2, 7. somnium 2, 14. navalis clades 2, 23 sq. Romam revocatur 2, 26. de Germanis triumphat 2, 41 (1, 55). Orienti praepositur 2, 43. Spei templum consecrat 2, 49. fovet Haterium Agrippam 2, 51. iterum consul 2, 53. Athenis uno tantum lictore incedit ib. Armeniae regem imponit 2, 56. a Pisone spernitur 2, 57. Aegyptum adit 2, 59. ob id a Tiberio incusatur ib. ovatio ei decernitur 2, 64. morbo corripitur 2, 69. suspicio de veneno ib. amicitiam Pisoni renuntiat 2, 70. moritur 2, 72. Alexandro Magno aequatur 2, 73. corpus Antiochiae nudatur 2, 73. 3, 12. honores decreti 2, 83. reliquiae Augusti tumulo illatae 3, 4. cineres 2, 75. laudes 1, 33. 2, 13. 43. 73. sapientia 2, 43. eloquentia 2, 83. successor ab Augusto destinatus 4, 57.

Gessius Florus Iudaeae procurator H 5, 10.

Geta fugitivus H 2, 72.

Geta v. Lusius.

gladiatores eruptionem tentant 15, 46. gladiatores milites H 2, 11. 23. 34. 43. 3, 57. 76.

gladiatoria sagina H 2, 88.

gladiatorum editio 1, 76. 4, 63. 11, 22. 12, 57. 13, 5. 15, 32. 34.

gladiatura 3, 43.

glesum Germanis succinum G 45.

Glitius Gallus 15, 56. 71.

Gorneae Armeniae castellum 12, 45.

Gotarzes Artabani frater 11, 8.

- regno Parthorum potitur 11, 10. contra eum Meherdatem expetunt Parthi 12, 10. moritur 12, 14.
- Gotini v. Cotini.
- Gotones Germ. pop. 2, 62. G 44.
- Gracchi v. Sempromii.
- Gracilis Aelius Belgicae leg. 13, 53.
- Graeci ludicras artes non spernunt O 10. prompti ad nova et mira 5, 10. laeti antiquitatibus H 2, 4. sua tantum mirantur 2, 88. eorum litterae 11, 14. G 3. certamina 14, 21. amictus ib.
- Graecinus v. Iulius.
- Graeculi O 3. Graeculae ancillae O 29.
- Graiae Alpes H 2, 66. Graius mons H 4, 68. Graii O 15.
- grammatica O 30. 31.
- Grampius mons v. Graupius.
- QGranius Pisonem incusat 4, 21.
- Granius Marcellus Bithyniae praetor 1, 74.
- Granius Marcellus senator 6, 38.
- Graptus Neronis libertus 13, 47.
- Gratianus Tarius 6, 38.
- Gratilla Verulana H 3, 69.
- Gratus Iulius H 2, 26.
- Gratus Munatius 15, 50.
- Grapius Britanniae mons A 29.
- Grinnes castra H 5, 20 sq.
- Griphus Plotius H 3, 52. 4, 39.
- Gugerni v. Cugerni.
- Gyarus insula 3, 68 sq. 4, 30.
- gymnasium a Nerone dedicatur 14, 47. conflatur 15, 22.
- gymnasia improbata 14, 20.
- Hadria mare 2, 53. 15, 34. H 3, 42.
- Haedui v. Aedui.
- Haemus Thraciae mons 3, 38. 4, 51. H 2, 85.
- Halicarnasii 4, 55.
- Halotus Clandii spado 12, 66.
- Halus opp. Parthorum 6, 41.
- Hammonis oraculum H 5, 3 sq.
- Hannibal v. Annibal.
- Harii (Carii?) Germ. pop. G 43.
- haruspices 13, 24. 15, 47. H 2, 3. 78. 4, 53. collegium 11, 15.
- QHaterius 1, 13. in luxum civitatis verba facit 2, 33. senex foedissimae adulationis 3, 57. moritur 4, 61.
- Haterius Agrippa v. Agrippa.
- QHaterius Antoninus consul 12, 58. 13, 34.
- Hebraeae terrae H 5, 2.
- Heliopolis 6, 28.
- Helisii G 43.
- Helius libertus 13, 1.
- Hellusii Germaniae pop. G 46.
- Helvecones Germ. pop. G 43.
- Helvetii Gallica gens H 1, 67. G 28. a Caecina diripiuntur H 1, 67 sq. a Vitellio impunitatem impetrant H 1, 69.
- Helvidius Priscus leg. legionis 12, 49. tribunus pl. 13, 28.
- Thraseae gener 16, 28. 35.
- Italiaeicitur 46, 33. sub Galba redit H 4, 6. praetor designatus H 2, 91. liber in sententiis H 2, 91. 4, 4. 6. 9. 43. patria, origo, ingenium H 4, 5. O 5. praetor Capitolii aream lustrat H 4, 53. ab Herennio laudatur A 2.
- Helvidius Prisci f. sub Domitiano in carcerem ducitur A 45.
- Helvius Rufus miles 3, 21.
- Heniochi pop. 2, 68.
- Herculeius trierarchus 14, 8.
- Hercules 4, 38. a Germanis colitur G 9. virorum fortium primus G 2. Lydia potitus 3, 61. apud Aegyptios celebr

- 2, 60. posterius 4, 43. columnae G 34. venatio 12, 13. magna ara 12, 24. Monoeci portus H 3, 42. Herculis praesentis magna ara fanumque deflagrat 15, 41 ei sacra silva 2, 12. os Nili dicatum 2, 60. omne magnificum tribuitur G 34.
- Hercynia silva 2, 45. G 28. saltus G 30.
- Herennius Gallus legatus legionis H 4, 19 sq. Voculae in partem curarum additur H 4, 26. vinctus H 4, 27. custoditur H 4, 59. occiditur H 4, 70. 77.
- Herennius Senecio A 2. occisus A 45.
- heres tabulis prioribus scriptus 2, 48. heres Caesar ex parte nuncupatus 2, 48. 14, 31. 16, 11. 17. A 43.
- Hermagoras rhetor aetate Augusti O 19.
- Hermiones Germaniae pop. G 2.
- Hermunduri Germ. pop. 2, 63. 12, 30. 13, 57. G 41 sq. rex 12, 29.
- Herodes Iudaeorum rex H 5, 9. 11.
- Hiberi 4, 5. 6, 33. Thessalis orti 6, 34. bellum cum Armeniis 12, 44. Mardos adgrediuntur 14, 23.
- Hiberi in Britanniam traieci A 11.
- Hiberiae regnum modicum 12, 44.
- Hibernia insula 12. 32. A 24.
- Hiero Parthus 6, 42 sq.
- Hierocaesaria civ. 2, 47. 3, 62.
- Hierosolyma urbs Iudaeorum H 2, 4. 5, 1. origo H 5, 2. 8. a Tito obsidetur H 2, 4. 5, 9. 11.
- Hilarius Vitellii libertus H 2, 65.
- Hirtius consul occiditur 1, 10. O 17.
- Hispalenses H 1, 78.
- Hispani 1, 78.
- Hispaniae tribus legionibus tenentur 4, 5. armis non redundant H 2, 32. validissima terrarum pars H 3, 53. angusto freto ab Africa diremptae H 2, 78. citerior 4, 45. H 1, 49. 4, 39. ulterior 4, 13. in Romanos munificentia 1, 71. 78. aurariae 6, 19.
- Hispo Romanus delator 1, 74.
- Hister v. Palpelinus.
- Histria H 2, 72.
- histriones verberum immunes 1, 77. Italia pelluntur 4, 14. 13, 25. a Tuscis acciti 14, 21. discordia 1, 54. immodestia 4, 14. fautores 1, 77. 13, 25. 28 O 29.
- Homerus H 5, 2. O 12.
- Homonadenses Ciliciae pop. 3, 48.
- Horatius O 20. Lucilio postpositus O 23.
- Horatius Pulvillus H 3, 72.
- Hordeonius Flaccus legatus Germ. superioris H 1, 9. 52. 54. 56. 2, 97. ab exercitu spernitur H 1, 9. 4, 19. ad ripae curam a Vitellio relictus H 2, 57. Civilem monet ut Vitellii auxilia avertat H 4, 13. 5, 26. Civilis conatus dissimulat H 4, 18. socordia innocens H 1, 56. a militibus vinctus exsolvitur a Vocula H 4, 27. milites in verba Vespasiani adigit H 4, 31. a militibus interficitur H 4, 36.
- Hormus Vespasiani libertus H 3, 12. culpa in Cremona excisa H 3, 28. vita foeda ib.

- equestri dignitate donatur H 4, 39.
 MHortalus Hortensii nepos 2, 37.
 QHortensius orator 2, 37. eius pronepotes pauperrimi 2, 38.
 Hortensius, liber Ciceronis O 16.
 horti Luculliani 11, 1. 32. 37. populo a Caesare legati 2, 41. Maecenatis 15, 39. Neronis ib. Sallustiani 13, 47. H 3, 82. Serviliani 15, 55. H 3, 38.
 hospitales mensae 2, 65. dii 15, 52. donum 14, 24.
 hospitium apud Germanos G 21.
 hostiae gravidae 15, 47. humanae G 9. 39. Paphiae Veneris H 2, 3. hostiae fuga 15, 7.
 Hostilia vicus Veronae H 2, 100. 3, 9. 14. 21. 40.
 Hostilius v. Tullus.
 Hypaepeni 4, 55.
 Hyperides O 12. 16. 25.
 Hyrcani pop. 6, 36. 43. 11, 8. 14, 25. 15, 1. Macedones 2, 47.
 Hyrcania 11, 9. 13, 37.
 Iani templum 2, 49. Fr. 4, 5.
 Ianiculum H 3, 51.
 Iaso 6, 34.
 Iazyges Sarmatae 12, 29. H 3, 5.
 Icelus Galbae libertus H 1, 13, 2, 95. Marcianus appellatur H 1, 13. anulis donatur ib.
 Laconem contra Vinium stimulat H 1, 33. rapinae H 1, 37. 2, 95. occiditur H 1, 46.
 Icenii Britanniae pop. 12, 31 sq. eorum rex 14, 31.
 Ida Cretae mons H 5, 2.
 Idaeii H 5, 2. pulsicum Saturno H 5, 4.
 Idisiaviso campus 2, 16.
 ignes terra editi 13, 57.
 Ilienses 4, 55. publicis muneribus solvuntur 12, 58.
 Ilium 2, 54. 6, 12.
 Illyricum 1, 5. 46. 2, 44. 53. H 1, 9. 76. 2, 86. 4, 3. turbatum H 1, 2. Illyricae legiones 16, 13.
 imago Caesaris pro tutela 3, 36. triumphalis 15, 72. imaginum pompa 2, 32. 4, 9. imagines revulsae H 4, 62.
 imperatoris nomen 1, 3. 9. 58. 2, 26. cui postremum Tiberius concesserit 3, 74. imperator populus 3, 6. Nero consalutatus 13, 74.
 imperium maius solito Germanico datum 2, 43. Romanum ad rubrum mare patens 2, 61. sub Nerva Traiano floruit A 3.
 Indus v. Iulius.
 Ingaevones G 2.
 Inguimerus Arminii patruus 1, 60. a Germanico fugatur 2, 17. 21. ad Maroboduum perfugit 2, 45.
 Insochi v. Moschi.
 Insteius centurio 13, 9. I. Capito castrorum praefectus 13, 39.
 Insubres pop. 11, 23.
 Intimilium A 7.
 Interamna H 2, 64. 3, 61. 63. Interamnates 1, 79.
 Ioannes dux Iudaeorum H 5, 12.
 Ionium mare 2, 53. 5, 10.
 Iordanes fl. H 5, 6.
 Isis H 5, 2. templum H 4, 84. ei Suebi sacrificant G 9.
 Istaevones Germ. pop. G 2.
 Italia externae opis indiget 3, 54. moris antiqui retinens 16, 5. stipendiaria 11, 23. fertilis 1, 79. 12, 43.
 Italicus Sueborum rex Vespasiano auxilium ducit H 3, 5. 21.
 Italicus, Flavi filius, Cheruscorum rex 11, 16. pulsus ac restitutus 11, 17.

- Ituraei Suriae adduntur 12, 23.
 Iturius Silanae cliens Agrippinam accusat 13, 19. relegatur 13, 22. poena exsolvitur 14, 12.
 Iuba Maurorum rex 4, 5. Iubae filius Ptolemaeus 4, 23. 26.
 Iudaea H 4, 3. 5, 6 sqq. tributi diminutionem orat 2, 42. caput Caesarea H 2, 79. fit provincia H 5, 9. bellum cum Romanis gerit H 5, 1 sqq. in ea raro Caesares visi H 2, 6.
 Iudaei provinciae Suriae additi 12, 23. ius muniendi emunt H 5, 12. sue se abstinere H 5, 4. origo et mores H 5, 2. 4. reges H 5, 8. superstitio H 2, 4. 5, 13. sacra 2, 85. mente sola numen intelligunt H 5, 5. primum a Pompeio domiti ib. 9. obsidione clausi Fr. 1. bello deleti Fr. 3. eorum templum Fr. 2. Iudaicum bellum H 1, 10. 2, 4. mare H 5, 7. panis H 5, 4.
 Iudas dux Iudaeorum H 5, 2.
 iudicia senatui tradita equites recuperant 11, 22. Serviliae leges senatui reddunt 12, 60.
 Iulia gens 1, 8. 2, 41. 83. 6, 8. 51. 12, 2. 15, 23. sacerdotium H 2, 95. origo ab Aenea 2, 58. 4, 9. lex 2, 50. 4, 42. Iuliae leges 15, 20.
 Iulia Augusti filia, uxor Tiberii 6, 51. adultera 3, 24. 4, 44. obit 1, 53.
 Iulia Augusti neptis impudica 3, 24. moritur 4, 71.
 Iulia Augusti uxor v. Livia.
 Iulia Germanici filia nascitur 2, 54. M. Vinicio nubit 6, 15. a Claudio pulsa 14, 63.
 Iulia Drusi filia Neroni nubit 3, 29. iterum Rubellio Blando 6, 27. ad mortem agitur 13, 32. 43.
 Iulia Procilla Agricolae mater A 4. ab Othonis militibus occisa A 7.
 Iulianae partes 1, 2.
 Iulianus v. Claudius, Tettius.
 Iulii 11, 24. 16, 6. H 1, 16.
 Iulius Africanus Gallus 6, 7.
 Iulius Africanus orator O 14 sq.
 Iulius Agrestis centurio H 3, 54.
 Iulius Agricola v. Agricola.
 Iulius Agrippa 15, 71.
 Iulius Alpinus Helvetius H 1, 68.
 Iulius Altinus 15, 71.
 Iulius Aquila 12, 15. praetoria insignia obtinet 12, 21.
 Iulius Atticus speculator H 1, 35.
 Iulius Augurinus 15, 50.
 Iulius Auspex Remus H 4, 69.
 Iulius Briganticus alae praef. H 2, 22. sorore Civilis genitus H 4, 70. ei infensus et invisus H 5, 21. Romanis fidus ib. occiditur ib.
 Iulius Burdo H 1, 58.
 Iulius Caesar 1, 8. militum seditionem compescit 1, 42. unicam filiam amittit 3, 6. lex de modo credendi 6, 16. aedes H 1, 42. statua in insula Tiberis H 1, 86. summus auctor de rebus Gallicis G 28. libro Ciceronis respondet 4, 34. primum cum exercitu Britanniam ingreditur A 13. apud Alesiam obsessus 11, 23. Germanos fundit G 37. patricios creat 11, 25. Lacedaemoniis templum adiudicat 4, 43. Pompeium evertit H 3, 66. populo hortos legat 2, 41. vi repentina oppressus H 3, 68. orator 13, 3. O 17, 21. 25. 38. Dola-

- bellam accusat O 34. funus turbatum 1, 8. villa 14, 9. educatio O 28.
- Iulius Călenus Aeduns H 3, 35.
- Iulius Carus miles H 1, 42.
- Iulius Celsus tribunus 6, 9. 14.
- Iulius Civilis Batavorum dux H 1, 59. 4, 13. in populum Ro. ruit H 4, 54. Batavos accendit H 4, 14. Galliarum societatem adfectat H 4, 17. suos in Vespasiani verba adigit H 4, 21. viribus augetur 4, 28. castra Rom. obsidet H 4, 23. 36. iis per deditionem potitur H 4, 60. crinem post caedem legionum deponit H 4, 61. societate Agrippinensium augetur H 4, 66. ad Cerialem scribit H 4, 75. exercitum reparat H 5, 14. a Ceriali fugatur H 5, 18. navalem aciem ostentat H 5, 23. Romanis se dedit H 5, 26.
- Iulius Classicianus 14, 38.
- Iulius Classicus Treverorum alae praef. H 2, 14. a Romanis desciscit H 4, 55. 57. imperii Romani insignia sumit H 4, 59. Rhenum transit H 5, 19 sqq. equites Cerialis fundit H 4, 79. segnis in bello 4, 70.
- Iulius Clemens centurio 1, 23. 26. 28.
- Iulius Cordus H 1, 76.
- Iulius Densus equester 13, 10.
- Iulius Flavianus H 3, 79.
- Iulius Florus Trevir 3, 40. 42.
- Iulius Frontinus praetor H 4, 39. Britanniae legatus A 17.
- Iulius Fronto vigilum trib. H 1, 20. ab Othonianis vinctus H 2, 26.
- Iulius Graecinus Agricolae pater A 4.
- Iulius Gratus castrorum praef. H 2, 26.
- Iulius Indus Trevir 3, 42.
- Iulius Mansuetus H 3, 25.
- Iulius Marinus mori coactus 6, 10.
- Iulius Martialis trib. H 1, 28. 82.
- Iulius Maximus adversus Vocolam dux H 4, 83.
- Iulius Montanus mori adactus 13, 25.
- Iulius Paelignus Cappadociae procurator 12, 49.
- Iulius Paulus Batavus H 4, 13.
- Iulius Placidus tribunus H 3, 85.
- Iulius Pollio trib. 13, 15.
- Iulius Postumus Augustae intimus 4, 12.
- Iulius Priscus centurio H 2, 92. Appenninum obsidet H 3, 55. desertis castris ad Vitellium regreditur H 3, 61. se ipse interficit H 4, 11.
- Iulius Sabinus Lingonus H 4, 55. a Iulio Caesare stirpem ducit ib. Caesarem se salutari iubet H 4, 67. novem annis latet ib.
- Iulius Sacrovir Aeduns 3, 40 sq. 44. 4, 18 sq. fugit 3, 46. uno proelio victus H 4, 57.
- Iulius Secundus orator O 2 sqq.
- Iulius Tutor Trevir H 4, 55. 57. Agrippinenses in verba Galliarum adigit H 4, 59. proditur funditurque H 4, 70. Rhenum transit H 5, 19. a Ceriali fugatur H 5, 21.
- Iulius Valentinus H 4, 68. contionibus potens ib. 69. a Ceriali invaditur ib. 71. capitur ib. damnatur ib. 85.
- Iulius Vindex 15, 74. caesus cum copiis H 1, 51. uno proelio H 4, 57. coepta eius H 1, 6. 8. 51.

Iulus Antonius v. Antonius.
Iuncus Vergilianus senator 11, 35.

Iunia familia 3, 24. 69. 15, 35.
Iunia MBruti soror, CCassii uxor moritur 3, 76.

Iunia Calvina Silani soror 12, 4. Italia pellitur 12, 8. revocatur 14, 12.

Iunia Silana CSilii uxor 11, 12. a viro per Messalinam pellitur 11, 12. 13, 19. Agrippinae accusatores parat 13, 19. 21. in exilium acta 13, 22. moritur 14, 12.

[Iunia] Torquata soror CSilani 3, 69.

Iunii H 3, 38.

DIunius consul 12, 58.

Iunius senator 4, 64.

Iunius artis magicæ peritus 2, 28.

Iunius Blaesus Pannoniæ legatus 1, 16 sqq. Seiani avunculus 3, 35. proconsul in Africam mittitur ib. provincia ei prorogatur 3, 58. triumphi insignia obtinet 3, 72. bellum contra Tacfarinatem gerit 3, 73. imperator a legionibus salutatur 3, 74. necatus 5, 7.
Iunius Blaesus eius filius 1, 19. ad Tiberium missus 1, 19. 29. propriam manum ducit 3, 74. perit cum fratre 6, 40.

Iunius Blaesus Lugdunensis Galliae rector H 1, 59. magnificentia erga Vitellium H 2, 59. ob id ei invisus ib. veneno necatur H 3, 38.

Iunius Cilo Ponti procurator 12, 21.

Iunius Gallio Senecæ frater 6, 3. fratris morte pavidus 15, 73. eius tinnitus O 26.

Iunius Lupus senator 12, 42.

Iunius Marullus cons. designatus 14, 48.

Iunius Mauricus H 4, 40. A 45.
Iunius Otho praetor 3, 66.

Iunius Otho tribunus pl. 6, 47.

Iunius Rusticus 5, 4.

Iunius Silanus Asiae proconsul 13, 1. occiditur ib.

App. Iunius Silanus consul 4, 68. maiestatis postulatus 6, 9. Narcissus eius caedis molitor 11, 29.

CIunius Silanus Asiae proconsul 3, 66. 4, 15. accusatur 3, 66 sq. sententiae contra eum 3, 68. in exilium actus 3, 69.

DIunius Silanus, neptis Augusti adulter, ab exilio revocatus 3, 24.

DIunius Silanus Torquatus consul 12, 58. mori adactus 15, 35. patruus LSilani 16, 8.

LIunius Silanus Octaviae Claudii filiae sponsus 12, 3. praeturae eiurare cogitur 12, 4. se interficit 12, 8.

LIunius Silanus apud CCassium educatus 15, 52. accusatur 16, 7. in exilium missus necatur 16, 9. 12.

MIunius Silanus consul 2, 59. nobilitas et eloquentia eius 3, 24. adulatio eius 3, 57. filia CCæsari desponsa 6, 20. CCæsari suspectus H 4, 48. accusari iussus A 4.

Iuno 15, 44. H 4, 53. cella H 1, 86. Samiae delubrum 4, 14.

Iuppiter 2, 22. 32. 3, 61 sq. 13, 24. H 4, 53 sq. 5, 2. Capitolinus 15, 23. conservator H 3, 74. custos ib. Dis H 4, 83. liberator 15, 64. 16, 35. Salaminus 3, 62. stator 15, 41. vindex 15, 74. optimus m. H

- 3, 72. 4, 58. Saturnum pellit H 5, 2.
- iurare in acta D. Iulii et D. Augusti 4, 42. 16, 22. in acta sua iurari Tiberius vetat 1, 79. iurant magistratus in a. principum 13, 11.
- iuris principia et progressus 3, 25
- ius belli 12, 17. civitatis O 32. coloniae 14, 27. commercii 2, 62. consulare 1, 1. hastae 13, 28. honorum adipiscendorum 14, 50. hospitii G 21. hostium H 4, 58. imperii 15, 31. H 2, 40. Latii 15, 32. legationis 1, 39. legatorum H 3, 80. libertorum H 2, 92. militum 11, 33. muniendi a Iudaeis emittitur H 5, 12. naturae 15, 19. humanum divinumque 3, 70. patrium 4, 16. praetoris 2, 56. 77. proconsulare 3, 21. 13, 21. senatorum 11, 25. sententiae dicendae 13, 49. successionis G 32. tribuniciae potestatis 1, 13. tribunicium 1, 2. virgarum 1, 77.
- iusiurandum Romanorum pro imperio Galliarum H 4, 59 sq. sollemne initio anni 16, 22.
- iustitium 1, 16. 50. 2, 82. 3, 7.
- Iustus Catonius centurio 1, 29.
- Iustus Fabius O 1.
- Iustus Minucius H 3, 7.
- iuvenales ludi a Nerone instituti 14, 15. iis Nero cecinit 15, 33.
- iuvenalium ludicrum 16, 21. H 3, 62.
- Iuvenalis ex primoribus Tungrorum H 4, 66.
- Izates Adiabenus 12, 13 sq.
- Labeo v. Antistius, Asconius, Cethegus, Claudius, Pompeius, Titidius.
- Lacedaemonii eloquentiam contemnunt O 40. legatos Romanam mittunt 4, 43. victos arcent 11, 24.
- Laco v. Cornelius.
- Laco Achaeus 6, 18.
- lacus Asphaltites in Iudaea H 5, 6. Avernus 15, 42. Baianus 14, 4. Curtii H 1, 41. 2, 55. Fucinus 12, 56. Fundani H 3, 69. Lucrinus 14, 5. Velinus 1, 79. Campaniae 3, 59. H 1, 23. Nili receptacula 2, 61. secretus Germanorum G 40.
- Clacianus consul 15, 33.
- Laelia virgo Vestalis 15, 22.
- Claelius orator O 25.
- Laelius Balbus 6, 47. in insulam deportatur 6, 48.
- Laenas v. Vipsanius.
- Laërtes Ulixis pater G 3.
- Lamia Aelius 4, 13. 6, 27.
- Langobardi 2, 45 sq. regem Cheruscorum iuvant 11, 17. in bello strenui G 40.
- Lanuvium municipium 3, 48.
- Laodiceni 4, 55.
- Laodicia Suriae urbs 2, 79. terrae motu affligitur 14, 27.
- lapis ligatus vittis H 4, 53.
- PLargus Caecina 11, 33 sqq.
- Larum sacellum 12, 24.
- Latini magistratus post plebeios 11, 24.
- Latinus Latiaris praetorius 4, 68. Titium Sabinum circumvenit 4, 68 sq. poenas luit 6, 4.
- Latinus Pandusa Moesiae propr. 2, 66.
- Latium 11, 23. H 3, 55. vetus 4, 5. Latii ius 15, 32.
- Latona 3, 61. 12, 61.
- latus clavus O 7.
- laurea 2, 26. H 3, 77.

laureatae statuæ 4, 28. litteræ A 18.

laurus fascibus imperatoriis addita 13, 9. lauru ornatae domus 15, 71. imagines H 2, 55. strata via H 2, 70.

Lecanius H 1, 41.

lectus convivalis 14, 9.

legati legionum praetores destinati 2, 36. consulares A 7. praetorii ib. legatorum ius H 3, 80.

Legerda (?) 14, 25.

legio prima (Germanica) 1, 31. 37. 39. 42. 44. 51. 59. 64 sq. H 1, 55. 57. 2, 100. 3, 22. 4, 19 sq. 25. 37. 59. 62. 70. 72. 77.

prima Adiutrix classicorum H 1, 6. 31. 36. 2, 11. 23 sq. 43. 67. 86. 3, 13. 44. alia classicorum legio H 3, 55.

prima Italica H 1, 59. 64. 74. 2, 41. 100. 3, 14. 18. 22.

secunda 1, 37. 70. 14, 37. H 3, 22. 44. alia e recens conscriptis H 4, 68. 5, 14. 16. 20. tertia 13, 40. 15, 6. 26. H 1, 79. 2, 74. 85. 96. 3, 10. 21. 24. 27. 29. 4, 3. 39. 5, 1.

quarta 15, 6 sq. 26. Macedonica H 1, 18. 55. 66. 4, 37. H 3, 22.

quinta 1, 31. 37. 45. 51. 64. 2, 43. 4, 73. 15, 6. 10. 26. 28. H 1, 55. 61. 2, 43. 68. 100. 3, 14. 22. 4, 18. 35. 58. 60.

sexta 2, 79. 81. 13, 38. 40. 15, 6. 26. H 2, 83. 3, 46. 4, 48.

sexta Hispanica H 1, 6. 3, 44. 4, 68. 5, 14. 16.

septima Claudiana H 2, 85. 3, 9. 21. 27.

septima Galbiana H 2, 11. 67. 86. 3, 7. 10. 21 sq. 25. 27. 4, 39.

octava 1, 23. 30. H 2, 85. 3, 10. 21. 27. 4, 68.

nona 1, 23. 30. 3, 9. 4, 23. 14, 32. 38. H 3, 22. A 26.

decima 2, 57. 13, 40. 15, 6. H 5, 1.

decima Hispanica H 2, 58. 3, 44. 4, 68. 76. 5, 19 sq.

undecima H 2, 11. 67. 3, 50. duodecima 15, 6. 7. 10. 26. H 5, 1.

tertiadecima Gemina 1, 37. H 2, 11. 24. 43 sq. 67. 86. 3, 1. 7. 21. 27. 32.

quartadecima 1, 37. 70. 14, 34. 37. H 1, 59. 64. 2, 11. 27. 32. 43. 54. 66. 68. 86. 3, 13. 4, 68. 76. 79. 5, 14. 16. 19.

quintadecima 1, 23. 30. 15, 25 sq. H 5, 1.

quintadecima Germanica H 1, 41. 55. 2, 100. 3, 22 sq. 4, 35 sq.

sextadecima 1, 37. H 1, 55. 2, 100. 3, 22. 4, 26. 62.

undevicensimae aquila cum Varo amissa 1, 60.

vicensima 1, 31. 37. 39. 42. 51. 64. 14, 34. 37. H 1, 60. 3, 22. A 7.

unaetvicensima Rapax 1, 31. 37. 45. 51. 64. H 1, 61. 67. 2, 43. 100. 3, 14. 18. 22. 25. 4, 68. 70. 78. Rapaces H 3, 22.

duoetvicensima H 1, 18. 55 sq. 2, 100. 3, 22. 4, 24. 57. 5, 1.

legionarii milites 6, 41. 14, 26. 38. H 3, 50.

legiones octo apud Rhenum 1, 3. 4. 5. mox septem H 1, 55. 61. earum seditio 1, 31. Actiacae Octaviani 1, 42. Varianae 1, 19. 2, 25. tres in Hispania 4, 5. duo aliquam-

- diu in Africa 4, 5. quattuor in Suria 4, 5. H 1, 10. duae in Aegypto, item in Pannonia, Moesia, Delmatia 4, 5. trium Pannonicarum seditio 1, 16. tres in Iudaea 4, 5. mox quattuor H 5, 1.
 Lemovii Germ. pop. G 44.
 Lentinus Terentius 14, 40.
 Lentulus Gaetulicus 4, 42. consul 4, 46. superioris Germ. leg. 6, 30.
 OnLentulus Drusi in Pannonia comes 1, 27. in Libonem sententia 2, 32. de Silano 3, 68. maiestatis accusatur 4, 29. obit 4, 44.
 Lentulus augur 3, 59.
 Lentuli eloquentiae studiosi O 37.
 Lepida v. Aemilia.
 Lepida Cassii uxor 16, 8 sq.
 Lepida Messalinae mater 11, 37.
 Lepidi v. Aemilii.
 Leptitani 3, 74. H 4, 50.
 Lesbos insula 2, 54. 6, 3.
 Leucorum civitas H 1, 64.
 Leucophryne Diana 3, 62.
 lex Caesaris de usuris 6, 16.
 Cassia 11, 25. Cincia 11, 5. 13, 42. 15, 20. Cornelia de falsis 14, 40. de sicariis 13, 44. de quaestoribus 11, 22. curiata 11, 22. H 1, 15. Iulia de adulterio 2, 50. 4, 42. de ambitu 15, 20. maiestatis 1, 72. Oppiae 3, 33 sq. Papia Poppaea 3, 25. 28. repetundarum 11, 6. 12, 22. 13, 33. Roscia 15, 32. Saenia 11, 25. Serviliae 12, 60. sumptuaria 3, 52.
 leges agrariae, frumentariae 4, 32. Iuliae 15, 20. Atheniensium 3, 26. Tulli regis 12, 8. legum principia et varietates 3, 26.
 Libanus mons Iudaeae H 5, 6.
 libelli accusatorum 3, 44. famosi 1, 72. libellis praefecti liberti 15, 35. 16, 8.
 libellus Augusti de imperii opibus 1, 11.
 Liber pater 4, 38. a Iudaeis non colitur H 5, 5. domitor Orientis ib. Liberi Liberaeque aedes 2, 49. bello victor 8, 61.
 Liberator Iuppiter 15, 64. 16, 35.
 liberi principum sedentes vescebantur 13, 15.
 liberorum numerus favorabilis 2, 37. 51. 71. 3, 33. 15, 19. firma imperii munimenta H 4, 52. educatio Romae O 28 sq. apud Germanos G 20. ibi numerum finire flagitium G 19.
 Libertatis atrium H 1, 31.
 liberti equestri dignitate donati H 1, 13. 2, 57. apud Germanos et Britannos quales G 25. A 19. ministeria principum H 1, 58. primi A 43. accusatores patronorum 15, 55. 16, 10. H 1, 2. malis temporibus in remp. praepotentes H 1, 76. ex secretioribus ministeriis A 45. inter duces habentur H 3, 12. potentes Seiani 6, 8. eos Claudius sibi adaequabat 12, 60. corpus late fusum 13, 27. servilia ingenia 2, 12. ius H 2, 92. fraudes erga patronos 13, 26.
 libertinorum filiis magistratus mandantur 11, 24. divitiae 12, 53. 14, 55.
 Libo Drusus accusatur 2, 27 sq. 30. se ipse interficit 2, 31. de eius damnatione mentio 4, 29. 31.
 LLibo consul 2, 1.

libritores 2, 20. 13, 39.
 Libya 2, 60. H 5, 2.
 Licinianus Piso H 1, 14.
 Licinius v. Crassus, Mucianus.
 MLicinius consul 4, 62. alius
 15, 33.
 Licinius Archias O 37.
 Licinius Caecina H 2, 53.
 Licinius Gabolus 14, 12.
 Licinius Proculus Othoni fa-
 miliaris H 1, 46. praetorii
 prae. H 1, 46. 82. 87. 2, 33.
 vitia H 1, 87. imperitia H 2,
 33. in exercitu Othoniano po-
 testas H 2, 39. fuga post proe-
 lium H 2, 44. prodidisse Otho-
 nem fatetur H 2, 60.
 lictor Liviae non conceditur
 1, 14. duo Agrippinae con-
 cessi 13, 2. proximus H 3, 80.
 lictore uno Germanicus Athe-
 nis utitur 2, 53.
 Ligur Varius v. Varius.
 Ligures 16, 15. H 2, 14. cohors
 ib. Liguris feminae praeclarum
 exemplum H 2, 13.
 Liguria H 2, 15. A 7.
 Limnatis Diana 4, 43.
 Lingones Galliae pop. H 1, 53.
 54. 57. 59. 2, 27. Vitellianis
 partibus fidi H 1, 64. civitate
 Romana donantur H 1, 78. a
 Romanis deficient 4, 55. a Se-
 quanis fusi H 4, 67. pro Ver-
 ginio contra Vindicem H 4,
 69. Romanos aggressi H 4, 77.
 Linus Thebanus 11, 14. O 12.
 Liris fl. 12, 56.
 litterae a quibus inventae 11,
 14. Aegyptiae 2, 60. Graecae
 in Germania G 3. novae a
 Claudio additae 11, 13. sacer-
 dotum Iudaicorum H 5, 13.
 Livia Augusti uxor 1, 3. dolus
 in Augusti nepotes ib. Au-
 gusti mortem celat 1, 5. in

familiam Iuliam et in nomen
 Augustum adsumitur 1, 8. rei
 p. gravis 1, 10. adulatio sena-
 tus in eam 1, 14. Agrippinae
 infensa 1, 33. 2, 43. 4, 12. Ur-
 gulaniam diligit 2, 34. 4, 22.
 Plancinam protegit 3, 15. 17.
 comes Augusto in provinciis
 3, 34. morbus gravis 3, 64
 effigiem Augusto dicat ib
 vota pro eius valetudine 3,
 71. extrema senecta 4, 8. se-
 des inter Vestales in theatro
 4, 16. delubrum ei ab Asia et
 Hispania dicatum 4, 37. in
 Tiberium filium exprobratio
 4, 57. Iuliam neptem exulem
 sustentat 4, 71. moritur 5, 1.
 Livia Drusi uxor 2, 43. 4, 40.
 60. soror Germanici 2, 84.
 adulteratur a Seiano 4, 3. 39.
 sententiae in eius memoriam
 atroces 6, 2.
 Livia familia 6, 51.
 Livineius Regulus 3, 11. alius
 14, 17.
 TLivius historicus 4, 34. A 10.
 Locri Nasamones Fr. 8.
 Locusta venefica 12, 66. 13, 15.
 Lolliia Paulina Claudii coni-
 ugium ambit 12, 1 sq. ad mor-
 tem adacta 12, 22 sepulchrum
 14, 12.
 Lolliana clades 1, 10.
 MLollius Paulinus rector C.
 Caesaris 3, 48. Paulinae pater
 12, 1.
 Londinium Britanniae colonia
 14, 33.
 Longinus v. Aemilius, Cassius,
 Pompeius.
 Longobardi v. Langobardi.
 Longus v. Cassius, Lucilius.
 Lucania 11, 24. H 2, 83.
 Lucanus Annaeus Melae f.
 poeta 15, 49. 16, 17. O 20.

- matrem inter coniuratos in Neronem nominat 15, 56. occiditur 15, 70.
- lucaris modus decernitur 1, 77.
- Luceius Albinus Mauritaniae procurator H 2, 58. necatus H 2, 59.
- Luccius Telesinus consul 16, 14.
- Luceria H 3, 86.
- Lucilius Bassus classis praef. H 2, 100. eam Vespasiano prodat H 3, 12. 36. 40. in Campaniam missus H 4, 3.
- Lucilius poeta O 23.
- Lucilius Capito Asiae procurator 4, 15.
- Lucilius centurio interficitur 1, 23.
- Lucilius Longus Tiberii familiaris 4, 15.
- Lucretius poeta O 23.
- Sp. Lucretius 6, 11.
- Lucrinus lacus 14, 5.
- Luculliani horti 11, 1. 32. 37.
- Luculli 15, 14. eloquentiae dediti O 37.
- Lucullus 4, 36. 6, 50. 11, 1. 12, 62. 13, 34. 15, 27.
- lucus asyli H 3, 71. Badnhenae 4, 73. Dianae 12, 8. Ortygia 3, 61. Nahanarvalorum G 43. sacri Germanorum G 9.
- Lucus Vocontiorum municipium H 1, 66.
- ludi Augustales 1, 15. 54. Cereales H 2, 55. circenses 2, 83. 11, 11. 15. 53. 74. iuvenales 14, 15. 15, 33. 16, 21. H 3, 62. magni 3, 64. Megalenses 3, 6. saeculares 11, 11. ab Antenore Troiano instituti 16, 21. olim a stantibus spectati 14, 20. ludorum curator 13, 22. praeses 3, 64. ludis cohors adstitit 13, 24.
- ludicrum quinquennale 14, 20.
- 16, 2. ludicrum edere magistratus provinciales prohibiti 13, 31. lud. Troiae 11, 11. Oscum 4, 14.
- Lugdunensis clades 16, 13. colonia H 1, 51. 64. Lugdunensium in Viennenses odium H 1, 65.
- Lugdunum 3, 41. H 1, 59. 2, 59. 65. 4, 85 sq.
- Lugii 12, 29 sq. G 43.
- lunae defectus 1, 28. templum 15, 41.
- lupanaria 13, 25. 15, 37.
- Lupercus v. Munius.
- Lupia fl. 1, 60. 2, 7. H 5, 22.
- Lupus v. Cornelius, Curtius, Iunius, Numisius.
- Lurios Varus 13, 32.
- Lusitani H 1, 70.
- Lusitania 13, 46. H 1, 13. 21.
- Lusius Geta praetorii praef. 11, 31. 33. praefectura privatur 12, 42.
- Lusius Saturninus 13, 43.
- lustrale certamen 16, 4.
- lustratio urbis 13, 24. H 1, 87. exercitus 15, 26. H 4, 3. provinciarum ib. areae Capitolineae H 4, 53.
- lustrum a Claudio conditum 11, 25. 12, 4. secundum sub Nerone 16, 2.
- Lutatia domus H 1, 15.
- Lutatus Catulus Capitolium dedicat H 3, 72.
- Lutorius Priscus, cf. Clutorius.
- luxus 3, 52 sqq.
- Lybia Fr. 8.
- Lycia 2, 79. Lycii 13, 33. L. mare 2, 60.
- Lycurgus Spartae legislator 3, 26.
- Lycurgus orator O 25.
- Lydia 3, 61. Lydi opulenti 4, 55.
- Lygdu Atye rege genitus 4, 55.

Lygds spado 4, 8. 10 sq.

Lygii v. *Lugii*.

Lysias O 12. 25.

Macedones 2, 55. 3, 61. 4, 55.

6, 28. 31. 41. 12, 62. H 5, 8.

oratoribus carent O 40.

Macedonia Hyrcani 2, 47.

Macedonia 3, 38. 5, 10. pro-

consulari imperio levatur 1,

76. *Moesiae* addita 1, 80.

Macedonica legio H 3, 22.

Macer v. *Clodius*, *Marcus*,
Pompeius.

machinae bellicae Germanis in-
solitae H 4, 23.

Macrina *Pompeia* 6, 18.

Macro praetorii praef. 6, 15.

23. odium validum ad exitia

6, 29. atrocitas in eum a Tri-

one composita 6, 38. nimia

potentia 6, 45. *Seianum* op-

pressit 6, 48. *Tiberium* iniectu

vestium necat 6, 50.

Maecenas *Cilnius* in *Bathyllo*

amore effusus 1, 54. *Romae*

atque *Italiae* ab *Augusto* prae-

positus 6, 11. otium 14, 53.

Horti 15, 39. calamistri O 36.

Maeuius *Pudens* H 1, 24.

magi 16, 30. *Italia* pelluntur

2, 32. eorum sacra 2. 27. 6, 29.

superstitiones 12, 59.

magistratus *Calabriae*, *Apuli*,

Campani 3, 2. in funere Ger-

manici sine insignibus 3, 4.

Magius *Caecilianus* praetor 3,

37.

Magnetes 3, 62. a *Sipylo* 2, 47.

4, 55.

Magnus *Pisonis* frater H 1, 48.

Magontiacum v. *Mogontiacum*.

maiestatis lex 1, 72. 2, 50. 3,

22. 4, 34. 48. 14, 48. H 1, 77.

crimen accusationum comple-

mentum 3, 38.

Mallovendus *Marsorum* dux 2,
25.

Malorix *Frisiorum* dux 13, 54.

Maluginensis v. *Servius*.

Mamercus v. *Aemilius*, *Scaurus*.

Mancia v. *Curtilius*.

Manimi *Germaniae* pop. G 43.

Manlii 3, 76.

GnManlius G 37.

Manlius *Patruitus* senator H

4, 45.

Manlius *Valens* legionis leg. in

Britannia 12, 40. *Italicae* le-

gionis H 1, 64.

Manlius *Varillae* adulter 2, 50.

Mannus *Tuisconis* f. G 2.

manumittendi species 13, 27.

mapalia 3, 74. 4, 25. H 4, 50.

Marcellus *Augusti* nepos e so-

rore 1, 3. intra iuventam obit

2, 41. *Tiberii* aemulus 6, 51.

successor ab *Augusto* ascitur

H 1, 15. eius theatrum 3, 64.

statua 1, 74.

Marcellus v. *Aeserninus*, *Asi-*

nius, *Cornelius*, *Eprius*, *Gra-*

nus, *Romilius*.

Marcia *Fabii* *Maximi* uxor 1, 5.

Marcia aqua 14, 22.

Marcianus v. *Granius*, *Icelus*.

Marcus *Festus* 15, 50.

Marcus *Macer* H 2, 23. 35 sq.

consulatus eius dissimulatur

H 2, 71.

PMarcus mathematicus 2, 32.

Marcodurum vicus H 4, 28.

Marcemani Germ. pop. 2, 46

62. G 42 sq.

Mardi pop. regni *Parth.* 14, 23.

mare pigrum G 45. A 10. i-

gnotum G 17. rubrum 2, 61.

14, 25. A 12. trans *Suionas*

G 45. *Aegaeum* 5, 10. 15, 71.

Amuclanum 4, 59. *Bithynum*

et *Lycium* 2, 60. *Britann.* A 10.

Dalmat. 3, 9. *Hadriat.* et lo-

- nium 2, 54. Hadriae 15, 34.
 Illyr. H 3, 2. Indaic. H 5, 7.
 nostrum A 23. Oceanus 1, 9.
 H 4, 12. Ponticum 13, 39. G
 1. Suebicum G 45.
 margaritae Oceani A 12.
 Mariccus Boius H 2, 61.
 Marinus v. Iulius, Valerius.
 mariti iudicium in uxorem 2,
 50. 13, 32. apud Germanos G
 19.
 Marius Celsus legionis leg. 15,
 25. cons. designatus H 1, 14.
 ad electos Illyrici exercitus
 mittitur H 1, 31. ad Galbam
 redit H 1, 39. Galbae fidus
 H 1, 45. dux ab Othone de-
 ligitur H 1, 71. 87. qui eius
 consilii in bello utebatur H
 1, 90. a militibus criminibus
 incessitur H 2, 23. Othoni
 cunctationem suadet H 2, 33.
 ad consulatum designatur H
 1, 77. quem Vitellius servat
 H 2, 60.
 Marius Maturus maritimarum
 Alpium procurator H 2, 12.
 Vitellio fidus H 3, 42. in verba
 Vespasiani adigitur H 3, 43.
 Marius Nepos senatu motus 2,
 48.
 CMarius 1, 9. 12, 60. H 2, 38.
 Cimbros in Italia devicit G 37.
 PMarius consul 14, 48.
 Sex Marius 4, 36. Hispaniarum
 ditissimus 6, 19. saxo Tar-
 peio deicitur ib.
 Maroboduus Sueborum rex 2,
 26. apud populares invisus
 2, 44. ab Arminio fusus 2, 46.
 desertus et fractus 2, 62 sq.
 Ravennae custoditur 2, 63. 3,
 11. nobile genus G 42.
 Mars Chatterum deus 13, 57.
 Germanorum H 4, 64. G 9.
 pltor 2, 64. 3, 18. 13, 8. Mar-
 tis campus 1, 8. 3, 4. 13, 17.
 31. 15, 39. H 1, 86. 2, 95. 3, 82.
 Marsaci pop. H 4, 56.
 Marsi 1, 50. 56. 2, 25. G 2. H
 3, 59.
 Marsigni Germ. pop. G 43.
 Martiales flamines 3, 58.
 Martiales v. Cornelius.
 Martina venefica 2, 74. subita
 morte exstincta 3, 7.
 Marullus v. Iunius.
 Marus fl. 2, 63.
 Massa Baebius v. Baebius.
 Massilia studiorum sedes ac
 magistra 4, 44. A 4.
 Massilienses 4, 43 sq. 13, 47. H
 3, 43.
 mater deum 4, 64. G 45.
 Materni fabulae O 2. 11.
 mathematici Italia pulsi 2, 32.
 H 2, 62. ea SCTo irrita 12, 52.
 infidum hominum genus H 1,
 22.
 Mattiequitis Ro. potentia 12, 60.
 matrimi pueri H 4, 53.
 matrimonium cum fratris filia
 inauditum 12, 5. SCTo fit li-
 citum 12, 7. solemnia 11, 27.
 Mattiaci Germ. pop. 11, 20. H
 4, 37. G 29.
 Mattium Chatterum opp. 1, 56.
 Maturus v. Marius.
 Mauri 2, 52. 4, 5. 14, 28. H 4,
 50. rebellant 4, 23. latrocinia
 H 2, 58. civitates Baeticis do-
 nantur H 1, 78.
 Mauricus v. Iunius.
 Mauritaniae duae H 1, 11. 2,
 58 sq.
 Maximilla v. Egnatia.
 Maximus v. Caesonius, Fabius,
 Iulius, Sanquinius, Scaurus,
 Trebellius.
 Mazippa Maurorum dux 2, 52.
 Medea 6, 34. Materni O 3. Ovi-
 dii O 12.

- Medi 2, 4. 56. 60. 6. 34. 12, 14.
 13, 41. 15, 2. 30. H 5, 8.
 Mediolanum municipium H 1, 70.
 Mediomatrici H 1, 63. 4, 70 sq.
 Mefitis templum H 3, 33.
 Megaleses ludi 3, 6.
 megistanes Armenii 15, 27.
 Meherdates Phraatis filius 11,
 10. ad Parthorum regnum
 vocatur 11, 10. 12, 10. prae-
 cepta a Claudio data 12, 11.
 a Gotarze aures capto deci-
 duntur 12, 14.
 Mela v. Annaeus Mela.
 Melitene 15, 26.
 Memmius Pollio cons. design.
 12, 9.
 Memmius Regulus consul 5,
 11. collegam accusat ib. in-
 columis evadit 6, 4. ei Lolli-
 a Paulina nupta 12, 22. moritur
 14, 47.
 Memmius Regulus consul 15, 23.
 Memnonis saxea effigies 2, 61.
 Memphis veteris Aegypti co-
 lumen 4, 84.
 Menapii pop. H 4, 28.
 Menelaus 2, 60.
 Menenius Agrippa orator O 17.
 21.
 Mennius v. M'. Ennius.
 mensium nomina mutata 15,
 74. 16, 12.
 Mercurius Germanorum deus
 13, 67. G 9.
 Merula flamen Dialis 3, 58.
 Merula Apidius v. Apidius.
 Mesopotamia 6, 36 sq. 44. 12, 12.
 Messalla Corvinus praef. urbis
 6, 11. 11, 6 sq. orator 13, 34.
 O 17. 20. in quo Cicerone
 melior O 18. 21. parens Va-
 lerii Messalini 3, 34. impera-
 torem suum Cassium praedi-
 cabat 4, 34.
 Messalla Valerius 1, 8.
 Messalla Valerius consul 13, 34.
 Messalla Vipstanus v. Vipsta-
 nus.
 Messalla Volesus 3, 68.
 Messalina Claudii uxor 11, 2.
 Silium perditte amat 11, 12.
 13, 19. adulteriorum facilitate
 fastidiosa 11, 26. Silio nubit
 11, 26. deferitur 11, 30. simu-
 lacrum vindemiae celebrat 11,
 31. convicta a Narcisso 12,
 65. occiditur 11, 38.
 Messalina Statilia v. Statilia.
 Messalini atroces sententiae A
 45.
 Messalinus v. Cotta, Valerius.
 Messenii pop. 4, 43.
 Metelli studiosi eloquentiae O
 37.
 Metellus Caecilius consul G 37.
 L Metellus pontifex maximus 3,
 71.
 Metius Carus accusator A 45.
 Metrodorus O 31.
 Mevania ab exercitu Vitellii
 possessa H 3, 55. 59.
 Miletus 2, 54. Milesii 3, 63. 4,
 43. Apollinis cultores 4, 55.
 miliarium aureum H 1, 27.
 Milichus Scaevini libertus 15,
 54. coniurationem Neroni
 aperit 15, 55. praemiis ditatus
 Conservatoris nomen sibi ad-
 sumit 15, 71.
 Milo O 37. 39.
 Milvius pons v. Mulvius.
 Minerva H 4, 53. aedes 13, 24.
 simulacrum 14, 12.
 Minos Cretensis legislator 3, 26.
 Minturnae H 3, 57.
 Minucius Iustus castrorum
 praef. H 3, 7.
 Minucius Thermus 6, 7. alius
 16, 20.
 miracula 2, 24. 3, 53. 13, 41.
 Vespasiani H 4, 81.

- Misenensis classis** 14, 3, 62, 15, 51. H 2, 9, 100, 3, 56, 60.
Misenum 4, 5, 6, 56, 14, 3 sq, 15, 46, 51.
missio honesta H 2, 67. **ignominiosa** H 3, 57. **festinata** 1, 52.
Mithridates 2, 55, 3, 62, 73, 4, 14, 36.
Mithridates Bosporanus 12, 15. **deditus Romam** mittitur 12, 21.
Mithridates Hiberus 6, 33. **Armenia** potitur 6, 33, 11, 9. in **regnum** remeat 11, 8. ab **Radamisto** pulsus 12, 45. **necatur** 12, 47.
Mnester Agrippinae libertus 14, 9.
Mnester Poppaeae adulter 11, 4. **occiditur** 11, 36.
Moenus Germaniae fl. G 28.
Moesi 15, 6.
Moesia 1, 80, 2, 66, 4, 5, 47, 6, 29. H 1, 76, 79, 2, 32, 74, 83, 3, 75, 5, 26. A 41.
Moesicae legiones H 2, 44, 85. **copiae** H 2, 32. **Moesicus exercitus** H 2, 86, 3, 2, 9. **auxiliares** H 3, 18.
Mogontiacum H 4, 15, 24 sq, 33, 37, 59, 61, 70.
moles Drusi H 5, 19. **Civilis** H 5, 14.
Mona insula 14, 29. A 14, 18.
Monaeses nobilis Parthus 15, 2, 4 sq.
Monobazus Adiabenum rex 15, 1, 14.
Monoecus Hercules H 3, 42.
Montanus v. Alpinus, Curtius, Iulius, Traulus, Votienus.
Morini Galliae pop. H 4, 28.
Mosa fl. 2, 6, 11, 20. H 4, 28, 66, 5, 23.
Moschi pop. 13, 37.
Moschus libertus H 1, 87.
Mosella fl. 13, 53. H 4, 71, 77.
Mosteni 2, 47.
Moyes H 5, 3 sq.
Mucianus Licinius Suriae praeses H 1, 10, 5, 26. **Othonis partibus** accedit H 1, 76. **mores** H 1, 10, 2, 5. **ad Vespasianum oratio** H 2, 76. in **eius verba** milites adigit H 2, 80. **dux** contra **Vitellium** destinatur H 2, 82. **bellum propriis opibus** iuvat H 2, 84. **gloriae avidus** H 3, 8. **motos Dacorum** reprimit H 3, 46. **callidus** H 3, 52 sq. **victoriam** moratur H 3, 78. **superbae litterae** ad **senatum** H 4, 4. **Romam** ingreditur H 4, 11. **potentia** in **urbe** H 2, 95, 3, 49, 4, 11, 39. **Vitellii filium** interfici iubet H 4, 80. **ad bellum** proficiscitur H 4, 85. **Pisonem** interfici iubet H 4, 49. **libros** contrahit et edit O 37.
QMucius praeceptor Ciceronis O 30.
Mulvius pons 13, 47. H 1, 87, 2, 89, 3, 82.
LMummius imperator 4, 43. **primus theatralia spectacula** edit 14, 21.
Munatius Gratus eques Ro. 15, 50.
Munatius Plancus 1, 39.
Munius Lupercus legatus H 4, 18. **vallum murosque** **castrorum** firmat H 4, 22. **Velaedae** inter **dona** missus H 4, 61. **interfectus** ib.
Murcus v. Statius.
Musa v. Aemilia.
Musae O 13.
Musonius Rufus philosophus 14, 59. **sapientiae praeceptor** 15, 71. **inter legatos** ad **Fla-**

- vianos proficiscitur H 3, 81.
 invehitur in PCelerem 4, 10.
 repetitur cognitio inter eum
 et Celerem H 4, 40.
 Musulamii Africae pop. 2, 52.
 4, 24.
 Mutilia Prisca Augustae intima
 4, 12.
 Mutilus v. Papius.
 Mutina H 1, 50. 2, 52. 54.
 Mutinensis ordo H 2, 52.
 Myrina 2, 47.
 Mytilenae 6, 18. 14, 53. O 15.

 Nabalia fl. H 5, 26.
 Nabataeorum rex 2, 57.
 Nahanarvali Germ. pop. G 43.
 Nar fl. 1, 79. 3, 9.
 Narbonensis v. Gallia. provin-
 cia H 1, 76. 2, 12. 14. 32. 3, 41.
 Narcissus Claudii libertus 11,
 29. Messalinam defert 11, 30. in
 eodem cum Claudio gestamine
 sedet 11, 33. defensionem Mes-
 salinae impedit 11, 34. eius
 caedem properat 11, 37. quae-
 storia insignia obtinet 11, 38.
 Aeliam Petinam apud Clau-
 dium fovet 12, 1. Agrippinam
 incusat et illa ipsum 12, 57.
 verba eius in illam 12, 65. ad
 mortem agitur 13, 1.
 Naristi (al. Varisti) Germ. pop.
 G 42.
 Narnia 3, 9. H 3, 58. 60. 63.
 77 sq.
 Nasamones v. Locri.
 Nasica v. Caesius.
 Naso v. Antonius, Valerius.
 natalis dies 6, 18. 14, 2. H 2, 95.
 Natalis v. Antonius.
 Natta v. Pinarius.
 Nava fl. H 4, 70.
 naves pari utrimque prora H
 3, 47. G 44. navis dolosa ad
 Agrippinam necandam 14, 3. 5.
 Nauportus 1, 20.
 Naxus 16, 9.
 Neapolis urbs 14, 10. 15, 33
 16, 10.
 Nemeses Germ. pop. 12, 27. G
 28.
 nemus Aricinum H 3, 26. sa-
 crum H 4, 14.
 Nepos v. Flavius, Marius.
 Neptuni asyllum 3, 63.
 Nero, ante adoptionem L. Do-
 mitius, populi favore excipi-
 tur 11, 11. miracula de eius
 infantia ib. a Claudio adopta-
 tus Britannico anteponitur 12,
 25. Octavia Claudii filia ei
 despondetur 12, 9. toga viri-
 lis ei maturatur 12, 41. pro-
 consulare imperium extra ur-
 bem ib. princeps inventutis
 ib. Octaviae coniungitur 12,
 58. Iliensium causam agit ib.
 imperator declaratur 12, 69.
 Claudium in funere laudans
 primus principum aliena fa-
 cundia eget 13, 3. artes eius
 13, 3. 14, 16. statuas recusat
 13, 10. Acten libertam amat
 13, 12. ab Octavia coniuge
 adhorret ib. exturbat eam 14,
 60. dein revocat ib. tandem
 interfici iubet 14, 64. Britan-
 nicum veneno tollit 13, 16.
 num matris concubitus ex-
 petiverit 14, 2. matrem tol-
 lere nititur 14, 3. occidi iubet
 14, 7. Neapolim concedit 14,
 10. Romam redit 14, 13. iu-
 venales ludos instituit 14, 15.
 flagitia et infamia ib. ad de-
 teriores inclinatur 14, 52. re-
 sponsum ad Senecam 14, 55.
 Poppaeam deperit 13, 46. cum
 ea coniungitur 14, 60. Nea-
 poli in scaena cantat 15, 33.
 periculum evadit 15, 34. Py

- thagorae nubit 15, 37. incredibilium cupitor 15, 42. Christianos suppliciiis afficit 15, 44. coniuratio in eum 15, 48. cithara in theatro canit 16, 4. equites cogit actitare mimos H 3, 62. Poppaeam ictu calcis affligit 16, 6. mortuam laudat ib. profusae donationes H 1, 20. studia 14, 14. fuga ex urbe H 3, 68. inferias ei fecit Vitellius H 2, 95.
- Nero Germanici filius 2, 43. senatui a Tiberio commendatur 3, 29. 4, 8. Iuliam Drusi filiam ducit uxorem 3, 29. 6, 27. grates senatui agit 4, 17. commendatur diis 4, 17. Seianus eum insectatur 4, 59. 67. a Tiberio in senatu accusatur 5, 3. effigies a populo gesta 5, 4.
- Nero Tiberii Imp. pater 1, 10. 5, 1. 6, 51.
- Nero falsus H 1, 2. 2, 8.
- Nero Otho appellatus H 1, 78.
- Nero Materni fabula O 11.
- Neroneus mensis 16, 12.
- Nerthum colunt Germani G 40.
- Nerva Caesar H 1, 1. principatum ac libertatem miscuit A 3. sub Nerone praetor designatus 15, 72.
- Nerva Cocceius legum peritus 4, 58. voluntaria morte obit 6, 26.
- Nerva Silius cons. 15, 48. alius 4, 68.
- Nerva Traianus v. Traianus.
- Nervii Galliae pop. H 4, 15. 56. Civili se iungunt H 4, 66. a Canninefatibus fusi H 4, 79. Germanicam originem affectant G 28. eorum cohortes H 4, 33.
- Nerullinus Suillii filius 13, 43.
- Nestor O 16.
- Nicephorium urbs 6, 41.
- Nicephorius Armeniae fl. 15, 4.
- Nicetes Sacerdos O 15.
- Nicopolis Achaiae urbs 2, 53. colonia Romana 5, 10.
- Nicostrati robur O 10.
- Niger v. Brutteditus, Casperius, Veianius.
- Nilus fl. 2, 60. 61.
- Ninos Assyriae urbs 12, 13.
- Nisibis opp. 15, 5.
- noctes, non dies Germani computant G 11.
- Nola urbs 1, 5. 9. 4, 57.
- nomen avi materni sumptum 13, 45. n. et effigies damnatorum demota 11, 38. n. damnatorum fastis erasum 3, 17.
- nomine dux milites vocat 2, 81. H 1, 23. 3, 10. nomina consulum monumentis praescripta 3, 57. fausta H 4, 53. honesta vitiis praetenduntur 14, 21.
- nonanus miles 1, 23. 30.
- Nonianus v. Servilius.
- Nonius Attianus H 4, 41.
- Nonius Receptus a militibus vinctus H 1, 56. occiditur H 1, 59.
- CNorbanus consul 1, 55. alius H 3, 72.
- LNorbanus consul 2, 59.
- Noricum 2, 63. H 1, 11. 70. G 5. Norici H 3, 5. 5, 25.
- Novaesium Germaniae opp. H 4, 26. 33. 35. 57. 62. 70. 79. eo se Vocula recipit H 4, 57. castra ibi Romanorum H 4, 77. 5, 22.
- Novaria municipium H 1, 70.
- Novellus v. Antonius.
- novendialis cena 6, 5.
- CnNovius eques Rom. 11, 22.
- Novius Priscus exul 15, 71.

Nuceria colonia 13, 31. Nuc-
 rini 14, 17.
 Nuitones Germ. populus G 40.
 Numa 3, 26. regia eius 15, 41.
 Numa Marcius 6, 11.
 Numantia 15, 13.
 Numantina Silvani uxor 4, 22.
 Numidae 2, 52. 3, 21. 4, 23. H
 2, 40. peditum aciem non tol-
 lerant 4, 24. reges 16, 1.
 Numisius Lupus legionis leg.
 H 1, 79. consularibus orna-
 mentis donatur ib. octavam
 legionem ducit H 3, 10.
 Numisius Rufus legionis leg.
 H 4, 22. a Classico vinctus
 H 4, 59. occiditur H 4, 70.
 Numisii H 4, 77.
 nuptiae inter patruos et fra-
 trum filias iustae statuuntur
 12, 7. nuptiarum solemnia 11,
 26. 12, 5. 15, 37.
 nuptiales faces 15, 37. tabulae
 11, 30.
 Nurtones v. Nuitones.
 nutrices O 28. nullae Germa-
 nis G 20.
 Nymphidius Sabinus consula-
 ribus insignibus donatur 15,
 72. origo et vita ib. prae-
 fectus praet. H 1, 5. 25. im-
 perium sibi molitur ib. op-
 primitur ib. et 37.
 Obaritus centurio 14, 8.
 Obultronius Sabinus aerarii
 quaestor 13, 28. in Hispania
 occisus H 1, 37.
 Occia virgo Vestalis moritur
 2, 86.
 Oceanus septentrionalis G 1.
 exterior G 17. Britannici na-
 tura A 10. quando maxime
 tumescat 1, 70. cetero mari
 truculentior 2, 24.
 Ocriculum H 3, 78.

Octavia Augusti soror 4, 44. 75.
 Octavia Claudii filia 11, 32. 34.
 12, 2. 68. LSilano desponde-
 tur 12, 3. dein Domitio, qui
 postea imperator 12, 9. ei
 nubet 12, 58. sed is ab illa
 abhorret 13, 12. eicitur 14, 60.
 revocatur ib. in exilium acta
 14, 63. interfecta 14, 64.
 Octavianus Caesar 13, 6.
 Octavio rum tumultus 4, 44.
 Octavius Augusti pater 1, 9.
 Octavius Fronto praetura fun-
 ctus 2, 33.
 Octavius Sagitta trib. pl. 13,
 44. in exilium redigitur H
 4, 44.
 Odrusae Thraciae pop. 3, 38.
 Oeenses Africae pop. H 4, 50.
 Olennius primipilaris 4, 72.
 Tollius Poppaeae pater 13, 45.
 omen dirum H 3, 56.
 Onomastus Othonis libertus H
 1, 25. 27.
 operae teatrales 1, 16.
 Opitergium opp. H 3, 6.
 Oppiae leges 3, 34.
 Oppius eques Ro. 12, 60.
 Opsius praetorius 4, 68. 71.
 optio speculatorum H 1, 25.
 oraculum 2, 54. 6, 21. 12, 63.
 H 4, 83. 5, 13. versibus loque-
 bantur O 12. Apollinis 3, 36.
 Clarii 2, 54. Hammonis H 5, 3.
 Phruxi 6, 34.
 oratio Agrippinensium H 4, 65.
 Calgaci A 30. Carataci 12,
 34. 37. CCassii 14, 43. Cerialis
 H 4, 73. Civilis H 4, 32. 5,
 17. 26. Claudii 11, 15. 24.
 Curtii Montani H 4, 42. Gal-
 bae H 1, 15. Germanici 1, 42.
 2, 71. Hortali 2, 37. Iulii Agri-
 colae A 35. Iuliae Agrippinae
 13, 21. MLepidi 3, 50. Mu-
 ciani H 2, 76. Neronis 14, 55.

- Othonis H 1, 37. 83. 2, 47.
 Paeti Thraseae 15, 20. Pisonis H 1, 29. Segestis 1, 58. Senecae 14, 53. Tencterorum H 4, 64. Tiberii 3, 12. 4, 37. Tigellini 14, 57. Titi H 4, 52. Vitellii 12, 5. Voculae 4, 58. Vologesis 15, 2.
 orator nullus apud Lacedaemonios, Cretenses, Macedonas O 40. inter innocentes supervacuus O 41. boni descriptio O 22. 30. oratorum et poetarum comparatio O 4. oratores emi prohibitum 13, 5. 42. orbitas captata 13, 42. 14, 40. O 6. valet H 1, 73. pecuniosa 13, 52. eius pretia G 20.
 Orcades insulae A 10.
 ordo Mutinensis H 2, 52. Puteolanorum 13, 48.
 Ordovices Britanniae pop. 12, 33. caeduntur A 18.
 Orfidius Benignus legatus interfectus H 2, 43. corpus crematum H 2, 45.
 Orfitus v. Cornelius, Paccius.
 Orientis imperium penes Parthos 6, 34. regnorum motus 2, 1. 43. suetus regibus H 4, 17. in partibus Othonis H 2, 32.
 Ornospades Parthorum dux 6, 37.
 Orodes regis Parthorum f. G, 33—35.
 Orpheus O 12.
 Ortygia lucus 3, 61.
 Oscum ludicrum 4, 14.
 Osi Germaniae pop. G 28. 43.
 Osiris H 4, 84.
 Ostia 2, 40. 11, 26. 29. 31. 15, 39. 16, 9. H 2, 63. Ostiensis colonia H 1, 80. via 11, 32. paludes 15, 43.
 Ostorius Sabinus eques Rom. 16, 23. Baream Soranum accusat 16, 30. quaestoriis insignibus donatur 16, 33.
 POstorius Scapula Britanniae propraetor 12, 31. victoriam adipiscitur 12, 35. bello egregius A 14. partem insulae in provinciam redigit ib. triumphi insignia obtinet 12, 38. moritur 12, 39.
 MOstorius Scapula P. f. 12, 31. servati civis decus meruit 12, 31. 16, 15. fidus amicus 14, 18. apud Neronem accusatur 16, 14. occiditur 16, 15.
 Otho v. Iunius.
 Otho Neronis intimus 13, 12. Poppaeam uxorem ducit 13, 45. Lusitaniae praeficitur 13, 46. H 1, 13. Galbae partibus primus accedit ib. de imperio occupando cogitat H 1, 21. mathematicorum de eo monita H 1, 22. largitio eius in milites H 1, 24. imperator salutatur H 1, 27. milites alloquitur H 1, 37. 83. Pisonis caede laetatur H 1, 44. scelera prohibere non potest H 1, 45. vacationes ex fisco suo militibus solvit H 1, 46. honores ei a senatu decreti H 1, 47. voluptates ac vitia dissimulat H 1, 71. epistolae inter ipsum ac Vitellium H 1, 74. legatos ad Germanicos exercitus mittit ib. consulatus aliasque dignitates mandat H 1, 77. militarem tumultum precibus sedat H 1, 82. Galliam Narbonensem aggreditur H 1, 87. 2, 14. ab urbe proficiscitur H 1, 90. Orientis legiones pro eo iurant H 2, 6. proficiscitur ad bellum H 2, 11. cum Vitellio comparatur

H 2, 31. de bello consultat ib. pronus ad decertandum H 2, 33. duces suos segnitiae incusat H 2, 40. exercitus eius a Vitelliano funditur H 2, 43. mori destinat H 2, 46. oratio eius ante mortem H 2, 47. se ipse interficit H 2, 49. vita eius et mores H 2, 50. breve imperium O 17.

Ovidii Medea O 12.

Oxiones Germaniae pop. G 46.

Pacarius Decimus Corsicae procurator interfectus H 2, 16.

Paccius Africanus H 4, 41.

Paccius Orfitus 13, 36. primi pili centurio 13, 16. 15, 12.

Pacensis v. Aemilius.

Paconianus v. Sextius.

Paconius Agrippinus 16, 28 sq. 33.

MPaconius legatus 3, 67.

Pacorus Medorum rex 15, 2.

H 1, 40. Vologesis frater 15, 14. ad Medos digreditur 15, 31.

Pacorus Parthorum rex H 5, 9. G 37.

Pacuvius legatus 2, 79.

Pacuvius poeta O 20 sq.

Padus fl. H 1, 70. 2, 11. 17. 19 sq. 22. 32. 34. 40. 43 sq. 3, 34. 50. 52.

Paeligni H 3, 59.

paenulae oratorum O 39.

Paetina v. Aelia.

Paetus 13, 23.

Paetus Caesennius consul 14, 29. Armeniae rector 15, 6. inconstans 15, 10. Parthi eum aggrediuntur 15, 11. militiae munia deserit ib. Parthorum regis colloquium petit 15, 14. condiciones a Parthis accipit ib. cum Corbulone colloquitur 15, 17. per Cappadociam

hibernat ib. facetiis eum Nero insectatur 15, 25. eius filius tribunus sub Corbulone 15, 28.

Paetus Thrasea v. Thrasea.

pagani H 1, 53. 2, 14. 88. 3, 24. 43. 77. 4, 20.

Pagyda Africae fl. 3, 20.

Palamedes 11, 14.

Palatinus mons 12, 24. 15, 38.

Palatium 1, 13. 2, 34. 37. 40. 15, 39. H 1, 17. 39. 47. 3, 68. 70. 84.

Pallas Claudii libertus 11, 29.

38. maxima apud eum gratia

11, 29. Agrippinam extollit

12, 2. adoptionem Domitii

festinat 12, 25. praetoriis in-

signibus donatur 12, 53. Agrip-

piniae adulter 12, 25. 65. 14, 2.

muneribus a Nerone demove-

tur 13, 14. accusatur 13, 23.

superbus ib. necatur 14, 65.

palmae procerae in Iudaea H

5, 6.

Palpellius Hister Pannoniae

praetor 12, 29.

Pammenes Chaldaeus 16, 14.

Pamphylia 2, 79. H 2, 9.

Panda fl. 12, 16.

Pandateria insula 1, 53. 14, 63.

Pandusa v. Latinus.

Pannonia 1, 47. 3, 9. 12, 29. H

1, 76. 2, 11. 32. Germaniae

finitima G 5. 28. duabus le-

gionibus tenetur 4, 5. Pann-

nonii 15, 10. H 2, 14. Pann.

cohors H 2, 17. Pann. legio-

num motus 1, 16. 31. 67. se-

datur 1, 30. Pann. Alpes H

2, 98. lingua G 43.

Pansa 1, 10. consul O 17.

pantomimi 1, 77. certaminibus

sacris prohibiti 14, 21.

Pantuleius eques Rom. 2, 48.

Paphiae Veneris templum 3,

62. H 2, 2.

- Papia Poppaea lex 3, 25. 28.
 SexPapinius consul 6, 40. alias
   S. P. se iecit in praeceps 6, 49.
 Papirius centurio H 4, 29.
 Papirius Carbo victus a Ger-
   manis G 37.
 CPapirius Carbo orator O 18.
   accusatus a Crasso O 34.
 Papius Mutilus 2, 32.
 Paris histrio 13, 19. 21. Agrip-
   pinam accusat 13, 20. validus
   in gratia Neronis 13, 22. in-
   genus iudicatur 13, 27.
 Parraces 12, 14.
 parricidarum poenae 4, 29.
 Parthi 2, 56. 6, 34. 42. 15, 4.
   H 2, 82. Crassum et Antonium
   vincunt 2, 2. P. nobiles Ro-
   mam veniunt 6, 31. motus 2,
   1. 12, 44. discordia 11, 8. re-
   gem a Tiberio poscunt 6, 31.
   a Claudio 12, 10. bellum in
   Armenia movent 12, 44. rur-
   sus in Armeniam prorumpunt
   13, 6. acre cum Romanis bel-
   lum 13, 34. Hyrcano bello dis-
   tinentur 14, 25. novi motus
   propter Armeniam 15, 1. Pae-
   tum condiciones accipere co-
   gunt 15, 14. legatos ad Cor-
   bulonem mittunt 15, 27. caesi
   a Ventidio H 5, 9. G 37. se-
   qui vel fugere pariter sueti
   6, 35. missilibus decertant 15,
   7. superbia 14, 26. dominatus
   6, 34. equite valent ib. et H
   4, 51.
 Passienus orator 6, 20.
 Patavium 16, 21. H 2, 100. 3,
   6 sq. 11.
 patres conscripti 2, 37. 3, 54.
   4, 8. 34. H 2, 52. invalidi 1,
   46. adulatio 1, 14. H 3, 37.
   factiones 3, 27. studia H 4, 4.
   45. consultum 2, 85. 11, 25.
   14, 60.
 patricii ex senatu adsciti 11, 25.
 patrimi H 4, 53.
 patris patriae cognomen a Ti-
   berio repudiatum 1, 72. pro-
   miscum 11, 25.
 Patrobius libertus Neronis H
   1, 49. 2, 95.
 Patruitus v. Manlius.
 Pauli basilica 3, 72.
 Paulina v. Lolliia, Pompeia.
 Paulinus v. Lollius, Pompeius,
   Suetonius, Valerius.
 Paulus v. Aemilius, Fabius,
   Iulius.
 Paulus Venetus 15, 50.
 Paxaea Pomponii Labeonis uxor
   6, 29.
 pecunia Germanorum G 5.
 pecus aurea Silanus 13, 1.
 Pedanius Costa H 2, 71.
 Pedanius Secundus praef. ur-
   bis 14, 42.
 pedarii senatores 3, 65.
 Pedius Blaesus senatu motus
   14, 18. restitutus H 1, 77.
 QPedius O 17.
 Pedit praef. equitum 1, 60.
 Pelago Neronis spado 14, 59.
 Peloponnesus 4, 43. 55.
 Pelops 4, 55.
 penates populi Romani 15, 41.
 penetrales dii 2, 10.
 Percennius miles gregarius 1,
   16. 28. 31. seditionem mili-
   tum movet 1, 17. interficitur
   1, 29.
 Pergamena civitas 16, 23. Per-
   gameni 4, 55.
 Pergamum 3, 63. 4, 37.
 Perinthus Thraciae urbs 2, 54.
 Peripatetici O 31.
 Perpenna 3, 62.
 Persae 3, 61. 6, 31. 12, 13. H
   5, 8. O 40. olim sub Aegyptiis
   2, 60.
 Perses 4, 55. 12, 38. 62.

- Persica Diana 3, 62.
 Perusia H 1, 50. bellum Perusinum 5, 1.
 Petilius Cerialis v. Cerialia.
 Petilius Rufus 4, 68.
 Petrae equites Ro. 11, 4.
 Petriana ala H 1, 70. 4, 49.
 Petronia Vitellii uxor H 2, 64.
 Petronius Norici procurator H 1, 70.
 Petronius Priscus 15, 71.
 Petronius Turpilianus consul 14, 29. in Britanniam missus 14, 89. A 16. triumphalia obtinet 15, 72. a Galba interficitur H 1, 6. 37.
 PPetronius 3, 49. 6, 45.
 TPetronius consul 16, 18. occiditur 16, 19. vita et mores 16, 18.
 Peucini Germaniae pop. G 46.
 Pharasmanes Iberiae rex 6, 32—35. 14, 26. Mithridatis frater 6, 32. 11, 8. filium in fratrem instigat 12, 44. fratrem interficit 12, 47. Armenia decedere iubetur 12, 48. filium Radamistum interficit 13, 37.
 Pharsalia 4, 44. H 1, 50. 2, 38.
 Philadelpheni 2, 47.
 Philippensis acies 3, 76. campi 4, 35.
 Philippi H 1, 50. 2, 38.
 Philippopolis 3, 38.
 Philippus Macedo 2, 63. 3, 38. 4, 43. O 16.
 Philippus (Marcius) 3, 72.
 Philo Academicus O 30.
 Philopator Cilicum rex 2, 42.
 Phoebus Neronis libertus 16, 5.
 Phoenix 11, 14. H 5, 6.
 Phoenissa 16, 1.
 phoenix in Aegypto visa 6, 28.
 Phraates Parthorum rex 2, 1 sq. eius filius 6, 31. rex a Tiberio mittitur 6, 32. morbo perit ib. eius nepos 11, 10. 12, 10.
 Phraates nobilis Parthus 6, 42 sq.
 Phrixi oraculum et aries 6, 34.
 Picentina ala H 4, 62.
 Picenum 3, 9. H 3, 42.
 pignus societatis H 4, 61. imperii Capitolium H 3, 72.
 pila ardentia 15, 7.
 Pilatus Pontius 15, 44.
 Pinarius Natta cliens Seiani 4, 34.
 Piraeus portus 5, 10.
 piraticum bellum 12, 62. 15, 25.
 Pisanus Caetronius H 4, 50.
 Pisanus sinus H 3, 42.
 Piso Licinianus H 1, 14. a Galba adoptatur H 1, 15. in castra praemissus H 1, 34. occisus H 1, 43. aetas et fama H 1, 48. caesi caput morsu appetitum H 4, 42.
 CPiso Neroni insidiatur 14, 65. 15, 48. genus et mores 15, 48. nex 15, 59.
 Piso civili bello potens 2, 43.
 CnCalpurnius Piso, eius filius 1, 18. libere Tiberium alloquitur 1, 74. sententia de Tiberi fl. 1, 79. sententia de senatus auctoritate 2, 35. Suriae praeponitur 2, 43. Germanicum insectatur 2, 55. iussa eius neglegit 2, 57. veneno eum necasse creditur 2, 69. morte eius laetatur 2, 75. castellum Celenderin occupat 2, 80. a Sentio fugatur ib. Romam reversus postulatur 3, 10. Tiberii de eo ambigua oratio 3, 12. effigies in Gemonias tractae 3, 14. se ipse interficit 3, 15. sententiae senatorum contra eum 3, 17. codicilli ad Tiberium 3, 16.

- fili 3, 16 sq. uxor 3, 17 sq. 6, 26.
 CnPiso, CnPisonis filius 3, 6. 16. pars bonorum paternorum concessa 3, 17. post mortem patris L. Piso 3, 17. 4, 62.
 LPiso in accusatores invehitur 2, 34. Urgulaniam in ius vocat ib. CnPisonem defendit 3, 11. in Silanum sententiam dicit 3, 68. maiestatis crimine accusatus opportune moritur 4, 21.
 LPiso pontifex moritur 6, 10.
 LPiso praetor in Hispania occiditur 4, 45.
 LPiso cons. designatus 13, 28. consul 13, 31. publicis vectigalibus praepositus 15, 18. eius filius Africae proconsul H 4, 38. interficitur H 4, 48. 50. initium et causae eius caedis H 4, 49.
 MPiso CnPisonis filius 2, 76. 78. a patre apud Tiberium excusatur 3, 16. a Tiberio ignominiae exemptus 3, 18.
 Pisonum nobilitas 3, 17. H 1, 13. insigne nomen H 4, 11.
 LPitunianus magus saxo deicitur 2, 32.
 Pius Aurelius senator 1, 75.
 Placentia H 2, 17 sqq. 2, 32. 36. a Caecina oppugnatur H 2, 20. frustra H 2, 22. Placentinus ager 15, 47.
 Placidus v. Iulius.
 Planasia insula 1, 3. 5. 2, 39.
 Plancina CnPisonis uxor 2, 43. intra decora feminis se non tenet 2, 55. Germanici morte laeta 2, 75. 6, 26. Romam venit 3, 9. veniam per Augustam obtinet 3, 15. 17. accusata se interficit 6, 26.
 Plancius Varus H 2, 63.
 Plancus v. Munatius.
 Plato O 31.
 APlautius Britannicus legatus 13, 32. A 14.
 QPlautius consul 6, 40.
 Plautius Aelianus pontifex H 4, 53.
 Plantius Lateranus Messalinae adulter 11, 30. mors ei remittitur 11, 36. senatui redditur 13, 11. in Neronem coniurat 15, 49. occiditur 15, 60.
 Plantius Silvanus 4, 22.
 Plautus v. Rubellius Plautus. plebiscita 6, 16. 11, 14.
 CPlinius bellorum Germanicorum scriptor 1, 69. historiae sui temporis auctor 13, 20. 15, 53. H 3, 28.
 Plotius Firmus praetorii praef. H 1, 46. 2, 49. milites manipulatim alloquitur H 1, 82. Othoni animum addit H 2, 46.
 Plotius Griphus legionis leg. H 3, 52. praetor H 4, 39 sq. poena adulterii 2, 50. G 19. homicidii G 20. more prisco 2, 32. 4, 30. 14, 18. 16, 11. feminae quae servo coniungitur 12, 53. poenae apud Germanos G 12.
 Poeni 2, 49. 59. 16, 1. G 37. auxiliares H 4, 50.
 Poeninae Alpes v. Alpes.
 Poenius Postumus 14, 37.
 poetarum et oratorum comparatio O 4. genera et discrimina O 10.
 Poetovio H 3, 1.
 Polemo Ponti rex 2, 56. 14, 26. H 3, 47.
 Pollio Iulius tribunus 13, 15.
 Pollio v. Annii, Asinius, Caecilius, Domitius, Iulius, Memmius, Vedius.

Pollitta LVeteris filia necatur
16, 10 sq.

Pollux G 43.

Polyclitus Neronis libertus 14,
39. H 1, 37. 2, 95.

pomerium urbis a Claudio au-
getur 12, 23 sq.

Pompeia Macrina 6, 18.

Pompeia Paulina Senecae uxor
15, 60. mori cum viro con-
stituit 15, 63. a Nerone inhi-
betur 15, 64.

Pompei opp. Campaniae 15, 22.

Pompei theatrum igne absum-
ptum 3, 72. eius theatri scaena
structa 6, 45.

Pompeiani coloni 14, 17.

Pompeiopolis Ciliciae urbs 2,
58.

Pompeius Aelianus 14, 41.

Pompeius eques Rom. 6, 14.

Pompeius Longinus H 1, 31.

Pompeius Macer praetor 1, 72.

CnPompeius Magnus 1, 1. 3, 28.

4, 34. 6, 18. 12, 62. 13, 6.

34. 14, 20. 15, 14. H 2, 6.

3, 66. 5, 9. Mario et Sulla oc-
cultior, non melior H 2, 38.

oratione valuit O 37. potentia

bello piratico 15, 25. suboles

H 1, 15.

Pompeius Paulinus 13, 53. 15,

18.

Pompeius Propinquus Belgicae

procurator H 1, 12. 58. inter-

ficatur ib.

Pompeius Silvanus Delmatiae

legatus H 2, 86. consularis

bello socors H 3, 50. pecuniae

curae praeponitur H 4, 47. ac-

cusatus ex provincia Africa

absolvitur 13, 52.

Pompeius tribunus 15, 71.

Pompeius Urbicus 11, 35.

Pompeius Vopiscus H 1, 77.

CPompeius consul 12, 5.

SexPompeius Cn. fil. 1, 2. 10.
5, 1.

SexPompeius consul 1, 7. Pi-

sonem defendere abnuat 3, 11.

M'Lepidum incusat 3, 32.

Pomponia Graecina 13, 32.

Pomponius Atticus Drusi pro-
avus 2, 43.

LPomponiusFlaccus 2, 32. con-

sul 2, 41. Moesiae praeficitur

2, 66. Suriae propraetor mor-

itur 6, 27.

Pomponius Labeo 4, 47. Moe-

siae praepositus 4, 47. 6, 29.

voluntaria morte obit 6, 29.

PPomponius Secundus accusa-

tur 5, 8. pericula 6, 18. car-

mina scaenica 11, 13. Chattos

compescit 12, 27. triumphali

honore donatus 12, 28. car-

minum gloria excellit ib. et

O 13.

QPomponius PSecundi frater

6, 18. bello civili immixtus

13, 43.

Pomptinae paludes 15, 42.

pons Mulvius v. Mulvius.

pontes longi in Germania 1, 63.

Pontia Postumia ab amatore

occiditur 13, 44. H 4, 44.

Ponticum mare 13, 39. G 1. os

2, 54. rex 2, 56. Pontica au-

xilia 15, 6. ora H 3, 47.

Ponticus Valerius 14, 41.

pontificatus 1, 3. 3, 29. H 1, 77.

A 9. pontificatus maximus H

2, 91.

pontifices a Tiberio incusati

4, 17. per ludibrium consulti

ab Augusto 1, 10. Dialia sa-

cra faciunt 3, 68.

Pontius Fregellanus 6, 48.

Pontius Pilatus 15, 44.

CPontius consul 6, 45.

Pontus 12, 63. 15, 10. 26. H 2,

6. 81. 3, 47. procurator Ponti

- 12, 21. classis Romana H 2, 88. 3, 47.
- Poppaea Sabina pulcherrima 13, 45. Messalinae invisa 11, 2. ad mortem adigitur ib.
- Poppaea Sabina T'ollii filia 13, 45. Rufrii Crispini uxor 15, 71. Othoni nubit ib. Ne-ronem in amorem sui pellicit 13, 46. matrimonium eius po-
stulat 14, 1. nubit ei 14, 60. filiam ex eo parit 15, 23. mo-
ritur 16, 6. effigies proruun-
tur 14, 61. deum honores de-
creti 16, 21. statuæ ab Othone
restitutæ H 1, 78.
- Poppaeus Sabinus v. Sabinus.
- Porcii Tusculo orti 11, 24.
- Porcius Cato 4, 56. 68.
- Porcius Septimius H 3, 5.
- Porsenna H 3, 72.
- portae castrorum 1, 66. H 4, 20. 30.
- portoria 13, 50.
- portus Herculis Monoeci H 3, 42.
- Postumia v. Pontia.
- Postumia via H 3, 21.
- A Postumius dictator 2, 49. alius 3, 71.
- Postumus v. Agrippa, Iulius, Poenius.
- Potitus v. Valerius.
- praeda quae ad duces, quae ad milites pertineat H 3, 19.
- praefecti praetorio 1, 7. 24. 4, 2. H 2, 92. duo 1, 24. 14, 51. H 1, 46. ex equitibus lecti H 4, 68. remigum 13, 80. ripae H 4, 55. classis 14, 3. H 3, 12. alae H 2, 22. 59. 3, 12. 79. 4, 18. 49. 5, 21. equitum 2, 68. cohortis 12, 17. H 3, 35. 4, 31 sq. A 37. vigilum H 1, 72.
- praefectura aerarii 13, 29. an-
nonae 1, 7. 13, 22. castrorum 1, 20. 23. 33. 38. 12, 38. 13, 39. 14, 37. H 2, 26. 29. 89. 3, 7. 14. 4, 50. 59. 5, 20.
- praefecturae urbis origo et progressus 6, 11. 4, 36. 14, 41. H 1, 14. 2, 55. 63. 3, 64.
- Praeneste 15, 46.
- praetexta 2, 14. puerilis 1, 3. 12, 41. consulis insigne H 3, 31.
- Praetextata Sulpicia H 4, 42.
- praetor ad mulierem interro-
gandam mittitur 2, 34. sena-
tum vocat urbanus H 1, 47. 4, 39. unius diei 12, 4. aerarii 1, 75. 13, 29. H 4, 9. praeto-
rum comitia 1, 15. 2, 36. 14, 28. numerus 1, 14.
- praetoria insignia 12, 21. 53. H 4, 4. porta H 4, 80. navis H 5, 22. cohors 1, 29. 2, 16.
- praetoriae cohortes H 3, 55.
- praetoriani 6, 3. H 1, 74. 87. 89.
- Prasutagus Icenorum rex 14, 31.
- primipilares 2, 11. 4, 72. H 1, 81. 87. 2, 22. 3, 70.
- Primus v. Antonius, Cornelius.
- princeps iuventutis 1, 3.
- principia castrorum 1, 61. 67. H 1, 48. 54. 2, 93. 3, 13. le-
gionum 4, 2.
- Prisca Mutila 4, 12.
- Priscus v. Ancharius, Clutorius, Fabius, Helvidius, Iulius, No-
vius, Petronius, Tarquinius, Tarquitius.
- Priscus consul A 44.
- Procilla Iulia mater Agricolae A 4.
- proconsulare imperium 1, 14. 76. 3, 58. 12, 41. 59. 13, 52. ius 3, 21.
- CProculeius 4, 40.
- Proculus v. Barbius, Cervarius, Cestius, Cocceius, Considius, Licinius, Titius, Volusius.

- procuratores Caesaris A 4. Africae H 4, 50. Alpium maritimarum H 3, 42. Aquitaniae A 9. Asiae 4, 15. Belgicae H 1, 12. 58. Britanniae 14, 32. Cappadociae 12, 49. Iudaeae 12, 54. 15, 44. Mauritaniarum H 1, 11. Norici H 1, 11. 70. Pannoniae H 2, 86. Ponti 12, 21. Raetiae H 1, 11. Thraciae ib. procuratorum ius 4, 15. potestas a Claudio aucta 12, 60. equestris nobilitas est A 4. ludi 11, 35.
 prodigia multa Romae 12, 43. 64. 14, 12. 15, 7. 47. H 1, 18. 86.
 Propertius Celer 1, 75.
 Propinquus v. Pompeius.
 Propontis 2, 54.
 Proserpina 15, 44. H 4, 83.
 provinciae Caesaris 1, 76. datae etiam iis qui in urbe retenti sunt 1, 80. 6, 27. H 2, 65. inermes H 1, 11. 2, 81. 3, 5. publicae 13, 4. sortis datae 3, 32. 58. 71. A 6. 42.
 provincialis parsimonia 3, 55. A 4.
 provocatio ad senatum 14, 28.
 Proximus Statius 15, 50. 71.
 Pseudo-Agrippa 2, 39. Pseudo-Drusus 5, 10. Pseudo-Nero H 2, 8. Pseudo-Philippus rex Macedonum 12, 62.
 Ptolemaeus Lagi Aegypti rex H 4, 83. alius 6, 28. H 4, 84. Philopatoris liberi 2, 67.
 Ptolemaeus mathematicus H 1, 22.
 Ptolemaeus Iubae f. Maurorum rex 4, 23. auxilium contra Tacfarinatem praestat 4, 24. a senatu decoratur 4, 26.
 publicanorum immodestia 13, 50. G 29.
 L et M Publicii 2, 49.
 Publilius Sabinus praef. praetorii H 2, 92. in vincula ducitur H 3, 36.
 Pudens Maevius H 1, 24.
 pugio velut ius vitae necisque H 3, 68.
 Pulchra v. Claudia.
 Pulvillus Horatius H 3, 72.
 pulvinaria 14, 12. 15, 23.
 Punicae acies 4, 83.
 Puteoli 15, 51.
 Puteolani 13, 48. iure coloniae donantur a Nerone 14, 27. in Vespasianum proni H 3, 57.
 pyramides Aegypti 2, 61.
 Pyramus fl. 2, 68.
 Pyrenaeus mons H 1, 23.
 Pyrricus v. Claudius.
 Pyrrus rex 2, 63. 88.
 Pythagoras Neronis maritus 15, 37.
 Pythius Apollo 12, 63. H 4, 83.
 Quadi Germaniae pop. 2, 63. G 42. 43.
 quadragesimae vectigal 13, 51.
 Quadratus v. Seius, Ummidius.
 quadrigarum curriculum 14, 14.
 quaestor principis 16, 27. consulis 16, 34. quaestores aerarii 13, 28. quaestores tempore regum 11, 22. provincias sortiti 11, 21. A 6. designati gladiatores edere non coacti 13, 5.
 quaestoria insignia 11, 38. 16, 33.
 quaestura Neroni Germanici f. maturata 3, 29.
 quattuordecim ordines 6, 3. 15, 32.
 querceae coronae 2, 83.
 Querquetulanus mons 4, 65.
 Quietus v. Cluvidienus.
 Quinctii 3, 76.
 quindecimviri 3, 64. 6, 12

quindecimvirale sacerdotium
11, 11. 16, 22.

quingagesimae vectigal 13, 51.

Quinquatrum festi dies 14, 4.
12.

quinquennale ludicrum 14, 20.
16, 2. 4.

Quintianus v. Afranius.

Quintilianus trib. pl. 6, 12.

Quintilius Varus caesus cum
exercitu 1, 3. 43. 55. 65. 71.
2, 45. H 4, 17. G 37. Suriam
obtinet H 5, 9. aquilae duae
cum Varo amissae recupera-
tae 1, 60. 2, 25.

Quintilius Varus accusatur 4, 66.
P. Quintius a Cicerone defensus
O 37.

Quintius Atticus cons. H 3, 73.
reum incensi Capitolii se of-
fert H 3, 75.

Quintius Certus H 2, 16.

Quirinius Sulpicius 2, 30. di-
ves et orbis 3, 22. moritur
3, 48. mors publice honesta-
ta ib.

Quirinus deum numero additus
4, 38. parens urbis H 4, 58.

Quirites Iulius Caesar milites
appellavit 1, 42.

Radamistus Hibernus 12, 44.
socerum et sororem eorum-
que liberos necat 12, 47. Ar-
menia potitur 12, 48. a po-
pularibus eiicitur 12, 50. re-
cipit eam ib. fugit 12, 51.
bellum deserit 13, 6. a patre
occiditur 13, 37.

Raeti 2, 17. H 1, 68. 3, 53. 5, 25.
Norique H 3, 5. vicini Ger-
manis G 1.

Raetia 1, 44. H 1, 11. 3, 5. 8.
15. 4, 70. G 3. 41.

Raetia iuga H 1, 70. copiae

H 1, 59. alae cohortesque H
1, 68.

Ravenna urbs 1, 58. 2, 63. 4,
5. 29. 13, 30. Ravennas clas-
sis 4, 5. H 2, 100. 3, 6. 12. 36.
40. 50.

Reatini 1. 79.

Rebilus v. Caninius.

Receptus v. Nonius.

recitationum mos O 9. poeta-
rum O 10.

reges Germanorum G 7. 11 sq.
42—44. inservientes H 2, 81.
captivi populo Rom. ostensi
12, 38. instrumenta servitutis
A 14. petiti Roma 2, 1 sq. 11,
10. 16. 12, 10. 14. dati a Ro-
manis 2, 63. 12, 29. 14, 26. G
42. regum liberi obsides dati
2, 1. 11, 10. 12, 10. mores 4,
35. 6, 1. 42. 15, 1. 16, 23. H
2, 7. 4, 83. 5, 8. G 44.

Regini 1, 53.

regiones Romae xiv 14, 12.
15, 40.

Regium Lepidum H 2, 50.

Regulus v. Aquilius, Livineius,
Memmius, Rosius.

Remi infantia 13, 58.

Remi Galliae pop. H 4, 67 sq.

Remmius evocatus 2, 68.

reorum damnatorum sors 6,
29. 40.

Repetundae v. Calpurnius.

repetundae pecuniae 1, 74. re-
petundarum crimina 3, 33. 38.
66. 70. 4, 19. 12, 22. 13, 30.
33. 43. 14, 28. H 1, 77. 4, 45.
rerum publicarum formae 4, 33.

Reudigni pop. G 40.

Rhacotis locus Alexandriae H
4, 84.

Rhamses rex Aegypti 2, 60.

Rheni fl. cursus 2, 6. G 1. ma-
gna siccitas H 4, 26. agger
13, 53. insula G 29. ripam

eius qui colant G 28. terminus imperii G 29.
 Rhescuporis Thraciae rex 2, 64. fratrem Cotyn catenis onerat 2, 65. dein interficit 2, 66. 3, 38. Romam ducitur 2, 67. fugam tentans occiditur ib.
 rhetores O 29. 42. claudere ludum impudentiae iussi O 35.
 Rhodanus fl. 13, 53.
 Rhodii 12, 58. oratores O 40.
 Rhodiis libertas redditur 12, 58. Rhodius secessus Tiberii 4, 15.
 Rhodus 1, 4. 53. 2, 42. 55. 3, 48. 4, 57. 6, 10. 20. 51. H 2, 2.
 Rhoemetalces Thraciae rex 2, 64.
 Rhoemetalces eius nepos ex fratre Thraciae partem accipit 2, 67. 3, 38. 4, 5. Romanis auxilia adducit 4, 47.
 Rhoxolani Sarmatae H 1, 79.
 Rigodulum Germ. opp. H 4, 71.
 robor et saxum 4, 29.
 Roma a principio sub regibus 1, 1. parens eius Troia 4, 55. 12, 58. a Senonibus incensa 15, 41. a Gallis capta, Porsennae dedita H 3, 72. capitur a Flavianis H 3, 85. facilis ad omnia credenda H 1, 19. sermonum avida 13, 6. in xiv regiones divisa 14, 12. 15, 40. incendiis vastata H 1, 2. reaedificata 15, 43. incendium sub Tiberio 4, 64. 6, 45. sub Nerone 15, 38. pestis notabilis 16, 13. vetus 15, 38. caput rerum 1, 47. 3, 47. H 2, 32. templum Smyrnae 4, 56. Pergami 4, 37. status sub Tiberio 4, 4. sub Galba H 1, 11. pomerium 12, 23 sq.
 Romani vetera extollunt, recentium incuriosi 2, 88. capti

a Gallis, Tuscis obsides dederunt, Samnitium iugum subierunt 11, 24. raptores orbis A 30. Troia demissi 12, 58. eorum magna caedes in Britannia 14, 32.
 Romanus delator Senecae 14, 65.
 Romanus Fabius 16, 17.
 Romanus Hispo 1, 74.
 Romilius Marcellus centurio H 1, 56. interficitur H 1, 59.
 Romulus Denter 6, 11.
 Romulus 3, 26. 4, 9. 6, 11. 11, 24 sq. 12, 24. 15, 41. H 2, 95. effigies 4, 9. infantia 13, 58.
 Roscia lex 15, 32.
 Roscius Caelius legatus H 1, 60.
 Rosius Regulus uno die consul H 3, 37.
 rostra 3, 5. 4, 12. 5, 1. 12, 21.
 Rubellius Blandus Tiburs eques 6, 27.
 Rubellius Blandus 3, 23. 51. 6, 27. 45.
 Rubellius Geminus consul 5, 1.
 Rubellius Plantus 13, 19. ob celebre nomen Neroni suspectus 14, 22. 57. in Asiam se recipit 14, 22. a Tigellino accusatur 14, 57. interficitur 14, 59. LVeteris gener 16, 10. amicitia damnosa 16, 30. familiares H 1, 14.
 Rubrius eques Ro. 1, 73.
 Rubrius Fabatus 6, 14.
 Rubrius Gallus H 2, 51. Caecinae prodicionis minister H 2, 99.
 Rufilla v. Annia.
 Rufinus v. Vivennius, Vinicius.
 Rufinus dux Galliarum H 2, 94.
 Rufius Crispinus praetorii praefectus 11, 1. praeturae insignibus donatur 11, 4. praefectura privatur 12, 42. Pop-

- paeae maritus 13, 45. pellitur in exilium 15, 71. se ipse interficit 16, 17.
 Rufus v. Atilius, Aufidienus, Cadius, Cluvius, Curtius, Faenius, Helvius, Musonius, Numisius, Petilius, Sulpicius, Trebellienus, Verginius.
 Rugii Germaniae pop. G 43.
 Ruminalis arbor in comitio 13, 58.
 Ruso v. Abudius.
 Rusticus v. Arulenus, Fabius, Iunius.
 PRutilius a M. Scauro accusatus 3, 66. civis a Zmyrnaeis factus 4, 43. suae vitae scriptor A 1.
 Sabina Poppaea v. Poppaea.
 Sabina nobilitas 4, 9.
 Sabinorum sacra 1, 54.
 Sabinum bellum H 3, 72. ager H 3, 78.
 Sabinus Caelius H 1, 77.
 Sabinus Calavius 15, 7.
 Sabinus Calvisius 4, 46. 6, 9. H 1, 48.
 Sabinus Domitius H 1, 31.
 Sabinus Flavius Vespasiani frater H 1, 46. praef. urbis sub Othone et Vitellio H 1, 46. 2, 63. milites urbanos sacramento Vitellii adigit H 2, 55. Dolabellam impellit ruentem H 2, 63. Caecinam ad Vespasiani partes allicit H 2, 99. cum Vitellio paciscitur H 3, 65. in Capitolium fugit H 3, 69. expostulatum ad Vitellium mittit H 3, 70. catenis oneratur et occiditur H 3, 74. censorio funere decoratur H 4, 47.
 Sabinus Flavius consul ab Othone destinatus H 1, 77. 2, 36. ab Othone copiis rector missus H 2, 36. ad Vitellium victorem transit H 2, 51.
 Sabinus v. Iulius, Nymphidius, Obultronius, Ostorius, Publius, Titius.
 Sabinus Poppaeus 1, 80. provincia Moesia ei prorogatur ib. triumphi insignia obtinet 4, 46. Macedoniae et Achaiae praeses 5, 10. moritur 6, 39. avus Poppaeae 13, 45.
 Sabrina Britanniae fl. 12, 31. sacerdos censeatur mortuae filiae Neronis 15, 23. sacerdotes Augustales 1, 54. 2, 83. H 2, 95. sacerdotibus carpento ingredi Capitolium concessum 12, 42. Germanorum G 7. 11. Iudaeorum H 5, 5. 13. Nahanarvalorum G 43.
 sacerdotia delatoribus tribuntur 3, 19. H 1, 2. sacerdotii honor apud Iudaeos H 5, 8.
 Sacrata v. Claudia.
 sacrificalis apparatus 2, 69. 12, 47.
 sacrificandi mos apud Parthos 6, 37.
 sacrificia 2, 85. 6, 37. 14, 30. 15, 47. G 9. A 27.
 Sacrovir v. Iulius.
 saeculum quid vocetur G 19.
 Saenia lex 11, 25.
 Saevinus H 1, 77.
 Sagitta v. Claudius, Octavius.
 sagittarii equites 2, 16. pedites 2, 16. 13, 40.
 sal quomodo conficiatur 13, 57.
 Salaminus Iuppiter 3, 62.
 Salaria via H 3, 78. 82.
 salarium proconsularium A 42.
 Saleius Bassus poeta O 5. 9 sq.
 Saliare carmen 2, 83.
 Salienus Clemens 15, 73.
 Sallustiani horti 13, 47. H 3, 82.

CSallustius rerum Ro. scriptor 3, 30. Fr. 6.
 Sallustius Crispus Tiberii secretorum particeps 1, 6. falsum Agrippam capit 2, 40. moritur 3, 30. mores ib.
 Salonina Caecinae uxor H 2, 20.
 Saloniinus v. Asinius.
 Salvianus v. Calpurnius.
 Salvius Cocceianus Othonis nepos H 2, 48.
 Salvius Otho consul 12, 52. pater imperatoris H 2, 50.
 Salvius Otho imperator v. Otho.
 Salvius Titianus Othonis frater H 1, 75. consul cum Othone H 1, 77. urbi praeficitur H 1, 90. bello H 2, 23. honor imperii penes ipsum H 2, 29. cum Vitellianis congredi properat H 2, 33. a Vitellio excusatur H 2, 60. Asiae proconsul A 6.
 salutare solem H 3, 24. nomine 12, 41. imperatorem 2, 18. H 2, 80. principem 11, 22. salutantium agmina H 2, 92. coetus 13, 18. 14, 56. salutantium ambitio O 29.
 Salutis templum 15, 53. 74. augurium 12, 23.
 Samaritae Iudaeae pop. 12, 54.
 Samii 4, 14. 6, 12.
 Samius eques Ro. 11, 5.
 Samnis v. Decius.
 Samnites 11, 24. 15, 13. H 3, 59. G 37.
 Samothracia 2, 54.
 Sanbulos mons 12, 13.
 Sancia Considii soror 6, 18.
 Sanctus v. Claudius.
 sanguis gustatus in foederibus regum Orientis 12, 47.
 Sanquinius Maximus consularis 6, 4. moritur 11, 18.

Sanquinius LArruntii accusator 6, 7.
 Santoni 6, 7.
 Sardiani 2, 47. 3, 63. Etruscorum consanguinei 4, 55.
 Sardinia 13, 30. 14, 62. 16, 9. 17. H 2, 16. grave caelum 2, 85.
 Sariolenus Vocula H 4, 41.
 Sarmatae 6, 33. H 1, 2. 3, 5. 24. 4, 4. 54. G 1. scuto non utuntur H 1, 79. in plaustriis vivunt G 46. arma 6, 35. vestis G 17.
 Sarmatae Iazyges 12, 29. H 3, 5.
 Satrius Secundus Seiani cliens 4, 34. 6, 8. index coniurationis 6, 47.
 Saturnalia 13, 15.
 Saturnini turbatores plebis 3, 27.
 Saturninus v. Aponius, Lusius, Vitellius.
 Saturnus deus H 5, 2. 4. aedes 2, 41. H 1, 27. dies festi 13, 15. H 3, 78. stella H 5, 4.
 Sanfeius Trogus 11, 35.
 Saxa rubra H 3, 79.
 saxum Gabinum Albanumque 15, 45. Seriphium 4, 21. Tarpeium 6, 19.
 Scaeva v. Didius.
 Scaevinus v. Flavius.
 Scantia virgo Vestalis 4, 16.
 Scapula v. Ostorius.
 Scaurus v. Aurelius.
 Scaurus Mam. 1, 13. 3, 23. CSilanum accusat 3, 66. orator insignis 3, 31. maiestatis postulatur 6, 9. se ipse necat 6, 29.
 MScaurus Rutilium accusat 3, 66. suam vitam scribit A 1. accusatus O 39.
 Scaurus Maximus centurio 15, 50.

- sceptuchi Sarmatarum 6, 33.
 scholarum vitia O 35.
 scholastici O 14, 15, 26, 35, 42.
 Scipio Caesaris adversarius 4, 34.
 Scipio cohortis praef. opprimitur H 2, 59.
 LScipio Asiaticus 3, 62. alius H 3, 72.
 PScipio Cornelius 3, 74, 12, 53.
 Poppaeae maritus 11, 2. modestum de uxore responsum 11, 4. adulatur Pallanti 12, 53. filius eius consul 13, 25.
 PScipio Africanus maior 2, 59.
 Syphacem captum populo Ro. ostendit 12, 38. ab oratoribus incessebatur O 40.
 PScipio Africanus minor Cottam accusat 3, 66.
 Scribonia Augusti coniux 2, 27.
 Scribonia Pisonis Liciniani mater H 1, 14.
 Scribonianus Camerinus H 2, 72.
 Scribonianus Crassus Pisonis frater H 1, 47. a novis rebus abhorret H 4, 39.
 Scribonianus Furius v. Furius.
 Scribonii fratres 13, 48. H 4, 41.
 Scriboniorum familia 2, 27, 32.
 Seydrothemis Sinopensium rex H 4, 84.
 Seythae 2, 60, 65, 68, 6, 41, 44. Fr. 7.
 Scythia 6, 36.
 ala Sebosiana H 3, 6.
 sectiones Neronianae H 1, 90.
 apud aerarium 13, 23.
 sector et hasta H 1, 20.
 Secundus v. Carrinas, Iulius, Pedanius, Pomponius, Satrius, Vibius.
 sedilia in theatro et circo 15, 32.
 Sedochezorum rex H 3, 48.
 Segestani 4, 43.
 Segestes Romanis fidus 1, 55.
 obsidione liberatur 1, 57.
 Arminio catenas inicit 1, 58. dediti oratio ad Germanicum ib. bene exceptus 1, 59.
 Segimerus Segestis frater 1, 71.
 Segimundus Segestis filius 1, 57.
 Seianus v. Aelius.
 Seius Quadratus 6, 7.
 Seius Strabo praetorii praef. 1, 7. Seiani pater 1, 24, 4, 1.
 Seius Tubero legatus 2, 20. maiestatis falso accusatur 4, 29.
 Seleucia Syriae urbs 2, 69. H 4, 84.
 Seleucia ad Tigrim 6, 42, 44, 11, 8. Seleucenses 6, 42, 11, 8.
 Seleucus mathematicus H 2, 78.
 Seleucus rex 6, 42.
 sellarii obscenum nomen 6, 1.
 sellisternia 15, 44.
 Semnones Suebiae pop. 2, 45. G 39.
 Semproniae rogationes 12, 60. nomen 1, 53.
 [Sempronii] Gracchi O 28. olim turbatores plebis 3, 27. eloquentia et leges O 40.
 TiSempronius consul bello Punico secundo H 3, 34.
 Sempronius Densus H 1, 43.
 CSempronius Gracchus orator O 18, 26.
 Sempronius Gracchus Iuliae Augusti filiae adulter 1, 53. longum eius exilium ib. pater Gaii sequentis 4, 13.
 CSempronius Gracchus 4, 13. praetor 6, 16. Granium accusat 6, 38.
 semuncia 6, 16.
 senatores domibus pantomimorum prohibentur 1, 77. senatorum ius Aeduis datur 11, 25. pedarii 3, 65. per arenam foedati 15, 32. contumeliae

- in eos severe vindicatae H 4, 45. senatores provinciae Narbonensis 12, 23. multis origo a libertis 13, 27.
- senatoria aetas 15, 28. H 4, 42.
- senatus a Romulo institutus H 1, 84. habitus in Palatio 2, 37. 13, 5. in cubiculo principis 13, 5. in templo Genetricis Veneris 16, 27. infrequens 6, 12. rogatus a praetore urbano H 1, 47. iuratus censet 4, 21. iusiurandum concipit H 4, 41. templum ei decretum 4, 15. commentarii 15, 74. laus H 1, 84. discrimen H 2, 52. auctoritas restituta 13, 4. probrosi ex eo moti 11, 25. etiam pauperes 12, 52. varie adsentiendi ratio H 4, 4.
- senatus consulta ad aerarium delata 3, 51. fiebantur 3, 57. 12, 53. fiebant per discessionem 6, 12. SCTum de edendis muneribus gladiatoris 4, 63. de libro Sibyllae 6, 12. de disciplina haruspicum 11, 15. de Aeduis 11, 25. de procuratoribus Caesaris 12, 60. de servorum poena ob interfectum dominum 13, 32. 14, 43. adversus eos qui pretio causas orant 13, 42. de numero gladiatorum 13, 49. contra praevaricatores 14, 41. contra fictas adoptiones 15, 19. contra accusatores H 2, 10. de statuis Poppaeae reponendis H 1, 78. de mathematicis magisque Italia pellendis 2, 32. 12, 52. H 2, 62. de supplicationibus 13, 41. de gratibus praesidibus agendis 15, 22.
- Seneca v. Annaeus Seneca.
- Senecio v. Claudius, Herennius, Tullius.
- Seniensis colonia H 4, 45.
- Senones 11, 24. 15, 41.
- Sentius Vespasiani amicus H 4, 7.
- CnSentius Suriae praeficitur 2, 74. Martinam veneficam in urbem mittit 2, 74, 3, 7. Pisonem repellit 2, 79. ad deditionem eum compellit 2, 81.
- septemviri 3, 64.
- Septiminius Porcius H 3, 5.
- Septimius centurio 1, 32.
- sepulchra Germanorum G 27.
- sepultura Iudaeorum H 5, 5. Romanorum, regum externorum 16, 6. ei ne hostes quidem invident 1, 22. prohibiti ea damnati 6, 29. post sepulturam accusati et damnati 16, 11.
- Sequani Galliae pop. rebellant 3, 45 sq. H 1, 51. Sabinum vincunt H 4, 67.
- Serapis H 4, 81. 84.
- Serenus v. Amulius, Annaeus, Vibius.
- Serica vestis 2, 33.
- Seriphos insula 2, 85. saxum 4, 21.
- serrati, pecuniae species G 5.
- Sertorius 3, 73. oculo uno H 4, 13.
- QServaeus Commagenis praeficitur 2, 56. Pisonem accusat 3, 13. sacerdotium ei tributum 3, 19. damnatur 6, 7.
- servi in dominos non interrogabantur 2, 30. tamen interrogati ib. si dominum interfecissent, etiam qui tantum sub eodem tecto fuerant, affecti supplicio 13, 32. 14, 43. servi Germanorum G 25. servi publici H 1, 43.

- servile bellum per Italiam 4, 27.
 Servilia Sorani filia 16, 30. ad
 mortem adigitur 16, 33.
 Serviliae leges 12, 60.
 Serviliani horti 15, 55. H 3, 38.
 Servilius accusator 6, 29. in
 insulam amovetur 6, 30.
 Servilius v. Caepio.
 MServilius 2, 48. consularis 3,
 22.
 MServilius Nonianus consul 6,
 31. O 23. moritur 14, 19.
 Servius Maluginensis flamen
 Dialis 3, 58. sorte provinciae
 depulsus 3, 71. moritur 4, 16.
 filius ib.
 Servius Tullius sanctor legum
 3, 26. templa condidit 15, 41.
 H 3, 72.
 Servii H 2, 48.
 Sesosis rex Aegypti 6, 28.
 Severus architectus Neronis
 15, 42.
 Severus v. Alledius, Caecina,
 Cassius, Cestius, Cetrius,
 Claudius, Curtius, Verulanus.
 Sextia Mamerci Scauri uxor 6,
 29.
 Sextia LVeteris socrus necatur
 16, 10 sq.
 Sextilia Vitellii mater H 2, 64.
 89. moritur H 3, 67.
 Sextilius Felix H 3, 5. auxili-
 arium ductor Treveros fundit
 H 4, 70.
 Sextius Africanus 13, 19. 14, 46.
 Sextius Paconianus 6, 3 sq. in
 carcere strangulatur 6, 39.
 Sibyllae libri 1, 76. 6, 12. 15, 44.
 de sicariis lex 13, 44.
 Sicilia 1, 2. 2, 59. 4, 13. 6, 12.
 ius eius 12, 23.
 Siculum fretum 1, 53.
 sidera septem mortales regen-
 tia H 5, 4.
 Sido 12, 29. Sueborum rex 12,
 30. H 3, 5. pro Vespasiano
 militat H 3, 21.
 signa cohortium 1, 18. 2, 17.
 53. H 4, 16. s. et aquilae 1,
 37. 15. 12. H 3, 21 etc. s. vexil-
 lae H 2, 18. 43. 3, 63. 4, 15.
 34. incompta 3, 2. ardent 12,
 64. defixa in principiis castro-
 rum 1, 30. convertere atque
 e solo convellere 1, 20. apud
 Germanos G 7.
 signifer 1, 48. 2, 81. 3, 20. 45.
 Silana v. Claudia, Iunia.
 Silanus v. Creticus, Iunius.
 Silia in exilium agitur 16, 20.
 Siliana ala H 1, 70. 2, 17.
 Silius Italicus H 3, 65.
 Silius Nerva consul 4, 68. alius
 15, 48.
 CSilius superioris Germaniae
 legatus 1, 31. fabricandae
 classi praepositur 2, 6. in
 Chattos ire iubetur 2, 7. 25.
 contra Gallos legiones obicit
 3, 42. Sequanorum pagos va-
 stat 3, 45. triumphalia insi-
 gnia obtinet 1, 72. 4, 18. cri-
 men a Seiano intentatur 4,
 18. mortem sumit 4, 19. effi-
 gies SCto abolita 11, 35. uxor
 4, 19.
 CSilius consul designatus 11, 5.
 a Messalina amatur 11, 12.
 eius nuptias petit 11, 26. sol-
 lemniter eas celebrant 11, 27.
 metum dissimulat 11, 32. oc-
 ciditur 11, 35. Iunia uxor eius
 11, 12. 13, 19.
 silva Caesia 1, 50. Herculi sa-
 cra 2, 12. Hercynia G 28. sil-
 vae in domo Neronis 15, 42.
 Silvanus v. Gavius, Plautius,
 Pompeius, Pomponius.
 Silures Britanniae pop. 12, 32
 sq. 38. 40. 14, 29. a Frontino
 domiti A 17. habitus A 11.

Simbruina stagna 14, 22. colles 11, 13.

Simo Iudaeorum regnum invadit H 5, 9. a Quintilio Varo punitur ib.

Simo Iudaeorum dux H 5, 12.

Simonides 11, 14.

Simplex v. Caecilius.

simulacrum divi Augusti Creatae 3, 53. Apollinis 12, 22.

Paphiae Veneris H 2, 3. Iunonis perspersum 15, 44. Minervae aureum in curia 14, 12. tauri aeneum in foro boario 12, 24. Victoriae delapsum Camuloduni 14, 32. simulacra deum 15, 29. nulla Iudaeis H 5, 5. et Nahanarvalis G 43. numinum 1, 73. 15, 45. montium, fluminum, proeliorum in triumpho vecta 2, 41.

Sindes fl. 11, 10.

singularium ala H 4, 70.

Sinnaces Parthus 6, 31 sq. 36 sq.

Sinope Ponti urbs H 4, 83 sq.

Sinuessa opp. 12, 66.

Sinuessanae aquae H 1, 72.

Sipylos 2, 47.

Siraci pop. 12, 15 sq.

Sirpicus centurio 1, 23.

Sisenna centurio H 2, 8. historicus H 3, 51. O 23.

Sisenna Statilius Taurus cons. 2, 1.

Sitones Germaniae pop. G 45.

Smyrna v. Zmyrna.

sociale bellum 6, 12.

societates equitum Ro. 4, 6. vectigalium 13, 50. societatis firmandae mos apud reges Orientis 12, 47.

sodales Augustales 1, 54. 3, 64. Titii 1, 54.

Sofonius Tigellinus 14, 48. praef. praetorii 14, 51. validus apud Neronem 14, 57.

15, 50. libidinosus 14, 51. 60. mirum convivium 15, 37. Faenium Rufum criminatur 15, 50. triumphale decus obtinet 15, 72. hereditatum captator 16, 17. 19. H 1, 37. exturbat Octaviam 14, 60. se occidit H 1, 72. mores eius ib.

Sohaemus Ituraeorum rex 12, 23.

Sohaemus rex H 2, 81. 5, 1. regionem Sophenen a Nerone accipit 13, 7.

sol repente obscuratus 14, 12. oriens in Suria salutatus H 3, 24. solis sonus stridorque G 45.

Solis aedes 15, 74. ara 6, 28.

Solon Athen. legislator 3, 26.

Solyimi pop. H 5, 2.

somnium Bassi 16, 1. Caecinae 1, 65. Germanici 2, 41. Petrae 11, 4. somniorum interpretes 2, 27.

Sophene regio 13, 7.

Sophocles O 12.

Soranus v. Barea.

sortes Germanorum G 6. sorte data provincia 3, 32. 58. 71. A 6. 42.

Sosia Galla Silii uxor 4, 19 sq. 52.

Sosianus v. Antistius.

Sosibius Britannici educator 11, 1. sestertium decies donatur 11, 4.

CSosius Iudaeos subegit H 5, 9.

Sostratus sacerdos H 2, 4.

Soza opp. Dandaricae 12, 16.

spadones 12, 66. H 2, 71. 3, 40.

Spartacus 3, 73. 15, 46.

Spartani 2, 60. leges eorum 3, 26.

spectacula praesides provinciarum edere vetiti 13, 31. eorum gradus exstructi 14, 13.

- unum genus apud Germanos
G 4. gladiatorum et ferarum
1, 76. 4. 62. 11, 22. 13, 31. 14,
17. 15, 32. H 2, 67. 71. 94. 3,
32. navalis proelii 12, 57.
- speculatores H 1, 24 sq. 27. 31.
2, 11. 33. 72. 3, 43.
- Spei aedes 2, 49.
- Spelunca villae nomen 4, 59.
- spintria obscurum nomen 6, 1.
- Spurinna v. Vestricius.
- stagna in domo Neronis 15, 42.
- stagnum Agrippae 15, 37.
- Staius tribunus 4, 27.
- Statilia Messalina 15, 68.
- Statilius Sisenna consul 2, 1.
- Statilius Taurus praef. urbi 6,
11. urbem ornavit 3, 72.
- Statilius Taurus ab Agrippina
perversus 12, 59. 14, 46.
- Stattius Annaeus 15, 64.
- Stattius Domitius 15, 71.
- Stattius Murcus H 1, 43.
- Stattius Proximus 15, 50. 71.
- Stattius tribunus 15, 60.
- Stattius Iovis aedes 15, 41.
- statua Claudia vim ignium
bis elapsa 4, 64. D. Iulii ab
occidente in orientem sponte
conversa H 1, 86. Vitellii ca-
dentes H 2, 85. illustris A 40.
laureata 4, 23. triumphalis H
1, 79. statuae honor ducibus
decretus A 40. statuae ora-
torum O 8. auro vel argento
solidae prohibita 13, 10.
- Stertinius Bructeros fundit
1, 60. Segimerum in dediti-
onem accipit 1, 71. perfidiam
Ampsivariarum ulciscitur 2,
8. equitibus praeest contra
Cheruscos 2, 11. 17. eosdem
supplices in deditonem ac-
cipit 2, 22.
- stipendia tricena 1, 35. qua-
- drigena 1, 17. iusta H 4, 46.
acta 6, 3.
- stipendium militis diurnum
1, 17. praetorianorum ib.
- stipes datae 14, 15. H 4, 53. 5, 5.
- Stoechades insulae H 3, 43.
- Stoica secta 16, 32. Stoicorum
placita H 4, 5. arrogantia 14,
57. Stoicus O 30.
- Strabo v. Acilius, Seius.
- Stratonicensis 3, 62.
- Stratonice Venus 3, 63.
- stupri licentia vulgata 2, 85.
- Suardones Germaniae pop. G
40.
- Sublaqueum villa Neronis 14,
22.
- sublicius pons H 1, 86.
- Subrius Dexter H 1, 31.
- Subrius Flavius in Neronem
coniurat 15, 49. in scaena
canentem occidere cogitat 15,
50. Senecae tradere imperium
15, 65. pervertitur 15, 67.
- subsignari milites H 1, 70. 4, 33.
- succinum G 45.
- Suebi H 1, 2. 3, 5. G 2. 9. 38.
41. 43. 45. A 28. Raetiae im-
minent 1, 44. 2, 26. 44. vete-
res praedae apud Marcoman-
nos 2, 62. rex iis impositus
a Druso 12, 29.
- Suebia G 43. 45. Suebicum
mare G 45.
- Suedius Clemens primipilaris
H 1, 87. Galliam Narbonensem
aggreditur H 2, 12.
- Suessa Pometia H 3, 72.
- Suetonius Paulinus Britan-
niae legatus 14, 29. aciem
contra Britannos parat 14, 34.
victoria insignis 14, 37. dux
diligens et moderatus A 5.
prosperae res A 14 sqq. Otho-
nis dux H 1, 87. consilium eius
Otho utitur H 1, 90. crimi-

nantur eum Othoniani milites H 2, 23. natura cunctator H 2, 25. de bello disputat H 2, 31. fuga post proelium H 2, 44. prodidiſſe Othonem fatetur H 2, 60. consul 16, 14. Suevi v. Suebi. Sugambri 2, 26. 4, 47. 12, 39. suggestus apud signa, in quo aurea imperatoris statua H 1, 36. Suillius Caesoninus 11, 36. MSuillius consul 12, 25. 3, 43. PSuillius Germanici quaestor 4, 31. in insulam amotus ib. Asiaticum accusat 11, 1. accusator insignis 11, 4 sq. praevaricator ib. damnatur 13, 42. in Baleares pulsus 13, 43. Suiones Germaniae pop. G 44. sulco designantur oppida 12, 24. LSulla nobilis iuvenis 3, 31. consul 6, 15. LSulla dictator 1, 1. 2, 55. 3, 22. 27. 62. adiutus a Zmyrnaeis 4, 56. a Byzantiis 12, 62. cum Mario bellat 12, 60. ab oratoribus incessitur O 40. Capitolium inſtaurat H 3, 72. iudicia tradidit ſenatu 11, 22. pomerium auxit 12, 23. in urbe conſixit H 3, 83. a Caligula irriſus 6, 46. ſaeuiſſimus H 2, 38. v. et Cornelius. Sullanus centurio 3, 75. Sulpicia domus 3, 48. H 1, 15. Sulpicia Praetextata Crassi uxor H 4, 42. Sulpicius v. Galba. Sulpicius Asper 15, 49. conſpirat contra Neronem 15, 50. occiditur 15, 68. Sulpicius Camerinus 13, 52. Sulpicius Florus H 1, 43. Sulpicius Quirinius v. Quirinius. Sulpicius Rufus ludi procurator 11, 35.

CSulpicius Galba consul 3, 52. obit 6, 40. sumptuaria lex 3, 52. Sunuci Germaniae pop. H 4, 66. suovetaurilia 6, 37. H 4, 53. superstitiones magicae 12, 59. supplicationes ob res bene gestas 13, 41. ob supplicia civium 2, 32. ob occisam a Nerone matrem 14, 12. ob Neronis amorem in R. P. 14, 59. Surena 6, 42. Suria v. Syria. Surrentinum promunturium 4, 67. Surrentum 6, 1. Syene opp. 2, 61. Syphax rex victus 12, 38. Syracusae 13, 49. Syracusanorum ludi gladiatorii 13, 49. Syri 2, 60. orientem solem salutant H 3, 24. Syria 1, 42. 2, 42 sq. 55. 58. 69 sq. 74. 78. 81. 4, 5. 5, 10. 6, 27. 31. 37. 13, 22. 15, 9. H 1, 10. 76. 2, 2. 6. 73. 80. 87. 4, 3. 17. 5, 1. 26. provincia vacua 14, 26. A 40. aucta Ituraeis et Iudaeis 12, 23. tributi deminutionem orat 2, 42. Syriae legiones 4, 5. H 1, 10. 76. 2, 6. 8. Syriae equites 12, 55. caput Antiochia H 2, 79. rector 2, 4. praeses 6, 41. legatus 11, 10.

tabernaculum ducis 1, 29. tabulae duodecim 3, 27. 6, 16. publicae 13, 23. 28. plumbeae 2, 69. nuptiales 11, 30. tabularia causarum O 39. Tacfarinas 4, 13. 26. bellum in Africa movet 2, 52. a Furio Camillo fusus ib. bellum renovat 3, 20. ab Apronio pelitur in deserta 3, 21. vires

- reparat 3, 73. a Blaesio fusus 3, 74. auctis viribus iterum bellum gerit 4, 23. a Dola-bella victus 4, 24 sq. in tela ruens occiditur ib.
 Tacitus v. Cornelius.
 Talius Geminus, v. Tullius.
 Tamesa Britanniae aestuarium 14, 32.
 Tamfanae (Tanfanae?) Marso-rum templum 1, 51.
 Tamiras Cilix H 2, 3.
 Tampius Flavianus Pannoniae legatus H 2, 86. natura ac se-necta cunctator H 3, 4. mili-tibus invisus H 3, 10. vinctus ac discrimini exemptus ib. arma in Pannonia movet H 5, 26.
 Tanais fl. 12, 17.
 Tanaum Britanniae aestuarium A 22.
 Tantalus 4, 56.
 Tarentum 14, 12. 27. H 2, 83.
 Tarentinum foedus 1, 10.
 Tarius Gratianus 6, 38.
 Tarpeium saxum 2, 32. 4, 29. 6, 19. altitudo et aditus H 3, 71.
 Tarquinius Priscus 4, 65. H 3, 72.
 Tarquinius Superbus 6, 11. Ca-pitolium exstruit H 3, 72. pul-sus 3, 27.
 Tarquinius Crescens 15, 11.
 Tarquinius Priscus 12, 59. re-petundarum damnatur 14, 46.
 Tarracina 3, 2. H 3, 57. 60. 76. 84. 4, 2 sq. a Flavianis occu-patur H 3, 57. a LVitellio ex-pugnatur H 3, 77. Tarracinen-ses H 4, 3.
 Tarraconensis colonia 1, 78.
 Tarsa Thracum dux 4, 50.
 Tartarus fl. H 3, 9.
 TTatius rex Sabinorum 1, 54. 12, 24. H 2, 95.
 Taum v. Tanaum.
 Taurus mons 1, 56. 12, 28.
 Tauraunitium regio 14, 24.
 Tauriana ala H 1, 59. 64.
 Taurina colonia 2, 66. Augusta Taurinorum ib.
 Taurorum litora 12, 17.
 Taurus mons 6, 41. 12, 49. 15, 8. 10.
 Taurus v. Antonius, Statilius.
 Tediis (?) 1, 10.
 Telamon 3, 62.
 Teleboae 4, 67.
 Telesinus Luccius consul 16, 14.
 Temnii pop. 2, 47.
 templum Aesculapii 4, 14. Apol-linis 3, 61. H 1, 27. Augusti Romae 1, 11. 6, 45. in Hi-spania 1, 78. Nolae 4, 57. Per-gami 4, 37. 55. Cereris 15, 53. Claudii in Britannia 14, 31. Concordiae H 3, 68. Di-anae 4, 43. Fecunditatis 15, 23. Florae 2, 49. Fortunae 15, 53. Fort. equestris 3, 71.
 Fortis F. 2, 41. Herculis 15, 41. Hierosolymis H 5, 8 sq. 12 sq. Iani 2, 49. Iovis 4, 57. 13, 24. I. Ditis H 4, 83.
 I. Capuae 4, 57. divi Iulii H 1, 42. Lunae 15, 41. Martis ul-toris 2, 64. 3, 18. 13, 8. Mefi-tis H 3, 33. Minervae 13, 24. Neronis 15, 74. filiae Neronis 15, 23. Romae 4, 56. Salutis 15, 53. 74. Saturni 2, 41. H 1, 20. Solis 15, 74. Spei 2, 49.
 Tamfanae 1, 51. Tiberii 4, 15. 37. 55. Veneris 4, 43. V. Ge-netricis 16, 27. V. Paphiae H 2, 2. Vestae 15, 36. 41. H 1, 43. templa in laetitia adita 2, 75. spoliata 15, 45. dedicata 2, 49. 4, 57. 67. 6, 45. H 3, 72.
 t. restituendi caerimeniae H 4, 53. t. spoliatorum dona con-quisita A 6. imperatoribus et

urbi Romae exstructa 4, 37.
 in iis tendunt milites H 2, 93.
 Tenciteri Germ. pop. 13, 56. H
 4, 21. 64 sq. 77. G 32. 38.
 tendere extra vallum ignomi-
 niae nota 13, 36.
 Tenii 3, 63.
 Terentius evocatus H 1, 41.
 Terentius Lentinus 14, 40.
 MTerentius obamicitiam Seiani
 reus 6, 8. absolvitur ib.
 Terrestini Hispaniae pop. 4, 45.
 Terra mater G 40.
 terrae motus in Asia 2, 47. 4,
 13, 12, 58. 14, 27. Romae 12,
 43. in Achaia 4, 13. in Cam-
 pania 15, 22.
 Tertullinus v. Volcatius.
 tesserarius speculatorum H 1, 25.
 testamentum Acerroniae 14, 6.
 Agricolae A 43. Antei 16, 14.
 Augusti 1, 8. Claudii 12, 69.
 Fulcinii Trionis 6, 38. Iuniae
 3, 76. Liviae 5, 1. Petronii 16,
 19. Pisonis H 1, 48. Vinii ib.
 Othonianorum H 2, 62. sub-
 iectores lege Cornelia dam-
 nati 14, 40. capitis damnato-
 rum 6, 29. 15, 64. nulla apud
 Germanos G 20. in iis adula-
 tiones potentium 14, 29. 16,
 19. probrosa in Caesares, pa-
 tres etc. 6, 38. 16, 19. in iis
 principes et eorum amici he-
 redes ex parte facti 2, 48. 14,
 31. 16, 11. 17. A 43.
 testudo 12, 35. 13, 39. H 3, 27 sq.
 31. 84. 4, 23.
 tetrarcha 15, 25.
 Tettius Iulianus legatus H 1,
 79. 2, 85. praetura ei ablata
 et reddita H 4, 3^a sq.
 Teucer 3, 62.
 Teutoburgiensis saltus 1, 60.
 Teutoni pop. H 4, 73.
 Thala Africae opp. 3, 21.

theatri licentia 1, 77. 11, 13.
 13, 24 sq. Antiochense locus
 consultandi H 2, 80. Marcelli
 3, 64. Neapolitanum 13, 33.
 Pompei 3, 23. comburitur 3,
 72. eius scaena a Tiberio
 structa 6, 45. magnitudo po-
 puli in eo 13, 54. quale olim
 fuerit 14, 20. sedes mansura
 a Pompeio structa ib.
 Thebae veteres Aegypti 2, 60.
 Theophanes Mitylenaeus 6, 18.
 Theophilus 2, 55.
 Thermaeus sinus 5, 10.
 Thermus Minucius 6, 7.
 Theseus 4, 56.
 Thessali 6, 34.
 Thraces 2, 64. a Romanis victi
 4, 46. 48. iis auxiliantur 4, 47
 sq. H 1, 68.
 Thracia 2, 54. 64. 66 sq. 3, 38.
 4, 5. 6, 10. H 1, 11.
 Thracium bellum 12, 63.
 Thrasea Paetus 13, 49. Patavio
 oriundus 16, 21. senatu exit
 14, 12. 16. 21. de Antistio
 sententia 14, 48. firmitudo ani-
 mi 14, 49. oratio contra pro-
 vincialium superbiam 15, 20.
 occursu Neronis prohibetur
 15, 23. 16, 24. apud eum ac-
 cusatur 16, 21 sq. codicillos
 ad eum componit 16, 24. lu-
 dicris interest 16, 21. mortis
 arbitrium ei permissum 16,
 33. venas secatur 16, 35. verae
 gloriae exemplar H 2, 91. vir-
 tus ipsa 16, 21. ab Aruleno
 Rustico laudatur A 2. socer
 Helvidii 16, 28. 35. H 4, 5.
 libertas ib. amicus Vespasiani
 H 4, 7.
 Thrasullus mathematicus 6, 20.
 eius filius 6, 22.
 Thubuscum Africae opp. 4, 24.
 Thule insula A 10.

Thurii 14, 21. apud eos equorum certamina ib.

Thyestes Materni O 3. Varii O 12.

Tiberiana domus H 1, 27.

Tiberina ostia 15, 42. amnis H 1, 86.

Tiberiolus 6, 5.

Tiberis 6. 1. 12, 56. H 2, 93. exundatio 1, 76. H 1, 86. de remediis disputatur 1, 79. in T. tracta corpora damnatorum 6, 19. 15, 2. in T. iactum frumentum corruptum 15, 18.

Tiberius v. Alexander, Nero.

Tiberius Nero Imperator ab Augusto imperator appellatur 1, 8. adoptatur ib. imperium adipiscitur 1, 5. Germanicum timet oditque 1, 7. 52. mores 1, 4. obscura verba 1, 11. ad exercitus se iturum simulat 1, 47. Iuliam olim uxorem necat 1, 53. sodalis Augustalis 1, 54. Agrippinam odit 1, 69. in acta sua iurari prohibet 1, 72. patris patriae nomen recusat 1, 72. legem maiestatis reducit ib. imperia ad finem vitae continuat 1, 80. imperator salutatur a militibus 2, 18. Urgulaniae adest apud praetorem 2, 84. hereditates, nisi amicorum, non adit 2, 48. novies ab Augusto in Germaniam missus 2, 56. dominus dici recusat 2, 87. Germanici morte laetus 3, 2. spernendis rumoribus et honoribus validus 3, 10. 4, 37. firmus adversus pecuniam 3, 18. in Campaniam proficiscitur 3, 31. 4. 57. litterae super luxu civitatis 3, 53. animi altitudo et simulatio 1, 7. 69. 4, 1. 29. 52. 71. calliditas 11, 3. constantia 4, 8. 12. in deterius

mutatur 4, 6. liberalis 2, 48. parcus 3, 52. Drusum filium mortuum landat 4, 12. templum eius 4, 15. in ulteriore Hispania 4, 37. Zmyrnae 4, 56. facta dictaque Augusti observat 4, 37. A 18. effigies 4, 64. 74. habitus corporis 4, 57. munificentia 2, 48. 4, 64. 6, 45. in insulam Capreas se abdit 4, 67. in specu periculum adit 4, 59. dominatur violentius mortua matre 5, 3. saevit in Drusum nepotem 6, 23 sq. libidines 6, 1. litterae 6, 6. scelera ib. debitoribus subvenit 6, 17. Galbae praesagit imperium 6, 20. Chaldaeis dat operam ib. vestium iniectu necatur 6, 50. vita et mores 6, 51. eloquentia 13, 3. imperat annis XXIII O 17.

Tiberius Drusi f. 6, 46.

Tiburs 6, 27. Tiburtum fines 14, 22.

Ticinum 3, 5. H 2, 17. 27. 30. 68. 88,

Tigellinus v. Sofonius.

Tigranes Armeniae rex 2, 3.

Romae supplicio afficitur 6, 40.

Tigranes Cappadox Armeniae rex 14, 26. 15, 1—6. 24.

Tigranocerta 12, 50. Corbuloni deditur 14, 24. a Tigrae occupatur 15, 4. obsidetur a Parthis 15, 4. obsidione liberatur 15, 5. cf. 14, 23. 15, 6. 8.

Tigris fl. 6, 37. 12, 13.

Timarchus Cretensis 15, 20.

Timotheus Atheniensis H 4, 83.

Tingitana Mauritaniae provincia H 2, 58 sq.

Tiridates regnum Parthorum occupat 6, 32. 37. 41. regio insigni decoratur 6, 42. fugae specie discedit 6, 44.

- Tridates Vologesis frater 12, 50. fit rex Armeniae 13, 34. 15, 14. Armeniam bello petit 13, 37. de colloquio cum Corbulone agit 13, 38. proelium cum Romanis parat 13, 40. discedit ib. ex Armenia abire cogitur 14, 26. 15, 1. diadema a Vologese evinctus 15, 2. diadema Romae accipere non recusat 15, 24. cf. 15, 29. legatos ad Corbulonem mittit 15, 27. cum illo colloquitur 15, 28. Romam venit 16, 23.
 Tiro v. Apinius.
 Tiro Ciceronis libertus O 17.
 Titianus v. Salvius.
 Titidius Labeo 2, 85.
 Titii sodales 1, 54.
 Titius Proculus 11, 35.
 Titius Sabinus 4, 18. accusatio differtur 4, 19. dolus in eum struitur 4, 68. 6, 4. in carcerem tractus damnatur 4, 70.
 Titus Vespasiani filius H 1, 1. 10. ingenium H 2, 1. 4, 86. ad Galbam a patre missus redit in itinere H 2, 1 sq. Berenicen reginam amat H 2, 2. Veneris templum adit ib. Vespasianum Mucianumque conciliat H 2, 5. consiliorum inter eos nuntius H 2, 79. Iudaico bello praepositus H 2, 82. 4, 51. 5, 1. consulatum absens init H 4, 38. validissima exercitus pars ei traditur H 4, 51. pietas erga fratrem H 4, 52. comitas erga milites H 5, 1. Hierosolyma obsidet H 5, 1. 10 sqq.
 Tmolus urbs Asiae 2, 47.
 toga virilis 12, 41. hirta O 26. picta 4, 26. a Britannis gestari coepta A 21.
 togati 16, 27. H 1, 38. 2, 20. 3, 70. A 9. O 6.
 Togonius Gallus 6, 2.
 Tolbiacum Germ. opp. H 4, 79.
 Toranius (?) O 21.
 Toronaeus sinus 5, 10.
 Torquata et Torquatus v. Iunia et Iunius.
 trabeati equites 3, 2.
 Trachalus v. Galerius.
 Traianus imperator H 1, 1. G 37. imperii felicitas A 3. 44.
 Tralliani pop. 4, 55.
 Transalpinæ gentes H 4, 54.
 transfugarum apud Germanos poena G 12.
 Transpadani 11, 24. Transpadana Italia H 2, 32. regio H 1, 70.
 Transrhenani 4, 72. H 2, 17. 4, 15. 23. 28. 63. 73. 76. 5, 16. 25.
 Trapezus 13, 39. H 3, 47.
 Traulus Montanus eques 11, 36.
 Trebellienus Rufus 2, 67. Cotyis liberorum tutor ib. et 3, 38. sua manu cadit 6, 39.
 Trebellius Maximus 14, 46. Britanniae legatus H 1, 60. A 16. inde profugit H 2, 65. A 16.
 MTrebellius legatus 6, 41.
 Trebonius Garutianus H 1, 7.
 Treveri 1, 41. 44. 3, 40. 42. H 1, 53. 57. 63. 2, 14. 28. 4, 18. 28. 32. 37. 57. 66. 69—71. 73. 75. 5, 14. 19. 24. G 28.
 Treverorum ala H 2, 14. 28. colonia H 4, 62. 72.
 Trevir H 3, 35. 4, 55. 58.
 Treviricum proelium H 5, 17.
 Triaria LVitellii uxor H 2, 63. licentia H 2, 64. superbia ac saevitia H 3, 77.
 Triboci Germ. pop. H 4, 70. G 28.
 tribunal e caespite 1, 18.
 tribuni militum consulari potestate 1, 1. urbanae cohortis 6, 9. praetoriae 1, 77. 13, 15. H 1, 82. exactorati H 1, 20

- legionis 1, 19. 23. 4, 73. H 3, 9. 4, 78.
 tribuni plebei 1, 15. H 2, 91.
 intercedendi ius 16, 26. H 4, 9.
 tribunicia potestas 1, 3. 7. 9 sq. 13, 3. 57. H 1, 47. summi fastigii vocabulum 3, 56. tribunicii viatores 16, 12. tribuniciium ius 1, 2. coërcetur 13, 28. rogatio 6, 16.
 tribus 1, 15. 3, 4. 13, 27. 14, 13. H 3, 58. O 39.
 tributa et vectigalia 1, 11. necessaria H 4, 74. continua 3, 40. infracta H 4, 57. exactio 4, 6. A 19. deminutio 2, 56.
 trierarchus 14, 8. H 2, 16. 3, 12.
 Trimerus insula 4, 71.
 Trinobantes in Britannia 14, 31.
 Trio Fulcinus v. Fulcinus.
 Trivia 3, 62.
 triumphales imagines 15, 72. insignia 1, 72. 2, 52. 3, 48. 72. 4, 18. 26. 44. 46. 6, 10. 39. 11, 20. 12, 3. 28. 38. 15, 72. H 1, 79. 2, 78. 4, 4. A 40. vestis 1, 15. 12, 41. 13, 8. porta 1, 8.
 triumphus de populis regnisque integris acquiruntur 12, 20.
 triumphus falsus A 29. navalis 2, 49.
 triumvirale supplicium 5, 9.
 Troeus Saufeus 1, 35.
 Troia 12, 58. 15, 39. parens urbis Romae 4, 55. Troiae ludicrum 11, 11.
 Troianus 16, 21. T. tempora 11, 14.
 tropaea 2, 18. de quo posita 15, 18.
 Troxobores Clitarum dux 12, 55.
 Trucculensis portus Britanniae A 38.
 tubae sono miles ad munia belli cietur H 2, 29.
 Tubantes Germani 1, 51. 13, 55 sq.
 Tubero v. Seius.
 Tuberonum familia 12, 1. nomen veteri quoque reip. in-visum 16, 22.
 Tudri nobile genus G 42.
 Tuisto Germanorum deus G 2.
 Tullinus v. Volcatius.
 MTullius a Cicerone defensus O 20.
 Tullius Geminus 14, 50.
 Tullius Senecio in Neronem coniurat 15, 50. diu abnuvit 15, 56. impunitate corruptus ib. mori adigitur 15, 70.
 Tullius v. Cicero, Servius.
 Tullus Hostilius 3, 26. 6, 11. leges 12, 8.
 tumulus Agrippinae 14, 10.
 Caesarum 3, 9. Iuliorum 16, 6. Octavio 4, 44. Patrobii H 1, 49. Varianarum legionum 1, 62. 2, 7.
 Tungri Germaniae pop. H 2, 14 sq. H 4, 55. 79. G 2. signa ad Civilem transferunt H 4, 16. omnes se illi dedunt H 4, 66. cohortes H 2, 15. A 36.
 Turesis Thracum dux 4, 50.
 Turoni Galliae pop. 3, 41. 46.
 Turpilianus v. Petronius.
 Turpio Ambivius O 20.
 CTurranianus annonae praef. 1, 7, 11, 31.
 Turullius Cerialis primipilaris H 2, 22.
 Tusci 11, 24. inde histriones 14, 21.
 Tusculum 11, 24. ager 14, 3.
 Tuscus v. Caecina.
 Tuscus vicus 4, 65.
 Tutor v. Iulius.
 Tyrrhenus Atys rege genitus 4, 55.
 Tyrus 16, 1.
 Ubii 1, 31. 36 sq. 71. 12, 27.

- H 4, 18. 28. 55. 63. 77. 5, 24.
 G 28.
 Ubiorum ara 1, 39. 57. oppi-
 dum 1, 36. 12, 27. civitas 1,
 37. 71. 13, 57. cf. Agrippinen-
 sis colonia.
 Ulixes G 3. O 16.
 ultionis ara 3, 18.
 Umbria 4, 5. H 3, 41 sq. 52.
 Umbricius haruspex H 1, 27.
 Ummidius Quadratus Suriae
 praeses 12, 45. 48. 13, 8. Iu-
 daeos coërcet 12, 54. discors
 Corbuloni 13, 9. obit 14, 26.
 unciarium faenus 6, 16.
 Urbicus Pompeius 11, 35.
 Urbiniae heredes O 38.
 Urbinum H 3, 62.
 urbs v. Roma. Punica 4, 56.
 urbes Achaiae 2, 53. H 1, 23.
 2, 1. Asiae celebres collapsae
 2, 47. 4, 14. 14, 27. Campa-
 niae obrutae H 1, 2. Germa-
 nis nullae G 16. Graecae 3,
 60. 14, 14. Thraciae 2, 54.
 captae explorato intrandae H
 3, 20.
 Urgulania Augustae percara
 2, 34. in ius a Pisone trahi-
 tur 4, 21. pugionem nepoti
 mittit 4, 22.
 urorum terga 4, 72.
 Usipetes vel Usipi 1, 51. 13,
 55 sq. H 4, 37. G 32. A 28. 32.
 Uspe urbs 12, 16. Uspenses
 12, 17.
 usurae Germanis ignotae G 26.
 ad semuncias redactae 6, 16.
 uxores exulum comites 15, 71.
 virorum comites in provinciis
 3, 33.
 Vacationes militares 1, 17. ex
 fisco solutae H 1, 46. 58. pre-
 tia 1, 35.
 Vada H 5, 20 sq.
- Vahalis fl. 2, 6.
 Valens v. Donatus, Fabius,
 Manlius, Vettius.
 Valentinus v. Iulius.
 Valerius Asiaticus bis consul
 11, 1. Viennae genitus ib. a
 Messalina pervertitur 11, 2.
 Suillio accusante 11, 2. 13, 43.
 Valerius Asiaticus Belgicae le-
 gatus H 1, 59. Vitellii gener
 ib. consul designatus H 4, 4. 6.
 Valerius Capito ab exilio re-
 stituitur 14, 12.
 Valerius Corvus 1, 9.
 Valerius Fabianus 14, 40.
 Valerius Festus legatus H 2, 98.
 affinis Vitellii H 4, 49. equi-
 tes in caedem Pisonis mittit
 H 4, 50.
 Valerius Marinus H 2, 71.
 Valerius v. Messalla.
 Valerius Messalinus 3, 18. ora-
 tio in senatu 3, 34.
 Valerius Naso 4, 56.
 Valerius Paulinus H 3, 42 sq.
 Valerius Ponticus 14, 41.
 Valerius Potitus 11, 22.
 MValerius consul 3, 2.
 Vandilii Germaniae pop. G 2.
 Vangio Sueborum rex 12, 29 sq.
 Vangiones Germaniae pop. 12,
 27. G 28. a Romanis deficiunt
 H 4, 70.
 Vannius Sueborum rex 2, 63.
 regno pellitur 12, 29.
 Vardanes a Parthis accitur pro
 Gotarze 11, 8. ingens gloria
 11, 10. occiditur ib.
 Vardanes Vologesis filius 13, 7.
 Variana clades 1, 10. 57. 61.
 12, 17. Var. exercitus 2, 7.
 15. 25.
 Varilla v. Appuleia.
 Varii poetae Thyestes O 12.
 Varini Germaniae pop. G 40.
 Varius Crispinus tribunus H 1, 80.

- Varius Ligur Aquiliae adulter 4, 42. accusatores pecunia corrumpit 6, 30.
 Varro O 23.
 Varro v. Cingonius, Visellius.
 Varrones interfecti 1, 10.
 Varus v. Alfenus, Arrius, Crispinus, Lurii, Plancius, Quintilius.
 Vasaces praef. equitum Parthorum 15, 14.
 Vascones pop. H 4, 33.
 Vaticana vallis 14, 14. Vaticanum insalubria loca H 2, 93.
 Vatinius scurra 15, 34. gladiatores edit ib. rapinae H 1, 37. fracta potentia O 11.
 PVatinus accusatus a Calvo O 34, 39.
 vectigalia 1, 11. 13, 50. venallium mancipiorum 13, 31. societates 3, 50. iis a Nerone tres viri consulares impositi 15, 18.
 Vedii Pollionis luxur 1, 10. potentia 12, 60.
 Vedius Aquila legionis legatus H 2, 44. Patavium venit H 3, 7.
 Veianus Niger 15, 67.
 Veiento v. Fabricius.
 Velabrum H 1, 27. 3, 74.
 Velaeda virgo fatidica H 4, 61. eam alloqui negatur H 4, 65. dona ei a Germanis missa H 5, 22. eam Romani hortantur ad pacem H 5, 24. numinis loco habetur G 8.
 velamenta et infulas praefere H 1, 66. 3, 31.
 Velinus lacus 1, 79.
 PVellaeus 3, 39.
 Vellocatus Cartimanduae adulter H 3, 45.
 vena auri G 5. argenti 11, 20.
 Venedi sintne Germani an Sarmatae incertum G 46.
 venenum quo Athenienses damnatos perimunt 15, 64.
 Veneti Galliae pop. 11, 23.
 Venetus Paulus 15, 50.
 Ventidius Cumanus 12, 54.
 PVentidius Pacorum interficit H 5, 9. G 37.
 Venus concepta mari H 2, 3. Amathusia 3, 62. Erycina 4, 43. Genetrix 16, 27. Stratoniceis 3, 62. Paphia 3, 62. H 2, 2 sq.
 Venutius Britannorum dux 12, 40. ferox Romanisque infensus H 3, 45. regno potitur ib.
 Verania Pisonis Liciniani uxor H 1, 47.
 QVeranius Cappadociae legatus 2, 56. accusationem in Pisonem parat 2, 74. Trioni non concedit 3, 10. 13. 17. sacerdotio honoratur 3, 19. consul 12, 5. Britanniae legatus 14, 29. intra annum exstinctus A 14.
 Verax Civilis nepos H 5, 20.
 Vercellae oppidum H 1, 70. O 8.
 Vergilianus luncus 11, 36.
 Vergilio Atilius H 1, 41.
 Vergilius poeta O 12 sq. 20, 23.
 Verginius Capito H 3, 77. 4, 3.
 Verginius Rufus consul 15, 23. ad imperium sollicitatur H 1, 8 sq. 52. Germaniae inferioris legatus H 1, 8. consul ab Othone destinatur H 1, 77. domi a militibus obsidetur H 2, 49. per aversam portam fugit H 2, 51. mors a militibus exposcitur H 2, 68. infamatur a Fabio Valente H 3, 62.
 Verginius Flavus rhetor exulat 15, 71.
 Verona civitas H 2, 23. 3, 8. 10. 15. 50. 52.
 Verres O 20. 37. ius Verrinum O 23.

Verritus Frisiorum dux 13, 54.
versura vetita 6, 16.

Verulamium Britanniae municipium 14, 33.

Verulana Gratilla H 3, 69.

Verulanus Severus legatus 14, 26. subsidio Tigrani missus 15, 3.

Verus v. Atilius.

Vesicularius Flaccus 2, 28. necatur 6, 10.

Vespasianus Flavius adstricti moris auctor 3, 55. a Claudio in partem rerum adsumptus A 13. secundae legioni praepositus H 3, 44. periculum sub Nerone adit 16, 5. ad Iudaicum bellum missus H 1, 10. fati ei destinatum imperium H 1, 10. 2, 1, 78. solus principum in melius mutatus H 1, 50. Othoni cum exercitu Iudaico accedit H 1, 76. bellum Iudaicum profligat H 3, 4. cum Muciano consilia miscet H 2, 7. 76. cuncta praeter Hierosolyma capit H 5, 10. virtutes H 2, 5. liberalitas O 9. vigilantia, parsimonia, diligentia, sapientia H 2, 77. bellum adversus Vitellium meditatur H 2, 74. imperator salutatur H 2, 80. Alexandriam pergit H 3, 48. in privata fortuna fratre minor 3, 65. honores a senatu Romano decreti H 4, 3. consulatum absens init H 4, 38. caecum et manu aegrum sanat H 4, 81. Serapidis templum adit H 4, 82. Iudaico bello Titum filium praeponit H 2, 82. 5, 11. Britanniam recuperat A 17. felix principatus O 17.

TVespasianus v. Titus.

Vestae aedes H 1, 43. templum

in Capitolio 15, 36. confragat 15, 41.

Vestae (Vestales) virgines 1, 8. 2, 86. 15, 22. testimonium in foro dicunt 2, 34. sedes in theatro 4, 16. obviae ducibus Flavianis ad pacem conciliandam H 3, 81. locum restituendo delubro perluunt H 4, 53. vetustissima earum pro Messalina deprecatur 11, 32.

Vestalia sacra 2, 86.

vestes viris feminisque promiscuae 3, 53.

vestibulum, in quo effigies 11, 35. Capitolii H 1, 86.

Vestilius v. Vistilius.

Vestinus Atticus consul 15, 43. acre ingenium 15, 52. occiditur 15, 68 sq.

LVestinus eques Rom. H 4, 53.

Vestricius Spurrina H 2, 11.

Placentiam obtinet H 2, 18. 36.

Vesuvius mons 4, 67.

Vetera Castra 1, 45. H 4, 18.

21. 35. 57. a Civile obsidentur H 4, 23. 36. capta ac direpta H 4, 60. 62. Civilis ibi consedit H 5, 14.

veteranorum vexillum 3, 21.

coloniae 14, 27. 31. A 14.

Vettius Bolanus legionis legatus 15, 3. Britanniae praepositus H 2, 65. inter Vitellium ac Vespasianum ambiguus H 2, 97. feroci provinciae nimis placidus A 8. caritatem loco auctoritatis acquirit A 16.

Vettius Valens Messalinae adulter 11, 30 sq. necatur 11, 35.

Vettonianus v. Funisulanus.

Veturius H 1, 25.

LVetus v. Antistius.

vexilla equitum H 2, 11. nomen

Vitellii praefectura H 2, 85.

legionum 4, 73. H 2, 24. 89.

100. 3, 22. A 18. delectorum 15, 26. veteranorum 3, 21. veterani sub vexillo 1, 26. 36. 39. vex. praetorianum H 3, 21. Germanorum H 1, 70. tironum 2, 78.
- vexillarii 1, 38. 14, 34. H 1, 41. 2, 18. 66. 83. 100. 3, 6. 48.
- vexillarius cohortis H 1, 41. 3, 17.
- via Appia 2, 30. H 4, 11. Bedriacensis H 3, 27. Caspia 6, 33. Flaminia 3, 9. 13, 47. H 1, 86. 2, 64. 3, 79. 82. Miseni 14, 9. Ostiensis 11, 23. Postumia 3, 21. Sacra H 3, 68. Salaria H 3, 78.
- viaticum Germanici 1, 37. militum H 1, 57.
- viatores tribunicii 16, 12.
- Vibenna Caeles 4, 65.
- Vibia Scriboniani mater 12, 52.
- Vibidia virgo Vestalis 11, 32. 34.
- Vibidius Virro senatu motus 2, 48.
- Vibilius Hermundurorum dux 2, 63. 12, 29.
- Vibius Crispus 14, 28. O 8. dives et potens H 2, 10. O 8. 13. delator H 2, 10. 4, 41. Marcellum curia excedentem sequitur H 4, 43.
- Vibius Fronto equitum praef. 2, 68.
- Vibius Marsus 2, 74. 79. 4, 56. vetustis honoribus vir 6, 47 sq. Suriae legatus 11, 10.
- Vibius Secundus eques Ro. repetundarum damnatur 14, 28.
- CVibius Serenus 2, 30. 4, 13. in Amorgum insulam deportatur ib. pater et filius eodem nomine 4, 28. filius patrem accusat ib. idem dstrictus accusator 4, 36.
- Vibulenus miles 1, 22. 28. occiditur 1, 29.
- Vibulenus Agrippa eques Ro. 6, 40.
- Vibullius praetor 13, 28.
- vicesima quinta venalium mancipiorum 13, 31.
- Vicetia municipium H 3, 8.
- Victor v. Claudius.
- Victoriae simulacrum 14, 32. insistens bigae in vestibulo Capitolii H 1, 86.
- Vienna 11, 1. H 2, 66. colonia H 1, 66. Viennenses H 1, 65 sq. 77. 2, 29. 66. cum Lugdunensibus discordes H 1, 65.
- vigiliarum initia per centuriones et tubas nuntiata 15, 30. H 2, 29.
- vigilum cohortes H 3, 64. 69. praefectus 11, 35. H 1, 46. 72.
- vigintiviratus 3, 29.
- villae 3, 53. 14, 9.
- vincire pollices societatis sciendae causa 12, 47.
- Vindelici pop. 2, 17.
- vindemiae simulacrum 11, 31.
- Vindex v. Iulius.
- vindicta manumissi 13, 27.
- Vindonissa opp. H 4, 61. 70.
- Vinicianus v. Annius.
- Vinicianus Pollio 6, 9.
- PVinicius 3, 11.
- MVinicius Tiberii progener 6, 15. 45.
- Vinicius Rufinus 14, 40.
- TVinius consul H 1, 1. 11. 13. 39. deterrimus mortalium H 1, 6. de Galba sententia H 1, 32. occiditur H 1, 42. vita et mores H 1, 37. 48. testamentum irritum H 1, 48.
- Vipsania Agrippae filia, Tiberii uxor, mater Drusi 1, 12. moritur 3, 19.
- Vipsania porticus H 1, 31.
- Vipsanius Laenas damnatur 13, 30.

MVipsanius Agrippa v. Agrippa.
CVipstanus Apronianus consul
 14, 1. proconsul H 1, 76.

Vipstanus Gallus praetor obit
 2, 51.

LVipstanus consul 11, 23.

Vipstanus Messalla tribunus H
 3, 9. 18. opinio de oratorum
 veterum praestantia O 14 sq.
 25 sqq. Saturninum militibus
 eripit H 3, 11. historiae scrip-
 tor H 3, 25. 28. pius erga
 fratrem et eloquens H 4, 42.

vir virum legit H 1, 18.

Virdius Geminus H 3, 48.

Virgilius v. Vergilius.

Virgilianus v. Vergilianus.

virgo triumvirali supplicio non
 afficitur 5, 9.

Virro v. Vibidius.

Visellius Varro legatus 3, 41.

Visellius Varro consul 4, 17.

CSilium accusat 4, 19.

Vistilia stupri licentiam apud
 aediles vulgat 2, 85.

Sex Vistilius praetorius 6, 9.

Visurgis fl. 2, 9. 11. 16 sq. 1,
 70 (?).

Vitellia Petronii socrus 3, 49.

Vitelliani vincunt H 2, 41. victi

H 2, 14. 3, 15. in partes Fla-
 vianas transeunt H 3, 63. 69.
 virtus et constantia H 4, 2.

Vitellius Saturninus H 1, 82.

AVitellius consul 11, 23. pa-

avidum ingenium 14, 49. Afri-

cae proconsul H 1, 70. 2, 97.

legatus in Germaniam mittit-

ur H 1, 9. 52. defectio ac

motus H 1, 51. apud severos

humilis H 1, 52. imperator

consalutatur H 1, 57. torpor

ac luxus H 1, 62. 2, 31. 62.

3, 36. 63. 86. ingenii mobili-

tas H 2, 57. cum Othone com-

paratur H 2, 31. ad bellum

proficiscitur H 2, 57. curis gra-
 vibus impar H 2, 59. Lugdu-

num venit ib. filium Germa-

nici nomine appellat ib. cae-

sos cives laetus videt H 2, 70.

agmen eius H 2, 87. Romam

ingreditur H 2, 88. Augusti

nomen differt H 2, 62. adsu-

mit H 2, 90. inexpleriles li-

bidines H 2, 95. consulatus in

multos annos destinat, impe-

rium lacerat H 3, 55. Caesa-

rem se dici vult H 3, 58. con-

diciones pacis ei oblatae H

3, 63. 66. cum Flavio Sabino

paciscitur H 3, 65. surdae

aures ad fortia consilia H 3,

67. palatio exit, dein regre-

ditur H 3, 68. culpam in mi-

lites confert H 3, 70. occidi-

tur H 3, 85. tempus imperii

eius O 17. imagines deiectae

H 3, 12. eius filius H 2, 59. 3,

60. occiditur H 4, 80.

LVitellius imperatoris pater H

3, 86. consul 6, 28. ter con-

sul 14, 56. H 1, 9. 52. 3, 66.

Orienti praefectus 6, 32. 36. 41.

Messalinae obsecundat 11, 3.

33. censor 12, 4. H 1, 9. 3, 66.

matrimonium Claudii et Agrip-

pinæ perpetrat 12, 5. accu-

satur 12, 42. foedus adulator

6, 32. sinistra de eo in urbe

fama ib. os impudicum 11, 3.

LVitellius imperatoris frater

H 1, 88. adulantibus se offert

H 2, 54. atrox sententia in

Caecinam H 3, 37. Blaesum

accusat H 3, 38. tuendae urbi

relictus H 3, 55. ad bellum

in Campaniam missus H 3, 58.

Terracinam obsidet et capit

H 3, 76 sq. infamis, sed indu-

strius ib. interficitur H 4, 2.

PVitellius Germanici legatus

- 1, 70. ad census Galliarum missus 2, 6. accusationem in Pisonem instruit 2, 74. 3, 10. 13. 17. 19. accusatur 5, 8. se ipse occidit ib. eius uxor 6, 47. QVitellius senatu movetur 2, 48. Vitia Fufii Gemini mater 6, 10. vitis centurionum 1, 23. aurea in templo Iudaeorum reperta H 5, 5. vitrum in Iudaea H 5, 7. vittis coronisque evinctum spatium templi exstruendi H 4, 53. vitulus cui caput in crure 15, 47. Vivennius Rufinus alae praef. H 3, 12. Vocetius Helvetiae mons H 1, 68. Vocontii pop. H 1, 66. Vocula v. Dillius et Sarioleus. Volaginius H 2, 75. Volandum Armeniae castellum 13, 39. Volcatius v. Vulcatius. Volesus Messalla 3, 68. Vologeses Parthorum rex 12, 14. H 1, 40. ex paelice Graeca ortus 12, 44. Armeniam invadit 12, 50. inde abscedit 13, 7. obsides Romanis tradit 13, 9. iterum bellum movet 13, 34. defectione Hyrcanorum attinetur 13, 37. 14, 25. concilium vocat 15, 2. arma Romana vitat 15, 5. adversus Paetum proficiscitur 15, 10. eum ad foedam pactionem compellit 15, 14. legatos ad Neronem mittit 15, 24. Vespasiano auxilia offert H 4, 51. Volsci v. Vulsci. Volusius Proculus 15, 51. 57. CVolusius H 3, 29. LVolusius moritur 3, 30. LVolusius 12, 22. extrema senectute moritur 13, 30. divitiae ib. et 14, 56. QVolusius consul 13, 25. census per Gallias agit 14, 46. Vonones Medis praesidens ad regnum Parthorum accitur 12, 14. moritur ib. pater Vologesis ib. Vonones Parthorum rex 2, 1 sq. 6, 31. pellitur regno 2, 3. ab Armeniis rex creatur 2, 4. eius regno depulsus 2, 56. in Ciliciam amovetur 2, 58. 68. occiditur 2, 68. eius filius Meherdates 12, 10. Vopiscus Pompeius H 1, 77. Votienus Montanus 4, 42. votum Civilis barbarum H 4, 61. vota Chattorum 13, 57. G 31. annua pro incolumitate principis 4, 17. 16, 22. Vulcanus 15, 44. Vulcatius Araricus 15, 50. Vulcatius Moschus 4, 43. Vulcatius Tertullinus H 4, 9. Vulcatius Tullinus (Tertullinus?) accusatur 16, 8. Vulsci 11, 24. Vulsinii 4, 1. Vulsiniensis Seianus 6, 8. Xenophontis iucunditas O 31. Xenophon Claudii medicus 12, 61. 67. Zeno Armeniae rex creatur 2, 56. Zenobia Radamisti uxor 12, 51. Zeugma opp. 12, 12. Zmyrna 4, 56. Zmyrnaei 3, 63. 4, 43. 4, 55 sq. origo et merita in populum Ro. 4, 56. Zorsines Siracorum rex 12, 15. 17. 19.